

ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ

ΕΚΔΟΣΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΙΣΥΡΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΤΟΜΟΣ VII - 1981

Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως : Παῦλος Ὁδ. Σακελλαρίδης
Ἐξώφυλλο : Δημ. Ὁδ. Σακελλαρίδης
Διορθώσεις : Στέφανος Κεφαλλονίτης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ ἑβδομος τόμος τῶν «Νισυριακῶν» εἶναι ἀφιερωμένος κατὰ τὸ μεγάλωτερο μέρος του στὸ συμπολίτη μας γιατρὸ Δημήτριο Μπαλαλᾶ. Ὁ Μπαλαλᾶς γεννήθηκε στὴ Νίσυρο ἀλλὰ δὲν τὴ γνώρισε, γιατί μόλις τελείωσε τὶς σπουδές του ἀνέλαβε ὑπηρεσία γιατροῦ στὴν Αἴγυπτιακὴ ἀτμοπλοία «Χεδιβιέ» καὶ στὴ συνέχεια ἐγκαταστάθηκε στὸ Σουέζ, ὅπου σταδιοδρόμησε μὲ ἐπιτυχία.

Ἡ Νίσυρος ὅμως ἦταν πάντα μέσα του καὶ ἡ ἀγάπη του αὐτῆ τὸν ὤθησε νὰ ἐκδώσει τὸ 1935 στὸ Κάιρο ἕνα βιβλίον μὲ 36 ποιήματα, τὰ «Χωριανά μου», ποὺ ὅλα ἔχουν Νισύρικα θέματα γραμμένα μὲ τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ νησιοῦ του. Καθυστερημένο ὅπως ἦταν τότε τὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο, ὄχι μόνο τῶν Νισυρίων, ἀλλὰ γενικά, δὲν ἐκτιμήθηκε ἡ προσπάθεια αὐτῆ. Ὅχι μόνο δὲν διαβάστηκαν ἀλλὰ καὶ καταστράφηκαν. Εἶναι ζήτημα ἂν περισώθηκαν καμιά δεκαριά ἀντίτυπα στὰ χέρια ὁσων τὰ πρόσεξαν. Αὐτὴ ἦταν καὶ ἡ πικρία τοῦ συγγραφέα.

Ὅταν ὁ Σύλλογος τῶν Νισυρίων Νέας Ὑόρκης ἄρχισε νὰ ἐκδίδει τὸ «Δελτίον Γνωμαγόρας» καὶ ὁ Σύλλογος τῶν Νισυρίων Ἀθηνῶν-Πειραιῶς τὰ «Νισυριακὰ Χρονικά», ἄρχισε καὶ ἡ δημοσίευση ὀρισμένων ποιημάτων τοῦ Μπαλαλᾶ. Αὐτὸ συνετέλεσε νὰ ἐκτιμηθοῦν καὶ πολλοὶ ἀποτάνθηκαν στὴν Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν, μὲ τὴν παράκληση νὰ ἀναδημοσιεύσει τὰ «Χωριανά μου». Τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας μας, ποὺ ἔχει στὸ ἐνεργητικὸ του τὴν παρουσίαση τοῦ ἔργου τοῦ Ἰωάννη Λογοθέτη καὶ Μ. Παρθενιάδη (ἐπιμέλεια Κώστα Σακελλαρίδη), ἐπανειλημμένα ἀσχολήθηκε μὲ τὸ θέμα αὐτό, ἤθελε ὅμως νὰ μὴ γίνῃ ἀπλὴ ἀναδημοσίευση ἀλλὰ νὰ βρεθεῖ ὁ ἀνθρώπος ποὺ θὰ τὰ σχολίαζε καὶ θὰ τὰ ἐπιμελεῖτο. Ὅταν ὁ Κώστας Σακελλαρίδης, γνωστὸς στοὺς ἀναγνώστες τῶν «Νισυριακῶν» καὶ ἀπὸ ἄλλες συνεργασίες του, προσφέρθηκε νὰ ἀναλάβῃ τὴ φροντίδα αὐτῆ, τὸ Δ.Σ. δὲ δίστασε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμία τῶν συμπατριωτῶν μας, ποὺ ἦταν καὶ δική του ἐπιθυμία.

Ἀπὸ τοὺς ἀνεψιὸς τοῦ Μπαλαλᾶ, Ἰάκωβο καὶ Γεώργιο Καζαβῆ, μόνιμα ἐγκατεστημένους στὴν Ἀμερικὴ, καὶ ἀπὸ τοὺς ἐδῶ φίλους του Κ. Μεζῆ καὶ Μ. Παρθενιάδη εἶχαμε τὴν πληροφορία πὼς τὸ ἔργο τοῦ Μπαλαλᾶ δὲν ἦταν μόνο ποιητικὸ ἀλλὰ καὶ πεζό, μὲ θέματα λαογραφικοῦ περιεχομένου. Προ-

σπάθειές μας στο οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον του δὲν εἶχαν ἀποτέ-
λεσμα.

Ἡ Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν αἰσθάνεται ἱκανοποίηση, γιατί μπό-
ρεσε νὰ παρουσιάσει τὸ ἔργο τοῦ συμπολίτη μας Δ. Μπαλαλᾶ, πὸν ἄς θεω-
ρηθεῖ εὐλαβικὸ μνημόσυνο στὴ μνήμη του. Ὁ τόμος συμπληρώνεται καὶ
ἀπὸ ἄλλες ἐργασίες, ἱστορικοῦ περιεχομένου.

ΝΙΚΗΤΑΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

Πρόεδρος

Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΠΑΛΑΛΑΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΑΛΛΑΣ

Ο ΛΑΟΓΡΑΦΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

Ὑπό

Κώστα Σακελλαρίδη

Ὁ πρῶτος Νισύριος πού ἔγραψε τραγούδια στό Νισύρικο γλωσσικό ἴδιωμα εἶναι ὁ Μπαλαλάς. Ὅλα ἀναφέρονται στή ζωὴ τοῦ νησιοῦ, στ' ἄψυχα καὶ ἔμψυχα, στοὺς ἀνθρώπους του μὲ τίς ἡμερες μορφές τους, τίς χαρές, τὰ βάσανα, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά τους.

Προσπάθησε ἀκόμα νὰ ἀπεικονίσει πιστὰ μιὰ ἐποχὴ ὅπως τὴν ἔζησε ὁ ἴδιος πού μὲ τὸν καιρό, δυστυχῶς, χάνεται ἢ ἀλλοιώνεται.

Σ' αὐτὸ τὸν βοήθησε ἡ παρατηρητικότητα πού τὸν διέκρινε, γνῶρισμα ἔμπειρου λαογράφου.

Ἀπὸ ἐπιστολές του πού παραθέτουμε παρακάτω βλέπουμε πῶς πίστευε, ὅτι ἀπαιτεῖ ἀδιάκοπο ἀγῶνα ἢ διάσωση τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τοῦ νησιοῦ, τῶν συνηθειῶν καὶ ὄλων ἐκείνων πού τίς ὀνομάζουμε παραδοσιακές ἐκδηλώσεις. Ὅταν τὰ νησιά ἦταν ὑπόδουλα στοὺς Ἴταλοὺς ἔγραφε: «ὡς ἐργάζονται ἄλλοι γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν βράχων (τῶν νησιῶν), ἐμεῖς γιὰ τὸ νοῦ, οἱ πρῶτοι (οἱ βράχοι) δὲν χάνονται, ὁ δεῦτερος σβήνει, προπάντων μὲ τὴν ξενητεία». Μὲ τὴ λέξη νοῦ ὑπονοεῖ τὸ σύνολο τῶν παραδοσιακῶν πολιτιστικῶν ἀξιῶν τῶν νησιῶν.

Γεννημένος μὲ τὸ πάθος τῆς λαογραφίας καὶ μὲ ἐφόδιο τὸ ποιητικὸ τάλαντο πέτυχε συνταιριάζοντας αὐτὰ τὰ δύο μὲ ἀπόλυτη ἀρμονία, νὰ πραγματοποιήσει τὸ ὄνειρό του, πού τὸ πύρωνε ἡ νοσταλγία, μὲ στίχους νὰ ζωντα.έφει τὴ ζωὴ καὶ τίς παραδόσεις τοῦ νησιοῦ.

Καὶ οἱ στίχοι του φθάσανε στοὺς ξενητεμένους Νισυρίους σὰν ἑ.ας ἀπόηχος παρόμοιας ἀρμονίας τραγουδιῶν τῶν παιδικῶν τους χρόνων.

Ζωντάνευε μπροστά τους τὸ μικρὸ νησι λέγοντάς τους πῶς ἡ ζωὴ σ' αὐτὸ δὲ συγκρίνεται μὲ τίποτα ἄλλο στὸν κόσμο καὶ πῶς ἕνας πρέπει νὰ εἶναι ὁ προορισμός τους : ἡ ἐπιστροφή στὴν πατρίδα.

Τὸν βασάνιζε σὰν ἐφιάλτης ἡ ἰδέα τῆς μείωσης τοῦ πληθυσμοῦ τῶν νησιῶν.

Διαβάζοντας τὰ τραγούδια τοῦ Μπαλαλᾶ σοῦ ῥχονται στὸ νοῦ Νισύριοι σκοποί. Ἡ ἀγάπη του γιὰ τὸ νησί, ἡ ἀγιάτρευτὴ του νοσταλγία, τὸν ἔκαμαν ραψωδὸ μιᾶς ζωῆς ποὺ στερήθηκε γιὰ πάντα καὶ ποὺ ἡ ἀνάμνησή της ἦταν ἓνα μακρινὸ ἀστὲρι ποὺ ἀπομακρύνεται καὶ χάνεται μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου.

Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Μπαλαλᾶ δὲν περιορίζεται μονάχα στὰ «Χωριανὰ μου». Δημοσίευε στὸ Δελτίο «ὁ Γνωμαγόρας»¹ ἀπὸ τὸ 1935 ἕως τὸ 1936 μιὰ σειρά ποιήματα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τοὺς δώσει τὸν τίτλο «Τὰ Νισύριακά μου», ὅταν θὰ τὰ ἐξέδιδε. Αὐτὰ μαζί μὲ τὰ «Χωριανὰ μου» θὰ τὰ περιλάβουμε στὸν παρόντα τόμο τῶν «Νισυριακῶν». Ἀκόμα θὰ προσθέσουμε δύο κείμενά του: ἓνα γράμμα καὶ ἓνα χρονικὸ καὶ τὰ δυὸ εἶναι πολὺ ἐ.διαφέροντα.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀναφέρουμε πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ποιήματα ἀδημοσίευτα, καθὼς καὶ πλούσια λαογραφικὴ ὕλη, πράγμα ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὰ παρακάτω ἀποσπάσματα ἐπιστολῶν τοῦ ἴδιου καὶ τρίτων.

Στὸ ἀπὸ 9-4-1936 γράμμα του πρὸς τὸν Ἰάκ. Καζαβῆ² γράφει: «Υπάρχει εἰς τὴν βιβλιοθήκην μου γλωσσικὴ ὕλη, ἐν μέρει κατατεταγμένη μὲ ἀλφαβητικὴν σειρᾶν, ἔργον πολυετοῦς ἐργασίας, κολοσσιαῖον ἔργον, ποὺ θὰ καταλάβῃ τοὐλάχιστον 300 σελίδας καὶ 5000 κατ' ἐλάχιστον τοπικὰς λέξεις, φράσεις, παροιμίας, ὕλην τὴν ὁποίαν ἐσύναξα σὰν τὴ μέλισσα μὲ σκοπὸν νὰ τὴν ἐκδώσω εἰς βιβλίον ὅταν αἱ περιστάσεις θὰ μοῦ τὸ ἐπέτρεπαν. Ἡ κατάταξις της, ἡ ἐπεξεργασία της, ἀπαιτεῖ καιρὸν ποὺ δὲν μοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ διαθέσω ὑπὸ τὰς συνθήκας τῆς σημερινῆς ζωῆς».

Σὲ γράμμα του ὁ Νισύριος φίλος του Κ. Μεζᾶς μὲ ἡμερ. 17-6-56 πρὸς τὸ Γεώργιο Καζαβῆ³ ἀναφέρει:

«... ἔχω στὴν κατοχήν μου διάφορα, ποιήματα (χειρόγραφα τοῦ ἴδιου) καὶ ἐπιστολὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἀλησμονήτου θείου σου καὶ φίλου μου Δημήτρη». Καὶ ὑπόσχεται νὰ ψάξῃ νὰ τὰ βρεῖ καὶ νὰ τοῦ τὰ στείλῃ. Ἀπ' ὅ,τι γνωρίζω ἡ ὑπόσχεση αὐτὴ δὲν ἐκπληρώθηκε. Καὶ ὁ Μιχ. Παρθεσιάδης (Παλῆος Νισύριος) μὲ γράμμα του ἀπὸ 7-12-53 πάλι πρὸς τὸν Γ. Καζαβῆ γράφει:

«Πρὸ τοῦ πολέμου ὁ ἀείμνηστος αὐτὸς φίλος μοῦ ἔγραφε ὅτι εἶχε ἐτοιμὴ τὴ δευτέρη σειρὰ τῶν «Χωριανῶν» πρὸς δημοσίευσιν. Τί νὰ ἔγεινα ἄραγε τὰ χειρόγραφα; Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν μας ἐζήτησα καὶ ἔμαθα ὅτι ἡ σύζυγός του ἔμεινε εἰς τὸ Κάϊρον μὲ τὸν νιόν της. Δὲν κατώρθωσα ὁμως νὰ μάθω τὴν διεύθυνσίν της καὶ ἔτσι δὲν ἔγραφα. Πιστεύω νὰ εὐρίσκεισαι εἰς ἐπαρὴν μαζί των. Δὲν κάμνεις νῦξιν διὰ τὰ χειρόγραφα αὐτά; Θὰ ἦτο μεγάλη ἀπώλεια νὰ χαθοῦν».

Συμφωνῶ μὲ τὸν ἀξέχαστο Παλῆο Νισύριο πὼς θὰ ἦταν μεγάλη ἀπώλεια καὶ ἀτυχία γιὰ τὴ Νισύρικη Λαογραφία νὰ χαθεῖ ὅλο αὐτὸ τὸ πολύτιμο ὕλικό.

Δυστυχώς δλες οί κατά καιρούς προσπάθειες διαφόρων νά επικοινωνήσουν μέ τούς δικούς του στάθηκαν χωρίς αποτέλεσμα. Θέλω νά έλπίζω πώς κάποτε τά κατάλοιπα του Μπαλαλά θά δοϋν τό φώς.

Στίς 27 'Ιουλίου τό 1873 γεννήθηκε στό Μαντράκι τής Νισύρου ό Δημήτρης Μπαλαλάς, σ' ένα μικρό σπίτι⁴ πού ήταν άπέναντι άπό τήν εκκλησία τήν Ποταμήτισσα. Τό 1887 πήγε στην Πόλη και φοίτησε στό σχολείο του Χάσκιου, όπου σχολάρχης ήταν ό Νισύριος λαογράφος Γεώργιος Παπαδόπουλος. 'Η φτώχεια τόν υποχρέωσε νά διακόψει τά μαθήματά του για μία περίοδο τριών χρόνων. 'Υστερα όμως άπό παρέμβαση και έπιμονή του τότε πανίσχυρου Μητροπολίτη 'Ηρακλείας Γερμανου, στενού φίλου του πατέρα του, ένεγράφη στη Μεγάλη του Γένους Σχολή, όπου φοίτησε μέχρι τήν προτελευταία τάξη, έφυγε για τήν 'Αθήνα και τό 1896 τελείωσε τίς γυμνασιακές του σπουδές στό Βαρβάκειο. Τό 1897 ένεγράφη στην 'Ιατρική Σχολή του 'Εθνικού Πανεπιστημίου 'Αθηνών. 'Ακολουθεϊ μία δεύτερη διακοπή τών σπουδών του, γιατί ή άνέχεια τόν υποχρεώνει νά εργασθεϊ για νά αντιμετώπισει «τόν επιούσιον». Τότε γνώρισε τή Σμάρω Σωτηροπούλου, πού τόν βοήθησε νά τελειώσει τίς σπουδές του και τήν παντρεύτηκε τόν 'Οκτώβριο του 1906. Τόν έπόμενο χρόνο 1907 πήρε τό δίπλωμα του γιατρού και έφυγε μέ τήν οικογένεια του στην Αίγυπτο. 'Εκεϊ άρχικά προσελήφθη γιατρός τής άκτοπλοϊκής 'Εταιρείας ΚΗ. Mail Line και μετά σέ άλλες εταιρείες. 'Από τό 1919 έγκαταστάθηκε μόνιμα στό Port-Tewfik του Suez, όπου παράλληλα μέ τήν εξέσκηση του ιατρικού επαγγέλματος διατήρουσε ιδιόκτητο φαρμακείο. 'Απέκτησε δυό γιούς, τό Γεώργιο και τόν Κρίτωνα.

Τό Φεβρουάριο του 1933 πρωτοεμφανίζεται μέ μία έπιστολή του: αφήγηση του χρονικού τής Πόλης, πού δημοσιεύεται στό Δελτίο «ό Γνωμαγόρας», άρ. 16 σ. 8. 'Από τόν 'Ιανουάριο του 1934 στό ίδιο περιοδικό άρχίζει νά δημοσιεύει άρχικά μερικά άπό τά τραγούδια τών «Χωριανών» του και άργότερα τραγούδια πού τούς έδωσε τό γενικό τίτλο «'Από τά Νισύρικά μου». Τά «Χωριανά» τά εξέδωσε στην Αίγυπτο τό 1935. Πέθανε στις 8-12-1940 στό Suez και όπως γράφει ό Νισύριος Ε. Οικονομάκης: «έκηδεύθη μεγαλοπρεπέστανα μέ τίς καλύτερες έκδηλώσεις τής 'Ελληνικής παροικίας του Suez, δια τήν λαμπράν κοινωνικήν και φιλανθρωπικήν δρασιν του».

Αυτό είναι τό λιτό χρονικό μιās ζωής ένός πνευματικού άνθρώπου, πού ή σκληρή βιοπάλη, οί οικογενειακές φροντίδες, δέν τόν ξεστράτησαν άπό αυτό πού έταξε σκοπό και λειτουργήμα στη ζωή του: τή λαογραφία του νησιού του.

Τό εκπληκτικό είναι πώς ένώ έφυγε 14 χρόνων άπό τό νησι και δέν ξαναγύρισε ποτέ πιά, μπόρεσε νά μαζέψει τόσο ποικίλο λαογραφικό ύλικό και νά συγκρατήσει τόσες μνήμες.

'Επιγραμματικά ό Παλός Νισύριος⁵ σ' ένα γράμμα του αναφέρει τό μέγεθος τής αγάπης του Μπαλαλά για τή Νίσυρο.

«Τὸν ὑπέροχον αὐτὸν πατριώτην, τὸ ἀηδόνι τῆς Νισύρου, τὸν ἔζησα καὶ τὸν ἐννοιωσα ὅσο κανένας ἄλλος Νισύριος. Μπῆκα μέσα στὴν ψυχὴ του. Μέσα σ' αὐτὴ δὲν ὑπῆρχε τίποτα ἄλλο παρὰ ἡ Νίσυρος. Ζοῦσε μὲ τὴ Νίσυρο καὶ γιὰ τὴ Νίσυρο».

Ὁ Ἰάκωβος Καζαβῆς, ἀγαπημένος ἀνεψιὸς τοῦ Μπαλαῶ, ὅταν ἀκόμη ζοῦσε, ἔστειλε στὸ Νικήτα Σακελλαρίδη τὰ πρὸς αὐτὸν γράμματα τοῦ θείου του. Αὐτὰ εἶχα στὴ διάθεσή μου γιὰ τὴν ἐπεξεργασία τοῦ ἔργου του. Τὰ θεωρῶ πολὺτιμα τεκμήρια, γιατί σ' αὐτὰ ὁ ποιητὴς μιᾶ γιὰ τὸ ἔργο του «ὡς ἐνώπιος ἐνωπίω». Γράφοντας σὲ πολὺ δικό του ἄνθρωπο ἐκφράζεται ἐλεύθερα.

Νομίζω πὼς καλύτερο ὁδηγὸ καὶ βοήθημα γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ ἔργου του δὲ θὰ μπορούσαμε νὰ ἔχουμε.

Τὰ ἀποσπάσματα τῶν κειμένων του, πού θὰ παραθέσουμε, μᾶς βοηθοῦν νὰ τὸν γνωρίσουμε σὰν ἓνα δημιουργὸ προικισμένο μὲ ὑπευθυνότητα, ἀνυποχώρητο μαχητὴ τῆς ὠραίας ιδέας πού τάχθηκε ἀπὸ λατρεία στὸ νησί μας νὰ ὑψηρετῆσει.

Γράφει λοιπὸν: «Δυστυχῶς ἀγαπητέ μου Ἰάκωβε πολὺ ἀργὰ ἤρχισα νὰ γράφω γιὰ τὸ χωριό μου καὶ νὰ πραγματοποιῶ πρόγραμμα πὸν εἶχα εἰς τὸν νοῦ μου καὶ γιὰ τὸ ὁποῖον σὰν τὴ μέλισσα ἐμάζενα ὕλην ἀπὸ ἐφηβικῆς μου ἡλικίας, μὲ σκοπὸν νὰ τὴ συστηματοποιήσω καὶ νὰ τὴν ἐκδώσω μὲ τὴν ὠρίμανσιν τῆς ἡλικίας μου καὶ τὴν ἀπόκτησιν πνευματικῆς ἡρεμίας καὶ οἰκογενειακῆς ἀσφαλείας. Αἱ κοινωνικαὶ συνθήκαι τῶν τελευταίων πέντε ἐτῶν, αἱ σπουδαὶ τῶν παιδιῶν μου μαζὺ μὲ ἄλλας αἰτίας μὲ ὑπεχρέωσαν νὰ βαδίζω τὸν κοινὸν δρόμον τῆς αὐτοσυντηρήσεως μέχρι πρὸ δύο ἐτῶν ἀφ' ὅτου κινούμενος πάντοτε εἰς τὸν ἴδιον δρόμον καὶ καιροσκοπῶν καὶ παρακάμπτων τὰ ἐμπόδια, ἤρχισα νὰ γράφω εἰς τὸν «Γνωμαγόρα». Δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι τὸ Δελτίον αὐτὸ ἔγεινεν ἀφορμὴ τῆς μέχρι τώρα ἐκδοθείσης ἐργασίας μου»⁶ (9-4-1936).

Στὸ ἴδιο γράμμα ἀπαντᾷ στὴν κριτικὴ τοῦ ἀνεψιοῦ του: «Αἱ κρίσεις σου μοῦ φαίνεται νὰ εἶναι λίγο ὑπερβολικαί, δὲν σὲ ἀδικῶ ὅμως διότι διαβλέπω εἰς τὴν ψυχὴν σου νὰ ξεχειλίζει τὸ ἀγνὸν αἴσθημα τῆς συμπαθείας σου πρὸς ἐμὲ καὶ νὰ δέχεται τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀναπαραστάσεως παλαιῶν ἀναμνήσεων, εἰς τὸ σημεῖον ὥστε νὰ βλέπεις τὸ ἔργον μου ἀνώτερον τῆς πραγματικῆς του ἀξίας. Ὅτι τὸ βιβλίον ἐγένισε κενὸν χῶρον τῆς Νισυριακῆς ἐθιμολογίας, διὰ τὴν ὁποῖαν κανεὶς ἕως τώρα σοβαρῶς ἐνδιεφέρθη καὶ μάλιστα μὲ τὸ ἰδιορρυθμὸν σύστημά μου, εἶναι ἀναμφίβολον. Ὅτι μὲ ἐλευθέραν σκέψιν καὶ ἀπεριόριστη εἰλικρίνειαν διετύπωσα τὴν πληθώραν τῶν ἀναμνήσεών μου καὶ τοῦτο εἶναι ἀληθές. Ὅτι θὰ εὑρεθεῖ εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν ἐκεῖνος πὸν θὰ ζητήσῃ νὰ ἀφαιρέσει ἢ νὰ προσθέσει ἢ νὰ τροποποιήσῃ ἔστω καὶ μίαν λέξιν ἀπὸ τὸ περιεχόμενον του κ' αὐτὸ εἶναι ἀμφίβολον. Αὐτὰ εἶναι τὰ τρία κύρια σημεῖα πὸν χαρακτηρίζουν τὸ βιβλίον μου, ἡ ἰδιορρυθμία, ἡ εἰλικρίνεια καὶ τὸ ἀμετάβλητόν του. Ὑπεράνω αὐτῶν διακρίνεται ἡ ψυχὸσύνθεσις τῶν ἀτόμων πὸν σκέ-

πτονται, σὰν ὀμιλοῦν ποὺ κινουῦνται μέσα εἰς τὰς στροφάς του ἢ ἀνάμεσά των. Εἶναι μιὰ πραγματικότης πλασμένη ἀπὸ τὴν ζύμην τῶν σκέψεων καὶ τῶν ἰδεῶν των. Π.χ. *Ὅταν ἡ παρακώρη στὸ «Σκόπι» (ἀρ. 31) λέει γιὰ τὸ γάδαρο «μὰνα μου ὁ ἀχόρταος κ.λ.π.», δὲν εἶναι ὑπερβολή, εἶναι μιὰ ἀλήθεια ποὺ τὴν ξεύρομεν ὅλοι μας, εἶναι γεγονός. *Ὅταν εἰς τὸ ἴδιο «Σκόπι» ἡ ἀδελφή λέγει στὸν ἀδελφὸν «ὄλα οἱ γέροι τᾶκαμαν κ.λ.π.», σημαίνει ὅτι ἡ ἀδελφή μαζὺ μὲ ὅλα τ' ἄλλα ἤθελεν νὰ πάρει κι' αὐτό, ἀδιαφοροῦσα γιὰ τὸ συμφέρον τοῦ ἀδελφοῦ της. *Ὅτι ἔπρεπε νὰ πῆ ὅτι «οἱ γέροι τᾶκαμαν γιὰ σέ» φαίνεται ἀπὸ μιὰ στροφή εἰς τὰ «Χρέη» (ἀρ. 32) «ποὺ σὰμ παιδί μου παντρευτῆς καὶ γείνη πιὸ δικό σου» κτλ. *Ἐδῶ ὁ γέρος τὸ προώριζε γιὰ τὸν γυιὸ του ποὺ ἐσυμπαθοῦσε περισσό-τερον, ἢ μὰνα καὶ ἡ κόρη τοῦναντίον τὸ ἤθελεν γιὰ τὴν κόρη διὰ νὰ ἀποκατασταθῆ καλὰ. *Ὁ γυιὸς θὰ φύγη πάλι στὴν ξενιτειὰ καὶ ποιὸς ξεύρει ἂν θὰ γυ-ρίση ἢ θὰ παντρευτῆ καὶ δὲν συνέφερε νὰ τὸ βλέπουν σὲ χέρια ἄλλων. Εἰς τὰ «Χρέη» ἐνῶ ὁ γέρος ἔχει ἀμυδρὰν καὶ μᾶλλον ἀναγκαστικὴν συμπάθειαν πρὸς τοὺς ἐμπόρους, διότι τοὺς ἐγνώριζε κατὰ βάθος, ἢ γρηὰ ὡς γυναικα ἀμαθῆς καὶ ἐπιπολαία ἐσκέπτετο ἀλλέως. Τέλος πάντων ὁ χῶρος δὲν μοῦ ἐπιτρέπει ν' ἀναλύσω ψυχολογικῶς τὸ ἔργον. *Ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης καὶ μελετη-τῆς ἐπίμονος ἢμπορεῖ νὰ ἐξαγάγῃ πολλὰ ψυχολογικὰ συμπεράσματα τῆς παρελθούσης ἐκείνης ἐποχῆς καὶ νὰ τὰ συνάξῃ εἰς πολλὰς σελίδας.

Αὐτὸ βέβαια δὲν εἶναι ἔργον ἰδικόν μου. *Ἐγὼ ἀναπαριστῶ μιὰν ἐποχὴ ποὺ βαίνει πρὸς τὴν δύσιν της, ἐποχὴν ποὺ διὰ νὰ τὴν ἀπεικονίσῃ ἄλλος ἀπαι-τεῖται συνδυασμὸς ταλάντων ἐπιστήμης, πείρας, πολυμαθείας, προβεβηκνίας ἡλικίας καὶ πρὸ παντὸς θυσίας πραγματικῶν συμφερόντων πρὸς ἱκανοποίη-σιν αἰσθηματικῶν ἀξιώσεων. Αὐτὸν τὸν συνδυασμὸν δὲν τὸν διακρίνω εἰς κα-νένα ἀπὸ τοὺς ζῶντας παλαιούς.

Οἱ νέοι δὲν ἢμποροῦν νὰ ἀναπαραστήσουν εἰκόνας ἄς ἔσβησεν ὁ χρόνος, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια. *Ἡ σειρά τοῦ λόγου μὲ ὠδήγησεν εἰς ἄτοπον, ἠναγκά-σθην δηλ. νὰ ὑποδείξω μιὰν παράλειψιν τῆς κριτικῆς ἴσως τῆς μεγαλυτέρας καὶ ν' αὐτοκριθῶ ἐγωϊστικῶς. *Ἄλλ' αὐτὸ τὸ κάμνω διότι γράφω σὲ σένα καὶ ὄχι εἰς ἄλλον. Πολλοὶ θὰ διαβάσουν τὰ «Χωριανὰ μου», ὀλίγοι ὁμως ὅπως σὺ θὰ αἰσθανθοῦν τὸ ἀφελὲς μεγαλείον των.

... Δυστυχῶς ὑπολογίζω ὅτι θὰ μοῦ εἶναι ἀδύνατον μέσα σὲ ὀλίγα ἔτη ζωῆς ποὺ μοῦ ὑπολείπονται καὶ ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας νὰ συμπληρώσω τὸ προγεγραμμένον μου σχέδιον καὶ νὰ κληροδοτήσω στοὺς χωριανούς μου ἔργα ποὺ διὰ τοὺς προαναφερθέντας λόγους θὰ σβῆσουν πρὶν νὰ ἰδοῦν τὸ φῶς».

*Ἄς διαβάσουμε τὰ σχόλιά του ποὺ ἀναφέρονται σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ ποιή-ματά του. Γράμμα μὲ ἡμερ. 21 /1/36:

«Σοῦ συνιστῶ ὁμως νὰ τὸ μελετήσεις καλὰ, ὄχι νὰ τὸ διαβάσης ἀπλῶς καὶ θὰ δῆς οὔτε λέξιν οὔτε φράσιν ἢμπορεῖ νὰ μεταβάλλῃ καὶ ἡ πλέον ἀδστηρὰ κρι-τικῆ. Π.χ. «Ὁ Κίτσισας» (ἀρ. 1) εἶναι πραγματικὸς ἀραχνοπτέρης κτλ., χάνεται

αϊφνιδίως και ξαναφαινεται όταν τον περιμένωμεν. Τώρα το τι φυσιολογικῶς συμβαίνει αὐτὸ δὲν ἀφορᾷ τὴν ποιησιν. Μὲ τὴν ἴδιαν παρατηρητικότητα και ἀκριβολογίαν περιγράφονται και τὰ ἐπόμενα ἄλλα πέντε ζῶα και τὰ ἔξ φυτά. Εἰς τὸν «Καφενὲ» (ἀρ. 19) και τὴν «Ἡλικιωμένην» (ἀρ. 20) ἀντιπαρέρχεται μιὰ ζωὴ πὸν βαθμηδὸν σβήνει, τύποι και πράγματα πὸν ἐξαφανίζει ὁ χρόνος και ἡ ἔξωτερικὴ ἐπίδραση, σειρὰ χόρτων, καρπῶν και φαρῶν και ἄλλων θαλασσιῶν ζῶων, τῶν ὁποίων τὰ ὄνόματα ἔπρεπε νὰ διασωθοῦν και ἄλλα πολλά.

Ἀπὸ τὸν «Μισεμόν» (ἀρ. 24) ἀρχίζει ἡ ζωὴ τοῦ ξενιτευομένου παιδιοῦ και τὰ βάσανα τῆς ξενιτειᾶς... Ἡ ψυχολογία τῶν γονέων πὸν τὰ στέλνον μακρῶν, ἡ ἀφοσίωσις των πρὸς τοὺς γονεῖς, τὰ ὑψηλά των συναισθήματα πρὸς τὰ ἀναληφθέντα καθήκοντα. Ἡ ἄσβεστος ἀγάπη πρὸς τὸ χωριὸ του και τόσες ἄλλες ἄφθαστες ἀρετὲς πὸν ἦτο ἀδύνατον βέβαια νὰ ζωντανευθοῦν μέσα στὶς ὀλίγες σελίδες τοῦ βιβλίου. Εἰς τὴν «Ξενιτειὰ» (ἀρ. 25) νὰ φαντασθῆς ἕνα χωριανὸ μας πὸν εὐρέθη γιὰ ἕνα μικρὸ διάστημα στὴ Ν. Ὑόρκην και μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του διηγεῖται και παραβάλλει ἐνώπιον κύκλον συγχωριανῶν μας τὴν ζωὴν τοῦ χωριοῦ μὲ τὴν ζωὴν τῆς ξενιτειᾶς. Καλοτέρα σύγκρισις δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ. «Τὰ Χρέη» (ἀρ. 32) εἶναι ἡ ζωντανὴ εἰκὼν παριστώσα τὴν ψυχολογικὴν σύνθεσιν τοῦ μυαλοῦ τοῦ ἐμπόρου, τῆς μάνας, τοῦ πατέρα και τῆς ἀδελφῆς μὲ εὐγενέστατον θῦμα τὸν ἀδελφόν. Ἡ μάνα δικαιώνει τὸν ἐμπορον, διότι ἐν τῇ ἀγαθότητι της νομίζει ὅτι διὰ τῆς γενναιοδωρίας του ἐξοικονομεῖ τὴν κακὴν περίστασιν. Τὸ βάσανό της εἶναι ἡ ἀποκατάστασις τῆς κόρης της και ὁ υἱὸς της τὸ μέσον τοῦ σκοποῦ της.

Τὰ πολλά εἰς τὴν κόρην, τὰ λίγα στὸν γυιό. Ὁ πατέρας ἀγαπᾷ περισσότερον τὸν υἱὸν του και ἂν προσέξῃς στὸ «Σκόπι» (ἀρ. 31), ἐνῶ ὁ πατέρας τὸ προσορίζει γιὰ τὸ γυιό, ἡ κόρη μὲ τρόπον τὸ θέλει γιὰ δικὸ της (γιὰ μᾶς γιὰ τὰ παιδιὰ του). Ἐνῶ ἡ μάνα εἶναι ἐπιφυλακτικὴ... Τέλος πάντων ἐν δεδομένῳ καιρῷ θὰ προσπαθῆσω νὰ κάμνω τὴν ψυχολογικὴν τοῦ ἔργου ἀποσύνθεσιν. Τώρα δ,τι γράφω εἶναι βιαστικὰ και ἀμελέτητα. Θὰ σοῦ δώσω ὅμως ἀφορμὴ νὰ τὰ μελετήσης καλλίτερα».

Ἀπὸ αὐτὰ πὸν ἀναφέρει στὸ γράμμα του τῆς 9-4-1936 συμπεραίνουμε πὸς ἡ λαογραφία τὸν ἀπασχολοῦσε ἀπὸ τότε πὸν ἦταν στὴν Πόλη (1887-1895), γιὰτι ἀναφέρεται στοὺς διαγωνισμοὺς, γιὰ τὴ συλλογὴ λαογραφικῆς ὕλης, πὸν γίνοντουσαν τότε ἀπὸ τὸν «ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον». Γράφει λοιπόν:

«Ἀξιοκατάκριτοι εἶναι οἱ παλαιοὶ μας διανοούμενοι, πὸν ἐνῶ ἐπέρασαν τὴν ζωὴν των στὸν κύκλον τοῦ γλωσσικοῦ μας ἰδιώματος και μάλιστα εἰς ἐποχὴν όταν και διαγωνισμοὶ ἐγένοντο πρὸς περισυλλογὴν τῆς ὕλης πολὺ ὀλίγον ἡσχολήθησαν μὲ αὐτήν. Κάτι περιέσωσεν ὁ Γ. Παπαδόπουλος εἰς τὸ Ζωγράφειον διαγώνισμα...».

Ίσως οί διαγωνισμοί αὐτοί νά στάθηκαν τὸ κίνητρον καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπὸ μέρους τοῦ συγκεντρώσεως λαογραφικοῦ ὕλικου. Ἀκόμη στὴ δεκαετία πού ἔμεινε στὴν Ἀθήνα (1896-1906) ὁ Μπαλαλᾶς, πνεῦμα ἀνήσυχο πού κουβαλοῦσε μαζί του τὰ βιώματα τοῦ νησιοῦ του, δὲν εἶναι δυνατὸ νά μὴ μελέτησε λαογραφικὰς ἐργασίας πού βλέπουν τότε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ ἴσως νά παρακολούθησε πανεπιστημιακὰς διδασκαλίας τοῦ Ν. Πολίτη. Τίς σκέψεις αὐτὰς τίς δικαιολογοῦν ὅλη ἡ λαογραφικὴ ἐμπειρία πού χαρακτηρίζει τὸ ἔργο του.

Φεύγοντας γιὰ τὴν Αἴγυπτο, ὅπου πῆγε καὶ ρίζωσε, τὸν ἀκολούθησαν τὰ κεντρίσματα τῆς Πόλης καὶ τῆς Ἀθήνας. Αὐτὰ μὲ τὴ μεγάλη του νοσταλγία θὰ σταθοῦν τὸ κίνητρο στὸ ἔργο του.

Ἡ ἐποχὴ πού ἔζησε καὶ ἀπεικόνισε ὁ Μπαλαλᾶς, μεταίχμιον δύο αἰῶνων, δὲν εἶχε ὑποστῆί ἀκόμα καμιὰ νεωτεριστικὴ ἐπίδραση. Οἱ ἐπικοινωνίες τοῦ νησιοῦ μὲ τὸν ἔξω κόσμον ἦταν περιορισμένες. Ἡ μετανάστευση πρὸς τὴν Ἀμερικὴ μόλις εἶχε ἀρχίσει. Οἱ ἀνακατατάξεις καὶ οἱ ἐπιδράσεις στὴν κοινωνικὴ δομὴ τοῦ νησιοῦ θὰ ἀρχίσουν μετὰ τὴν Ἰταλικὴ Κατοχὴ (1912) καὶ ἰδιαιτέρα μετὰ τὸν Ἀ΄ Παγκόσμιον Πόλεμον. Τὴν ἀπλὴ ζωὴ στὸ νησί, πού ἀκόμα δὲν εἶχε ἀρχίσει νά παρουσιάζει τίς ἀναπόφευκτες μεταλλαγές, θέλησε νά ἀπαθανάτισει μὲ τὸ «ἀφελὲς μεγαλεῖον» τῶν «Χωριανῶν» του.

Εἶχε ἐκφράσει τὴν ἐπιθυμία νά ἀναλάβει «ὁ Γνωμαγόρας» τὴν ἐκτύπωση καὶ τὴ διάθεση τοῦ βιβλίου του καὶ νά κρατήσῃ ἕνα μέρος ἀπὸ τίς καθαρὰς εἰσπράξεις γιὰ νά τίς χρησιμοποιοῦσῃ ὡς ἀρχικὸ κεφάλαιο γιὰ τὴν ἐκδοση ἔργων καθαρὰ «τοπικιστικῶν», ὅπως ἔλεγε: «Τέτοια ἔργα δὲν θὰ τὰ φθείρῃ ὁ χρόνος ἀλλὰ διαιωνίζον τὴν ζωὴν καὶ τὰ ἔθιμα περασμένων γενεῶν». Ἐτσι πρόβλεπε ὅτι ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν «ὁ Γνωμαγόρας» θὰ συγκεντρώσῃ ὕλην λαογραφικὴν ἢ ὅποια καὶ μόνη θὰ εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νά τὸν ἀπαθανάτισει. «Φαντάσου μίαν βιβλιοθήκη μὲ ἐκδόσεις Γνωμαγόρα πού νά περιέχουν πνευματικὴν ἐργασίαν καθαρῶς τοπικιστικὴ. Καλλιτέρο δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νά γείνη»⁷.

Ἡ ἐπιθυμία του δὲν πραγματοποιήθηκε. «Τὰ Χωριανὰ» τὰ ἐξέδωσε μόνος του μὲ οἰκονομικὰς στενοχώριες. Σὲ ὅλους ἄρεσαν μὰ φαίνεται πὼς οἱ περιστάσεις δὲ βοήθησαν στὸ νά βροῦν τὴν ἀνταπόκριση πού ὁ ἴδιος περίμενε καὶ πίστευε.

«Τὰ Χωριανὰ» εἶχαν καλὴ κριτικὴ ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ τύπον τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Ν. Χαβιαρᾶς ἀπὸ τὴ Σύμη ἔγραψε βιβλιοκρισίαν στὴν «Ἀνατολή» τῆς Ἀλεξάνδρειας πού ἀναδημοσιεύθηκε στὸ Δελτίον «ὁ Γνωμαγόρας», ἀρ. 49 / 1936 σ. 7. Ἀργότερα τὸ Μάρτιον τοῦ 1957 ὁ Σταῦρος Μάτεσης, συντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, μὲ ἄρθρον του στὰ «Νισοριακὰ Χρονικά» (ἀρ. 15 σ. 31) «Ὁ Δ. Μπαλαλᾶς, ἕνας ἀγιάτρευτος νοσταλγός», θὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὰ «Χωριανὰ» καὶ θὰ ἐπισημάνει πὼς σ' αὐτὰ ὑπάρχει πλούσιον λαογραφικὸ ὕλικόν.

Ἡ ἰδιομορφία τῆς ποίησης, πού πρῶτος στά Νισύρικα Γράμματα ἄρχισε ὁ Μπαλαλᾶς, βρῆκε συνεχιστές. Πρῶτος ὁ Παληός Νισύριος μᾶς ἔδωσε λίγα, μὰ ὠραῖα τραγούδια γεμάτα εὐαισθησία καὶ ἀνθρωπιά ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ νησιοῦ. Καὶ τὶς μέρες μας ἐπάξια πῆρε τὴ σκυτάλη τῆς καθάριας Νισύρικης ποίησης ὁ Κώστας Μαντουδάκης⁸. Ἡ ποίηση τοῦ Μπαλαλᾶ ἔχει τὶς καταβολές της στὸ «ἀπαλαιῶ» Νισύρικο δημοτικὸ τραγούδι καὶ στὰ τραγούδια τῶν γυναικῶν τοῦ νησιοῦ, τὰ δίστιχα πού τραγουδοῦσαν σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τους: στοὺς γάμους, στ' ἀρραβωνιάσματα, στὶς χαρὲς, στὶς λύπες. Ἀποτελέσματα στιγμιαίας ἐμπνευσης, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ὑπάρχει σ' αὐτὰ μιὰ ἄρτια τεχνικὴ τοῦ στίχου πού ἀπαιτεῖ χρόνον γιὰ ἐπεξεργασία. Ὁ στίχος λιτὸς καὶ ἀβίαστος συνταίριαζε τὸ μέτρο καὶ τὴν ὁμοιοκαταληξία μὲ τὸ σκοπὸ (τὸ μέλος) τοῦ τραγουδιοῦ. Ἔτσι ἔχουμε τὴ φωνητικὴ ὁμοιοκαταληξία πού μαζὶ μὲ τὶς ἄλλες ἀρετὲς καὶ ἀδυναμίες πού ἀναφέραμε τὴ συναντᾶμε μερικὲς φορὲς στὸ Μπαλαλᾶ.

Αὐτὴ ἡ ποίηση τοῦ προφορικοῦ Νισύρικοι ποιητικοῦ λόγου, πού θὰ τὴ λέγαμε παραδοσιακὴ, ἐπηρέασε τὸ Μπαλαλᾶ καὶ ἐπέβαλε τὴ μορφή της στὰ τραγούδια του.

Ὁ Μπαλαλᾶς, μποροῦμε νὰ ποῦμε, εἶναι ἓνας ἀφηγηματικὸς ποιητὴς πού μὲ παραδοσιακὰ ἐκφραστικὰ μέσα, τραγουδᾷ καὶ ἱστορεῖ τὸν κόσμον καὶ τὴ ζωὴ τοῦ νησιοῦ του.

Δὲν ἐπιδίωξε ποτὲ τὰ μεγάλα νοήματα ἀλλὰ μὲ ἀπλὰ ὅπως εἶπαμε ἐκφραστικὰ μέσα, μὲ τὴ λαλιά τῶν ἀθρώπων του, μᾶς μίλησε γιὰ τὶς χαρὲς καὶ τὰ βάσανά τους καὶ συνάμα μᾶς δίνει ἓνα λαογραφικὸ κείμενον, ἴσως ἰδιόρρυθμον, πού ὅμως ἔχει τὴν ἀξία του.

Μὲ τὴν παρουσίαση τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Μπαλαλᾶ, θεωρήσαμε ἀπαραίτητον νὰ δώσουμε μὲ ὑποσημειώσεις, μετάφραση τῶν Νισύρικων λέξεων, σχολιασμὸ τῶν ἐθίμων καὶ τῶν κοινωνικῶν θεμάτων πού θίγει.

Ὁ Μπαλαλᾶς εἶχε δηλώσει πὼς στὴ νέα ἐκδοση ποιημάτων θὰ συμπεριλάμβανε ἐρμηνεῖα τῶν Νισύρικων λέξεων. Αὐτὴ τὴν ὑπόσχεση προσπαθήσαμε νὰ ἐκπληρώσουμε μὲ τὴν πολύτιμη βοήθεια τοῦ Μιχ. Τσατσαρώνη, πού θερμὰ τὸν εὐχαριστοῦμε.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1) Μηνιαῖο Δελτίο πολυγραφημένο, πού ἐξέδιδε ὁ Σύλλογος τῶν Νισυρίων τῆς Ἀμερικῆς «Ὁ Γνωμαγόρας» ἀπὸ τὸ 1931-1936 καὶ ἀπὸ τὸ 1951-1956: «Νισυριακὰ» τόμ. 6ος, σ. 61-93: Μιλτ. Λογοθέτη: Ὁ περιοδικὸς τύπος τῆς Νισύρου (1914-1978). 2) Ἀνεψιὸς τοῦ Μπαλαλᾶ. Γεννήθηκε στὴ Νίσυρον στίς 7-10-1893 καὶ πέθανε στὴ Ν. Ὑόρκη στίς 3-5-1967. Ἀνέπτυξε μεγάλη ἐθνικὴ δράση κατὰ τὴν περίοδο πού τὰ νησιά μας βρισκόντουσαν κάτω ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴ τυραννία. Μὲ ἀναφορὰς του, μὲ βιβλία καὶ ἄρθρα στὸν Ἀμερικανικὸ τύπον διαφώτιζε τοὺς ἐπισήμους καὶ τὴν κοινὴ γνώμη τῆς μεγάλης αὐτῆς χώρας, γιὰ τὰ Ἑλληνικά

δικαιώματα ἐπὶ τῆς Δωδεκανήσου. Ἐγραψε ἀρκετὰ βιβλία ποικίλου περιεχομένου. Γιὰ περισσότερες πληροφορίες βλέπε «Νισυριακά» τόμ. 3ος, Ν. Σακελλαρίδης: Αὐτοὶ ποὺ φεύγουν (Ἰάκωβος Καζαβῆς) καὶ Μιλτ. Λογοθέτη εἰς τόμ. 6ο σ. 67: Ὁ περιοδικὸς τύπος τῆς Νισύρου. 3) Ἐζήση στὴ Ν. Ὑόρκη, γεννήθηκε στὴ Νίσυρο τὸ 1898 καὶ πέθανε στὴ Ρόδο στὶς 27/12/1972. Τὸ 1940 ἐξέδωσε «Τὰ Νισύρου Λαογραφικά», ἔργο τοῦ τὸ βράβευσε ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν («Νισυριακά» τόμ. 4ος, σ. 372. «Εἰς μνήμην Γεωργίου Καζαβῆ»).

4) Στὸ ἴδιο σπίτι ποὺ σήμερα δὲν ὑπάρχει παρὰ μιὰ μικρὴ γωνιά μ' ἓνα πηγάδι στὸ κέντρο, γεννήθηκαν καὶ οἱ ἀνεψιοὶ τοῦ Ἰάκωβος καὶ Γεώργιος Καζαβῆς, παιδιὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Μαργιᾶς. Καὶ οἱ δυὸ ἄφησαν πίσω τους ἓνα ἔργο ποὺ τιμᾷ τὴ Νίσυρο. Δὲ θὰ ἔπρεπε ὁ Δῆμος νὰ ἐντοιχίσει τουλάχιστον κάποια ἀναμνηστικὴ πλάκα; 5) Ὁ Μιχαὴλ Παρθενιάδης γεννήθηκε στὴ Νίσυρο τὸν Ἰούλιο τοῦ 1892 καὶ πέθανε στὴν Ἀθήνα στὶς 10/9/1956. Μὲ τὸ ὄνομα «Παλῆος Νισύριος» δημοσίευσε τραγούδια ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ νησιοῦ μας («Νισυριακά» τόμ. 4ος, σ. 67-94: Παληοῦ Νισύριου Τραγούδια). 6) Ἡ μαρτυρία τοῦ Μπαλαλᾶ πὼς τὸ «Δελτίο Γνωμαγόρας» στάθηκε ἀφορμὴ νὰ δεῖ τὸ φῶς τὸ ἔργο του, ἔρχεται νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴ γνώμη μας πὼς εἶναι τεράστια ἡ συμβολὴ τοῦ Δελτίου στὴ διάσωση καὶ προβολὴ τοῦ λαογραφικοῦ πλοῦτος τῆς Νισύρου, καθὼς καὶ στὴν ἔρευνα τῆς ἱστορίας τοῦ νησιοῦ μας στὰ τελευταῖα 180 χρόνια. Ἀπὸ τίς στῆλες τοῦ ξεκίνησαν ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀπὸ τὸ 1931 λόγιοι Νισύριοι ποὺ ὅπως ἀναφέραμε συνέτειναν στὴ διάσωση πολὺτιμου λαογραφικοῦ ὕλικου: ὅπως ὁ Λάζαρος Κοντοβερὸς, Δημήτρης Στρίκης, Γεώργιος Καζαβῆς, Μιχαὴλ Παρθενιάδης καὶ ἄλλοι. 7) Ἡ ἰδέα αὐτὴ τοῦ Μπαλαλᾶ ὕστερα ἀπὸ χρόνια πραγματοποιήθηκε μὲ τὸ ἐκδοτικὸ ἔργο τῆς Ἐταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν. 8) Νισύριος Ποιητής. Ἔργα του: «Νισύριοι ἀντίλαλοι» (1976 καὶ 1977) 2 τόμοι, «Αἰγαίοπελαγίτικα» (1978). «Νίσυρος καὶ Νισύριοι» (1979). «Ἡ Νίσυρος σὲ εἰκόνες» (1979).

Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΔΟΥΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΜΠΑΛΑΛΑ

Ὑπό

Κώστα Σακελλαρίδη

Ἡ ποίηση τοῦ Μπαλαλά ἔχει σάν ἀντικείμενό της τὸν ἀπλό ἀνθρώπο τοῦ νησιοῦ μὲ τοὺς πόνους, τίς χαρὲς καὶ τὰ καθημερινά του βάσανα. Ἄν αὐτὸ διαφαίνεται μέσ' ἀπὸ τίς στροφές τῶν «Χωριανῶν» του γίνεται ὀλοφάνερο στὰ τραγούδια του, ποὺ φέρνουν τὸ γενικὸ τίτλο «Τὰ Νισύρικά μου» καὶ ποὺ δημοσιεύθηκαν μετὰ «Τὰ Χωριανά».

Πρὶν νὰ μᾶς ἱστορήσει τὴ ζωὴ τοῦ Νισύριου, ἀρχίζει νὰ μᾶς περιγράφει καὶ νὰ μᾶς δίνει μιὰ ἀντιπροσωπευτικὴ εἰκόνα τοῦ περιβάλλοντός του. Αὐτὸ ποὺ ἡ φύση ἀπὸ αἰῶνες τοῦ κληρονόμησε καὶ ποὺ μὲ αὐτὸ ζεῖ μὲ ἀπόλυτη ἀρμονία. Χαίρεται τὴ γύρω ἀπὸ αὐτὸν παρουσία πουλιῶν, ἐρπετῶν καὶ ζώων φυτῶν καὶ δέντρων.

Αὐτὰ θὰ μᾶς περιγράψει μὲ ἀκρίβεια στοὺς δύο πρώτους κύκλους τῶν τραγουδιῶν του (ἀρ. 1-6 καὶ 7-12).

Στὴ συνέχεια θὰ μᾶς γνωρίσει χαρακτηριστικὰ οἰκιακὰ σκεύη καὶ ἐργαλεῖα, δεμένα μὲ παραδοσιακὲς συνήθειες, καὶ μὲ τὴν καθημερινὴ χρῆση, ποὺ καὶ αὐτὰ παίζουν τὸ ρόλο τους στὴ ζωὴ τοῦ νησιώτη. Αὐτὰ τὰ περιλαμβάνει στὸν τρίτο κύκλο (ἀρ. 13-18).

Ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα τραγούδια «ὁ Καφενὲς» (ἀρ. 19), «ἡ Ἡλικιωμένη» (ἀρ. 20), «ἡ Ἀγκλαβὴ» (ἀρ. 22), «ἡ Παράφιση» (ἀρ. 23), ὅπως καὶ τὰ ἀρ. 33, 34 καὶ 35 εἶναι ἀφιερωμένα σὲ θέματα ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ νησιοῦ. Στὰ δύο πρῶτα θὰ μᾶς παραστήσει τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ καφενὲ ποὺ ἔχει πιά ἐκλείψει, συνάμα θὰ μᾶς ἀπαριθμήσει μὲ τίς Νισύρικες ὀνομασίες τους διάφορα χόρτα, καρπούς, ψάρια καὶ θαλασσινά. Στὰ ἐπόμενα δύο, ποὺ ἀναφέρονται σὲ δυὸ ἐπίσημα ἔγγραφα, τὸ προικοσύμφωνο καὶ τὴ διαθήκη, καὶ ποὺ ὅπως εἶναι γνωστὸ, παίζουν σημαντικὸ ρόλο στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, δὲ θὰ ξεφύγει καθόλου ἀπὸ τὸ τυπικὸ καὶ τὴ φρασεολογία ποὺ παράδοση χρόνων ἔχει καθιερώσει.

Μέσα στο κείμενο τῶν δυὸ αὐτῶν τραγουδιῶν θὰ περιλάβει ἀρκετὰ εὐχ-
χα τοπωνύμια τῆς Νισύρου, πού θὰ προσθέσουν μουσικότητα στὴν ἀρμονία
τῶν στίχων τους.

Τὰ ὑπόλοιπα τρία πού ἀναφέραμε (ἀρ. 33, 34 καὶ 35), ὅσο κι ἂν πραγμα-
τεύονται ἐπεισοδιακὰ θέματα, μᾶς δίνουν χρήσιμες πληροφορίες τοῦ κοινωνι-
κοῦ βίου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

“Ὅλα τὰ ἄλλα τραγούδια τῶν «Χωριανῶν» στὸ σύνολό τους ἀφιερώνον-
ται στὸ βασικὸ πρόβλημα τοῦ νησιώτη: Στὴν ἀδυναμία του νὰ καλύψει τίς
βιοτικές του ἀνάγκες μὲ μόνη τὴν παραγωγή τῶν χωραφιῶν του.

Ἡ πραγματικότητα αὐτὴ εἶχε σὰν ἐπακόλουθο μιὰ ζωὴ γεμάτη στερή-
σεις, μιζέρια, δημιουργία χρεῶν καὶ ἡ μόνη διέξοδος τοῦ νησιώτη ἦταν νὰ
μεγαλώσουν τ' ἀγῶρια του γιὰ νὰ τὰ στείλει νὰ δουλέψουν στὰ ξένα, νὰ στεί-
λουν χρήματα, νὰ βοηθήσουν νὰ βγεῖ ἡ οἰκογένεια ἀπὸ τὸ τέλμα τῶν χρεῶν
καὶ τῆς ἀνάγκης.

Τὸ δράμα αὐτὸ τοῦ φτωχοῦ γεωργοῦ ἢ κτηματία ἦταν πολὺ παλιὸ καὶ
δημιούργησε μὲ τὸν καιρὸ μιὰ ἀλυσίδα ἀπὸ ἀνθρώπινες δουλεῖες. Ὁ νησιώ-
της ἀπὸ αἰῶνες σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἀντιμετώπιζε δυσκολίες γιὰ τὴν ἐπιβίωσή
του. Οἱ κατὰ καιροὺς ἐκρήξεις τοῦ ἠφαιστείου, οἱ λεηλασίες τῶν πειρατῶν,
πού ἀρκετὴ χρονικὴ περίοδο κυριαρχοῦσαν στὸ Αἰγαῖο, ὑποχρέωναν τοὺς κα-
τοίκους τοῦ βασανισμένου αὐτοῦ νησιοῦ νὰ ξαναρχίζουν τὴ ζωὴ τους ἀπὸ τὴν
ἀρχή.

Οἱ Τοῦρκοι μὲ τὸν κατ' ἀποκοπὴν (Μακτοῦ) φόρο πού ἐπέβαλαν στὰ νη-
σιά γιὰ νὰ τοὺς παραχωρήσουν κάποιον δικαίωμα σχετικῆς αὐτοκυβέρνησης¹
δὲν ἦταν τίποτα ἄλλο παρὰ μιὰ ἀφαίμαξη τοῦ ὑστερήματος τοῦ νησιώτη, πού
πολλές φορές κι αὐτὸ ἦταν ἀνύπαρκτο καὶ ὁ φόρος ἦταν ἀδύνατο νὰ πληρω-
θεῖ στίς προθεσμίες του.

Τὴν ἀδυναμία αὐτὴ μᾶς τὴ βεβαιώνει ἓνα ἐγγραφο² τοῦ 1821 τοῦ Βαλῆ
τῆς Ρόδου πού γνωρίζει στοὺς Νισύριους πὼς ἐπειδὴ τοῦ καθυστεροῦσαν τὴν
πληρωμὴ τοῦ φόρου προπώλησε, μὲ τὸ ἔτσι θέλω, ὅλη τὴν παραγωγή τοῦ βα-
λανιδιοῦ τοῦ νησιοῦ σὲ κάποιον ἑβραῖο τῆς Ρόδου, πού ἀνέλαβε νὰ τοῦ πληρώ-
σει τοὺς καθυστερημένους φόρους.

Οἱ δυσκολίες τοῦ βίου στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς θὰ συντελέσουν στὴν ἐ-
νίσχυση τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκογένειας. Οἱ δεσμοὶ τῶν μελῶν της θὰ σφυρηλα-
τηθοῦν στίς δοκιμασίες καὶ θὰ καταστοῦν ἀκατάλυτοι. Θὰ δημιουργηθοῦν ἀνά-
μεσα τους κανόνες συμπεριφορᾶς καὶ συνθηκῆς ἀλληλοεξάρτησης πού κανέ-
νας τότε δὲν τολμοῦσε νὰ τὶς ἀγνοήσει ἢ καὶ νὰ τὶς παραβεῖ, γιὰ τὴν ἴσως νὰ
παρέβαινε τίς θεῖες ἐντολές.

Μεγάλη ἢ ὑπακοὴ τῶν παιδιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς τους, ἰδιαιτέρως τῶν ἀγο-
ριῶν. Αὐτὰ χωρὶς καμιὰ ἀντιλογία ἢ παράπονο θὰ γίνουν τὸ ἐξαγώγιμο προῖόν

τῆς οἰκογένειας στὴν ἀγορὰ ἐργασίας, ἀρχικὰ τῆς Ρωσίας, τῆς Πόλης καὶ τελικὰ τῆς Ἀμερικῆς.

Οἱ ἴδιες ἀνάγκες θὰ διαμορφώσουν τὸ οἰκογενειακὸ καὶ κληρονομικὸ ἄγραφο δίκαιο. Ἡ ἰδέα τῆς ἀποφυγῆς τοῦ κατακερματισμοῦ τῆς ἀκίνητης ἀγροτικῆς ἢ ἀστικῆς περιουσίας (τοῦ νοικοκυριοῦ) καὶ τῆς ἀποκατάστασης τῶν κοριτσιῶν θὰ καθιερώσει τὸ ἔθιμο³, ἡ πρωτοκόρη νὰ παίρνει ὅλη τὴν κτηματικὴ περιουσία τῆς μητέρας καὶ ἡ δευτέρα ὅλα τὰ κτήματα τοῦ πατέρα. Τὰ ἀγόρια θὰ πάρουν ἀπὸ τίς γυναῖκες τους ἢ θὰ δουλέψουν γιὰ νὰ ἀποκτήσουν δικά τους.

Ὁ Νισύριος οἰκογενειάρχης γιὰ νὰ μπορέσει νὰ συντηρήσει τὴ φασίλια του εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ χρήματα ὡς ὅτου νὰ ἔλθει ἡ ἐποχὴ τῆς συγκομιδῆς τῶν προϊόντων του. Ἄλλος τρόπος δὲν ὑπῆρχε: ἔπρεπε νὰ τὰ δανειστεῖ, ἄλλωστε μιὰ Νισύρικη παροιμία λέει:

«Ἀθρώπωμ πρέπει καὶ τὸ χροῖς πὸν ξέρου(γ) καὶ τὸ βγάλλου».

Ἄλλη λύση δὲν εἶχε παρὰ νὰ καταφύγει στὸν ἔμπορο πὸν θὰ τὸν «κρατοῦσε». Αὐτὸς θὰ ἐξοικονομοῦσε τὴν κατάσταση. Ἀπ' αὐτὸν θὰ ψώνιζε ὅλα τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ διατροφή τοῦ σπιτιοῦ του εἶδη. Ἀπ' αὐτὸν θὰ ἔπαιρνε καὶ χαρτζιλίκι. Οἱ ἀγορὲς καὶ τὰ μετρητὰ θὰ περνοῦσαν στὴ μερίδα τοῦ χωρικοῦ πὸν ἄνοιγε ὁ ἔμπορος στὸ τσέπτο του. Ἐναντι αὐτῆς τῆς διευκόλυνσης, πὸν τὴν ἀξία της δὲν πρέπει νὰ ὑποτιμοῦμε, ἀνάμεσα στὸν ἔμπορο καὶ τὸν πιστούμενο γινόταν μιὰ ἄγραφη συμφωνία: Ὁ δευτερός ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ πουλήσει στὸν πρῶτο τὸ σύνολο τῆς ἐσοδείας του (βαλανίδι καὶ ἀμύγδαλα). Ὅταν θὰ τὴ συγκέντρωνε, θὰ τὴν ἔφερνε νὰ τὴν παραδώσει στὸ μαγαζί του. Ἐπίσης ἂν ἔσφαζε τὸ βόδι του, τὴν ἀξία του θὰ τὴν εἰσέπραττε ὁ ἔμπορος. Στὸν ἴδιο ἔπρεπε νὰ παραδώσει τὸ τσέκι πὸν θὰ τοῦ στελνε τὸ παιδί του γιὰ νὰ πιστωθεῖ τὸ χρέος του. Ὁ ὀφειλέτης δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πουλήσει κτῆμα του χωρὶς τὴ συγκατάθεση τῶν δανειστῶν του. Ἄν τὸ πουλοῦσε, ὁ τελευταῖος θὰ εἰσέπραττε στὸ ἀκέραιο τὸ τίμημα τοῦ ἀκίνητου.

Σὰν συνέπεια ὅλων αὐτῶν ἦταν νὰ δημιουργηθεῖ μιὰ μεγάλη ἐξάρτηση τοῦ χρεωφειλέτη ἀπὸ τὸν πιστωτὴ του, μὲ ἐπακόλουθο ὁ ἀγρότης κάτω ἀπὸ τὸ καθημερινὸ ἄγχος τῆς ἐξοικονόμησης τῶν περιστάσεων ὄχι μόνο δὲν μποροῦσε νὰ ζητᾶ διευκρινήσεις γιὰ τὸ ποσὸ τοῦ χρέους του ἀλλὰ δὲν ἦταν καθόλου ἐλεύθερος νὰ διαπραγματευθεῖ στὸ καλύτερο τὴν τιμὴ τῶν προϊόντων του. Στὴν πραγματικότητα ὁ γεωργὸς μεταβαλλόταν σ' ἓνα δουλευτῆ² (κολλῆγον) τοῦ ἐμπορίου. Ἔτσι ἔχουμε μιὰ σωστὴ ἀνθρώπινη δουλεία.

Ὁ Μπαλαλᾶς μὲ τὸ τραγοῦδι του «Τὰ χρέη» (ἀρ. 32) μᾶς δίνει μιὰ εἰκόνα τῆς ἀπληστίας τῶν ἐμπόρων ἀναφέροντας καμουφλαρισμένα πραγματικὰ περιστατικὰ πὸν κι ἀκόμα οἱ πιὸ παλιοὶ τὰ θυμοῦνται. Ἐκεῖνος πὸν θὰ δια-

βάσει αυτό το τραγούδι, να μη νομίσει πώς υπερβάλλει ο ποιητής τα πράγματα, όχι, λέει την αλήθεια και ιστορεί μια κατάσταση της εποχής του.

Αυτό ήταν το πνεύμα των τότε συναλλαγών: οι μεγάλοι τόκοι, οι ανατοκισμοί, το κλέψιμο στο μέτρημα των προϊόντων με το «Καρίζω» (άρ. 18), τα λάθη στην άθροιση των διαφόρων ποσών.

Για να δώσουμε μια εικόνα του πόσο άυστολα έκλεβαν στους λογαριασμούς τους αγράμματους χωρικούς θα παραθέσουμε ένα περιστατικό.

“Ένας αγρότης χρεωστούσε στον έμπορο που τον «κρατούσε» σε μετρητά και ψώνια γρόσια 1300. Έσφαξε το βόδι του και την αξία την εισέπραξε ο έμπορος. Σάν πήγε να λογαριαστεί, ο έμπορός του κάμνει τον έξής λογαριασμό και του λέει:

«1300 γρόσια το χρέος σου, 650 το βαλανίδι και τα αμύγδαλα, 600 το βόδι, σύνολο γρόσια 2550. (Δ)έν είναι έτσαδά τα πράγματα;» Κι ο αγρότης απαντά: «— Έτσαδά ’ναι — Υπόγραψε τώρα».

Κι έτσι το χρέος αντί να εξοφληθεί με την αξία των προϊόντων και του βοδιού, αυξάνεται μ’ αυτήν και μεταβάλλεται σε όμολογο με όλα τα γνωστά επακόλουθα της ταχείας διαδικασίας ως προς την είσπραξη του χρέους.

‘Ακόμα ένα άλλο αύθεντικό περιστατικό: Ήταν δύο συνεταῖροι και αποφάσισαν να χωρίσουν και να ξεκαθαρίσουν τους μεταξύ τους λογαριασμούς. Παρακάλεσαν έναν από τους πιό σπουδαίους γραμματισμένους της εποχής εκείνης να εξετάσει τα δευτέρια τους και να βγάλει ποιός είναι οφειλέτης στον άλλο. ‘Ο σοφός αυτός βλέπει τους λογαριασμούς και λέει πώς οφειλέτης είναι ο πραγματικός χρεώστης, όπως έβγαινε από τα βιβλία. “Όμως όταν το είπε άμέσως σκέφθηκε πώς ο οφειλέτης ήταν συγγενής του και ζήτησε να τα ξαναδεί. Ήτσι μετά μια εβδομάδα έβγαλε οφειλέτη εκείνον που δεν είχε καμιά συγγένεια μαζί του. ‘Αποτέλεσμα: άστικά κτήματα και χωράφια εκείνου που δεν χρωστούσε βγήκαν στον πλειστηριασμό για να πληρωθούν άνύπαρκτα χρέη, κι ακόμα ή άδικία αυτή στάθηκε αίτία να ξενητευθεί το άγόρι της οικογένειας στη Ρωσία και να χαθεί.

“Όσο και να φαίνονται αυτά υπερβολικά είναι άληθινά. Θα μπορούσε να διερωτηθεί κανένας γιατί δεν διαμαρτύρονταν οι άδικημένοι, γιατί δεν βρίσκονταν άνθρωποι τίμιοι να τους συμπαρασταθούν. “Όλα αυτά ίσως να έχουν μια εξήγηση. Την άνάγκη της έξοικονόμησης των περιστάσεων κι ακόμα αν ο γεωργός άρχιζε πόλεμο μ’ έναν έμπορο δύσκολα έβρισκε καινούργιο να τον στηρίξει, ή αν έβρισκε αυτό θα του στοίχιζε πολύ περισσότερα.

Στους εμπόρους του νησιού υπήρχαν και έξαιρέσεις. Μια από αυτές μάς την αναφέρει ο Μπαλαλάς στο «Χρονικό» του, που δημοσιεύεται σ’ αυτό τον τόμο και άφορα το Μανώλη Παπαγιάννη.

Αυτή την κατάσταση, που δημιουργούσε άρκετά δράματα, ο Νισύριος την ύφισατο με έγκαρτέρηση, μοναδική του έλπίδα ήταν να γυρίσει από τα

ξένα τὸ παιδί του νὰ πληρώσει τὰ χρέη, νὰ ἀπαλλάξει ἀπὸ τὸ βάρος τους τὰ κτήματά του καὶ νὰ ἀνασάνει, νὰ γελάσει τὸ χεῖλος του.

Ὁ Μπαλαλᾶς μὲ τὸ τραγούδι του «ὁ Μισεμὸς» (ἀρ. 24) καὶ μὲ τὰ ἄλλα συνέχεια θὰ μᾶς ἐξιστορήσει τὴ ζωὴ καὶ τίς ὑποχρεώσεις τοῦ ξενιτεμένου παιδιοῦ. Τὸ Νισυράκι τῆς ξενιτειᾶς μόνον θυσίαις καλεῖται νὰ προσφέρει καὶ τίς προσφέρει ἀγόγγυστα, δουλεύοντας κάτω ἀπὸ σκληρὲς συνθήκες καὶ σὲ ἀφιλόξενο περιβάλλον⁵.

Μοναδικὴ του σκέψη νὰ μπορέσει νὰ φανεῖ ἀντάξιο τῶν προσδοκιῶν τῆς οἰκογένειάς του. Νὰ δουλέψει, νὰ καζαντίσει καὶ νὰ γυρίσει στὸ νησί γιὰ νὰ ξεχρεώσει τίς ὑποχρεώσεις τῶν γονιῶν του, νὰ παντρεύει τίς ἀδελφές, νὰ φέρει δῶρα σ' ὅλους τοὺς συγγενεῖς. Ὅλα αὐτὰ μᾶς τὰ δίνει παραστατικὰ ὁ Νισύριος ποιητής. Ζωντανεῖ μιὰ ζωὴ θυσίας καὶ προσφορᾶς πρὸς τοὺς δικούς του. Ἴσως σὰν θὰ ἐκπληρώσει ὅλες αὐτὲς τίς πολλαπλὲς ὑποχρεώσεις ποῦ ἡ οἰκογενειακὴ παράδοση τοῦ φόρτωσε νὰ μπορέσει νὰ λύσει τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας καὶ νὰ ἀσχοληθεῖ πιά μὲ τὸ ἄτομό του.

Ὅμως ἡ προσφορὰ τοῦ ξενιτεμένου Νισύριου δὲν εἶναι μονάχα πρὸς τὴν οἰκογένειά του. Ἀξιόλογη καὶ ἀνυπολόγιστη εἶναι γιὰ τὸ νησί του. Σὲ ὅποια χώρα κι ἂν ἦταν Νισύριοι συνιστοῦσαν συλλόγους μὲ σκοπὸ τὴ βοήθεια στὸ νησί.

Ἀρχικὰ εἶχαμε Νισύρικους συλλόγους στὴν Ὀδυσσό, στὴν Πόλη καὶ ἔπειτα στὴν Ἀμερικὴ. Σὲ ὅλους εἶναι γνωστὰ τὰ ἔργα στὸ νησί καὶ οἱ προσφορὲς τῶν σωματείων τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἀθήνας καὶ τελευταῖα τῆς Ρόδου. Καὶ τὰ τρία χωρὶά τοῦ νησιοῦ πάρα πολλὰ χρεωστοῦν στοὺς «πιατάδες»⁶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἀπὸ τὰ ἐμβάσματά τους, τίς συνδρομὲς τους στοὺς συλλόγους, ξεκίνησαν ἔργα ποῦ ἀνέβασαν τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο τῶν Νισυρίων κι ἀκόμα συνέτειναν στὴ δημιουργία μιᾶς γενιᾶς ἐπιστημόνων, διανοουμένων, ἀνωτέρων λειτουργῶν συμπατριωτῶν μας ποῦ διακρίθηκαν στὰ ἐπαγγέλματά τους.

Ὅλη αὐτὴ ἡ γεμάτη δυναμισμὸ γενιὰ ἔχει τεθεῖ, ὑπὸ διάφορες μορφές, στὴν ὑπηρεσία τῆς ἀγαπητῆς Νισύρου.

Ἡ συλλογικὴ ιδέα⁷ μεταξὺ τῶν Νισυρίων ἔχει παράδοση πάνω ἀπὸ 100 χρόνια. Σήμερα ἔχουμε στὴ Νέα Ὑόρκη τὸ «Γνωμαγόρα», τὸν «Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Θεολόγο» καὶ τὴν «Παναγία Θερμιανή».

Στὴν Ἀθήνα τὸ «Γνωμαγόρα», τὴν «Παναγία Θερμιανή», τὴν «Ἐταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν» καὶ στὴ Ρόδο τὴν «Πορφυρίδα» Ἀναφέραμε μόνον τὰ σωματεῖα, ποῦ σκοπὸ τους ἔχουν τὴ Νίσυρο.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ὀργανώσεις διατηροῦν καλὲς σχέσεις μὲ τίς Δημοτικὲς ἀρχὲς τοῦ νησιοῦ καὶ συνεργάζονται στὴν προώθηση τῶν προβλημάτων τοῦ τόπου.

Ἡ ἀποδημία δὲν μᾶς ἔφερε μόνον καλὰ, σ' αὐτὴν ὀφείλεται καὶ ἡ μείωση τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ νησιοῦ.

Στὴν ἀρχὴ ὁ ξενιτεμένος Νισύριος ἐπέστρεψε στὸ νησί, παντρευόταν ἢ ξανάφευγε ἢ ἔμενε. Ἀργότερα ὁμως ἔπαιρνε καὶ τὴ γυναίκα του μαζί του στὴν ξενιτειά. Ἔτσι ἀρχισε ἡ δημιουργία τῶν Νισύρικων παροικιῶν στὴ Νέα Ὑδρῆ καὶ σ' ἄλλα μέρη.

Ἡ ἀγάπη, ἡ νοσταλγία, τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ νησί συντροφεύουν τὸν ξενιτεμένο Νισύριο σ' ὅλη του τὴ ζωὴ. Εἶναι ἡ πιὸ γλυκιὰ ἀνθρώπινη δουλεῖα ποὺ ἀπ' αὐτὴ μόνο σὰν φύγει γιὰ τὸ μακρινὸ ταξίδι θὰ γλυτώσει.

Στὰ «Νισύρικά» του ὁ Μπαλαλᾶς, ἐκτὸς τῆς ἐξιστόρησης τῆς δημιουργίας τοῦ νησιοῦ, ἔχει θέμα τὸν ἄνθρωπο.

Σ' αὐτὰ θὰ ζωντανέψει τύπους τοῦ νησιοῦ, σὰν τὸν «Καλαμιὰ» (ἀρ. 39), ἐπαγγέλματα, ὅπως ὁ «Δηπότατος» (ἀρ. 40), ὁ «Βλεπιὸς» (ἀρ. 41), παιγνίδια ὅπως ἡ «Πάπια» (ἀρ. 43), θὰ σατυρίσει μὲ λεπτὸ χιοῦμορ διάφορα περιστατικὰ τῆς κοινωνικῆς καὶ ἀγροτικῆς ζωῆς. Ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἀναφέρουμε δυὸ χαρακτηριστικὰ.

Ἔνα εἶναι «ὁ Δουλευτῆς» (ἀρ. 37). Εἶναι ἡ ἐξιστόρηση τῆς ζωῆς τοῦ μόνιμου ἐργάτη τῆς γῆς ποὺ ἤρθε ἀπὸ ἓνα χωριὸ τῆς Κῶ νὰ δουλέψει, νὰ ζήσει καλύτερα ἀπὸ τὸ χωριὸ του καὶ νὰ κάμει λίγα χρήματα γιὰ νὰ μπορέσει νὰ γυρίσει πάλι «πέρα» στὸν τόπο του, γιὰ νὰ φτιάξει πιά μιὰ καλύτερη ζωὴ.

Στὴ Νίσυρο ὁμως τὸν περιμένει μιὰ σκληρὴ καὶ πολύωρη δουλεῖα. Αὐτὸς φροντίζει τὰ ζῶα καὶ τὰ χωράφια χωρὶς νὰ ἔχει καλὴ τροφή κι ἀκόμα μὲ καθυστέρηση τῆς ἀμοιβῆς του. Ἦταν φαινόμενο συνηθισμένο ποὺ ἐρχόταν σὲ συνάρτηση, θὰ λέγαμε, μὲ τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα τοῦ ἀφεντικοῦ του. Πολλὲς φορές ἡ σκληρὴ δουλεῖα κι ὁ τρόπος ζωῆς του τὸν κάμνει νὰ αἰσθάνεται μόνος. Ὁ πιὸ κοντὰ σ' αὐτὸν εἶναι ὁ γάδαρος. Μαζὶ μ' αὐτὸν θὰ τελειώσει τίς δουλειὲς τοῦ χωραφιοῦ, κοντὰ του θὰ περάσει τίς περισσότερες ὥρες τῆς ἡμέρας. Ἔτσι ἀνάμεσά τους δημιουργεῖται σχέση δυὸ βασανισμένων. Αὐτὴ τὴ σχέση μᾶς τὴ δίνει παραστατικὰ στὶς στροφές τοῦ τραγουδιοῦ του ὁ «Γιάννης» (ἀρ. 45), στὰ κεφάλαια Α καὶ Γ καὶ ὅπως λέει:

«Μὲ τὸ κριθάρι τρέφονται
κι' οἱ δύο τους οἱ καμένοι,
ὁ ἓνας τρώει τοὺς σπόρους του
κι ὁ ἄλλος ὅτι μένει».

«Καὶ σὰν κοιμᾶται ὄρθιος
ὁ ἓνας μέσ' στὸ σταῦλο
ἀπόξω ἀφ' τὴν πόρταν του
μυρίζεται τὸν ἄλλο».

Κάθε κανόνας ἔχει τίς ἐξαιρέσεις του. Μερικοὶ ὁμως ἐνῶ ξεκίνησαν δουλεψιὰδες, ἔμειναν στὸ νησί, παντρεύτηκαν, ἔγιναν νοικοκυραῖοι καὶ καλοὶ Νισύριοι.

Πάλι στὸ ἴδιο τραγούδι «ὁ Γιάννης» (ἀρ. 45, κεφάλαιο Β), ὁ Μπαλαλᾶς ἀριστοτεχνικὰ, θὰ μᾶς δώσει μιὰ εἰκόνα ἀπὸ τὴ σκληρὴ καὶ βασανισμένη ζωὴ τῆς Νισυριάς.

Μᾶς τὴν παρουσιάζει νὰ γυρίζει ἀπὸ τὰ χωράφια φορτωμένη μὲ ξύλα καὶ νὰ ἀναζητᾷ τὸν ἄντρα τῆς, γιὰ νὰ τῇ «συνεπάρει» κι αὐτὸς κάθεται στὸν καφενὲ ὅπου πρῶτα συζητᾷ μεγαλόφωνα γιὰ ὅλα τὰ προβλήματα τῆς οἰκουμένης καὶ ὕστερα ἢ θὰ πίνει «κουκουζίνα» (τσιπουρο) ἢ θὰ παίξει χαρτιά.

“Ὅταν ὁμως ὁ Γιάννης θὰ θελήσει νὰ τῆς τὸν κατηγορήσει, θὰ τὴν κάμει νὰ βγεῖ ἀπὸ τὰ ρούχα τῆς καὶ θὰ πεῖ γιὰ τὸ Γιάννη:

«Μάνα μου ὁ ἀπρόκοπος
κακογλωσσιὰν τὴν ἔχει,
ὁδλος ὁ κόσμος φταίει του
καὶ κᾶνας (δ) ἐν τοῦ ρέχει⁸.

Κι' ἄ(μ) παφτονεῖ⁹ στὸν(γ) καφενὲ
κακὸ μαθὲς λοῦται;
κάλλιο νὰ παίξει τὰ χαρτιά
παρὰ νὰ συλλοῦται».

Ἔχουμε μιὰ ζωντανὴ εἰκόνα τῆς νοοτροπίας ποὺ ἀπὸ χρόνια ρυθμίζει τὶς σχέσεις τῆς Νισυριάς μὲ τὸν ἄντρα τῆς. Ποτὲ δὲ θὰ πεῖ κακὸ λόγο γι' αὐτὸν κι ἂν ἀκόμα εἶναι ἀπογοητευμένη ἢ καὶ θυμωμένη μαζί του. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ Νισύρικη παροιμία ποὺ λέει ἡ Νισυριά:

«Ὅπου κι' ἂθ θέλεις γκίσε με, στὸν ἄντρα μὴ μ' ἐγκίζεις».

Ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ θὰ παντρευτεῖ ἡ Νισυριά ὑφίσταται, θάλεγε κανένας, μιὰ μεταμόρφωση. Αὐτὴ ἢ πρόσχαρη κοπέλλα μεταβάλλεται σὲ μιὰ ὑπεύθυνη σύντροφο. Ἀναλαμβάνει ὅλα πάνω τῆς, σπίτι, παιδιά, νοικοκυριό, χωράφια. Εἶναι ἡ γυναίκα τῆς θυσίας καὶ τῆς ἐγκαρτέρησης.

Οἱ σκληρὲς δοκιμασίες ποὺ τὴν περιμένουν σ' ὅλη τῆς τὴ ζωὴ, ὁ ξενιτεμὸς τοῦ ἄντρα τῆς, τῶν παιδιῶν τῆς, ἡ εὐθύνη τῆς διατήρησης τῆς συνοχῆς ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς οἰκογένειας, ὁ πρωταρχικὸς ρόλος ποὺ παίξει στὴν ἀποκατάσταση τῶν κοριτσιῶν τῆς καὶ ποὺ τὸν ἐπιβεβαιώνουμε ἀπὸ τὰ Νισύρικα παραμῦθια¹⁰, ὅλα αὐτὰ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου θὰ χαλυβδώσουν καὶ θὰ διαμορφώσουν τὸ δυνατὸ τῆς χαρακτῆρα. Γίνεται ἀσυμβίβαστη σὲ κάθε τι ποὺ ξεφεύγει ἀπὸ τὸ σωστὸ τρόπο ζωῆς, ποὺ οἱ παραδόσεις, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς καθόρισαν.

Ἡ Νισυριά εἶναι ἡ μάνα τῆς θυσίας ποὺ δὲν ξέρει τί θὰ πεῖ ξεκούραση, μόνυ τῆς χαρὰ καὶ ὑπερφηάνια ἢ πρόοδος τῶν παιδιῶν, ὅχι μόνον τῶν δικῶν τῆς. Γιὰ ὅλα τὰ Νισυρικά θὰ παρακαλεῖ στὴν προσευχὴ τῆς ὡς ὅτου νὰ τὴν ξεκουράσει ὁ Θεός.

Θὰ θέλαμε νὰ προσθέσουμε ἀκόμα πὼς ἡ Νισυριά δὲν ὑστέρησε καθόλου ἀπὸ τοὺς ἄντρες στοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν ἐλευθερία τῶν νησιῶν καὶ τὴ διατήρηση τῶν Προνομίων. Ὅταν τὸν Ἰούνιο τοῦ 1903¹¹ ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνηση ἔστειλε στρατιωτικὴ δύναμη γιὰ νὰ ἐπιβάλει, κατὰ παράβαση τοῦ ἰσχύοντος τότε Προνομιακοῦ καθεστώτος, τὴν ἀπαγόρευση τῆς καπνοφυτείας, οἱ γυναῖκες μαζί μὲ τὰ παιδιά τοὺς ἀντιμετώπισαν τοὺς ζαφτιέδες μὲ τὶς πέτρες.

Τὰ τραγούδια τοῦ Μπαλαλά μᾶς ὑποχρέωσαν νὰ ποῦμε μερικές ἀλήθειες πού ὄχι μονάχα πρέπει νὰ λέγονται ἀλλὰ καί νὰ μὴν ξεχνιοῦνται. Μεγάλη ἢ προσφορά τῆς μνήμης στὴν ἀνοδική πορεία τοῦ ἀνθρώπου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1) «Νισυριακά» τόμ. 3ος, σ.σ. 142, 229, Κ. Σακελλαρίδη: «Ἱστορία τῶν προνομίων τῶν Νοτίων Σποράδων». 2) «Νισυριακὸν Ἡμερολόγιον» 1923, Ι. Παπαδοπούλου σ. 41, ἱστορικὸν ἔγγραφο: Διαταγή τοῦ Βαλῆ τῆς Ρόδου. 3) «Νισυριακὸν Ἡμερολόγιον» 1923 Γ.Π. σ. 31-36, Ὅδυσ. Σακελλαρίδη: «Οἰκογενειακὸν κληρονομικὸν δίκαιον, ἰσχύον ἐν Νισύρῳ μέχρι σήμερον». 4) Βλέπε ποίημα «Δουλευτῆς» (ἀρ. 37). 5) Ἰακώβου Καζαβῆ: «Ὁ Καλλετὲς» (1916). Διήγημα πού ἀναφέρεται στὴ ζωὴ καὶ τῇ δράσει τοῦ μετανάστη. Στὸ ἴδιο ἀναφέρεται στὴ δράση καὶ τὴν ἱστορία τῶν Νισυριακῶν συλλόγων τῆς Ἀμερικῆς μέχρι τοῦ 1916. 6) Ὀνομασία πού ἔδιναν οἱ ντόπιοι Νισύριοι στοὺς συμπατριῶτες τους τῆς Ἀμερικῆς, γιατί οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς δούλευαν λατζέριδες ἢ γκαρσόνια. 7) Γιὰ περισσότερες πληροφορίες στὸ θέμα αὐτὸ βλ. «Νισυριακὰ Χρονικὰ» τεῦχος 37/1961 σ. 31, Νικήτα Σακελλαρίδη: «Σωματειακὴ δράσις τῶν Νισυρίων». Ὁμοίως «Νισυριακά» τόμ. 6ος σ. 61-98, Μιλτ. Λογοθέτη: «ὁ Περιοδικὸς τύπος τῆς Νισύρου» (1914-1978). 8) Ἀρέσει. 9) Κάμνει αὐτό. 10) «Νισυριακά» τόμ. 5ος σ. 5-108, Κ. Σακελλαρίδη: «Νισύρικα Παραμῦθια» (παραμῦθι ἀρ. 15 σ. 51-54). Στὸν ἴδιο τόμο σ. 157-263 Νικήτα Κουμέντου: «ὁ Γάμος στὴ Νίσυρο», ἱστορικὴ ἀναδρομὴ τοῦ θεσμοῦ. 11) «Νισυριακὰ Χρονικὰ» τεῦχος ἀρ. 12 σ. 25-26, Κ. Σακελλαρίδη: «Τὰ γεγονότα τοῦ Ἰουνίου 1903». Παρμένα ἀπὸ τὰ πρακτικὰ καὶ τὰ ἀρχεῖα τῆς Δημογεροντίας Νισύρου: Ἀπόσπασμα ἀπὸ ἔγγραφο πρὸς τὸν Καϊμακάμη Κῶ «... Τὴν 14 τρέχ. ἡμέραν τῆς ἀφίξεως τῶν ἐλθόντων ἐπετέθησαν οἱ Ζαπτιέδες μὲ ξίφη, ρόπαλα καὶ πέτρες κατ' ἐντολὴν τοῦ Γιούσμπασα πληγώσαντες περίπου εἴκοσι καὶ οἱ μὲν ἄνδρες μεθ' ὑπομονῆς ὑπέστησαν τὰ κτυπήματα, αἱ γυναῖκες ὅμως μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἐπληγώθησαν ἀντεπεξῆλθον μετὰ τῶν παιδιῶν των διὰ πετρῶν ἐναντίον τῶν ἐπιτεθέντων...».

ΕΝΑ ΕΘΙΜΟ ΠΟΥ ΕΞΕΛΙΠΕ

Υπό

Κώστα Σακελλαρίδη

Είναι γνωστό πόσο βαθύ είναι τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα στοὺς νησιώτες. Αὐτὸ διαφαίνεται στὰ τραγούδια τοῦ Μπαλαᾶ («τὸ Τάξιμο» (ἀρ. 29) καὶ «ἡ Ἀρτοκλασία» (ἀρ. 30).

Στὴν Παναγιὰ τῆ Σπηλιανῆ, πού ὅπως λέει ἕνας ἄλλος Νισύριος:

*«πάνω ἀφ' τὸ Κάστρο στέκεται κ' ἀπὸ ψηλὰ ἀγναντεύει
τὸ πέλαγος μὲ τὰ νησιά καὶ τὸ λευκὸ Μαντράκι...»*

θὰ στραφεῖ ἡ σκέψη του σὲ μέρες δύσκολες. Ἀπ' αὐτὴ θὰ ζητήσει τὴ βοήθεια καὶ προστασία. Αὐτὴ σὰν φύλακας ἄγγελος θὰ τὸν συντροφέψει καὶ θὰ τοῦ παρασταθεῖ στὴν ξενιτειά. Κι ὅταν μὲ τὸ καλὸ γυρίσει στὴν πατρίδα, θὰ τρέξει ἀμέσως νὰ προσκυνήσει τὴν εἰκόνα της καὶ νὰ τῆς προσφέρει τὸ τάμα του, πού ἦταν τίς πιὸ πολλές φορές ἓνα καντήλι ἀσημένιο.

Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ μαζὶ μὲ τοὺς δικούς του θὰ παρακολουθήσει τὸν ἔσπερινό, ὅπου ὁ Ἡγούμενος θὰ εὐλογήσει τοὺς ἄρτους πού ἐτοίμασαν καὶ πρόσφεραν οἱ δικοί του. Αὐτὸ τὸ παραδοσιακὸ ἔθιμο τῆς ἀρτοκλασίας¹ μᾶς περιγράφει ὁ Μπαλαᾶς.

Τὸ προσκύνημα τῆς Σπηλιανῆς ἀπὸ τὸν ξενιτεμένο Νισύριο μᾶς φέρνει στὸ νοῦ μιὰ παρόμοια ἐκδήλωση πού εἶχε ὁμαδικὸ χαρακτήρα καὶ πού γινόταν ἀπὸ τοὺς ναυτικούς μας στὰ πρὸ τοῦ 1912 χρόνια, ὅταν ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὴν ἀλιεῖα τῶν σφουγγαριῶν. Αὐτὸ τὸ ὠραῖο ἔθιμο, πού ἀνήκει πιά στὴν ἱστορία τοῦ νησιοῦ, θὰ προσπαθήσουμε νὰ τὸ περιγράψουμε².

Παλιὰ πρὸ τοῦ 1912 ὑπῆρχαν στὴ Νίσυρο περὶ τίς 15 Καγκάβες³. Οἱ Καγκάβες⁴ ἦταν καΐκια χωρητικότητας γύρω στοὺς 5-10 τόννους. Τὸ πίσω μέρος τους εἶχε σχῆμα βάρκας καὶ ἡ πλώρη τους ἔμοιαζε μὲ καράβι. Εἶχε δύο ἄρμπουρα, δυὸ μεγάλα πανιά, τρεῖς φλόκους, εἶχαν γάμπια (μικρὸ τραπεζοειδὲς πανὶ πού τὸ τοποθετοῦσαν σταυρωτὰ στὰ κατάρτια) πού τὴ σήκωναν ὅταν εἶχε λίγο ἀέρα, μεταξύ τῶν δυὸ πανιῶν, γιὰ νὰ δίνει ταχύτητα στὸ πλοῖο.

Είχαν ακόμη πίσω στην πρήμνη ένα είδος φλόκου, που το λέγανε μιντζάνα, που βοηθούσε το τιμόνι. Ίσως όπως ήταν φτιαγμένο και άρματωμένο το πλοίο να άνηκε στην κατηγορία που τους δίνουν την όνομασία *Σκάφη* (ή).

Τά ιστιοφόρα αυτού του είδους στη Νίσυρο τά χρησιμοποιούσαν για την άλιεία σφουγγαριών. Την όνομασία τους Καγκάβες την πήραν από το σύστημα άλιείας σπόγγων Καγκάβα, όπως τό έλεγαν, και που γινόταν με συρματόπλεγμα ή με δέρμα φτιαγμένο δίχτυ. Στίς άκρες και κάτω στα πλάγια είχε σίδερο και πάνω ξύλο. Τό δίχτυ αυτό τό σέρνανε στον πυθμένα της θάλασσας και στο πέρασμά του έκοβε τά σφουγγάρια και τά μάζευε μέσα σ' ένα είδος φαγάνας συρτής που την τραβούσε τό πλοίο. Είχαν και πιο έλαφρό δίχτυ, που τό σέρνανε με τά χέρια και τό λέγανε χειροκάγκαβο. Τά δίχτυα τά ρίχνανε σε βάθος γύρω στίς 50-80 όργυιές. Στην έπιφάνεια φέρνανε εκτός από τά σφουγγάρια και ψάρια. Τό πλήρωμά τους ήταν 3-4 άτομα: 'Ο ιδιοκτήτης, που ήταν και καπετάνιος, ένας ή δύο ναύτες και ένας μικρός μαθητευόμενος, που βοηθούσε στο μάζεμα των σχοινιών.

Οί Νισύριες Καγκάβες έφευγαν για ψάρεμα κατά τον 'Απρίλιο. Πήγαιναν στην περιοχή της Θεσσαλονίκης και από εκεί άρχιζαν να ψαρεύουν με κατεύθυνση προς τά παράλια της Θράκης, της Μικράς 'Ασίας, γύρω από τά νησιά Λήμνο, Λέσβο, Χίο. Στίς άρχές πλέον του Αύγουστου έφθαναν στην περιοχή 'Αμοργού, 'Αστυπάλαιας, Καλύμνου και Κώ.

Στίς 14 Αύγουστου, παραμονή της έορτής της Σπηλιανής, τό πρώτ, έπρεπε όλες να βρίσκονται στα νότια του άκρωτηρίου της Κώ Κρίκελλος (Κρουκέλλα). 'Εκεί όρισμένη ώρα και ανάλογα με τον καιρό ξεκινούσαν όλες μαζί μ' έναν πυροβολισμό για να φθάσουν στη Νίσυρο. Γινόταν ένα είδος ιστιοπλοΐας. Νικητής άνεκηρύσσεται εκείνος που ή Καγκάβα του θα περνούσε πρώτη τό Τρουλί, την προεξοχή της παραλίας που είναι κάτω από τό βράχο του Μοναστηριού.

"Όλο τό νησί χαιρόταν τον ώραίο αυτό γυρισμό των ναυτικών μας από την παραλία και τίς στέγες των σπιτιών.

'Ο νικητής είχε σαν έπαθλο να τεθεί έπικεφαλής όλων των Καγκαβαζιδων, όταν θα άνέβαιναν να προσκυνήσουν τη Σπηλιανή.

'Αφού έρεμέριζαν (άραζαν και έδεναν) τά καΐκια τους, έβγαζαν τά σφουγγάρια, τά μετέφεραν και τά κλείδωναν στην αποθήκη. 'Η αποθήκη είχε δυό κλειδιά: τό ένα τό κρατούσε ό ιδιοκτήτης καπετάνιος και τό άλλο ό ναύτης, γιατί ήταν μερδικάρης. 'Υστερα πήγαιναν στο σπίτι, πλυνόντουσαν, φορούσαν τά (καλά τους) ρούχα ποΐχαν για τίς έπίσημες γιορτές: τά σαλβάρια τους με τά μεταξωτά ζωνάρια, καλτσοδέτες με γραμμές άσπρες και γαλάζιες, που κατέληγαν σε δυό χρυσές φουντίτσες. "Έτσι ντυμένοι, ήλιοκαμένοι από την άρμύρα της θάλασσας, μαζεύονταν όλοι στον Ποταμό⁵, που ήταν τό σημείο εκκίνησης.

Ἐκεί με ἐπικεφαλῆς τὸ νικητὴ τῆς ἱστιοπλοῦτος ὄλοι μαζί ἀνέβαιναν τὰ σκαλιὰ τῆς Σπηλιανῆς. Σὰν ἔφθανε ἡ συνοδεία στὴν τελευταία στροφή καὶ τοὺς βλέπανε ἀπὸ τὸ Μοναστήρι, ἀρχίζαν νὰ κτυποῦν χαρμόσυνα καὶ πανηγυρικά οἱ καμπάνες, ἐνῶ ἀπὸ τὸ χῶρο, τὸν Μπαρουθοχανᾶ⁶, ἀκουγόντουσαν πυροβολισμοὶ καὶ τρουμπόνια πού σκάγανε πάνω ἀπὸ τοὺς Χοχλάκους⁷.

Ἡ κατάβαση στὸ σπήλαιο ὅπου ἡ ἐκκλησία γινόταν με τὴν ἴδια πάντα σειρά τῆς ἀφιξῆς τῶν καϊκιῶν τους. Πρῶτος προσκυνοῦσε ὁ νικητῆς, ἔπειτα ὁ δεύτερος, ὁ τρίτος καὶ οἱ ἄλλοι με τὴ σειρά τους. Ὁ πρῶτος εἶχε ἀκόμα ἓνα προνόμιο: στίς 15 Αὐγούστου τὴν ἡμέρα τοῦ πανηγυριοῦ, μετὰ τὴν ἀπόλυση τῆς ἐκκλησιᾶς κοντὰ στὸ μεσημέρι θὰ σήκωνε στὸν ὄμο του τὴν εἰκόνα τῆς Σπηλιανῆς γιὰ νὰ τὴν κατεβάσει κάτω στὸ Μαντράκι, στὴν Τράπεζα, ὅπου κατὰ τὸ ἔθιμο θὰ καθίσουν νὰ φᾶνε οἱ Νισύριοι ὄλοι μαζί καὶ νὰ τιμῆσουν τὸ Τραπέζι τῆς Παναγίας.

Αὐτὸ τὸ ὠραῖο ἔθιμο σταμάτησε γύρω στὰ 1910, γιὰτι εἶχε ἀρχίσει πιά ἡ ἀθρόα μετανάστευση. Σιγά, σιγά ἡ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη οἱ Καγκάβες παύανε νὰ πηγαίνουν γιὰ ψάρεμα. Τὸ 1906, πού πνίγηκε ὁ Ἄντωνης τοῦ Βασιλῆ (Μπογιατζῆς), γιὰ πένθος καὶ πρὸς τιμὴ τῆς μνήμης του δὲν ἔγινε ἡ ἱστιοπλοῦτα. Τὸ 1908 νικητῆς ἦταν ὁ Προκόπης Ζήσιμος, ἕως καὶ ὁ τελευταῖος.

Ἡ ἀλλαγὴ τῶν ἐπαγγελματιῶν, ἡ μεταλλαγὴ τῆς κοινωνικῆς δομῆς τοῦ νησιοῦ καὶ ἄλλοι λόγοι συντελοῦν, μετὰ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων, νὰ σβήνουν ἔθιμα καὶ παραδόσεις με ἐπακόλουθο νὰ γίνεταί πιὸ φτωχὸς ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1) Οἱ λειτουργίες πού τὸ λειτουργικὸ τους προβλέπει ἀρτοκλασία εἶχαν ἀπὸ χρόνια κατανεμηθεῖ μεταξὺ τῶν διαφόρων οικογενειῶν τοῦ νησιοῦ, γιὰ τὴν προσφορά τῶν ἄρτων. Τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ὑποχρέωση αὐτὴ μεταβίβαζαν στὰ παιδιά τους, ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ.

2) Τὴν ἐξιστόρηση τοῦ ἔθιμου τὴν ὀφείλουμε στὸν κ. Μιχ. Τσατασάρων. 3) Ἐναφέρουμε μερικὰ ὀνόματα Νισυρίων ἰδιοκτητῶν Καγκάβας: Μιχάλης τῆς Σούρενας (Ζήσιμος), Προκόπης Ζήσιμος, Περούλης Φρατζῆς, Γεώργης τοῦ Κουλάκη, Πολυχρόνης τοῦ Μουλλοῦ, Ἄντωνης τοῦ Βασιλῆ (Μπογιατζῆς), Μανώλης τοῦ Φρατζῆ. 4) «Τὰ «Συμαῖκα» τόμ. Β., σ. 157-186, Γ. Ζουρούδη: «Ἡ ναυπηγικὴ τῆς Σύμης». Στὰ ἴδια, τόμος Γ., σ. 180-202 Σωτ. Ἄγαπητίδης: «Ἡ οἰκονομικὴ ὀργάνωση τῶν σπογγαλιευτικῶν συγκροτημάτων — Εἰδικώτερα στὴ Σύμη». 5) Μικρὴ πλατεία στὸ Κέντρο τοῦ Μαντρακιοῦ κοντὰ στὴν ἐκκλησία Ποταμήτισσα. 6) Τοποθεσία μέσα στὸ Ἐνετικὸ Κάστρο, ὅπου ἀποθήκευαν τὰ πυρομαχικά, τὰ μαπαρούθια, ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὅταν τὸ Κάστρο χρησίμευε σὰν καταφύγιο τῶν κατοίκων τοῦ Μαντρακιοῦ στίς ἐπιδρομὲς τῶν πειρατῶν. 7) Μικρὸς ὄρμος πρὸς τὰ Ν.Δ. τοῦ νησιοῦ κάτω ἀπὸ τὸ βράχο τῆς Σπηλιανῆς καὶ τῆς περιοχῆς Μολύβι. Τὴν ὀνομασία τὴν πῆρε ἀπὸ τοὺς χοχλάκους, λιεῖς μαῦρες πέτρες πού εἶναι στρωμένη ἡ ἀκρογιαλιά του.

ΣΤΟΝ ΜΠΑΛΛΑΛΑ

τοῦ Κώστα Μαντουδάκη

A

Βαρὺς ὁ ἴσκιος του σ' ἐμᾶς,
σκιά τοῦ ἄλλου κόσμου
ὁ ποιητῆς ὁ Μπαλαλαῆς
στέκεται πάντα ἔμπρός μου.
Κι' εἶναι βαρειά ἡ κληρονομιά,
ἀσήκωτη στ' ἀλήθεια,
ξέφωτος νοῦς κι' ἀπανεμιὰ
μὰ καὶ φωτιά στὰ στήθια.
Ἕνας Νισύρικος λαὸς
μὲ γηρατειὰ καὶ νειάτα,
βρόση, ποτάμι καὶ ναὸς
τοῦ Μπαλαλαῆ ἢ στρατά.

B

- Στρατι - στρατι ἄς πάρουμε τῆς μνήμης τὸ γιοφύρι
ποὺ ὀδηγεῖ σ' ἀπόμακρους λησμονημένους τόπους
καὶ μέσα ἀπ' τὸ περίτεχνο τοῦ Μπαλαλαῆ ἐργαστήρι
ζωγραφισμένες ἐποχές θὰ βροῦμε καὶ ἀνθρώπους.
- Τοῦ Μπαλαλαῆ τὸν ἀργαλειὸ δὲν σταματοῦν τὰ χρόνια,
τὸ ὑφάδι ποὺ μᾶς ἔπλεξε θὰ στέκεται αἰώνια.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΠΑΛΑΛΑ¹

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΑΚΩΒΟ ΚΑΖΑΒΗ

Post Tewlik 29-9-1934

Ἀγαπητέ μου Ἰάκωβε,

Εἰς τὴν ἐπιστολήν σου τῆς 3ης Ἰουνίου ἀπαντῶ μόλις τώρα, διότι μοῦ ἔδωσες ἀφορμὴν νὰ σοῦ γράψω τόσα πολλά, ὥστε νὰ ἀπορῶ ἂν καὶ τώρα θὰ ἤμπορέσω νὰ σέ ἱκανοποιήσω τελείως. Ἦμην ἄλλωστε καὶ πολὺ ἀπησχολημένος εἰς τὴν κατάταξιν καὶ τελειοποίησιν τῶν «Χωριανῶν μου», σειρᾶς δηλ. ποιημάτων μου διὰ τὰ ὁποῖα ἔστειλα εἰς τὸν Γιώργη ἐκτεταμένην ἐπιστολήν καὶ μερικὰς σελίδας τους.

Περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀποστολῆς των ἔγραψα εἰς τὸν Γιώργη νὰ σέ συμβουλευθῇ καὶ ἐλπίζω νὰ συντελέσης εἰς τὴν ἐπιτυχίαν του. Εἰς σέ εἶχα ἄλλα νὰ γράψω, μὰ πὸν σὰν τὸ Βίτσιλα κωττάξεις ἀπὸ μακριὰ τὸν Γνωμαγόρα καὶ βασανίζεσαι ἀπὸ ἀνωτέρας κοινωνιστικὰς ἰδέας καὶ πατριωτικὰ συναισθήματα.

Ἡ σκλαβιά τῶν νησιῶν μας μεταξὺ τῶν πολλῶν της κακῶν ἐγείνει ἀφορμὴν νὰ ξεσκεπάσῃ καὶ τὸ χειρότερον ἀπ' αὐτὰ τὰ κακά, τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἀγνῶν αἰσθημάτων τοῦ λαοῦ ὑπὸ ἐπιτηδείων παλιανθρώπων ἐγωπαθῶν καὶ συμφεροντολόγων. Αὐτὸ ἔγινε παντοῦ. Παρηκολούθησα ἐκ τοῦ πλησίον καὶ ὄψηξα μέλος τοῦ ἐνταῦθα τμήματος τῆς Δωδεκανησιακῆς Ἑνώσεως. Τίποτε τὸ λογικόν, τίποτε τὸ σοβαρόν, ὅλα γελοῖα καὶ ἀμελέτητα. Ἦναγκάστην νὰ ἀποσυρθῶ. Σκοπὸς τῶν ἐπιτηδείων ἢ ἰδρυσις τῆς Δωδεκανήσου ἐφημερίδος, ἢ ὁποῖα κατ' ἐμὲ δὲν προσέφερε καὶ δὲν ἐξυπηρέτησε τὴν Δωδεκάνησον παρὰ μόνον ἀπὸ γλωσσολογικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀπόψεως. Εἰς τὸ βάθος τίποτε, ὅλα ἐγίνοντο γιὰ νὰ «φαινούμαστε». Σημείωσε τὴν λέξιν αὐτήν, εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς ψυχροσυνθέσεως τῶν ταπεινῶν καὶ ἀδυνάτων, πὸν ἐπιπολά-

(1) Κείμενα τοῦ Δ. Μπαλαλά δημοσιεύονται ἐπίσης στὰ «Νισυριακά», τόμ. Β' (1965), σ. 215-227: Γράμματα Δ. Μπαλαλά.

ζουν εἰς τὰ ζητήματα ὅπου τὸ ἀποτέλεσμα ἀποκαλύπτει τὸν σκοπὸν. Κατὰ κακὴν τύχην τέτοια ὄντάρια ἀνεφάνησαν, πολλὰ τὴν ἐπομένῃ τῆς ὑποδουλώσεως τῶν νησιῶν μας καὶ ἐξακολουθοῦν ἀναφαινόμενα.

Ἡ γνώμη μου ἦτο, καὶ νομίζω πῶς σοῦ τὴν ἔγραφα πρὸ ἐτῶν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐνωθοῦν πρῶτα οἱ Δωδεκανήσιοι μεταξὺ των καὶ ὕστερα νὰ ζητήσωμεν τὴν ἐνωσιν τῶν νησιῶν μας μὲ τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ μέσα ποὺ θὰ διαθέταμεν, ἀφοῦ διὰ βιαίου πραξικοπήματος δὲν ὑπῆρχεν ἐλπίς νὰ ἐπιτύχη. Τοῦτο ὄχι μόνον δὲν ἔγεινεν ἐξ ἀνικανότητος τῶν ἀναλαβόντων εὐθὺς ὡς Δὸν Κιχῶται τὸν ἀγῶνα ἀλλ' ἐδημιούργησε καὶ μίαν ἐνδονησιωτικὴν κατάστασιν, ἡ ὁποία βαθμηδὸν μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῆς μεταξὺ μας ἐνώσεως.

Εἶμαι βέβαιος ὅτι ὅταν ἡ παγκόσμιος πολιτικὴ κατάστασις λάβῃ μορφήν εἰρηνικὴν (ἐπιβεβλημένην ἀπὸ τὴν χημείαν καὶ τὴν μηχανικὴν) καὶ ἡ Ἐθρῶπη θὰ εὐρίσκειται εἰς θέσιν ν' ἀκούσῃ καὶ τὰ παράπονα τῶν μικρῶν ἀδικουμένων, τὰ νησιά μας θὰ ἐλευθερωθοῦν καὶ ἡ ὑπεροφία τῆς Ἰταλίας θὰ ὑποχωρήσῃ ἐναντι τοῦ δικαίου.

Τώρα ἔχομεν νὰ διεξαγάγωμεν ἀγῶνα ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἐμπαίζουσι τοὺς νησιώτας γιὰ νὰ «φαίνωνται» νὰ κρατήσωμεν ἀδιάφορον τὴν ἀγάπην τῶν πατριωτῶν μας γιὰ τὰ νησιά τους, νὰ τοὺς ἀποβάλλωμεν τὴν ἰδέαν, ὅτι ὑπεδουλώθησαν γιὰ πάντα, νὰ τοὺς ὑπενθυμίζωμεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ δίδουν εἰς τὰ παιδιὰ τους ἀνατροφήν ποὺ ἤμπορεῖ νὰ τ' ἀφομοιώσῃ μὲ ξένους καὶ νὰ τὰ μεταδίδωμεν τὰ πατριωτικά μας συναισθήματα. Εἰς τὰ νησιά ἀφομοιώσις δὲν γίνεται, πῶλησις αἰσθημάτων μάλιστα.

Καὶ ὅταν ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου — καὶ θὰ ἔλθῃ — νὰ μὴ βρεθοῦν τὰ νησιά μας χωρὶς κατοίκους!

Εἰς αὐτὸ τὸ συμπέρασμα ἔφθασα ὕστερα ἀπὸ πολυχρόνιον παρακολούθησιν τῶν γεγονότων καὶ τῆς δράσεως τῶν πολιτικῶν ὀργανώσεων, τὰς ὁποίας δὲν κατακρίνω, διότι ἐπὶ τέλους θορυβοῦν, δὲν διαβλέπω ὅμως καὶ εἰς τὴν δρασίαν των τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὸν θόρυβον ποὺ κάμνουσι καὶ τὴν τοπικὴν εἰδησιολογίαν ποὺ μᾶς προμηθεύουν.

Καὶ συνέπεια τοῦ συμπερασμάτος μου τούτου ἦτο ἡ ἐμφάνισις εἰς τὸν νοῦν μου τῆς ἰδέας τῆς ἀναπαραστάσεως τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἐθίμων τοῦ χωριοῦ μας, εἰς στίχους ἱκανοὺς, ὥστε νὰ ἐνθυμίζουσι εἰς τοὺς χωριανούς μου τὸ χωριὸν τους καὶ νὰ τὸ λαχταροῦν ὅπως ἐγώ. Ἐλπίζω νὰ μὴν ἀπέτυχῃ. Ὑπάρχει τάξις ἀνθρώπων ἐπιτηδείων οἱ ὁποιοὶ ἀρπάζουσι τὰς ἰδέας τῶν ἄλλων καὶ τὰς μεταδίδουσι ὡς ἰδικὰς των διὰ νὰ καλύπτουσι τὰ κενὰ τοῦ ἐγκεφάλου των. Αὐτοὶ εἶναι οἱ ἰδεοκάπηλοι, θῆμα τῶν ὁποίων καὶ ἐγὼ σὰν ἀβαθὸς ἔγεινα πολλάκις. Ἡ πείρα μὲ ἐδίδαξεν ὅτι εἶναι προτιμότερον ν' ἀποθνήσκῃ ὁ ἄνθρωπος πέρνοντας μαζὺ του τὰς ἰδέας του παρὰ νὰ τὰς παρέχῃ εἰς τοὺς πονηροὺς πρὸς ἐκμετάλλευσιν, ἐν ὅσω ὁ ἴδιος ἀδυνατεῖ νὰ τὰς ἐμμεταλλευσῇ. Αὐτὴν τὴν τάξιν

τῶν ἀνθρώπων τὴν ἐφοβήθηκα, διότι συμβαίνει νὰ τοὺς δώσης τὴν ἰδέαν σου πῶς νὰ βγοῦν ἀπὸ μίαν διέξοδον καὶ νὰ τὴν χρησιμοποιήσουν νὰ χῶσουν ἐσένα μέσα μετὰ τὴν ἐξοδὸν των. Καὶ αὐτοὶ εἶναι ἀπὸ κείνους ποὺ παρακάτω ἀπὸ τοῦ νὰ «φαίνονται» δὲν ἐμβαθύνουν.

Ἔχω ἀντίθετον πρὸς ἐσὲ γνώμην ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀνάμειξιν τοῦ Γνωμαγόρα εἰς πολιτικὰ ζητήματα. Θὰ ἀνάψῃ, θὰ κουρώσῃ σὰν ἄουριδι καὶ θὰ σβύσῃ γιὰ πάντα μὲ τὸν χρόνον. Ὁ σκοπὸς ποὺ ἐκπληροῖ εἶναι θαυμάσιος, ἀν μάλιστα ἀπέκλειεν ἀπὸ τὸ Δελτίον κάθε ἕλλην μὴ ἀποκλειστικῶς τοπικιστικὴν, ὁ προορισμὸς του θὰ ἦτο πλεόν ἢ θαυμάσιος.

Ἡ διάσωσις τοῦ γλωσσικοῦ μας ἰδιώματος, τοῦ τοπικοῦ μας λεξικοῦ, τῆς κοινωνικῆς μας ἀποχρώσεως, τῶν συνηθειῶν μας κ.λ.π. εἶναι ἀγὼν ἐπίσης σοβαρὸς τὸν ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ παραβλέπωμεν. Ἄς ἀφήσωμεν ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ φαίνονται, ἐφ' ὅσον δὲν μποροῦμεν νὰ τοὺς ἐκτοπίσωμεν, νὰ φωνάζουν καὶ νὰ θορυβοῦν καὶ ἄς ἐργασθῶμεν ἡμεῖς ἀπὸ τῆς ἄλλης ἀπόψεως. Ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς βράχους κι ἡμεῖς γιὰ τὸν νοῦν, οἱ πρῶτοι δὲν χάνονται, ὁ δεῦτερος σβύνει καὶ τὸν σβύνει προπάντων ἡ ξηνητεία.

Εἰς τὴν Νίσυρον ὁ Λορέντζος σιγὰ σιγὰ θὰ γείνη Χασάνης καὶ θὰ ξεχάσῃ τὸ Διβόρνο, ὅπως ὁ δεῦτερος τὴν Ἀντιμάχεια. Ἡ γυναῖκα μου μοῦ εἶπεν ὅτι τὸ τελευταῖο της ταξίδι στὴν Νίσυρον ἐγνώρισεν ἕνα χωροφύλακα ποὺ ὠμιλοῦσε σὰν γοριὰ Νισυριά. Λοιπὸν ἀγαπητὲ Ἰάκωβε, θὰ σοῦ φανῇ παράξενο, ν' ἀκούῃς ἀπὸ μένα, ποὺ κλαίω ἀπὸ τὴν καρδιά μου γιὰ τὴ σκλαβιά τῶν νησιῶν μας, ποὺ ἐστερηθῆκα τὸ ἄσυλον τοῦ γήρατός μου, ποὺ πονῶ ἀληθινὰ τὸ χωρισμὸ τοῦ χωριοῦ μας, ν' ἀκούῃς ἀπὸ μένα ἀντίθετα μὲ τὶς πεποιθήσεις σου λόγια. Καὶ ὅμως αὐτὰ μ' ἐδίδαξεν ἡ πείρα καὶ τὰ λέγω σὲ σένα ποὺ μ' ἐννοεῖς καὶ θὰ μ' ἐννοήσῃς καλλίτερα καὶ θὰ μὲ θυμηθῆς ἀργότερα, ἔστω καὶ πεθαμμένο.

Καὶ συνεχίζω. Μὲ πολλοὺς κόπους καὶ μὲ μεγάλα βάσανα κατόρθωσα νὰ φέρω εἰς συνεννόησιν τοὺς πέντε προέδρους τῶν πέντε Δωδεκανησιακῶν σωματείων τῆς πόλεώς μας καὶ νὰ τοὺς πείσω νὰ ἰδρῶσωμεν τὸ «Δωδεκανησιακὸν Ἀδελφάτον». Τὴν διοργάνωσίν του καὶ τὸ καταστατικὸν ἔκαμα ὁ ἴδιος καὶ τοῦτο διότι, καίτοι οἱ ἐνταῦθα Νισύριοι ἦσαν ὀλίγοι καὶ οἱ ἀπὸ τ' ἄλλα νησιὰ ἀσυγκρίτως περισσότεροι, οἱ πρόεδροι τῶν ἄλλων σωματείων καὶ μάλιστα τῶν Συμαίων καὶ Χαλκιτῶν καὶ Κασίων, ἔχοντες ἰδιαιτέραν ἐκτίμησιν πρὸς ἐμέ, ἀνέθεσαν εἰς ἐμὲ τὴν γενικὴν προεδρίαν καὶ ὅπως συνήθως γίνεται ἀνέλαβα, ἐφορτάθηκα δηλ. στὴ ράχη μου ὄλα. Τί ἀγῶνα διεξήγαγον γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ψήφισις τοῦ καταστατικοῦ δὲν περιγράφεται, ἀπὸ τὸν τίτλον του μέχοι τοῦ τελευταίου ἄρθρου φοβερῆ ἀντίδρασις ἐκ μέρους ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ φαίνονται καὶ οἱ ὅποιοι ἐπιθυμοῦσαν μᾶλλον τὸν θόρυβον ἢ τὴν ἐργασίαν. Μέσα εἰς τὰ ἄρθρα τοῦ καταστατικοῦ θὰ διακρίνῃς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐγὼ ἐννοοῦσα νὰ συνεργασθῶμεν καὶ ἦτο σατανικὸς διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους.

Οἱ ἐνταῦθα Δωδεκανήσιοι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐργάτες τῆς Διόρυγος, εἶχαν ἄδειαν νὰ μεταβαίνουν εἰς τὰς πατρίδας των κατὰ διαιτίαν, συνεπῶς ἐφοβοῦντο μὴ τοὺς ἐμποδίσῃ ἢ Κατοχὴ καὶ ἀπέφευγαν κάθε ἀνάμειξιν εἰς τὰ Δωδεκανησιακὰ σωματεῖα. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ γείνη οὕτω τὸ καταστατικόν, ὥστε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παγὶς εἰς τὴν ὁποίαν νὰ εἰσέρχονται ἀφόβως, ὅπως καὶ ἔγεινε.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐφοβοῦντο νὰ μποῦν, τῇ ὑποκινήσει ὁμοῦ τῶν προέδρων των κατορθώσαμεν νὰ κάμωμεν τετρακόσια μέλη καὶ ν' ἀποτελέσωμεν μίαν Δωδεκανησιακὴν Βαβυλωνίαν πολὺ νόστιμον.

Ἐπελείποντο καμμὶὰ τετρακοσαριὰ μέλη ἀκόμα, τὰ ὁποῖα ὠρισμένως θὰ εἰσῆρχοντο, ἂν δὲν ἐγεννᾶτο ζήτημα προσωπικὸν μεταξὺ τῶν προέδρων Σύμης (Χαβιαρᾶ) καὶ Κάσσου (Σακέλλη) καὶ νὰ ἐπέλθῃ ἢ διάλυσις του. Ἐκάμαμεν μερικὰς συγκεντρώσεις ἀλησμονήτους. Ὅλοι οἱ Δωδεκανήσιοι τοῦ Σουεῦ ἀδελφωμένοι, χαρὰ ἀπερίγραπτος. Ἐγὼ ἤθελα ἀφ' οὗ τοὺς ἐνώσωμεν ὅλους καὶ τοὺς διδάξωμεν καὶ τοὺς κατηχήσωμεν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ διαφοροτρόπως νὰ τοὺς ἐξάψωμεν τὰ ναρκωμένα πατριωτικὰ τοὺς συναισθήματα, νὰ τοὺς διαθέσωμεν ἐναντίον τῆς κατοχῆς, νὰ ὑποστοῦν καταδίωξιν, νὰ στερηθοῦν τὰ χωριά των καὶ νὰ διαμαρτύρωνται ὡς μία μᾶζα. Καὶ ἐπὶ πλέον νὰ προσλάβωμεν εἰς τὸ ἀδελφάτον του ὅλους τοὺς Δωδεκανησίους τῶν ἄλλων Παρισθίων πόλεων καὶ τῶν λοιπῶν πόλεων τῆς Αἰγύπτου καὶ τέλος νὰ διδάξωμεν τὴν Δωδεκανησιακὴν Κεντρικὴν Ἐνωσιν πῶς ἐργάζονται ἐκεῖνοι, ποὺ δὲν θέλουν νὰ φαίνωνται. Τελεία διοργάνωσις μὲ ὅλα της, ὅπως θὰ ἐννοήσῃς ἀπὸ τὸ καταστατικόν, ἢ ὁποῖα δυστυχῶς κατεστράφη, διότι μεταξὺ ἄλλων δὲν ἐδιδάχθημεν ἀκόμη νὰ ξεχωρίζωμεν κοινὰς ὑποθέσεις ἀπὸ τὰς ἰδικὰς μας. Καὶ ποῦ νὰ σοῦ γράφω λεπτομερείας τοῦ ὅλου ζητήματος, ἀντιδράσεις Δωδεκανησίων ἔξω τοῦ προεδρείου, φιλοδοξίαι, ἀνοησίαι, ραδιοργαίαι καὶ τὰ τοιαῦτα ποὺ ἀπογοητεύουν καὶ τὰ πλέον ἐπίμονα ἄτομα.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἐγὼ κατόρθωνα νὰ ἐμπνέω πάντοτε τὸ σέβας καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην, ἐθυσίαζα ὥρας ὀλοκλήρους διὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ Ἀδελφάτου καὶ κατέβαλλα ὅλας μου τὰς δυνάμεις διὰ νὰ τοὺς συμβιβάζω ἐπὶ δύο ἔτη. Ὅταν ἔληξεν ἡ θητεία μου καὶ ἐπέμεναν νὰ ἐπανεκλεγῶ εἶδον ὅτι τὸ βᾶρος ποὺ ἐπωμίσθη μὴ μόνος μου ἦτο ὑπερβολικόν καὶ δὲν ἐδέχθη. Μὲ προσωρινὸν πρόεδρον ἔζησε μερικὸς μῆνας ἀκόμη καὶ ὕστερα ἀνεπαύθη...

Μὲ πολλὴν ἀγάπην

Ὁ θεῖος σου Δ. Μπαλαλᾶς

ΑΠΟ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ ΜΑΣ

Πρὶν ἀπὸ καμμιά τριαγαριά χρόνια, ἐταξιδεύαμε μὲ τὸν Μανώλη τὸν Παπαγιάννη ἀπὸ τὴν Νίσυρο στὴ Σμύρνη.

Ἐπειδὴ ὑποφέραμε καὶ οἱ δύο στὸ μικρὸ βαποράκι καὶ γιὰ ν' ἀποφύγωμε τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴ Σάμο στὴ Χίο καὶ τὴ Σμύρνη, ἀπεφασίσαμε νὰ πᾶμε σιδηροδρομικῶς μέσῳ Παλαιᾶς Ἐφέσου (Ἁγιά Σουλούκ). Ἀπεβιβάσθημεν λοιπὸν εἰς τὸ Κουσάντασι (Νέαν Ἐφeson), διενυκτερεύσαμεν ἐκεῖ καὶ τὴν ἐπομένην τὸ πρωὶ ἀνεβήκαμε στὸ Ἁγιά Σουλούκ μ' ἓνα ἄμαξι. Ἐκεῖ, γιὰ νὰ σκοτώσωμε τὴν ὥρα μας ὥσπου νὰ φθάσῃ τὸ τραῖνο, ἀγοράσαμε μερικὰ φαγητά, ἐμπήκαμε σ' ἓνα μεγάλο μπαξέ κατάφυτον ἀπὸ συκιές, ξαπλώσαμε πάνω στὸ χῶμα κάτω ἀπὸ τὴ σκιά μιᾶς φουντωμένης συκιᾶς, ἐζήτησαμε ἀπὸ τὸ φύλακα Τοῦρκο σταφύλια καὶ σῦκα καὶ κανάτι νερό, καὶ ἀρχίσαμε νὰ τρώμε. Ἄλλὰ μόνο μὲ φαῖ δὲν περνᾷ ἡ ὥρα, χρειάζεται καὶ κουβέρτα. Ὁ Μανώλης ὁ Παπαγιάννης¹ ἦτο ἄνθρωπος θετικὸς, πολὺπειρος καὶ δραστήριος. Ἀφοσιωμένος εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν ἐργασίαν του, δὲν ἀπομυζοῦσε τὸ αἷμα καὶ τὸν ἰδρώτα τοῦ γεωργοῦ μὲ τὴν μέθοδον τῶν δύο καφιζιῶν καὶ τῆς πιστώσεως «σανιδιῶν» ἀντὶ «σαφριδιῶν», ὅπως ἔκαναν μερικοὶ ἔμποροι τῆς ἐποχῆς του. Δὲν ἐδάνειζε χρήματα εἰς τὶς φτωχὰς μάνες τῶν ξενητεμένων παιδιῶν μὲ σκοπὸν ν' ἀρπάξῃ τὰ κτήματά τους καὶ ν' ἀνοίξῃ πληγὴ ἀγιάτρευτη στὶς καρδιὰς καὶ τὰ βάλαντια τῶν βασανισμένων παιδιῶν μας τῆς Ἀμερικῆς. Ὁ Μ. Παπαγιάννης ἦτο ἄνθρωπος χορτασμένος ἀπὸ τ' ἀγαθὰ τῆς ζωῆς καὶ πλούσιος καὶ μεγάλος ἐκ γενετῆς καὶ χαρακτήρος. Κι ὅταν ἀκόμη ὁ Χάρος τοῦ ἐσχίζε τὰ φυλλοκάρδια μὲ τὸν θάνατον τῆς κόρης του, οὔτε τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς του ἐκλονίσθη οὔτε ὁ χαρακτήρ του μετεβλήθη. Μὲ τὴν νίκην τοῦ πόνου του, ἐνέπνευσε θάρρος καὶ ὑπομονὴν εἰς τοὺς χαροκαμένους γονεῖς. Καταδεκτικὸς ὅσο κανεὶς ἄλλος προύχων τῆς ἐποχῆς του, ἦτο ἀγαπητὸς καὶ σεβαστὸς ἀπὸ ὄλους. Καὶ τὸ σπῆτι του, ἀληθινὰ ἀρχοντόσπιτο, ἦτο τὸ ἀθόρυβον ἄσυλον τῶν πτωχῶν καὶ ἀδικημένων. Ἀληθινὸς πατριώτης καὶ προστάτης τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ, κατώρθωνε διὰ τῆς εὐφυνίας καὶ ἐπιτηδειότητός του νὰ κατέχη θέσιν Πρώτου εἰς τὸ Διοικ. Συμβούλιον τῆς πατρίδος μας καὶ νὰ χειρίζεται τὰ ζητήματα κατὰ βούλησιν, ὑποστηριζόμενος ἀπὸ τὴν Νομαρχίαν τῆς Ρόδου καὶ τὴν Διοίκησιν τῆς Κῶ.

Ἐπὶ πεντήκοντ' ἀπέβη ἡ Παπαγιάννης ἡτο ὁ πραγματικὸς Διοικητὴς τοῦ Νησιοῦ μας καὶ ὡς Ἀζᾶς καὶ ὡς Μουαβίνης. Κάθε ὑποδιοικητὴς (Μουδούρης) ἦτο ἀπλοῦν ὄργανόν του, ἡ δὲ γνώμη του εἰς τὸ τοπικὸν Συμβούλιον ἦτο, ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ, ὑποχρεωτικῆ, ἐπειδὴ ἦτο ἡ πιὸ δικαία καὶ ἡ πιὸ συμφέρουσα εἰς τὸν τόπον. Ὅσάκις ἀπεστέλλετο νέος Ὑποδιοικητὴς, ἔπρεπε ἐκ τῶν προτέρων νὰ τοῦ ὑποδειχθῆ καταλλήλως ἀπὸ τὴν Διοίκησιν, ὅτι ἡ θέσις του θὰ ἐξηρτάτο ἀπὸ τὸν Παπαγιάννην καὶ ὅτι ὤφειλε, χάριν τοῦ συμφεροντός του καὶ χάριν τῆς ἡσυχίας τῶν κατοίκων, νὰ ἐνεργῆ κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ ἰσχυροῦ Μουαβίνη. Γι' αὐτὸ καὶ ὁσάκις μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἠθέλησαν νὰ κάμουν τοῦ κεφαλοῦ των καὶ νὰ δείξουν ὅτι ἡμποροῦν νὰ ἐπιβάλλουν τὴν δύναμίν των εἰς τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ, ἀμέσως ἀνεκλήθησαν καὶ ἀντικατεστάθησαν χωρὶς νὰ ξεύρουν «τὸ γιατί».

Οἱ γέροι θὰ ἐνθυμοῦνται μερικὰ τέτοια ἐπεισόδια ποὺ ἀνεστάτωσαν ἄλλοτε τὸ νησί μας, π.χ. τὴν στάσιν τῶν γυναικῶν εἰς τὸ ζήτημα τῆς καπνοφυτείας, ὁπότε κατεδιώχθησαν μερικοὶ ἄνδρες, καὶ αἱ γυναῖκες ἐπετέθησαν κατὰ τῶν στρατιωτῶν μὲ τίς πέτρες καὶ τὰ «κατσούνια», στάσιν ποὺ ἐξηνάγκασε τὸν Νομάρχην νὰ στείλῃ καὶ Πολεμικὸν διὰ νὰ καθησυχάσῃ τοὺς κατοίκους.

Τὴν ἄλλην στάσιν τῶν γυναικῶν, ὅταν ἓνας ἀνόητος Μουδούρης ἀπαίτησε νὰ σηκώνωνται αἱ γυναῖκες καὶ νὰ τὸν χαιρετοῦν ὁσάκις αὐτὸς ἐπερνοῦσε καὶ ἐκεῖνες ἐκάθοντο στὶς πόρτες των. Γιὰ τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ, ἐνθυμοῦμαι καλὰ ὅτι ὁ Παπαγιάννης εἶπεν ἰδιαίτερος εἰς τὰς γυναῖκας καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἄνναν τοῦ Κλιᾶ, νὰ τὸν δεῖρουν ἂν φανῆ ἀπρεπὴς καὶ νὰ μὴ φοβηθοῦν. Καὶ ὅταν τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐκλώτσησε τὴν Ἄννα τοῦ Κλιᾶ γιὰ νὰ τοῦ ἀνοιξῇ τὸν δρόμον νὰ περάσῃ, ἐκεῖνη ἔβγαλε τὸ «πασούμι» τῆς καὶ τοῦδωκε στὸ κεφάλι. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ἐκεῖνος μὲν ν' ἀντικατασταθῆ, ἐκεῖνη δὲ νὰ χαίρεται τὸ κατώφλι τῆς πόρτα τῆς.

Συνέβησαν πολλὰ τέτοια ἐπεισόδια ποὺ ἐσχετίζοντο μὲ τὰς τοπικὰς ἐλευθερίας καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ, γεγονότα ποὺ ἐπροκαλοῦσαν οἱ κατὰ καιρὸν ὑποδιοικηταὶ καὶ τὰ ὄργανά των, ὅπως π.χ. τὰ σχετικὰ πρὸς τοὺς τελωνειακοὺς δασμοὺς, τὸ κλείσιμον τῶν καφενειῶν, τὸν περιορισμὸν τῶν χοίρων κτλ., εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Παπαγιάννης ἔδιδε πάντοτε τὴν πρέπουσαν λύσιν ἐξαποστέλλων τὸν Μουδούρην ἀθορόβως καὶ ὁπόθεν ἤλθε.

Τώρα ἂς γυρίσωμεν πίσω εἰς τὴν κουβέντα μας, ὅστερα ἀπὸ τὸ μακρονόμα παραστράτημα. Ἐκεῖ λοιπὸν κάτω ἀπὸ τὴν σκιά περιμένοντας τὸ τραῖνο, ὁ Παπαγιάννης μοῦ διηγήθηκε πολλὰ νόστιμα ἐπεισόδια, μερικὰ ἀπὸ τὸ χάος τῆς λήθης καὶ ἀπὸ τὴν Βότρυδα τοῦ Χαρταλαμιδιοῦ.

Ξεύρεις—μοῦ λέγει— πὼς ἡ Φάμπρικα ποὺ ἔκτισεν ἡ κυβερνήσις εἰς τὸ Μαντράκι στὰ 63(;) γιὰ νὰ ἐκμεταλλεθῆ τὸ θειάφι, ἡ φάμπρικα ποὺ βλέπεις τώρα ἐρειπωμένη πέρα ἀπὸ τὸ σπίτι μου, πὼς εἰς τὰ βιβλία τῆς Νομαρχίας εἶναι γραμμένη, πὼς λειτουργεῖ καὶ τὸ προσωπικὸ τῆς ἐξακολουθεῖ νὰ

πληρώνεται; Μὴν ἀπορεῖς, μοῦ λέγει, τὸ ξεύρω ὅπως σὲ βλέπω καὶ μὲ βλέπεις. "Ὅταν ἔρχεται στὴ Ρόδο ἓνας Νομάρχης καὶ βρῖσκει ἓνα τέτοιο θησαυρὸ, θὰ εἶναι τρελλὸς ἀνὰ θὰ ζητοῦσε νὰ δῆ αὐτὴ τὴ φάμπρικα καὶ νὰ μάθῃ πῶς λειτουργεῖ. Ἀπλοῦστατα σιωπᾷ, κάμνει τὸν κουτὸ καὶ εἰσπράττει τὰ εἰσοδήματα τῶν ἀνοπάρκτων ἐξόδων, ὅπως ἔκαμνε καὶ ὁ προκάτοχός του. Μὰ πῶς εἶναι δυνατόν; Δὲν ὑπάρχει ἔλεγχος, δὲν ὑπάρχουν βιβλία εἰς τὴν Νομαρχίαν; — Εἰς τὴν Τουρκίαν, παιδί μου, ὅλα εἶναι δυνατά, μοῦ λέγει, καὶ μὴν ἀμφιβάλεις ὅτι αὐτὸ ποῦ σοῦ εἶπα γίνεται. Εἶμαι βέβαιος. "Ἐτσι λοιπὸν ἡ φάμπρικα ποῦ πηγαίναμε γιὰ φυσικὰς μας ἀνάγκας, ἡ φάμπρικα ποῦ μᾶς ἀφῆκεν τόσας παιδικὰς ἀναμνήσεις μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἦτο ἐκμεταλλεύσιμον ἐργοστάσιον μὲ διευθυντάς, μηχανικοὺς, ἐργάτας καὶ λοιπούς, ἔστω καὶ χωρὶς ἴχνος στέγης καὶ ἐργαλείων.

Πολὺ νόστιμον. "Ἐνα ἄλλο ἐπίσης νόστιμον." Ὅταν ὁ Μ. Παπαγιάννης ἦτο ἀκόμη παιδί, διέμενε μὲ τὸν πατέρα του, τὸν παπᾶ, εἰς ἓνα χωριὸ τῆς Θράκης, ὅπου ἦτο ἐφημέριος καὶ δάσκαλος. Τότε πρώτη φορὰ ἔγινε ἐγκατάστασις τηλεφώνου σ' αὐτὸ τὸ χωριὸ, πρᾶγμα ποῦ ἐξέπληξε τοὺς χωριανοὺς καὶ μάλιστα τοὺς Τούρκους, ποῦ δὲν μποροῦσαν νὰ ἐννοήσουν πῶς, ἐνῶ ὀμιλοῦν εἰς τὸ χωριὸ νὰ τοὺς ἀκούουν στὴν Πόλι. Τὸ πῆραν γιὰ θαῦμα καὶ κατέφυγαν εἰς τὸν παπᾶ, τὸν μόνο διανοούμενον τοῦ τόπου, νὰ τοὺς τὸ ἐξηγήσῃ καὶ νὰ τὸ καταλάβουν. Καὶ ὁ παπᾶς τοὺς ἔλυσε τὴν ἀπορία μὲ τὸ ἐξῆς εὐφρέστατον ἐπιχείρημα:

"Ἄς ὑποθέσωμεν, τοὺς λέγει, πῶς ἔχομεν ἓνα πολὺ μεγάλο σκύλο, τοῦ ὁποίου ἡ οὐρὰ εὐρίσκεται ἐδῶ καὶ τὸ σῶμα του στὴ Σμύρνη. "Ἄν τοῦ πατήσωμεν δυνατὰ τὴν οὐρὰ τί θὰ κάμῃ ὁ σκύλος;—Θὰ φωνάξῃ, τοῦ εἶπαν.—Τὸ ἴδιο λοιπὸν συμβαίνει μ' αὐτὸ τὸ τέλι, ὅπως ἡ φωνὴ τοῦ σκύλου ἀκούεται στὴ Σμύρνη ὅταν τοῦ πατήσωμεν ἐδῶ τὴν οὐρὰ, ἔτσι καὶ ὅταν μιλήσωμε στὸ τέλι, μᾶς ἀκούουν ἐκεῖ, τὸ καταλάβατε; —"Ἐβὲτ ἐφέντιμ...

Οἱ γεροντότεροι ἐνθουμοῦνται τὸν ἀκούραστο παπᾶ ποῦ εἰς ἡλικίαν 96 ἐτῶν εὐρέθη πεθαιμένος εἰς τοὺς «Χοχλάκους» κοντὰ σ' ἓνα καλάμι μὲ μιὰ πελώρια σμύραϊνα ποῦ κολυμβοῦσε στὸ αἷμα του.

Τώρα ἄς σταματήσω ἐδῶ, γιὰ νὰ εἶμαι συνεπής εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ φίλου «Γνωμαγόρα».

Γνωμ. ἀρ. 28/1934 σσ. 7-8.

Δ. Μπαλαλᾶς
Σουεῶς-Αἴγυπτος 16/12/33

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1) Ὁ Μανώλης Παπαγιάννης γεννήθηκε στὴ Νίσυρο τὸ 1837 καὶ πέθανε στὰ 1919. Ὁ πατέρας του, ὁ Παπαγιάννης Ζαπέτης, πολὺ νέος πολέμησε στὴ ναυμαχία τοῦ Γέροντα (29 Αὐγούστου 1824). Ὁ νεαρὸς Ζαπέτης ὑπόδειξε στὸν Ἀνδρέα Μιαούλη τὴν τοποθεσία στὸ Γιαλί, ὅπου ἄνοιξε τὸ δμώνυμο πηγάδι. Γιὸς ἐπίσης τοῦ παπᾶ-Ζαπέτη ἦταν καὶ ὁ Γεώργιος Παπαδόπουλος, ὁ σχολάρχης λαογράφος. Καὶ οἱ δύο γιοὶ του δὲν κράτησαν τὸ οἰκογενειακὸ τους ἐπίθετο. Ὁ Μπαλαῆς μὲ τὴν ἐξιστόρηση τοῦ Χρονικοῦ ἔρχεται σὰν πνευματικὸς ἀνθρώπος νὰ καλύψει μιὰ ὀφειλὴ τῆς Νισύρου πρὸς τὸ Μανώλη Παπαγιάννη. Στὸ κείμενο αὐτὸ παρουσιάζει, προβάλλει, σκιαγραφεῖ καὶ φέρνει στὴ μνήμη τῶν συμπατριωτῶν του τὴ μορφὴ ἐνὸς Νισύριου, ποῦ οἱ ἀρετὲς καὶ οἱ ἱκανότητές του τὸν ἀνέδειξαν ὅσο ζοῦσε σὲ δεσπότηζουσα προσωπικότητα στὰ δημόσια καὶ κοινωνικὰ πράγματα τοῦ νησιοῦ μας. Στὰ ὅσα γράφει ὁ Μπαλαῆς γιὰ τὸ Μανώλη Παπαγιάννη ἐμεῖς μόνο ἐλάχιστα ἔχουμε νὰ προσθέσουμε:

Ἦταν δήμαρχος τὸ 1865, τότες ποῦ οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν τὴν πρώτη τους προσπάθεια νὰ περιορίσουν τὰ προνόμια. Στάθηκε ἀνυποχώρητος καὶ σὲ στενὴ συνεργασία μὲ τοὺς Συμαιοὺς καὶ τὰ δύο νησιά προμαχοῦντα τῶν ἄλλων νησιῶν κατόρθωσαν νὰ ματαιώσουν τὴν ἀπόπειρα αὐτῆ.

Ὁ Βαλῆς τῆς Ρόδου, παλιὸς γνώριμος τῶν νεανικῶν του χρόνων, ἐκτιμώντας τὴ σωφροσύνη καὶ τὴν ἐντιμότητά του τὸν δνόμασε Μουαβίνη. Ἡ τιμητικὴ αὐτὴ διάκριση τοῦ πρόσθεσε κοντὰ στ' ἄλλα προσόντα του αὐξημένο κύρος ἀπέναντι στὰ τουρκικὰ διοικητικὰ ὄργανα. Αὐτὸ τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἀποτελεῖ κατὰ κάποιον τρόπο φραγμὸ στὶς κατὰ καιροὺς τουρκικὲς ἀθαιρεσίες.

Σ' ὅλη του τὴ ζωὴ, ἰδιαιτέρα στὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, στάθηκε ὁ σοφὸς σύμβουλος ὄλων τῶν δημάρχων τοῦ νησιοῦ. Πνεῦμα πρωτοποριακὸ καὶ δημιουργικὸ, συνέτεινε στὴν ἀνέγερση τοῦ κτιριακοῦ συγκροτήματος τῶν Λουτρῶν.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΠΑΛΑΛΑ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ἐπιμέλεια, ὑποσημειώσεις, σχόλια

Κ. Σακελλαρίδη

Πρὸς ἀκριβῆ ἀπόδοσιν τῆς τοπικῆς προφορᾶς πρέπει τὸ εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως παρένθετον γράμμα νὰ συμπροφέρηται μὲ τὸ ἀρχικὸν τῆς ἐπομένης καὶ τὸ εἰς τὴν ἀρχὴν νὰ μένη ἄφωνον¹.

Βραχυγραφίες

Γνωμ. = «Γνωμαγόρας», Μηνιαῖο Δελτίο τοῦ Συνδέσμου τῶν Νισυρίων
 «ὁ Γνωμαγόρας».

N = Νισυριακά: Ἐκδοση Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν.

N.X. = Νισυριακὰ Χρονικά. Ἐκδοση τοῦ Συλλόγου τῶν Νισυρίων Ἀθηνῶν-Πειραιῶς «ὁ Γνωμαγόρας».

Τόμ. = τόμος

ἀρ. = ἀριθμὸς

σ. = σελίδα

1) Ἀναφέρεται στὴ μεταλλαγὴ ποὺ ὑφίσταται τὸ τελικὸ ν στὸ Νισύριο γλωσσικὸ ἰδίωμα, Περισσότερα βλέπε «Νισυριακὰ» τόμ. 5ος, σ. 14-20, Κ. Σακελλαρίδης: «Μερικὰ χαρακτηριστικὰ φωνητικὰ φαινόμενα τοῦ Νισύριου Γλωσσικοῦ ἰδιώματος».

Α) ΤΑ ΧΩΡΙΑΝΑ ΜΟΥ

ΓΙΑ ΣΑΣ

Ἡ μνήμη μου ξανάνωσε
 κοντὰ στὰ γηρατειά μου
γιὰ νὰ μοῦ δώση δύναμι
 ν' ἀνοίξω τὴν καρδιά μου.

Νὰ βγάλω ἀπὸ μέσα της
 αὐτὰ τὰ τραγουδάκια
ποῦ στὸ χαρτί ἀράδιασα
 γιὰ Σᾶς, Πατριωτάκια.

Ποῦ σὰν θὰ τὰ διαβάζετε,
 ἴσπου στὴ Γῆ κι' ἂν ἦσθε,
κοντὰ στὸ Χωριουδάκι μας,
 κι' ἐμένα θὰ θυμῆσθε.

1. Ο ΚΙΤΣΙΚΑΣ¹

Ἄραχνοπτέρη κίτσικα,
 ἀπρόκοπτε, γρινιάρη,
ποῦ ξερογλείφεις τὶς συκιές
 καὶ ζεῖς ἓνα φεγγάρι.

Ποῦ κόφτεις² καὶ ποῦ κρύβγεςαι
 καὶ ξάφνον ξεπροβάλλεις,
κι' ἀρχίζεις ἄγρια φωνητιὰ
 καὶ τὴν ψυχὴ σου βγάλλεις;

Πεθαίνεις γιὰ βουβαίνεσαι
 ἄφ' τῆς συκιᾶς τῆ γλόκα
καὶ ξαναστρέφεις στὴ ζωὴ
 σὰ μυριστῆς τὰ σῦκα;

Αὐτὸ δὲ θὰ μπορέσουμεν
οὔτε κι' ἐμεῖς νὰ βροῦμε,
οὔτε καὶ σὺ θὰ μᾶς τὸ πῆς
κι' ἀνώφελα ρωτοῦμε.

1) Τζιτζικας (δ). 2) Τρέχεις, φεύγεις αἰφνίδια: κόφτω.

2. Ο ΚΟΥΡΚΟΥΤΑΒΛΟΣ¹

Κουρκούταβλε παμπόνηρε
μὲ τῆ σταχτιά τῆ(μ) πλάτη
πάνω στὶς πέτρες κάθεσαι
καὶ κάμνεις τὸ δραγάτη.

Καὶ σᾶ(μ) περάση ἄθρωπος
τρυπόνεις στὸ βαστάδι²
νὰ σώσης τὸ τομάρι σου,
ἀπρόκοπε, ρημάδη³.

Στῆς ταύλας τὰ παράμερα
γεννοβολᾶς τ' ἀγᾶ σου,
κι' οὔτε γιὰ κεῖνα νοιάζεσαι
κι' οὔτε γιὰ τὰ μιραρά⁴ σου.

Σφικτοσφαλᾶς τὰ μάτια σου,
κουρκούταβλε τεμπέλη,
καὶ στὸ μελίσι χώνεσαι
γιὰ νὰ χορτάσης μέλι.

Μὰ σὰ θὰ βγῆς νὰ γλείφεις
καὶ νὰ χτυπᾶς τὰ χεῖλη,
σ' ἀρποῦνε μὲ τὰ νόχια τους
καὶ τρῶ⁵ σε οἱ βιτσιλοῖ⁵.

1) Εἶδος σαύρας. Ὑπάρχουν πολλὲς στὴ Νίσυρο. Ἡ συχὴ παρουσία του στὰ χωράφια τὸν ἔχει φέρει κοντὰ στὸν ἀγρότη. Ἔτσι ποὺ ὁ κουρκούταβλος μπῆκε καὶ στὶς παροιμίες τοῦ νησιοῦ: «Σᾶ(γ) κουρκούταβλος κουνᾶς τῆ(γ) κεφάλη σου». Λέγεται σὲ κείνους ποὺ ἀντὶ

νά άπαντοῦν κουνᾶνε τὸ κεφάλι τους. 2) Τοῦχος, ξηρολι θιά πού κρατᾶ τὸ χῶμα μιᾶς πλαγιᾶς, μιᾶς «ταύλας», ἀπὸ τὸ βαστάζω. 3) Χαμένε, κατεστραμμένε: «τά καμες ρημάδι», «τά καμες ρημαδιό». 4) Τὰ μικρὰ τῶν κουρκούταβλων. Τὸ ἴδιο λένε καὶ τίς μικρὲς νεογέννητες σαῦρες πού κυκλοφοροῦν στ' ἀγροτικά σπίτια. 5) Γύπες. Τὸ συγγενικό μ' αὐτοὺς γεράκι τὸ λένε ἀνεμογάμη. Ἡ ὀνομασία του ὀφείλεται στὶς κινήσεις πού κάμνει στὸν ἄερα.

3. ΤΟ ΒΡΟΥΑΙ ¹

Δὲ ζεῖς στοὺς κάμπους ἄμοιρο
νά τρέφεται μὲ χλόη,
γεννιέσαι κι' ἀνατρέφεται
καὶ ζεῖς μέσ' τὸ κατώι².

Κι' ὄλο γρινιάζεις ἄχαρα
κι' ὄλο χτυπᾶς τή(μ) πόρτα
νερό γιὰ νὰ σοῦ φέρουσι
καὶ νὰ σοῦ ρίξουν χόρτα.

Λουμπούνια³ κι' ἀγριοβάλανα
βράδυ πρῶτ' σοῦ δίνου,
καὶ μὲ βρεμένα πίτερα
καὶ σῦκα σὲ παχόνου.

Νὰ μεγαλώσης γλήγορα⁴
καὶ νὰ γενῆς θρεφτάρι⁵,
νά μὴ μπορῆς νὰ σέρονεσαι
νά βγῆς ἀφ' τὸ κρεμάρι⁶.

Ἄμολυτό⁷ δὲ σ' ἔχουσι
(καὶ δὲν ἤξέρω γιάντα)
νά κόφτης ἀλεβρόντιστο⁸
στοῦ Πιαουλιού⁹ τὴ λάντα¹⁰.

1) Τὸ γουρουνόπουλο. 2) Τὸ κάτω μέρος τοῦ «ἀπαλαιού» (παλιού) Νισύρικου σπιτιοῦ. Ἐκεῖ ἦταν ἡ μάντρα τοῦ χοίρου, ὁ φοῦρνος, ὁ χειρόμυλος (χερόμυλος). 3) Λούπινα. Καλὴ τροφή τῶν χοίρων. Τὰ λουμπούνια, ἀφοῦ τὰ βράζανε, τὰ τοποθετοῦσαν μέσα σ' ἓνα σακί στὴν ἀκροθαλασσιά, στὴν περιοχή τοῦ Λευκαντιοῦ. Τὸ σακί ἔμενε πετρωμένο στὴ θάλασσα μερικὲς μέρες, ὅσες ἦταν ἀπαραίτητες γιὰ νὰ τοὺς φύγει ἡ πικράδα. Γιὰ κείνους πού βρίσκουν ἐρωτική ἀπογοήτευση λένε: «Ἦπγε(ν) τὸ λουμπουννόζουμο». 4) Γρήγορα. 5) Ἀπὸ τὸ θρέ-

φω. Ὀνομασία τοῦ χοίρου πού κάθε οἰκογένεια ἔτρεφε, τὸν πάχαινε. Κατὰ τὸ φθινόπωρο στὰ «χοιροσφάγια» θὰ τὸν ἔσφαζε. Ἀπὸ αὐτὸν θὰ ἔκαμνε τὸν καβρουμά της: Τὰ καβουρδισμένα κρέατα τᾶβαζαν μέσα σ' ἕνα λαγῆνι καὶ τὰ κάλυπταν μὲ τὸ λίπος τοῦ χοίρου, τὴ «μύλλα». Τὸ λαγῆνι αὐτὸ λεγόταν μυλλερό. Τὰ μικρὰ κομμάτια τοῦ χοιρινοῦ κρέατος τὰ καβουρδισμένα τὰ λεγαν «μπουκχονιές» (ἀπὸ τὴ μπουκιά). 6) Ἡ μάντρα ὅπου ἔτρεφαν τὸ χοῖρο. Τὸ ἴδιο λένε τὴν κρύπτη στὰ χωράφια ὅπου φυλάνε τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα.

7) Λυμένος· ἐκεῖνος πού κυκλοφορεῖ ἐλεύθερα. Ἐπικρατοῦσε ἡ συνήθεια μετὰ τὸν τερματισμὸ τῆς συγκομιδῆς τῶν προϊόντων, κατὰ τὸ Σεπτέμβριο, νὰ ἀφήνουν τοὺς χοίρους νὰ κυκλοφοροῦν ἀνεμπόδιστα σ' ὅλα τὰ κτήματα πρὸς ἀνεύρεση τροφῆς. Τὴν περίοδο αὐτὴ πού οἱ χοῖροι ἦταν ἀμολυτοὶ τὴν ἔλεγαν ἀμολυσιώνα. Στὴ Νισύρικη φρασεολογία ἡ λέξη ἀμολυσιώνας πῆρε μὲ τὸν καιρὸ τὴν ἔννοια τῆς ἀσυδοσίας. 8) Τρεχάτος, ἐκεῖνος πού φεύγει γρήγορα καὶ αἰφνίδια. 9) Παραθαλάσσιο πτηνάδι μὲ βλυχὸ νερό. Τὸ ὄνομά του τὸ πῆρε ἀπὸ τὸ «πιάνουν οὐλοῖ». Ἐκεῖ παλιὰ οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ κάμνανε τὴν μπουγάδα τους καὶ πότιζαν τὰ ζῶα τους. Ἡ συνοικία πού γειτονεῖ μὲ τὸ πτηνάδι πῆρε τὴν ὀνομασία ἀτὸ Πιαοῦλι». 10) Λιμνάζοντα νερά.

4. Ο ΒΙΤΣΙΛΑΣ¹

ᾠ βίτσιλα περήφανε
ἀπὸ μακρὰ κνττάξεις,
εἰς τὸν ἀγέρα στέκεσαι
καὶ στοὺς γκρεμοὺς φωλιάζεις.

Κανένας δὲν ἠμπόρεσε
νὰ φθάση στὴ φωλιά σου,
νὰ βάλῃ χέρι πάνω σου,
νὰ γκίξῃ² τὰ παιδιὰ σου.

Τ' ἄλλα πουλιὰ σὲ τρέμονσι
καὶ φεύγον σὰ σὲ δοῦσι,
κι' οἱ κουρκουτάβλοι χώνονται
στις τρῶπες νὰ σωθοῦσι.

Ὁ κουκουᾶς³ ἐξέμαθε
μὲ φῶς νὰ φτερονγίξῃ,
καὶ σᾶ(γ) κοιμᾶσαι χαιρεται
καὶ βγαίνει καὶ σὲ βρίζει.

Ἐχεις τὴ μύτη σίδερο,
τὰ νύχια σου καμάκια,

ποῦ πιάνεις φεΐδια καὶ σκορπιούς
καὶ τρῶν τὰ βιτσιλάκια.

1) Εἶδος ἀρπακτικοῦ γύπα. 2) Ἀγγίξει. Ἐδῶ ἔχει τὴ σημασία: νὰ τοὺς κάμει κακό. Στὸν προφορικὸ Νισύριο λόγῳ συναντᾶται καὶ μὲ τὴν ἔννοια τοῦ θίγω: «Κα(ν)ένας ἐ(μ) μπορεῖ νὰ μ' ἀγκίξει ἐμένα». 3) Κουκουβάγια. Τὸν γκιώνη οἱ Νισύριοι τὸν λένε «κλουπί».

5. Ο ΚΟΥΚΟΥΑΣ¹

Ποῦ εἶσαι καὶ ποῦ κρύβεσαι
δειλὲ καὶ φοβητσιόρη,
καὶ στὰ βαστάδια φαίνεσαι
σὰ θᾶβγη τὸ φεγγάρι;

Ἡ μάνα σου σ' ἐγέννησε
σοφὸ(γ) καὶ διπλωμάτη,
νύχτες νὰ μένης ἀγρυπνος
καὶ μέρες στὸ κρεβάτι.

Δὲ μοιάζεις τὰ πετούμενα
πού, σὰ θὰ ξημερώση,
ἀκούραστα κι' ἀνήσυχα
φαῖ ζητοῦ(γ) καὶ τρῶσι.

Μὲ κάμπιες καὶ σκολόπεντρες
γεμίξεις τῆ(γ) κοιλιά σου,
καὶ μὲ σκουλούκια νιόβγαλτα
ταΐζεις τὰ παιδιὰ σου.

Κι' ὕστερα πάλαι χάνεσαι
μὲ φρόνησι(γ) καὶ τάξι
καὶ δὲ σὲ ξαναβλέπομε
πριχοῦ ξαναβραδιάξη.

1. Ἡ κουκουβάγια.

6. Ο ΚΕΦΟΣ¹

Εἰς τ' ἀκρογιάλια κάθεσαι
μουζούρη καὶ κλαριάρη,
κι' ἀνοίγεις τὶς ματάρες σου
νὰ δῆς κανένα ψάρι.

Γιὰ νὰ ριχθῆς στὴ θάλασσα
μὲ τὴ μακροῦά σου μύτη
καὶ νὰ τὸ φᾶς ἀμάσητο,
ἀχόρταγε κοπρίτη.

Μαῦρο ἔναι τὸ κεφάλι σου
καὶ μαῦρα τὰ φτερά σου,
κι' ὅπου κι' ἄ(γ) κάτσης σφίγγεσαι
κι' ἀδειάζεις τᾶντερά σου.

Εἰς τῆ(μ) Περγοῦσαν² ἔστησες
δικιά σου παντιέρα,
καὶ σᾶ σὲ πέρν' ὁ ἄνεμος
ξεπέφτεις κι' ἐδῶ πέρα.

1) Θαλασσοπούλι. Στὴν περιοχή τοῦ Σαρωνικοῦ τὸν λένε μίχο. Τρέφεται ἀπὸ τὸ γόνο τῶν ψαριῶν ποὺ ἐπιπλέει καὶ ἀπὸ ψάρια. 2) Ἐρημο νησιὰ στὰ δυτικά τῆς Νισύρου. Παλιὰ ἔσπερναν σ' αὐτὸ κριθάρι καὶ δημητριακά. Χρησίμευε καὶ γιὰ βοσκοτόπι, κατὰ καιροὺς μετέφεραν σ' αὐτὸ κατσίκια γιὰ βοσκή.

7. Ο ΑΣΦΙΤΙΑΣ¹

Ψηλός, λιγνός κι' ἀδύνατος
φντρούνεις μέσ' τὶς ταῦλες
μαζὺ μὲ τ' ἀγριολούλουδα,
κοντὰ στὶς τσοντσουμάλες².

Δὲν εἶσαι ἀλιόροντας³
μήτ' ἀστιβή⁴ καὶ σπάρτος
μόν' ἀδεοφός τοῦ ἔρτικα⁵
ἀπρόκοπος καὶ σκάρτος.

*Ἔνα(γ) καιρὸ σ' ἐκάμνασι(γ)
κλουβιά μὲ πεχλιμπίδια
καὶ τώρα σὲ κουρόνουσι⁶
μαζὺ μὲ τ' ἀουρίδια⁷.*

*Γιατὶ κουρόνεις εὐκόλα
καὶ καίεις σά(μ) παμπάκι
στοῦ φούρνου τὸ προσάψιμο⁸
καὶ στοῦ σπιτιοῦ τὸ τζάκι.*

*Καὶ στὰ σπαρτὰ ἀνάμεσα
σὰν τύχη καὶ φυτρώσης
τὸ χάρο σου, ἀσφιτίλα,
δὲν εἶνε νὰ γλυτώσης.*

*Ποιὸς ἀπὸ μᾶς ποὺ γήρασε
ξεχνᾷ τοὺς ἀσφιτίλους ;
Ποιὸς δὲν τοὺς ἐπελέκησε
γιὰ νὰ τοὺς κάμη μύλους⁹;*

1) Ἀσφόδελος, ἀσφόντηλος (Asphodelus microcarpus). 2) Εὐφόρβιον τὸ δενδροειδές (Euphorbia dendroides). Φυτό θαμνοειδές· τὰ κλαδιά του ξεκινοῦν ἀπὸ τὴ ρίζα του. Ὅταν κόψεις ἓνα κλαδί του βγαίνει ἓνα γαλακτώδες ὑγρὸ ποὺ σὰν ἔρθει σ' ἐπαφὴ μὲ τὸ δέριμα δημιουργεῖ ἐρύθημα ποὺ τσοῦζει. Ἴσως ἀπὸ αὐτὴ τὴν ιδιότητα νὰ πῆρε τὴν ὀνομασία του. Οἱ Νισύριοι λένε γιὰ ἐκεῖνον ποὺ λέει πικρὰ καὶ τσουχτερὰ λόγια: «Τσουτσουμάλλα εἶναι τὰ λόγια του». 3) Σενέκιον τὸ κοινὸν (Senecio Vulgaris). Εἶδος ἄγριας κίτρινης μαργαρίτας. Ἔχει ἓνα ἐλαφρὸ ἄρωμα καὶ ἀναπτύσσεται ἀνάμεσα στὰ σιτηρὰ. Δὲν τὴν τρώνε τὰ ζῶα. 4) Ἡ ἀρχαία στοιβή. Ποτήριον τὸ ἀκανθῶδες (Sarcopoterium spinosum). Θάμνος ἀκανθωτὸς πυκνὸς καὶ στιβαρὸς. Χρησιμοποιεῖται γιὰ φραγμοὺς τῶν κήλων καὶ τῶν χωραφιδῶν. Τίς πετράνουν πάνω στὸ «βαστάδι». Ἄκόμα τίς μεταχειρίζονται γιὰ προσάναμμα τῆς φωτιάς, ἰδιαιτέρα κατὰ τὸ ἄναμμα τῶν φούρνων. Στὰ λαϊκὰ γιατροσόφια τὴ χρησιμοποιοῦσαν κατὰ τῆς «ῶχτρας» (ικτέρου): βράζουν κλαδιά τῆς ἀστιβῆς καὶ πίνουν τὸ ἐκχύλισμά τους. 5) Νάρθηξ ὁ κοινός. Φυτό, ὁ κορμὸς του εἶναι ἴσιος, τὰ φύλλα του βγαίνουν στὰ πλάγια, τὸ στέλεχος του μέσα ἔχει ψύχα. Παλιὰ τὴν πότιζαν μὲ πετρέλαιο καὶ τὸ ἀναβαν ἀντὶ λαμπάδας κατὰ τὴ νυχτερινὴ περιφορὰ τοῦ Ἐπιταφίου. 6) Ἀνάβουν, ὁμοίως κουρόνω = ἐξάπτομαι. 7) Πληθυντικὸς τοῦ ἀουρίδι: Ὑπερικὸν τὸ οὔλον (Hypericum triquetrifolium), θάμνος μὲ κίτρινα λουλούδια. Χρησιμεύει γιὰ προσάναμμα. 8) Προσάναμμα. 9) Παιδικὸ παιγνίδι. Ἐκοβαν κομμάτια ἀπὸ χαρτὶ σὲ σχῆμα σὰν πανιὰ τοῦ ἀνεμόμυλου, τὰ δίπλωναν καὶ μὲ μιὰ κερφίτσα τὰ στερέωναν ἐλαφρὰ στὸν ἀσφιτίλα, ἔτσι ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ τὰ γυρίζει καὶ τὸ ἐλάχιστο φύσημα τοῦ ἀνέμου.

8. Ο ΑΣΠΑΛΑΤΑΣ¹

Ἐκεῖ ποῦ δὲ σὲ σπέρουσι
μὲ πονηριὰ φυτρόνεις,
καὶ τὰ σκληρὰ τ' ἀγκάθια σου
κατάχαμα ξαπλόνεις.

Κι' ὅποιος περνᾷ τὸ δρόμο σου
καὶ γκίζει τὰ κλωνιά σου
τοῦ χώνεις μέσ' τὰ πόδια του
σᾶ σοῦβλες τὰ κεντριὰ σου.

Ποῖός ἀπὸ μᾶς δὲν ἔνοιωσε
τὸ(μ) πόνο(ν) τ' ἀσπαλάτου
ποῦ μπήετο² στὴν ἄτσα(ν)³ του
καὶ μέσ' τὰ δάχτυλά του ;

Σὰν τρέχαμε ξεπόλυτοι⁴
παντοῦ στὶς ἐξοχές μας
κι' ὁ ἥλιος ἐξεμάτιζε
τὶς ἐέσκεπες κορφές μας;

Ποῦ τὸ κορμί μας σκέπαζε
μιὰ σκούρα ρουχαλίνα⁵,
καὶ τ' ἄντερά μας θέριζεν
ἢ δίψα καὶ ἢ πείνα;

Γιὰ βγάλετε τὶς κάλτσες σας
νὰ δῆτε τὰ σημάδια
π' ἀφήκανε γιὰ θύμησι
στὰ δυό μας τὰ ξεράδια⁶...

1) Ὁ ἀσπάλαθος. Ἀκανθωτὸς θάμνος, φτάνει ὡς δύο μέτρα ὕψος, τὸ κέντημά του εἶναι ἐπιώ-
δυνο. 2) Μπή(γ)ετο. 3) Φτέρνα. 4) Ξυπόλυτοι καὶ ἀξυπόλυτοι. 5) Ρόμπα καὶ νυχτικιά.
6) Τὰ ἄκρα, χέρια καὶ πόδια: «ᾠ, ποῦ νὰ ξεραθοῦν τὰ ξεράδια σου».

9. Ο ΕΡΤΙΚΑΣ

Ποιός σὲ φυτεύγει¹, ἔρτικα,
στ' ἀπάτητα λαγκάδια,
στις χοχλακῆς² τὶς ἔρημες
καὶ στοῦ γκρεμοῦ τὰ πλάγια;

Καὶ τὸ ψηλὸ κι' ἀλύγιστο
κι' ὀλόγυμνο κορμί σου
ποιός τῶκαμε; ποιός σοῦβαλε
στεφάνι στη(γ) κορφή σου;

Χωρὶς ποτάμι, ἔρτικα,
χωρὶς κοπριά καὶ χῶμα,
πῶς τρέφεις τὸ παθιάρικο
κι' ἀδύνατό σου σῶμα;

—³Εκείνη πὸν μ' ἐγέννησε,
σὰ σπλαχνικιά μητέρα,
μοῦδωσε λίγο χῶμα της,
πολλή δροσιὰ κι' ἀγέρα.

Κι' ἐσκέπασε τὶς ρίζες μου
μὲ πέτρες μὲ χαλίγια,
πὸν δὲ διαβαίνουν ἄθρωποι
καὶ δὲ(μ) πατοῦ(γ) κατσίκια.

Μὰ ὅσοι κάμνονν ἄδικα
σ' ἐκείνους πὸν δὲ φταίονν
τραβοῦ(γ) καὶ ξερριζόνου(μ) με
καὶ σὰν Ἐβριὸ μὲ καίονν.

1) Φυτεύει (φυτεύ(γ)ει). 2) Χοχλακιά εἶναι τὸ μέρος πού συγκέντρωναν τὶς πέτρες πού βγαζαν κατὰ τὴν καλλιέργεια τοῦ χωραφιοῦ.

10. Ο ΑΓΡΑΜΙΤΑΣ¹

Σὰν τὸ βλεπιὸ(μ)² μοῦ φαίνεσαι
σὰ στέκεσαι δλόρτα³
στῆς ἀμπατῆς⁴ τὸ γόρισμα
καὶ στῆς κρεφτῆς⁵ τῆ(μ) πόρτα.

Μὲ τῆ(γ) κορφὴ τῆ(μ) πράσινη,
τὰ διάπλατα κλωνιά σου,
πὸν στρώνουν ἀπὸ κάτω τους
τὸν ἴσκιο, τῆ δροσιά σου.

Καζαναργιὸ⁶ κι' Ἀγράμιτας
ἀχώριστο ζευγάρι,
τῆς νύτῃς τὸ ξεφάντωμα,
τοῦ γέρον τὸ καμάρι.

Βάλλεις ἐσὺ τὸν ἴσκιο σου
πὸν δὲ(μ) περνᾷ ἀκτίνα,
κι' ἐκεῖνο τὴν ἀγκλούπαν⁷ του
μὲ φρέσκια(γ) κουκουζίνα.

Κι' ὄλοι μεθυοῦ(γ) καὶ χαίρονται
καὶ τοὺς καμοὺς ξεχνοῦσι
μὲ τὸ πιστὶν τ' ἀθάνατο
πὸν σὰν νερὸ ρουφοῦσι.

Ἄς ἤμον διαβατάρικο(μ)
πουλὶ νὰ ξεκινήσω,
νὰ πάω στὸν ἀγράμιτα(ν)
τοῦ Στρίκη νὰ κουμπήσω⁹...

1) Πιστακία ἢ Τερέβινθος (Pistacia terebinthus). 2) Ὁ δραγάτης, ὁ ἀγροφύλακας. 3) Ὀλόρθος, εὐθυτενής. 4) Ἡ εἴσοδος τοῦ χωραφιοῦ ἢ τοῦ σταύλου κτισμένη ἀπὸ ξηρολιθιά, ἀπὸ τὸ ἐμβαίνω, ἐμβατή. 5) Σπηλιά, ἀποθήκη κρασιῶν. Ἄνοιγόταν σὲ πορῶδες ἔδαφος κατάλληλο ὥστε νὰ διατηρεῖ ὕγρασία γιὰ νὰ προστατεύονται καὶ νὰ μὴ ξυνίζουν τὰ κρασιά. Ἔσκαβαν τὸ ἔδαφος τῆς καὶ χώνανε στὴ γῆ τὰ μεγάλα πιθάρια πού τὰ γέμιζαν μούστο κατὰ τὸν τρύγο. Ὁ μούστος μὲ τὸν καιρὸ γινόταν κρασί. Παράγεται ἀπὸ τὸ κρύπτω. 6) Κτιριακὸ συγγρότημα, ὅπου παρασκευάζοταν ἡ κουκουζίνα (τσικουδιά) μὲ τὴν ἀπόσταξη τῶν στέμφυλων (στράφυλων). Δίπλα στὸ καζαναριὸ ἦταν ὁ ληγὸς καὶ ἡ κρεφτή. Τὸ καζαναριὸ περιέρχεται πάν-

τοτε στὸν πρωτογῶ (N. τόμ. 4ος, σ. 314-15. Α. Κοντοβεροῦ: «Νισυριακὰ οἰκιακὰ σκεύη καὶ γεωργικὰ ἐργαλεῖα». Ὅμοίως N. τόμ. 6ος, 166-168. Γαβριήλ Σακελλαρίδης: «Τὰ Καζαναριά»). 7) Κολοκυθένια συσκευή, χρησιμεύει στὸ νὰ πιάνουν τὸ κρασί ἀπὸ τὰ πιθάκια. 8) Ἡ τσικουδιά πὺ βγαίνει ἀπὸ τὴν ἀπόσταξη τῶν στεμφύλων ἢ σύκων. 9) Ἀκουμπήσω.

11. Ο ΕΛΙΤΑΣ

Εἶσαι λεβέντης, Ἕλιτα¹,
κι' ἔχεις κλαδιὰ μεγάλα,
καὶ τὰ πλατειὰ τὰ φύλλα σου
βγάλλον ζουμὶ σὰ γάλα.

Καὶ στὸ(β) βαρὺ τὸν ἴσκιο τους
κανεῖς ἂν θὰ ξαπλώση
ὑπνος βαθὺς κι' ὄνειρατα
καὶ ζάλη θὰ ναρκώση.

Ἡ φύσις πὺ σ' ἐπροίκισε
μὲ μιὰ κρυφὴ τῆς χάρη,
μὲ τὴ σοκιὰν ἐπρόβλεψε
πῶς θὰ γενῆς ζευγάρι.

Μὰ σύ, σὰ νιὸς ἀπρόκοπος
πὺ ζεῖ μὲ τὰ ξενύχτια,
στὸν ἄνεμον ἐσκόμπιζες
τὰ σπορικὰ σου λίτια².

Καὶ τὴ σοκιὰν ἐξέχανες
πὺ γίνηκε γιὰ σένα,
κι' ἐπέφτασιν τὰ σῦκα τῆς
μικρὰ καὶ κατσιασμένα.

Κι' ἐμεῖς πὺ βαρεθήκαμε
νὰ τρῶμε(ν) τὰ μουσκούνια³,
τὰ λίτια σου μαζεύγομε⁴
μὲ τὰ μακρὰ κατσούνια⁵.

Καὶ μὲ ψιλὰ σπαρτόκλωνα
ἄφ' τὰ τσουνιά⁶ περοῦμε

καὶ στῆς συκιᾶς τὰ ξώκλαδα⁷
τὴν ἄνοιξι(γ) κρεμοῦμε.

1) Ἄγριοσυκιᾶ, ποὺ παράγει τοὺς ὄρνοιους ἢ ἔρινοὺς, ἐπιστημονικὴ ὀνομασία : Φῖκος τὸ καρινὸν (Ficus Carica). 2) Ὅρνοιοι ἢ ἔρινοι (λίτια)· τὰ κρεμοῦν στὴ συκιὰ γιὰ τὴ γονιμοποίηση. 3) Τὸ μικροκαμωμένο σύκο, τὸ ὄριμο. 4) Μαζεύομε καὶ μαζέβγομε. 5) Ραβδιὰ ἀπὸ ξύλο, τὸ πάνω μέρος καταλήγει σὲ ἀνοικτὸ τρίγωνο γιὰ νὰ βοηθᾷ στὸ κατέβασμα τῶν κλάδων τῶν δέντρων. 6) Τὸ σκληρὸ μέρος τοῦ φρούτου ποὺ ἐνώνεται μὲ τὸ δέντρο. 7) Ἐξω κλαδιά, τὰ γύρω γύρω, ὅπου ἐφθάναν τὰ κατσούνια.

12. Η ΖΙΖΥΦΙΑ¹ (τ' ἀτ' Νικόλα)

Καμαρωμένη κι ὄμορφη
καὶ στὰ σταχτὰ ντυμένη,
μέσ' τοῦ χωριοῦ τὰ μνήματα
σὲ βλέπω φντεμένη.

Κορμοστασιὰ ἀλύγιστη
ποὺ οἱ πυκνοὶ σου κλώνοι
ἀπὸ τὸ βάρος ἔγειραν
στὸν τοῖχο τ' ἄγι' Ἀντώνη².

Μοιάζεις μὲ Νιὰ ποὺ πέθανε
κι' ἐφύτρωσε στὸ χῶμα,
κι' ἔκαμε ρίζες καὶ κλαδιά
τ' ἀγγελικὸ τῆς σῶμα.

Ποὺ πέρνει μὲ τὶς ρίζες τῆς
ὀλίγο φῶς στὸν Ἄδη
γιὰ νὰ σκορπᾷ στ' ἀπέραντο
καὶ φοβερὸ σκοτάδι

Ποὺ διαπερνᾷ ὁ πόνος μας
τὰ φύλλα, τὰ κλαδιά τῆς,
κι' ἀντιλαλεῖ στὰ μνήματα
σὲ κάθε ἀναπνιά³ τῆς.

Πού ζεῖ ἀπὸ τὸ χῶμα τους
σὰ λυώσουν οἱ νεκροὶ μας,
πὸν τρώει ἀπ' τῆ σάρκα τους
καὶ γίνεται δική μας.

Ἐκεῖ, στὰ κενοτάφια
πὸν οἱ ρίζες σου ξαπλόνουν,
πλούτη καὶ φτώχες σμίγουνε,
ἐχθροὶ καὶ φίλοι λύνουν.

Καὶ μόνο σὺ ἀγήραστη
κι' ἀφράτη καμαρόνεις,
κι' ὄλον τὸν πόνο ποῦχομε
γιὰ τοὺς δικούς μας νοιώνεις.

Γονεῖς, παιδιὰ κι' ἀδελφια μας
στὸν ἴσκιο σου θαμμένα
δὲν ἔχουν ἄλλο σύντροφο,
τῆ σκοτεινιά κι' ἐσένα.

Κι' ἐμεῖς πὸν μὲ τὸ βάσανο
τοῦ χωρισμοῦ σου ζοῦμε,
ἕπνο γλυκὸ κι' αἰώνιο
στὸν ἴσκιο σου ποθοῦμε.

Τί φοβερὸ μαρτύριο
γιὰ ὄλους καὶ γιὰ μένα,
νὰ μὴ μᾶς θάφουν πλάι σου,
νὰ λυώσωμε στὰ ξένα!

Ὅλ' οἱ δικοὶ μας βρίσκονται
πολὺ μακριὰ θαμμένοι,
μ' αὐτοὺς πὸν θὰ μᾶς βάλουνε
εἴν' ἄγνωστοι καὶ ξένοι.

Μὲ ποιούς θὰ συντροφέψουμε;
ποιὰ γλῶσσα θὰ μιλοῦμε
σὰ θὰ δοθῆ τὸ πρόσταγμα
ἀπὸ τῆ γῆ νὰ βγοῦμε;

1) Τζιτζυφιά. 2) Ἡ Ἐκκλησία τοῦ νεκροταφείου ὑπάρχει καὶ ὁ "Ἀγ. Νικόλαος" ἀπὸ τὴν ὀνομασία του πῆρε τ' ὄνομά του τὸ νεκροταφεῖο τοῦ Μαντρακιοῦ. 3) Ἄναπνοή.

13. Η ΚΑΛΑΜΩΤΗ¹

Μὲ τὰ καλάμια τοῦ Κρανοῦ^(α)
σ' ἔχουν σφιχτὰ πλεμένη,
καὶ στὸ κορφάδι² τοῦ σπιτιοῦ
σὰν νύχλο³ κρεμασμένη.

Καὶ πάνω σου στιβάζουνε
τὸ φρέσκο βδομαδάρι,
διπλᾶ ψωμιὰ κι' ὀλόξεστα
φτιασμένα μὲ κριθάρι.

Καὶ τὸ Μεγάλο Σάββατο
κουλοῦρες σουσαμένες,
ἀφρόπλαστες λαμπρόπητες⁴
καὶ τσιμπητὲς⁵ τυρένιες.

Καὶ τὸ πηττί(μ) πὸν κάθε μιὰ
στὴ φουρνισιά⁶ τῆς βάζει,
καὶ δίνει στὸ(δ) Δηπότατο⁷
«καιρὸς»⁸ νὰ μᾶς φωνάζει.

Χαρὰ μεγάλη στὸ παιδί
σὰν εἶσαι φορτωμένη,
ἀπὸ κρυφὰ τῆς μάνας του
στὸ πισωσπίτι⁹ μπαίνει.

Κι' ἀρπάζει πῆτες καὶ ψωμιὰ
κι' ὄξω στὸ δρόμο φεύγει,
χωρὶς νὰ πάρῃ εἶδησιν
ἢ μάνα τὶ γυρεύει.

Πὸν κρύβγει μέσ' τὸ(γ) κόρφον του
τῆ(μ) πῆτα, τὸ βωνιάλι¹⁰
καὶ τὰ κρατεῖ ἀκίνητα
(ἀ)πὸ κάτ' ἀφ' τῆ μασκάλη.

Καὶ σὰ σωθοῦν οἱ τσιμπητὲς
καὶ τὸ ψωμί τελειώση,

σταυροκοπιέται ἡ φτωχή
καὶ πᾶ' νὰ τὸ σκοτώσῃ.

(α) Κρανί: Τοπωνύμιο. Παραθαλάσσια περιοχή κοντὰ στὸ λιμάνι πρὸς ἀνατολάς.

1) Οἰκιακὸ σκεῦος πλεγμένο ἀπὸ ψάθα ἢ καλάμια ἢ λυγαριές, σχήματος κυκλικοῦ ἢ τριγωνικοῦ. Ἐκρέμετο ἀπὸ τὴν ὀροφή. Πάνω σ' αὐτὴ τοποθετοῦσαν τὰ ψωμιά (Ν. τόμ. 4ος, σ. 307. Α. Κοντοβεροῦ: «Νισυριακὰ Οἰκιακὰ σκεύη καὶ γεωργικὰ ἐργαλεῖα»). 2) Ξύλο χοντρὸ πὺ στήριξε ὀριζόντια τὴ στέγη. 3) Λύχνος. 4) Πῆττες πὺ κάμνουν τὴ Λαμπρῆ. 5) Πῆττες: **τις** ἔλεγαν **τσιμπητὲς** γιατί μὲ τὰ δάκτυλά τους **τσιμποῦσαν** τὴ ζύμη σάν τὴν ἐπλαθαν, γιὰ διακόσμηση. 6) Ὅταν φούρνιζαν, ἀναβαν τὸ φούρνο κάθε Σάββατο. 7) Νεωκόρος, ὁ καντηλανάφτης. 8) Μιὰ ἀπὸ τις ὑποχρεώσεις τοῦ Δηπότητου ἦταν τις νύχτες τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα πρὸ τῆς λειτουργίας νὰ γυρῶζει τὸ χωριὸ καὶ νὰ ξυπνᾷ τοὺς νησιῶτες κτυπώντας τους τις πόρτες τῶν σπιτιῶν τους φωνάζοντας «καιρὸς!...». Ποὺ θὰ πεῖ :Εἶναι καιρὸς νὰ σηκωθῆτε γιὰ τὴ λειτουργία. Βλέπε ποίημα ὁ «Δηπότητος» (ἀρ. 40).

9) Τὸ πίσω ἀπὸ τὴν κρεβατοκάμαρα μέρος τοῦ σπιτιοῦ ὅπου ἦταν ἡ κουζίνα. 10) Κομμάτι ψωμιοῦ ἀπὸ αὐτὰ πὺ ἔμεναν καὶ τὰ φρύσσαν, τὰ καμναν φρυγανιές (κουσουμάδια). Ὅταν θέλουν νὰ ποῦν κάποιον ἀνίκανον ἢ τεμπέλη, λένε «**κορίμας τὰ βωνάλλια πὺ φαες**».

14. Ο ΚΑΤΣΟΥΝΑΣ¹

*Εἰς τῆς μουσάντρας² σ' ἔχουσι
τὴν ἄκρια πεταμένο,
μὲ σκόνες καὶ μὲ χώματα
καὶ κάγιες³ τυλιμένο.*

*Καὶ σᾶ(γ) κοντεύγει ἡ Λαμπρῆ
σὲ κατεβάζου(γ) κάτω,
πλύνου(γ) καὶ σαπουνίζου σε
καὶ κάμνου σε λουσάτο⁴.*

*Καὶ μ' ἔνα σπάγκο τριδίπλο
καὶ δυνατὸ(μ) περνοῦ σε,
καὶ στὸ δοκάριν τοῦ σπιτιοῦ
νεβαίνου(γ)⁵ καὶ κρεμοῦ σε.*

*Γιὰ νὰ μὴ φτάνουν τὰ παιδιὰ
καὶ κλέφτουν τὰ κουλούρια
ποὺ φούρνισεν ἡ μάνα τους
μὲ τόσα νταβατοόργια.*

Κουλούρια, ψιλοκούλουρα⁶
μ' άλεύρι καθαρένο⁷,
μέ ζάχαρι και βούτυρο
καθένα ζυμωμένο.

Και αύγοτες⁸ πού κρέμονται
ανάποδα κοντά τους
και ξετρελαίνουν τὰ παιδιά
άπό τή μυρωδιά τους.

Με τί λαχτάρα βλέπαμε
σάν ήμασταν παιδάκια
νά κρέμονται στοῦ κάτσουννα
τὰ τρία κατσουνάκια.

Και τί μεγάλα σχέδια
περνούσαν άπ' τὸ νοῦ μας
κνττάζοντας τὸ(γ) κάτσουννα
στή μέση τοῦ σπιτιοῦ μας!

1) Κατασκευαζόταν άπό κλαδί δέντρου με προεξοχές τριγύρω του. Κρεμόταν στην όροφή τής κουζίνας. Σ' αυτόν κρεμοῦσαν τὰ κουλούρια τής Λαμπρής (ψιλοκούλουρα, τίς αύγοτες κ.ά. Ν. τόμ. 4ος, σ. 307). 2) Ὑπερυψωμένο παράπηγμα συνέχεια και πιὸ ψηλά άπό τὸ σταθερὸ κρεβάτι (μονή). Χρησίμευε για νὰ κοιμούνται τὰ παιδιά, άν ὑπῆρχαν. Ἄλλιώτικα τοποθετοῦσαν εκεί τὰ περισευάμενα στρώματα, κουβέρτες, μαξιλάρια. 3) Ὁ ἴστος τής άράχνης (καληφαντάρης), πὸ εἶναι στή γωνιά μεταξύ δυὸ τοίχων. Τὴν χρησιμοποιοῦσαν σάν επίθεμα στίς πληγές για τὴν ἐπούλωσή τους. Νισύρικες ἐκφράσεις: «Μωρή κάγιασε τὸ σπίτι σου», λέγεται όταν τὸ αφήνουν άκατοίκτητο. «Ἄμα ἐν κνη(γ)ᾶς τοὺς καληφαντάρους θὰ σὲ φᾶσιν οἱ κάγιας». 4) Ἀπὸ τὸ λούσο, λαμπερό, περιποιημένο. 5) Ἀνεβαίνουν. 6) Κουλούρια λεπτοκαμωμένα, στρογγυλά ἢ σὲ διάφορα σχήματα. Γινόντουσαν κάθε Λαμπρὴ άπό λευκὸ άλεύρι με ζάχαρη. 7) Ἐτσι λέγανε τὸ σιταρένιο άλεύρι τοῦ ἐμπορίου τὸ ψιλοκοκκινισμένο, σ' αντίθεση με τὸ κριθαρένιο πὸ παλιά ἦταν τὸ μόνο άλεύρι πὸ χρησιμοποιοῦσαν παραγωγῆς Νισύρου. 8) Τὸ κουλούρι πὸ ἔχει άπάνω ἕνα κόκκινο αὐγὸ.

15. ΤΟ ΣΤΡΑΒΟΚΛΕΙΔΙ ¹

Ὁ μάστορής μας σ' ἔκαμε
στραβὸ καὶ σιδερένιο,
ν' ἀνοιγοκλῆς τὸ(μ) μάνταλο
τῆς πόρτας τὸ(γ) ξυλένιο.

Κι' ἐκόλλησε στὴν ἄκρια σου
καὶ χέρι καθὼς πρέπει,
νὰ γείνης μεγαλείτερο,
νὰ μὴ χωρῆς σὲ τζέπη.

Γι' αὐτὸ κι' ἐμεῖς σὲ κρύβομε²
ψηλὰ εἰς τὴ θυρί³,
καὶ ἀπὸ κεῖ σὲ πέρνομε
σὰ θὰ μᾶς γείνης χρεῖα.

Καὶ σὲ περνοῦμε στὸ μικρὸ
τῆς πόρτας μας τρυπάκι,
ποῦναι κοντὰ στὸ(μ) μάνταλο
καὶ μοιάζει σὰ(μ) ματάκι.

Μὲ τὸ κατώφλι στήριγμα
στεκούμαστε ὀλόγχα·
δεξιὰ στροφὴ στὸ ἄνοιγμα,
ζερβιά σφαλᾶ ἢ πόρτα.

Ὅλες οἱ πόρτες ἔχουσι
τὸ ἴδιο στραοκλειδί,
κι' εἶναι τὸ πιὸ πολύτιμο
κι' εὐγενικὸ στολίδι.

Ποῦ δὲν τὸ γκίζει⁴ ἄθρωπος
(Θεὸς νὰ μᾶς φυλάξη)
νὰ μπῆ στὸ σπῆτι τ' ἄλλονονοῦ,
νὰ κλέψη καὶ ν' ἀρπάξη.

1) Στραβοκλειδί : χοντρὸ σύρμα ποῦ εἶχε ἓνα γύρισμα στὴν ἄκρη του γιὰ νὰ βρῖσκει τὸν μάνταλο καὶ νὰ ἀνοίγει τὴν πόρτα. 2) Κρύπτομε, κρύβομε. 3) Τετράγωνο μαῦρο ἄνοιγμα στὸ ἀέτωμα τῆς πόρτας, ἀπὸ τὸ θυρί(δ)α. 4) Ἀγγίζει.

16. Η ΚΑΣΕΛΛΑ ¹

Ἦρτεν ὁ Νιδς στὴν Νίσυρο
γαμπρός γιὰ μιὰ κοπέλα,
κι' ἔφερε μὲ τ' ἀμπράτη² του
ἀσήκωτη κασέλλα.

Ποὺ σ' ἄν τὴν ἀνοιγόκλειε,
κτυποῦσε μιὰ καμπάνα,
κι' ἔξετρελαίνετον ἢ γρηά,
τῆς κοπελιᾶς ἢ μάνα.

Ποῦκαμεν τέτοιο-δὰ γαμπρὸ
ἀπὸ μακρονά(φ) φερμένο,
κι' εἶχε μέσ' τῆ(γ) κασέλλαν του
τό(θ) θησαυρό(γ) κρυμμένο.

Κι' εἶχε φλουριά βενέτικα
στὰ δυὸ χαρταλαμίδια³,
μαμωντιέδες⁴, σφάτσηκες⁵,
καὶ τοῦμπλες⁶ μ' ἀλεσίδια⁷.

Κι' εἶχε πανιὰ μεταξωτὰ
νὰ κάμη τὰ προουκιά της,
καὶ σκολαρίκια μάλαμα
γιὰ νὰ κρεμᾶ στ' αὐτιά της.

Ἔγειν' ὁ γάμος κι' ἡ χαρά,
καὶ μὲ κροφδό(γ) καμάρι
ἔβλεπ' ἢ μάνα τό(γ) γαμπρὸ
νὰ σέρονη τὸ μπροστάρη.

Κι' ἐπαίζαν τὰ λαλούμενα⁸
γι' αὐτὴν τῆ(γ) καλομοίρα,
τοῦ Καλαμιᾶ⁹ ὁ τούμπανος,
τοῦ Διαμαντῆ¹⁰ ἢ λύρα.

Μικροὶ μεγάλοι τρέχανε
νὰ δοῦνε τῆ(γ) κασέλλα,

ὄπου ξεμνάλισε τὴ γορᾶ
νὰ δώκη τή(γ) κοπέλα.

1) Μπαούλο. 2) ἼΑποσκευές. 3) Χῶρος σάν θήκες, μέσα στὴν κασέλλα ὄπου τοποθετοῦσαν ἔγγραφα καὶ κοσμήματα. 4) Τουρκικὸ χρυσὸ νόμισμα. 5) Νόμισμα ρωσικὸ. 6) Χρυσὰ νομίσματα αὐστριακὰ. Ἡ μεγάλη τοῦμπλα ἦταν 14 γραμμάρια χρυσὸ καὶ ἡ μικρὴ 9 γραμμάρια χρυσό. 7) ἼΑλυσίδα. 8) Τὰ ὄργανα, ἀπὸ τὸ λαῶ. 9) Τὸ ποίημα ὁ «Ντιλάλης» (ἀρ. 39) ἀναφέρεται στὸν Καλαμιά. 10) Καλὸς λυριστὴς τῆς ἐποχῆς του· ἡ καταγωγή του ἦταν ἀπὸ τὸ χωριὸ Νικιά.

17. Ο ΧΑΡΑΠΑΣ

Γιατί σέ λένε Χαραπᾶ¹;
Ποιὸς σοῦδωκε τὴ χάρι
νὰ πάρης τέτοιον ὄνομα,
κολοκυθιάς βλαστάρι;

ἼΕχεις κεφάλι στρογγυλὸ
καὶ μιὰ κοιλιὰ προησμένη,
καὶ τραχηλιά² κοντόλαιμη
ἀνάμεσα βαλμένη.

Κι' εἶσαι στολίδι τῆς Κρεφτῆς
πάντα κρασὶ γεμάτο,
ποὺ τὸ ρουφάει ὁ μπεκερῆς,
ὄσπου νὰ βρῆ τὸ(μ) πάτο.

Πολλοὶ σοῦ κόβγουν τὸ(λ) λαιμὸ
καὶ κάμνου σε καπράτσι³,
ποὺ σέ παλούκι τὸ κρεμοῦν
στὸν τοῖχο, στὸ δωμάτσι.

Καὶ πέρνον σε οἱ κοπελιές
τὸ(γ) κῆπο νὰ ποτίσουν,
νὰ βροῦν καὶ τὴν ἀγάπην των
νὰ τῆς γλυκομιλήσουν.

Κι' ἄλλοι σέ δυὸ χωρίζουσι
κεφάλι(γ) καὶ κοιλιὰ σου

καὶ δυὸ ἀγκλοῦπες κάμνουσιν
ἀπὸ τὰ δυὸ πλευρά σου.

Ποῦναι τὸ χέρι τὸ δεξιὸν
κάθε δουλεύτρας μάνας,
κι' ἢ κόρη τοὺς βασιλικοὺς
ποτίζει τῆς ταρτάνας⁴.

Ἄν τύχη κι' ἡ κολοκυθιά
σὲ κάμη πιὸ μικροῦλη,
τότε δὲν εἶσαι χαραπᾶς·
σὲ λέμε χαραπούλι⁵.

Καὶ σ' ἔχομεν ἀχώριστο
φλασκὶ γιὰ κουκουζίνα
στὰ σπίτια, στὰ σπηλάδια μας⁶,
στὰ γλέντια, στὰ καζίνα.

Καὶ κάποτε σὲ κόβγομεν
ἀπὸ τὸ λαιμουδάκι,
καὶ μὲ σχοινὶ σὲ κάνουμε
νεροκολοκυθιάκι.

Ποὺ πιάνουσιν οἱ γεωργοὶ
νερὸν ἀφ' τῆ βιστέρνα⁷,
κι' ἔχουν μέσ' τὸ δεσάκιν⁸ τω(μ)
μπουστὶ⁹, ψωμί(γ) κι' ἐσένα.

Μ' ἐπῆρα(ν) καὶ μ' ἐσήκωσαν
αὐτοὶ οἱ χαραπάδες·
μέσ' τὸ μυαλό μου φύτρωσαν
κολοκυθοκορφάδες...

1) Κούφιο κολοκύθι, ἡ περιγραφή του γίνεται στὸ ποίημα. Τὸ κολοκύθι ποὺ ἀπ' αὐτὸ γίνε-
νεται ὁ χαραπᾶς εἶναι ἡ *Λαγηνάρια* ἢ κοινῆ (*Lagenaria vulgaris*). 2) Τὸ φούσκωμα με-
ταξὺ λαιμοῦ καὶ τῆς κοιλιᾶς τοῦ χαραπᾶ. Στὴ γυναικεία στολὴ λέγεται καὶ σφύωμα, τὸ
κεντητὸ περιλαίμιο ποὺ κρύβει τὸ στῆθος. 3) Δοχεῖο μετάλλينو, χρησίμευε νὰ ἀντλοῦν τὸ
νερὸ ἀπὸ τίς στέρνες (Ν. τόμ. 4ος, σ. 309). 4) Ἡ προέκταση μπροστὰ στὸ παράθυρο,
κτιστὴ ἢ ἀπὸ ξύλα. Πάνω σ' αὐτὴν τοποθετοῦσαν γλάστρες μὲ λουλούδια. 5) Μικρὸ φλασκί.
6) Ἄχερῶνες στὰ χωράφια κτισμένοι δίπλα στὸ ἀλώνι καὶ στὸ σταῦλο (Δ. Βασιλειάδη;

«'Αγροτικά χτίσματα από τὴ Νίσυρο». Δελτ. Ἑλλην. Λαογρ. Ἑταιρ. τόμος ΚΔ, Ἀθῆ-
ναι). 7) Στέρνα. 8) Ὑφαντὸ ἀπὸ τρίχα πού ἔχει δυὸ σάκους ἐνωμένους. Ἐβαζάν μέσα
γεωργικὰ προϊόντα. Τὸ τοποθετοῦσαν στὸν ὤμο τους, ὁ ἕνας σάκος ἐμπρὸς καὶ ὁ ἄλλος
πίσω. Εὐκόλα φορτώνεται στοὺς γαϊδάρους. (Ν. τόμ. 4ος, σ. 313). 9) Μικρὸ ξύλινο δοχεῖο
μὲ σκέπασμα ἐπίσης ἀπὸ ξύλο· μέσα τοποθετοῦσαν μαγειρευμένη τροφή πού ἔπαιρναν στὴν
ἐξοχή (Ν. τόμ. 4ος, σ. 311).

18. ΤΟ ΚΑΦΙΖΙ ¹

Ποιὸς ἀπὸ μᾶς τὸ ξέχασε,
καὶ ποιὸς δὲν τὸ γνωρίζει
τὸ μέτρο τὸ διπλόκοιλο,
τὸ ξύλινο καφίζι;

Ὅπου μετροῦν τ' ἀμύγδαλα,
τὰ σῦκα, τὰ ροβίτια²,
κριθάρι(γ) καὶ μαέρεμα³,
λουμπούνια κι' ἀγραμίτια⁴,

Καὶ βάλλουν τα στοὺς πάγκους⁵ των
κουμπάνια γιὰ τὸ χρόνο,
κι' ἄλλοῦ τὰ περισσέματα
γιὰ τὴ σπορά τους μόνο.

Κι' ὄσοι πολλὰ σοδεύουσι⁶,
πουλοῦν ἀπ' τὰ μαξούλια⁷,
καὶ πέρονουν τσίτια καὶ χασέ,
βελόνες καὶ καρούλια⁸.

Καὶ ἀποροῦν πῶς κάμνουσιν
οἱ ἔμποροι μαγεία,
καὶ βγάλουν τὰ καφίζια των
τὰ τέσσερα γιὰ τρία.

Ἄν εἶναι καὶ συμπέτθερος,
εἶτε καὶ σύντεκνός των,
πιστεῦουν εἰς τὰ λόγια του
καὶ ἀπιστοῦν στὸ φῶς των.

*Καὶ τὰ μαξούλια φεύγουνε
πρὶν γείνη καλοκαίρι,
καὶ μὲ τὰ βερεσκέδια⁹ των
γεμίζει τὸ δεφτέρι.*

*Κι' ἡ μάνα γράφει τοῦ παιδιοῦ
στὴ ξενιτεῖά καὶ λέει:
«στεῖλε, παιδί μου, μαεδιά¹⁰
νὰ δώκωμε¹¹ στὰ χρέη».*

1) Μέτρο μέτρησης τῶν σιτηρῶν καὶ δημητριακῶν, περιεκτικότητος 1/8 τοῦ κιλοῦ, ξύλινο χωρισμένο σὲ δύο μέρη, τὸ πάνω καφίζι καὶ τὸ κάτω τὸ μισὸ καφίζι. 2) Ρεβίθια. 3) Ἀρακάς, ἡ φάβα ἢ ἀλεσμένη ἀπὸ ξηρὸ ἀρακά. Τὸν καρπὸ τὸν λένε καὶ μπίζι. 4) Τσίκουδα πού παράγει ὁ ἀγράμιτας. Ἀπὸ τὸ ἄλεσμά τους στὸ λιοτριβὶ παράγανε τὸ ἀγραμιτθόλαδο. 5) Στενόμακρη ξύλινη κασέλλα πού ἔπιανε ὅλη τὴν ἐμπρὸς πλευρὰ τοῦ κρεβατιοῦ (τῆς μονῆς). Εἶχε διάφορα ἐσωτερικὰ χωρίσματα πού ἀνοίγαν ἀπὸ πάνω· ἐκεῖ μέσα φυλάσσονταν τὰ ἀγροτικὰ προϊόντα, «τὰ μαξούλια». Γιὰ νὰ ἀνέβουν στὴ «μονή» ἔπρεπε νὰ πατήσουν πάνω στοὺς πάγκους. 6) Σοδιάζουν. 7) Τὰ προϊόντα τῆς συγκομιδῆς, ἡ ἔσοδεία (σοδεία). 8) Κουβαρίστρες. 9) Βερεσέδια. 10) Χρήματα* μαεδι ἦταν ἡ τελευταία ὑποδιαίρεση τοῦ τουρκικοῦ νομίσματος. 11) Δώσουμε.

19. Ο ΚΑΦΕΝΕΣ

*Ὁ καφενὲς ἐξέπεσε
καὶ χάνει μεγαλεῖο
ἀπ' τὸ(γ) καιρὸ πού ἀνοιξε
τὸ νέο(γ) καφενεῖο.*

*Ποῦχει σερβίτσια γιάλινα,
γκαρσόνι μὲ μπροστέλα,
μπύρα τοῦ πάγου καὶ μεζὲ
ροκφόρ καὶ μορταντέλα.*

*Ποῦχει καρέκλες ψάθινες
καὶ πάγκο μαρμαρένιο,
λάμπες τοῦ λούσου ξενικῆς
μὲ φῶς ἀσετιλένιο.*

Ποῦχει μεγάλον ὄνομα
κι' ὠράριο γραμμένο,
ποιῆς ὄρες εἶνεν ἀνοιχτὸ
καὶ ποιῆς εἶνε(γ) κλεισμένο

Ἐμεῖς ποὺ σκορπιστήκαμε
στῆς ξενιτειᾶς τὶς στράτες,
καὶ τὸ μυαλό μας ξέφυγε
τὶς μαγικῆς τῆς τράτες,

Μὲ παιδικῆς ἐνθύμησες
κι ὀνειράτα θὰ ζοῦμε,
ὥσπου στὸ χωριονδάκι μας
καμμιά φορὰ βρεθοῦμε.

Καὶ τότε θὰ πααίνομε
στοῦ Γιώργη τοῦ Μαούλη¹,
νὰ πίνωμεν τ' ἀθάνατο
πιοτὶ στὸ χαραποῦλι.

Ποὺ κάμνει νιοὺς ἀγήραστους
καὶ γέρους ξαναειόνει,
ποὺ διασκορπᾷ τὶς ἔννοιες μας,
τὸν νοῦ μας ξεσκαβόνει.

Λίγες ἐλιήτσες λιόκαφτες²
καὶ λίγ' ἀγραμιπτάκια,
σῦκα χαρτοφυλάκικα³
καὶ φρέσκα λουμπουνάκια,

Ποὺ βγάλλουν τὰ χωράφια του·
τέτοιο μεζὲ θὰ φέρη
μὲ (τῆ(γ) καλήν του τῆ(γ) καρδιά
σ' ἓνα βαθὺ πανιέρι.

Στοῦ Μαυρουδῆ τὸ(γ) καφενὲ
θὰ πίνωμε σουμάδα,
ποὺ κάμνει μὲ τ' ἀμύγδαλα
μὲ τόση νοστιμάδα.

Και τὸ γλυκὸ κι' ἀθάνατο
κρασάκι τοῦ Καπριάνου⁴,
ποῦναι ζωὴ τοῦ χωρικοῦ
καὶ τοῦ μεγαλουσιάνου⁵.

Στοῦ Παραμπούτθ⁶ νόστιμο
καφέ θὰ ξαναροῦμε,
καὶ ναργιλέ καλόφτιαστο
μὲ πάθος θὰ ρομφοῦμε.

Ἔχει γλυκὰ φτενόπετσα⁷
κι' ἀμυγδαλάκια φίνα,
σταφίδες κι' ἀπιδόκοπα⁸
μεζὲ γιὰ κοκκουζίνα.

Τὸ καφενεῖο μὲ τὸ φῶς
τὰ μάτια μας θαμπώνει,
γιὰ νὰ τρυγᾷ τίς τζέπες μας
νὰ ζῆ νὰ καμαρόνη.

Ἄς κλάψωμεν ὄλοι μαζὸν
αὐτὸ τὸ μεγαλεῖο,
ποῦ κινδυνεύει νὰ χαθῆ
γιὰ ἓνα καφενεῖο...

1) Εἶχε καφενεῖο στὸν Ποταμό. 2) Ἑληθές ξερὲς ἀπὸ τὸν ἥλιο, χαμάδες. 3) Ἡ πιὸ καλὴ ποιότητα σύκων τῆς Νισύρου. 4) Τοπωνύμιο ποῦ ἀπὸ αὐτὸ πήρε τὸ ἐπίθετό του ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ κτήματος στὴν περιοχή ἐκείνη. 5) Αὐτὸς ποῦ μεγαλοπιάνεται. 6) Τὸ μικρὸ του ὄνομα Νικόλας. Διαδέχθηκε τὸν πατέρα του στὸ καφενεῖο. Σ' αὐτὸ σύχναζαν οἱ νοικοκυραῖοι καὶ ὁ ἠγούμενος τῆς Σπηλιανῆς Κύριλλος, ποῦ κάπνιζε τὸ ναργιλέ του. 7) Λεπτόφλουδα. 8) Ἀπίδια κομμένα στὰ δύο, ζεματισμένα καὶ ξηραμένα, τὰ χρησιμοποιοῦσαν καὶ γιὰ τροφή τῶν χοίρων.

20. Η ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΗ¹

Μιὰ μακρονῆ ἐνθύμησι
κρατοῦμε καὶ γιὰ σένα,
σὰν ἥσουν ἀνήλικη
κι' ἐζοῦσες εἰς τὰ ξένα.

Ποὺ τὸ πιοτὶ σερβίριζες
σ' ὄραϊα παραφάνια
μὲ λίγους τσίρους καὶ ψωμί
καὶ φρέσκα μαρουλάκια.

Τώρα ποὺ παραγήρασες
ἐγίνηκες πατρώνα
καὶ βγάζεις ποτομάστρες,
ποὺ ζοῦν ἕναν αἰῶνα.

Μ' αὐτὰ τὰ μεζελίκια σου,
ποὺ κόσμος ξετρελαίνουν,
καὶ τὰ πιοτὰ τ' ἀθάνατα,
ποὺ τῇ ζωῇ μακραίνουν.

Ἔχεις ψητὸ λουκάνικο,
βρεμένο κουσουμάδι²,
τοῦ κατσικιοῦ σπληνάντερα
καὶ κράμπες³ μὲ τὸ λάδι.

Τοῦ χοίρου τὰ ἐντόσθια,
νικήτα⁴, φτιά, σηκώτι,
πηκτὴ, κεφαλοπόδαρα
καλὰ γιὰ φαγοπότι.

Ἔχεις κομμάτια σμύναιρας⁵
κι' ἀχταποδιοῦ ψημένα,
καὶ σὲ μουχούρτα⁶ μὲ κρασί
τῶ(γ) Καναφιῶ⁷ σβουσμένα.

Ἀμίλητα τῆς θάλασσας⁸,
κόρδες⁹, σκαρμούς¹⁰, σωλῆνες¹¹,
χτένια, κοκίλια κι' ἀχνιούς,
στρεΐδια, καβούργια, πίνες.

Ἔχεις ὀρφὸ νερόβραστο
στὸ λάδι καὶ στὸ ξεΐδι,
τοῦ σκάρου τὰ λεγάμενα¹²
κι' ἔληγες ἕνα σφειοῖδι¹³.

Κεφάλους, χάνους και κωβιούς,
όλοι μαζί βρασμένοι,
και μιὰ τσανάκα σκορδαλιὰ
πυκνή, καλοφτιασμένη.

Ἔχεις λαφανιδόσταχα¹⁴
και κάπαρη σαλάτα,
ἀφράτα κρομυδόφυλλα
κι' ἀρσενικά δροσᾶτα.

Πέρες,¹⁵ μερτζάνια¹⁶ και σουπιές
σιγο-τυγανισμένες,
παστές σμαρίδες¹⁷ τοῦ Γβαλιού
στη χόβολη ψημένες.

Ἔχεις τρουσιὰ ἀτέλειωτα,
ἀφράτα βαζανάκια¹⁸,
ἐληές, ἀγγούρια, πιπεριές
κι' ἀμπελοφασουλάκια.

Ἄσπρο τυρὶ τοῦ Πορρικουῦ,
παστή²⁰ στὸ σακουλάκι,
μακρὲς μυζήθρες Κώτικες
και τῆς τρυγιάς²¹ τυράκι...

Ὅλ' οἱ μπεκρηδες τρέχουνε
σ' αὐτὸ τὸ φαγοπότι,
και δέ(γ) κρατοῦ γιὰ λόγου μας
οὔτε βουκιὰ²² σηκώτι.

Λίγα βωνιάλια τοῦ ψωμιού,
κι' ἐκεῖνα μονγλιασμένα,
ἀπομεινάκια λουμπονιῶ
ξυνὰ και γλυτσιασμένα.

Τοῦ χαραπᾶ τῆ μυρωδιὰ
μὲ λίγο καταπάτι²³,
και τὴν ἀγγλούπαν τὸ νερὸ
ἀ π ε ἶ ρ α χ τ η , γ ε μ ᾶ τ η .

1) Καφενεῖο ταβέρνα· τὸ ὄνομα τῆς ἔδωσε ὁ ἰδιοκτήτης της Νικόλαος Παπάτσος, γιὰτι ἐκεῖ

σύχναζαν οί ηλικιωμένοι. 2) Παξιμάδι κριθινο. 3) Κράμβη ή λαχανώδης (Brassica ole-racea), φυτό κηπευτικό. Τά φύλλα του κάνουν ωραία σαλάτα βραστή. Τό είδος αυτό τό καλλιεργουόν στους κήπους τής περιοχής Λίμνες και τό ποτίζουν με γλυφό νερό. 4) Έτσι λέ-γουν τό τυφλό έντερο του χόιρου. Τό γεμίζουν από μαγειρευμένα κρέατα, κατά προτίμηση παρμένα από τό λαιμό. Τό αφήνουν και ξεραίνεται όπως τά άλαντικά. Τόν έτρωγαν τή βδο-μάδα τής κρεοφάγου με αυγά. 5) Σμύρνα. 6) Τσανάκα από ξύλο. 7) Τοπωνύμιο άγροτικής περιοχής. 8) Μαλάκια τής θάλασσας με μιá σχισμή στό μέσο. Στίς πέτρες τής άκρογαλιās του Δευκαντιού υπήρχαν πολλά από αυτά (καντιλαῦρες). 9) Χόρτο τής θάλασσας σαν τίς χορδές του λαούτου έλαστικές. 10) Είδος ψαριού. Τήν ίδια όνομασία έχει και ό πάσσαλος ό στερεωμένος στη βάρκα, πού σ' αυτόν περνάνε τό σχοινί, πού κρατά τό κουπί. 11) Όστρακα δακτύλιοι. 12) Έδω έννοεί τά περιττώματα του σκάρου. 13) Σφυρίδα, είδος ψαριού. 14) Τά βλαστάρια από τίς άγριοβρούβες. 15) Πετρόψαρο. 16) Κοραλοειδές ύστρακο. 17) Μα-ρίδες ψαρευμένες στην παραλία του νησιού Γιαλί. 18) Μικρές μελιτζάνες καμωμένες τορσί. Τή μελιτζάνα τή λένε και βαζάνα. 19) Τοπωνύμιο όρεινής περιοχής. ΈΗ περιοχή του είναι βοσκοτόπια. 20) Τυρί διατηρημένο σε πιθάρι. Γινόταν από τό τελευταίο γάλα τών κατσικιών, μετά τά μέσα Μαΐου. Τό τυρί αυτό τό λέγανε «πατητή». Τό έδινε ό τσοπάνης στους ιδιοκτήτες βοσκοτόπιων, σ' άντάλλαγμα πού του επέτρεπαν να βόσκει έλεύθερα σ' αυ-τά. Τό τρωγαν τήν έβδομάδα τής Τυροφάγου. 21) Τρυγιά· λάσπη κρασιού. Τή βάζανε σε πιθάρια και μέσα ρίχνανε κομμάτια από κατσικίσιο τυρί. Διατηρουόνταν καλά και ήταν νό-στιμο. 22) Μπουκιά. 23) Ίζημα.

21. ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ

Άγαπημένο μου παιδί,
 έν πρώτοις έρωτοῦμε
 άν είσαι σύ, όπως κι' έμείς,
 καλά για να χαροῦμε.

Σου στέλλου χαιρετίσματα
 και φίλοι και δικοί μας,
 κι' όλοι ρωτοῦ να μάθουσι
 πότε θαρτῆς, παιδί μας.

Ό μπάρβας κι' ή κυράτσα¹ σου
 τό Θεό(μ) παρακαλοῦσι,
 σά θα γυρίσης στό χωριό
 να ζοῦ(γ) και να σε δοῦσι².

Να δώκης χαιρετίσματα
 σε όσους άπαντήσης,
 κι' όσους ρωτοῦ για λδου μας
 να τούς γλυκοφιλήσης.

Στέλλω σου για ἐτθύμησιν
ἓνα μικρὸ σακούλι
γκλεοῦδι³ ἀπὸ τὸ σπίτι μας,
ἐφετεινὸ μαξούλι.

Κουλούργια κι' ἀπιδόκοπα
καὶ λίγ' ἀμυγδαλάκια,
μυστοκοφτή⁴, φτενόπετσα,
καὶ φρέσκ' ἀγραμιττάκια.

Βασιλικὸ(μ) πλατόφυλλο
καὶ δυόσμο μυρωδάτο,
μυστοκαρφιές⁵ τοῦ κήπου μας
ἓνα χαρτὶ γεμάτο.

Αὐτὸ τ' ἀποδοσίμι μας⁶
στὰ χέρια σου σὰ φτάση,
στεῖλε μας ἓνα γράμμα σου
νὰ μᾶς καθησυχάση.

Μὴ μᾶς ξεχάσης, γράψε μας
νὰ μάθωμε γιὰ σένα,
τί κάμνεις καὶ τί γίνεσαι
καὶ πῶς περνᾷς στὰ ξένα.

Στεῖλε παλιὲς φανέλες σου
καὶ κᾶνα γιακαττόνι⁷,
νὰ βάλλη ὁ ἀφέντης σου,
ποὺ γήρασε(γ) καὶ κρυώνει.

Πανὶ ἀμερικάνικο,
γιὰ νὰ τοῦ κάμω βράκα,
γιατ' ἢ παλιὰ ξεσχίστημε,
σὰ γλιούσεν⁸ τή(γ) Κοφτάκα⁹.

Στεῖλε καὶ λλία¹⁰ μαεδιά,
νὰ δώκη γιὰ τή(δ) δίκη
καὶ νὰ τοῦ μείνου μερικά,
γιὰ νᾶχη χαρζιλίμι.

Μὲ τ' οὐρανοῦ τὰ σύννεφα
σοῦ στέλλω τὴν εὐχὴ μου,
καὶ τὸ Θεὸ(μ) παρακαλῶ
νᾶσαι καλά, παιδί μου.

Ταῦτα καὶ σὲ ἀσπάζομαι
μὲ πόνο(γ) καὶ μ' ἐλπίδα
πὼς θὰ γυρίσης γλήγορα
στὴν ὡμορφη πατρίδα.

-
- 1) Θεία. 2) Ἴδοῦν. 3) Δῶρο· γκλεουδιάζω=φιλεύω. 4) Μουσταλευριά ξερή. 5) Γαρούφαλα. 6) Δῶρο ἀποστελλόμενο. 7) Σακκάκι. 8) Ἀπὸ τὸ γλύφω, σκαλίζω, σκάπτω, καλλιεργῶ. Γλίσμα λένε καὶ τὸ χωράφι ποὺ καλλιεργεῖται γιὰ τὸ φύτεμα τῶν ἀμπελιῶν. 9) Τοπωνύμιο ἀγροτικῆς περιοχῆς. 10) Ὀλίγα.

22. Η ΑΓΚΛΑΒΗ¹

Μὲ τῶν γονιῶν των τὴν εὐχὴ
καὶ τοῦ Θεοῦ τὴ χάρι
πέρνει ὁ Γιάννης τὴ Μαργιὰ
καὶ γίνονται ζευγάρι.

Καὶ τὸ(μ) Παπᾶ φωνάξαι,
ποὺ ξέρει νὰ συντάξη
τὴν ἀγκλαβὴ μὲ φρόνησι,
μὲ νόμο καὶ μὲ τάξη.

Κι' ἀπ' τὸ συγγενολοῦν τους
ἐμαζευτήκαν ὄλοι,
ν' ἀκούσουσιν τὴν ἀγκλαβὴ,
νὰ δοῦν τὸ νυμφοστόλι.

«Δίω², Παπᾶ, τῆς κόρης μου
τὸ σπῖτι στὸ Κομμάτι³,
ὡς εἶναι κι' ὅπως βρῖσκεται
κι' οἱ πάγκοι του γεμάτοι⁴.

Δίω τὴν ταῦλα στὸ Καμπί⁵,
τὸ(γ) κῆπο στὴ(γ) Καράβα⁶,

δίω και τὸ σπιτότοπο
κοντὰ στὸν ἄϊ Σάββα⁷.

Δίω τὸ(γ) κάμπο στὸ Λακί⁸,
τὸ φοῦργο στὸ Λαγκάδι⁹,
δίω και τοῦ Καπριάνου¹⁰ μου
μαζὺν μὲ τὸ σπηλάδι.

Τὰ δυὸ ἀμπέλια στοῦ Βρετοῦ¹⁰,
τ' ἄλλο στὸ Κοντοσκάλι¹⁰,
τὸν ᾽Αρακλή¹⁰ μὲ τὶς συνκιές
και τῶμορφον τὸ Δάλι¹⁰.

Δίω της δυὸ λαιμονὺς φλουριά,
νὰ τὰ κρεμᾶ μπροστά της,
και τὰ χρουσαῖ μου τὰ φουσκιά¹¹,
νὰ τὰ φορῆ στ' αὐτιά της.

Κρατῶ τὸ Σκόπι¹⁰ χάριτα¹²
γιὰ τὸ μοναχογιό μου,
νὰ πάρη σα θὰ παντρευτῆ,
γιὰ μετὰ θάνατό μου».

«Δίω κι' ἐγὼ τῆς κόρης μου
μεταξωτὸ μαντήλι,
δυὸ βώδια, τὰ καλλίτερα,
Μαγιώτη και ᾽Απρίλη¹³.

Δίω της και τῆ σκρόφα μου
μαζὺν μὲ τὰ βρουλιά της,
τὸ σταῦλον εἰς τὸ(λ) Λαπαρδαῖ¹⁴,
νὰ θένουσιν¹⁵ τὰ ζᾶ της».

«Δίω κι' ἐγὼ τοῦ Γιάννη μου
τὰ δυὸ μου τὰ χωράφια,
τῶνα στὶς Μέσες¹⁰ χέρισσο¹⁶,
και τ' ἄλλο στὰ Κανάφια¹⁰.

Δίω τον τῆ(γ) κασέλλα μου
μὲ δυὸ χαρταλαμίδια,

καὶ δῖω καὶ στῆ νύφη μου
τὰ δύο μου δαχτυλίδια).

«Δῖω κι' ἐγ' ὁ ἀφέντης του
τῆ χοχλακιά στῆ Νάκα¹⁰,
εἰς τ' Ἀλωνάκια¹⁰ τῆ(μ) πλαγιά
καὶ μιὰ(γ) καινούργια βράκα.

Κρατῶ γεροντομοίρι¹⁷ μου
τ' ἀμπέλι στὸν Ἀρμά¹⁰ μου,
νὰ τῶχω ἀποκούμπι μου
κι' ἐγὼ στὰ γηρατεία μου».

Γι' αὐτὸ καὶ ὑπογράφεται
ἀπ' ὄλους ἡ παροῦσα:
Ἐπίχαρμος καὶ Ἀρχοντοῦ,
Βαῖτθης¹⁸ καὶ Ἀτθοῦσα.

† Ἀνέφελον τὸν βίον σας
κι' ἀμέτοχον θυέλλης
σᾶς εὐχομαι... (ὑπογραφή)
πρεσβύτερος Βαγγέλης.

1) Τὸ προικοσύμφωνο. Γινόταν δικτὰ μέρες πρὸ τοῦ γάμου, παρουσία τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου, γονιῶν, συγγενῶν καὶ φίλων (Ν. τόμ. 5, σ. 157-263. Ν. Κουμέντου: «Ὁ Γάμος στῆ Νίσυρο»). 2) Δῖνω. 3) Τοποθεσία στὸ κέντρο τοῦ Λαγκαδιοῦ, συνοικίας στὸ Μαντράκι. 4) Ἐδῶ προικίζει καὶ τὸ περιεχόμενο σὲ γεννήματα τῶν πάγκων. 5) Ἐξοχικὸ τοπωνύμιο. 6) Παραθαλάσσια περιοχή κοντὰ στὸ λιμάνι τοῦ Μαντρακιοῦ. Τὴν ὄνομασία τὴν πῆρε ἀπὸ ἓνα πολὺ μεγάλο βράχο ποῦ εἶχε τὸ σχῆμα καραβιοῦ καὶ ποῦ ἔμπαινε στῆ θάλασσα. Ἀργότερα τὸν σπάσανε καὶ ἀπάνω του ἔκτισε ἓνα οἶκημα ὁ Ἀντώνναρος, χρησιμοποιώντας ξυλεία ἀπὸ παλιὸ ἱστιόφορο (Ν. τόμ. 4, σ. 80-81: «Παληοῦ Νισύριου»: «ἡ Καράβα»). 7) Παραθαλάσσια περιοχή στὸ Μαντράκι. Ἐκεῖ ἦταν παλιὰ ὁ ταρσανὰς τοῦ νησιοῦ. 8) Περιοχὴ κοντὰ στὸ ἠφαίστειο, ἡ κοιλάδα ὅπου οἱ κρατῆρες του. 9) Μεγάλη συνοικία στὸ Μαντράκι. Ἐμεναν οἱ κτηματίες, οἱ νοικοκύρηδες. Ἐνα παλιὸ Νισύρικο τετράστιχο λέει:

«Ἀπὸ τῆμ Ποταμήτισσα καὶ πάνω στὸ Λαγκαδι
ἔχει κοπέλλες ὁμορφες σὰν τὸ μαργαριτάρι,
ἡ κόρη τοῦ Καμαρινοῦ εἰμ-μάλαμα ἀτθάδιο
καὶ τοῦ Γρυπάρη γιασεμί καὶ τοῦ Ρουσσέτου κάντιο.

(ἀτθάδιο=ἀτόφιο. κάντιο=ζαχαροκάλαμο).

10) Ἀγροτικά τοπωνύμια. 11) Κόσμημα ἀπὸ ἀσήμι. Φοῦσκες, βέργες· τὶς περνοῦσαν στ' ἀφτιά καὶ τὶς ἔδεναν ἀπὸ πίσω. 12) Ἔτσι λέγανε τὸ κτῆμα ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν προικιζομένων κτημάτων στὴν πρωτοκόρη γιὰ νὰ προικισθεῖ μ' αὐτὸ ὁ γιὸς ἢ ἡ δευτεροκόρη, στὴν περίπτωση ποῦ δὲν εἶχε κτηματικὴ περιουσία ὁ πατέρας (Ν. τόμ. 5ος, σ. 194). 13) Ὄνόματα βοδιῶν. Τοὺς δίνανε τὸ ὄνομα τοῦ μήνα ποῦ γεννήθηκαν. 14) Συνοικία στὸ Μαντράκι. 15) Θέτουν, σταυλίζουν. 16) Ἀκαλλιέργητο, χέρσο. 17) Ἐπικαρπία κτήματος. Γιὰ τὰ γεράματα. 18) Παραφθορὰ τοῦ Δαυὶδ. Συνηθίζεται περισσότερο στὴν Κῶ (Κέφαλος), ὅμως ὑπάρχει καὶ ἐπίθετο Βαῖτθης στὴ Νίσυρο.

23. Η ΠΑΡΑΦΙΣΗ

Τώρα πὸν παραγήρασα
 κι' εἶμαι κοντὰ στὸν τάφο,
 αὐτὴ μου τῆ(μ) παράφιση¹
 γιὰ τὰ παιδιὰ μου γράφω.

Γιὰ νᾶναι πάντα σύμφωνα
 καὶ πάντ' ἀγαπημένα,
 νὰ μῆ(μ) πιαστοῦ² στὴ μοιρασιά
 καὶ βλαστημοῦν ἐμένα.

Ἀφίνω τὶς Κησίλες³ μου
 στὸ γιὸ μου τὸ(μ) Μιχάλη,
 εἰς τὸ Μουλούδι³ τῆ(μ) πλαγιά,
 τὴν ταῦλα στὸ Τριάλι³.

Εἰς τὸ Σκαλι³ τ' ἀμπέλι μου
 καὶ τὸ καζαναργιό μου,
 ὡς εἶναι κι' ὄπως θὰ βρεθῆ
 μετὰ τὸ θάνατό μου.

Ἀφίνω τῆ(γ) Καμάρα³ μου
 μ' ἐδραάδες⁴ φυτεμένη,
 τὰ Σιελάτα³ μὲ σνκιές
 κι' ἀποστροφή⁵ κτισμένη.

Ἀφίνω εἰς τὸν ἴδιο
 τοῦ Πιαουλιού⁶ τὸ σπίτι,
 πὸν βρίσκειται ἀνάμεσα
 Βαγγέλη καὶ Βαῖτθη.

Ἐφίνω καὶ στὴν Ἄννα μου,
τὴν ἀκριβὴ μου κόρη,
τοὺς δυὸ τοὺς Μαρμαράδες³ μου
καὶ τῶνα Μισοχώρι³.

Ἐφίνω τὴ Ληνούρα³ μου
μαζὺ μὲ τὸ σπηλάδι,
τὸ σπίτιν εἰς τὸ Λευκαντιό⁶,
τὸν τόπο⁷ στὸ Λαγκάδι⁶.

Ἐφίνω στὸν Ἀντώνη μου
τις Βάσσεσ³, τὸ Χαράνι³,
τὸ σπίτι μου εἰς τὸ(μ) Πλατῆ⁶,
τὴν ταύλα⁸ στὸ λιμάνι.

Τὸ Ἄργος³ μου μὲ τις σνικιές,
τὴ ράχη⁹ στὸ Καλύβι³,
ἄφίνω καὶ τὸ χέρισσο
χωράφι στὸ Μολύβι³.

Εἰς τὰ Παλίσκια³ τις πλαγιές,
τὸ Σκόπι³, τὴ Λαγκάδα³,
τὸ(μ) Πεῦκο³, τοὺς Βοτίλους³ μου
καὶ τὴ(γ) Κατασωράδα³.

Ἐφίνω εἰς τὸν ἴδιο
τὸ γυιό μου τὸν Ἀντώνη
τις ὤμορφές μου τις Μηλιές³
μὲ μιὰ(γ) κρεφτῆ(γ) κι' ἄλῶνι.

Εἰς τὸ Λακκί³ τὸ(γ) κάμπο μου
κι' ἀπ' ὄσ' ἀπίδια κάμνει,
νὰ δώνη στὸ Μιχάλη μου,
στὴν Ἄννα(γ) καὶ στὸ Γιάννη.

Ἐφίνω καὶ στὸ Γιάννη μου
τὴ Γαλαζιά σεντοῦκα,
τὸ ἓνα γιακαττόνι¹⁰ μου,
τὴ μιὰ μου μπατατοῦκα¹¹.

Κι' ἂν κάμη τῆ(γ) κηδεῖα μου
καὶ τὰ μνημόσυνά μου,
νὰ πάρη τῆ βελέξα μου
καὶ τὰ ποδήματά¹² μου.

Τις Μέσες³ μου μὲ τις ἐλιές,
τὸ(γ) κῆπο, τῆ βιστέρνα,
ἀφίνω καὶ στοὺς τρεῖς μου γιουὺς
νὰ ζοῦν ἀγαπημένα...

Καὶ τώρα πὺν τελείωσα,
τοὺς δῖω τὴν εὐχὴ μου,
καὶ βάλλω τῆ σφραγίδα μου
καὶ τὴν ὑπογραφή μου.

Σημ. Στὸ ποίημα αὐτό, ἀναφέρει ἀρκετὰ ἀγροτικά τοπωνύμια.

1) Διαθήκη. 2) Τσακωθοῦν, ἀπὸ τὸ πιάνομαι. 3) Ἀγροτικά τοπωνύμια. 4) Δρυς. 5) Ἀγρο-
τικό κτιριακὸ συγκρότημα πὺν ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὸ σταῦλο, τὸν ἀχερώνα, τῆ στέρνα, τὸ
άλωνι. 6) Συνοικίες στὸ Μαντράκι. 7) Ὑπονοεῖ σπιτότοπο, οἰκόπεδο. 8) Ἐπίμηκες κομμάτι
χωραφιοῦ πὺν στηρίζεται μὲ ξηρολιθιά (βαστάδι), ἔνεκα τοῦ ἐπικλινοῦς τοῦ ἐδάφους. 9)
Χωράφι σὰν πλαγιά. 10) Σακκάκι. 11) Κάππα, χοντρὸ σακκάκι. 12) Μπότες.

24. Ο ΜΙΣΘΕΜΟΣ

Πῶς βγαίνουνε τὰ χρήματα
καὶ πῶς τὰ καζαντοῦνε¹,
αὐτοὶ πὺν ξενιτεύονται
μικροὶ θὰ μᾶς τὸ ποῦνε.

Πὺν τὸ χωριὸ τους ἄφησαν
παιδιὰ χωρὶς μουστάκι
νὰ πᾶν' νὰ βροῦν τὴν τύχη τους,
νὰ ποτισθοῦν φαρμάκι...

Τράβα, παιδί μου, στὸ καλὸ
κι' ἔχει ὁ Θεὸς γιὰ σένα,
καὶ στρέψε πίσω σου νὰ δῆς
χωράφια χρεωμένα.

Νὰ δῆς τὴν ἀδελφοῦλα σου,
ποῦχει κρυφὸ καμάρι
πὼς θὰ κερδίσης χρήματα,
καὶ θὰ τῆς βρῆς ζευγάρι.

Τοὺς γέροντες σου, πὸν βλέπανε
στεγνοὶ καὶ λυπημένοι
τὴ βάρκα τοῦ Ἀντώνη
μακρὰ τους νὰ σὲ πέρνη...

Καὶ ἀπὸ τούτη τὴ στιγμή
ἀρχίζει ἱστορία,
πὸν γράφεται εἰς τὶς καρδιές
καὶ ὄχι στὰ βιβλία.
.....

Χρόνια πολλὰ περάσανε
κι' ἐκεῖνο τὸ παιδάκι
ποτέ του δὲν ἐξέχανε
τὸ πατρικὸ σπιτάκι.

Κι' ἐδούλευε κι' ἐδούλευε
σὰ σκλάβος νύκτα μέρα
γιὰ τὴν καλὴ του ἀδελφή,
τὴ μάνα, τὸ(μ) πατέρα.

Κι' ἐπλήρωνε τὰ χρέη τους
καὶ πάντα χρεωστοῦσε,
καὶ τὴν ἡμέρα ποῦφυγε
ποτέ δὲ λησμονοῦσε.

Πὸν κρέμασεν ἡ μάνα του
σακούλι στὸ λαιμὸ του
μὲ λίγα παραδάκια της,
σὰν νᾶταν φυλακτὸ του.

Πὸν τὸν φιλοῦσαν ὅλοι τους
καὶ φίλοι καὶ δικοὶ του,
κι' ἐτρέχανε τὰ μάτια του
κι' ἐσπάζε' ἡ ψυχὴ του.

Ποὺ κ'ότταζεν ἀπὸ μακρονὰ
τὸ μοναστήρι τ' ἄσπρο²
νὰ λάμπη μέσ' τὰ σύννεφα
σὰν τοῦ πουνέντη τ' ἄστρο.

Καὶ στ' οὐρανοῦ νὰ χάνεται
σιγὰ σιγὰ τὰ βάρη,
ποὺ νόμιζε πὼς πίσω του
ἦ Νίσυρος ἐχάθη...

1) Ἐποταμιοῦσιν. Καζαντῶ=κάμνω χρήματα, καζάντια=χρήματα, περιουσία: «Ἄντε νὰ δῶ τὰ καζάντια σου». 2) Ἐννοεῖ τὸ Μοναστήρι τῆς Σπηλιανῆς. Ἀσβεστωμένο ἀπὸ μακρὰ φαίνεται κάτασπρο.

25. Η ΞΕΝΗΤΕΙΑ

Τὰ καῦμένα τὰ παιδιά,
κανεῖς ἄς μὴ νομίζῃ
πὼς τὰ τραβᾷ ἡ ξενητεία
καὶ μᾶς τὰ ξεμναλίζει.

Μὲ τὰ πολλὰ τὰ κάλλη της
καὶ τὰ γλυκά της μάτια,
μὲ τοὺς μεγάλους δρόμους της,
τὰ φῶτα, τὰ παλάτια...

Ἐποιοὺς τραβᾷ στήν ξενητεία,
τὸν σπρώχνει ἡ ἀνάγκη,
ποὺ στέρεψαν τὰ μυλερὰ¹
κι' ἀδειάσανε οἱ πάγκοι.

Κριθάρη δὲν ἐπόμεινε
ἡ μάνα νὰ ζυμόνη,
κι' ὁ γέρος τὸ χωράφιν του
στὸν ἔμπορο χρεώνει,

Ἐνα ρημίδι² τοῦ χωριοῦ,
τὸ σπίτι μὲ δοκάρη,

ὁ νύχλος, τὸ φυτίλιον του
ἔχουν περίσσεια χάρι.

Ποὺ δὲν τὴ φθάνει τίποτε
τῆς ξενητειᾶς σημάδι·
ἔδῳ τὸ γέλοιο κι' ἡ χαρά,
πίκρες ἐκεῖ, σκοτάδι.

Ἐκεῖ κριθάρι τοῦ κουτιοῦ
μὲ τὸ νερὸ βρασμένο,
μὲ γάλα καὶ μὲ ζάχαρι
φιλὴ σερβιρισμένο.

Ἐδῳ τ' ἀγραμπτόζουμο³
ποῦναι γεμᾶτο λάδι,
λίγες ἔληγες ἐλιόκωντες
καὶ λίγο κουσουμάδι.

Ἐκεῖ τὰ ψάρια τ' ἄνοστα
σὲ βρωμισμένα χάλια,
κᾶτι τουρσιὰ ποὺ καίουνε,
βαλμένα σὲ μπουκάλια.

Ἐδῳ τὰ ροβιθθάνια μας
μὲ λάδι καὶ μὲ ξεῖδι,
τὰ φρέσκα κρομμυδόφυλλα,
τοῦ κήπου μας στολίδι.

Ἐκεῖ τὰ κριάτα⁴ τὰ παστά,
καβουρδισμένες γάτες,
ἄντερα παραγεμιστὰ
καὶ μπόλικες πατάτες.

Ἐδῳ τοῦ Νίφιου⁵ πέρδικες
καὶ τοῦ Γυαλιοῦ σμαρίδες,
λουκάνικα τοῦ χοίρου μας,
κορφές⁶ καὶ λαφανίδες⁷.

Ἐκεῖ πιοτὰ παράξενα
βγαλμέν' ἀπὸ κρομμύδια,

ἀπὸ τοὺς κόκκινους φελλοὺς
κι' ἀπὸ τὰ ρουκανίδια.

Ἐδῶ κρασάκι ὄμορφο
ἀπὸ γλυκὰ σταφύλια
κάμνει τὸ αἷμα σου ζεστὸ
καὶ κόκκινα τὰ χεῖλια.

Ἐδῶ ἡ κουκουζίνα μας,
τὸ πνεῦμα τῶν πνευμάτων,
ποὺ βγάζει τὸ καζάνι μας
ἀπὸ τὰ στράφυλλά των.

Ἐκεῖ δὲ βλέπουν ἥλιου φῶς
καὶ φεγγαριοῦ ἀκτίνες,
μόνο μὲ φῶς ἠλεκτρικὸ
δουλεύουν στὶς κουζίνες.

Ἐκεῖ, μέσ' τὰ ὑπόγεια,
χιλιάδες λαχταροῦσι
λίγον ἀέρα καθαρὸ,
δροσιὰ νὰ δροσιστοῦσι.

Κι' ἀνεμιστήρες βάλλουσιν
ὡσὰν τοῦ Βζε⁸ τὸ(μ) μῦλο,
γιὰ νὰ δουλεύουν τὰ παιδιὰ
μὲ πιὸ μεγάλο ζῆλο.

Ἐδῶ ἀέρας δροσερὸς
ἀπὸ παντοῦ φυσάει,
καὶ φῶς τοῦ ἡλίου δυνατὸ
τὶς χάρες του σκορπάει.

Καὶ μηχανὴ δὲν ἔχομεν
ἀνάγκην νὰ γροῖζιη,
νὰ κάμνη φῶς νὰ βλέπωμε,
δροσιὰ νὰ μᾶς δροσίζιη.

Ἐκεῖ μιλοῦν ἀλλοιότιχα,
καὶ γιὰ νὰ βγάλῃς γρόσσα,

σὲ ἀναγκάζουν νὰ μιλᾷς
μὲ τὴ δική τους γλῶσσα.

Ἐνῶ ἐκεῖνοι οὔτε γρὸν
σκαμπάζουν τῆς δικῆς μας,
ὄσω κι' ἂν εἶναι φίλοι μας
κι' ὄσω κι' ἂν ζοῦν μαζὸ μας.

Ἐδῶ μιὰ γλῶσσαν ἔχομε
κι' αὐτὴ μόνο μιλοῦμε,
τις ἄλλες δὲν τις θέλομε
καὶ τις περιγελοῦμε.

Ἐκεῖνην ποὺ γλυτώσαμε
ἀπὸ κινδύνους μύριους,
ποὺ ἐμιλοῦσαν οἱ Θεοί...
πρὸ πάντων στοὺς Νισύριους.

Οὔτε κι' αὐτό μας τ' ὄνομα
μποροῦν νὰ καλοποῦνε·
τὴ μιὰ μπροστὰ τὸ κόβουνε,
τὴν ἄλλη πίσω σβοῦνε⁹.

Ἄμπατ προφέρουν τ' ὄνομα
ποὺ λέμεν Ἄβαθθία,
Οὐάγκελ τὸ(β) Βαγγέλη μας
καὶ Σόφη τὴ Σοφία.

Ἐκεῖ σὰ θέλης κίτσικα
νὰ δῆς, γιὰ τρεξαλίδι¹⁰,
κουρκούταβλο, γιὰ κουκουά,
γιὰ ποντικὸ καὶ φεῖδι,

Πρέπει νὰ πᾶς ἐπίτηδες
σ' ἓνα μπαξὲ μεγάλο,
χίλιες φορὲς φαρδύτερο
ἀπ' τοῦ Γενᾶ τὸ σταῦλο.

Ἐδῶ παντοῦ τὰ συναντᾷς
καὶ τὰ θαρρεῖς δικά σου,

καὶ τρωῶν' ἀπ' τὰ μαζούλια σου
καὶ ζοῦν στὰ κτήματά σου.

Ἐκεῖ καμμιά ἀσφάλεια
στο δρόμο ποὺ πηγαίνεις,
χιλιάδες πᾶνε κι' ἔρχονται
κι' ἀνάμεσά τους μπαίνεις.

Καὶ τρέχουνε καὶ σπρώχνονται
γυναῖκες μὲ τοὺς ἄντρες,
σὰν τὰ κατσίκια τοῦ βοῦνοῦ
ποὺ βγαίνουν ἀπ' τὶς μάντρες.

Ἐκεῖ τὸ δῶμα¹¹ τοῦ σπιτιοῦ
μέσα στὰ νέφη φτάνει,
κι' ἄ(γ) κάμης κάτω πὼς θωρεῖς,
λειοθυμιὰ¹² σὲ πιάνει.

Μιὰ(μ) πέτρα, ἕνα(ν) τίποτα
ἂν ρίξουν ἀπ' τὸ δῶμα
καὶ πέση στή(γ) κεφάλη σου,
θὰ σοῦ τή(γ) κάμη λυῶμα.

Ἐδῶ παντοῦ ἀσφάλεια
στοὺς δρόμους βασιλεύγει,
καὶ πάνω στὰ καντούνια μας
καένας δὲ σκοπεύγει¹³.

Κι' ὅσφ κι' ἂν εἶναι χαμηλὸ
τὸ δῶμα τοῦ σπιτιοῦ μας,
μυστοκοφτὴ δέ(γ) κλέφτομε
ποτὲ τοῦ πλαῖνοῦ μας.

Ἐδῶ τὶς νύκτες τρέχομε
σὰ στρίγλοι¹⁴ στὰ σοκάκια,
κι' οὔτε γυναῖκες βλέπομε,
οὔτε μικρὰ παιδάκια.

Γιατὶ κοιμοῦνται ὅλοι τους
εὐθὺς σὰ θὰ νυκτώσῃ,

καὶ γλήγορα σηκώνονται
πριχοῦ νὰ ξημερώσῃ.

Ἐκεῖ στὸ δρόμο(μ) πορπατεῖς
καὶ δὲ(γ) καταλαβαίνεις,
ἂν εἶναι νοῖο γιὰ θηλυκὲς
αὐτοὶ ποὺ συντυχαίνεις.

Μὲ ἴδια ροῦχα ὄλοι τους
καὶ μὲ μαλλιά κομμένα,
λίγη μπογιὰ στὰ χεῖλη τους
καὶ μοῦτρα ξυρισμένα.

Τὸ ἴδιο τὸ πορπάτημα
καὶ τὴ δουλειὰ τὴν ἴδια,
μὲ τ' ὠρολόι τοῦ χεριοῦ
καὶ χῶρις δακτυλίδια.

Ἐδῶ κορίτσια ὄμορφα
σεμνὰ καὶ χαδεμένα,
σὰν τὴ δροσιὰ τῆς χαρῶνῆς,
σὰ λούλουδ' ἀνθισμένα.

Ποὺ πιὸ πολὺ δουλεύουνε
στὰ ἴδια κτήματά τους,
χωρὶς νὰ γάνουν τίποτα
ἀπὸ τὴν ἐμορφιά τους.

Κι' οὔτε καθόλου μοιάζουσι
τις ξένες πιρπιλῆθρες¹⁵,
ποὺ βάφουνε τὰ μοῦτρα τους
νὰ μοιάζουσι κοκκουλῆθρες¹⁶.

Ἐγὼ δὲ γράφω ψέματα,
σὰς γράφω τὴν ἀλήθεια·
κι' ὅποιος μιλεῖ ἀλλοιότικα,
σὰς λέει παραμύθια.

Κι' ὅσοι μποροῦν στὴν Νίσυρο
κουτσὰ στραβὰ νὰ ζοῦσι,

ὄς χαίρωνται τὰ κάλλη της
κι' ὄς μὴ ξενητευθοῦσι...

1) Τὰ πιθάρια πού περιέχουν καβουρδισμένα χοιρινὰ κρέατα σκεπασμένα μὲ τὸ λίπος (μύλα) τοῦ χοίρου. 2) Στενὸ δρομάκι ἀδιέξοδο. 3) Σούπα πού γίνεται ἀπὸ κοπανισμένα ἀγραμίττια (τσίκουδα). Τὴν τρώνε ζεστὴ γιὰ πρωινό. Ὁ μέλας ζωμὸς τῶν Νισυρίων. 4) Κρέατα, τὸ κριάς. 5) Ὁρεινὴ περιοχὴ. 6) Βλαστάρια τοῦ ἀρακά. 7) Ἀγριοβροῦβες. 8) Ὄνομα τοῦ ἰδιοκτήτη τοῦ μύλου πού ἦταν στὸ Λευκαντιό. Σήμερα εἶναι ἐρειπωμένος. 9) Σβήγουν. 10) Ὁ γρόλλος, τὸ τριζόνι. 11) Ταράτσα. 12) Λιποθυμία. 13) Σκοντάφτει. 14) Ὑπνοβάτες. 15) Οἱ φούσκες πού κάνει ὁ ναργιλές. 16) Παπαρούνες ἢ καὶ κουνχουλῆθρες.

26. Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Μὲ λίγα λόγια στὸ χαρτί,
ἀπὸ παιδὶ σταλμένα,
ἀδύνατο νὰ μάθετε
πῶς τὰ περνᾷ στὰ ξένα.

Ἐκεῖνα πὸν διδάχθηκε
στὴν πείρα καὶ στὴν πράξι,
τᾶχει κλεισμένα στὴν καρδιά
καὶ στὸ μυαλὸ μὲ τάξι.

Πὸν μόνο θεία φώτιση
κι' ὄχι ἀνθρώπου χάρι,
δίνει στὴ γλώσσα δύναμι,
ν' ἀνοίξη νὰ τὰ πάρη.

Κι' ὅποιος μπορεῖ νὰ στοχαστῆ
τοῦ νοῦ του τὰ γραμμένα,
κι' αὐτὸν τὸν ἔδιωξε μικρὸν
ἢ τύχη του στὰ ξένα.

Μ' ἓνα σταυρὸ στὸν ὄμο του
σκοπὸ τοῦ ταξιδιοῦ του,
«νὰ ζῆ μὲ τὴν ἐνθύμησι
τοῦ πατρικοῦ σπιτιοῦ του».

Καὶ τὸ παιδί ἐδούλευε
σὰ σκλάβος νύκτα μέρα,
χωρὶς νὰ βλέπη ἥλιον φῶς
κι' ἐλεύθερον ἀέρα.

Κι' ἔστειλε γράμματα συγχὰ
καὶ τσέκια στὴν πατρίδα,
νὰ δῶνῃ θάρρος στοὺς γονιούς,
στὴν ἀδελφὴν ἐλπίδα.

Κι' ἔτσι περνοῦσαν κι' ἔφευγαν
στὴν ξενητεῖά τὰ χρόνια,
πότε μὲ κέρδη καὶ χαρά,
πότε μὲ καταφρόνια.

Ὡσπου καὶ ἤρτεν ὁ καιρὸς
τὴν ξενητεῖά ν' ἀφίση,
καὶ στὸ χαριτωμένο του
νησάκι νὰ γυρίση...

Δὲν εἶναι πιά τ' ἀνήλικο
παιδί πὸν ταξιδεύει,
εἶν' ἓνας νέος ὄρμιος,
ὁ πού' χει καὶ ξοδεύει.

Κι' ἐπῆρε τὸ πιὸ γρήγορο
βαπόρι νὰ προφθάση,
στὸ πατρικὸ σπιτάκι του
τὸ Πάσχα νὰ γιορτάση.

Μέρες πολλὲς ταξίδευε
καὶ ἄλλαξε βαπόρι,
ὥσπου μιὰ νύχτα πέρασαν
τῆς Κῶς τὸ στενοπόρι¹.

Ἀριστερὰ ὁ κάβο Κριός²
κι' ἡ Στρογγυλή³ δεξιὰ του,
πίσω του ἔμεινεν ἡ Κῶς,
ἡ Νίσυρος μπροστά, του.

Κοντὰ τὸ γλυκοχάραμμα,
στοῦ φεγγαριοῦ τῆ λάψη⁴
ἐβγήκε στὸ κατάστρωμα
καὶ τοῦρτε γιὰ νὰ κλάψη.

Γιατ' ἡ χαρὰ τὸν ἔπνιγε
σὰ μιὰ μεγάλη μπόρα,
θυμούμενος πῶς ἔφενυγε
καὶ πῶς γυρίζει τώρα...

Σὰν ἓνα μαῦρο σύννεφο
πὸν στὴν ξηρὰ ζυγόνει,
καὶ τίς ψηλές του κορυφές
στὸν οὐρανὸ ξαπλόνει,

Ἔτσι μακρὰ του φαίνεται
τ' ὠραῖο μας νησάκι,
πὸν λαχταροῦσε γιὰ νὰ δῆ,
πὸν τ' ἄφησε παιδάκι...

Καὶ τὸ βαπόρι προχωρεῖ
κι' ἡ χαραυγὴ προβάλλει,
καὶ ξεσκεπάζει τὰ βουνὰ
καὶ τοῦ νησιοῦ τὰ κάλλη.

Ἀκτῖνες ροδοκόκκινες
φωτίζουν τίς κορφές του,
κι' ἀλλάζουν χίλια χρώματα
οἱ ταῦλες κι' οἱ πλαγιές του.

Πὸν πιάνουν ἀπ' τὴ θάλασσα
καὶ στὰ βουνὰ τελειόνουν,
σὰ σκαλοπάτια πράσινα,
σὰ δέντρα πὸν φουντόνουν.

Τὰ σκορπισμένα σύννεφα
περνοῦν ἀπ' τὸ(δ) Διαβάτη⁵,
καὶ χρωματίζουν χωριστὰ
τὸ κάθε του κομμάτι.

Ἡ Τραπεζίνα⁶ παρακεῖ,
τὸ Νίφιος⁶ κι' οἱ Σιῶνες⁶
μοιάζουν σὰ στῆλοι τ' οὐρανοῦ
καὶ φωτεινὲς κολῶνες.

Καὶ τὸ χρυσὸ τὸ φόρεμα,
ποὺ τὸ νησί μας βάλλει,
ἀρχίζει ἀπ' τὰ σύννεφα
καὶ φτάνει στ' ἀκρογιάλι.

Τὰ Μπάνια⁷ λάμπουνε στὸ φῶς,
ψηλὰ τὰ Σιελάτα⁸,
τὰ βουναράκια τὰ μικρά,
πρινόδεντρα γεμάτα.

Χωράφια μὲ τοὺς σταύλους των,
τοὺς τοίχους, τὰ σπηλάδια,
δρόμοι στενοὶ κι' ἀνήφοροι
κι' ἀπάτητα λαγκάδια.

Καὶ μερικὰ ξωκλήσιδα
μὲ τὸ σταυρὸ στή(μ) πόρτα,
ποὺ γέμισαν οἱ τοῖχοι των
τσουκνοῦδες κι' ἄγρια χόρτα.

Λεξιὰ, στὸ βάθος φαίνεται
τὸ Μοναστήρι τ' ἄσπρο
μὲ τ' ἀψηλὸ καμπαναριό,
καὶ παραδῶ τὸ κάστρο⁸.

Κάτω ἢ Σκάλα⁹, τὸ Τρουλί¹⁰,
ἢ Ταύλα¹¹, τὸ Λαγκάδι,
τὸ Λευκαντιὸ κι' οἱ βράχοι του
κι' ἡ Φάμπουκα¹² ρημάδι¹³.

Ψηλὰ τὸ Δάλι¹⁴ κι' ὁ γκρεμὸς
καὶ κάτω ἢ Καράβα,
τὸ ἀκρογιάλι τ' ὄμορφο,
τὰ σπίτια τ' αἰ Σάββα.

Και παραδῶ ἡ ταύλα μου
καὶ τὸ μικρὸ λιμάνι,
ποῦ τὸ βαπόρι ἄραξε
καὶ ταξιδιώτες βγάνει...

Ἔλα μαζὸν μιὰ ζωγραφιά
μὲ τέχνη καὶ μὲ χάρι,
ποῦ κάμνονν τὸ νησάκι μας
τῆς χαραυγῆς ζευγάρι.

Καὶ πῶς μπορεῖ τὴν ἔμορφιά,
ποῦ γένηκε στὴ φύση,
ἄθρώπου χέρι νὰ βρεθῆ
πιστὰ νὰ ζωγραφίσῃ;

1) Στενὴ διάυλος. 2) Ἀκρωτήριο τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. 3) Ξερωνήσι τῆς Νισύρου, τὸ ὄνομά του τὸ πῆρε ἀπὸ τὸ σχῆμα του. 4) Λάμψη. 5) Τὸ πιδ ψηλὸ βουνὸ τῆς Νισύρου. 6) Τοπωνύμια ὄρεινὰ τοῦ νησιοῦ. 7) Τὰ θειοῦχα λουτρὰ τῆς Νισύρου. 8) Τὸ Ἐνετικὸ φρούριο ποῦ περικλεῖει τὸ μοναστήρι τῆς Σπηλιανῆς. 9) Τὸ παλιὸ λιμάνι. 10) Ξέρα μεγάλη ποῦ ἐξέχει τῆς θάλασσας ποῦ τρουλώνει ἀπὸ αὐτὸ ἡ ὀνομασία του. 11) Ταῦλα τοῦ Γιαλοῦ κάτω ἀπὸ τὸν κρημνὸ τῆς Σπηλιανῆς, ὅπου τὸ παλιὸ λιμάνι. 12) Κτιριακὰ ὑπολείμματα παλιοῦ ἐργοστασίου κατεργασίας τοῦ θείου. 13) Ἐρειπωμένη. 14) Ἀγροτικὴ τοποθεσία, σὲ ὄψωμα κοντὰ στὸ λιμάνι.

27. ΤΑ ΧΑΡΙΣΜΑΤΑ

Ἄπ' τὴ στιγμή ποῦ πάτησε
στὸ πατρικὸ του σπίτι,
κάθε καμὸς του ἔπαυσε
καὶ κάθε καρδιοκτύπι.

Κι' ὅ,τι μοροῦσεν ἔκαμνε
γιὰ νὰ χαροῦν οἱ γέροι·
πόσο(γ) καιρὸ θὰ ζήσουμε
ἀκόμα: ποῖός τὸ ξέρει...

Ἢ πρώτη μέρα πέρασε
μοιράζοντας τὰ δῶρα.

ποὺ τὸ παιδί ἀγόρασεν
ἀπὸ τὴν ξένη χώρα.

Ἔφερε στὸν ἀφέντη του
λιὸ πανὶ γιὰ βράκα,
μεταξωτὸ(μ) πουκάμισο,
νὰ τὸ φορῆ γιὰ φιάκα¹.

Φέσι(γ) καινούργιο Τούνεζι²
μὲ μιὰ γαλάζια φούντα,
ποῦμοιαζε σὰν νορᾶ³ πουλιοῦ
στοῦ νώμου⁴ του τῆ(μ) πούντα⁵.

Τσόχα χοντρή ποὺ τοῦφτανε
νὰ κάμη γιακαττόνι,
κι' ἓνα γελέκι⁶ σταρωτὸ
στὶς ἄκριες νὰ κουμπόνη.

Ἔνα μαντήλι κόκκινο
νὰ δένη στὸ λαιμό του,
καὶ νὰ σκουπᾶ τὸν ἴδρο του
ἀπὸ τὸ κούτελό του.

Μπαστοῦνι ἀπὸ ἔβενο
μὲ ἀσημένια χέρα,
μιὰ πίπα ἀπὸ γιούσουρο⁷,
χρουσῆ μιὰ ταμπακέρα.

Καὶ κουμπολόι φίλντισι
φτιασμένο σὲ Μετόχι⁸,
γιὰ νὰ περνᾶ τὴν ὥρα του,
καὶ συντροφιά νὰ τῶχη.

Ἔνα ζωνάρι μάλλινο,
τὴ μέσην του νὰ ζώνη
καὶ μαεδάκια μπόλικα,
νὰ ζῆ νὰ καμαρόνη.

Καὶ τὸ(φ) Φρατζῆν ἐφώναξε
νὰ δῆ καὶ νὰ θαμάξη,

κι' ὄσω μπορέση γλήγορα
τὴ βράκα νὰ τοῦ φτιάξη.

Καὶ νὰ τοῦ πάρῃ ἄξαμο⁹
νὰ κάμῃ τὸ γελέκι
μὲ τέχνη καὶ μὲ φρόνησι,
πάντα γερὸ νὰ στέκῃ.

Τὸ στῆθος του χρυσᾶ κουμπιὰ
καὶ τζέπες νὰ στολίση,
κι' ἀπὸ μετὰξι βίτσιλα¹⁰
στὴ ράχη νὰ κεντήσῃ.

Στὸ(γ) Κορωνιὸ παράγγειλε
μακρὸ(ν) τὸ γιακαττόνι,
νὰ φτάνῃ ὡς τὰ γόνατα,
ποτές του νὰ μὴ(γ) κρυόνη.

Καὶ στὸν ὄγιόν τοῦ Πιτσιωῆ
παπούτσια μὲ λουστρίνι·
στὸ(γ) Κατσουράκη¹¹ φάρμακα,
νὰ πέρνῃ, νὰ παχύνῃ.

Ἔφερε(γ) καὶ τῆς μάνας του
μεταξωτὸ τσεμπέρι,
ποῦχε στίς τέσσερις γωνιές
κεντήματ' ἀπὸ χέρι.

Κε' ὀλόχρσοι ἀμπάφυλοι¹²
στὸ γῦρο του ραμμένοι
τὴν ἔκαμναν νὰ φαίνεται
σᾶ νιὰ χαριτωμένη.

Πανιὰ ἀμερικάνικα·
καὶ ἄλικον ἀτλάζι¹³
γιὰ τὸ φουστάνι τῷμορφο,
ποῦ τὶς γιορτές θὰ βάζῃ.

Κουντοῦρες¹⁴ καλοφόρετες
μὲ ἀψηλὸ τακοῦνι,

καὶ κεντημένο σφόωμα¹⁵
κι' ὠραῖο κοντογοῦνι.

Κι' ἄλλα πολλὰ τῆς ἔφερε,
δὲν εἶναι τοῦτα μόνα,
τῆς ἔφερε καὶ λαχουρί¹⁶,
νὰ βάλῃ τὸ χειμῶνα.

Τῆς ἀδελφῆς του ἔφερε
ἀσήκωτο μπαῦλο,
(τρεῖς ἀνομάτοι χρειάστηκαν
γιὰ νὰ τὸ πᾶν' στὸν Τροῦλο)¹⁷,

Ποῦτο γεμᾶτο ρουχικὰ
μεταξωτὰ καὶ ἄλλα,
ἀσήμια καὶ μαλάματα
καὶ τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα.

Αὐτὰ θὰ τὰ κνττάξωμεν,
ἂν ἔχωμεν ὑγεία,
σὰ θάρτ' ἢ ἀδελφούλα του
σὲ γάμον κοινωνία.

Ποῦ θ' ἀνεβοῦν στὸ σπίτι της
μικροὶ μεγάλοι, ὄλοι,
νὰ σεργιανίσουν τὰ προικιά,
νὰ δοῦν τὸ νυμφοστόλι...

Μαῦρο πανὶ στὸ(μ) μπάρβαν του,
νὰ κάμ' ἓνα σαλβάρ¹⁸,
καὶ μπατατούκα τσόχνη
μὲ μάλλινο ἀστάρ¹⁹.

Φέσι σὰν τοῦ ἀφέντη του,
ἓνα χοντρὸ ζωνάρι,
μιὰ ταμπακέρα μέταλλο,
μιὰ πίπα κιχριμπάρι²⁰.

Εἰς τῆ(γ) κνράτσαν ἔφερε
καλὸ πανὶ ἀτλάζι,

κι' ἕνα(γ) καπέττο²¹ στέρεο,
σᾶ(γ) κρονόη νὰ τὸ βάζη.

Στή(μ) παρακόρη²² ἔκαμαν
φουστάνιν ἀπὸ τσίτι,
κετσέδες²³ γιὰ τὴν ἐξοχή,
καὶ χέρες²⁴ μὲ σορίτι.

Ἡ μάνα τῆς παράγγειλε
παπούτσια στὸ(χ) Χαρδαῖο²⁵,
κι' ἡ κόρη τῆς ἐχάρισε
καλιμικέρ²⁶ ὠραῖο.

Στοὺς συγγενεῖς του ἔδωκε
καὶ δῶρα καὶ παράδες,
καὶ στοὺς παλιούς τοὺς φίλους του
ἐγγλέζικους σουγιάδες.

Σὲ μιὰ γειτονοπούλαν του
μιὰ φιλντισένια κτένα,
γιὰ τοὺς πολλοὺς χαιρετισμοὺς
ποὺ τοῦστελλε στὰ ξένα.

Καὶ στὰ παιδιά τῆς γειτονιάς
λογιῶ λογιῶ(μ) παιχνίδια,
πάππες, σουγιάδες ψεύτικους,
φουσκιά καὶ δαχτυλίδια...

Ποτὲ δὲν ἐπερίμεναν
οἱ καϋμένοι γέροι
ὁ γυιὸς τους τόσα πλούσια,
τόσα πολλὰ νὰ φέρη.

Καὶ σᾶ(μ) παιδάκια κλαίανε
ἀπ' τῆ(μ) πολλή χαρά τους
πότε τὰ δῶρα βλέποντες,
καὶ πότε τὰ παιδιά τους.

Καὶ στὸν καθένα ποῦρχετο
γιὰ νὰ τοὺς χαιρετίση,

«τέτοιο(μ) παιδί, τοῦ λέγανε,
δὲν ἔκαμεν ἡ φύση.

Ἔσπον τ' ἀποχωρίστημε
μικρὸ(γ) καὶ κανακάρη,
κι' ἐγύρισε στὸ σπίτι μας
πεδέξιο²⁷(μ) παλλικάρω).

Κι' ἔνα σωρὸ μπαινὸβγαίναν
νὰ δοῦν τὸν ταξιδιώτη,
νὰ μάθουν γιὰ τοὺς ξένους των...
γιὰ κάθε πατριώτη.

1) Ἐπίδειξη, ἀπὸ τὸ φιάκας. 2) Ἀπὸ τὴν Τύνιδα, ἀπ' ὅπου ἐρχόντανε τὰ καλύτερα φέσια, μὲ χρῶμα πρὸς τὸ βυσσινί. 3) Οὐρά. 4) Ὄμος. 5) Κορυφή. 6) Γελέκο. 7) Μαῦρο κοράλλι. 8) Μοναστήρι ὅπου οἱ καλόγεροι φτιάχνουν διάφορα εἶδη πρὸς πώληση. 9) Μέτρα. Ξαμῶν= μετρῶ. 10) Μέρος τῆς ράχης τοῦ γελειοῦ. Χρησιμοποιοῦσαν χρυσαφένιο κορδόνι γιὰ καλὴ ἐφαρμογή, ὥστε νὰ 'ναι σφυκτό. Τὸ κορδόνι κατέληγε σὲ φούντες. 11) Γιατρός ἀπὸ τῆ Σύμη διατηροῦσε καὶ φαρμακεῖο. Ἐκάμε στὴ Νίσυρο περὶ τὸ 1890. 12) Μικρὰ μέταλλα στυλινά: τὰ 'ραβαν πάνω στὸ ὕψωμα γιὰ νὰ κάνουν διάφορες ἀντανεκλάσεις. 13) Τὸ εἶδος τοῦ ὑφάσματος αὐτοῦ χρησίμευε γιὰ τὴν κατασκευὴ τῶν φορεμάτων τῆς καλῆς ὥρας. 14) Μποτίνια. 15) Περιλάμιμο, συστατικὸ τῆς Νισύρικης γυναικείας φορεσιᾶς. Τὸ κρεμοῦσαν ἀπὸ τὸ λαιμὸ, ἔφθανε μέχρι τὸ πάνω μέρος τῆς κοιλιᾶς γιὰ νὰ σκεπάζει τοὺς μαστοὺς καὶ τὸ στῆθος. 16) Αὐχλὸρι. Μεταξωτὸ σάλι σὰν μιντήλι. Χρησίμευε γιὰ νὰ σκεπάζουν τίς πλάτες. 17) Συνοικία στὸ Μαντράκι. 18) Ἐπίσημο φόρεμα. 19) Φόδρα. 20) Κεχριμπάρι. 21) Κοντὸ παλτό. 22) Πικραδουλεύτρα, ὑπερέτσια. 23) Πανὶ φοδραρισμένο, σκέπαζαν τὰ πρόσωπά τους οἱ γυναῖκες γιὰ νὰ προφυλάσσονται ἀπὸ τὸν ἥλιο ὅταν πήγαιναν στὰ χωράφια. 24) Γάντια ποὺ κάλυπταν μόνάχη τὸ ἐπάνω μέρος τῶν χειρῶν. 25) Βασίλης Χορδαῖος. Ὁ καλύτερος παπουτσῆς τῆς ἐποχῆς του. Ἦταν καὶ κιλὸς χορευτῆς. Ἐφερσ στὴ Νίσυρο τὴν Καρπάθικη σούστα. Χορὸς ποὺ στὴ Νίσυρο τὸν ἔλεγαν «Χαρδέικος χορὸς». 26) Καὶ καλλιμικέρι. Γυναικεῖο κροσσωτὸ κεφαλομάντηλο ἢ ρίζα τῆς λέξης εἶναι τουρκικὴ. 27) Ἐπιδέξιο.

28. Ο ΓΥΡΟΣ

Κοντὰ τ' ἀπομεσίμμερο
ποὺ σκιώσανε τὰ πλάγια,
καὶ τοῦ Γυαλιοῦ ἀρχίσανε
νὰ γέρονον τὰ σπηλάδια¹,

Πέρνει τὴν ἀδελφοῦλα του
νὰ πᾶν' νὰ βροῦν τὸ(μ) μπάρβα,
ποῦτο μακρὸνὰ στὸ σπίτιν του,
κοντὰ στὸν "Αἰ Σάββα.

Κι' ἐπέρασαν τὸν Λαπαρδᾶ
νὰ δοῦνε τῆ(γ) κουκούλα²,
ποῦ παίζανε στὸν ἴσκιο της
μὲ τῆ γειτονοπούλα,

Καὶ μ' ἄλλα γειτονόπαιδα
κονηγητό, σαμάδες³,
ποῦ πάνω της ἀνέβαιναν,
κι' ἔμοιαζα(γ) κουκουάδες⁴.

Χρόνια παληά, ἀξέχαστα
κι' εὐτυχισμένα χρόνια,
ποῦ δὲν ἐσκοτιζούμασταν
γιά τοῦ σπιτιοῦ τὰ ψόνια.

Ποῦ βροῖσκαμε στὸ σπίτι μας
τὸ ροῦχο μας πλυμένο,
καὶ τῆ μονιή⁵ μας ἔτοιμη,
καὶ τὸ(σ) σουφρᾶ⁶ στρωμένο...

Ἐπῆραν τὸ(γ) κατήφορο
κι' ἐβγῆκαν στὸ Λαγκάδι,
δπου ὁ ἥλιος χάνεται
προτοῦ νὰ γείνη βράδυ.

Ποῦναι μακρὸς ὁ δρόμος του,
ἀπ' τὸ(μ) Πλατῆ στη Σκάλα,
κι' ἔχει στίς δυό του τίς μεριές
σπίτια παληά, μεγάλα.

Ποῦ μόνον ἀπ' τὰ δώματα
τῆ θάλασσα θωροῦσι,
καὶ σᾶ θὰ βρέξῃ στὰ βουνά,
τὰ σπίτια πλημμυροῦσι.

Κι' ἕνα(μ) ποτάμι γίνεται,
 πὸν στήν ὁρμὴ του σέρονει
ὄ,τι κι' ἂν βρῆ στο δρόμο του,
 καὶ στο Πιαούλι βγαίνει.

Ζερβιά ὁ δρόμος μὲ σκαλιά,
 πὸν μοιάζουν σὰν ἀράφια,
πὸν πᾶν' εἰς τὸ Παληόκαστρο⁷
 καὶ πέρα στὰ Κανάφια.

Δεξιά ὁ δρόμος ποῦρτανε,
 πιδὸ κει ἢ ἐκκλησιούλα⁸,
καὶ πιδὸ ψηλὰ ὁ Λαπαρδάς
 κι' ἢ μαύρη ἢ κονκούλα...

Καὶ προχωροῦν στο δρόμο τους
 καὶ κάτω κατεβαίνουν,
καὶ μὲ γλυκὸ χαμόγελο
 τὸν κόσμο παντεχαίνουν⁹.

Ἢ κάθε γρηὰ πὸν κάθετο,
 ἀπ' ὄξω εἰς τῆ(μ) πόρτα,
πηδοῦσεν ἀπ' τὸ χόχλακα
 κι' ἐστέκετον ὀλόρτα.

Καὶ μέσ' τὰ μάτια κύτταζε
 τὸ νιό, νὰ τὸν γνωρίσῃ,
γιὰ νὰ ριχτῆ ἐπάνω του,
 τοελλὰ νὰ τὸν φιλήσῃ.

Ἀπόξω στῆ(γ) Καθολικῆ¹⁰
 σταθήκανε λιγάκι·
καὶ παρακάτω καὶ ζερβιά
 ἐμπρὸς στο ῥημιδάκι,

Ποὺ πάει τὸν ἀνήφορο
 ὡς τοῦ Κουβῆ τὸ σπίτι,
πὸν στήν ἀσπράδα ἔλαμπε
 σὰν τὸν ἀποσπερίτη.

Καὶ ἀποδῶ ἀρχίζουνε
τὰ μαγαζιά κι' οἱ σκάλες¹¹,
ποὺ μπαμβοβγαίνουν γεωργοὶ
κι' ἀλλάζουν τὶς καμπιάλες¹².

Λίγο πιὸ κάτω στάθηκαν
νὰ δοῦν τὸ(θ) Θερεούλη¹³,
ποὺ κάθετο στή(μ) πόρταν του
ἀπάνω στὸ πεζοῦλι,

Γιὰ νὰ τὸ(μ) προσκαλέσουνε
νᾶρτη κι' αὐτὸς στὸ Σκόπι,
στὸ γλέντι ποὺ θὰ κάμουσι
καὶ θᾶν' πολλοὶ ἀθρῶποι.

Καὶ νὰ τοὺς ψήση τὸ βρουλί...
(ὁ ἄθρωπος ποὺ τῶχει
ὅλες τὶς χάρες κάμνει τες,
ποτές δὲ λέει ὄχι).

Πιὸ χαμηλά καὶ στὰ δεξιὰ
σκαλιὰ ποὺ ἀνεβαίνεις,
καὶ μέσ' τῆ(μ) Ποταμίτισσα¹⁴
ἀπὸ τῆ(μ) πόρτα μπαίνεις.

Κι' ἀκόμα πιὸ ψηλότερα
τοῦ "Ἐψιμον¹⁵ τὸ σπίτι,
ποὺ σέρνει τὸν «τριπηητό»¹⁶
στοῦ παπουτσιοῦ τῆ μύτη.

Εἰς τὰ ξερβιά ἀνήφορος
μ' ἓνα σορὸ σκαλάκια,
ποὺ φθάνουν ὡς τῆ Σπηλιανή
κι' ὡς τὰ παλιὰ Κονάκια¹⁷,

Ποῦκτισαν οἱ προπάπποι μας
γιὰ λίγους ἀνομάτους
μὲ κόπους καὶ μὲ βάσανα...
(Χριστέ κι' ἀνάθεμά τους).

Καὶ τώρα μέσ' στοὺς τοίχους των
φωλιάζουν καρακάξες,
ποὺ μᾶς κακοθυμίζουνε
ἐκείνες—δὰ τὶς ράτσες...

Στοῦ Παραμπούτη φθάσανε,
τὸν εἶδανε κι' ἐκεῖνο,
κι' ἐγύρισαν τὸ δρόμο τους,
νὰ πᾶν' γιὰ τὸ Καζίνο¹⁸.

Δεξιὰ ἢ Ποταμήτισσα,
ζερβιὰ τὸ πατρικό μου,
ποῦβλεπα μέσ' στὴν ἐκκλησιά
ἀπ' τὸ παράθυρό μου.

Κι' ἀπόξω τὸ προαύλιο
μὲ ἀψηλές πεζοῦλες,
ποὺ τὶς γιορτές ἐγέμιζεν
ἀπὸ Νισυροποῦλες.

Ποὺ μόνο γρηῆς ἀνέβαιναν
εἰς τὸ(γ) γυναικονίτη,
κι' ἐκουβεντιάζαν ἤσυχα
σὰ στὸ δικό τους σπίτι.

Θυμοῦμαι σὰν ἐκτίζετο
τὸ παλαιὸ σχολεῖο
ποὺ μᾶς ἐκουβαλήσανε
σ' αὐτὸ τὸ γυναικεῖο.

Κι' ἐφέραν κι' ἓνα δάσκαλον
ἀλλοίθωρο(γ), κανιώρη,
ὁ πού δερνεν ἓνα(μ) παιδί(γ)
κι' ἄλλο(μ) παιδὶν ἐθώρει.

Ποὺ μ' ἓνα ξύλο μοῦσπασε
μιὰ μέρα τὸ πλευρό μου,
γιατ' εἶχα μέσ' στὸ(γ) κόρφο μου
τὸ περδικόπουλό μου.

Θυμοῦμαι καὶ τοὺς πρόκριτους
 ποὺ κάμναν τὸ μεσλίσι¹⁹,
καὶ στὸ(γ) κανγαῖ τσακόνουνταν,
 ποιοὺς πρῶτα νὰ μιλήσῃ.

Ποὺ στή(μ) πεζούλα κάθονταν
 γέροι καὶ νιοὶ βρακάδες,
ὄλοι τους ἀνεκούκουα²⁰
 σὰν νᾶταν κουκουάδες.

Καὶ μὲ φωνές κι' ὄχλαγωγή
 ἐβάλλανε μουχτάρη²¹
ἐκεῖνον ποὺ ἐσόδενγε
 τὸ πιὸ πολὺ(γ) κριθάρι.

Θυμοῦμαι τὸ(δ) δηπότητο,
 τὸν ἄρτο(γ) καὶ τ' ἄρτοῦλι,
τὰ κόλλυα ποὺ μοίραζε
 σκυμμένους στὸ πεζοῦλι...

Κι' ὄλο κι' ἐπροχωρούσανε
 τ' ἀγαπημέν' ἀδέλφια,
κι' ἐγλυκοχαιρετούσανε
 μὲ γέλιο καὶ μὲ κέφια.

Κι' ἐπέρασαν τὸ(μ) Ποταμό,
 ποῦναι μικρὴ πλατεῖα,
καὶ κάθονται οἱ ἄθρωποι
 ἐμπρὸς στὰ καφενεῖα.

Ποὺ πᾶνε καὶ χορεύουνε
 σᾶ(μ) παίζον τὰ παιχνίδια,
γιατ' εἶναι ὀλοκάθαρος,
 στρωμένος μὲ χοχλίδια.

Στοῦ Νικολιοῦ σταμάτησαν
 τῆ(μ) πόρτα νὰ τὸ(δ) δοῦνε,
ποῦχανε χαιρετίσματα
 πολλὰ γιὰ νὰ τοῦ ποῦνε.

Κι' ὕστερα ξανακίνησαν
προτοῦ νὰ γείνη βράδυ,
νὰ μὴ βρεθοῦν στοῦ μπάρβα τους
τὸ σπίτι μὲ σκοτάδι.

Αὐτοὺς πὺν ὠνομάτισα
σὲ τοῦτα τὰ γραμμένα,
εἶναι παλαιοὶ μας σύντροφοι,
καλοὶ γιὰ τὸ(γ) καθένα...

Ζερβιά ξαναγυρίσανε,
σὰν ἦρταν στὸ Καζίνο,
κι' ὀλοῖσια τραβήξανε
ἀπὸ τὸ δρόμο κείνο.

Σπίτια ἴποδῶ, σπίτια ἴποκεῖ,
τ' ἀφίνουν καὶ περνοῦσι,
κι' ἀπόξω ἀπ' τοῦ φίλου μου
τοῦ Γιάννη σταματοῦσι.

Χιλιάδες χαιρετίσματα
τοῦ εἶπαν κι' ἀπὸ μένα,
ποὺ δὲν τὸν ἐλησμόνησα
χρόνια πολλὰ στὰ ξένα.

Τὸ(φ) φίλο μου χαιρέτισαν
κι' ἐτράβηξαν πιὸ πέρα,
κι' ἢ νύχτα ἔτρεχε γοργὰ
νὰ διώξῃ τὴν ἡμέρα...

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευγε
κι' ἦτο χαρὰ μεγάλη,
νὰ βλέπῃς τὰ νησάκια μας
ἀπὸ τὸ περιγιάλι.

Τὴ Στρογγυλή²⁴ ἀντίκου σου
μὲ τὸ Γυαλί²⁴ κοντά της,
καὶ πίσω τους, πολὺ μακριά,
τὴ(γ) Κῶ μὲ τὰ βουνά της.

Πιὸ παρακεῖ ἀπ' τὸ Γουλι
τῆ χαμηλῆ Περγούσα²³,
ποὺ πέραν οἱ τσουπάνηδες
κατσίκια κι' ἐβοσκοῦσα.

Καὶ τῆ(μ) Παχειά²³ στὸ πλάϊ της,
ψηλὴ καὶ φουσκομένη,
τὴν Ἀντελέουσα²³ μακρὰ,
κι' ἀπ' τ' ἄλλα χωρισμένη.

Ὁ ἥλιος τὶς ἀκτίνες του
σ' ὄλα μαζί σκορπίζει·
μὲ τὰ χρυσάφια του θαρρεῖς,
τὰ ντόνει, τὰ στολίζει.

Καὶ σά(μ) παγώνια μοιάζουνε,
π' ἀνοίγουν τὰ φτερά τους,
καὶ κάμνουν νὰ πετάξουνε,
νὰ βγοῦν ἀπ' τὴ φωλιά τους.

Καὶ τὸ ἡλιοβασίλεμμα,
σὰν νὰ τὰ κάμνη μάγια,
μιὰ τὰ φωτίζει στὴ(γ) κορφή,
μιὰ τὰ κτυπᾷ στὰ πλάγια.

Κι' ἐκεῖνα τρεμοσβόνουνε,
κι' ἀλλάζουν τὶς θωριές τους,
καὶ χάνονται σιγὰ σιγὰ
μέσ' στὶς ἀναλαμπές τους.

Σ' αὐτὴν τὴν ὥρα βρέθησαν
στὴ Φάμπρικα πιὸ πέρα,
κι' ἐκαμαρόναν τὰ νησιά
πῶς τ' ἄφηνεν ἡ μέρα...

Ὁ οὐρανὸς σκοτείνιασε
κι' ἐβγῆκε τὸ φεγγάρι,
κι' ἡ γῆ ξαναφωτίστηκε,
κι' ἐπῆρεν ἄλλη χάρι.

Βαθειὰ οἱ λίμνες²⁵ φαίνονται
σὰ δίσκοι ἀσημένιοι,
πὸν φθάνουν ὡς τὴν Τράπεζα
μὲ τῇ σειρᾷ βαλμένοι.

Καὶ οἱ σκιᾶς πὸν κάμνουνε
τὰ δένδρα καὶ οἱ τοῖχοι,
σᾶν νυκτοπάτες²⁶ μοιάζουνε,
πὸν πᾶν²⁷ νὰ βροῦνε τύχη.

«Γιὰ δὲς φεγγάρι ὄμορφο!
θαρρεῖς πὸς εἶναι μέρα,
ἄσπρα φορέσαν τὰ βοννά,
καὶ λάμπουν πέρα-πέρα.

Καὶ τὰ σπιτάκια τοῦ χωριοῦ,
οἱ κῆποι μας κι' οἱ λίμνες,
μέσα στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ
λαμποκοποῦν κι' ἐκεῖνες.

Γιὰ δὲς πῶς ἐχαμήλωσεν
ὁ οὐρανὸς καὶ τ' ἄστρα
μοιάζουν λουλούδια κάτωσπρα
σὲ μιὰ μεγάλη γλάστρα!

Καὶ ποιὸς σ' αὐτὴ τὴν ἐμορφιὰ
μπορεῖ νὰ μὴ θανμάση,
πὸν μόνο μ' ἓνα πῆδημα
θαυρεῖ πὸς θὰ τὰ φθάση:

Τέτοια μιὰ ξάστερη βραδνὰ
ποῦ νὰ τὴ δῆς στὰ ξένα!
ἐκεῖ μὲ μαῦρα σύννεφα
εἶν' ὄλα σκεπασμένα».

Ἔλεγ' ὁ Νιὸς στὴν ἀδελφή,
κι' ἐκεῖνη λυπημένη
τοὺς Μανδρακιῶτες σκέφθηκε,
πὸν ζοῦν ξευτεμένοι...

Ἐπήρανε τὸ δρόμο τους,
καὶ σιγανὰ μιλοῦσι
γιὰ τῆς Νισύρου τὰ καλά,
ποὺ ἔλοι λαχταροῦσι.

Δεξιὰ ὁ ἀνεμόμυλος,
πιο̄ πέρα ἕνας ἄλλος
καὶ πίσω τους κατσάβραχα
καὶ τοῦ Μηλᾶ ὁ σταῦλος.

Ζεοβιὰ ὁ ὄμορφος γιालός,
ἢ ἄμμονδιά, τὰ φύκια,
καὶ τραβηγμένα στὴν ξηρὰ
ἕνα σωρὸ καίτια.

Καὶ σὲ λιγάκι φθάσανε
στοῦ μπάραβα τους τῆ(μ) πόρτα,
ὅπου τὸν ἠῶραν μοναχό,
νὰ στέκεται ὀλόρτα.

Καὶ τῆ(γ) κυράτσαν ἔτρεξε
νὰ δῆ ἢ ἀδελφή του,
ποὺ τάϊζεν τὸ(χ) χοῖρον της
κι' ἐμάλονε μαζὺ του.

Πολὸ(γ) καιρὸ δὲν εἶχανε
κοντὰ τους νὰ καθήσουν,
κι' ἐτράβηξαν στὸ σπίτι τους,
νὰ πᾶνε νὰ δειπνήσουν.

Στὸ δρόμο, στὸν ἀνήφορο,
εἶν' ἕνα ρημιδάκι
ποὺ τ' Ἄϊ Σάββα βρίσκεται
παλιὸ ἐκκλησιδάκι.

Ἐκεῖνον ἀνεβήκανε
στὸ σπίτι τους νὰ πᾶνε,
κι' ἀπὸ τοῦ Στρούκη τῆ(μ) πλαγιά
σὲ δυὸ λεπτὰ περῶνε.

Δεξιά τους ό άγράμιτας
 μέ τους μεγάλους κλώνους,
πὸν ξέρει τὰ παράπονα
 καὶ τοὺς κρυφούς μας πόνους.

Ἐντίκρον του, ψηλότερα,
 ἐκεῖνο τὸ βαστάδι,
πὸν οἱ ξενύχτες κάθονται
 κι' ἀρολογοῦν τὸ βράδυ.

Κατὸ πὸν θὰ μᾶς εὐρισκε,
 ἂν ἐμιλοῦσαν μόνοι
τοῦ βασταδιοῦ οἱ χόχλακοι,
 τ' ἀγράμιτα οἱ κλώνοι!...

Καὶ προχωροῦν σιγὰ σιγὰ
 καὶ κάτω κατεβαίνουν,
κι' ἀπὸ τὸ κοιμητήριο
 πολὸ κοντὰ διαβαίνουν.

Εἰς τὸ καντοῦνι γύρισαν
 ζερβιά τὰ δνὸ ἀδέλφια,
κι' ἢ ξαστεριά τὰ ἔκαμνε
 νάχουν μεγάλα κέφια.

Καὶ πίσω τους ἀφήκανε
 τὸ δρόμο, πὸν τελειώνει
στ' Ἄϊ Νικόλα²⁷ τὰ σκαλιά,
 στὸν τοῖχο τ' Ἄγι' Ἀντώνη²

Στὸ δρόμον, ὅπου μπήκανε,
 ἔχουν πολλὰ νὰ δοῦνε,
κι' ἄλλη φορὰν, ἂν ἔχοννε
 ὕγειά, θὰ μᾶς τὰ ποῦνε.

Μήτε μιὰ πέτρα βρῖσκεται,
 μήτε μικρὸ χαλίμι,
νὰ πορπατῆς καὶ νὰ πηδᾶς
 στὸ δρόμο σᾶ(γ) κατσιμί.

Μήτε καὶ σπίτια βροῖσκονται
στὶς δυὸ μεριές κτισμένα,
μόνο χωράφια στὰ ζερβιά
μὲ τοίχους χωρισμένα.

Καὶ στὰ δεξιὰ οἱ λίμνες μας
μὲ τὶς πολλὲς σνκιές τους,
ποὺ δὲ μποροῦν νὰ φθάσουνε
στὸ δρόμον οἱ κορφές τους.

Γιατ' εἶναι τόσο ἀψηλός
καὶ χαμηλὲς οἱ λίμνες,
ποὺ ἀπὸ πάνω φαίνονται
πολὸ βαθειὰ κ' ἐκεῖνες...

Βιαστικὰ καὶ γρήγορα
στὸ δρόμο πορπατοῦνε,
κ' ἀπόξω ἀπ' τὸ(γ) κῆπον τους
τ' ἀδέλφια σταματοῦνε.

Βασιλικούς νὰ κόψουνε
γαρούφαλα δροσᾶτα,
λίγες ντομάτες κόκκινες,
νὰ κάμουνε σαλάτα.

Ἐβγήκαν ἀπ' τὸ(γ) κῆπον τους
καὶ πάλι προχωροῦνε,
κ' ἀπόξω ἀπ' τὴν Τράπεζα²⁸
βιαστικὰ περνοῦνε.

Καὶ πέρνουν τὸν ἀνήφορο...
καὶ μιὰ στιγμὴ σταθῆκαν,
σ' ἓνα ρημίδι μὲ σκαλιά,
ποὺ ἄθελα βρεθῆκαν.

Ποιὸς ἀπὸ μᾶς τὸ ξέχασεν
ἐκεῖνο τὸ ρημίδι,
ποὺ μαθηταὶ σὰν ἤμασταν
ἐπέγραψε λεβίδι²⁹;

Καὶ σὰν τρελλοὶ ἐτρέχαμεν
ἐκεῖ ψηλὰ νὰ βγοῦμε,
στοὺς Ἄναργόρους³⁰ τοῦ Γενᾶ
νὰ πᾶ' νὰ λαφροθοῦμε;

Ποὺ μὲ τίς πέτρος διώγαμε
τοὺς πεινασμένους χοίρους,
ὄπου μᾶς ἐμονντέρανε
ἐκεῖ στοὺς Ἄναργόρους;...

Ἄλλοῦ δὲν ἐσταμάτησαν
τὰ δύο τ' ἀδελφάκια·
ἐπῆραν τὸν ἀνήφορο,
κι' ἐπέρασαν σοκάκια.

Κι' ἐφθάσανε στὸ σπίτι τους,
ποὺ βρῆκαν τὸ ζευγάρι,
τοὺς γέροντες νὰ κάθονται
ἀπόξω, στὸ φεγγάρι.

Κι' ἡ μάνα ἐπετάχτηκεν
ἀπὸ τὸ(χ) χόχλακά της,
κι' ἀπὸ τὸ χέρι τᾶπιασε
καὶ τᾶφερε κοντά της.

«Καλῶς τα τὰ παιδάκια μου,
καλῶς τα τὰ παιδιά μου,
ὄπου μοῦ τὰ ζωγράφησαν
ἀγγέλοι στή(γ) καρδιά μου».

Κι' ὄλοι μαζὺ ἐμπήκανε
στὸ σπίτι νὰ δειπνήσουν,
κι' ἀπόξω ἀπ' τῆ(μ) πόρταν τους
νὰ βγοῦν, ν' ἀποσπερίσουν.

Στρωμένος ἦταν ὁ σουφρᾶς,
καὶ πάνω του βαλμένα
ἓνα λαῖνι (Χιώτικο)
νερόν ἀπ' τῆ βιστέρνα.

*Τὸ καθαρένιον τὸ ψωμί,
 ποὺ γόρρασεν ἡ μάνα,
καὶ τὸ κρασάκιν τοῦ Σκοπιοῦ,
 ποὺ πῆραν ἀπ' τῆ στάμνα.*

*Κι' εἶχαν δυὸ νύχλους³¹ ὄμορφους,
 ποὺ φέγγαν σὰν τὶς λάμπες,
νὰ φᾶν' τὰ βασουλάκια³² τους
 καὶ χοιρινὸ μὲ κράμπες.*

*Κι' ἐφάσι(γ) κι' ἐχορτάσασι(γ)
 καὶ κάθονται κι' ἀκοῦσι,
ποὺ τοὺς δηγᾶται τὸ παιδί,
 στὰ ξένα πῶς περνοῦσι.*

*Κι' ὁ γέρος εἰς τὰ χέρια του
 κρατεῖ τὸ κουμπολόδι,
καὶ μοιάζει ἄλλος ἄθροπος,
 ἀπὸ μεγάλο σόι...*

1) Τὰ σπηλάδια τοῦ Γιαλοῦ. Εἶναι μιὰ τοποθεσία τοῦ ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Μαντράκι νησιοῦ. Ὅταν ἀρχίζουν νὰ σκεπάζονται ἀπὸ σκιά, σὰν γέρνουν, ὅπως λένε γι' αὐτὰ οἱ Νισύριοι, τότε ἡ ὥρα εἶναι πιά περασμένες 12. Ἦταν σημεῖο καθορισμοῦ τῆς ὥρας. 2) Ἕνας μεγάλος βράχος στὴ μέση τῆς συνοικίας τοῦ Λαπαρδᾶ. Εἶχε δεθεῖ μὲ τὴ ζωὴ τῶν Νισύριων, ἰδιαιτέρα τῶν νέων. (Ν. τόμ. 4ος, σελ. 74-75: Παληοῦ Νισύριου ποίημα «Ἡ Κουκχούλα τοῦ Λαπαρδᾶ». Γνωμ. ἀρ. 31/1934 σ. 10, Γ. Σακελλαρίου: «Εἶς βωμός». Λέγεται καὶ «κουκχούλα»). 3) Ἀμάδες. 4) Κουκουβάγιες. 5) Κρεβάτι ξύλινο ὑπερυψωμένο καὶ στερεωμένο στὸν τοῖχο. 6) Στρογγυλὸ χαμηλὸ τραπέζι· γύρω ἀπ' αὐτὸ ἔτρωγε ἡ οἰκογένεια καθισμένη σὲ χαμηλὰ ξύλινα скаμνιά. 7) Τὰ Πελασγικὰ τεῖχη, ἡ ἀρχαία ἀκρόπολις τῆς Νισύρου. 8) Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος. Ἰδιοκτησία τοῦ πατρὸς Καμαρινοῦ. 9) Συναντοῦν. Παντουχαίνω = συναντῶ. 10) Ἐκκλησία ἰδιοκτησίας τοῦ πατρὸς Καλλέργη. Λέγεται Καθολικὴ γιὰτὶ κατὰ τὴν περίοδο τῆς κυριαρχίας τοῦ νησιοῦ ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς τοὺς Ἰωαννίτες, ἦταν ἐκκλησία τῶν Καθολικῶν. Τὸ ἱερό της βλέπει πρὸς δυσμὰς καὶ εἶναι μέσα σὲ βράχο. Στὸ κυκλικὸ μάρμαρο ποὺ στηρίζει τὴν ἀγία της Τράπεζα ὑπάρχει ἐπιγραφή ποὺ ἀναφέρεται στὸν ἀρχαῖο Νισύριο ναύαρχο Γνωμαγόρα (Γνωμ. ἀρ. 8/1932, σ. 1). 11) Ἀναφέρεται στὰ ἐμπορικὰ καὶ τὰ σπίτια τοῦ Λαγκαδιοῦ. Εἶναι ὑπερυψωμένα καὶ γιὰ νὰ φθάσει κανένας στὶς πόρτες τοὺς πρέπει νὰ ἀνεβεῖ μερικὰ σκαλιά. Τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ νὰ μὴ μπαίνουν τὰ ὀρηκτικὰ νερὰ τοῦ χειμάρρου τῆς βροχῆς ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὰ νερὰ ποὺ κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ ὑψόμενα ποὺ συνορεύουν μὲ τὸ Λαγκαδί. 12) Γραμμᾶτια ὁμόλογα, ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ καμπιλιᾶλε· ἡ λέξη μῆτρικε στὸ Νισύρικο λεξιλόγιό ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς. 13) Γιαννῆς Θερεοῦλης, ράπτῆς καὶ μάγειρος στὰ πανηγύρια καὶ τοὺς γάμους, ἔψηνε τὰ γουρουνόπουλα στὴν ἐξοχή, στὰ γλέντια. 14) Ἐκκλησία ἀφιερωμένη στὴν Παναγία. Ἐορτάζει στὶς 9 Σεπτεμβρίου καὶ εἶναι ἡ Μητρόπολις τοῦ Μαντρακίου. Τὴν ὀνομασία Ποταμήτισσα τὴν πήρε ἀπὸ τὴν τοποθεσία ποὺ λεγόταν καὶ λέγεται Ποταμός, ἀπὸ τὸ χειμάρρο ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὸ Λαγκαδί. Κατὰ τὴν παρὰ-

δοση εκεί που είναι ή εκκλησία, παλιά ήταν καλαμιώνας και στο βάθος του καλαμιώνα βρέθηκε μιὰ σκήτη άσκητή με τὸ εἰκόνημα τῆς γέννησης τῆς Θεομήτορος. Ἡ άνεύρεση τῆς εἰκόνας χρονολογεῖται μᾶλλον κατὰ τὸ 16ο αἰώνα. Στὸ σκεπαστὸ προαύλιο τῆς Ποταμήτισσας γινόντουσαν οἱ συνελύσεις ἐκλογῆς διὰ βοῆς τῶν δημογερόντων και τῶν συμβούλων τους. Ἐπίσης χρησίμευε και γιὰ σχολεῖο. 15) Γιάννης Ρουσσέτος. Ἄπὸ τοὺς πρώτους χορευτὲς τῆς ἐποχῆς του· τὸ παρατσούκλι "Ἐπιμος (ἔπιμος ἐκεῖνος που ἔρχεται ἀργά) τὸ δώσανε σ' ἓνα παιδί τῆς οἰκογένειάς του που γεννήθηκε ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια μετὰ τὸ γάμο τῶν γονιῶν του. Ἐπιμο λέγεται και τὸ τελευταῖο παιδί τῆς οἰκογένειας, ἕμως τὸ πιδ γνωστὸ εἶναι με τὴν ὄνομασία ἀποκοῦνι (κουνι=ὁ σπόρος)=ὁ τελευταῖος σπόρος. 16) Χορός, ἡ σούστα, ἀπὸ τὸ πηδῶ τρεῖς φορές. 17) Τουρκικὴ λέξη, σημαίνει στρατιωτικὸς σταθμός. Οἰκίημα δύο ὀρόφων στὴν ἀρχὴ τῆς ἀνόδου τῶν σκαλιῶν πρὸς τὴ Σπηλιανή. Στὸ βάθος τοῦ ἰσογείου ἦταν μιὰ σπηλιά που τὴ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ φυλακὴ. Τουρκικὴ φρουρὰ πρωτοῦλθε στὴ Νίσυρο γύρω στὰ 1861-65. Στὸν ὄροφο ἦταν τὰ γραφεῖα τῆς Δημογεροντίας. Τὸ οἰκίημα εἶναι ἰδιοκτησίας τῆς Σπηλιανῆς. Ἀρχικὰ ἡ Δημογεροντία ἦταν στὸ οἰκίημα που εἶναι ἀπέναντι ἀπὸ τὸ σημερινὸ ἀγροτικὸ ἰατρεῖο. Ἰδιοκτησίας και αὐτὸ τῆς Σπηλιανῆς. Ἐλέγετο *κομαντατούρα* ἀπὸ τοὺς Ἐνετοὺς. Ἐκεῖ ἔμενε ὁ Ἐνετὸς διοικητῆς τοῦ νησιοῦ, ὁ *Πάτρωνας*. 18) Τὸ πιδ μεγάλο καφενεῖο τοῦ χωριοῦ. 19) Συνεδρίαση, τουρκικὴ λέξη. 20) Ἀνακούρκουδα, ὀκλαδόν. 21) Δῆμαρχος, τουρκικὴ λέξη. 22) Νικόλας Καμπανῆς. 23) Ἀνατοικητα νησιὰ γύρω ἀπὸ τὴ Νίσυρο. 24) Δὲν μποροῦσε νὰ μὴν τὸν ἐμπνεύσει τὸ ὠραῖο ἡλιοβασιλεμα τῆς Νισύρου. 25) Ἐκεῖ τοποθετεῖται τὸ λιμάνι τοῦ νησιοῦ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους· ἦταν μικρὸς κόλπος (μαντράκι). Ἄπὸ ἐκεῖ πῆρε τὸ ὄνομα ἡ πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ. Με τὸν καιρὸ με τὶς διάφορες γεωλογικὲς μεταβολὲς που λόγφ τοῦ ἠφαιστειοῦ ὑπέστη τὸ νησί, ἡ περιοχὴ ἐκεῖνη ἀποξηράνθηκε ἴσως ἀπὸ κατακρημνίσεις. Σήμερα εἶναι κῆποι με πηγὰδια που ἔχουν ὑφάλμυρο νερὸ. 26) Ἐννοεῖ τοὺς κλέφτες, αὐτοὺς που κυκλοφοροῦν τὶς νύχτες. 27) Ἐκκλησίες τοῦ νεκροταφείου. 28) Ὑπαίθριες κοινὲς τράπεζες πέτρινες και μαρμαρίνες ὅπου γινόταν τὸ τραπέζι τοῦ πανηγυριοῦ τῆς Σπηλιανῆς και τῶν γάμων. Σήμερα δὲν ὑπάρχουν, τὰ κατὰστρεψαν. Στὸ προαύλιο τοῦ ἴδιου κτιριοῦ που παλιά ἦταν και δημοτικὸ σχολεῖο ἐξακολουθεῖ νὰ δίδεται τὸ τραπέζι τῆς Σπηλιανῆς. 29) Τρεχάλα, λεβίζω=τρέχω. 30) Περιοχὴ ἀφιερωμένη στοὺς Ἁγίους Ἀναργόρους. 31) Λύχνος. 32) Φασουλάρικα.

29. ΤΟ ΤΑΞΙΜΟ¹

*Μικρὸ παιδί κι' ἀμάθητο
σὰν ἔφευγε στὰ ξένα,
κι' ἐκόνταξε τὴ Νίσυρο
με μάτια βουρκωμένα,*

*Ἡ Σπηλιανὴ μας φάνηκε
σὰ μιὰ σκιὰ μπροστά του,
κι' ἔδωκε φώτιση στὸν νοῦ
και θάρρος στὴ(γ) καρδιά του.*

*Κι' ἀπὸ τὸ(φ) φόβο γύρισε
ἄλλοῦ τὸ πρόσωπό του,*

κι' ἄρχισε νὰ προσεύχεται,
νὰ κάμνη τὸ σταυρό του.

«Βοήθα, Μεγαλόχαρη,
στὸ δρόμο(μ) πὸν πααίνω,
μονάχο(γ) κι' ἀπροστάτευτο
στὸ(γ) κόσμο νὰ μὴ μένω.

Καὶ τὴν ὑγείά μου φύλαε,
νὰ ζῶ νὰ καζαντήσω,
καὶ στ' ὠμορφο νησάκι μας
ταχειὰ ξαναγυρίσω».

Χρυσὸ καντύλιν ἔταξε
στή(μ) Παναγιὰ νὰ φέρη,
σὰ θὰ γυρίση πλούσιος
ἀπὸ τὰ ξέγα μέρη.

Καὶ ὅσο λάδι χρειάζεται
μερόνικτα ν' ἀνάφτη,
νὰ στέλλη κάθε Σάββατον
εἰς τὸ(γ) καντυλανάφτη...

Χρόνια καὶ χρόνια πέρασαν
κι' (ἢ) Σπηλιανὴ κοντά του
ἐφύλαε τὴν τζέπη του
μαζὺ μὲ τὴν ὑγεία του.

Κι' ἐδούλενγε(γ) κι' ἐκέρδιζε
κι' ἐγείνη(μ) παλλικάρει,
κι' ἐγύρισε στὴ Νίσυρο
μὲ τὴ δικήν της χάρι.

Καὶ ποιὸς ξεχνᾷ τὴ Σπηλιανή,
ποὺ μᾶς φυλάει ὄλους,
σὰ βρίζομε στὸ δρόμο μας
ἓνα σωρὸ διαόλους;

Ποὺ πορπατεῖ κατόπι μας
χωρὶς νὰ τὴ θεωροῦμε,

ποῦχει κρυφὰ τὴν ἔννοια μας
καὶ δέ(μ) παραστρατοῦμε;

Γι' αὐτὸ καὶ τῆς ἐκτίσαμε
κι' ὠραῖο Μοναστήρι,
καὶ στὴ Γιορτὴν τῆς κάμνομε
μεγάλο παναγύρι.

1) Τάμα.

30. Η ΑΡΤΟΚΛΑΣΙΑ

Τὸ πρῶτο Σαββατόβραδο,
ἀκόμα πρὶν νυχτώση,
στὴ Σπηλιανὴν ἀνέβηκε,
τὸ τάμα του νὰ δώση.

Καὶ τοὺς δικούς του κάλεσε
νὰ πᾶν' στὴν ἐκκλησία,
γιὰ νὰ βρεθοῦν στὴν τελετὴ
καὶ στὴν ἀρτοκλασία.

Ἡ ἀδελφὴ στὰ χέρια τῆς
ἐκράτειν τὸ καντύλι,
σ' ἓνα μεγάλο(γ) κι' ὄμορφο
μεταξωτὸ μαντήλι.

Κι' ἡ μάνα ἀπὸ πίσω τῆς
τὸ λαδικὸ γεμᾶτο,
καὶ σὲ πεσχίρι(γ)¹ κάτωσπρο
τ' ἀρτούλια μὲ τὸν ἄρτο.

Ὁ γέρος ἐκουράστηκε
τὶς σκάλες ν' ἀνεβαίνει,
κι' ἐπίδστηκεν τὸ στῆθος του
καὶ δύσκολα νεσαίνει².

Καὶ σὲ μιὰ(μ) πέτραν ἔκατσεν
ἐκεῖ στὴ Μαντινάδα³,
κι' ἐθώρει(γ) κάτω τὸ χωριό,
τὰ σπίτια στὴν ἀράδα.

Καὶ τὰ παλιὰ θυμήθηκε
μὲ τὰ σκαλάκια τοῦτα,
ὄπου γαμπρὸς κατέβαινε
κι' ἐπαίζαν τὰ λαοῦτα.

Καὶ μὲ βαρυναστέναμα
σηκώθη στὰ κανιά του⁴,
κι' ἐτράβηξε τὸ δρόμον του
μαζὺ μὲ τὰ παιδιὰ του.

Καὶ σὲ λιγάκι φθάσανε
ψηλὰ στὸ Μοναστήρι,
ποὺ κόσμος ἐμαζεύτηκε
σὰν νᾶτο(μ) παραγύρι.

Ἐλαμπεν ὄλ' ἡ Ἐκκλησιὰ
ἀπ' τὰ πολλὰ τὰ φῶτα,
σὰ φάνηκεν ὁ Γούμενος
εἰς τὴ μεγάλη(μ) πόρτα.

Μὲ τ' ὄμορφο φελόνιν⁵ του
καὶ μὲ τὸ πετραγῆλι,
κι' ἐκράτειν εἰς τὸ χέρι του
τ' ὀλόχρυσο(γ) καντήλι.

Ἐμπρὸς στὴ Μεγαλόχαρη
τὸ καλημαῦκι βγάνει,
καὶ μὲ βαθειὰ συγκίνησι
τὴ δέησίν του κάμνει.

«ὦ Παναγιά μου Δέσποινα,
ποῦχεις μεγάλη χάρι,
δίνε ζωὴ στοὺς γέροντες του
καὶ γειὰ στὸ παλλικάρει.

Ποὺ μὲ πολλὴν ἐδλάβεια
κι' ἀληθινὴ λατρεία
προσφέρουν στὴν εἰκόνα σου
τῆ(μ) πιὸ ἀγνή θυσία.

Τοὺς χωριανούς μας φύλαε,
ποὺ βρίσκονται στὰ ξένα,
καὶ λαχταροῦν τὴ Νίσυρο,
τὰ σπίτια τους κι' Ἐσένα.

Καὶ κάμε συντομώτερο
τὸ δρόμο στὰ παιδιὰ μας,
τὴ ξενητεία ν' ἀφήσουνε
νὰ ῥτοῦν ταχεῖα κοντά μας.

Γιὰ δὲς τὸ χωριουδάκι μας,
κοντεύει νὰ ρημώσῃ
ἄθροπος δὲν εὐρίσκεται
μιὰν ταύλα νὰ δογώσῃ.

Φέρε, Κυρά μου Δέσποινα,
τὶς ἐποχές τὶς πρώτες,
ποὺ δὲν ἐξενιτεύγοντο
συχνὰ οἱ Μαντραμιώτες.

Κι' ἐξούσανε(γ) καλλίτερα
ἀπ' ὅ,τι ζοῦνε τώρα,
ποὺ τρέχουν σὰ δαιμόνια
σὲ κάθε ξένη χώρα.

Ἄκουσε, Μεγαλόχαρη,
καὶ τῆ(μ) παράκλησί μου,
καὶ θᾶναι πάντα δοῦλοι σου
πιστοὶ οἱ χωριανοὶ μου.

Κι' ὅλοι μαζὺ φωνάξασι
«βοήθα, Παναγιά μας,
καὶ δίνε γειὰ καὶ φώτιση
κι' ἐλπίδα στὰ παιδιὰ μας».

*Κι' ἄρχισεν ὁ Ἑσπερινὸς
κι' ὁ Γούμενος διαβάζει,
κι' ὄλος ὁ κόσμος στέκεται
καὶ τσιμονδιὰ δὲ βγάζει.*

*Κι' ὁ Ἀποστόλης ἔφαλλον
ἀντίκρου στὸ στασίδι,
σὰν νᾶχε μέσ' στὸ στόμα του
τῆς πέρδικας καρδί.*

*Ὅλοι εὐχαριστήθησαν,
κι' ἐδόξασαν τὰ θεῖα,
σὲ τοῦτον τὸν ἔσπερινὸ
καὶ τὴν ἀρτοκλασία...*

*Ἡ ἐκκλησιὰ ἐπόλυκε⁶
καὶ τὰ καντήλια σβοῦσι⁷,
κι' οἱ ἄθρωποι στὰ σπίτια των
νὰ πᾶνε ξεκνωῦσι.*

*Κι' ὁ ἥλιος ἐβασίλευγε
κι' ἀρχίνησε τὸ βράδυ,
σὰν κατεβῆκαν τὰ σκαλιὰ
καὶ βγῆκαν στὸ λαγκάδι.*

1) Πεσκέρι, πετσέτα καμωμένη ἀπὸ λινὴ κλωστή κεντημένη: ἔπαιρναν τὸ κουκούλι τοῦ μεταξοσκώληκα, τὸ κόβαν στὰ τέσσερα καὶ φύλλα πιά τὰ τοποθετοῦσαν ἔτσι, πού σχημάτιζαν μιὰ μαργαρίτα ἢ σταυρό. Τὰ σχήματα αὐτὰ τὰ δεναν μὲ τὸ κέντημα. 2) Ἀναπνέει. 3) Τοποθεσία μέσα στὰ Ἑνετικὰ φρούρια. Ἐκεῖ τὰ παλιὰ χρόνια οἱ Μαντρακιῶτες εἶχαν τὰ κελάρια τους (τὶς ἀποθήκες, κάβες) μὲ τὰ μεγάλα πιθάρια. Μέσα στὸ κάστρο προστάτευαν τὶς προμήθειές τους ἀπὸ τοὺς πειρατὲς πού συχνὰ στοὺς παλιούς καιροὺς λεηλατοῦσαν τὸ νησί. Κατ' ἄλλους ἡ τοποθεσία Μαντινάδες εἶναι μπροστὰ ἀπὸ τὴ μεγάλη ξύλινη πόρτα τοῦ φρουρίου. 4) Ποδάρια ἀδύνατα, λεπτά. Τὸ ἴδιο λένε καὶ τὰ μελανοδοχεῖα πού παλιά ἔπαιρναν οἱ μαθητὲς μαζί τους στὸ σχολεῖο. 5) Τὸ ράσο τοῦ παπᾶ. 6) Ἀπόλυσε ἡ ἐκκλησία. 7) Σβῆνουν.

31. ΤΟ ΣΚΟΠΙ

Τοῦ χωρισμοῦ τὰ βάσανα,
τῆς ξηνητείας οἱ κόποι
σὰν ὄνειρα τοῦ φαίνονταν,
σᾶ(μ) πήγαυε στὸ Σκόπι.

Καὶ στὴ σιὰ τ' ἀγράμματα
σὰν ἦτο ξαπλωμένος,
ἔμοιαζε πιδ χαρούμενος
καὶ πιδ εὐτυχημένος.

"Ὅλα σωπαίνουν γύρου του
κι' οὔτε κλαδί(γ) κουνιέται,
οὔτε καὶ πέρδικας φωνή
ἐκεῖ κοντὰ γροικιέται¹.

Κι' ἂν βγῆ κάνας κουρκοῦταβλος
φαῖ γιὰ νὰ ζητήση,
σιγὰ σιγὰ θὰ πορπατῆ²
μὴν τὸν ἀνησυχῆση...

Καὶ ποῦ νὰ βρῆς στὴν ξηνητεία
μιὰ τέτοια ἡσυχία!
κτύποι, φωνές, σφουρίγματα,
παντοῦ ὀχλαγωγία.

Ποὺ κάμνονν τὸ κεφάλι σου
βαρὺ σὰν τὸ καζάνι,
ποὺ σοῦ κτυποῦν τὰ νεῦρα σου,
κι' ὁ ἕπνος δὲ σὲ πιάνει.

Καὶ τὸ μυαλό του κούραζε
νὰ βρῆ, ἂν σὰν τὸ Σκόπι,
στὶς χώρες, ὅπου γύρισεν,
ὑπάρχουν κι ἄλλοι τόποι.

Κι' ἀπὸ τὴ σκέψιν ἔβγαλε
κι' ἀπὸ τὸ(λ) λογισμό του,
πὼς σᾶ(γ) κι' αὐτὸ δὲ βρίσκεται,
κι' ἄς εἶναι καὶ δικό του...

Κι' ἡ ἀδελφή του τοῦλεγε,
ποῦρτεν ἐκεῖ κοντά του,
κι' ἐκρέμασεν τ' ἀνάεμα³
εἰς τὸν ἀγρόμιτά του.

«Γι' αὐτὰ ποὺ βλέπεις γύρου σου,
γιὰ τοῦτο μας τὸ Σκόπι,
ἐφθείρασιν τοὺς γέρονς μας
τὰ βάσανα κι' οἱ κόποι.

Κι' ὅλα τὰ γρόσα ποῦστελλες
ξοδεύτηκαν γιὰ τοῦτο,
νὰ γείνη σᾶ(μ) παράδεισος,
ποὺ δὲν τοῦ λείπει φροῦτο.

Γιὰ δὲς τὶς ταῦλες... κάθε μιὰ
ξεχωριστὰ γλυσμένη⁴,
μὲ ἄλλα δέντρα καὶ σπαρτὰ
τὴν ἔχου(φ) φυτεμένη.

Καὶ μ' ἓναν ἀσβεστότοιχο
τὶς ἔχουν τριγυρίσει,
τόσο ψηλά, ποὺ δὲν μπορεῖ
κανεῖς νὰ τὸ(μ) πηδήση.

Τὰ μῆλα, ποὺ μαεύγομεν⁵,
εἶναι γλυκὰ κι' ἀφράτα,
τ' ἀπίδια τ' ἀγουστιάτικα,
ὄλο ζουμι γεμάτα.

Κι' οἱ λεμονιές, ποὺ βρίσκονται
ἐδῶ κι' ἐκεῖ βαλμένες,
ἀπ' τὴν Ἀττάλεια κι' ἀπ' τῆ(γ) Κῶ
τὶς ἔχομε φεομένες.

Νὰ δῆς πληζῖνες⁶ ὠμορφες,
καὶ ζάχαρη καοῦνια⁷
ποὺ λώνουν μέσ' τὸ στόμα σου
σᾶ Συριανὰ λουκούμια.

Τὰ σῦκα τὰ φτενόπετσα,
 ποὺ κάμνομε(γ) κουμπάνια,
κι' ὅσα μᾶς περισκεύγουσι,
 πουλοῦμεν τα στὰ Μπάνια,

Νὰ δῆς σταφύλια ραζακιὰ
 σ' αὐτὴν τῆ(γ) κρεβατίνα(μ)⁸,
ποὺ κάθετα ὁ γέρος μας
 καὶ πίνει κουκουζίνα.

Στῆ(μ) πρώτην ταύλα φύτεψε(γ)
 καὶ λίγες ἀμπρουνέλες⁹,
ποὺ σᾶ φουντόνον μοιάζουσι
 περήφανες κοπέλες.

Καὶ δυὸ ρουδιές¹⁰, ποὺ κάμνουσιν
 τὰ πιὸ μεγάλα ρούδια¹¹,
ποὺ τᾶχομε στὸ σπῆτι μας
 καλλίτερα γκλεουδία¹².

Καὶ τοῦτες οἱ ἀμυγδαλιές,
 ποὺ τόσον τόπο(μ) πιάνου,
ἀμύγδαλα φτενόφυλλα
 καὶ μὲ δυὸ κοῦνες ¹³ κάμνου.

Γιὰ δὲς ἐδῶ καζαναργιό,
 ποὺ μοιάζει σᾶ(μ) παλάτι,
μὲ ὄλα του τὰ σόνεργα
 καὶ μὲ κρεφτὴ γεμάτη.

Κρασιά, ποὺ δὲν ἐδρίσκονται
 στῆ(μ) Πόλη, στὴν Ἀθήνα,
στάμνες μεγάλες, ἄγγικτες,
 μὲ φρέσκια(γ) κουκουζίνα.

Γιὰ δὲς ἐκεῖ ἀποστροφὴ
 μεγάλῃ γιὰ τὰ ζᾶ μας,
κι' ἄλωνι(μ) ποὺ δλόκληρη
 χωρεῖ τὴ θεμωνιά μας.

Κοντά σ' αὐτήν ὁ κήπος μας
μ' ἓνα σωρὸ λουλούδια,
ποὺ τὰ φυτεύγαμε γιὰ σέ
μὲ γέλοια μὲ τραούδια.

Καὶ πλάϊ ἢ βιστέρια μας
μὲ τὰ πορτοκιά¹⁴ κτισμένη,
ἔβου παρόνει τὸ νερὸ
κι' ἄδεια ποτὲ δὲ μένει.

Ὅλα οἱ γέροι τᾶκαμα
γιὰ μᾶς, γιὰ τὰ παιδιὰ τω,
γιατ' ἔχουν τὴν ἀγάπη μας
βαθειὰ μέσ' τῆ(γ) καρδιά τω»...

Τὴν ὥρα ποὺ μιλούσατε
τ' ἀδέλφια μεταξύ τω,
κι' ἔλεγαν γιὰ τὸ Σκόπι τω
καὶ τὴν παλιὰ ζωὴ τω.

Στῆς ταύλας τὴν ὄσωμερογιά¹⁵,
σὲ λίγη πρασινάδα,
ὁ γάδαρός τους ἔβασκε
κοντὰ στὴν ἀτσουμάδα¹⁶.

Καὶ τὶς φωνὲς ἐπάτησαν
αὐτὸς ὁ κουτσοπόρης,
σὰν νᾶχε κάτι βιαστικὸ
νὰ πῆ τῆς παρακώρης.

Ποὺ τὴ σπασμάδα¹⁷ ἔκτιζε
λιγάκι πὺδ μαζορά του.
κι' ἄκουσε τὶς φρονάρες του
καὶ τὰ γκαρίσματά του.

«Μάνα μου, ὁ ἀχόρταος
πάλαι νερὸ γυροῦβγει¹⁸!
θωρεῖ πῶς βασανίζομαι,
κι' ἐκεῖνος μὲ παιδέβγει¹⁹.

Εἶπε(γ) καὶ τοῦ ἀνέσουε
νερὸ μὲ τὸ καπρότσι,
κι' ἐγέμισεν τῆ βούρναν²⁰ του
νὰ πιῆ καὶ νὰ χορτάση.

Ἔτσι περάσαν ὠμορφα
μιὰν ἡσυχὴν ἡμέρα,
χωρὶς σκοτυῶρες καὶ φωνές,
σ' ἐλεύθερον ἀέρα...

Καὶ τὸ ἀπομεσήμερο
τ' ἀδέλφια ξεκινοῦσι,
νὰ πᾶνε στὸ σπιτάκι τους,
τοὺς γέρους των νὰ βροῦσι.

Ἐπῆραν τὸν κατήφορο
κι' ἐβγήκαν στ' ἀρογιάλι·
ζεθριά γυρίσαν στὸ χωριό,
καὶ πίσω τους οἱ Σπάλοι²¹.

Ἀπ' τοῦ Βρετοῦ²² περάσανε
καὶ στὸ Κρανι²⁴ ζυγόνονν,
καὶ τὸ παλιὸ πηγάδι του
θωροῦν καὶ καμαρόνονν.

Ἡ παρακόρη ἀκλουθα²³
μὲ ξύλα φορτωμένη,
καὶ πίσω κοντοστέκεται,
κι' ἐμπρός τους δὲ διαβαίνει.

Κε' ἡ κόρη τὴν ἐδιάταξε
ταχειὰ νὰ προχωρήση,
καὶ νὰ σταθῆ στὸ δρόμο της,
τὸ(γ) κῆπο νὰ ποτίση...

Καὶ ἀπὸ κεῖ γιαλὸ γιαλὸ
εἰς τὸ λιμάνι φθάνουνν,
καὶ σὲ μιὰ πέτρα κάθονται
κοντά, νὰ ξενεσάνουν²⁴.

“Ολες οί βάρκες λείπουνσι
σὲ μακρονὰ ταξίδια,
καὶ μόνο μιὰ Πετρουμιανή²⁵
ποὺ ἔφερε σανίδια,

Στὴ βάρκα τοῦ Ἀντώναρου
κοντὰ εἶν’ ἀραγμένη,
καὶ νὰ φουσήξῃ ὁ καιρὸς
νὰ φύγῃ, περιμένει.

Ἄλλες ἐπήρανε στὴ(γ) Κῶ
μαρτύρους γιὰ τὶς δίκες,
ἄλλες ἐπῆγαν στὸ Γυαλί,
νὰ φέρουν τὶς κατσίκες.

Κι’ ἄλλες στὴ Ρόδο πανικὰ
κι’ ἀλεύρια νὰ φορτώσουν,
γιὰ τοὺς ἐμπόρους τοῦ χωριοῦ
ποὺ βερεσιέ θὰ δώσουν...

Σὲ λίγο ἐτραβήξανε
κι’ ἐπῆγαν στὴν Καράβα,
πέρασαν τὴ(γ) κονκούλα τῆς,
τοὺς κήπους τ’ Αἰ Σάββα.

Κι’ ἐβγήκαν τὸν ἀνήφορο
ποὺ πέρασαν καὶ πρῶτα,
κι’ ἐπῆγαν στὸ σπιτάκι τους
πρὶν ν’ ἄφουσιν²⁶ τὰ φῶτα.

1) Ἀκούεται. 2) Περπατεῖ. 3) Ἀνά(δ)εμα. Τετράγωνο χοντρὸ πανὶ μὲ δύο ἱμάντες στὰ ἄκρα του. Τὸ κρεμοῦσαν στὸν ἄμο τους οἱ γυναῖκες, ὅταν πῆγαιναν στὰ χωράφια, καὶ ἔβραζαν μέσα διάφορα πράγματα: τρόφιμα, γεννήματα ἢ καὶ ξύλα. Μὲ τὴν τοποθέτηση μιᾶς κεντητῆς πετσέτας γινόταν ἓνα εἶδος κρεβατιοῦ, κούνιας, γιὰ τὰ μωρά. Διευκόλυνε τὴ μεταφορὰ τους (N. τόμ. 4ος, σ. 312-313). 4) Καλλιεργημένη. 5) Μαζεύουμε. 6) Καρπούτσι. 7) Πεπόνια. 8) Κληματαριά. 9) Μπουρνέλλες. 10) Ροδιές. 11) Ρόδια. 12) Δῶρα πρὸς τρίτους. 13) Ψίχες. Μὲ τὴν εὐχὴ ἀφ’ τῆν-κούνια σου» ἔννοοῦσαν στοὺς γάμους σου, γιὰτὶ μετὰ τὴ στέψη προσέφεραν μέλι καὶ ἀμυγδαλόψιχες καὶ τοὺς εὐχόνταν ἀνὰ ζήσουν». 14) Πέτρα πορώδης· εὐκόλα λειαινεται καὶ χρησιμοποιεῖται γιὰ ἀγκωνάρι. 15) Τὸ μέσα μέρος τῆς ταύλας στὴ βάση τῆς ξερολιθιάς, (βαστάδι) ποὺ στηρίζει τὸ χῶμα τῆς ἐπόμενης ταύλας.

16) Ἀγελάδα, ἡ μικρὴ ποῦ δὲν ἔχει ἀκόμα γεννήσει. Ἡ μεγάλη λέγεται ἀελιά. 17) Τὸ γκρέμισμα τοῦ βασταδιοῦ τῆς ξερολιθιάς. 18) Ζητώ. 19) Παιδεύει, βασανίζει. 20) Βούρνα. 21) Γραφικὸ παραθαλάσσιο χωριό. Ὀνομασία Σπάλοι, οφείλεται στὸ ὅτι παλιά στὴν παραλία τοῦ λιμανιοῦ τοῦ ἔβαζαν πασσάλους (πάλους, ἀπὸ τὸ λατινικὸ) ἀπὸ δρῦς, γιὰ νὰ δένουν τὰ καΐκια. Ἔλεγαν «πᾶμε στοὺς Πάλους» καὶ ἔμεινε Σπάλους. Σήμερα λέγονται Πάλοι. 22) Τοπωνύμια παραθαλάσσιων περιοχῶν. 23) Ἀκολουθεῖ. 24) Ξεκουρασθοῦν. 25) Ἀλικαρνασσὸς (τὸ Πετρούμι). Οἱ Νισύριοι εἶχαν ἐπαφὸς μὲ τὸ Πετρούμι καὶ ὑπῆρχε μεγάλος ταρσανὰς καὶ πῆγαιναν ἀρκετοὶ Νισύριοι, ὅπως οἱ Φραζήδες, καὶ δούλευαν σὰν καλαφάτες. 28) Ἀνάψουν.

32. ΤΑ ΧΡΕΗ

Τὴν ἄλλη μέρα φώναξε
 τοὺς γέροντας καὶ τοὺς λέει·
 «πῆτε μου πόσα ἔχετε
 εἰς τοὺς ἐμπόρους χρέη.

Νὰ πάρω τὸ(γ) κατήφορο
 νὰ πᾶ' νὰ τοὺς ξοφλήσω,
 κι' ὅστερα μέσ' στὸ σπῆτι μας
 ἀξένοιαστος νὰ ζήσω».

«Καὶ ποιὸ(μ) παιδὶν (δ) ἐν ἔδωκεν
 τὰ πατρικά του χρέη;»
 εἶπεν ἡ μάνα στὸ παιδί,
 καὶ τὸ παιδί τῆς λέει.

«Μάνα μου, ἔχεις δίκαιο,
 κι' ἐγὼ θὰ τὰ πληρώσω·
 καὶ πῆτε μου τὰ χρέη σας
 νὰ πάγω νὰ τὰ δώσω».

Κι' εἶπεν ὁ γέροντας στὸ παιδί·
 «πέντε χιλιάδες γρόσια
 ἐπῆρ' ἀπ' τὸ(σ) συμπέθερο,
 καὶ ψούνια¹ πεντακόσια.

Χροστοῦμε(γ) καὶ στὸ(σ) σύντεκνο
 τσίτια, κλωστὲς κι' ἀλεῦρι,
 κι' ἄλλα ψιλλολήματα²...
 (ἡ μάνα σου τὰ ξεύρει).

Στοὺς ἄλλους λίγα πράγματα,
γραμμένα στὰ δευτέργια·
ἐπῆρε(γ) κι' ἀπ' τὸ(φ) Φυλακτὸ³
ἢ μάνα σου τσεμπέργια.

Τὰ γρόσα, ὄπον μοῦστελλες,
παιδί μου, κάθε τόσο,
στὰ κτήματα τὰ ξόδενγα,
πὸν τῆς Μαργιᾶς θὰ δώσω.

Ἔγλυσα τ' Ἄργος⁴ πρόπερσι,
ἔξη μεγάλες ταῦλες,
κι' ὄλες σοκιές τις φύτεψα,
ὄπον ἴναι(μ) πιὸ μεγάλες.

Τὸ Μισοχώρι⁵ φύτεψα
ἐληές πέρα(γ) καὶ πέρα,
καὶ λάδι σὰν τὸ βούτυρο(μ)
πουλοῦμε(γ) κάθε μέρα.

Ἔχτισα τὸ καζαναριδιό(γ)
κι' ἐφύτεψα τὸ Σκόπι,
πὸν τὸ θωροῦν καὶ χαίρονται
κι' οἱ ξένοι οἱ ἀθρῶποι.

Πὸν σᾶ(μ) παιδί μου, παντρεφτῆς,
καὶ γείνη πιὸ δικό σου,
δὲ θὰ ξεχάνης ὄσω ζγεῖς
κι' ἐμέναν, τὸ(γ) γονιό σου.

Ἔσκιασα⁶ καὶ τὸ σπίτι μας,
πὸν κόντευγεν νὰ πέση,
κι' ἀγόρασα τὴν ἀελιά⁷
ἀφ' τὸν Ὀρσάρη⁸ πέρσι).

Κι' εἶπε στὸ(γ) γέρο τὸ παιδί,
«Μήπως κι' ἄλλοῦ χρουστᾶτε;
γιὰ θυμηθῆτε πιὸ καλά,
γέρο' εἶστε καὶ ξεχνᾶτε.

Χάρισμα δὲ σᾶς τᾶδωσαν,
θαρρῶ, τὰ πράγματά τους,
κι' εἶναι σωστό νὰ πάρουνε
κι' αὐτοὶ τὰ χρήματά τους».

Κι' εἶπεν ἡ μάνα στὸ παιδί·
«ὦ γυιέ μου, οἱ ἐμπόροι
γυιούξ ἔχου(μ) ποῦναι γιὰ παντορεία,
κι' ἐμεῖς ἔχομε(γ) κόρη.

Πάρε σειρὰν τὰ μαγαζιά,
ὀπού 'ναι(σ) σὲ ἀνωῖ⁹,
μπᾶς καὶ συμπετθεργιάσωμε
μ' ἀθρώπους ἀπό(σ) σοῦ.

Κι' (δ)ὲ μᾶς γελαῖ ὁ σύντεκνος,
μῆ' ὁ συμπέτθερός μας,
ποὺ σ' οἴλες τὶς ἀνάγκες μας
τοὺς βρίσκομεν ἐμπρός μας.

Μῆε¹⁰ καένας ἔμπορος
δίχως νὰ πάρηξ χριώνει¹¹,
κι' ἄ(μ) πάρη τὸ μαξούλι¹² μας,
κι' ἐκεῖνο(ν) τὸ πληρόνει.

Πάαινε¹³ τώρα δόκε¹⁴ τω(ν)
τὰ μαεδιά, παιδί μου,
καὶ μίλησέ τω(μ) μὲ καλό,
ποὺ ν' ἄχης τὴν εὐχή μου».

Καὶ τὸ παιδί στή μάνα του·
«ἐγὼ δὲ θὰ μαλώσω,
ξέρω πὼς εἶναι τίμιοι
καὶ πᾶ' νὰ τοὺς πληρώσω».

Κι' ἐπλύθηκε κι' ἐντύθηκε
καὶ κάτω κατεβαίνει,
καὶ πρῶτα στοῦ συμπέτθερου
τὸ μαγαζὶ πηγαίνει.

«ὦρα καλὴ συμπέθερε...»
«Καλῶς το τὸ παιδί μας,
ποὺ μαῦρα μάτια κάμναμε,
νὰ δοῦμε στὸ νησί μας.

Καὶ πῶς ἐδῶ πρωτὶ(μ) πρωτῖ;
θὰ μ' ἔδες¹⁵ στ' ὄνειρό σου,
κι' ἤρτες νὰ πιῆς ἕνα(γ) καφέ
μὲ τὸ(σ) συμπέτθερό σου».

Κι' ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε:
«καιρὸς γιὰ νὰ ξοφλοῦμε·
κι' ὕστερα νὰ μιλήσωμε
καὶ τὸ(γ) καφέ θὰ πιοῦμε».

«Χίλια τρακόσα μετρητά,
καὶ ἄλλα ὀχτακόσα,
τόκοι καὶ ἀποτόκια¹⁶
στὸ χρόνον πεντακόσα.

Σὲ πέντε χρόνια κάμνονσι
σωστὲς ἑπτὰ χιλιάδες,
ἐξὸν¹⁷ ἀφ' τὰ ψονίσματα
τάττια, κλωστὲς, μπαζμάδες¹⁸.

Κάτι ἀλεύρια καὶ τυργιά...
(ἢ μάνα σου τὰ ξέρει),
ποῦναι γραμμένα στὴ σειρά,
σὲ τοῦτο τὸ δευτέρι.

Ὅλα μαζύ, ψονίσματα
καὶ μετρητά, σὲ γρόσα
μαεύγονται ὡς σήμερα
ἑπτὰ καὶ ὀχτακόσα».

Ἐβγαλε καὶ τὸν ξώφλησε
καὶ στρέφει καὶ τοῦ λέει:
«Πῶς χαίρομαι ποὺ πλήρωσα
τὰ πατρικά μου χρῆ!»

Καὶ τώρα πίνουν τὸν καφέ
καὶ φιλικὰ μιλοῦσι,
γιὰ κάτι ιδιαίτερα,
ποὺ δὲ θὰ μᾶς τὰ ποῦσι.

Κι' ὅστερα ἐχαιρέτισε
κι' ἐβγήκε γιὰ νὰ πάη
στὸ μαγαζὶ τοῦ σύντεκνου,
ποὺ βρῖσκετο στὸ πλάϊ.

«Καλή σου μέρα, σύντεκνε,
μὲ τὴν καλή(γ)καρδιά σου...
τί κάμνει ἢ συντέκνισσα;
πῶς εἶναι τὰ παιδιὰ σου;»

«Πῶς ἦτον τοῦτον τὸ καλὸ
νὰ ρτῆς στὸ μαγαζὶ μου;
ἐγὼ πάντα σὲ χαίρομαι
καὶ σ' ἔχω σᾶ(μ) παιδί μου!»

Εἶπε καὶ τὸν ἐχάδεψε
κι' ἓνα σκαμνὶ τοῦ φέρει,
νὰ κάτση νὰ μιλήσουνε
γιὰ ὅ,τι τὸν συμφέρει.

Κι' ἓνα(γ) καφέ παράγγειλεν
εὐθὺς στοῦ Παραμπούτη,
ποῦτο διπλὸς καὶ τριδιπλὸς
σ' ἓνα μικρὸ μouxouῖρι.

Κι' εἶπεν ὁ Νιὸς στὸν σύντεκνο:
«Σᾶν ἤμουνα στὰ ξένα,
οἱ γέροι μου μοῦ γράφανε
χίλια καλὰ γιὰ σένα.

Καὶ πάντα ἐλογάργιαζα,
σᾶ θὰ γυρίσω πίσω,
νᾶρτω στὸ σπίτι νὰ σᾶς βρῶ,
νὰ σᾶς εὐχαριστήσω».

Κι' ὁ σύντεκνος ἀπήντησε:
«Ἐμεῖς σᾶς ἀγαποῦμε(γ)
καὶ κάμνομε γιὰ(λ) λόου σας
ὅ,τι καλὸ μποροῦμε.

Καὶ δὲ σᾶς ξεχωρίζομεν
ἀπὸ παιδιὰ δικὰ μας,
κι' ἐσένα(μ) ποῦλειπες μακρονά,
καὶ τῆ βαπτιστικιά μας.

Εἶδες κοπέλα ποῦγεινε(γ)
καὶ φρονημάδα(μ) πῶχει;
μιὰν τῆ θωρεῖς μέσ' στὸ χωργιὸ(γ)
καὶ μιὰν εἰς τὸ μετόχι¹⁹.

Τώρα μᾶς λείπει ὁ γαμπρός,
κι' εἶναι(γ) καιρὸς νὰ δοῦμε,
κάνα(μ) παιδὶν ἀπὸ γενιὰ
γιὰ τῆ(μ) Μαργιὰ νὰ βοῦμε».

Καὶ τὸ παιδὶ μ' ἐδγένεια
γνωρίζει καὶ τοῦ λέει:
«Τώρα νὰ κανονίσωμε
τὰ πατρικά μου χρέη,

Κι' ἄλλη φορὰ, πὸν θάχομε
καιρὸ γιὰ νὰ τὰ ποῦμε,
καὶ γι' ἄλλα σπονδαιότερα
ζητήματα μιλοῦμε».

Κι' ὁ σύντεκνος σηκώθηκε
κι' ἀνοίγει τὸ τεφτέρι,
καὶ ἀραδιάζει ἀριθμοὺς
πὸν γράχνει νὰ τοὺς εἶρη.

Τέσσερα, τρία κι' εἴκοσι,
ἑξήντα κι' ἑφτακόσα,
εἰκοσιδύο καὶ δώδεκα,
ὀγδόντα καὶ τρακόσα.

Αὐτά ἔναι τὰ ψονίσματα,
ὄλα σωστὰ γραμμένα,
(τὰ ξέρει ἢ συντέκνισσα)
χίλια διακόσα ἕνα.

Ἐπῆρα(γ) κι' ἄλλα μετρητά,
πὸ κράτησα ὡς τόσο,
ἀπὸ τὸ τσέκι(μ) ποῦφεραν,
νὰ τοὺς ἐξαργυρώσω».

Κι' ἐκεῖνος τὸν ἐκόνταζε
χωρὶς νὰ βγάλῃ λέξι...
δὲν ἤθελεν ἢ μάνα του
κάτι νὰ βρῆ νὰ ψέξῃ.

Καὶ μέσ' στήν ἀγανάκτησι
καὶ στὸ θυμόν, ὀποῦχει,
θυμᾶται καὶ τὴ μάνα του,
πὸ τοῦβαλε στουμούχι²⁰.

Καὶ δὲν τὸν ἄφινε νὰ πῆ
τ' ὅ,τ' εἶχε στὸ μυαλό του
γιὰ τὸν καλὸν τὸν σύντεκνο
καὶ τὸν συμπέθερό του.

Κι' ἔβγαλε καὶ τὸν πλήρωσε
καὶ λέει μὲ τὸν νοῦ του:
«ἄλλο καζοῦκι²¹ κι' ἀπὸ δῶ»
(σᾶν τοῦ συμπέθεροῦ του).

Ἄφ' οὔ τὸν εὐχαρίστησε
γιὰ τὰ καλά του λόγια,
ἐπῆγε σ' ἄλλα μαγαζιά,
πὸ ἦσαν σὲ κατόγια.

Καὶ μὲ πολλὴν εὐγένεια
παντοῦ ἐχαιρετοῦσε,
«κι' ἂν χρεωστοῦν οἱ γέροι του
κι' ἐκεῖ» τοὺς ἐρωτοῦσε.

Οὔτε κανείς εὐρέθηκε
να πῆ πῶς τοῦ χρουστοῦσι,
κι' ὅλοι τὴν καλοσύνην του
θαυμάζουν κι' ἐπαινοῦσι.

Καὶ τελευταῖα βρέθηκε
σ' ἓνα μικρὸ(γ) κρεμάρι²²,
ποὺ τῶχαν κάμη μαγαζί,
κι' ἐβγάλαν τὸ θροφτάρι.

Πέρασε τὸ κατώφλι του
καὶ πάει παρὰ μέσα,
ὁποῦταν ἓνας ἄθρωπος
μὲ λυγδομένη φέσα.

Ποὺ κάθετον νεκούκουα
καὶ ναργελὲν ἐρούφα,
κρατῶντας μέσ' στὰ σκέλη του
τῆς βράκας του τῆ(γ) κούφα²³.

Κι' ὁ νέος ἐχαιρέτησε
κι' εὐγενικὰ τοῦ λέει:
«Μήπως οἱ γέροι ἔχουσι
στὸ μαγαζί σου χρέη;»

Κι' ἐκεῖνος ἀποκριθῆκε
μὲ ζαχαρένια γλῶσσα:
«Θαορῶ πῶς κάτι πήρασι(γ)
καὶ δὲ μοῦ τὸ πληρῶσα.

Στάθου να δῶ ἂν τῶγραφα
μέσ' στὸ κατάστιχό μου,
κι' ἂν τύχη καὶ τὸ ξέχασα,
τὸ λάθος εἶ(δ) δικό μου».

Κι' ἐπῆρεν τὴ δεφτέραν²⁴ του,
ποὺ σκορδαλιὲς μυρτζιει,
κι' ἐμπρός του τὴν ἐξάπλωσε
κι' ἀρχίζει να σκαλίξει.

Και τέλος ἀνεκάλυψε
σ' ἐκεῖνα τὰ σκουπίδια,
πῶς χροεωμένοι ἔμειναν
γιὰ ἑκατὸ σανίδια.

«(Δ)ὲ(μ) πῆραν ἄλλον τίποτα
οἱ γέροι σου παιδί μου,
γιατὶ μακρὰ τὸν ἐπεφτε,
θαροῶ, τὸ μαγαζί μου».

Κι' ὁ νέος ἐβασάνισε
πολὸν τὰ λογικά του,
γιὰ νᾶβρη, ἂν ἐδρίσκετο
κι' αὐτὸς στὰ σύγκαλά²⁵ του.

Καλά, τοῦ λέει, ἄφησε
νὰ πάγω νὰ ρωτήσω,
κι' ἂν ἴσως καὶ τὰ πῆρανε,
θᾶρτῶ νὰ σέ ξοφλήσω.

Κι' ἐβγήκε κι' ἐχαιρέτησε
κι' ἐτράβηξε στὸ σπίτι
μὲ χαλασμένη τὴν καρδιά,
γι' αὐτὸν τὸν ἀγιογδύτη.

“Όταν ἡ γρηά του ἄκουσε
τὰ ἑκατὸ σανίδια,
θαροεῖς πῶς τὴ δαγκάσανε
φαρμακεμένα²⁶ φίδια.

«᾽Ω γυιέ μου, (δ)ὲν ἐπῆραμε
σανίδια ᾽πὸ καένα²⁷.
ὁ ἄθροπος θὰ λάθεψε(γ),
καὶ τᾶγραψε σέ μένα».

Κι' ἐρώτησε τὸ(γ) γέρον της
ποῦν κάθετο(μ) πιὸ πέρα:
«τθυμᾶσαι ν' ἀγοράσαμε
σανίδια κωμιὰ μέρα;».

Κι' ὁ γέρος ἀποκοιθῆκε:
«Φουρτούνα νὰ τὸν εὔρη²⁸!
ἑκατὸ δράμια πῆραμε
σαφροῖδια τὸ Σοτέμπρη,

Κι' ἐκεῖνος μᾶς τὰ χρέωσε
γιὰ ἑκατὸ σανίδια!
πάαινε²⁹, γνιέ μου, πλήρωσε
τὰ ἑκατό... σαφροῖδια».

Καὶ τὸ παιδὶ αἰσθάνετο
στὴ μύτη του ἀκόμα
τὴ μυρωδιὰ τῆς σκοροδαλιάς,
τοῦ τεφτεργιοῦ³⁰ τῆ βρωῶμα.

Καὶ λέει στὸν ἀφέντη του:
«Σᾶ(μ) πᾶς στὸ καφενεῖο,
πέρασε πλήρωσέ του τα
καὶ σβύστ' ἀπ' τὸ βιβλίον».

Καυγᾶς μεγάλος ἔγινε
μὲ τοῦτα τὰ σαφροῖδια·
ὁ ἔμπορος ἐπέμενε
πὼς ἦτανε σανίδια.

Κι' ὁ γέρος ὁ ἀράθυμος³¹,
ποὺ κόντεψε νὰ σκάσει,
ἐσήκωσεν τὴ ράβδαν του,
τῆ(γ) γκλάβαν³² του νὰ σπίαση.

Ὁ ἄλλος δὲν ἐχώνεψεν
αὐτὸ τὸ ρεζίλικι,
κι' εἰθὺς μιὰ βάρκα ναύλωσε
νὰ πᾶ' νὰ κάμη δίκη.

Μὰ τὸ παιδὶ δὲν ἤθελε
τέτοιω λογιῶ³³ μεπλάδες,
κι' ἔτρεξε καὶ τὰ σκιάξανε
μὲ τοὺς μισοὺς παράδες.

*Καὶ τότε παρακάλεσε
τοὺς γέροντας καὶ τοὺς λέει:
" Ἄλλη φορὰ μὴν κάμνετε
εἰς τοὺς ἐμπόρους χροῆ.*

*Πήγαυε, μάνα μου, καὶ σὺ
καὶ πλήρωσ' ὅ,τι μένει,
δὲ θέλω στὰ κατάστιχα
νὰ σ' ἔχουνε γραμμένη...)*

*Κι' ὅταν τ' ἀπομεσήμερον
ἐπῆγεν εἰς τὸ Σκόπι,
ἐσπέπτετο, πῶς βρῖσκονται
στὸν κόσμον τέτοι' ἀθροῦποι.*

*Κι' ἄλλα πολλὰ ἐσκέπτετο,
ποῦ μόνοι σας θὰ βρῆτε,
μέσα σὲ τοῦτες τὶς γραμμές.
χωρὶς νὰ κουρασθῆτε.*

-
- 1) Ψώνια. 2) Μικροπράματα· ἐδῶ ἔχει τὴ σημασίαν τῶν ψιλικῶν: δακτυλῆθρες, βελόνες κλπ. 3) Γιάννης Φυλακτός, ἔμπορος στὸ Λαγκάδι. 4) Ἀγροτικὸ τοπωνύμιον στὰ Ν.Δ. τοῦ νησιοῦ. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχε ἐκεῖ πόλις. 5) Τοπωνύμιον ἀγροτικῆς περιοχῆς μὲ πολλὰς ἐλιές. 6) Ἐπισκεύασα, διόρθωσα. 7) Ἀγελάδα. 8) Κωνσταντῆς Ὀρσάρης, βοσκόσ. 9) Ἀνώγια. Ἐνοεῖ τὰ ἐμπορικὰ στὸ Λαγκάδι ποῦ εἶναι ὑπερυψωμένα τοῦ δρόμου. 10) Μήτε. 11) Χρεώνει. 12) Ἐσοδεία, τὰ ἀγροτικὰ προϊόντα πρὸς πώλησιν. 13) Πήγαυε. 14) Δῶσε. 15) Εἰδες. 16) Ἐπιτόκια. Ὁ Μπαλαλῆς δίνει μιὰ περιγραφὴ τῆς τοιογλυφίας καὶ τῆς κλεψιδίας τῶν φτωχῶν ἀγροτῶν τοῦ νησιοῦ. 17) Ἐκτός. 18) Ρετάλια, τσίτια ποῦ τὰ βαζαν γιὰ φόδρες. 19) Ἐξοχή στὰ χωράφια. 20) Φίμωτρο. Ἔτσι λένε αὐτὸ ποῦ χρησιμοποιοῦν γιὰ νὰ φράσσουν τὸ στόμα τῶν βοδιῶν, γιὰ νὰ μὴ τρῶνε τὸ κριθάρι κατὰ τὸ ἀλώνισμα. 21) Καζίκι, φιάσκο. 22) Μικρὴ σπηλιά. 23) Τὸ φούσκωμα τῆς βράκας στὸ πίσω της μέρος. Ἡ βράκα γινόταν ἀπὸ 8 πῆχες πανί, τὸ σάβρακο ἦταν 18 πῆχες. Ἐνεκα τοῦτου φούσκωνε ἀπὸ πίσω. 24) Δεφτέρει· βιβλίον λογαριασμῶν. 25) Στὰ καλά του. 26) Φαρμακευτά. 27) Κανένα. 28) Συνηθισμένη Νισύρικη ἔκφρασις. 29) Πήγαυε. 30) Δεφτεριοῦ. 31) Εὐέξαπτος. 32) Τὸ κρανίον του, ἡ κεφαλὴ του. 33) Εἰδῶν.

33. Ο ΑΔΙΑΘΟΝΑΣ¹

Ἡ κακομοίρα ἢ Καλή
σκυμμένη στή μονή της
ἐθώρειν τὸν ἀδιάθονα,
ποὺ βγήκε στὸ μερὶ² της.

Καὶ σὰ φωτιά τὴν ἔκαιε...
ποὺ πά' νὰ τὸν τανίση³,
κι' ἀπὸ τὸ(μ) πόνο κόντευγε
νὰ πέση, νὰ λυττίση⁴.

Καὶ τὶς φωνές, ὅπου ἔβγαλλε,
στή γειτονειὰν ἀκοῦσαν,
κι' ἐθάρρουν πὼς τὴ δέγρασι(γ)
καὶ τὴν ἐτυραννοῦσαν.

Κι' ἐτρέξαν οἱ γειτόνισσες
εἰς τῆς Καλῆς τὸ σπίτι,
ποὺ ἀνοίγειν ἢ πόρτα του
μ' ἓνα χοντροὸ σειρήτι⁵.

Ἄῶχον κακὸ(μ) ποὺ τῶπαθα,
καὶ δὲ βαστῆ ἢ καρδιά μου,
ποὺ φούσκωσεν τὸ πόδι μου,
κι' ἐπρόστην ἢ ἐλγή⁶ μου.

Ἡ μιὰ κρομμύδια ἔψησε,
νὰ βάλῃ στὸ σπειρί της,
καὶ τὴν μαντήλαν ἔκοψε,
νὰ δέση τὸ μερὶ της.

Ἡ ἄλλη γλυκοβάλανα⁷
ζεστά, κοπανισμένα,
εἰς τὴν ἐλγάν της ἔβαλε,
μὲ λάδι ζυμωμένα.

Ἡ τρίτη, πιὸ πραξούμενη⁸,
μὲ στοχασμὸ(γ) καὶ γνῶσι,
στὸ γέρο Παῦλον⁹ ἔτρεξε,
χαμπάρι¹⁰ νὰ τοῦ δώσει,

Ποὺ γιάτρεινε(ν) τὴ φάουσα¹¹
 μὲ τῶ(σ) σευγλῶν¹² τὰ φύλλα,
καὶ μ' ἀλεφὴν¹³ ἀπὸ σκορπιούς,
 φειδόντυμα(γ)¹⁴ καὶ μύλλα¹⁵.

Κι' ὁ γέρος ἀποκρίθηκε:
 «Αὐτοὶ οἱ ἀδιαθῆνοι
θέλου(μ) μαχαῖρι(γ), κόρη μου,
 νὰ φύουσιν¹⁶ οἱ πόνοι».

Καὶ πέρνει τὴ φαρσέταν¹⁷ του
 (ἀ)πὸ πάν' ἀπὸ τ' ἀράφι¹⁸,
ποῦγεν ἀθέρα¹⁹, ποῦκοβγε,
 σὰν νᾶτανε ξυράφι.

Καὶ στῆς Καλῆς ἐτροάβηξε...
 Σὰν εἶδε τὸ σπειρὶ της,
σὰ φλογισμένο κάρβουνο
 νὰ καίη τὸ μερὶ της,

Βραστὸ νερὸν ἐδιάταξε,
 ξαντό²⁰, καὶ μιὰ(μ) πετσέτα
νὰ καθαρίσῃ τὸ σπειρὶ,
 νὰ πλύνῃ τὴ φαρσέτα.

Ἐζήτησε(γ) κι' ἐφέρασι(γ)
 κι' ἔνα(μ) παλιὸ τσονκάλι,
νὰ χύνωνται τὰ ἔμπυρτα²¹
 ποὺ τὸ σπειρὶ θὰ βγάλῃ.

Σὰν ἦσαν ὅλα ἔτοιμα,
 χωρὶς καιρὸ νὰ χάσῃ,
τῆς σχίζει τὸν ἀδιάθονα
 καὶ σφίγγει τον, ν' ἀδειάσῃ.

Κι' ὕστερα τὸν ἐξέπλυνε
 μὲ λίη(γ) κουκουζίνα,
κι' ἐπύλωσέν²² τον μὲ ξαντό,
 σὰν καϊκιῦ καρίνα.

*Καὶ ἡ Καλὴ ξεφώνιζε,
 σὰν νᾶτανε θρεφτᾶρι,
 πὸν τὸ ξεχάσαν νηστικὸ
 δυὸ μέρες στὸ κρεμάρι...*

1) Ὁ δοθιὴν, ἄλλη Νισύρικη ὀνομασία βούζουνας. 2) Ὁ μηρός. 3) Ἀγγίξει, φάξει. 4) Λιποθυμήσει. 5) Πιάνανε τὸ σειρήτι ἢ σπάγγο, τὸ τραβοῦσαν πρὸς τὰ ἐπάνω, ἔτσι ἔβγαине ἓνα ξύλο, πὸν ἦταν περασμένο σ' ἓνα δίχαλο πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα. 6) Τὰ γάγγλια τῶν βουβώνων. 7) Καρπὸς τοῦ δρυῦ, γλυκὰ βαλάνια. 8) Ἰκανή, σβέλτα. 9) Μιχάλης τοῦ Παύλου ἔκαμνε τὸν πρακτικὸ γιατρὸ. 10) Εἶδηση. 11) Συριγγιο, κατάρρα: «ἡ φάουσα νὰ σέ φάει». 12) Τεῦτλα, κοκκινογούλια. 13) Ἀλοιφή. 14) Τὸ ξηρὸ ντύμα τοῦ φιδιοῦ. 15) Τὸ λίπος τῶν χοίρων. Χρησιμοποιοῦσαν γιὰ ἀλοιφή: Κουρκούταβλο ψημένο στὴ φωτιά κοπανισμένο μέχρι νὰ γίνει στάχτη γιὰ ἀντισηπτικὴ ἀλοιφή. 16) Φύγουν, νὰ περάσουν. 17) Φαλσέτα τοῦ τσαγγάρη. 18) Ράφι. 19) Ἀθήρ, ἡ κόψη τοῦ ξυραφιοῦ. 20) Ἴνες ἀπὸ ὕφασμα. 21) Πύα. 22) Γέμιζε πιέζοντάς το.

34. Ο ΠΑΣΧΑΛΗΣ

A. Ἐπέτσωσές¹ τα Πασκαλή;

*Π. Κι' ἐκαλοπέτσωσά τα...
 στὸ καλαπόδι βροσκοῦνται
 καὶ σὲ θωροῦσι, νά τα.*

*Μὲ τὸ πετσὶν τῆς ἀελιαῖς
 σοῦ τᾶχω καωμένα,
 καὶ μὲ σουρίμι² στορηφωτό,
 τοῦ κατσικιοῦ ραμμένα,*

*Κι' ἔβαλα καὶ στοὺς πάτους των
 πολὺ(μ) πολὺ τσιρίσι³,
 πὸν θὰ τοὺς φθείρης μὲ καιρό,
 χωρὶς νὰ ξεκολλήση.*

*Ἐκεῖνος πὸν σοῦ τᾶκαμε
 σ' ἐγέλασεν, Ἀτθοῦσα,
 κι' ἐκόλλησεν, ἀντὶς πετσί,
 χαρτόνι στῆ(μ) πατούσα⁴.*

Καὶ μ' ἓνα σπάγκον τᾶρραφε,
ποῦ μπλέκουσιν τὸ γρίπο,
καὶ σᾶ(γ) κλωστή μαλάκωσε
μὲ τοῦ σφυργιοῦ τὸν κτύπο.

Τέτοια δουλειὰ σᾶς κάμνουσιν
ἐδῶ οἱ παπουτσήδες·
θαρρεῖς, ἂν πᾶνε παρακεῖ,
πῶς θαῦρον μουστρεῖδες;

Πόσο(γ) καιρὸ τὰ φόρσες
ἐτοῦτα τὰ παπούτσια,
κι' ἐξέφτισαν οἱ πάτοι των
σᾶν ναργελεῖ μαρκούτσια;

A. Ἐγέλασέ μ' ὁ ἄθροπος...
τῶπα κι' ἐγώ, Πασκάλη,
πρῶτη βολὰ ποῦ τᾶβαλα
κι' ἐπάαινα στὸ Δάλι.

Στὴ λίμνη τῆς Χρονσότιμης⁵
ποῦ γύρισα τὸ δρόμο,
ξεκρέμασα τ' ἀνάεμα
ἀφ' τὸ δεξί μου νῶμο.

Καὶ τᾶβγαλ' ἀφ' τὰ πόδια μου
γιὰ νὰ τὰ βάλω μέσα,
κι' εἶδα πῶς ἐξεφτίσασι(γ)
καὶ τὰ χαρτιά ἐπέσα.

Ἔρχου, Πασκάλη, νᾶξερες
τὴ λύπην ὅπου πῆρα,
ποῦ γύρισα ξεπόλυτη⁶,
γι' αὐτόν, ἢ κατομοῖρα.

Ἄν ἦτο ξένος, θᾶστρεφα
νὰ τού τὰ πάρω πίσω·
εἶναι δικός, καὶ ντρέπομαι,
κι' (δ)ὲ θέλω νὰ μιλήσω.

Μὲ τὸ συγγενολοῖ μάς,
καὶ μὲ τὸ συντεκνίει,
ἐπόμεινα⁷ ξεπόλυτη,
καὶ χάρις χαρτζιλίκι.

Ἄς εἶναι δά, στὴ Νίσυρο
κάλλιο σου νᾶσαι ξένος,
παρὰ πὸν νᾶχης συγγενεῖς
καὶ νᾶσαι πουλημένος.

Δὸς μου τα τὰ παπούτσια μου
καὶ πέ μου πόσο(γ) κάμνον,
γιατὶ ἐτοῦτα πὸν βαστῶ,
θαρρῶ πὼς δὲν ἐφτάνου.

Καὶ σᾶ(μ) περάσω ὕστερα,
καὶ πάω νὰ ποτίσω,
ὄσα πομείνου, φέρνω τα,
Πασκάλη, νὰ ξοφλήσω.

Π. Δ(ἐ) θέλω τώρα μαεδιά·
πάρα καὶ φόρσεέ τα,
καὶ σᾶ σοῦ περισσεύγουσι⁸,
πέρα καὶ πλήρωσέ τα.

Φέρε καὶ τίς κοντυῶρες σου,
ν' ἀλλάξω τὰ τακούνια,
πὸν κρέμονται στὴ μιὰ μεριά
σᾶ σῶκα, σᾶ μουσκούνια.

Α. Εὐκαριστῶ, Πασκάλη μου...,
νὰ ζήσης χίλιους χρόνους
ἀξένοιαστος, κι' ἀκούραστος,
χωρὶς καμοὺς καὶ πόνους.

1) Ἔβαλες τὴ σόλα. 2) Κορδόνι ἀπὸ δέριμα. Τὸ δέριμα τὸ ἔβαζαν ἀρχικὰ στὴν ἄλμη, ὕστερα τὸ ἐξήραιναν, τὸ ἔβαζαν 24 ὥρες στὸ νερὸ καὶ ἀφοῦ μαλάκωνε τὸ ἔκοβαν μὲ τὴ φαλσέτα σὲ πλάτος 1/2-1 ἑκατοστό. Μετὰ τὸ ἔστριφαν ἀλείφοντάς το μὲ λίπος. Ἔτσι ἦταν πιὰ ἔτοιμο γιὰ νὰ χρησιμοποιηθεῖ στὸ πέτσωμα τῶν παπουτσαίων. 3) Τσιρίσι, κόλλα. Συγκολλη-

τική αλοιφή, την έκαναν από την άγριοκρομμύδα (μανδραγόρας). Στη Νίσυρο τη λένε και *ακουρουιάν*, γιατί μοιάζει με τὰ αυγά τῆς κουρούνας. 4) Πάτο. 5) *Όνομα γυναίκας και γνωστής κατά την εποχή του ποιητή. 6) Ξυπόλητη. Έξω από τὸ χωριὸ στὰ χωράφια πήγαιναν ξυπόλητες. Τὰ παπούτσια τὰ φορούσαν σὰν μπαίνανε στὸ χωριό. 7) *Έμεινα. 8) Περισσεύουν.

35. ΤΟ ΧΑΣΑΝΑΚΙ¹

- X. *Εἶπα μου πὼς σὲ θέλουσι
νὰ πάης στὸ κονάκι...*
- Π. *Κι' ἦντα(μ) ποὺ θὰ μὲ κάμουσι;
Δὲ ξέρεις, Χασανάκι ;*

- X. *Καὶ μπᾶς καὶ λέουν τίποτα;
Ἐκεῖνοι μανταλόνου,
κι' ὄλο μιλοῦ στὰ μυστικά·
καμμιὰ βολᾶ² μαλόνου.*

*Θαορῶ πὼς σὲ γυρεύγουσι,
γιατὶ ὁ γάδαρός σου
ἔνα τσαμπὶν (δ)ὲν ἔφηκεν
ἄφ' τὸ γειτονικό σου.*

*Καὶ ἀγωγή σοῦ κάμασι(μ)
ποὺ ἀπολύς³ τὰ ζᾶ σου,
καὶ ξεπεροῦν τὴν ἀμπατή
καὶ πᾶν' στοῦ γείτονά σου.*

*(Δ)ὲν ἔχω ἄλλον νὰ σοῦ πῶ,
καὶ πᾶαν' ἀπατός σου,
νὰ δῆς αὐτό(μ) ποὺ φέρασω,
μπᾶς κι' εἶν' ὁ γάδαρός σου.*

*Ἐστεῖλαν πρῶτα τὸ(β) Βιολῆ⁴,
κι' εἶπαν του νὰ σὲ φέρη,
κι' ἐκεῖνος (δ)ὲν ἐφάνηκε,
κοντεύγει μεσημέρι.*

*Κι' ἐθύμωσεν ὁ *Ο(μ)-μπασης⁵
κι' ἐκάλεσεν ἐμένα.*

Χασάνη, μού πε, φέρε τον,
τὰ χέργια του δεμένα.

Κι' ἐπῆρα δρόμο(γ) κι' ἔφαχνα
νὰ βρῶ τὴν ἀφεντιά σου
ποῦγεινες ἀνεμόχολο(γ)⁶
κι' ἐχάθην ἢ θωριά σου.

Κι' ἀπὸ τὸν ἕνα(γ) καφενῆ
ἐπάαινα⁷ στὸν ἄλλο,
κι' ἤδρα μπελᾶ γιὰ λόου σου,
καὶ βάσανο μεγάλο.

ᾠσπου καὶ σ' ἐσκαμπάστηκα⁸,
ποῦ πέρασ τὸ καντοῦνι.
Κλοῦθα⁹ μου νὰ πααίνωμε
μῆ(μ) πάρω τὸ κατσούνι...¹⁰

-
- 1) Τουρκάκι, βοηθητικός τζαφτιές χωροφύλακας, πού γνώριζε καὶ ἑλληνικά. 2) Φορά.
3) Ἀφήνω ἐλεύθερο, ἀπολύω. 4) Θὰ ἦταν ἀγροφύλακας ὄνομα γνωστῆς οἰκογενείας. 5) Ὁ
δεκανέας τουρκικά. 6) Ἄφαντος, κονιορτός. 7) Ἐπήγαινα. 8) Ἀντιλήφθηκα, σκαμπάζομαι.
9) Ἀκολουθα με. 10) Ραβδί πού στὴν κορφὴ του εἶναι γυρισμένο σὰν τρίγωνο.

36. ΘΥΜΑΣΤΕ

Παιδιά, ποῦ ξενιτεύεστε,
μὲ τὴν γλυκειὰν ἐλπίδα,
πὼς θὰ ξαναγυρίσετε
μιὰ μέρα στὴ(μ) πατρίδα,

Κάμνετε πέτρα τῆ(γ) καρδιά,
καὶ σίδερο τὸν νοῦ σας,
νὰ σᾶς κρατοῦν ἀξέχαστες
τις χάρες τοῦ χωριοῦ σας.

Θυμᾶστε πάντα τὸ Τρουλί¹,
καὶ τὴ Βουή¹ πιὸ πέρα,
μὲ τῆ(γ) καθάρια θάλασσα,
τὸ δροσερὸν ἄερα.

Ἐμεῖ ἐπρωτομάθετε
μικροὶ νὰ κολυμπᾶτε,
ἐμεῖ ἐσυνειθίσατε
σὰ ψάρια νὰ βουτᾶτε...

Θυμᾶστε τοὺς Χοχλάκους² μας,
τοὺς ἀχοινιούς, τὴν ξέρα,
τὴν ἄσπρη τὴν κουκούλα τους,
ποὺ βρῖσκεται πιὸ πέρα.

Τῆς Παναγιᾶς τὸν ἐγκορμό³,
τοὺς ἄγριους του βιτσιλούς,
τὶς χοχλακιές, ποὺ τρέχαμε,
νὰ βροῦμεν ἀσφιτίλους...

Θυμᾶστε τὰ ρημίδια μας,
τὶς πέτρες, τὰ καντούνια,
τὰ χαλατά⁴, τὶς ἀμπατές,
τὰ σῦκα, τὰ λουμπούνια.

Καὶ στή(γ) καρδιά μας ἔχετε
μιὰ μυστικὴ λαχτάρα,
γιὰ νὰ ξαναγυρίσετε,
νὰ δῆτε τή(γ) καμάρα⁵,

Ποὺ τὸ(γ) κρυφτὸν ἐπαίζετε
στὰ παιδικὰ σας χρόνια,
χωρὶς καμὸς καὶ βάσανα,
καὶ χωρὶς καταφρόνια...

Θυμᾶστε τὸ δωμάσι⁶ σας,
τοῦ φούρνου τὸ(φ) φανόφτη⁷,
κι' οἱ ξένοι ὄ,τι κάμνουσιν,
ἐσᾶς νὰ μὴ σᾶς κόφτη⁸.

Γιατὶ αὐτοὶ δὲν ἔχουσι
χωρὶς σᾶν τὸ δικό σας,
οὔτε καὶ σπῖτια ποὺ πονοῦν,
ὡσᾶν τὸ πατρικὸ σας.

Θυμᾶστε τ' ἀκρογιάλια μας,
τὰ φύκια, τὶς μαλλιάδες⁹,
τὰ δίκτυα, τὸ(μ) πιζόβολο¹⁰,
ποὺ ρίχναν οἱ ψαράδες.

Τίποτε μὴ ξεχάνετε,
πτωχοὶ κι' εὐτυχισμένοι,
κι' οὔτε στιγμή νὰ σκέπτεστε
πῶς θᾶστε πάντα ξένοι...

Θυμᾶστε καὶ τὴν Ταῦλα μας
μὲ τὴ μακροῦ(μ) πεζούλα¹¹,
καὶ τὸν Ὁξό¹², ποὺ βλέπαμε
μὲ φόβο καὶ τρεμούλα.

Ποτὲ μὴν τὴ ξεχάνετε
στὰ μαυρισμένα ξένα,
νέα ζωὴ νὰ δίνετε
σὲ νειᾶτα κουρασμένα.

Ἐκεῖ σιγοξυπνήσανε
τὰ συναισθήματά σας,
κι' ἐνοιώσατε ἀνήσυχη
στὰ στήθεια τὴ(γ) καρδιά σας.

Τὴν Ταύλα, ποὺ χορεύγατε
μὲ ζηλεμένη χάρη,
κι' ἐπέρνατε χαρούμενοι
τὶς κόρες στὸ μπροστάρη¹³,

Ποὺ κάθε μιά τους ἔμοιαζε
σὰ φουντωμένη γλάστρα,
μὲ κόκκινα τριαντάφυλλα,
καὶ μὲ γαρούφαλ' ἄσπρα.

Ποὺ γύρου μοσχοβόλιζαν
τὰ νειᾶτα τὰ δροσᾶτα,
τὴν ὠμορφιά τὴν ἄγγικτη
καὶ τὰ κορμιὰ τ' ἀφρᾶτα.

Ποῦ στοῦ χοροῦ τὸ γύρισμα
καὶ τὰ γλυκὰ των μάτια,
μὲ χάρδια ἀπονήρευτα
σᾶς πλέκανε πλεμάτια¹⁴.

Ποῦ μέσα σιγοπιάνονται
ἐκεῖνοι ποῦ ποθοῦσι,
στὸ ἄδολο ζευγάριωμα
ἀξένοιαστοὶ νὰ ζοῦσι...

Γιὰ δῆτε μιὰν ἀφρόπλαστη
γλυκεῖα Νισυροπούλα,
ποῦ λυπημένη κάθεσαι
ἐπάνω στῆ(μ) πεζούλα.

Ἔχει κρυφὸ τὸν πόνο της,
μὰ ὁ καθεὶς μαντεύει,
τί βάσανο στὰ στήθεια της
καὶ τί θεριὸ φωλεύει.

Σὰν τῆ δροσιά ποῦ χύνεται
ἀπ' τῆς μηλιάς τὰ φύλλα,
καὶ πέφτει πάνω στὰ γλυκὰ
καὶ κόκκινά της μῆλα,

Ἔτσι κυλοῦν τὰ δάκρυα της,
στὰ δυὸ τὰ μάγουλά της,
καὶ τὰ σκουπᾶ ἢ μάνα της,
ποῦ κάθεσαι κοντά της.

Ὁ Νιὸς ποῦ τὴν ἐχόρευγε
τὸ(μ) περασμένο χρόνο,
κι' ἔσμιξε τὴν ἀγάπη του
μὲ τὸν δικό της πόνο,

Στῆς ξενητεῖας τὰ βάσανα
καὶ στῆς ζωῆς τῆ(μ) πάλη
ἀρρώστησε, κι' εὐρίσκεται
σ' ἀπελπισιὰ μεγάλη.

Κι' οὔτε καὶ γράμμα ἔστειλε
νὰ μάθουν πῶς πηγαίνει!
(ὄς ἦτο νὰ μὴ βρῖσκονται
ποτὲ ξενητεμένοι...)

Θυμᾶστε καὶ τοὺς γέρονς σας,
τὰ δάκρυα, τὰ φιλιὰ τους,
καὶ τίς εὐχές, πὸν πήρατε,
σὺν φεύγατε μακρὰ τους.

Θυμᾶστε καὶ τοὺς φίλους σας,
θυμᾶστε με κι' ἐμένα,
πὸν ξενητεύτηκα μικρὸς,
κι' ἐγγήρασα στὰ ξένα...

1) Τοπωνύμια κοντὰ στὸ παλιὸ λιμάνι. Τρουλι (βλέπε ὑποσημείωση στὸ ποίημα ἀρ. 26). Βουή· πήρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴ βοή τῶν κυμάτων ποὺ σπᾶνε πάνω της. 2) Ὀρμος πρὸς τὰ Ν.Δ. κάτω ἀπὸ τὸν κρημνὸ τῆς Σπηλιανῆς καὶ τὸ Μολύβι. Τὴν ὀνομασία του τὴν ὀφείλει ἀπὸ τίς στρογγυλές πέτρες χοχλάκους ποὺ εἶναι γεμάτη ἡ παραλία του. 3) Κρημνός. 4) Χαλάσματα παλιῶν ἐρειπωμένων σπιτιῶν. 5) Στοά. Ὑπήρχαν ἡ Καμάρα τοῦ Ἀριστείδη, τοῦ Παπαγιάννη, τοῦ Ποταμοῦ καὶ ἄλλες. 6) Ἡ σημερινὴ βεράντα, τὴν ἔλεξαν καὶ ἡλιακὸ. 7) Καπνοδόχος. 8) Μέλλει, ἐνδιαφέρει: «Ἐμένα ἐμ με κόφτει τίποτα». 9) Τὰ χόρτα τῆς θάλασσας πάνω στὶς πέτρες. 10) Μπιζόβολο: δίχτυ ποὺ ἔχει τριγύρω πάνω του μολύβια. 11) Πεζούλι. 12) Ὁ κρημνός τῆς Σπηλιανῆς. 13) Ἡ ἀρχὴ ἢ κεφαλὴ τοῦ χοροῦ. 14) Πλε(γ)μάτια, δίχτυα.

Β) ΤΑ ΝΙΣΥΡΙΚΑ ΜΟΥ

37. Ο ΔΟΥΛΕΥΤΗΣ¹

Ὁ δουλευτῆς ἐκάθησε
στοῦ βασταδιοῦ τὴν ἄκρια²
καὶ βλαστημᾶ τὴν μοῖραν του
καὶ χύνει μαῦρα δάκρυα.

Ὦχον ὁ κακονάσουπος³
κι' ἀνάθεμα τὴν ὥρα
πὸν μέ' στελλεν ἢ μάνα μου
σὲ τούτη δάν⁴ τῆ χώρα.

Ἄς βούλλιζε στὸ πέλα(γ)ος
τοῦ Περουλῆ⁵ ἢ βάρκα
κι ἄς ἔτρωαν τὰ ψάρια του
ἄφ' τῆ δική μου σάρκα,

Παρά νὰ βγῶ στὴ Νίσυρο
τέτοια ζωὴ νὰ ζήσω
νὰ μὴν μπορῶ στὴν Κέφαλο⁶
ποττές μου⁷ νὰ γυρίσω.

Ἦμονα νιὸς κι' ἐγήρασα
μὲ τούτους τοὺς ἀνθρώπους
καὶ μαεδὶ δὲ μοῦδωκαν
γιὰ τοὺς πολλοὺς μου κόπους.

Ἐνα γκρομύδι, δυὸ ἐλιές
παπούδια⁸ χωρὶς λάδι
μέσ' στὸ μπουστὶ μοῦ βάλλουσι
πρὶν κοιμηθοῦν τὸ βράδυ.

Κι' ὄλο ξυπνῶ μὲ τίς ἀγῆς
κι' ὁ πετεινὸς πρὶ γκράξει.

καὶ πέρω τὸ δεσάκι μου
καὶ φέβγω⁹ πρὶ χαράξει

Καὶ ζεβγαρίζω¹⁰ τὸ Καμπὶ
καὶ σπέρω τὰ Κανάφια,
μαέβγω τὰ μαξούλια των
καὶ σκάβγω¹¹ τὰ χωράφια.

Καὶ μὲ τὸ λιοβασίλεμα
τὰ βώδια των ταῖζω,
φορτώνομαι σὰ γάδαρος
καὶ στὸ χωριὸ γυρίζω.

ᾠχου ὁ κακονάσουπος
κι' ἀνάθεμα τὴν ὄρα
ποὺ μ' ἔστειλεν ἡ μάνα μου
σὲ τούτη δὲν τὴ χώρα.

Γνωμ. ἀρ. 40/1935 σ. 4.

1) Αὐτὸς ποὺ δουλεύει στὰ χωράφια, φροντίζει τὰ ζῶα, μόνιμος ἐργάτης. Πληρωνόταν μὲ τὸ μῆνα ἢ τὸ χρόνο, οἰκίσσιτος. Μὲ τὸ ποίημα αὐτὸ περιγράφει τὴ δύσκολη ζωὴ τοῦ δουλευτῆ. 2) Ἄκρη. 3) Ἄτυχος, δυστυχησμένος: «ᾧχ ὁ κακονάσουπος κι' ὁ κακογραμμένος». 4) Αὐτὴν ἐδῶ. 5) Γιάννης τοῦ Περουλιῆ ἢ Γιαννάρα. 6) Χωριὸ τῆς Κῶ ἀπ' ὅπου οἱ Νισύριοι ἐπαίρναν συνήθως δουλευτῆδες. 7) Ποτέ. 8) Τὰ βραστά στεγνὰ μαυρομάτικα φασόλια τὰ λεγόμενα Νισύρικα. 9) Φεύγω. 10) Ζευγαρίζω. 11) Σκάπτω.

38. Η ΞΕΛΟΓΙΑΣΜΕΝΗ

Πόσο γκριθάρην ἔλεσες
αὐτὴν τὴν ἐβδομάδα,
κι' ὄλο στὸ μῦλο βρίσκεσαι
κι' ὄλο ζητᾶς ἀράδα;

Θαροῶ πὼς σ' ἐξεμάλισεν
ὁ μιλωνᾶς ὁ πλάνος,
κι' ἐπιάστηκες στὰ δίκτυα του
σὰ ζαλισμένος χάνος.

Τί ἔχεις μέσ' τ' ἀνάεμα
καὶ πῶς καὶ τοῦ τὰ δίνεις
στὸ Λευκαντιὸ σὰν ἔρχεσαι
τὰ ροῦχα σου νὰ πλύνῃς;

Καὶ τὰ λουμπούνια, τὸν τουρβᾶ
στῆ θάλασσα σ' ἀφέρνεις
γιατί ἀπὸ τὸ μῦλο του
χαρούμενη διαβαίνεις;

Κι' ὄλο καὶ κοντοστέκεσαι
νὰ βγῆ νὰ σοῦ μιλήσῃ
ὁ πονηρὸς ὁ μυλωνᾶς
καὶ μέσα νὰ σὲ κλείσῃ.

Πῶς φαίνονται στῆ ράχη σου
τοῦ μυλωνᾶ τὰ χέρια,
ὄπου σ' ἐσφικταγκάλιασε
κι' ἐμείνασιν τ' ἀλεύρια!

Καὶ τ' ἄσπρα τὰ σημάδια του
στὰ κόκκινά σου χεῖλη,
τὰ βλέπουν ὄλοι καὶ γελοῦν
καὶ κάμνου σε ρεζίλι.

Κι' ὄσοι τὸ ξέρον τὸ κρυφὸ
τὸ στόμα των ἀνοῖξαν
κι' ὄλοι μιλοῦν ξοπίσω σου
τῆ «δεῖξαν καὶ τῆ πεῖξαν¹».

Μὴ ξαναπᾶς στὸ Λευκαντιὸ
νὰ λέσης² τὸ κριθάρι
κι' ὁ κόσμος τῶχει τούμπανο
καὶ σὺ κρυφὸ καμάρι.

Γνωμ. ἀρ. 41/1935 σ. 6.

1) Ἐκφραση Νισυριακῆ γι' αὐτὴν ἢ γι' αὐτὸν ποῦ κακολογοῦν. Ὁ παλιάνθρωπος, ὁ τιπο-
τένιος ἢ τιποτένια. 2) Ἀλέσεις.

39. Ο ΝΤΙΛΑΛΗΣ

Στό(μ) Ποταμόν¹ ἐφέρασι
σμαρίδες καὶ πουλοῦσι
μικροὶ μεγάλοι, τρέξετε
πριχοῦ νὰ πουληθοῦσι.

Ἦρτε(γ) κι' ἡ βάρκα τοῦ Φραζῆ
πλιζίνες φορτωμένη,
κάτω στὴν Ταῦλα τοῦ γιαλοῦ
τὴν ἔχουν ἀραγμένη.

Κι' ἀφ' τὸ Πετροῦμιν ἔφτασε
καίμ με σανίδια,
μὲ ψάρια σαλαμουργιαστά²,
βούρους, σκουμπριά, σαφρίδια.

Προφτάσετε νὰ πάρετε,
κι' ἀκούσετε κι' ἐμένα
πὼς μὲ τὸ λιοβασίλεμα
θὰ τᾶχου(μ) πουλημένα.

Ὁ Καλαμιᾶς³ ἀνέβηκε
στό(μ) Πύργο⁴ μὴν ἡμέρα
κι' ἐδιαλαλοῦσε στό χωριὸ
κι' ἀκοῦαν πέρα πέρα.

Ἡ βάρκα του ἐπάλιωσεν
καὶ πῶς νὰ κάμη ἄλλη;
κι' ἐζοῦσε μὲ τὸν τάμπουνα⁵
κι' ἐκάμαν τὸν Ντιλάλη.

Κι' ὅστερα ποῦρταν τὰ βιολιὰ
κι' ἐπαῖζαν τὰ λαοῦτα
ἐσάπισεν ὁ τάμπουνας
κι' ἀπόμεινεν ἡ κοῦτα⁶.

Κι' ὁ Καλαμιᾶς ἐδούλεβε⁷
πιστὰ στὴ Δημαρχία
καὶ τὸ κεράκιν ἀναβγεν⁸
γιὰ τὴ δημοπρασία.

Κι' ἐφώναζε: κατάσχεσιν
ἐκάμαν τοῦ Σαῖτθ
καὶ στὸ ἰκάντο⁹ βγάλλουσι¹⁰
τοῦ Πιαουλιού τὸ σπίτι.

Τριάντα, σαράντα, ἑκατὸ
ποιὸς παραπάνω δίνει;
θὰ πάρη τέλος τὸ κερὶ,
κοντέβγει¹¹ νά(ν) το, σβόνει.

Μὲ τὸ κερὶν ἐσβόνασιν
καὶ οἱ δικοὶ του κόποι
κι' ἐχαμογέλα(γ) κι' ἔλεγεν:
«ὦ σόγια οἱ ἄθρῶποι»...¹²

Γνωμ. ἀρ. 42/1935, σ. 2.

1) Μικρὴ πλατεία στὸ Μαντράκι. 2) Ψάρια διατηρημένα μέσα σὲ σαλαμούρα. 3) Ὁ Καλαμιᾶς ἦταν καὶ θαυμάσιος στιχοπλόκος, τὰ σατιρικά του δίστιχα εἶχαν ἀφήσει ἐποχὴ. 4) Στὸν Πύργο τῶν Ἐνετικῶν φρουριῶν ποὺ δεσπόζουν πάνω ἀπὸ τὸ Μαντράκι καὶ περιβάλλουν τὸ Μοναστήρι τῆς Σπηλιανῆς. Ἐπὶ κείνη τὴν τοποθεσία διαλαλοῦσαν οἱ ἐκάστοτε ντιλλάηδες: κήρυκες. 5) Τύμπανο, μουσικὸ ὄργανο. 6) Ἡ θήκη ποὺ βαζε μέσα τὸν τούμπανο. 7) Δούλευε. 8) Ἄναπτε. Ὅταν ἐσβηγε τὸ κερὶ κατακυρώνετο τὸ ἐκπλειστηριαζόμενο στὸν τελευταῖο πλειοδότη. 9) Δημοπρασία, πλειστηριασμός, ξένη λέξη ποὺ ἔμεινε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Ἰπποτῶν τῆς Ρόδου. 10) Βγάζουν. 11) Κοντεύει, πλησιάζει. 12) Γνωστὴ φράση τοῦ Καλαμιᾶ: «ὦ σόγια οἱ ἄθρῶποι».

40. Ο ΔΗΠΟΤΑΤΟΣ

Μ' ἕνα(μ) πηττί(μ) ποὺ κάμνομεν
τὸ Σάββατο γιὰ σένα,
μ' ἀρτούλια καὶ μὲ κόλλυα¹
καὶ μ' εὐκολομημένα².

Μ' αὐτὰ σὲ καλοπιάνομε(γ)
καὶ σ' ἔχομε(γ) καμάρι,
σὰν πορπατῆς μ' ἕνα ραβδί
κι' ἕνα μικρὸ φανάρι.

Καὶ μᾶς φωνάζεις τὴν ἀγῆ
καὶ πρὶν τῆς λειτουργίας,
«ἔυπνήστε Χριστιανοί,
καιρὸς τῆς Ἐκκλησίας».

Ἄν εἶν' καὶ σαραντάμερο(γ)
καὶ στρίγλαν³ ἀπαντήσης
σταυροκοπιέσαι πρὶν νὰ πᾶς
κοντὰ νὰ τή(γ) ἔυπνήσης.

Ἄλλοι σὲ λέν δηπότατο
κι' ἄλλοι σὲ λένε κράχτη,
κι' εἶσαι ὁ ἴδιος ἄθρωπος
μὲ τὸ(γ) καντηλανάφτη.

Ποὺ κοιλαεῖ⁴ στὸ σπίτι του
τὰ κόλλυα μουχοῦρτες⁵,
σ' ἐμᾶς δίνει χειρόλοο⁶
καὶ στοὺς δικούς του φοῦχτες⁷,

Ποὺ σὰ ζητᾶ τὸ φάρδο⁸ μας
τὰ κόλλυα νὰ βάλῃ,
ἀφήνει μέσα πιὸ πολλὰ
ἀπ' ὅσα πέρνον ἄλλοι.

Ποὺ πάει σ' ὄλες τὶς χαρὲς
καὶ σ' ὄλες τὶς κηδεῖες
καὶ πέρνει τὸ περίσσεμα⁹
ἀπὸ τὶς μακαρίες¹⁰.

Γνωμ. ἀρ. 43/1935, σ. 2.

1) Κόλλυβα. 2) Ἡ φοιλοημένα: εὐχολο(γ)ημένα: Ἐπικρατεῖ κι ἀκόμα τὸ ἔθιμο κατὰ τὴ νύχτα τῶν Χριστουγέννων, κάθε οἰκογένεια θὰ ἐτοιμάσει καὶ θὰ στείλει γιὰ τοὺς νεκροὺς τῆς ἑνα πανέρι πού θὰ ἔχει μέσα ἕνα πιάτο σφογκάτο (ὀμελέτα) καὶ διάφορους ξηροὺς καρπούς. Τὰ πανέρια μ' ἕνα φανάρι θὰ τὰ τοποθετήσουν πάνω στὰ μνήματα. Μετὰ τὴν ἀπόλυση τῆς νυχτερινῆς λειτουργίας ὁ παπὰς θὰ περάσει ἀπὸ μνήμα σὲ μνήμα καὶ θὰ κάμει δέηση γιὰ τοὺς νεκροὺς. Τὸ περιεχόμενο τοῦ πανεριοῦ εἶναι ἡ ἀμοιβή του, πού τὸ μοιράζεται μὲ τὸ δηπότατο. 3) Ὑπνοβάτιδα. Κυκλοφοροῦσαν τὶς νύχτες τὸ χειμῶνα, τὸ σαραντάμερο,

πού ήταν μεγάλες. 4) Κου(β)αλει. 5) Τσανάκα. 6) Χειρόβολο, χούφτα. 7) Χούφτες. 8) Ζεμπίλι ντυμένο στο έσωτερικό του με ύφασμα. 9) Περίσσευμα. 10) Τα προσφερόμενα είδη μετά τις κηδείες και τα μνημόσυνα.

41. Ο ΒΑΣΙΛΙΟΣ

Βιαστικός κι' ακούραστος
γυρίζεις στα χωράφια
κι' εκεί πού είσαι στοῦ Βρετοῦ
πετιέσαι στα Κανάφια.

Κι' ὅσοι σέ βλέπουν νά περνᾶς
ἀπό τὸ Κοντοσκάλι
γιὰ μιὰ στιγμή σέ χάνουσι
γιὰ νά σέ δοῦν στοῦ Δάλι.

Και νά ξανοί(γ)ης¹ τὶς πλαγιές
μὲ τὰ γοργά σου μάτια,
νά δῆς μὴν ἔκλεψε κανεὶς
τοῦ ἄλλου τὰ δεμάτια².

Φυλάεις τὶς ἀπλώτριάς³ μας
τ' ἀμπέλια, τὶς σνικιές μας,
καὶ δὲν ἀφίνεις ἄθρωπο
νά μπῆ μέσ' στὶς κροφτές μας.

Ἄν ἔχη κλέφτη τὸ χωριὸ
ἐσὸ τὸν καλοξεύρεις
κι' ἀμόλητον τὸν παρατᾶς
σὰν ἔρτη ὁ Σοτέμπρης.

Ποὺ κατεβαίνεις στοῦ χωριὸ
νά βγάλῃς τὸν χειμῶνα,
ἀφ' οὗ δὲ σέ χρειαζόμεστε
γιὰ τὸν ἀμολυσιῶνα.

Κι' ὥσπου νάρτῃ ὁ Θεριστῆς⁴
βλεπιὸς νά ξαναγεῖνης,

τή(γ) κουκουζίνα πούκαμες
σιγά σιγά τή(μ) πίνεις.

Κι' ὄλο περνᾷς τὴν ὥρα σου
στοῦ Γεώργη τοῦ Μασούλη⁵,
π' ἀλλάζει τοὺς μεζέδες του
σὲ κάθε χοραπούλι.

* Ἄν ἔχῃς καὶ στὴν τζέπη σου
κάμποσα μεταλλίγια⁶
τὰ παίζεις τάβλι, πλακωτὸ
καὶ πρέφα μὲ καπίγια.

Γνωμ. ἀρ. 44/1935, σ. 2.

1) Παρατηρεῖς, ἐξετάζεις: ξανοί(γ)ω. 2) Δεμάτια, δέσμη ἀπὸ στάχυα σιτηρῶν ἢ γεννημάτων ἐτοιμῶν γιὰ τὸν ἄλωνισμό. 3) Ἀπλωταριές, ὅπου ἀπλώνουν τὰ σύκα γιὰ νὰ ξεραθοῦν. 4) Ὁ μῆνας Ἰούνιος. 5) Καφετζῆς τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη. 6) Τὸ κάθε μεταλλίκι ἔκανε δέκα παράδες.

42. Η ΓΕΝΝΑ

Στὸ(μ) Ποταμὸν ἐκούστησαν
φωνάρες μιὰν ἡμέρα,
κι' ὄλος ὁ κόσμος ἔτρεξε
πὸν κάθετο(μ) πὸ πέρα.

* Ὁχοῦ, καὶ ποιά τὸν ἔπαθε(γ)
καὶ ποιά ἔδεν² τὸ(γ) καμὸ μου³
καὶ ποιά γυναίκα τράβηξε
τὸ(μ) πόνον τὸ δικό μου.

Φέρτε μου γλήγορα γιατρὸ
νὰ δῆ πὼς θὰ γεννήσω,
κι' ἐθόλωσαν τὰ μάτια μου,
καὶ πάω νὰ λιττήσω⁴.

Κι' ἐκοιλοπόνα(γ) κι' ἔκλαιε,
κι' ἐτράβαν τὰ μαλλιά της,

κι' ἐκλώτσαν τὴν Κουλάκαινα⁵
ποῦ θώρειν τὰ μεριά της.

Ποῦσφιγγεν τὸ ποκοίλιν⁶ της,
κι' ἐκτύπαν τὴ στή μέση
μπᾶς καὶ μπροῶλη⁷ τὸ παιδί
καὶ πιάση το πρὶ πέση.

Κι' ὁ ἄντρας ὁ κακόμοιρος
σὺν νά το(γ) κάνας ξένος,
κι' ἐστέκετο πὺδ πίσω της
σκυφτὸς καὶ ντροπιασμένος.

Ἦρτε(γ) κοντά της κι' ἔκαμε
κάτι νά πῆ στ' αὐτὶ της...
κι' ἐκείνη ἐπετάχτηκε
στὴν ἄκρια, στή μονή της.

Φύε, διαολο-πιστοῦ⁹ γυιέ
κι' ἐσὸ τὰ φταίεις ὄλα,
κοτᾶς¹⁰ ἀκόμα νά μοῦ πῆς
νά μὴ φωνάξω κιόλα;

Ἄχου! καλὰ μου(λ) λέφτερη
κι' ἀνάθεμαν τὴν ὦρα
ποῦ πῆα κι' ἐπαντρέφτηκα,
γιὰ νά 'ποφέρω¹¹ τώρα...

Κι' οἱ βλαστημιές ἀκούουντο
ὡς κάτω, στή(γ) Καμάρα
κι' ὄλες τὴ συμπονούσανε
γιατ' ἦτανε πρωτάρα...

1) Ἀκούσθηκαν. 2) Εἶδε. 3) Κα(η)μόν. 4) Λιποθυμήσω. 5) Γυναίκα ποῦ ἔκανε τὴν πρακτικὴ μαία ἀπὸ τὴν οἰκογένεια Κουλάκη. 6) Ὑπογάστριο. 7) Προβάλλει: προ(β)άλει νά φανεῖ. 8) Κανένας. 9) Ἐκφραση Νισύρικη: δυὸ χωριστὲς λέξεις: γυιέ ἐκείνου ποῦ πιστεύει στὸ διάβολο: κατεργάρη. 10) Τολμᾶς. 11) Ὑποφέρω.

43. Η ΠΑΠΠΑ¹

Στὸ Λαμπαροῦν ἐπαίzaσιν
τῆ(μ) πάππαν οἱ κοπέλλες
μὲ φρόνημα πηδηήματα
καὶ κοριτσίσσιες τρέλες.

Μιὰ τῆ(μ) πετᾶ τῆς ἄλληνης
κι' ἡ ἄλλη, τὴν ἀρπάζει,
καὶ μὲ μιὰ χάρη περισσῆ·
σὲ ἄλλη τὴν τινάζει.

Κι' ἐκείνη πὸν τὴν ἐπιασε
τὴν ξαναρίχνει πάλι,
κι' ἡ ἄλλη τὴν ξαναπετᾶ
γιὰ νὰ τὴν πιάσῃ ἄλλη.

Κι' ὄλο καὶ λιμαντέρονται²
ποιά θὰ τὴν πρωταρπάξῃ
καὶ σὲ ποιᾶς χέρια ὕστερα
νὰ τὴν ξαναπετάξῃ...

Κι' ἕνας πὸν δὲν τὸν ἤθελε
καμιὰ τους νὰ τὸν πάρῃ,
κι' ὄλο καὶ ξερογλείφετο
κι' ἐγύρευγε ζευγάρι,

Μὲ τὰ κορίτσια ἔσμιξε
πὸν παίζασιν τῆ(μ) πάππα,
κι' ἔμπαινε μέσ' στὰ πόδια τους
κι' ἔπποθεν³ καὶ τὴν ἄρπα.

Κι' ὄλες ἐξεφωνίζασι
μὲ χέρια σηκωμένα
«ὦ Γεώργη, γύρνα κι' ἀποδοῦ
καὶ ρίξε τὴν κι' ἐμένα».

Καὶ μὲ πολὺν «ἀερικὸν»⁴
ἐκεῖνος τὴν πετοῦσε,
σ' ἐκείνην πὸν φαντάζετο

πὼς θὰ τὸν ἀγαποῦσε.

Κι' ἐκείνη πὸν τὴν ἔπιασε
τὴν ἐπετοῦσε σ' ἄλλη,
κι' ἡ ἄλλη τοῦ τὴν ἔρριχνε
μ' ὀρμὴν εἰς τὴν κεφάλῃ.

Κι' ἔπαιζαν κι' ἐγελοῦσασι
οἱ κόρες ὡς τὸ βράδν
κι' ἀκούοντο τὰ γέλοια τους
ὡς κάτω στὸ Λαγκάδι.

Γνωμ. ἀρ. 50 / 1936, σ. 2.

1) Τὸ τόπι: Τὸ ποίημα περιγράφει τὸ παιγνίδι αὐτό. Στὴν πραγματικότητα ἦταν μιὰ εὐ-
καιρία νὰ δείξουν οἱ κοπέλες τὴ χάρη καὶ τὴ σβελτάδα τους. 2) Ὀρμοῦν, ἀμιλλῶνται. 3) Ἐ-
σπρωχνε. 4) Σβελτάδα, χάρη.

44. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

Ὁ Χάρος παρεμόνευε
στὴ(μ) πόρτα(γ) κι' ἀφουγκριέτο¹
πίσω νὰ στρέψη νοιάζετο²
μέσα νὰ μπῆ ντιτριγιέτο³.

Κι' ἐγροῦλλωνεν⁴ τὰ μάτια του,
κι' ἐτσίππωνεν⁵ τ' ἀντιά του,
κι' ἔκουε(γ) κι' ἀναγάλλετον
ἡ ἄπονη καρδιά του...

«Ὁχου κακὸ(μ) πὸν τῶπαθα
καὶ πῶς βαστᾶ ἡ ψυχὴ μου,
ποιὰ τῶχει τὸ κουράγιο μου
καὶ τὴν ἀπομονή⁶ μου»

«Μὴ(γ) κλαίης καὶ πικραίνεσαι
κι' ἄλλες πολλὲς θθυμήσου,

ποῦ χάσασιν τοὺς ἄντρες των
κι' (δ) ἐν εἶσαι μοναχῆ σου».

«ὦ ὦχον καλέ μου ἄθρωπε,
ποῦ φίνεις τὰ παιδιά σου,
ποῦ φίνεις τῆ γεναῖκα σου
καὶ τὰ νοικοκυριά σου;»

«Νᾶταν ὁ γυιός σου πάρουμου⁷
φερμένος ἀφ' τὰ ξένα
καὶ νὰ τοῦ κάμη τῆ θανῆ
καὶ νὰ νοιαστῆ⁶ γιὰ σένα...».

«ὦ ὦχον τὸ κακορρίζικο
κακὸ (μ) ποῦ θὰ τὸ (μ) πάρη,
σᾶ (μ) πάη ὁ ἀμανετοῆς⁹
καὶ δώκη τὸ χαπάρι¹⁰».

— «ὦ Ἀργησεν νᾶρτη ὁ παπᾶς
γιὰ νὰ τὸ (γ) κοινωνήση,
— Ἐώμονος¹¹ θᾶμεινεν ἔχτῆς
ποῦ πῆεν νὰ θερίση».

«ὦ Ὀπου καὶ νᾶναι (θ) θὰ φανῆ
ἀπὸ τὸ ρημιδάκι...»
— «ὦ Ἐπῆε (γ) κι' ὁ δηπότατος
νὰ φέρη τὸ δεσσάκι¹²...».

Κι' δλω κι ἐπαρεμόνευγε¹³ (γ)
κι' εἶχε (γ) κρυφὸ (γ) καμάρι,
ποῦ τὸν ἐκλαία γιὰ νεκρὸ
πρὶν ἔμπη¹⁴ νὰ τὸ (μ) πάρη.

Ἄγκομαχᾶ ὁ ἄθρωπος
καὶ νεστορᾶ¹⁵ ἀκόμα,
κι' ἓνα σταυρὸ ἀπὸ κερὶ
τοῦ βάλασι στὸ στόμα.

Καὶ δὲ τὸ (φ) φίνουν ἦσοχο
σιγά πρὶν ξεψυχῆση

σά(θ) θά σωθοῦν οἱ ὄρες του
καὶ τὸ καντήλι σβύσῃ...

15/3/36

Γνωμ. ἀρ. 51/1936, σ. 2.

Σημειώσεις Δ. Μπαλαλά : Τὸ ἔθιμο αὐτὸ τοῦ νὰ κλαίουν τὸν ἄνθρωπον πρὶν ξεφυ-
χῆσῃ μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι εὐρίσκεται ἐν ἀναισθησίᾳ εἶναι ἀπαίσιον, πολὺ δὲ συνειθισμένον εἰς
τὰς λαϊκὰς τάξεις καὶ εἰς ὅλον τὸν Ἑλληνισμόν. Πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐκλείψει;

1) Ἄκουε. 2) Ἐσκέπτετο, ἐνοιάζετο. 3) Ἐδειλίαζε, ἐδίσταζε. 4) Ἐγούρλωνε. 5) Ἐ-
πέντωνε. 6) Ἐπομονή. 7) Τουλάχιστο. 8) Ἐνδιαφερθεῖ. 9) Μαντατοφόρος. 10) Εἶδηση
τοῦ θανάτου. Κατάρτα Νισύρικη : «Ποὺ νᾶρτη τὸ χαπάρι σου». 11) Αὐτὸς ποὺ μένει στὴν
ἐξοχὴ μερόνυχτα. Ἐωμένω : «Ὁ γυιὸς μου εἶναι ξώμονος στὸ Λακκί». 12) Σημ. Μπαλα-
λά. Ἐννοεῖται τὸ δισσάκι, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τοποθετεῖ ὁ παπὰς τὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ σκεύη πρὸς
μεταφοράν. 13) Παρακολουθοῦσε κρυφά. 14) Νὰ μπεῖ (μπαίνω). 15) Αἰσθάνεται, ἀντι-
λαμβάνεται.

45. Ο ΓΙΑΝΝΗΣ

—A—

Στοῦ Μπογιατζῆ τὸ τρίστατο¹
ὁ Γιάννης καρτεροῦσε,
κι' ἐσυλλογιέτο(γ) κι' ἐβλεπε
τὸ(γ) κόσμο ποὺ περνοῦσε.

Περνᾷ ὁ ἕνας, χαιρετᾷ,
«καλῶς τὰ κάμνεις, Γιάννη,
γιατὶ στηλώθηκες ἐδῶ
σὰν τὸ περδιοκοπάνι;»²

Ἐκεῖνος χαμογέλασε,
περνᾷ κατόπιν κι' ἄλλος
ποὺ δὲν ἐγύρισε νὰ δῆ
γιατὶ ἦτανε... μεγάλος.

«Μωρὲ ἄθρῶποι ποῦγναν
στὸ(γ) κόσμο γιὰ νὰ ζοῦσι,
περνοῦν καὶ βλέπουν ἄθρῶπο,
καὶ δὲν τὸ χαιρετοῦσι!

Ἡ μοῖρα τοὺς ἐθέριεψε
κι' ἄς συγχωροῦν τὸ(ρ) Πάλλη³
πὸν φάσιν⁴ τοὺς παραδες του
κι' ἐγίνησα(μ)⁵ μεγάλοι).

Περνᾶ καὶ τρίτος, δουλευτῆς
φτωχὸς καὶ κουρασμένος,
κι' ἐμπρός του ἕνας γάδαρος
βαλάνια⁶ φορτωμένος.

Ὁ ἕνας ἐχαιρέτησε
κι' ἐστάθηκε κι' ὁ ἄλλος
σᾶν ταιριασμένοι σύντροφοι
πὸν τοὺς χωρίζει ὁ σταῦλος.

—«Νὰ ἕνας ἄθροπος κουτὸς
πὸν βρέθηκε στὴ φύση
νὰ ζῆ γι' αὐτὸ(μ) πὸν πέρασε
χωρὶς νὰ χαιρετήσῃ.

Ποιὸ κατηφόρι σ' ἔφερε
στὸ τρίστατο, Βαῖτθη;»
—«Ἀπὸ τὶς Μέσες ἔρχομαι
καὶ πάω γιὰ τὸ σπίτι».

—«Γιατί κουτσαίνεις, ἄθροπε,
ἐπάτησες ἀγκάθι;»
—«Τὰ πόδια μου ξεσχίσασι
τσουκνοῦδες κι' ἀσπαλάθιοι».

—«Καλὰ γιατί ὁ φίλος σου
ποττές του δὲν κουτσαίνει;»
—«Αὐτὸς σᾶν τὸν κεντήσουσι
τοὺς τρώει καὶ χορταίνει.»

Κι' ὁ Γιάννης συλλογίστηκε...
«φουρτούνα στὰ μυαλά του
κάλλιο του νᾶχε πέταλα
κι' αὐτὸς εἰς τὰ ξερά⁸ του...»

«Κακόμοιρε, τὰ ὄνειρα
 ποὺ πλάττασι γιὰ σένα,
ἢ μάνα κι' ὁ πατέρας σου,
 ἐπῆα στὰ χαμένα...

Γύριζε τὸ(ν) νερόμυλο
 τῆς ἄχαρης ζωῆς σου
πορπάτα, ἀξεπόλυτος¹⁰
 κι' ἢ Παναγιὰ μαζί σου...»

30/3/36

Γνωμ. ἀρ. 50/1936, σ. 7.

—B—

Νὰ μιὰ γυναῖκα ποῦρχεται
 μὲ ξύλα φορτωμένη...
εἰς τῆ(μ) πεζούλα ἔκατσε(γ)
 καὶ χάμαι τ' ἀποθένει.

«ὦ! Γιάννη, μπᾶς κι' ἐφάνηκεν
 ἐδῶα ὁ ἄθροπος μου;
Στὸ(γ) γυρισμὸν ἐθάρευγα¹¹
 πὼς θὰ τὸν εὔρω μπρὸς μου.

Νὰ πιάση τὸ δεσσάκι μου
 καὶ νὰ μὲ συνεπάρη¹²,
ποῦνε(μ) βαρὺ(γ) κι' ἀσήκωτο(γ)
 κι' αὐτὸ καὶ τὸ γομάρι).

«Στοῦ Παραμπούτθη κάθονται
 καὶ παῖζουσι(γ) κοτσίνα...
μπᾶς κάμνου(γ) κι' ἄλλο τίποτα;
 χαρτιὰ καὶ κουκουζίνα!»

«Μάνα μου, ὁ ἀπρόκοπος
 κακογλωσσιὰν τὴν ἔχει,
οὔλος ὁ κόσμος φταίει του
 καὶ κᾶνας (ὀ)ὲν τοῦ ρέχει¹³.

Κι' ἄ(μ) παφτονεῖ¹⁴ στὸ(γ) καφενέ(γ)
κακὸ μαθῆς λοῦται¹⁵,
κάλλιο νὰ παίξῃ τὰ χαρτιά
παρὰ νὰ συλλοῦται¹⁶.

Κι' ἄ(δ) (δ)ἐν ἐγλή¹⁷ τὰ χέρισσα
κι' ἄ(δ) (δ)ἐν τὰ ζευγαρίζῃ,
ζγια(ν)¹⁸ τὸν ἀφέντη κάθετα
καὶ ζγια(ν) πασῶς δρίζει.

Ἦς εἶ(γ) καλὰ τὰ χέρια μου
καὶ τὰ νοικοκυριά του,
κι' (δ) ἐ(θ) θέλω κάνας νὰ μιλᾷ
γιὰ τὰ συστήματά του...»

Ὁ Γιάννης χαμογέλασε,
καὶ στὸ χαμόγελό του
ἐφάνηκε σὰν νᾶλεγε
τὸ τί εἶχε στὸ μυαλό του.

«Ἀπὸ τοὺς κόπους ἔλνωσε(γ)⁹
κι' ἐγένηκε φανόφτης,
τὰ φτιά της ἐφεγγίσασι(γ)¹⁴
κι' ἐκείνη τὸ σκοπὸ της.

Καὶ ποῦ νὰ πῆς καὶ τίποτα
ἄλλοι(γ) καὶ πάλ' ἄλλοι σου,
μὲ τὸ κατσούνι(μ) ποὺ βαστᾷ
θὰ σπάσῃ τὴν ξερὴ σου²⁰.

Γι' αὐτὸν τὸν ἀκαμάτην της
ἤρτε σὲ τέτοιο χάλι,
κι' ἀκόμα καμαρώνει τον,
κι' ἀκόμα τὸν νεβάλλει²¹.

Πόθεκε²² τὸ γομάρι σου
νὰ βρῆς τὴν ἄνεσή σου
κι' ἀπὸ τὰ ξημερώματα
κουράζεις τὸ κορμί σου.

Κι' ὕστερα ξανασήκωσε
στή ράχη σου τὰ ξύλα
καὶ τράβα στὸ σπιτάκι σου
κι' ἄ(δ) δὲ βαριέσαι μίλα).

11/5/36

Γνωμ. ἀρ. 52/1936, σ. 2.

—Γ—

Ἐπὶ μακρὰ σκαμπάστηκεν
ὁ Γιάννης τὸν ἀργάτη^{23α}
ποὺ τὸ καντούνι ἐστριβγε
μ' ἓνα σακκὶ στή(μ) πλάτη.

Ἄφορτωτος ὁ γάδαρος
κι' ἐμπρὸς τοῦ τὸ(λ) λαλοῦσε²³,
σὰν νᾶτο(μ) παραφέντης τοῦ
κι' αὐτὸς τὸν ἐκλουθοῦσε²⁴.

«ὦρα καλή σου, ἄθρωπε,
καλῶς καὶ τὸ πουλάρι²⁵,
χαρὰ στὸν ποὺ σᾶς ἔσμιξε(γ)
κι' ἐκάματε ζευγάρι.

Πῶς φαίνεσαι κακόμοιρε
πῶς εἶσαι κουρασμένος
γιατ' εἶν' αὐτὸς ἀφορτωτος
κι' ἐσύ ἔσαι φορτωμένος»;

«Ἦντα νὰ κάμω, Γιάννη μου,
ποὺ πάντα τοῦ ντηργιέται²⁶,
καὶ πιάνει τὸν τὸ πείσμα του
κι' ἔ(μ) πάει κι' ἔ(γ) κουνιέται.

Οὕς-συ²⁷ φωνάζω, στέκεται,
κτυπῶ τὸ(γ) καὶ μονγκοῖζει,

ππόθω τον με τὰ χέρια μου,
κλωτσᾷ με και γκαρίζει.

Ἐτσιῖτωσεν²⁸ τὶς κᾶνες του²⁹
κι' ἐπῆεν νὰ με σκάση
ποῦ ν' ἀλιμένω¹⁰, Γιάννη μου
σᾶν ἦτον νὰ βραδυάση;

Ἐπιασα και ξεφόρτωσα
τὴν ράχην τὴν δικήν του,
κι' ἐσήκωσα τὸ φόρτωμα
γιὰ τὴν(γ) κακὴ-ψυχρὴν του».

Κι' ὁ Γιάννης συλλογίστηκεν
«ἔχουν κι' οἱ δύο τους δίκιο,
ἓνας τὸν ἄλλον νὰ πογγῆ
και νὰ μὴ θεωροῦν ὀφίμιο.

Μὲ τὸ κριθᾶριν τρέφονται
κι' οἱ δύο τους οἱ καμένοι,
ὁ ἓνας τρώει τοὺς σπόρους του
κι' ὁ ἄλλος ὄ,τι μένει.

Ἐνας μιᾶ τὴν γλώσσαν του
κι' ὁ ἄλλος τὸν ἀκούει,
και κάμνει τὴ δουλίτσαν του
μὲ τὸ δικόν του χούη³¹.

Και σᾶ(γ) κοιμᾶται ὄρθιος
ὁ ἓνας μέσ' στὸ σταῦλο
ἀπόξω ἀφ' τὴν πόρτα του
μυρίζεται τὸν ἄλλο...

Κι' εἶπε: καλὸ συνήθειο
και τοῦτο στὸ χωριό μας
νὰ πέρνωμεν τὸ γάδαρο
γιὰ τὸ(γ) καλαδερφό³² μας.

Κι' ὅσον νὰ θέλῃ νὰ κλωτσᾷ
κι' ἄ(θ) θέλει νὰ γκαρίζῃ

στην ράχην του δὲ βρίσκεται
κα(ν)ένας νὰ καθίζη».

Ποστ-Τουφίκ 28 /6 /1936

Γνωμ. ἀρ. 55 /1936, σ. 2.

1) Τρίστρατο. Ἐνα σημεῖο στὸ Μαντράκι ποὺ συναντῶνται τρεῖς δρόμοι. 2) Πολύχρωμο με ζωηρὰ χρώματα ὕψασμα ποὺ τὸ προβάλανε ἀπέναντι στὶς πέρδικες, ὅταν τὸ βλέπανε πλησίαζαν καὶ ἔτσι γινόντουσαν εὐκολὴ λεία στοὺς κυνηγούς. 3) Ὁ Α. Ράλλης εἶχε ἀναλάβει τὴν ἐκμετάλλευση τοῦ θειοχώματος τοῦ Ἑφαιστείου. Ἐκαμε ἐναέριο γραμμὴ μεταφορᾶς τοῦ μεταλλεύματος στὸ Κοκκινόματο καὶ στὸ Ἄργος, παραθαλάσσια τοποθεσία, γιὰ κάθε στύλο ποὺ τοποθετοῦσε στὰ χωράφια πλήρως μιὰ λίρα στὸν ἰδιοκτήτη του. Σ' αὐτὸ τὸ περιστατικὸ ἀναφέρεται ὁ ποιητής. 4) Φάγανε. 5) Ἔγιναν. 6) Βαλανίδια. 7) Τσουκνίδες. 8) Πόδια καὶ χέρια. 9) Πλάθανε. 10) Ξυπόλυτος. 11) Νόμιζα, 12) Βοηθήσει. 13) Ἄρῃσει. 14) Κάμνει αὐτό. 15) Λογίζεται. 16) Συλλογιέται, νὰ ἔχει σκέψεις ποὺ νὰ τὸν τυραννοῦν. 17) Καλλιεργεῖ, γλύω. 18) Σάν. 19) Ἐφεξαν, ἔγιναν διαφανή. 20) Τὸ κεφάλι. 21) Ἄναφέρει. 22) Ἀπόθεσε. 23α) Ἀργάτης=ἐργάτης. 23) Ὁδηγοῦσε, τὸν παρακινοῦσε νὰ βαδίσει. 24) Ἀκολουθοῦσε. 25) Τὸ γαϊδουράκι ποὺ ἀκόμα δὲν ἄρχισαν νὰ τὸ φορτῶνουν, τὸ θηλυκὸ τὸ λέγανε πούλα. 26) Ἐδῶ ἔχει τὴ σημασία ἀρνεῖται. 27) Μ' αὐτὴ τὴ λέξη προτρέπουν τοὺς γαδάρους νὰ προχωροῦν. 28) Στήλωσε. 29) Τὰ πόδια του λένε καὶ τὰ κανιά. 30) Περιμένω καὶ λιμένω: «λιμένωσε νὰ ἔρτεις». 31) Πνευματικὸς ἀδελφός. Ἐτσι λέγονται αὐτοὶ ποὺ τοὺς βάπτισε ὁ ἴδιος νοητός.

46. ΟΙ ΧΟΙΡΟΙ

Σηκώθησαν στὴ Νίσυρο
οἱ χοῖροι μιὰν ἡμέρα
μὲ δλη των τὴν ἀσχημιά
καὶ δλην των τὴν λέρα,
νὰ κάμουν διαδήλωσιν
καθὼς συνήθως κάμουνν
ἐκεῖνοι ποῶχουν δίκαιον
καὶ δὲν ἀπολαμβάνουν.

Ἐφρόντισαν δὲ οἱ κύριοι
προτοῦ νὰ ξεκινήσουν
νὰ γράψουν ἓνα πρόγραμμα
νὰ τὸ τοιχοκολλήσουν.
Εἰς ὃ καὶ ἀνεφέροντο
σχεδὸν τὰ κατωτέρω,
ὅπερ καὶ ἡγὼ ἐφρόντισα
εἰς σᾶς νὰ ἀναφέρω.

«Τῶν χοίρων ἡ συγγένεια
εἰς γνῶσιν παντὸς φέρει
ὅτι συλλαλητήριον
σκοπεῖ νὰ συγκροτήσῃ
σήμερον εἰς τὰς τέσσαρας
μετὰ τὸ μεσημέρι,
διότι ἔχει δίκαια
πολλὰ γιὰ ν' ἀπαιτήσῃ,
δι' ὃ καὶ παρακλητικῶς
οἱ πάντες προσκαλεῖσθε
στοὺς Ἀναργύρους τοῦ Γενᾶ*
στὰς τέσσαρας νὰ εἰσθε,
ὁπόθεν θὰ κινήσωμεν
ἐν πάσῃ παρατάξει
καὶ ἅπανα ἡ πόλις μας
ἀφεύκτως θὰ τρομάξῃ».
Αὐτὰ περιελάμβανεν
σχεδὸν τὸ πρόγραμμά των,
ὅπερ αὐτοὶ συνέταξαν·
ὦ θαῦμα, τῶν θαυμάτων.
Συνῆλθον λοιπὸν ἅπαντες
ἐκεῖ στοὺς Ἀναργύρους
κατάμαυροι μέσ' στὰ πηλὰ
ὡσὰν τοὺς καλογήρους,
κι' ἀφοῦ συνδιεσκέφθησαν
μὲ τὴν δικήν των γλῶσσαν
κι ἀπάνω στὴν συζήτησιν
πολλοὶ των ἐμαλῶσαν,
ἓνας πολὺ γλυκόφωνος
ἀνέβη στὸ βαστάδι
κι ἀπήγγειλε τὰ κάτωθι
στῶν χοίρων τὸ κοπάδι:

Ἀγαπητοὶ συνάδελφοι!!!
Τὸ κλέος τῶν προγόνων,
ἐξηφανίσθη κι ἔμεινε
μιὰ θεωρία μόνον
καὶ ὅλα τὰ προνόμια
ποῦχαν οἱ πρόγονοί μας

κοντεύομεν νὰ χάσωμεν
ἀπ' τὴν ὑπομονὴν μας.

Λοιπὸν τί νὰ τὴν κάμωμεν
τέτοια ζωὴ καμμένη,
ἄς κάμωμεν ὅ,τι κάμωμεν
κι ὅ,τι γενῆ ἄς γένη.
Ἄς πᾶμε νὰ ζητήσουμε
κι ἡμεῖς τὰ δίκαιά μας
κι ἄς μετρηθοῦν οἱ ράβδες των
ἐπάνω στὰ πλευρά μας.

Πρὶν ὅμως ξεκινήσουμε
εἰς ὄλους σας ὀφείλω
τὸ ψήφισμα ποὺ ἔγραψα
νὰ σᾶς τὸ ἀναγγείλω
καὶ ἂν τὸ ἀποδέχεσθε
νὰ μὴ τὸ μεταβάλλω,
εἰ δ' ἄλλως ἐὰν θέλετε
συντάσσω ἓνα ἄλλο.

«Σήμερον ἡ ταλαίπωρος
τῶν χοίρων συντεχνία
ψηφισαμένη τὰ ἐξῆς
ἐν πλήρει συνεδρίᾳ
στὸν εὐγενῆ πρωτόχοιρον
μὲ σέβας ὑποβάλλει
καὶ τὸν θερμοπαρακαλοῦν
μικροὶ τε καὶ μεγάλοι
νὰ κάμῃ ἓνα ἔλεος
σ' αὐτοὺς τοὺς ταλαιπώρους,
νὰ δώσῃ ἐὰν δύναται
τοὺς ἐπομένους ὄρους:

Πρῶτον, νὰ μὴν τοὺς ἔχοννε
κλεισμένους στὰ κρεμάρια,
ἀλλὰ νὰ εἶν' ἐλεύθεροι
νὰ τρέχουν στὰ λαγκάδια
νὰ παίρνουν τὸν ἀέρα τους
μαζὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους

καὶ νὰ ζητοῦν τὴν ζήσῃν των
εἰς τοὺς δυσόσμους τόπους...
τὸ εὔρον τὸ προνόμιον
οἱ χοῖροι ἐκ προγόνων
καὶ ὄμως τὸ ἀπώλεσαν
γιὰ τὸν κακόν των χρόνον.

Δεύτερον, ἀπεφάσισε
τῶν χοίρων ἢ χορεία
τὸν σεβαστὸν πρωτόχοιρον
θερμῶς νὰ ἱκετεύσῃ,
ὅπως ζητεῖ τὸ δίκαιον
κι ἢ ἄκρα εὐνομία,
τοὺς ἀποπάτους τῶν σπιτιῶν
εὐθὺς νὰ ξεπαστρέψῃ
καὶ ὄλοι οἱ ἀπόπατοι
ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας
νὰ ἐκκενώσουν στὰς ἀλλὰς
ἀπάσας των τὰς λέρας,
διότι, καθὼς φαίνεται,
οἱ ἄνθρωποι ζητοῦσι
τὰ πάντα ἀπὸ τὸ γένος μας
σκληρῶς νὰ ὑστεροῦσι.
Τὰ σέβη σοὶ προσφέρωμεν
οἱ ταπεινοὶ σου δοῦλοι
ἀσπάζονται τὰς χεῖρας σου
μικροί, μεγάλοι, ὄδλοι.

N.X. ἀρ. 26-27 /1959 σ. 30-31

* Τόπος ὅπου ἀποπατοῦσαν τὸν καιρὸ ἐκεῖνο οἱ Νισύριοι.

47. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

Κεφάλαιον Α'

Τὴν ἐποχὴ ποὺ βρέθηκε
ἡ Γῆ μας καμωμένη,
ἡ Νίσυρος στὸ χάριτι της
δὲν ἤτανε γραμμένη.

Καὶ τὰ στοιχεῖα πολέμησαν
κατόπι μεταξύ τους
νὰ κάμουν τὸ νησάκι μας
γιὰ δόξα καὶ τιμὴ τους.

Ἔβλεπαν πὼς ἕνας Γίγαντας
σὲ μιὰν ἀγρία πάλη
μὲ τὸ Θεὸ τῆς θάλασσης
ἐπῆγε νὰ τὰ βάλῃ.

Κι ἐκεῖνος μὲ τὴν τρίαίνα
τὸν στρώνει στὸ κνήγι,
ποὺ στὰ ποδάρια τᾶβαλε
καὶ ὅπου φύγει-φύγει.

Κακὸ ποὺ γένηκε στὴ Γῆ
σ' ἐκεῖνον τὸν αἰῶνα
μ' αὐτὸ τὸν ἄγριο Γίγαντα
καὶ μὲ τὸν Ποσειδῶνα.

Ἄστροπελέκια καὶ βροντῆς
κι οἱ δύο τους ἐξεργουῶσαν
εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος,
στὸ δρόμο ποὺ περνοῦσαν.

Κι ὁ κόσμος ἐσκοτείνιασε
κι ὁ οὐρανὸς ἐσειέσθη
σὰν ἔπεσε ἡ θάλασσα
ὁ Γίγας κι ἐβυθίσθη.

Κι ὁ Ποσειδῶν ἐκτύπησε
τὴν Κῶ μὲ τὸ θυμὸ του,
κι ἕνα κομμάτι ἔκοψε
καὶ ρίχνει στὸν ἔχθρό του.

Ποὺ ζωντανὸ τὸν πλάκωσε
μ' αὐτό, τὸν συνωμότη
ποὺ τᾶβαλε μὲ τοὺς θεοὺς,
τὸν ἄγριο Πολυβώτη.

Κι ἡ Νίσυρος ἐγίνηκε
μὲ ἐκεῖνο τὸ κομμάτι,
ποὺ ἐπλεε κι ἐσέρονετο
στοῦ Γίγαντα τὴν πλάτη.

Θιάφι καὶ στύψη¹ καὶ νερὸ
καὶ πυρωμένο χῶμα
ἔτρεχεν ἀπ' τοῦ Γίγαντα
τὸ ἀφρισμένο στόμα.

Καὶ ποταμοὶ ἐγίνοντο
ποὺ μὲ ὄρμη μεγάλη,
κατρακυλοῦσαν τὰ βουνὰ
νὰ πέσουν στ' ἀκρογιάλι.

Βράχους, βουνὰ δλόκληρα
σὰ φοβερὸ καμίνι,
τάλιωνε καὶ τὰ σκόρπιζε
τὴ λύσσα του νὰ σβύνη.

Καὶ τὸ βουνὸ ποὺ βρισκετο
εἰς τοῦ νησιοῦ τὴ μέση,
κι ἐκεῖνο τὸ κατάφαγε
καὶ τῶκαμε νὰ πέση.

Κι ἔγεινε ἔτσι τὸ Λακκί
(ὁ "Ακωλος², τ' "Αλώνι³),
ποὺ μιὰ σειρὰ ἀπὸ βουνὰ
ψηλὰ περικυκλώνει.

Κι οἱ Κάβοι ποὺ ἀπλώνονται
τριγύρου στὸ νησί μας,
οἱ Χαραμάδες κι οἱ Σπηλιές,
οἱ Κόλποι κι οἱ Γκροεμοὶ μας,

Ποὺ τῶκαμαν νὰ φαίνεται
στὸ χάρτη τυπωμένο
σὰν ἓνα φύλλο τοῦ κισσοῦ
στὴ θάλασσα ριχμένο⁴.

1) Στυπτηρία: ἡ τέφρα πού ἄφησε τὸ νερὸ πού ἔτρεξε ἀπὸ τὸ Ἑφαιστειο. Τὸ κατακάθι αὐτὸ πού εἶναι ἄσπρο τὸ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὴ στεγανοποίηση τῆς ταράτσας τῶν σπηλαδιῶν. 2) Νισύρικη ὀνομασία τοῦ Ἑφαιστείου. Μὲ τὴ λέξη Ἄκαλος θέλουν νὰ δώσουν τὴν ἔννοια τοῦ ἀπύθμενου. 3) Ὀνομασία ἐνὸς ἀπὸ τοὺς κρατῆρες τοῦ Ἑφαιστείου. 4) Ριγμένο.

48. ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

(ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ νησιοῦ μας)

Κεφάλαιον Β'

Ὁ Γίγας ἐκουράστηκε
κι ἠσύχασε λιγάκι,
κι ἐπῆραν θάρρος οἱ θνητοὶ
νὰ βγοῦνε στὸ νησάκι.

Κι ἦσαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι
κι οἱ πρῶτοι δουλευτάδες,
ποὺ σκάψανε τὸ χῶμα τοῦ
μὲ πέτρινους μπαλιτάδες.

Ποῦκτισαν τὶς καλόβες τῶν
σὲ βαθουλὰ λαγκάδια
ποὺ δὲν τὰ πέρασε φωτιά,
μὲ πέτρες κι ἀγριοκλάδια.

Κι ὄπου κι ἂν σκάπτανε τὴ γῆ
ν' ἀνοίξουνε πηγάδι
νερὸ ζεστὸ εὐρίσκανε
ψυχρὸ—οὔτε σημάδι.

Ἐπῆραν πάνω τὰ βουνὰ
καὶ γύρω τ' ἀκρογιάλια
νὰ δοῦν καὶ νὰ γνωρίσουνε
τοῦ τόπου τῶν τὰ χάλια.

Κι ἔπειτα καλοκάτσανε
κι ἔκτισαν τὸ χωριὸ τους,
κι εὐτυχησμένοι κι ἦσυχτοι
περνοῦσαν τὸν καιρὸ τους.

Ὅλοι μαζὺ σὰ μιὰ ψυχὴ
βαλμένη σ' ἓνα σῶμα
καλλιεργοῦσαν κι' ἔσπεραν
τὸ φτωχικό του χῶμα.

Ἄλλοι φυτεύανε συκιές
κι ἐληόδεντρα κι ἐδρουάδες
κι ἄλλοι βαρκοῦλες ἔκαμναν
κι' ἐγίνοντο παράδες.

Ἐκαμναν καὶ χειρόμυλους¹
ν' ἀλέθουν τὸ κριθάρι
καὶ φούρνους γιὰ νὰ ψήρουνσι
ψωμιὰ γιὰ βδομαδάρι².

Σημ. (Ἄν εἶχανε δηπότετο
πηττὶ γιὰ νὰ τοῦ ψήρουν
αὐτὸ καὶ ἄλλα σὰν κι αὐτὸ
μυστήριον θὰ μείνουν).

Ἐκτισαν στὰ χωράφια των
ὑπόγεια σπηλάδια
νὰ κρύβουν τὰ κρασάκια των
καὶ τὰ παχειὰ τὰ λάδια.

Σημ. (Δὲν ξεύρομεν ἂν ἔκαμναν
καὶ τότε κρηκουζίνα,
κι ἂν τὴν ἐβάλλαν σὲ φλασκιὰ
γιὰ μέσα στὴ λαίνα³).

Ἐκαμναν Βοῦες⁴ κι ἔφαιναν
τὰ ροῦχα ποὺ φοροῦσαν,
καὶ νόχλους γιὰ νὰ φέγγουσι
τὴ νόχτα ποὺ δειπνοῦσαν.

Κατσίκες ἀπ' ἀντίπερα⁵
ἔφέρανε μαζύ τους,
ποὺ τρώγανε τὸ κρέας τους
κι ἐκλώθαν τὸ μαλλί τους.

Κι ἐκάμναν τὰ παπούτσια των
μὲ κατσικιῶν τομάρια,

ποῦδεναν μὲ σπαρτόκλωνα
στὰ δύο τους τὰ ποδάρια

Σημ. ("Αν εἶχαν χοίρους κι ἔτρεφαν
κι ἐκάμναν τους θρεφτάρια,
ἂν τοὺς σφιχτομαντάλωναν
καὶ τότε στὰ κρεμάρια.

Κι ἂν τὸν Σοτέμπρηγν ἔμεναν
ἀμολυτοὶ οἱ χοῖροι
νὰ μπανοβγαίνουν ἀμπατές,
νὰ κάμνουν πανηγύρι.

"Αν ἔκαμναν συγκόζουμο
καὶ πῆττες μὲ σταφίδα,
κι ἂν οἱ λεχοῦσες⁶ ἔτρωγαν
καὶ τότε πητταρίδα⁷.

Αὐτὰ δὲν τὰ διαβάσαμε
ποτὲ στὴν ἱστορία,
γιατὶ σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ
δὲ γράφανε βιβλία).

Κι ὄλο κι ἐπροωδεύανε
μ' ἀγάπη κι ἐργασία,
καὶ τοῦ παλῆοῦ πολιτισμοῦ
ἐπῆραν τὰ πρωτεῖα.

Κι ἔγεινε τὸ νησάκι μας
σὲ μερικὸς αἰῶνες,
ἓνας μικρὸς παράδεισος
μὲ κήπους κι ἀμπελώνες.

Κι ὕστερα ὑπετάχθησαν
σὲ χρόνια παναρχαῖα,
στὸν Ἡρακλείδη, Θεσσαλὸ
τῆς Κῶ τὸν βασιλέα.

Κι ἦσαν οἱ Κῶτες ἀπ' τῆ(γ) Κῶ
κι ἐσμίξανε δὺο φάρες

ποὺ βγήκαν νέοι ἄθρωποι
μέ τῶν δυνῶν τις χάρες.

Γνωμ. ἀρ. 44/1935, σ.σ. 4,5.

1) Χειρόμυλος. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ Νίσυρος ἔκαμνε ἐξαγωγή ἀπὸ μολόπετρες. 2) Γιὰ ὅλη τὴν ἐβδομάδα. Παλιὰ στὴ Νίσυρο, ὅταν κάθε σπιτί εἶχε τὸ φούρνο του, φούρνιζαν μόνο κάθε Σάββατο κι ἔψηναν τὰ ψωμιὰ ποὺ τοὺς χρειάζοντουσαν γιὰ ὅλη τὴν ἐβδομάδα. Ὑπάρχει μία Νισύρικη παροιμία ποὺ λέει: «Ἄ μπεῖς περάσει Σάββατο, πίτθα μὴν ἀλιμάνεις». 3) Λαγίνοι. 4) Ἀργαλειοὺς: Στὰ «Νισύρου Λαογραφικὰ» σ. 152 τοῦ Γ. Καζαβῆ ὑπάρχει ἀναπαράσταση τοῦ Νισύρικο ἀργαλειοῦ. Βουὰ ἔλεγαν τὸ λάκκο ποὺ ἄνοιγαν μέσα στοὺς ἀ-
χερῶνες (σπηλιάδια) ὅπου ἀποθήκευαν τὸ κριθάρι. 5) Ἐννοεῖ τὴν Κῶ. 6) Λεχῶνες. 7) Καὶ
πιτθαρίδα. Ζυμαρικὸ Νισύρικης κατασκευῆς: Τὸ κάμνανε παίρνοντας ἓνα κομμάτι ζύμη
ἀπὸ σκέτο ἀλεύρι, τὴν ἀπλώνανε μέ τὸ πιτθαριδόξυλο ραντίζοντάς τὴν μέ ἀλεύρι, τὴν ἄνοι-
γαν ὡς ὅτου νὰ γίνεи ἀρκετὰ λεπτή, ὕστερα τὴν κόβανε σὲ λεπτὲς φέτες καὶ ἦταν ἔτοιμες γιὰ
μαγεῖρεμα.

49. Η ΣΤΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ

Κεφάλαιον Γ'

Ἢ Κῶς τὸ πλούσιο νησί
κι' ἡ μάνα τῆς Νισύρου,
μιὰ Πολιτεία ἔγεινε
μέ τὰ νησιά τοῦ γύρου.

Τὴν Νίσυρο, τὴν Κάραθο,
τὴν Κάλυμνο καὶ Κάσο,
καὶ τ' ἄλλα τὰ μακρότερα
ποὺ δέ(θ) θὰ ὀνομάσω.

Καὶ νόμους καὶ πολιτεύμα
ἐκάμανε δικά τους,
κι' εἶχαν καὶ δημογέροντες
καὶ τότε τὰ νησιά τους.

Κι' εἶχαν τὰ ἴδια ἔθιμα,
τὴ γλῶσσα, τὴ θρησκεία,
καὶ στοὺς θεοὺς ἐπρόσφεραν
τὰ ζῶα τους θεσιά.

Και πλοῖα κατεσκευάζαν
εἰς τὰ νεώριά τους
καὶ ναυτικούς ἐγύμναζαν
γιὰ τὰ πληρώματά τους.

Καὶ τόσον ἐπροώδενσαν
πολὸν στή ναυτιλία
ποὺ τριάντα πλοῖα ἔστειλαν
ἀργότερα στήν Τροία.

Μὲ ἀρχηγούς τοῦ Θεσσαλοῦ
τὰ δυὸ τὰ παλληκάργια,
τὸ Φεῖδιππο καὶ Ἄντιφο
τοῦ στόλου τὰ καμάρια.

Ὅταν μαζὺ οἱ Ἕλληνες
ποὺ δῶθε κατοικοῦσαν
τοὺς ἄλλους πρωτοέλληνες,
τοὺς Τρῶες, πολεμοῦσαν.

Γνωμ. ἀρ. 45/1935, σ. 2.

50. Η ΘΕΟΜΗΝΙΑ

Κεφάλαιον Δ'

Σὲ τέτοια μιὰ κατάστασιν
ἐδρέθη τὸ νησί μας,
τὸ χρόνο ποὺ μαρτύρησαν
οἱ πρῶτοι πρόγονοί μας...

Αἰῶνες ἐπεράσανε
κι' ἐπίστεψαν κι' ἐκεῖνοι,
πῶς τὸ θεριὸ ἐψόφησε
καὶ σβύνει τὸ Καμίνι.

Ὅς πον μιὰ μέρα ξόπνησαν,
μὲ φόβο καὶ μὲ τρόμο,

κι' εἶδαν τὸν ἄγριο Γίγαντα
πὸ βούλιαξε τὸν κόσμο.

Καὶ μέσα στὰ χαλάσματα
βρεθήκανε θαμμένοι
ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ
νεκροὶ παραφθαρμένοι¹

Αὐτοὶ πὸ τὸ νησάκι μας
ἐπρωτοκατοικῆσαν
Κᾶρες ἢ πρωτοέλληνες
μᾶς εἶπανε πὼς ἦσαν.

Ἐπ' τὴ φυλὴ τῶν Πελασγῶν
πὸ στὰ παλιὰ τὰ χρόνια
σ' ἔλα τὰ μέρη φύτεψε
τὰ φωτεινά της κλώνια.

Μαζὺ μ' αὐτοὺς χαθήκανε
κι' οἱ Φοίνικες, παραδες
πὸ τὰ κοκίλια φάρεναν
κι' ἐβγάζανεμπογιάδες².

Πὸ κατοικοῦσαν πρόσκαιρα
σ' ἐκεῖνην τὴν πατρίδα
κι' ἀπὸ τὴν κόκκινη βαφὴ
τὴν λέγαν «Πορφυρίδα».

Γνωμ. ἀρ. 48/1936, σ. 2.

1) Παραμορφωμένος. 2) Μπογιές.

51. ΝΕΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Κεφάλαιον Ε'

Ἐκόμα ἔβγαζε φωτιές
καὶ λάβα καὶ Καμίνι,

καὶ τὸ Λακκὶ ἐφαίνετο
σᾶν νᾶτανε μιὰ λίμνη.

Κι' ὄλοι θυμοῦνταν στὰ νησιὰ
τις συμφορὲς τὶς πρῶτες,
σᾶν ἔστειλαν στὴ Νίσυρο
ἀποίκους τῶν οἱ Κῶτες.

Ποὺ δὲν εὐρῆκαν τίποτε
στὴ θέση του νὰ μένη,
τέτοιο κακὸ δὲν ἔγεινε
ποτὲ στὴν Οἰκουμένη¹.

Σιγὰ σιγὰ ἐκτίσανε
τὰ σπίτια τους καὶ πάλι,
καὶ τὰ χωράφια γλυούσανε
μὲ θέληση μεγάλη.

Ποὺ τὸ νησι ἐγείνηκε
χαρούμενο σᾶν πρῶτα,
κι' ἐπῆρε ἄλλη πρόδο
μὲ τὰ καινούργια φῶτα.

Ἐκαμαν πλοῖα εὐμορφα
καὶ γλήγορα στὸ δρόμο,
ποὺ ταξειδεῦαν στὸ γνωστὸ
τῆς ἐποχῆς του κόσμου.

Κι' ἄλλους λαοὺς ἐγνώρισαν,
καὶ ξένους ὁμοφύλους
καὶ πέτρες τοὺς πουλούσανε
σκληρὲς γιὰ χερομύλους.

Κι' εὐτυχισμένοι ζούσανε
στὸ πράσινο νησί τους,
ὥσπου μιὰ μέρα φθάσανε
κι' ἄλλοι ὁμόφυλοί τους.

Σημ. (Ἐν δουλευτάδες ἔφεραν
ἀπὸ τὴν Ἐντιμάχεια²,

για να τους κάμνονν παραγιούς
να γλυοῦνε³ τὰ χωράφια.

Ἄν ἐπηγαίνανε στὴν Κῶ
καὶ τότε γιὰ τὶς δίκες,
κι' οἱ πετθεροὶ ἐπόσχοντο
χωρὶς νὰ δύνουν προΐκες,

Αὐτὰ δὲ μᾶς τὰ εἶπανε
οἱ παλαιοὶ λογάδες,
ποὺ γράψανε γιὰ τὰ νησιά
ἕνα σωρὸ φελλάδες⁴).

Γνωμ. ἀρ. 49/1936, σ. 2.

1) Οἱ Νισύριοι στὸν προφορικό τους λόγο τὴ λέξη Οἰκουμένη τὴν προτιμοῦν ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη Κόσμος. 2) Χωριὸ τῆς Κῶ. 3) Καλλιεργοῦν. 4) Φυλλάδες,

52. ΟΙ ΔΩΡΙΕΙΣ

Κεφάλαιον ΣΤ'

Πολὴ μεγάλη συμφορὰ
εὐρῆκε τὴν Ἑλλάδα,
σᾶν, δέκα χρόνια, φθείρετο
ἀντίκρου στὴν Τρωάδα.

Λαοὶ καταστραφήκανε
καὶ πόλεις ἐρημῶσαν
κι' ἄλλοι λαοὶ ἀπ' τὸ βοριά
στὶς χῶρες των ξαπλῶσαν.

Κι' ἔφθασαν ὡς τὸ Ταίναρο,
κι' ἐγέμισαν τὴ χώρα
ἀπὸ μεγάλα φρούρια
ἐρειπωμένα τώρα.

Ἦσαν κι' ἐκεῖνοι Ἕλληνες
ἀπὸ φυλὴ μεγάλη,
ποὺ Δωριεῖς τοὺς λέγανε
οἱ Ἕλληνες οἱ ἄλλοι.

Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ Δωριεῖς,
ἔστειλανε ἀποίκους
στὴ Νίσυρο καὶ σμίξανε
μὲ τοὺς παληοὺς κατοίκους.

Εἶπαν πὼς τοὺς ἐφέρανε
τῶν Ἀχαιῶν τὰ πλοῖα
γιατὶ αὐτοὶ δὲν ἤξευραν
καλὰ τὴν ναυτιλίαν.

Κι' εἶπαν ἀπ' τὴν Ἐπίδαυρον
πὼς ὅλοι ξεκινῆσαν,
κι' ὡς φαίνεται κι' ἄλλοι λαοὶ
στὴ συντροφιά τους ἦσαν....

Ὡς τόσο τὸ νησάκι μας
κι' ἡ ἄλλη Πολιτεία
τῶν Δωριέων ἔγεινε
μεγάλῃ ἀποικία.

Καινούργιο αἷμα καὶ θερμὸ
στὶς φλέβες τοὺς ἐχύθη
πὸν νέαν ἔδωσε ζωὴ
εἰς τοῦ νησιοῦ τὰ πλήθη.

Ζωὴ πὸν μᾶς θυμίζονε
τὰ ἔργα πὸν ἀφήκαν,
κι' ἀπὸ σεισμοὺς καὶ ποντισμοὺς
ἀργὰ καταστραφῆκαν.

Καὶ μένονν τὰ ἐρείπια,
πὸν ὅποιος τ' ἀντικρύση
θαρρεῖ πὼς ὄχι ἄνθρωποι,
Θεοὶ τὰ ἔχουν κτίσει.

Γνωμ. ἀρ. 53/1936, σ. 2.

53. ΤΟ ΑΡΓΟΣ

Κεφάλαιον Ζ'

Ἐμπρὸς στὸ παραπέτασμα
τοῦ χρόνου πὸν χωρίζει
στοὺς σκοτεινοὺς αἰῶνες του
καὶ φωτεινοὺς ἀρχίζει,

Ἐκεῖ θὰ σταματήσουμε
νὰ δοῦμε μὲ τὸν νοῦ μας
τί κρύπτεται ὀπίσω του
γιὰ δόξα τοῦ νησιοῦ μας.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴ σκοτεινιά
τοῦ περασμένου λάμπει
τὸ Ἄργος μὲ τὰ τεῖχη του
κι' οἱ πράσινοί του κάμποι.

Ἡ πόλις, ἡ περήφανη
πὸν γέρνει στ' ἀκρογιάλι,
καὶ σὰν Νεραΐδα κάθεται
στοῦ Ὀρμου τὴν ἀγκάλη.

Πὸν πίσω της ξαπλώνεται
κατάφυτη κοιλάδα,
πὸν φθάνει στὰ ὑψώματα
μὲ μίαν εὐμορφάδα¹.

Τὸ Ἄργος πὸν ἡμίθειοι
ἐπρόσταξαν κι' ἐκτίσθη,
ποῦφεξε σὰν μετέωρο
κι' ἐφώτισε κι' ἐσβύσθη.

Πὸν δὲν ἐσώθη τίποτε
ἐκτὸς ἀπ' τὸ ὄνομά του,
κι' οὔτε κανεὶς μᾶς ἔγραψε
γιὰ τὰ συντρίμματά του.

Εἶπαν πὼς δέκα ἦτανε
τὰ Ἄργη, κι' εἶπαν κιάλας

πώς τὸ δικό τους ἦτανε
τὸ πέμπτον ἀπὸ ὄλα.

Κι' ἂν μερικὰ ἐσώθησαν
σ' ἐρείπια ὡς τώρα,
ἐκεῖνο ξαφανίσθηκε
στοῦ χαλασμοῦ τὴν ὥρα.

Καὶ τώρα στὰ χαλάσματα
τῶν ἄλλων ἠμποροῦμε,
πὼς ἦτανε τὸ "Ἄργος μας
μὲ τὸ μυαλὸ νὰ βροῦμε.

"Ἴδια φυλὴ τὰ ἐκτίσε
μὲ τὸν δικό της τρόπο,
καὶ μὲ τὰ ἴδια κτίρια
ἐστόλισε τὸν τόπο.

Τάφοι, ναοί, ἀγάλματα
ὄλα τὰ ἴδια ἦσαν,
ὅπου Ἄργεῖοι (Δωριεῖς)
τίς πόλεις τῶν ἐκτίσαν.

Γιὰ τοῦτο καὶ τὸ "Ἄργος μας
καὶ μεῖς θὰ φαντασθοῦμε
πόλιν πλουσιῶν κι' ὁμορφη
χωρὶς ν' ἀπατηθοῦμε.

"Ἄν εἶναι τὰ σπιτάκια του
μέσα στὴ γῆ χωσμένα
ἢ θάλασσ' ἂν τὰ σκέπασε
καὶ μένονν βουλιασμένα,

Αὐτὸ δὲν τὸ γνωρίζομε,
κι' ἂν μᾶς τὸ ποῦνε ἄλλοι
ὄλοι μας θὰ τ' ἀκούσωμε
μὲ μιὰ χαρὰ μεγάλη.

Ξέρω πὼς σὰν ἐγλνούσανε²
ἓνα δικό μας κτῆμα

σ' αὐτὴν τὴν περιφέρεια
εὐρῆκαν ἓνα μνήμα

ποῦταν βαθὺ κι' οἱ τοῖχοι του
κτισμένοι ἀπὸ πέτρα
κι' εἶχε τὸ σχῆμα τοῦ ἀγροῦ
καὶ μακρὸς λίγα μέτρα.

Ποῦ τὸ γεμίσαν ὕστερα
μὲ πέτρες καὶ μὲ χῶμα
καὶ πάνω του φυτέψανε
συκιὲς ποὺ ζοῦν ἀκόμα.

Πενήντα χρόνια πέρασαν
ὡς τώρα ποὺ τὰ γράφω,
καὶ δὲν ἤξεύρω³ τίποτε
ἂν βρῆκαν μέσ' στὸν τάφο.

Γνωμ. ἀρ. 54/1936, σ. 2.

1) Ὁμορφάδα: ἡ λέξη εὐμορφάδα συναντιέται στὰ Νισύριακα δίστιχα. 2) Καλλιεργοῦσαν.
3) Γνωρίζω, ξεύρω.

54. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Κεφάλαιον Η'

Ὅταν ὁ νοῦς ξεδιάλυνε
τ' ἀρχαῖα παραμῦθια,
κι' ἡ ἱστορία ἄρχισε
νὰ γράφῃ τὴν ἀλήθεια,

Τότε μέσ' στὶς σελίδες της
εὐρέθηκε γραμμένο,
πὼς τὸ νησί μας ἦτανε
πυκνὰ κατοικημένο.

Καὶ στὴ «δική μας θάλασσα»
τὸ πλοῦσιον Αἰγαῖο,

τὰ πλοῖα του ἐκάμνανε
ἐμπόριο σπουδαῖο.

Καὶ πέτρες γιὰ χερσόμυλους
καὶ θειάφι ἐπουλοῦσαν
στὰ ξένα πλοῖα ποῦρχοντο
ἐκεῖ καὶ τὰ ζητοῦσαν.

Καὶ στὰ θειοῦχα μπάνια του
ἐτρέχανε οἱ ξένοι
μ' ἀγιάτρευτες ἀσθένειες
κι' ἐφεῦγαν γιατρεμένοι.

Ἡ τέχνη σ' ὄλες τὶς μορφές
μᾶς ἄφηκε σημεῖα
ποῦ εἶδαν παλαιότεροι
στ' ἀρχαῖα τὰ μνημεῖα.

Ποῦ εἶτε κατεστράφησαν
ἢ τᾶκλεψαν οἱ ξένοι,
ποῦ ἤλθανε ἀργότερα
γυμνοὶ καὶ πεινασμένοι.

Εἶχε στὸ μέρος τοῦ Βοριᾶ
εὐρύχωρο λιμένα,
ποῦ τὰ δικά τους ἄραζαν
τὰ πλοῖα καὶ τὰ ξένα.

Ποῦ δὲν τὰ πείραζε καιρὸς
ἀπ' ὅπου κι' ἂν φυσοῦσε,
κι' ἡ ἀφρισμένη θάλασσα
στοὺς βράχους του ξεσποῦσε.

Κι' ἐγίνετο μιὰ κίνησις
μεγάλῃ στὸ νησί μας
ποῦ ὄλα τὰ μαξούλια τους
πουλοῦσαν οἱ δικοὶ μας...

Ἄριστερὰ στὴν εἴσοδον
ἐκείνου τοῦ λιμένος

ἦτο ναὸς πελώριος
γνωστός καὶ ξακονσμένος.

Ποὺ ναυτικοὶ τὸν ἔκτισαν
σὲ ἄγνωστον αἰῶνα
εἰς τὸν θεὸν τῆς θάλασσης,
τὸ θεῖον Ποσειδῶνα¹.

Καὶ μαρμαρένιο ἄγαλμα²
στὸ μέγα τους προστάτη,
μέσ' στὸν ναὸν ἐστήσανε
γιὰ νὰ τοὺς προφυλάττη.

Ποὺ τῶκαμε συντρίμματα
τῶν ξένων ἢ μανία
καὶ ὁ τυφλὸς φανατισμὸς
στή νέα τους θρησκεία...

Γνωμ. ἀρ. 56/1936, σ.5.

1) Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὁ Ποσειδῶν ἐλατρεῦετο ἀπὸ τοὺς Νισυρίους ὡς προστάτης καὶ δημιουργὸς τοῦ νησιοῦ τους. Σύμφωνα μὲ τὸ μῦθο κατὰ τὴν Τιτανομαχία κατεπλάκωσε τὸν Τιτάνα Πολυβῶτη, μ' ἓνα κομμάτι γῆς ποὺ πήρε μὲ τὴν Τρίαινά του ἀπὸ τὴν Κῶ. 2) Ὑπάρχει ἀκόμα, κοντὰ στὸν ἀγράμυθα τοῦ Στρίκη, ἡ βάση τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ.

55. Ο ΓΕΡΟΣ

Νειᾶτα καὶ χάρες κι' ὁμορφιές
ὁ Χάρος τὰ ξαπλώνει
καὶ τὰ κτυπᾷ ἀλύπητα
εἰς τῆς ζωῆς τ' ἀμόνι.

Γιὰ νὰ τὰ κάμ' ἀγνώριστα
στὰ γηρατειὰ σκυμμένα
μ' ἀδλακωμένα πρόσωπα,
μὲ μάτια θολωμένα.

Κι' ὄλο τροχίζει μὲ χαρὰ
στ' ἀπέραντο μαγγάνι

τοῦ θερισμοῦ τοῦ ἄπρονου,
τοῦ Χάρου τὸ δρεπάνι.

Ποῦ θὰ θερίσῃ τὸ κορμὶ
τοῦ γέρον κάποια μέρα,
σὰν ὄγκος, σὰν παράλυσις,
σὰν γρίππη, σὰν χολέρα.

Ὁ Γέρος κοντοστάθηκε
στοῦ τάφου τὸ κατώφλι,
καὶ τοὺς παληοὺς λογαριασμοὺς
ἐκτύταξε κι' ἐξώφλει.

Καὶ σὰν νὰ ξετυλίζετο
μπροστά του μιὰ ταινία
τὰ νειᾶτα τὰ χαρούμενα,
τὰ μαῦρα γηρατεῖα.

Κι' ἔβλεπε κι' ἀνεστέναζε
καὶ μόνος του μιλοῦσε
κι' ἦταν στιγμὲς ποὺ δάκρυζε,
στιγμὲς ὅπου γελοῦσε.

Πληγὲς παληές, ἀγιάτρευτες
ἢ ἀπονιὰ τοῦ κόσμου,
ἢ τύχη ἢ παράξενη,
ἢ ἀκοή, τὸ φῶς μου...

Ἔννοιες ποὺ δὲν ἀφήγατε
στὸ νοῦ μου ἡσυχία
ὄλοι μαζί μέσ' τῆς ζωῆς
τὴν ἄγρια τρικυμία.

Μοῦ φθείρανε τὰ νειᾶτα μου
καὶ τὰ ἴκαμαν κουφάρι.
Καὶ τώρα; τώρα καρτερῶ
τὸ Χάρο νὰ μὲ πάρῃ.

Γνωμ. ἀρ. 70/1938, σ. 6.

Σημ. Εἶναι τὸ τελευταῖο ποίημα ποὺ δημοσίευσε. Μετὰ ἀπὸ δύο χρόνια πέθανε.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΛΕΞΕΩΝ

Α

<p> ἀγκίζω 4
 ἀγκλαβή (ἦ) 22
 ἀγκλούπα (ἦ) 10, 17, 20
 ἀγράμιτας (ὀ) 10
 ἀγραμίτια (τά) 18
 ἀγραμιττάκια (τά) 10
 ἀγραμιττόζουμο (τό) 25
 ἀργάτης (ὀ) 45
 ἀδιάθονας (ὀ) 33
 ἀελιά (ἦ) 32, 34
 ἀερικὸ (τό) 43
 ἀθέρας (ὀ) 33
 ἀκλουθᾶ 31
 ἄκρια (ἦ) 37, 42
 ἀλεβρόντιστος (ὀ) 3
 ἀλεσίδια (τά) 16
 ἀλεφή (ἦ) 33
 ἀλιμένω 45
 ἀλιόροντας (ὀ) 7
 ἀμανετοῆς (ὀ) 44
 ἀμελέττηα τῆς θάλασσας (τά) 20
 ἀμολυσιώνας (ὀ) 3, 41
 ἀμολυτὸς (ὀ) 3, 41, 48
 ἀμπατή (ἦ) 10, 35, 36, 48
 ἀμπάφυλλος (ὀ) 27
 ἀμπράτη (τά) 16
 ἀμπρουνέλλες (οἶ) 31
 ἀναβγε 39 </p> | <p> ἀνάεμα (τό) 31, 34, 38
 ἀναπνιά (ἦ) 12
 ἀνεκούκουα 28
 ἀνεμόχολο (τό) 35
 ἀνέσυρε 31
 ἀνώϊ (τό) 32
 ἄξαμο (τό) 27
 ἄξεπώλυτη (ἦ) 45
 ἀουρίδια (τά) 7
 ἀπιδόκοπα (τά) 19
 ἀπλώτριες (οἶ) 41
 ἀποδοσίμι (τό) 21
 ἀποκούννι (τό) 28
 ἀπολύς 35
 ἀπομονή (ἦ) 44
 ἀποστροφή (ἦ) 23, 31
 ἀποτόκια (τά) 32
 ἀράθυμος (ὀ) 32
 ἀράφι (τό) 33
 ἀσπάλατας (ὀ) 8, 45
 ἀστᾶρι (τό) 27
 ἀστιβή (ἦ) 7
 ἀσφίτιλας (ὀ) 7, 36
 ἀτθάδιο (τό) 22
 ἄτσα (ἦ) 8
 ἀτσουμάδα (ἦ) 31
 αὐγοτή (ἦ) 14
 ἀφουγκριέτο 44 </p> |
|--|--|

Σημ. Οἱ ἀριθμοὶ ἀναφέρονται στὸν ἀριθμὸ τοῦ ποιήματος.

ἀψηλός (ὅ) 28

ἄψουσιν 31

B

βαζάνα (ἦ) 20

βαζανάκια (τὰ) 20

βαλάνια (τὰ) 45

βασουλάκια (τὰ) 28

βαστάδι (τὸ) 2, 5, 7, 37

βγάλλουσι 39

βδομαδάρι (τὸ) 48

βερεσκέδια (τὰ) 18

βίτσιλας (ὅ) 2, 4, 27, 36

βιστέρνα (ἦ) 17, 23

βλεπίδος (ὅ) 10, 41

βολὰ (ἦ) 35

βούα (ἦ) 48

βουκιά (ἦ) 20

βούρνα (ἦ) 31

βρουλι (τὸ) 3, 28

βωνιάλλι (τὸ) 13

Γ

γελέκι (τὸ) 27

γεροντομοίρι (τὸ) 22

γιακαττόνι (τὸ) 21, 23, 27

γιούσουρο (τὸ) 27

γκίζει 15

γκίξη 4

γκλάβα (ἦ) 32

γκλεούδι (τὸ) 20, 31

γκλεουδιάζω 20

γλήορα 3, 25, 42, 51

γλυκοβάλανα (τὰ) 33

γλυσμένη (ἦ) 31

γλύουνε 51, 3

γλυοῦσεν 21, 51

γροικιέται 31

γρουλλώνω 44

γυρέβγει 3

Δ

δείξαν (ὅ, ἦ) 38

δεμάτια (τὰ) 41

δεσσάκι (τὸ) 17, 37, 44, 45

δεφτέρα (ἦ) 32

δηπότατος (ὅ) 13, 28, 40, 48

διαολούπιστου (ὅ) 42

δίω 22

δόκε 32

δουλέβγω 39

δουλευτής (ὅ) 37, 45, 51

δοῦσι 21

δώκωμε 18

δωμάτσι (τὸ) 36

E

ἐγίνησαν 45

ἐγκρεμὸς (ὅ) 36

ἐγλύη 45

ἐγλύσανε 32, 53

ἐγρούλλωνε 44

ἔδες 32

ἐδούλεβγε 39

ἐδρυάδες (οἱ) 23, 48

ἐθάρευγα 45

ἐκλουθοῦσε 45

ἐκουστήκη 42

ἐλγὰ (ἦ) 33

ἔλιτας (ὅ) 11

ἔμπη 44

ἔμπγυτα (τὰ) 33

ἔξδὸν 32

ἐπάαινα 35

ἐπαρεμόνευγε 44

ἐπέτσωσες 33

ἐπόμεινα 34

ἔπποθεν 43

ἔρτικας (ὅ) 7, 9

ἔσκαμπάστηκα 35

ἔσκιασα 32
ἔσπεραν 48
ἔστριβγε 45
ἔτσίττωνε 45
εὐκολοημένα (τὰ) 40
ἐφεγγίσασι 45
ἔψιμο (τὸ) 28

Z

ζυγιά 45
ζεβγαρίζω 37

H

ἡξεύρω 53

Θ

θεριστής (ὁ) 41
θρεφτάρι (τὸ) 3, 32, 48
θυρία (ἡ) 15

I

ικάντο (τὸ) 39

K

κάγιες (οἱ) 14
κα(ν)ένας (ὁ) 32, 46
καζαναριδ (τὸ) 10, 23, 31, 32
καζάντια (τὰ) 24
καθαρένιο (τὸ) 14
καιρὸς (ὁ) 13
κακονάσουπος (ὁ) 37
καλαδερφὸς (ὁ) 45
καλαμωτῆ (ἡ) 13
καληφαντάρης (ὁ) 14
καλιμικέρι (τὸ) 27
καμάρα (ἡ) 36
καμὸς (ὁ) 42
κάμπες (οἱ) 20
κάμ(ν)ουσι 28
καμπιάλες (οἱ) 28

κάνας (ὁ) 42
κάνες (οἱ) 45
κανιά (τὰ) 30
καούνια (τὰ) 31
καπέττο (τὸ) 27
καρούλια (τὰ) 18
κασέλλα (ἡ) 16
κάτσουνας (ὁ) 14
κατσούνι (τὸ) 35, 45
κατσουιά (ἡ) 4
κατώϊ (τὸ) 3
καφίζι (τὸ) 18
κελάρια (τὰ) 30
κετσέδες (οἱ) 27
κίτσικας (ὁ) 1, 25
κιχριμπάρι (τὸ) 27
κλούθα 35
κλουπι (τὸ) 4
κόλλυα (τὰ) 28, 40
κοντέβγει 39
κόρδες (οἱ) 20
κορφάδι (τὸ) 13
κορφές (οἱ) 25
κοτᾶς 42
κουαλεῖ 40
κουκουᾶς (ὁ) 4, 5, 25, 28,
κουκουζίνα (ἡ) 10, 17, 19, 25, 31,
41, 48
κουκούλα (ἡ) 28
κουκουλῆθρες (οἱ) 25
κουμπήσω 10
κουντουῖρες (οἱ) 27
κουρκούταβλος (ὁ) 2, 3, 25
κουρόνω 7
κουρουιά (ἡ) 34
κουσουμάδι (τὸ) 20, 25
κούτα (ἡ) 39
κόφτεις 1, 3
κόφτη 36
κούφα (ἡ) 32

κραπάτσι (τὸ) 17, 31
κράχτης (ὁ) 40
κρεβατίνα (ἡ) 31
κρεμάρι (τὸ) 3, 32, 33, 48
κρεφτή (ἡ) 10, 17, 23, 31, 41
κριάτα (τὰ) 25
κρύβγομε 15
κυράτσα (ἡ) 20, 27

Λ

λαίνα (ἡ) 48
λαλοῦσε 45
λαμπρόπητες (οἱ) 13
λάντα (ἡ) 3
λαούμενα (τὰ) 16
λαχουρι (τὸ) 27
λαψανίδες (οἱ) 25
λαψανιδόσταχα (τὰ) 20
λάψη 26
λεβίδι (τὸ) 28
λεβίζω 28
λεγάμενα (τὰ) 20
λέθω 38
λειθυμιὰ (ἡ) 25
λεχοῦσες (οἱ) 48
λιμεντέρωνται 43
λιόκαφτες (οἱ) 19, 25
λίτι (τὸ) 11
λλία (τὰ) 21
λοᾶται 45
λογιῶ (τὰ) 32
λουμπούνια (τὰ) 3, 17, 19, 20
λουμπουνόζουμο (τὸ) 3
λουσάτο (τὸ) 14
λυττίση 33, 41

Μ

μαγιώτης (ὁ) 22
μαεδιά (τὰ) 18, 27, 32, 34, 37
μαέρεμα (τὸ) 18

μαεύγομε - μαέβγω 31, 32, 37
μαζεύγομε 11
μαθές 45
μακαρίες (οἱ) 40
μαλλάδα (ἡ) 36
μαμουντιέδες (οἱ) 16
μαξούλι, α (τὸ) (τὰ) 15, 25, 32,
37, 54

μεγαλουσιάνος (ὁ) 19
μερι (τὸ) 33
μερτζάνια (τὰ) 20
μετόχι (τὸ) 27, 32
μήε 32
μιαρὰ (τὰ) 2
μονή (ἡ) 14, 28, 32,
μουσάντρα (ἡ) 14
μουσκούνια (τὰ) 11, 34
μουχοῦρτα (ἡ) 20, 32, 40
μουχτάρης (ὁ) 28
μπασμάδα (ἡ) 31
μπατατούκα (ἡ) 23, 27
μπήετο 8
μπογιές (οἱ) 50
μπουκχουνιά (ἡ) 3
μπουστι (τὸ) 17, 37
μπροάλη 42
μπροστάρι (τὸ) 16, 36
μύλλα (ἡ) 3, 33
μυλλερὸ (τὸ) 3, 25
μυστοκαρφιές (οἱ) 21
μυστοκοφτή (ἡ) 21, 25

Ν

νεβαίνου 14
νεβάλλει 45
νεκούκουα 32
νεσαίνει 30
νεστορᾶ 44
νικήτας (ὁ) 20
νοιάζετο 44

νοιαστή 44
νορά (ή) 27
ντιργιέτο 44, 45
νυκτοπατες (οι) 28
νύχλος (ό) 13, 25, 28, 48
νῶμος (ό) 27, 34

Ξ

Ξανοίω 41
Ξαντό (τό) 33
Ξενεσάνουν 31
Ξεπόλυτη (ή) 34
Ξεπόλυτοι (οι) 8
Ξερά (τά) 45
Ξεράδια (τά) 8
Ξερή (ή) 45
Ξώκλαδα (τά) 11
Ξώμονος (ό) 44

Ο

όλρτα 10
όλρτος (ό) 14
όξός (ό) 36
όσωμεργιά (ή) 31
ούς-συ 45

Π

πάαινε 32, 34
παάινουμε 19
παάινω 32, 35
πάγκους (οι) 18
παιδέβγει 31
πούππα (ή) 48
παπούδια (τά) 37
παρακόρη (ή) 27
παραμονεύω 44
παράφιση (ή) 23
πάρου μου 44
παστή (ή) 20
πατούσα (ή) 34

παφτονεϊ 45
πεδέξιο (τό) 27
πεζούλα (ή) 36
πείξαν (ό, ή) 38
περδικοπάνι (τό) 45
πέρκες (οι) 21
περίσσεμα (τό) 40
περισσεύουσι 34
πεσχίρη (τό) 30
πετσώνω 34
πήα 42
πητταρίδα (ή) 48
πητθαριδόξυλο (τό) 48
πιαστοῦ 23
πεζόβολο (τό) 36
πισωσπίτι (τό) 13
πιρπιλῆθρες (οι) 25
πλάττασι 46
πλεμάτια (τά) 36
πληζίνες (οι) 31, 39
ποδήματα (τά) 23
πόθεκε 45
ποκοίλι (τό) 42
πομένω 34
ποργιά (ή) 31
πορπατεϊ 31, 40, 45
ποττες 37
πουλάρι (τό) 45
πούντα (ή) 27
ποφόρω 42
πόθω 42
πραξούμενη (ή) 33
τριχοῦ 39
προσάψιμο (τό) 7
πυλώνω 33

P

ράχη (ή) 23
ρέχει 45
ρημάδης (ό) 2, 20

ρημάδι (τὸ) 26
ρημαδιὸ 25, 28, 36
ριχμένο (τὸ) 47
ροβίτια (τὰ) 18
ρούδια (τὰ) 31
ρουδιές (οἱ) 31

Σ

σαλαμουριαστὰ (τὰ) 39
σαμάδες (οἱ) 28
σβοῦνε 25
σβοῦσι 30
σεύκλων (τὰ) 33
σκάβγω 37
σκαμπάζομαι 35, 45
σκαρμούς (ὁ) 20
σκοντεύγει 25
σμαρίδες (οἱ) 20, 25, 39
σμύναιρα (ἡ) 20
σόγια (τὰ) 39
σοδεύουσι 18
σουφράς (ὁ) 28
σπασμάδα (ἡ) 31
σπηλάδι (τὸ) 17, 22, 48
στενοπόρι (τὸ) 26
στραοκλείδι (τὸ) 15
στύψη (ἡ) 47
σύγκαλα (τὰ) 32
συλλοᾶται 45
συρίμι (τὸ) 34
σύφωνα 23
σφάτσηκες (οἱ) 16
σφειρίδι (τὸ) 20
σφύωμα (τὸ) 17, 27
σωλῆνες (οἱ) 20

Τ

τανίση 33
ταρτάνα (ἡ) 17
ταύλα (ἡ) 2, 7, 23

τεφτεργιοῦ (τοῦ) 32
τόπος (ὁ) 23
τύμπανο (τὸ) 39
τοῦμπλες (οἱ) 16
τούνεζι (τὸ) 27
τουτηδὰ (ἡ) 37
τραχηλιά (ἡ) 17
τριπηητός (ὁ) 28
τρίστρατο (τὸ) 45
τρυγιά (ἡ) 20
τσιμπητές (οἱ) 13
τσιρίτι (τὸ) 34
τσιττώνω 36, 39, 40, 45
τσουκνοῦδες (οἱ) 45
τσουνιά (τὰ) 11
τσουτσουμάλα (ἡ) 7
τυλιμένο (τὸ) 14

Φ

φανόφτης (ὁ) 36, 45
φάουσα (ἡ) 33
φάρδος (τὸ) 40
φαρμακεμένα (τὰ) 32
φαρσέτα (ἡ) 33
φάσιν 45
φέβγω 37
φειδόντυμα (τὸ) 33
φελλάδες (οἱ) 51
φελόνι (τὸ) 30
φιάκκα (ἡ) 27
φκολοημένα (τὰ) 40
φτενόπετσα (τὰ) 17
φτιά (τὰ) 45
φουρνισιά (ἡ) 13
φουσκιά (τὰ) 22
φοῦχτες (οἱ) 40
φύουσιν 33
φυτεύβγει 9

X

χαλατὰ (τὰ) 36

χαπάρι (τὸ) 33, 44
χαραπᾶς (ὁ) 17
χαραπούλι (τὸ) 17, 19, 41
χάριτα (ἡ) 22
χαρταλαμίδια (τὰ) 16, 22
χειρόλοο (τὸ) 40
χέρρες (οἱ) 27
χέρισσο (τὸ) 22, 23, 45
χερόμυλος (ὁ) 48, 51
χοιροσφάγια (τὰ) 3

χούη (τὸ) 45
χοχλακιά (ἡ) 9, 22
χριώνει 32

Ψ

ψιλοκούλουρα (τὰ) 14
ψιλολοήματα (τὰ) 32
ψούνια (τὰ) 32

Ω

ώχτρα (ἡ) 7

ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ

Ἄγιος Ἀντώνης (ὁ) 12, 28
Ἄγι Νικόλαος (ὁ) 28
Ἄγι Σάββας (ὁ) 22, 26, 28, 31
Ἄκωλος (ὁ) 47
Ἄλωνάκια (τὰ) 22
Ἄλώνι (τὸ) 47
Ἀνάργυροι (οἱ) 28
Ἀντιλέουσα (ἡ) 28
Ἀρακλῆς (ὁ) 22
Ἄργος (τὸ) 22, 32
Ἄρμᾶς (ὁ) 22
Βάσσες (οἱ) 23
Βοτίλοι (οἱ) 23
Βουή (ἡ) 36
Βρετοῦ (τοῦ) 22, 31, 41
Γιαλί (τὸ) 25, 28 31
Δάλι (τὸ) 22, 26, 34, 41
Διαβάτης (ὁ) 26
Ἑλικιωμένη (ἡ) 20
Καζίνο (τὸ) 28
Καθολικὴ (ἡ) 28
Καλύβι (τὸ) 23
Καμάρα (ἡ) 23, 26, 442
Καμπι (τὸ) 22, 37
Κανάφια (τὰ) 20, 22, 28, 37, 41
Καπράνου (τοῦ) 19, 22

Καράβα (ἡ) 22, 26, 31
Κατασωράδα (ἡ) 23
Κησίτες (οἱ) 23
Κομμάτι (τὸ) 22
Κονάκια (τὰ) 28
Κοντοσκάλι (τὸ) 22, 41
Κρανι (τὸ) 13, 31
Κριδς (ὁ) 26
Λαγκάδα (ἡ) 23
Λαγκάδι (τὸ) 22, 23, 26, 28, 43
Λακκι (τὸ) 22, 23, 47
Λαπαρδᾶ (τοῦ) 22, 28, 43
Λευκαντιὸ (τὸ) 3, 23, 26, 38
Ληνούρα (ἡ) 23
Λίμνες (οἱ) 28
Μαντινάδα (ἡ) 30
Μαρμαράδες (οἱ) 23
Μέσες (οἱ) 22, 23
Μηλιές (οἱ) 23
Μισσώρι (τὸ) 23, 32
Μουλούδη (τὸ) 23
Μπάνια (τὰ) 26, 31
Νάκα (ἡ) 22
Νίφιος (τὸ) 25, 26
Ὁξὸς (ὁ) 36
Παληόκαστρο (τὸ) 28

Παλίσκια (τά) 23	Σκόπι (τό) 22, 23, 28, 31, 32
Παχειά (ή) 28	Σπάλοι (οί) 31
Περγούσα (ή) 28	Σπηλάδια του Γιαλοῦ (τά) 28
Πεῦκο (τό) 23	Σπηλιανή (ή) 28, 29
Πιαούλι (τό) 3, 23, 28, 39, 45	Στρογγυλή (ή) 26-28
Πλατῆς (ό) 23, 28	Ταῦλα του Γιαλοῦ (ή) 26, 36, 39
Πορνικοῦ (του) 20	Τράπεζα (ή) 28
Ποταμήτισσα (ή) 28	Τραπεζίνα (ή) 26
Ποταμός (ό) 28, 39, 42	Τριάλι (τό) 23
Πύργος (ό) 39	Τρουλι (τό) 26, 36
Σιελάτα (τά) 23, 26	Τροῦλος (ό) 27
Σιδῶνες (οί) 26	Φάμπρικα (ή) 26, 28
Σκάλα (ή) 26, 28	Χαράνι (τό) 23
Σκάλι (τό) 23	Χοχλάκοι (οί) 26

ΕΠΙΘΕΤΑ ΝΙΣΥΡΙΩΝ

Ἄντωναρος 24, 31	Μηλᾶς 28
Βαίτθης 45	Μπογιατζῆς 45
Βζές 25	Ἄρσάρης 32
Βιολῆς 35	Παραμπούτθης 18, 19, 32
Γενᾶς 25, 28	Πασκαλῆς 34
Διαμαντῆς 16	Παῦλος 33
Ἐψιμος 28	Πιτσινης 27
Θερεούλης 28	Περούλης 37
Κουλάκαινα 42	Ράλλης 45
Καλαμιᾶς 39	Σαίτθης 39
Κατσοουράκης 27	Στρίκης 10, 28
Κορωνιός 27	Φραζῆς 27, 39, 40
Κουβῆς 28	Φυλακτὸς 32
Μαούλης 41	Χαρδαῖος 27
Μαυρουδῆς 45	Χρουσότιμη 34

Υ.Γ. Καταγραφή τῶν Νισύρικων Τοπωνυμίων ὑπάρχει:

α) Γνωμ. ἀρ. 63/1937 σ. 19-29: Λ. Κοντοβερού: Τὰ ὀνόματα τῶν περιφερειῶν κτλ. τῶν τριῶν περιοχῶν τῆς Νισύρου μετὰ χάρτου. Γνωμ. ἀρ. 66/1937 σ. 4-7: Συμπλήρωσις ὀνομάτων τῆς Τοπογραφίας Νισύρου ὑπὸ Κ. Μαντουδάκη καὶ Δ. Ν. Ζαπετιάδη. Ν. τόμ. 1ος, σ. 136-160: Λ. Κοντοβερού: Ὄνόματα Τοπειῶν καὶ Περιφερειῶν τῶν τριῶν περιοχῶν τῆς Νισύρου.

β) Ἐργασίαι ἐπὶ τῶν Τοπωνυμίων Νισύρου: Ν. τόμ. 3ος σ. 230-268, Χ. Ι. Παπαχριστοδούλου: Τοπωνυμικὸ Νισύρου.

ΕΝΑΣ ΠΑΛΙΟΣ ΝΙΣΥΡΙΟΣ ΓΡΑΦΕΙ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΜΠΑΛΑΛΑ

Όταν ένας Νισύριος και μάλιστα παλιός διαβάζει τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ ἀείμνηστου γιατροῦ Δημητρίου Μπαλαλαῶ, νιώθει μιὰ εὐχάριστη ἐκπληξη, γιατί ὁ Δημ. Μπαλαλαῶς λίγα μόνον χρόνια ἔζησε στὴ Νίσυρο καὶ μάλιστα τὰ παιδικὰ του. Τὰ ὑπόλοιπα χρόνια τῆς ζωῆς του τὰ ἔζησε στὴν ξενιτιά καὶ μάλιστα σὲ μεγάλες πόλεις τῆς Μεσογείου, πού ἡ ἱστορία τους εἶναι γραμμένη μὲ μνημεῖα καὶ μεγάλα ἔργα τέχνης. Καὶ ὅμως δὲν μπόρεσε τὸ περιβάλλον αὐτὸ τῆς ξενιτιάς, δὲ στάθηκε ἱκανὸ νὰ ξεριζώσῃ μέσα ἀπὸ τὴ μνήμη του τὶς πρῶτες του ἐντυπώσεις πού ἔνιωσε στὸ νησί πού γεννήθηκε. Ἐκλείσε μέσα στὴν ψυχὴ του ὅλες τὶς ὁμορφιὲς τοῦ νησιοῦ, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά του, τοὺς ἀνθρώπους του καὶ τὰ τοπωνύμιά του καὶ πρὶν γεράσει μὲ ἓνα συρτὸ τραγούδι καὶ μοιρολόι μαζί, τὰ παραδίνει σὰν πραγματικὴ κληρονομιά σὲ μᾶς τοὺς ἔπειτα ἀπὸ αὐτόν.

Τραγούδι καὶ μοιρολόι ἀνακατεμένα καὶ τὰ δυὸ μαζί θὰ μᾶς θυμίζουν τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ νησιοῦ, ἀλλὰ πάνω ἀπ' ὅλα μᾶς μεταδίδουν τὴ μεγάλη του νοσταλγία πού ἔνιωθε γιὰ τὸ νησί, πού τόσο ἀγάπησε μ' ἓνα τέτοιο παράπονο, πού σὲ κεντᾷ στὴν καρδιά.

Νίσυρος, Αὐγουστος 1980

Μιχαὴλ Τσατσαρώνης

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΛΙΜΑΝΙΟΥ ΤΗΣ ΝΙΣΥΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ (1885 - 1912)

Ἑπό

Μιλτ. Ἰακ. Δογοθέτη

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. ΑΦΟΡΜΗ ΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑ

Τὸ περασμένο καλοκαίρι ὁ φίλος συμπατριώτης μας Προκόπης Ἀθανασίου Βερδελλῆς, ἀνταποκρινόμενος στὴν ἐκκλησὴ μας γιὰ συγκέντρωση ἀρχεῖου υἱοῦ τῆς Νισύρου, μᾶς παρέδωσε ἕνα φάκελλο μὲ μερικὰ «χαρτιά» ἀπὸ κατάλοιπα τοῦ ἀρχείου τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν τοῦ ἀπὸ μητέρα παπποῦ του Προκόπη Ἰωάν. Σακλαρῆ ἢ Σακλαρίδη (1863-1916), ἐνὸς δραστήριου ἐμπόρου, ποὺ ἔδρασε στὴν Ὀδησσὸ καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη, ἀποκτώντας σημαντικὴ περιουσία, καὶ πέθανε στὴν Καρδάμαινα. Ἀνάμεσα στὰ χρεωστικὰ ὁμόλογα, στὰ ὑποσχετικά, στοὺς λ/μούς, στὰ πωλητήρια καὶ στὰ ἐμπορικὰ τιμολόγια οἴκων τῆς Ὀδησοῦ, ποὺ περιεῖχε ὁ φάκελλος, βρέθηκε καὶ μιὰ ἐντυπὴ *Ὁμολογία Μετοχικοῦ Δανείου Λιμένος Νισύρου*, μὲ ἀριθ. 221, ἡμερομηνία 11 Μαρτίου 1889 (Νίσυρος) καὶ μὲ τὴν ὑπογραφή τοῦ κατόχου τῆς (Προκόπιος Ἰωάννου Σακλαρῆς) στὸ πίσω τῆς μέρος. Ἡ ὁμολογία αὐτή, ποὺ δημοσιεύεται σὲ φωτοτυπία σὲ ἄλλη σελίδα καὶ ποὺ ἡ κατοχὴ τῆς ἀπὸ τὸν Σακλαρῆ βεβαιώνεται ἀπὸ σχετικὴ συζήτηση στὴν Ἑκτακτὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν πολιτῶν τοῦ Μανδρακίου τῆς 8 Σεπτεμβρίου 1916, ἀποτέλεσε μιὰ «ἀποκάλυψη» ποὺ μᾶς παρακίνησε νὰ ἐρευνήσουμε τὸ θέμα τοῦ Λιμανιοῦ τῆς Νισύρου.

1.2. ΠΗΓΕΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

Ἡ ἐρευνά μας περιορίστηκε στὰ παρακάτω βιβλία τῆς ἐποχῆς, ποὺ φυλάσσονται στὸ Δῆμο Μανδρακίου Νισύρου:

α) 1885 Ἀπριλίου 2.— Βιβλίον τῆς ἐπὶ τοῦ Λιμένος Ἐπιτροπῆς (Λ. Ε. 1885).

β) 1884, Κοινότης Μανδρακίου Νισύρου—Καθολικόν. Λ/σμοὶ τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς 1884-1908 (Ε.Ε. 1884).

γ) Βιβλίον καθημερινῶν εἰσπράξεων τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας Ποταμητίσσης, ἐπιτροπεύοντος τοῦ κυρίου Ἑμμανουήλ Παρθεσιάδου, τῇ 22α Ἰουλίου 1894 (Ι.Ε.Π. 1894).

δ) Βιβλίον πρακτικῶν καὶ διαχειρήσεως Σωματείου «Ἅγιος Θεολόγος» (Λιμενικὴ Ἐπιτροπὴ)—1902 καὶ Διαχειρήσεως Ἀδελφότητος «Ὁμόνοια» 1908-1910 (Σ.Α.Θ. 1902).

ε) Βιβλίον πρακτικῶν Ἀδελφότητος «Ὁμόνοια» 1908-1910 (Α.Ο. 1908).

στ) Κώδικα, διαφόρων πράξεων καὶ ἀντιγράφων ἐξερχομένων ἐγγράφων Δημογεροντίας Μανδρακίου Νισύρου 1897 (16 Μαρτίου, ἀρ. 1) ἕως 1905 (22 Μαρτίου, ἀρ. 316), (Κ.Δ. 1897).

ζ) Κώδικα, ἀντιγράφων ἐξερχομένων ἐγγράφων Δημογεροντίας Μανδρακίου Νισύρου 1899 (Φεβρουάριος, ἀρ. 1) ἕως 1900 (12 Ἰανουαρίου, ἀρ. 68) καὶ 1900 (27 Μαρτίου, ἀρ. 1) ἕως 1910 (21 Νοεμβρίου, ἀρ. 152) (Κ.Δ. 1899).

η) Κώδικα, ἀντιγράφων ἐξερχομένων ἐγγράφων Δημογεροντίας Μανδρακίου Νισύρου 1903 (Ἰούλιος, ἀρ. 61) ἕως 1905 (20 Ἰανουαρίου, ἀρ. 93) 1906 (2 ἐγγραφα Μαρτίου) καὶ 1907 (29 Μαρτίου, ἀρ. 1) ἕως 1910 (21 Νοεμβρίου, ἀρ. 152) (Κ.Δ. 1903).

θ) Βιβλίον πρακτικῶν Δημογεροντίας Μανδρακίου Νισύρου 1900 (26 Μαρτίου) ἕως 1913 (24 Αὐγούστου) (Π.Δ. 1900).

ι) Βιβλίον πρακτικῶν Δημαρχίας Νισύρου 1914 (7 Ἰανουαρίου) ἕως 1915 (4 Ὀκτωβρίου) (Π.Δ. 1914).

ια') Βιβλίον πρακτικῶν Δημαρχίας Νισύρου 1915 (26 Ὀκτωβρίου) ἕως 1926 (29 Δεκεμβρίου) (Π.Δ. 1915).

Στὸ τέλος κάθε βιβλίου, μέσα σὲ παρένθεση, σημειώνουμε τὶς συντομογραφίες του, μὲ τὶς ὁποῖες θὰ κάνουμε τὶς βιβλιογραφικὰς μας παραπομπὰς.

Ἡ ἔρευνά μας βασίστηκε ἀκόμα σὲ μαρτυρίες τοῦ γιατροῦ Μιχάλη Τσατσαρώνη καὶ τοῦ καπετάνιου Νικόλα Χιώτη, ποὺ ἐξήσαν τὰ γεγονότα στὴν τελευταία τους φάση ἀλλὰ καὶ ποὺ ἄκουσαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς πατεράδες τους, πρωταγωνιστὲς στὸ ἔργο τοῦ Λιμανιοῦ (τοῦ πρώτου ὁ πατέρας ἦταν Γραμματέας τῆς Δημογεροντίας 1897- 1898, καὶ τοῦ δευτέρου λεμβοῦχος).

Βέβαια ἡ ἔρευνά μας θὰ ἦταν πληρέστερη, ἂν διασώζονταν τὰ πρακτικὰ τῆς Δημογεροντίας τῆς περιόδου 1885-1900, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ ἀναλυ-

τικά βιβλία τῆς Λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς, πού μνημονεύονται σέ λογαριασμούς ὑπολόγων-διαχειριστῶν τοῦ Λιμανιοῦ. Γι' αὐτό ἡ ἐργασία μας αὐτή θά πρέπει νά θεωρηθεῖ σάν συμβολή στήν ὅλη μελέτη τοῦ θέματος καί σάν ἀφορμή γιά παραπέρα ἔρευνα ὑπὸ τὸ φῶς ἐνδεχομένως νέων στοιχείων πού θά προκύψουν ἀπὸ τὴν ταξινομήση τοῦ ἀρχαϊκοῦ ὕλικου τοῦ Δήμου Μανδρακίου.

1.3. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἡ μελέτη μας περιλαμβάνει καὶ Παράρτημα μὲ δύο μέρη. Στὸ πρῶτο μέρος (διοικητικά) δημοσιεύεται κατάλογος τῶν Δημογερόντων τῆς ἐποχῆς πού ἐρευνοῦμε, πού συντάχθηκε ἀπὸ τὶς πληροφορίες τῶν μνημονευομένων παραπάνω βιβλίων καὶ καταχωροῦνται αὐτοῦσια τὰ πρακτικά τοῦ Σωματείου «Ἅγιος Θεολόγος» καὶ τῆς Ἀδελφότητος «Ὀμόνοια», καί στὸ δεύτερο μέρος (διαχειριστικά) δημοσιεύονται συγκεντρωτικοὶ πίνακες τῶν πόρων γιά τὴν κατασκευὴ τοῦ Λιμανιοῦ (δάνεια-δωρεές) καὶ τῶν δαπανῶν πού ἔγιναν γιά τὸ σκοπὸ αὐτὸ καὶ παράλληλα καταχωροῦνται αὐτοῦσιοι οἱ ἀναλυτικοὶ λ/σμοὶ τῶν Λιμενικῶν Ἐπιτροπῶν καὶ τῶν μεμονωμένων ἀτόμων, πού εἴτε σάν δημογέροντες εἴτε κάτω ἀπὸ ἄλλη ἰδιότητα διαχειρίστηκαν τὶς οἰκονομικὲς ὑποθέσεις τοῦ Λιμανιοῦ. Ἡ ἀναφορὰ στὶς πληροφορίες καὶ τὰ στοιχεῖα τῶν καταλόγων τῶν πινάκων καὶ τῶν λ/σμῶν αὐτῶν θά γίνεταί μὲ παραπομπή στὸν ἀριθμὸ πού θά ἔχει ὁ καθένας καὶ μὲ τὴν ἔνδειξη Π.Α. ἢ Π.Β., ἂν βρισκονται στὸ πρῶτο ἢ στὸ δεύτερο μέρος τοῦ Παραρτήματος.

1.4. ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ

Τὸ Λιμάνι τῆς Νισύρου, ὅπως εἶναι σήμερα, πέρασε ἀπὸ τρεῖς περιόδους, πού ταυτίζονται μὲ τὶς πολιτικὲς μεταβολές στὴ Δωδεκάνησο. Ἡ πρώτη περίοδος ἀναφέρεται στὴν Τουρκοκρατία καὶ καλύπτει τὰ χρόνια 1885-1912 πού ἐξετάζουμε στὴ μελέτη μας αὐτή. Ἡ δεύτερη περίοδος (1912-1945) ἀναφέρεται στὴν Ἰταλοκρατία καὶ ἡ τρίτη περίοδος στὴν Ἀπελευθέρωση καὶ ὕστερα. Οἱ τελευταῖες αὐτὲς περίοδοι θά πρέπει ἐπίσης νά μελετηθοῦν, ὥστε νά ὀλοκληρωθεῖ τὸ χρονικὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ σημερινοῦ Λιμανιοῦ.

1.5. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ὅταν οἱ πρωτοπόροι τοῦ Λιμανιοῦ ἔριχναν τὶς πρῶτες πέτρες στὶς 2 Ἀπριλίου τοῦ 1885 στὴ θέση «Ἅγιος Θεολόγος» καὶ ὑπερφηνεύονταν πού ἡ γολλέτα «Μαρία» τοῦ καπετὰν Χαράλαμπου Λυβίτση, 83 τόννων, μπόρουσε νά προσεγγίξει, κανένας δὲν μποροῦσε νά φανταστεῖ ὅτι ἕναν αἰ-

ώνα περίπου αργότερα, στις 29 Σεπτεμβρίου του 1980, ένα πολυτελές επιβατηγό πλοίο 9 χιλιάδων τόννων, το «Κάμιρος», θά πλεύριζε ακριβώς σ' εκείνο το σημείο.

2. ΛΙΜΑΝΙΑ ΠΡΙΝ ΤΟ 1885

2.1. ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΩΝ ΠΑΛΩΝ

Η φυσική διαμόρφωση τών άκτῶν τῆς Νισύρου δὲν τῆς ἐξασφάλιζε δυστυχῶς κανέναν ἐπὶννεμο ὄρμο γιὰ τὴ δημιουργία φυσικοῦ λιμανιοῦ. Μόνο στὸ βορειοανατολικὸ μέρος τοῦ νησιοῦ, στὴν ἀμμώδη παραλία τῶν *Πάλων*, οἱ φιλόπονοι Ἐμπορευῶτες, ἀπὸ τὶς ἀρχὲς ἤδη τοῦ περασμένου αἰῶνα, εἶχαν κατασκευάσει λιμάνι, ποὺ ὄχι μόνο ἦταν τὸ ἀσφαλέστερο τοῦ νησιοῦ, ἀλλὰ κατέστησαν τὸ ἐπίγειο αὐτὸ τοῦ Ἐμποριοῦ τὸ πιὸ ἐμπορικὸ κέντρο τῆς Νισύρου. Αὐτὸ βεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὸν Ραγκαβῆ στὰ «Ἑλληνικά» του, λέγοντας: «Κάτωθεν τοῦ χωρίου Ἐμπορείου κατὰ τὴν προσάρκτιον ἀκτὴν ἐστὶν ὁ ἦττον ἐπισφαλὴς τῶν τῆς νήσου λιμένων Πάλαι λεγόμενος». Ἄλλη ἀπόδειξη τῆς μεγάλης ἐμπορικῆς ἀκμῆς τῶν Πάλων, ποὺ τοποθετεῖται γύρω στὰ 1850, ἦταν οἱ μέχρι καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας σωζόμενες ἐκεῖ ἀποθῆκες βαλανιδιῶν καὶ τὰ καταστήματα τῶν ἐμπόρων ἀπὸ τὸ Μανδράκι¹. Τὸ λιμάνι αὐτὸ καταστράφηκε τὸ 1858 ἀπὸ μεγάλη τρικυμία καὶ ξαναφτιάστηκε ἀπὸ τὸν ἐργολάβο Εὐθύμο Γ. Πλατύ, τὴν ἐποχὴ ποὺ Δημογέροντες τοῦ Ἐμποριοῦ ἦταν ὁ Χατζῆ Μιχαὴλ Ἀνδρέας, ὁ Κωνσταντῖνος Ν. Ζανῆς καὶ ὁ Μιχάλης Δ. Ξανθός². Τὸ λιμάνι τῶν Πάλων φαίνεται νὰ παρουσιάζει κίνηση μέχρι τὸ 1890, ἀπὸ τότε δὲ ἄρχισε νὰ παρακμάζει καί, ὅπως ἀναφέρει καὶ ὁ ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς, ἡ ἀδιαφορία καὶ ἡ ἀμέλεια τῶν κατοίκων καὶ ἰδιαιτέρα ἡ ἀνέχειά τους, συνετέλεσαν ὥστε νὰ γεμίσει ἐντελῶς ἀπὸ ἄμμο καὶ νὰ ἀχρηστευτεῖ στὶς ἀρχὲς πιά τοῦ αἰῶνα μας.

2.2. Η ΣΚΑΛΑ ΤΟΥ ΓΙΑΛΟΥ

Τὴν ἴδια ἐποχὴ, τὰ μέσα δηλαδὴ τοῦ περασμένου αἰῶνα, ἡ πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ, τὸ Μανδράκι, ἐξυπηρετοῦνταν ἀπὸ τὴ *Σκάλα τοῦ Γιαλοῦ*, τὴ γνωστὴ Ταῦλα τοῦ Γιαλοῦ, στὴν ὁποία ὑπῆρχε τὸ τελωνεῖο καὶ ἀποθῆκες τῶν ἐμπόρων, ποὺ ἐρείπιὰ τους σώζονται μέχρι σήμερα. Ἐκεῖ ἄραζαν ἢ γολλέτα τοῦ καπετὰν Χαράλαμπου Λυβίτση καὶ ἄλλα ἱστιοφόρα πλοῖα γιὰ νὰ φορτώσουν τὸ βαλανίδι ποὺ σὲ σοδεῖα ἔφθανε τὰ 5000 καντά-

1. Γεωργίου Παπαδοπούλου, «Γενικὴ γεωγραφικὴ καὶ ἱστορικὴ περιγραφή, ἀρχαία καὶ νεωτέρα τῆς νήσου Νισύρου», Νίσυρος 1909, σ. 20-21.

2. Ἰακώβου Καζαβῆ, «Ἱστορία τῆς νήσου Νισύρου», Νέα Ἰόρκη 1966, σ. 47.

ρια και πουλιόταν αποκλειστικά σχεδόν στη Σμύρνη, και την άμυγδαλόψιχα, που προοριζόταν για τις αγορές της Σμύρνης, της Κωνσταντινούπολης, της Χίου και της Ρόδου. Από τη Σκάλα διακινούνταν και οι ταξιδιώτες που πηγαиноέρχονταν από τα άλλα νησιά καθώς και από το έξωτερικό, από την Κωνσταντινούπολη, τη Σμύρνη, την Όδησσο, το Σουέζ και την Αλεξάνδρεια, όπου είχαν εγκατασταθεί Νισύριοι.

2.3. ΤΟ ΑΥΛΑΚΙ

Γύρω στα 1880 οι Νικειώτες κατασκεύασαν στο *Αδλάμι*, επίγειο των Νικειών, ένα μικρό λιμενίσκο, που εξυπηρετούσε την εμπορευματική κίνηση με το Μαντράκι. Μικρές βάρκες, κυρίως κωπήλατες, μετέφεραν εμπορεύματα στο Αύλακι, απ' όπου με γαϊδουράκια μεταφέρονταν στο χωριό. Στο Αύλακι υπήρχαν 2-3 σπίτια, τα όποια χρησιμοποιούσαν οι Νικειώτες το καλοκαίρι.

2.4. Η ΑΓΙΑ ΕΙΡΗΝΗ

Τέλος θα πρέπει να μνημονεύσουμε και τον λιμενίσκο της *Άγιας Ειρήνης*, που κατασκευάστηκε από τον επιχειρηματία Άλέξανδρο Σ. Ράλλη, το 1879, όταν είχε αναλάβει με άδεια της Κυβερνήσεως την εκμετάλλευση των θειοχωμάτων της Νισύρου. Για την επιχείρηση αυτή είχαν δαπανηθεί 50.000 λίρες, που κάλυψαν την έναέρια ταινία (βαγόνια) μεταφοράς του θειαφιού από το ήφαίστειο στην Άγια Ειρήνη, τις εγκαταστάσεις επεξεργασίας, τις αποθήκες και το λιμάνι από το οποίο φορτώνονταν το θείο με προορισμό τη Σάμο, τον Έλλησποντο, την Προποντίδα και άλλοι. Η Άγια Ειρήνη σημείωσε μεγάλη άκμή για μιὰ μόνο πενταετία, δεδομένου ότι η επιχείρηση του Ράλλη χρεωκόπησε.

Αυτή ήταν η κατάσταση στη Νίσυρο από πλευρᾶς λιμανιών στα τελευταία χρόνια του περασμένου αιώνα, πριν ξεκινήσουν οι Μανδρακιώτες για το λιμάνι του Άγιου Θεολόγου.

3. ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 19 ΑΙΩΝΑ

Η απόφαση για την κατασκευή του λιμανιού της Νισύρου δὲν ήταν μιὰ εμπνευση της στιγμῆς, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς σειρᾶς γεγονότων καὶ καταστάσεων, που ἔλαβαν χώρα στὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ περασμένου αἰώνα στὸ νησί καὶ ἔξω ἀπ' αὐτὸ καὶ που θὰ προσπαθήσουμε ἐδῶ νὰ σκιαγραφήσουμε.

3.1. ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΣΤΟ ΑΤΜΟΠΛΟΙΟ

Η αντικατάσταση τῶν ἰστιοφόρων με τὰ μεγάλα για τὴν ἐποχὴ ἀτμοκίνητα πλοία, ἀπὸ τὰ μέσα κίολας τοῦ περασμένου αἰώνα, ἐπέτειναν

τήν ανάγκη δημιουργίας λιμανιού στο νησί. Στη Σκάλα ήταν σχεδόν αδύνατο να προσεγγίσουν τα πλοία αυτά και να φορτώσουν ή να ξεφορτώσουν εμπορεύματα τους μήνες από τις αρχές Οκτωβρίου μέχρι τα τέλη Μαρτίου και η εξυπηρέτηση του νησιού από το λιμάνι των Πάλων, που εξασφάλιζε κάποια προστασία, δεν άρεσε και πολύ στους Μανδρακιώτες, που έβλεπαν έτσι να μειώνεται το γόητρο της πρωτεύουσας, όπως θα δοῦμε και παρακάτω. Τα πλοία της ατμοπλοίας «Πανταλέοντος» και «Χατζή Δαούτ Φαρχούτ», που ανήκαν στους όμώνυμους Έλληνες τραπεζίτες και έφοπλιστές της Σμύρνης, τα «Σάμος», «Ζάτουνα», «Ούρανα», «Άγγελική», «Έλλη», ήταν απ' εκείνα που την εποχή αυτή προσεγγίζουν στη Νίσυρο, εκτελώντας δρομολόγια από τη Σμύρνη και από άλλα εμπορικά κέντρα της Εύρωπαϊκής και Άσιατικής Τουρκίας. Μιλώντας για τα πλοία της εποχής, πρέπει ν' αναφέρουμε και τη Νισυριακής ιδιοκτησίας γολλέτα «Μαρία» 83 τόννων, υπό όθωμανική σημαία, του καπετάν Χαράλαμπος Α. Λυβίτση, που εξυπηρετούσε επίσης τις ανάγκες του νησιού¹.

3.2. Ο ΑΓΩΝΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΛΙΜΑΝΙ

Η φιλοδοξία των κατοίκων του Μανδρακίου ν' αποκτήσει ή πρωτεύουσα του νησιού το πρώτο λιμάνι ήταν από τα πιο ισχυρά κίνητρα. Δεν απέκρυπταν τη δυσφορία τους, όταν τα πλοία της εποχής προσεγγίζαν πρώτα στους Πάλους και ύστερα στο Μανδράκι ή και πολλές φορές μόνο στους Πάλους, είτε γιατί το λιμάνι πρόσφερε προστασία στα πλοία, είτε, το πιθανότερο, γιατί ο δραστήριο γιατρός Παν. Παντελίδης ίδρυσε το 1894 τα Λουτρά², κατόρθωσε με διάφορα μέσα να έχουν οι Πάλιοι την προτεραιότητα. Η αντιδικία αυτή συνεχίστηκε και μετά την πρώτη κατασκευή του λιμανιού του Άγίου Θεολόγου, όπως προκύπτει από δημοσίευμα της Δημογεροντίας Μανδρακίου, που στάλθηκε από τη Νίσυρο στις 12 'Απριλίου 1899 προς το διευθυντή της εκδιδομένης στη Σμύρνη εφημερίδας «Άρμονία», για καταχώριση, και στο οποίο εκφράζονταν οι ευχαριστίες των εμπόρων και όλόκληρου του κοινού προς τον πλοίαρχο του ατμοπλοίου «Άγγελική» της ατμοπλοίας «Χατζή Δαούτ Φαρκούχ» για τις τακτικές προσεγγίσεις του πλοίου στο Μανδράκι³. Άλλά φαίνεται ότι δέ λύθηκε οριστικά το πρόβλημα της προτεραιότητας ανάμεσα στα δύο λιμάνια, γιατί η Δημογεροντία του Μανδρακιού, αργότερα και συγκεκριμένα στην 1 'Ιουλίου 1901 με αναφορά της στο Μουδίρη της Νισύρου Χου-

1. Κ.Δ. 1897, αρ. 199.

2. Συλλόγου «Παναγία Θερμιανή» «Η πενητηκονταετία της «Παναγίας Θερμιανής» 1909-1960», Ν. Υ. 1960, σελ. 46.

3. Κ.Δ. 1899, αρ. 45/1899.

σειν Ἐφένδη, ζητᾶ τὴν παρέμβασή του «... ὅπως τὰ ἀτμόπλοια τῶν ἑταιρειῶν «Χατζῆ Δαούτ Φαρκούχ» καὶ «Πανταλέοντος» τὰ προσεγγίζοντα εἰς τὴν νῆσον μας ἐλευθεροκοινωνῶσι πρῶτον εἰς Μανδράκιον καθότι ὡς γνωστὸν ἡ ἡμετέρα κωμόπολις «Μανδράκιον» τυγχάνει πρωτεύουσα τῆς νήσου...», ἐπικαλούμενη μάλιστα λόγους «... δημοσίας ὑγείας, συνάμα δὲ καὶ κοινοτικῆς ὠφελείας...»¹. Μὲ ἄλλη ἐπιστολή της τῆς 6 Μαΐου 1902 πρὸς τὴ διεύθυνση τῆς Ἀτμοπλοΐας «Χατζῆ Δαούτ Φαρκούχ» στὴ Σμύρνη, ἡ Δημογεροντία τοῦ Μανδρακίου διαμαρτύρεται ξανά γιὰ τὴ μὴ προσέγγιση στὸ Μανδράκι τοῦ ἀτμοπλοίου «Ἑλλη», ἐνῶ κατευθύνεται στοὺς Πάλους, ὅπου ἀποβιβάζει τοὺς ἐπιβάτες καὶ τὰ ἐμπορεύματα πού προορίζονται γιὰ τὸ Μανδράκι².

Τὴν ἐπικρατοῦσα κατάσταση στὴν ἀντιδικία γιὰ τὴν προτεραιότητα στὶς προσεγγίσεις τῶν πλοίων στὰ λιμάνια τοῦ νησιοῦ μᾶς δίνει πολὺ παραστατικὰ ἡ παρακάτω ἀναφορὰ τῆς Δημογεροντίας τοῦ Μανδρακίου πρὸς τὸ Διοικητὴ τοῦ Ἀρχιπελάγους Ἀβεδῆν Πασά³.

*«Πρὸς τὴν ἐξοχότητα τὸν Γενικὸν Διοικητὴν τοῦ Ἀρχιπελάγους
Ἀβεδῆν Πασάν,*

Ἐξοχώτατε,

Ἐν προηγουμένῃ ἡμῶν αἰτήσει πρὸν τὴν Ὑμ. Ἐξοχότητα ἀνεφέραμεν ὅτι τὰ ἀτμόπλοια τῶν Ἀτμοπλοϊκῶν Ἑταιρειῶν («Πανταλέοντος» καὶ «Χατζῆ Δαούτ Φαρκούχ»), τῶν εἰς τὴν νῆσον μας προσεγγιζόντων, παρανόμως προσεγγίζουσι πρῶτον εἰς Πάλους, μικρὸν χωρίον τῆς νήσου μας, μόλις 15 οἰκίας ἀπαριθμὸν, ἀλίμενον, καὶ κατόπιν εἰς τὴν κωμόπολιν ἡμῶν Μανδράκι, ἔνθα ἔχουσι τὰς ἑδρας τῶν αἰ Διοικητικαὶ Ἀρχαί, τὰ Τελωνεῖα, Ταχυδρομεῖον Regie⁴ κ.τ.λ., ἢ πολλάκις μόνον εἰς Πάλους προσεγγίζοντα μένουσιν οἱ ταχυδρομικοὶ φάκελλοι, ἐπομένως αἱ ἐπίσημοι Κυβερνητικαὶ ἐπιστολαὶ καὶ ἐμπορικαί.

Ἐπειδὴ οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων καὶ πολλὰ τὰ κακὰ προέρχονται εἰς τε τὴν Σ. Κυβέρνησιν καὶ τῇ ἡμ. Κοινοτήτι, καθόσον ἀνεξετάτως ἀποβιβαζομένων ἐκεῖ τῶν ἐπιβατῶν καὶ λαθραῖα εἶδη ἀποβιβάζονται καὶ πρόσωπα ἐπιληψίμου διαγωγῆς καὶ ἀσθένειαι ποικίλαι διαδίδονται πρὸς πρόληψιν τῶν ἀναφερομένων οὕτως εἰπεῖν συμφορῶν καὶ δυστυχημάτων.

1. Κ.Δ. 1897, ἀρ. 169.

2. Κ.Δ. 1899, ἀρ. 25/1900.

3. Κ.Δ. 1899, ἀρ. 28/1900.

4. Ξένη ἑταιρεία, στὴν ὁποία ἀπὸ τὸ 1883-1923 εἶχε ἀνατεθεῖ ἡ διαχείριση τοῦ μονοπωλείου τῶν καπνῶν στὴν Ὁθωμανικὴ Αὐτοκρατορία (Société de la Regie coïnteressée de l' Empire Ottoman).

Διὰ ταῦτα παρακαλεῖται ἡ Ὑμ. Ἐξοχότης ὅπως τοῦ λοιποῦ διατάξῃ καὶ προσεγγίζουσι τὰ ἀτμόπλοια ταῦτα, πρῶτον εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου μας Μανδράκι καὶ κατόπιν εἰς Πάλους.

Ἐδελπιστοῦντες ὅτι ἡ Ὑμ. Ἐξ. θέλει προβῆ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δικαίων αἰτήσεών μας,

Διατελοῦμεν μετὰ σεβασμοῦ τῇ Ὑμ. Ἐξ. ταπεινοὶ θεράποντες.

Νίσυρος 2 Ἰουνίου 1902. Οἱ Δημογέροντες».

Τὸ πρόβλημα τῆς προσεγγίσεως στὸ Μανδράκι ἀντιμετωπίστηκε πιὸ δυναμικὰ ἀργότερα, τὸ 1906, ὅταν ἐπὶ Δημογεροντίας Γ. Παπαδοπούλου καὶ Ν. Καρβαῖνη, ἀποφασίστηκε ἡ καταβολὴ στὴν Ἀκτοπλοϊκὴ Ἑταιρεία «Χατζῆ-Δαοῦτ Φαρκούχ» ποσοῦ 5 λιρῶν Τουρκίας γιὰ κάθε προσέγγιση μεγάλου πλοίου τῆς¹. Ἡ διαμάχη γιὰ τὸ πρῶτο λιμάνι συνεχίστηκε μέχρι καὶ τὰ μεταπολεμικὰ χρόνια, ὅταν πιά ὀριστικὰ τὸ Λιμενικὸ Ταμεῖο Δωδεκανήσου πρόκρινε τὸ λιμάνι τοῦ Μανδρακιοῦ.

3.3. Η ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΘΕΡΜΟΠΗΓΩΝ

Ἡ ἐκμετάλλευση τῶν θειούχων θερμῶν νερῶν τοῦ νησιοῦ γιὰ θεραπευτικούς λόγους ἀπὸ τὸ 1870 μὲ πρωτοβουλία τοῦ πλοῦσιου γαιοκτήμονα Νικολάου Ἀποστολίδη καὶ στὴ συνέχεια ἡ ἀνέγερση ἀπὸ τὴν Κοινότητα τῶν πρώτων συστηματικῶν ἐγκαταστάσεων τῶν Λουτρῶν στὸ Μανδράκι τὸ 1885², ἀποτέλεσε ἕνα πρόσθετο λόγο γιὰ τὴ δημιουργία λιμανιοῦ στὸ Μανδράκι. Ἡ ἀνάγκη αὐτὴ ἔγινε πιὸ πιεστικὴ ὅταν ἀργότερα (1895) ἐπεκτάθηκαν οἱ ἐγκαταστάσεις τῶν Λουτρῶν καὶ οἱ ἐπισκέπτες τους, οἱ «μπανιότες», πολλαπλασιάστηκαν. Ἡ κατασκευή τὸ 1894 τῶν πολυτελῶν ἐγκαταστάσεων τῶν Λουτρῶν τῶν Πάλων καὶ ἡ προσθήκη τῆς Α' θέσης στὰ Λουτρά τοῦ Μανδρακιοῦ, κατέστησαν τὴ Νίσυρο ἀπὸ τὶς πιὸ γνωστὲς λουτροπόλεις στὴν περιοχὴ τῆς Μεσογείου.

3.4. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΚΜΗ

Ἡ κοινωνικὴ ὀργάνωση καὶ γενικὰ ἡ οἰκονομικὴ ἀκμὴ τοῦ νησιοῦ ἦταν ἕνας πρόσθετος καὶ σοβαρὸς λόγος νὰ ὀριμώσει ἡ ἰδέα τῆς κατασκευῆς τοῦ λιμανιοῦ στὸ Μανδράκι. Ἡ Νίσυρος, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα προνομιοῦχα νησιά τῶν Νοτίων Σποράδων, μὲ τὴ διοίκηση ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς κατοίκους τῶν ὑποθέσεων τοῦ νησιοῦ καὶ μὲ τὴν ἀξιοποίηση τῶν φυσικῶν του πόρων, παρουσίασε στὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα μιὰ ἀξιοσημείωτη πρόοδο.

1. Π.Δ. 1900, σ. 87.

2. Μιλτ. Λογοθέτη, «Τουρισμὸς καὶ οἰκονομία τῆς νήσου Νισύρου», Ἀθῆναι 1963, σ. 48.

Ἦδη ἀπὸ τὸ 1865 λειτουργεῖ στὸ νησί τετρατάξιο δημοτικὸ σχολεῖο, τὸ ὁποῖο ἱδρῦθηκε ἀπὸ τὸ διδάσκαλο Ἰωάννη Λογοθέτη καὶ ἐξελίχθηκε συνεχίζοντας τὴ δράση του ἀπὸ τὸν σχολάρχην Γ. Παπαδόπουλο, τοῦ ὁποῦ, ὅπως ὁ ἴδιος γράφει, «... οἱ πλεῖστοι σήμερον (1909) ἔν τε ταῖς ἐπιστήμαις, ἐμπορίῳ, πολιτείᾳ καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς ἐπαγγέλμασιν εὐδοκιμοῦντες καὶ διαπρέποντες Νισύριοι εἰσὶ μαθηταί»¹. Πραγματικὰ οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Σχολείου αὐτοῦ ἀποτέλεσαν τοὺς πρόκριτους τοῦ νησιοῦ, ποὺ διεύθυναν τὰ κοινὰ καὶ πῆραν ὅλες τὶς πρωτοβουλίες γιὰ τὰ μεγάλα ἔργα στὸ νησί, ὅπως τὸ λιμάνι καὶ τὰ Λουτρά. Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἡ Δημογεροντία διατηρεῖ γιαντῶ, φαρμακεῖο, γραμματεῖα γιὰ ἐξυπηρέτηση τῶν κατοίκων καὶ ἀγροφύλακες γιὰ τὴ φύλαξη καὶ προστασία τῶν ἀγρῶν, κυρίως ἀπὸ τὶς ζημίες τῶν ζώων.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Νισύρου τὸ 1850 ἦταν 3500, γιὰ νὰ φθάσει στὸ 1900 στὶς 4700. Ἐντυπωσιακὴ ἦταν ἡ αὔξησις στὰ ἐπόμενα χρόνια, ὅπως προκύπτει ἀπὸ ἐπίσημη στατιστικὴ ποὺ δημοσιεύεται στὰ βιβλία τῆς Δημογεροντίας καὶ ἐμφανίζει τὸ νησί μὲ πληθυσμὸ 5.036 ἄτομα στὶς 23 Μαΐου 1910, ἀπὸ τὰ ὁποῖα 2.536 κατοικοῦν στὸ Μανδράκι, 1700 στὸν Ἐμπορεῖο καὶ 800 στὰ Νικεῖα².

Ἡ ἐκμετάλλευσσις τοῦ θειαφιοῦ ἀπὸ τὰ μέσα κιάλας τοῦ περασμένου αἰῶνα καὶ ἡ διάθεσίς του στὶς ἀγορὰς τῆς Σμύρνης, τῆς Κῶ καὶ σὲ ἄλλες σταφυλοπαραγωγικὰς περιοχὰς τῶν μικρασιατικῶν ἀκτῶν, ἀπέτελεσε σημαντικὸ πῶρο γιὰ τὸ νησί. Μάλιστα ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις, γιὰ καλύτερη ἀξιοποίησιν τοῦ προϊόντος, ἱδρυσεν στὸ Μανδράκι τὸ 1865 ἀτμοκίνητο ἐργοστάσιον γιὰ κατασκευὴ πυρίτιδας, ποὺ λειτούργησεν μόνον τρία χρόνια. Ἀργότερα, ὅπως εἶδαμε παραπάνω, τὴν ἐκμετάλλευσιν ἀνέλαβεν ὁ Ἄλέξ. Ράλλης μὲ τὶς ἐγκαταστάσεις ποὺ ἔκαμε στὴν Ἁγία Εἰρήνη. Παράλληλα ἀξιοποιήθησαν καὶ τὰ γεωργικὰ προϊόντα τοῦ νησιοῦ, τὸ βαλανίδι καὶ ἡ ἀμυγδαλόψυχα, ποὺ ἐξάγονταν στὴν Τεργέστη, τὴ Σμύρνη, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἄλλοι, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ λουμπουνάρια (λούπινα), ποὺ στέλνονταν στὴν Ἀλεξάνδρεια. Τὶς ἐξαγωγὰς αὐτὰς ἔκαναν οἱ ἔμποροι τοῦ νησιοῦ Ἐμμ. Παπαϊωάννου, Ἐμμ. Παρθεσιάδης καὶ Ἰωάννης Φιλίππου, ποὺ ἦταν γνωστοὶ στὸ ἐξωτερικὸν καὶ εἶχαν ἀναπτυγμένους ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ ὅλα τὰ ἐμπορικὰ κέντρα τῆς Εὐρωπαϊκῆς καὶ Ἀσιατικῆς Τουρκίας.

3.5. ΟΙ ΝΙΣΥΡΙΟΙ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

Οἱ Νισύριοι τῆς διασπορᾶς ἀπέτελεσαν ἐπίσης ἕνα σημαντικὸν παρά-

1. Γ. Παπαδοπούλου, Βλ. ἀν. «Γενικὴ γεωγραφικὴ...», σ. 44.

2. Κ.Δ. 1903, ἀρ. 134/1907.

γοντα στην πραγματοποίηση τῆς ιδέας τοῦ λιμανιοῦ. Πρὶν ἀκόμα ἀπὸ τὸ 1870 συναντοῦμε Νισύριους στὴ Σμύρνη, στὴν Κωνσταντινούπολη, στὴν Ὁδησσό, στὸ Σουέζ, στὸ Πόρτ-Σάιτ, στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ ἀπὸ τὸ 1904 καὶ στὴν Ἀμερική. Ὁ Μανώλης Ἐμμανουηλίδης¹ ἀπὸ τὰ Νικεῖα ἐγκαταστάθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ ὁ γιός του Μιχάλης τὸν ἀκολούθησε, γιὰ νὰ συναντήσῃ ἐκεῖ κι ἄλλους Νισύριους, τὸ δικηγόρο Ἰωάννη Μ. Καμπαλούρη, τοὺς γιατροὺς Νικ. Ἀνδριωτάκη, Παντ. Σακλαρίδη καὶ Μιχ. Πασχαλίδη καὶ ἄλλους καλὰ ἐγκαταστημένους ἐκεῖ ἐμπόρους καὶ ἐπαγγελματίες (Ι. Κατσιματίδη, Παν. Τραμπούλη, Νικ. Πουράκη, Παν. Κορδιστὸ κ.ἄ.). Τὴν ἴδια ἐποχὴ, γύρω στὰ 1890, συναντοῦμε στὴν Ὁδησσὸ τοὺς ἀδελφοὺς Κουλάκη, τοὺς ἀδελφοὺς Ζαπέτη, τὸν Νικ. Καμπανῆ, τὸν Ν. Μουλλό, τὸν Ἐμμ. Χαρτοφύλη, τὸν Ν. Κ. Μαντοῦ, τὸν Γ. Βεζίρογλου κ.ἄ.,² στὴ Σμύρνη τὸν Γ. Πλήθο καὶ τὸν Ἰωάν. Τριντῆ καὶ στὸ Σουέζ τοὺς ἀδελφοὺς Ν. Πετρούτσου, τὸν Ν.Γ. Παπάτσο, τὸν Κ.Ν. Παπάτσο καὶ τὸν Γ.Α. Γεωργάκη³.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Νισύριους αὐτοὺς ἦταν «προσωρινοὶ» μετανάστες, δηλαδὴ πήγαιναν ἐκεῖ, κυρίως στὴν Ὁδησσό, νοίκιαζαν κτήματα ἢ ἐπιδίδονταν στὸ ἐμπόριο, καὶ γύριζαν τὸ χειμῶνα φέρνοντας μαζί τους ρούβλια πολλὰ καὶ ἐμπορεύματα. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ Κωνσταντινουπολίτες. Ἦταν οἱ πρῶτοι ποῦ ἐνοιῶσαν τὴν ἀνάγκη τοῦ λιμανιοῦ στὸ νησί γιὰ νὰ μποροῦν νὰ «ἐλευθεροεπικοινωνοῦν», γι' αὐτὸ καὶ μέσω τῶν Ἀδελφοτήτων, ποῦ στὸ μεταξύ εἶχαν ἰδρύσει, ἔστειλαν τὴ συνδρομὴ τους ὅταν ἄρχισε τὸ ἔργο τῆς κατασκευῆς τοῦ λιμανιοῦ.

4. ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΛΙΜΑΝΙΟΥ

Ἡ ἀπόφαση γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ Λιμανιοῦ στὴ θέση Ἁγίου Θεολόγος, ποῦ περισσότερο ἦταν γνωστὴ σὰν «Καράβα», φαίνεται νὰ πάρθηκε ἐπὶ Δημογεροντίας Νικολάου Γενᾶ (1 Μαρτίου 1884-28 Φεβρουαρίου 1885) καὶ νὰ ὑλοποιήθηκε ἐπὶ Δημογεροντίας Ἰάκωβου Καφεζῆ (1 Μαρτίου 1885-28 Φεβρουαρίου 1886). Ἡ ὑπόθεση στηρίζεται στὸ γεγονός ὅτι ὁ Νικόλαος Γενᾶς, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶχε διατελέσει τὰ προηγούμενα χρόνια (1880-1881) Μουχτάρης (Δημογέροντας) καὶ ἐπομένως γνώστης τῶν ἀναγκῶν τοῦ νησιοῦ⁴ μαζί μὲ τὸν Νικόλαο Ἀποστολίδη καὶ τὸν Ἐμμ.

1. Η. Μ. Καρανασάση, «Τὸ χρονικὸ μιᾶς οἰκογένειας», Ἀθήνα 1977, σ. 21.

2. Γεωργίου Παπαδοπούλου, «Πλουτάρχου ὁ περὶ παιδῶν ἀγωγῆς-Κατάλογος φιλομούσων συνδρομητῶν», ἐν Κωνσταντινουπόλει 1893, σ. 71 ἐπ.

3. Γεωργίου Παπαδοπούλου, Βλ. ἀν. «Γενικὴ γεωγραφικὴ...», σ. 102 ἐπ.

4. Ε.Ε. 1884, σ. 1.

Παπαϊωάννου, υπογράφουν σαν Έπιτροπή τὸ Ὅμολογιακὸ Δάνειο τοῦ 1886, ποὺ προφανῶς εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ Λιμένος Ἐπιτροπὴ τῆς πρώτης διαχείρισης ποὺ φέρνει ἡμερομηνία 2 Ἰουνίου 1885¹. Δὲν ἀποκλείεται μάλιστα ὁ Νικ. Ἀποστολίδης καὶ ὁ Ἐμμ. Παπαϊωάννου νὰ εἶναι οἱ δύο ἀπὸ τοὺς τρεῖς Παρέδρους (Δημογέροντες), γιὰ τοὺς ὁποίους γίνεται λόγος στὴν ἐκκαθάριση τῆς διαχείρισης τῆς περιόδου τοῦ Νικ. Γενᾶ². Ἦταν ἄλλωστε ἐπόμενο ἓνα τόσο σοβαρὸ ἔργο νὰ εἶχε ἀποφασιστεῖ πολὺ πρὶν ἀρχίσουν οἱ ἐργασίες του, ἓνα μῆνα δηλαδὴ μετὰ τὴν ἀνάληψη τῆς Δημογεροντίας ἀπὸ τὸν Ἰακώβω Καφεζῆ. Τὴ συμβολὴ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν στὸ ἔργο τοῦ Λιμανιοῦ καθὼς καὶ ὄσων βοήθησαν τὴν προσπάθεια, θὰ ἐξετάσουμε σὲ ἄλλο κεφάλαιο, ἐδῶ θὰ περιοριστοῦμε στὸ κατασκευαστικὸ μέρος τοῦ ἔργου.

4.1. Η ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ

Ἡ ἀπόφαση γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ Λιμανιοῦ, ὅπως εἶπαμε, πάρθηκε τὸ χειμῶνα τοῦ 1884-1885 καὶ ὅπως ἦταν ἐπόμενο ἔπρεπε νὰ βελτιωθοῦν οἱ καιρικές συνθήκες γιὰ ν' ἀρχίσει τὸ ἔργο. Ἔτσι ἡ 2 Ἀπριλίου τοῦ 1885, ἡμέρα Πέμπτη, στὸ «Βιβλίον τῆς ἐπὶ τοῦ Λιμένος Ἐπιτροπῆς», τόσο στὴν πρώτη του σελίδα, ὅσο καὶ στὴ σελίδα 10, ποὺ καταχωροῦνται οἱ γενικὲς δαπάνες, ἀναγράφεται σὰν ἡμέρα ἐνάρξεως τῆς ἐργασίας. Ἡ θεμελίωση τοῦ ἔργου φαίνεται νὰ ἔγινε μὲ μεγάλη ἐπισημότητα καὶ κινητοποίηση τῶν κατοίκων, ποὺ ἔτρεξαν ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ νὰ κουβαλήσουν μὲ τοὺς ὤμους τοὺς πέτρες στὴν «Καράβα»³. Ἡ παράδοση λέγει πὼς τὴν πρώτη πέτρα ἔριξε ἓνας ἀπὸ τοὺς πρόκριτους τοῦ νησιοῦ, ὁ Νικόλαος Κορδιστός, ποὺ ὅπως θὰ δοῦμε εἶχε ἐνεργὸ ἀνάμιξη στὸ ἔργο καὶ ἀκολούθησαν καὶ οἱ ἄλλοι. Αὐτὰ βέβαια κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς θεμελίωσης, γιὰ τὴν ἔπειτα ἀρχισαν ἐργάτες τὸ ἔργο.

Ἡ θεμελίωση τοῦ ἔργου τοῦ Λιμανιοῦ ἦταν ἓνα μεγάλο γεγονός γιὰ τὸ νησί, ποὺ ἐνέπνευσε καὶ τὸν ποιητὴ Ἰωάννη Λογοθέτη νὰ γράφει καὶ νὰ μᾶς μελοποιήσῃ γιὰ τὰ παιδιὰ τοῦ Σχολείου τὸ «Ἐμβατήριον τοῦ Λιμένος». Μὲ τοὺς στίχους του ὁ ποιητὴς καλοῦσε μέσω τοῦ διαλαλητῆ (ντελάλη) μικροὺς καὶ μεγάλους νὰ ἐκπληρώσουν τὸ χρέος τους γιὰ νὰ ξαναζωντανέψῃ ἡ τρίαινα τοῦ Ποσειδώνα. Λέγει ὁ Λογοθέτης χαρακτηριστικὰ:

1. Λ.Ε. 1885, σ. 10.

2. Ε.Ε. 1884, σ. 5.

3. Ἰακώβου Καζαβῆ: «Ἱστορία τῆς νήσου Νισύρου», Νέα Ὑόρκη, 1966, σ. 48.

Ἐστοῦ Πύργου¹ πάνω τὴν κορφή ἀνάβα
νὰ ἴβγ' ἢ φωνή σου, χρυσὲ διαλαλητή.
«Μικροί, μεγάλοι, ἔμπρός! εἰς τὴν Καράβα,
ἐκεῖ τὸ χρέος μᾶς ζητεῖ».

(Ἐπωδός)

Ἄξιναις, κοπίδια, λοστοὺς καὶ βαρείά,
ἄρπάξτε ἔστους ὤμους καὶ τρέξτε παιδιὰ.
Τοῦ Ποσειδῶνος ἢ τρίαινα πεσμένη,
ἔχει αἰῶνας πολλοὺς λησμονηθῆ.
Νὰ τὴν ὑψώσετε πάλιν περιμένει
καὶ ἡ Πατρίς μας μ' αὐτὴν ν' ἀνυψωθῆ.

Καὶ συνεχίζοντας ὁ ποιητὴς ἀναφέρει τὴν παλιά δόξα τοῦ νησιῶ
μὲ τὸν Γνωμαγόρα καὶ καλεῖ τοὺς νέους νὰ βυθίσουν βράχους στὰ ρηχὰ
μέρη (τενάγη, ὅπως τὰ λέμε) γιὰ νὰ βρίσκουν λιμάνι τὰ πουλιὰ τοῦ πε-
λάγου καὶ νὰ βγαίνει ὁ ναύτης στὴν ξηρά. Ὁ βιογράφος τοῦ ποιητῆ Κώ-
στας Σακελλαρίδης κατατάσσει τὸ ποίημα αὐτὸ στὸ σχολικὰ του, γεγονός
ποῦ βεβαιώνει τὴν ἄποψη ὅτι ἡ ὑπόθεση τοῦ Λιμανιοῦ ἀπασχολοῦσε
ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώματα τοῦ νησιοῦ². Ἀλλὰ καὶ οἱ πληροφορίες γιὰ
τὰ ἐργαλεῖα, ποῦ προτρέπει ὁ ποιητὴς ν' ἀρπάζουν τὰ παιδιὰ γιὰ τὸ Λι-
μάνι, εἶναι χρήσιμες καὶ ἐπιβεβαιώνουν τὴν κινητοποίηση τῶν κατοίκων
τοῦ νησιοῦ.

4.2. ΤΕΧΝΙΚΑ ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΥΛΙΚΑ

Ἡ θέση Ἁγίου Θεολόγος ποῦ προκρίθηκε γιὰ νὰ γίνεῖ τὸ Λιμάνι
τοῦ «Ἁγίου Θεολόγου», ὅπως ὀνομάστηκε, δὲν εἶχε κανένα φυσικὸ ὄρμο
παρουσίαζε ἀπλῶς μιὰ μικρὴ σφήνα στὴ στροφή τῆς «Καράβας». Ἐκεῖ
λοιπὸν ἔπρεπε νὰ μεταφερθοῦν καὶ νὰ βυθιστοῦν πέτρες γιὰ νὰ κατασκευα-
στεῖ ἓνα τεχνητὸ λιμάνι. Ἔτσι οἱ δυσκολίες ἦταν μεγάλες, γιατί τὴν ἐποχὴ
ἐκείνη τὰ τεχνικὰ μέσα ἦταν πολὺ περιορισμένα, ἰδιαιτέρως μάλιστα γιὰ τὴ
Νίσυρο, ποῦ ἔπρεπε ν' ἀντιμετωπίσει τὸ ἔργο μὲ δικούς της πόρους. Χωρὶς
καμιὰ «κρατικὴ» βοήθεια. Τὸ μόνο εὐνοϊκὸ στοιχεῖο ἦταν ἡ βραχώδης
περιοχὴ τῆς «Καράβας», ἀπ' ὅπου μποροῦσαν νὰ μεταφερθοῦν πέτρες, καὶ
ἡ θέληση βέβαια τῶν κατοίκων ν' ἀποκτήσει τὸ Μανδράκι τὸ Λιμάνι του.

1. Πρόκειται γιὰ τὸ Ἱπποτικὸ Κάστρο, ἀπ' ὅπου μέχρι καὶ τὰ τελευταῖα προ-
πολεμικὰ χρόνια διαλαλοῦσαν οἱ ντελάληδες.

2. Κώστα Σακελλαρίδης: «Ἐπιστολαὶ-Ποιήματα Ἰωάννη Λογοθέτη (1835-1910)»,
Ἀθῆναι 1974, σ. 208.

Τὸ ἔργο τοῦ Λιμανιοῦ ἄρχισε μὲ μερικά ἐργαλεῖα, ποὺ ἔθεσαν στὴ διάθεση τῆς Λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς, ὁ ἐπιχειρηματίας τῶν θειοχωμάτων τοῦ νησιοῦ Ἀλέξανδρος Ράλλης καὶ ἡ Κοινότητα Μανδρακίου Νισύρου. Σύμφωνα μὲ τὸ σχετικὸ κατάλογο ποὺ δημοσιεύεται στὴ σελίδα 51 τοῦ «*Βιβλίου τῆς ἐπὶ τοῦ Λιμένος Ἐπιτροπῆς*» μὲ ἡμερομηνία ἀπογραφῆς 2 Ἰουνίου 1885, τὰ ἐργαλεῖα αὐτὰ ἦταν:

Τοῦ κ. Α. Ράλλη:

- 1 Ἅμαξα
- 23 Ἐλάσματα σιδηροδρόμου μήκους Μ. 108
 - 1 Γρύλλος
 - 5 Χειράμαξες
 - 2 Βαριές
 - 1 Βαριὸ ἐπίσης μικρὸ
 - 3 Πετροτρύπανα
 - 1 Στιβαδόρος
 - 1 Λοστοῦ
 - 8 Κασμάδες
 - 4 Πετρόσφηνες

Τῆς Κοινότητος:

25 Καλάθια	ἀξίας	γρ.	84,50
5 Πτυάρια	»	»	25
3 Κασμάδες	»	»	48
4 Λοστοὶ	»	»	135
3 Μάτσες	»	»	33,50
1 Βαριὸ	»	»	45
1 Ἀξίνη	»	»	15
1 Πτυάρι σιδηροῦν δωρεὰ Ν. Βαμβαίκεροῦ			

Μὲ τὰ ἐλάσματα σιδηροδρόμου (ράγες), ποὺ προφανῶς ἡ ἐταιρεία Ράλλη χρησιμοποιοῦσε στὶς ἐγκαταστάσεις τῆς τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, καὶ μὲ τὴν ἄμαξα (βαγονάκι) δημιουργήθηκε μιὰ μεταφορικὴ γραμμὴ γιὰ τὴ μεταφορὰ πετρῶν ἀπὸ τοὺς βράχους τῆς «Καράβας» στὴ θέση τοῦ Λιμανιοῦ. Οἱ ράγες αὐτὲς συμπληρώθηκαν τὸ 1889 μὲ μιὰ ποσότητα ἀξίας 1.067 γροσιῶν, ὅταν Δημογέροντας ἦταν ὁ Ἰάκωβος Καφεζῆς¹. Οἱ βαριές, οἱ λοστοὶ, οἱ πετρόσφηνες, οἱ μάτσες καὶ οἱ κασμάδες χρησίμευαν γιὰ τὴν

1. Ε.Ε. 1884, σ. 19.

ἀπόσπαση πετρῶν ἀπὸ τοὺς βράχους. Προηγουμένως βέβαια ἔβαζαν φουρνέλλα γιὰ νὰ χαλαρώσουν τοὺς βράχους, γι' αὐτὸ βλέπουμε ἀνάμεσα στὰ ὑλικά καὶ ἄρκετὲς ποσότητες πυρίτιδας καὶ φυτῆλια. Στους δύο πρώτους μῆνες τῶν ἐργασιῶν (2 Ἀπριλίου ἕως 2 Ἰουνίου 1885) ἀγοράστηκαν 7 βαρέλια πυρίτιδας βάρους περίπου 62 ὀκάδων καὶ ἀξίας 750 γροσιῶν¹.

Ἄλλα ἐργαλεῖα ποὺ χρησιμοποιήθηκαν ἦταν ἀξίνες, φτυάρια, χειράμαξες καὶ καλάθια. Τὰ τελευταῖα προφανῶς θὰ ἦταν τὰ ζεμπίλια, μὲ τὰ ὅποια μετέφεραν ὑλικά (πορσελάνη, ἄμμο, χαλίκια κ.ἄ.). Ἄργότερα βλέπουμε καὶ τενεκέδες, γιὰ νὰ μεταφέρουν νερὸ ἢ ἀσβέστη, καθὼς καὶ σακιά γιὰ μεταφορὰ ἄμμου ἢ πορσελάνης².

Σπουδαῖο ἐργαλεῖο γιὰ τὸ Λιμάνι ἦταν κι ἓνα βίντσι, ποὺ ἀγοράστηκε ἐπὶ Δημογεροντίας Νικολάου Ζαπέτη τὸν Μάιο τοῦ 1887 μέσω τοῦ Ἐμμ. Παπαϊωάννου ἐναντι 1.560 γροσιῶν μαζὶ μὲ δύο ἀραπαδάκια³. Τὸ βίντσι αὐτό, ποὺ πιθανῶς ἀγοράστηκε ἀπὸ τὴ Σμύρνη, εἶχε τριπλὴ χρῆση καὶ φαίνεται νὰ ἦταν καὶ φορητό. Χρησίμευε γιὰ τὸ βύθισμα πετρῶν, γιὰ τὴ φορτοεκφόρτωση ἐμπορευμάτων ἀπὸ τὰ καΐκια ἢ τὶς βαπορόβαρκες καὶ γιὰ τὸ τράβηγμα τῶν βαρκῶν στὴν ἀποβάθρα τοῦ αἰγιαλοῦ τοῦ Λιμανιοῦ. Ἡ πολλαπλὴ χρῆση τοῦ βιντσιοῦ αὐτοῦ καὶ ἡ σημασία του γιὰ τὸ Λιμάνι φανερόνεται καὶ ἀπὸ τὸ περιεχόμενο συστατικῆς ἐπιστολῆς τῆς Δημογεροντίας πρὸς Βιομήχανο τῆς Σμύρνης, ποὺ λέγει τὰ παρακάτω⁴:

«26 Ἰουνίου 1902

Ἄξ. κ. Δ. Ἰσηγόνη

Εἰς Σμύρνην

Ὁ ἐπιδότης τῆς παρουσίας μας κ. Μ. Ἀντωνίου ἀπεσταλμένος παρὰ τῆς ἡμετέρας Κοινότητος φέρων μετ' αὐτοῦ ἐν βίτζιον πρὸς ἐπιδιόρθωσιν ὅπερ χρησιμοποιεῖ διὰ τὸν λιμένα μας συστήνομεν αὐτὸν ὑμῖν καὶ παρακαλεῖσθε ὅπως κάμητε τὴν δέουσαν ἐπιδιόρθωσιν ἐν τῷ ἐργοστασίῳ σας, χωρὶς βεβαίως νὰ χρονοτριβήσῃ ἢ ἐπιδιόρθωσις αὐτοῦ, ἵνα μὴ τυχὸν συμβῆ κανὲν ἀπευκταῖον ἐν τῷ λιμένι μιᾶς πτωχῆς νήσου.

Πεποίθαμεν ὅθεν ὅτι ἡ ἐπιδιόρθωσις αὕτη θέλει ἐπιτελεσθῆ στερεῶς καὶ ταχέως

Διατελοῦμεν μεθ' ὑπολήψεως».

1. Λ.Ε. 1885., σ. 10.

2. Ε.Ε. 1884, σ. 57-58.

3. Ε.Ε. 1884, σ. 12.

4. Κ.Δ. 1899, ἀρ. 31/1902.

Τὸ «ἀπευκταῖον» δίνει τὴν ἑκτασὴ τοῦ ρόλου ποὺ ἔπαιζε τὸ βίντσι στὸ Λιμάνι, ἀφοῦ χρειάστηκε μάλιστα νὰ τὸ συνοδεύσει ἀπεσταλμένος τῆς Δημογεροντίας στὴ Σμύρνη, γιὰ ἐπισκευὴ στὸν ἐργοστασιάρχη Δ. Ἰσηγόνη, ποὺ δὲν ἀποκλείεται νὰ ἦταν καὶ ὁ κατασκευαστὴς του. Τὰ σχοινιά καὶ οἱ ἄλυσίδες ποὺ κατὰ καιροὺς ἔχουν ἀγοραστεῖ, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τοὺς σχετικούς λ/σμούς, ἀσφαλῶς θὰ χρησίμευαν γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ βιντσιοῦ καὶ γιὰ ἄλλες χρήσεις, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω. Τὸ λάδι καὶ τὸ ἄλειμμα θὰ χρησίμευαν κι αὐτὰ γιὰ λιπαντικά τοῦ βιντσιοῦ. Ἰδιαίτερα μὲ τὸ ἄλειμμα δὲν ἀποκλείεται ν' ἄλειφαν τὶς ράγες γιὰ νὰ κυλοῦν εὐκολότερα τὰ βαγόνια.

Ὑλικά ποὺ χρησιμοποιήθηκαν στὸ ἔργο τοῦ Λιμανιοῦ ἦταν ἀκόμα, κατρόνια, σκουρέτα, νεροσάνιδα, τραβέρες, τάβλες, δοκάρια, καρφιά, βίδες καὶ χαλκάδες, ἀπαραίτητα γιὰ νὰ γίνουν τὰ καλούπια (ξυλότυποι) τῶν κρηπιδωμάτων καὶ τὰ περίφημα κασόνια. Τὰ κασόνια αὐτὰ γίνονταν στὴ στεριά καὶ μετὰ μεταφέρονταν στὸ Λιμάνι γιὰ νὰ γεμίσουν ἀπὸ ὑλικὸ (πέτρες, χαλίκια, ἀσβέστες καὶ πορσελάνη) καὶ νὰ σχηματίσουν τὸ λιμενοβραχίονα. Ἡ ἐργασία αὐτὴ ἦταν δύσκολη καὶ ἰδιαίτερα ἡ μεταφορὰ τοῦ κασονιοῦ, ὅταν συνέβαινε νὰ εἶναι μεγάλο. Κατὰ τὴ μεταφορὰ ἐνὸς τέτοιου κασονιοῦ συνέβηκε κι ἓνα «ἀτύχημα», ὅπως χαρακτηρίστηκε στὴ Γενικὴ Συνέλευση τῆς 13 Ἰουλίου 1904 τοῦ Σωματείου «Ἅγιος Θεολόγος». Εἶχε κατασκευαστεῖ ἓνα μεγάλο κασόνι στὸν Ἅγιο Σάββα στὶς ἀρχὲς τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 1904, δέθηκε μὲ χονδρὰ σχοινιά καὶ ἄλυσίδες καὶ οἱ ὑπεύθυνοι γιὰ τὸ Λιμάνι περίμεναν τὴν κατάλληλη εὐκαιρία νὰ τὸ ρίξουν στὴ θάλασσα καὶ νὰ τὸ «ρυμουλκήσουν» στὸ Λιμάνι. Ἡ εὐκαιρία ἦρθε ὅταν κατέπλευσε στὴ Νίσυρο τὸ ἀτμόπλοιο «Δεκελί», τὸ ὁποῖο, ἀφοῦ ξεφόρτωσε τὰ ἐμπορεύματα στὴ Σκάλα (Ταῦλα) τοῦ Γιαλοῦ, πῆγε στὸν Ἅγιο Σάββα, ἔδεσε τὸ κασόνι κι ἄρχισε νὰ τὸ τραβᾷ γιὰ νὰ τὸ ρίξει στὸ λιμενοβραχίονα. Καθὼς τὸ τραβοῦσε, κόπηκαν τὰ σχοινιά καὶ τὸ κασόνι ἔμεινε ἀκίνητο καὶ καταστράφηκε ἀργότερα ἀπὸ τὰ κύματα¹. Αὐτὸ ἦταν τὸ «ἀτύχημα» γιὰ τὸ ὁποῖο ἐγίνε συζήτηση στὴν παραπάνω Γενικὴ Συνέλευση, καὶ ἀφορμὴ νὰ κατασκευαστεῖ μικρότερο κασόνι γιὰ τὰ ρηχὰ νερὰ καὶ στὴ συνέχεια δεύτερο, ποὺ θὰ στερεωνόταν πάνω στὸ πρῶτο². Ὑπολείμματα ἀπὸ τὰ κασόνια αὐτὰ βλέπει κανεὶς καὶ σήμερα ἀνάμεσα στοὺς προστατευτικούς ὀγκόλιθους τοῦ βορινοῦ μέρους τοῦ σημερινοῦ Λιμανιοῦ.

Τὰ ὑλικά μὲ τὰ ὁποῖα γέμιζαν τὰ κασόνια αὐτὰ, ὅπως εἴπαμε, ἦταν πέτρες, χαλίκια, πορσελάνη καὶ ἀσβέστης ποὺ γίνονταν ἓνα μίγμα (χαρμάνι). Ἀπὸ στοιχεῖα ποὺ διαθέτουμε γιὰ τὴν περίοδο 1900-1902, μεταφέρθηκαν

1. Ἰακώβου Καζαβῆ: «Ἱστορία τῆς νήσου Νισύρου», Νέα Ὑόρκη 1966, σ. 48.
2. Σ.Α.Θ. 1902, Π.Α. 7.

76 βαρκαδιές πέτρες, που πληρώθηκαν 2.714 γρόσια, 36 βαρκαδιές πορσελάνη προφανώς από το Γυαλί, που πληρώθηκαν 2.434 γρόσια, και 1.186 καντάρια άσβέστη, αξίας 4.098 γρόσια¹. Ο άσβέστης μεταφερόταν είτε από τη Σύρνα (μικρό νησί κοντά στην Άστυπαλαία), είτε από την Άρκόνησο, τουρκ. Καρά Άντᾶ (βραχώδες νησί έξω από το Μπουδρούμι, ιδιοκτησίας τῆς οικογενείας Μαγκλιῆ), όπου υπῆρχαν άσβεστοκάμινα². Τῆς μεταφορῆς τοῦ άσβέστη ἔκαναν κυρίως Μπουδρουμιανοί. Ἀνάμεσά τους καί ὁ Γεώργης καί Ἀπόστολος Βουρδουμιανοῦ³, που τὸ 1902 μετέφεραν στὴ Νίσυρο γιὰ τὸ Λιμάνι 340 καντάρια⁴.

Πάντως φαίνεται ὅτι τὰ «μηχανικά» μέσα που χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ λιμανιοῦ ἦταν γιὰ τὴν ἐποχὴ «πρωτοποριακά», ἂν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι ἀρκετὰ χρόνια ἀργότερα, τὸ 1909, ἡ Λιμενικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Λέρου, μέσω τοῦ ταμῆα τῆς Ι. Ζαννῆ, ζητοῦσε νὰ πληροφορηθεῖ ἀπὸ τὴ Δημογεροντία τῆς Κοινότητος Μανδρακίου, ἂν μπορούσαν νὰ μεταφερθοῦν τὰ ἐργαλεῖα καί κυρίως οἱ σιδηροτροχιές καί οἱ ἄμαξες (βαγόνια) στὴ Λέρο, προφανῶς γιὰ τῆς ἀνάγκες τοῦ λιμανιοῦ τους⁵. Καί νὰ φανταστεῖ κανεὶς ὅτι οἱ Λεριοὶ διατηροῦσαν πλούσια παροικία ἐμπορευομένων στὴν Αἴγυπτο.

Θὰ πρέπει νὰ τονίσουμε ὅτι γιὰ τὴν ἐποχὴ που ἄρχισαν οἱ ἐργασίες τοῦ Λιμανιοῦ δὲν υπῆρχαν ἄλλα οἰκοδομικὰ ὑλικά στὸ ἐμπόριο, δεδομένου ὅτι τὸ τσιμέντο, που ἀποτελέσει ἐπαναστατικὸ ὑλικὸ γιὰ τὰ λιμενικὰ κυρίως ἔργα, μπῆκε στὴ μαζικὴ παραγωγή ἀπὸ τὸ 1920 καί ὕστερα, μετὴν ἰδρυση στὴν Ἑλλάδα τῶν πρώτων ἐργοστασίων (Ἐλευσίνα, Βόλο). Ἐπίσης πρέπει νὰ εἰπωθεῖ πὼς ἡ ξυλεία, τὰ διάφορα σιδηρικά, ἡ πυριτίδα καί ὅλα τὰ ἄλλα ὑλικά που χρησιμοποιοῦνταν γιὰ τὸ Λιμάνι, τὰ προμήθευαν οἱ ἔμποροι τοῦ νησιοῦ Ἐμμ. Παπαϊωάννου, Νικ. Πετροῦτσος, Κων. Φιλίππου, Ν. Καφεζῆς, Ἰωάν. Μαυρουδῆς κ.ἄ.

4.3. ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ

Ἀποτέλεσμα τῆς κινητοποίησης τῶν κατοίκων τοῦ νησιοῦ γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ Λιμανιοῦ ἦταν καί ἡ κοινωνικὴ προέλευση τῶν «ἐργατῶν», που ἦταν ἀπλῶς ἐργαζόμενοι, στρατευμένοι ἀπὸ τῆς τάξεις τῶν γεωργῶν,

1. Ε.Ε. 1884, σ. 57-58, 66 καί Σ.Α.Θ. 1902, σ. 4-10.

2. Τῆς πληροφορίας μᾶς ἔδωσε ὁ καπετάνιος Κων. Σπανός, τοῦ ὁποῖου ὁ πατέρας μετὴ τῆς γνωστῆς μπρασέρα τοῦ «Σπανοῦ» ἦταν μεταξύ τῶν Πετρουμιανῶν που μετέφεραν άσβέστη στὴ Νίσυρο.

3. Παραφθορὰ τοῦ Μπουδρουμιανοῦ, που χρησιμοποιεῖται σὰν ἐπίθετο.

4. Σ.Α.Θ. 1902, σ. 4.

5. Κ.Δ. 1903, ἀρ. 72.

τῶν ψαράδων, τῶν μικροεπαγγελματιῶν καὶ ἀκόμα τῶν προκρίτων. Ὁ Ἰάκωβος Καφεζῆς, γιὰ παράδειγμα, ποῦ διετέλεσε Δημογέροντας τὴν περίοδο 1885-1886 καὶ τὸ 1889¹, ἐμφανίζεται στους ἀναλυτικούς λ/σμούς τῶν ἐξόδων τοῦ Λιμανιοῦ στὰ χρόνια 1892 καὶ 1893 σὰν ἡμερομίσθιος ἐργάτης². Δυστυχῶς δὲν ἔχουν βρεθεῖ οἱ ὀνομαστικοὶ κατάλογοι τῶν ἐργατῶν, ποῦ ἀναφέρονται στους λ/σμούς μὲ τὸ συνολικὸ ποσὸ τῶν ἡμερομισθίων ποῦ πληρώθηκαν, κι ἔτσι δὲν μποροῦμε νὰ ἔχουμε μιὰ πλήρη εἰκόνα τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Ὡστόσο ἀπὸ τὶς διαχειρίσεις-λ/σμούς τῶν ἐτῶν 1885, 1886, 1902 καὶ 1909, ὅπου καταχωροῦνται καὶ ὀνόματα ἐργατῶν, μποροῦμε νὰ βγάλουμε μερικὰ χρήσιμα συμπεράσματα.

Ἀπὸ τὴν πρώτη διαχείριση, ποῦ καλύπτει τὴν περίοδο 2 Ἀπριλίου-2 Ἰουνίου 1885, προκύπτει ὅτι ἐργάστηκαν στὸ Λιμάνι 27 ἐργάτες καὶ πραγματοποίησαν συνολικὰ 280 1/2 ἡμερομίσθια. Τὰ ἡμερομίσθια κυμαίνονταν μεταξύ 8 καὶ 16 γρόσια. Τὸ μεγαλύτερο ἡμερομίσθιο (16 γρ.) ἔπαιρνε ὁ Φίλιππος Κιουζέλης, ὁ ὁποῖος φαίνεται νὰ ἦταν καὶ ὁ ἀρχιεργάτης. Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Φιλ. Κιουζέλη βρίσκεται σ' ὄλους σχεδὸν τοὺς λ/σμούς μὲ τὰ περισσότερα ἡμερομίσθια, ὅτι σὲ πολλοὺς ἐπίσης λ/σμούς ποῦ καταβάλλονται διάφορα ποσὰ ἐναντι ἐργασίας τοῦ Λιμανιοῦ, ὅτι στὸ «*Βιβλίον τῆς ἐπὶ τοῦ Λιμένος Ἐπιτροπῆς*», εἰδικὸς λ/σμός μόνο γιὰ τὸν Φιλ. Κιουζέλη (27 Ἰουλίου 1891-22 Δεκεμβρίου 1896) καὶ τέλος ὅτι κατὰ τὴν ἕκτακτη συνεδρίαση τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀδελφότητος «Ὁμόνοια» τῆς 15 Σεπτεμβρίου 1909, ἐκλέχθηκε σὰν ἐπιστάτης τοῦ Λιμανιοῦ μὲ ἡμερομίσθιο 17 γρόσια³. Δὲν ἀποκλείεται ὁ Κιουζέλης νὰ ἦταν τὸ ἄτομο ποῦ ἀποφάσισε νὰ διορίσει ἢ συνέλευση τοῦ σωματείου «Ἅγιος Θεολόγος» στὶς 12 Φεβρουαρίου 1902 γιὰ νὰ ἐπιβλέπει καὶ νὰ διευθετῆ ἐπισταμένως τὴν ἐργασία τοῦ Λιμανιοῦ⁴. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐργάτες ποῦ πραγματοποίησαν τὰ περισσότερα ἡμερομίσθια στὸ παραπάνω δίμηνο τοῦ 1885 ἦταν ὁ Γεώργιος Διακαντῶνης, ὁ Ἀσφεντιανὸς (προφανῶς ἀπὸ τὸ Ἀσφενδιοῦ), ὁ Παναγιῆς Κωνσταντίνου καὶ ὁ Δημήτριος Χαρίτος⁵.

Ἀπὸ τὴν ἐπόμενη διαχείριση, ποῦ καλύπτει τὴν περίοδο 1 Μαρτίου 1885-28 Φεβρουαρίου 1886 (Δημογέροντας Ἰάκωβος Καφεζῆς) καὶ τὴν περίοδο τῆς διαχείρισης τοῦ Ἐμμ. Παπαϊωάννου τοῦ 1886, προκύπτει ὅτι πραγματοποιήθηκαν 870 περίπου ἡμερομίσθια, χωρὶς νὰ ξέρομε ἀκριβῶς ἀπὸ ποιούς, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Μιχαὴλ Σταυριανό, Γεώργ. Διακαντῶνη,

1. Παράρτημα, Α.1.
2. Ε.Ε. 1884, σ. 22, 26.
3. Παράρτημα, Α. 15.
4. Παράρτημα, Α.4.
5. Λ.Ε. 1885, σ. 10.

Γεώργ. Ἀντωνᾶ, Ἐμμ. Καμπανῆ, Γεώργ. Πατρίκη καὶ Κων. Σακλαρῆ, ποὺ ἀντιπροσωπεύουν 70 περίπου ἡμερομίσθια. Μόνο στὴ διαχείριση τοῦ Ἰακώβου Καφεζῆ ὑπάρχει ἓνας ὀνομαστικός κατάλογος μὲ 18 ὀνόματα μὲ διάφορα ποσὰ συνολικοῦ ὕψους 614,25 γρόσια, μὲ τὸ χαρακτηρισμὸ ἐργασία λιμένος, ὅσοι τοῦ ἔκοψαν (τοῦ Καφεζῆ) φόρους. Προφανῶς πολλοὶ ποὺ χρώσταγαν φόρους στὴν Κοινότητα, ἐργάζονταν στὸ Λιμάνι καὶ συμψήφισαν αὐτοὺς μὲ τὰ ἡμερομίσθιά τους¹. Τέτοιος κατάλογος καταχωρεῖται καὶ στὴ διαχείριση τοῦ Ἐμμ. Παπαϊωάννου τοῦ 1886 μὲ 9 ὀνόματα καὶ συνολικὸ ποσὸ 228 γρόσια². Ἐπὶ Δημογεροντίας Νικολάου Γενᾶ (1888) στὸν κατάλογο τῶν ἐξόδων τοῦ Λιμανιοῦ γράφονται διάφορα ὀνόματα μὲ ἀντίστοιχα ποσὰ σὰν ἡμερομίσθια, ποὺ φαίνεται νὰ εἶναι ἐργάτες, ὅπως ὁ Βασ. Χαλδαῖος, ὁ Ἰωάν. Φραζῆς, ὁ Γ. Ἀχυρᾶς, ὁ Ἰωάν. Περουλλῆς, ὁ Ἐμμ. Ζερβός, ὁ Τσουλάτος, ὁ Δ. Ι. Διακοκωνσταντής, ὁ Ν. Κλούτσης, ὁ Ν. Οἰκονόμου, ὁ Π. Φασουλαρῆς καὶ ἄλλοι. Στὸν κατάλογο αὐτὸ ὁ Φιλ. Κιουζέλης ἐμφανίζεται μὲ ἀμοιβὴ 1.986 γρόσια καὶ ὁ Ἀπόστολος Φιλίππου μὲ 101 ἡμερομίσθια, ποὺ ἀντιστοιχοῦσαν σὲ 1515 γρόσια (15 γρ. ἡμερομίσθιο)³. Τὸν ἐπόμενο χρόνο 1889, ἐπὶ Δημογεροντίας Ἰακώβου Καφεζῆ, ὁ Φιλ. Κιουζέλης καὶ ὁ Ἀπόστολος Φιλίππου φέρονται νὰ ἔχουν πραγματοποιήσει ὁ μὲν πρῶτος 120 περίπου ἡμερομίσθια, ὁ δὲ δεῦτερος 85 περίπου⁴. Καὶ πάλι, κατὰ τὴ διετία 1892-1893 στοὺς ἐκκαθαριστικούς λ/σμούς τοῦ Δημογέροντα Νικ. Κορδιστοῦ, ὁ Φιλ. Κιουζέλης καὶ ὁ Ἰάκ. Καφεζῆς εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ φαίνονται νὰ παίρνουν ἡμερομίσθια γιὰ ἐργασία στὸ λιμάνι⁵.

Ἰδιαίτερα σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν Ἀπόστολο Φιλίππου, ἀπὸ τὸ ἡμερομίσθιο ποὺ ἔπαιρνε ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι στοὺς λ/σμούς τῶν ἐξόδων βρισκόνταν μαζί μὲ τὸν Φίλ. Κιουζέλη, συμπεραίνουμε ὅτι ἐκτελοῦσε κάποια ὑπεύθυνη ἐργασία, θὰ λέγαμε ἴσως μηχανικοῦ. Ἡ ἄποψη αὐτὴ ἐνισχύεται ἀπὸ μεταγενέστερη ἀπόφαση τῆς Δημογεροντίας τῆς 21 Νοεμβρίου τοῦ 1907, μὲ τὴν ὁποία διορίστηκε ἀρχιτέκτονας τοῦ Πελετιῆ στὴ Νίσυρο γιὰ νὰ ἐπιβλέπει κάθε οἰκοδομῆ⁶. Ἐπίσης κάτι σημαντικὸ ποὺ πρέπει νὰ τονιστεῖ εἶναι ὅτι γιὰ πρώτη φορὰ γίνεται λόγος στὰ ἐξοδα τοῦ Λιμανιοῦ τῆς Δημογεροντίας τοῦ Νικ. Γενᾶ (1888) γιὰ ἡμερομίσθια γυναικῶν⁷. Μιὰ ἀκόμα ἀπόδειξη τῆς κινητοποίησης τοῦ πληθυσμοῦ.

1. Ε.Ε. 1884, σ. 6-7.

2. Ε.Ε. 1884, σ. 11.

3. Ε.Ε. 1884, σ. 16.

4. Ε.Ε. 1884, σ. 19.

5. Ε.Ε. 1884, σ. 22, 26.

6. Π.Δ. 1900, σ. 111.

7. Ε.Ε. 1884, σ. 16.

Στις διαχειρίσεις τῆς Δημογεροντίας Ἰωάννη Φωτιάδη (1900) καὶ Νικολάου Ἐμμ. Παπαϊωάννου (1901-1902) καταχωροῦνται ποσὰ σὰν ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ μαστόρων, μὲ τὴ λεπτομέρεια «ὡς ὁ ἰδιαιτερος κατάλογος», ὁ ὁποῖος φυσικὰ δὲ βρέθηκε, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι¹. Ἔτσι οἱ πληροφορίες γιὰ τοὺς ἀνθρώπους πού ἐργάστηκαν στὸ Λιμάνι τὰ χρόνια αὐτὰ εἶναι περιορισμένες. Πάντως φαίνεται, ἐπειδὴ δὲν πέρασαν πολλὰ χρόνια ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῶν ἐργασιῶν, οἱ ἐργάτες, οἱ τακτικοὶ τουλάχιστον, νὰ ἦταν οἱ ἴδιοι.

Γιὰ τὸ 1902 ὑπάρχουν ἀρκετὲς πληροφορίες ἀναφορικὰ μὲ τὸ ἐργατικὸ δυναμικὸ τοῦ Λιμανιοῦ, πού ὀφείλονται στὸ Σωματεῖο «Ἅγιος Θεολόγος», τὸ ὁποῖο ἰδρύθηκε τὸν ἴδιο χρόνο γιὰ νὰ συνεχίσει τὸ ἔργο. Σύμφωνα μὲ τὶς λεπτομέρειες αὐτὲς τὸ 1902 ἐργάστηκαν στὸ Λιμάνι συνολικὰ 84 ἐργάτες καὶ ἐργάτριες. Ὅλοι μαζί πραγματοποίησαν 611 1/2 ἡμερομίσθια. Οἱ ἄνδρες ἦταν 69, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους αὐτοὶ πού ἔκαμαν τὰ περισσότερα ἡμερομίσθια: Φιλ. Κιουζέλης 57,1/2, Μιχ. Τηλιακὸς 49 1/2, Σταμ. Σούρενας 38 1/2, Ἰωάν. Ρουσέτος 23 1/2, Ἰάκωβος Καφεζῆς 22 1/2, Κων. Θεοδώρου 22 1/2 καὶ ἄλλοι. Ἀξίζει νὰ ἀναφέρουμε ὀνομαστικὰ ὅλες τὶς γυναῖκες-ἐργάτριες τοῦ Λιμανιοῦ, πού ἦταν 15: Εἰρήνη Ἀνδρέου, Καλὴ Μανώλη, Μαρία Ἀνδρέου, Ἐλένη Ἀνδρουλῆ, Ἄννα Σταλουδῆ, Καλὴ Περουλάκη, Εὐδοκία Κώτη, Ἀρτεμισία Καζαβῆ, Ἄννα Γεροντιανή, Εἰρήνη Κουλάκη, Καλὴ Ἰακώβου, Ἄννα Καλύμνου, Μαρία Σκανδάλιου, Ἀσημίνα Παπαγεωργίου καὶ κόρη Δημητρίου Μηλᾶ. Τὰ ἡμερομίσθια τῶν γυναικῶν ἦταν 41 καὶ τὸ ὕψος τους ἦταν 5 γρόσια, τὸ μισὸ περίπου τοῦ ἡμερομίσθιου τοῦ ἀνδρα². Ὅλες οἱ γυναῖκες ἦταν ἀγρότισσες πού ἔτρεξαν νὰ βοηθήσουν τὸ ἔργο τοῦ Λιμανιοῦ, ἓνα ἔργο βαρὺ καὶ κοπιαστικόν. Τὸ 1902 παρουσιάζεται ξανά ὁ Ἀπόστολος Φιλίππου μὲ 3 ἡμερομίσθια πρὸς 22,5 γρόσια (τὸ μεγαλύτερο ἡμερομίσθιο πού εἶχε δοθεῖ μέχρι τότε), γεγονός πού ἐπιβεβαιώνει τὴ θέση του ὡς μηχανικοῦ τοῦ ἔργου.

Χαρακτηριστικὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι ὅτι στὸν κατάλογο τῶν ἐργατῶν διαβάζουμε πολλὰ μικρὰ ὀνόματα, Γεώργιος, Κυριάκος, Βασίλης, Νικόλαος, Ἥλιος, Ἰωάννης, Ἀπόστολος, Βαίτης, Καζάντης, Σεβαστὸς μὲ κοινὸ ἐπίθετο Κεφαλιανός. Προφανῶς πρόκειται γιὰ ἐργάτες ἀπὸ τὴν Κέφαλο. Ἐπίσης ἄλλα τέτοια ὀνόματα εἶναι: Ἐμμ. καὶ Κων. Ἀσφεντιανός, Γεώργιος Συμαῖος, Μαστραντώνης Ροδίτης κ.ἄ. Δὲν ἀποκλείεται μάλιστα καὶ ὁ Μιχαὴλ Τηλιακός, πού ἀναφέρθηκε παραπάνω, νὰ ἦταν ἀπὸ τὴν Τήλο. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐργάτες αὐτοὺς ἔμειναν στὴ Νίσυρο, ὅπως ὁ Καζάντης, ὁ Δραμουνταντῆς καὶ ἄλλοι.

1. Ε.Ε. 1884, σ. 57-58, 66.

2. Σ.Α.Θ. 1902, σ. 4-10

Έργασίες στο Λιμάνι έγιναν και το 1909 με πρωτοβουλία τῆς Ἀδελφότητας «Ὁμόνοια», πού ιδρύθηκε τὸ ἔτος αὐτὸ γιὰ νὰ συνεχίσει τὸ ἔργο, πού εἶχε διακοπεῖ. Ἀπὸ τοὺς σχετικούς λ/σμούς προκύπτει ὅτι ἐργάστηκαν 24 ἐργάτες, ὅλοι ἄνδρες, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἦταν καὶ ὁ Φιλ. Κιουζέλης, Ἡλίας Κεφαλιανός, Γεώργιος Λαμπάδης, Περαιλῆς, Φραζῆς κ.ἄ., πού πραγματοποίησαν τὰ περισσότερα ἡμερομίσθια. Καὶ κατὰ τὸ χρόνο αὐτὸ ἐργάστηκαν Κεφαλιανοὶ καὶ Ἀσφεντιανοί¹. Εἶναι περιέργο ὅτι τὰ ἐπόμενα δύο χρόνια πού φαίνεται νὰ συνέχισε τὴ δράση τῆς ἡ Ἀδελφότητα (1910-1911), ἐνῶ ἔχουν πραγματοποιηθεῖ διάφορα ἔξοδα καὶ μάλιστα καὶ σὲ οἰκοδομικὰ ὑλικά (ἀσβέστης, πορσελάνη), δὲν καταχωροῦνται στοὺς σχετικούς λ/σμούς δαπάνες γιὰ ἡμερομίσθια².

Στὸ ἐργατικὸ δυναμικὸ τοῦ Λιμανιοῦ πρέπει νὰ προσθέσουμε τοὺς λεμβούχους πού μετέφεραν τὶς πέτρες καὶ τὴν πορσελάνη, γιὰ νὰ ἔχουμε μιὰ ὁλοκληρωμένη εἰκόνα. Μνημονεύουμε ἐδῶ τοὺς ἀδελφούς Ἀντώνη, Βασίλη καὶ Νικόλα Φραζῆ, τὸν Νικήτα Χιώτη, τὸν Γεώργιο Σαμιώτη, τὸν Παντελεῆ Νικολάου, τὸν Γεώργιο Περουλῆ, τὸν Δημ. Ἀναστ. καὶ Κων. Παριανοῦ κ.ἄ.

Ἡ σύνθεση τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ στοῦ ἔργο τοῦ Λιμανιοῦ ἀπὸ ὅλα τὰ στρώματα τῶν κατοίκων τοῦ νησιοῦ, ἀπὸ τοὺς προκρίτους, τοὺς ἀγρότες, τοὺς ψαράδες, τοὺς λεμβούχους καὶ τὶς ἀγρότισσες, μέχρι καὶ τὰ παιδιά, δικαίωσε καὶ τὴ φωνὴ τοῦ ποιητῆ, πού καλοῦσε μικροὺς καὶ μεγάλους στοῦ χρέος τους.

4.4. Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Οἱ ἐργασίες τοῦ Λιμανιοῦ κατὰ τὴν περίοδο πού μελετᾶμε (1885-1912) δὲν ἦταν συνεχεῖς. Διάφορα γεγονότα, κυρίως ὅμως ἡ ἔλλειψη οἰκονομικῶν πόρων, εἶχαν σὰν ἀποτέλεσμα τὸ ἔργο νὰ προχωρεῖ σταδιακά. Ἀπὸ τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰ ὑλικά πού χρησιμοποιήθηκαν κατὰ καιροῦς, μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι τὸ ἔργο πέρασε ἀπὸ τρία στάδια.

Στὸ πρῶτο στάδιο (1885-1889) ἐκτελέστηκαν οἱ «ἀφανεῖς» ἐργασίες, πού ἦταν καὶ οἱ πιὸ σημαντικές. Μεταφέρονταν πέτρες ἀπὸ τοὺς βράχους τῆς «Καράβας», τὶς ὁποῖες σπύσαν με φουνέλα καὶ τὶς βύθιζαν γιὰ νὰ δημιουργήσουν τὸ λιμενοβραχίονα. Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ ἡ χρῆση τοῦ κυλιόμενου βαγονιοῦ, τοῦ βιντσιοῦ, τῶν σχοινοῶν, τῶν λοστῶν, βαριῶν καὶ ἄλλων σκαπτικῶν ἐργαλείων. Οἱ ἐργασίες στοῦ στάδιο αὐτὸ δὲν ἀπαιτοῦσαν τὶς γνώσεις μηχανικοῦ ἀλλὰ ἔμπειρων καπετανέων καὶ λεμβούχων,

1. Σ.Α.Θ. 1902, σ. 13-18.

2. Σ.Α.Θ. 1902, σ. 19-20.

πού γνώριζαν καλά τὰ «νερά» καὶ τοὺς καιροὺς. Ἡ παρουσία τοῦ ἀρχιεργάτη Φιλ. Κιουζέλη καὶ τῶν Δημογερόντων Νικ. Γενᾶ καὶ Ἰάκωβου Καφεζῆ, ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ ἐκτελεστεῖ τὸ ἔργο σ' αὐτὴ τὴν «προκαταρκτικὴ» φάση.

Ἡ παρουσία τοῦ μηχανικοῦ Ἀπόστολου Φιλίππου στὸ τέλος τοῦ σταδίου αὐτοῦ (1888) φανερώνει πὼς ἡ πρόοδος τοῦ ἔργου εἶχε πιά τὴν ἀνάγκη εἰδικῶν γνώσεων, γιὰτὶ θὰ ἄρχιζε ἡ διαμόρφωση τοῦ λιμενοβραχίονα. Πάντως, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὶς περιορισμένες δαπάνες, μέχρι τὸ τέλος τοῦ 1899 δὲ θὰ πρέπει νὰ προχώρησε πολὺ τὸ ἔργο. Ἐκεῖνο πού ἴσως θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ εἶναι ὅτι στὴν ἐκκαθάριση τοῦ Δημογέροντα Ἀριστείδη Φωτιάδη τοῦ 1894, καταχωρίζεται μιὰ δαπάνη 225 γροσιῶν γιὰ πληρωμὴ μηχανικοῦ γιὰ σχέδιο λιμανιοῦ¹, πού ἐπιβεβαιώνει τὴν ἄποψη ὅτι τὸ ἔργο πέρασε σὲ ἄλλο στάδιο.

Πραγματικά, εἶναι φανερό πιά, ὅτι τὸ ἔργο μὲ τὴ Δημογεροντία τοῦ Ἰωάννη Φωτιάδη (1899-1900), μπαίνει στὸ δεύτερο στάδιο, πού τὸ χαρακτηρίζει ἡ κατασκευὴ τῶν κασονιῶν. Γιὰ πρώτη φορὰ βλέπουμε ἀγορὲς σὲ μεγάλες ποσότητες ἀσβέστη, πορσελάνης, ξυλείας (σκουρέτα, κατρόνια, τραβέρσες), καὶ ἄλλων ὑλικῶν ἀπαραίτητων γιὰ τὴν κατασκευὴ καὶ τὸ «γέμισμα» τῶν κασονιῶν², πού τοποθετοῦνταν πάνω στὰ ρηχὰ πού σχημάτιζαν τὰ «μπαζώματα» μὲ τὶς πέτρες. Ἡ προσπάθεια αὐτὴ συνεχίστηκε καὶ τὸν ἐπόμενο χρόνο (1901), ὅταν Δημογέροντας ἦταν ὁ Νικ. Παπαϊωάννου.

Τὸ ἔργο σημείωσε πρόοδο σημαντικὴ τὸ 1902 μὲ τὴν ἴδρυση τοῦ Σωματείου «Ἁγίος Θεολόγος», πού ἀνέλαβε, ὅπως ἀναφέρουν τὰ πρακτικὰ τῆς πρώτης συνεδρίασης τῶν μελῶν τοῦ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1902, τὴν ἀποπεράτωση τοῦ Λιμανιοῦ³. Τὸ γεγονός ὅτι στὸ χρόνο αὐτὸ ξοδεύτηκαν τὰ περισσότερα χρήματα σὲ ἡμερομίσθια καὶ ὑλικά, δείχνει ὅτι τὸ ἔργο πρέπει νὰ εἶχε προχωρήσει ἀρκετά. Ἄλλωστε εἶναι γνωστὸ ὅτι ἀπὸ τὸ τέλος κίλλας τοῦ πρώτου σταδίου, τὰ πλοῖα τῆς ἐποχῆς προσέγγιζαν στὸ Λιμάνι αὐτὸ καὶ «ἐλευθεροεπικοινωνοῦσαν» μὲ τὶς γνωστὲς ἐπίσης «βαπορόβαρκες». Πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι τὴν περίοδο αὐτὴ (1902) διαβάζουμε ἀνάμεσα στὰ γενικὰ ἔξοδα καὶ μιὰ δαπάνη 27,75 γρόσια γιὰ «Συμιαίων δῶρα», πού προφανῶς ἀφορᾶ δύτες Συμιανοὺς πού βοήθησαν στὴ στερέωση τῶν κασονιῶν⁴.

Τὸ τρίτο στάδιο περιλαμβάνει τὴν τελευταία ὀργανωμένη προσπάθεια τῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας μὲ τὴν ἴδρυση τῆς Ἀδελφότητας

1. Ε.Ε. 1884, σ. 30.

2. Ε.Ε. 1884, σ. 57-58.

3. Παράρτημα, Α2.

4. Σ.Α.Θ. 1902, σ. 4-10.

«Ομόνοια» τὸ τέλος τοῦ 1908, πρὶν εἶχε σὰν σκοπὸ νὰ συνεχίσει τὶς ἐργασίες τοῦ Λιμανιοῦ¹. Στὴν πρώτη κιόλας συνεδρίαση τῆς Ἀδελφότητας (30 Δεκεμβρίου 1908) ἀποφασίστηκε νὰ τοποθετηθοῦν δύο χρωματιστοὶ φανοί, ὁ ἓνας στὸ βραχίονα τοῦ Λιμανιοῦ καὶ ὁ ἄλλος στὴν ἀποβάθρα τοῦ αἰγιαλοῦ². Αὐτὸ δείχνει ὅτι ἦταν πιά διαμορφωμένο κάπως τὸ Λιμάνι, πράγμα πού ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ μιὰ ἄλλη ἀπόφαση τῆς Ἀδελφότητας (30 Αὐγούστου 1909), πού ἀναφέρεται στὴ στέρωση τοῦ ἄκρου τοῦ λιμενοβραχίονα³. Στὴν ἴδια αὐτὴ συνεδρίαση γίνεται λόγος ὅτι γιὰ τὴν ἐξακολούθηση τῆς ἐργασίας στὸ μέλλον θὰ πρέπει νὰ ζητηθεῖ ἡ γνώμη ἐιδικοῦ (μηχανικοῦ). Πραγματικὰ ἕνα χρόνο περίπου ἀργότερα, στὶς 30 Ἀπριλίου 1910, ἡ συνέλευση τῆς Ἀδελφότητας ἀποφάσισε νὰ στείλει ἐπιστολὴ στὸν Ι. Ρουσετιάδη στὴν Κάλυμνο, σὲ μιὰ προσπάθεια νὰ βρεῖ μηχανικό⁴. Στὰ ἔξοδα τῆς Ἀδελφότητας τοῦ 1910 ὑπάρχει ἕνα κονδύλι 106 γροσιῶν σὰν ἔξοδα μηχανικοῦ Λιμανιοῦ, πού δὲν ἀποκλείεται ν' ἀφορᾷ τὸν παραπάνω μηχανικό⁵.

Πάντως καὶ κατὰ τὸ στάδιο αὐτὸ (1909-1910) σημειώθηκε κάποια πρόοδος καὶ ἀποφασίστηκε μάλιστα στὴ συνεδρίαση τῆς Ἀδελφότητας τῆς 6 Δεκεμβρίου 1910 νὰ γίνει προκυμαία στὸ Λιμάνι γιὰ τὸ τράβηγμα τῶν βαρκῶν καὶ διορίστηκε ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν ἐργασία αὐτή, πού τὴν ἀποτελοῦσαν ὁ Ἰωάννης Φασουλαρίδης καὶ ὁ Παναγιώτης Γιαννάκης⁶. Ἡ πρόοδος αὐτὴ βεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ τῆς ἐποχῆς καὶ πρωταγωνιστὴ τῆς τελευταίας περιόδου σχολάρχῃ Γ. Παπαδόπουλο, ὁ ὁποῖος, γράφοντας κατὰ τὸ 1909, λέγει ὅτι τὸ Λιμάνι πού κατασκευάστηκε στὴ θέση «Ἅγιος Θεολόγος» ὄχι μόνο διευκολύνει τὴν εἰσαγωγὴ ἀλλὰ ἐπιτρέπει «νὰ προσορμισθῶσιν ἀφόβως ἐγχώριά τε καὶ ξένα πλοῖα», ἀπὸ τὶς ἀρχὲς Ἀπριλίου μέχρι τὸ τέλος Σεπτεμβρίου, καὶ ὅτι ἀκόμα ἡ Κοινότητα γιὰ νὰ προστατεύσει τὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τὶς κακοκαιρίες, κατασκεύασε οἰκίσκο πού χρησίμευε γιὰ ἀποθήκη⁷.

Ὡστόσο τὸ Λιμάνι μπορεῖ νὰ ἐξυπηρετοῦσε τὴν κατάσταση καὶ νὰ ἔδινε τὴν πρώτη «ἐλευθεροεπικοινωνία» στὸ Μανδράκι, ἦταν ὅμως ἀτελείωτο. Τὸ ὁμολογεῖ ὁ Γ. Παπαδόπουλος, ἐκφράζοντας τὴν ἐλπίδα γιὰ τὴν ἀποπεράτωση τοῦ ζωτικοῦ αὐτοῦ ἔργου γιὰ τὸ νησί. Φαίνεται πὼς σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἔμεινε τὸ ἔργο γιὰ πολλὰ χρόνια χωρὶς νὰ σημειώσει ὀξυό-

1. Παράρτημα Α8.

2. Παράρτημα, Α9.

3. Παράρτημα, Α14.

4. Παράρτημα, Α19.

5. Σ.Α.Θ. σ. 19-20.

6. Παράρτημα, Α23.

7. Γ. Παπαδοπούλου, βλ. ἀν. «Γενικὴ γεωγραφικὴ...», σ. 21.

λογη πρόοδο, αν λάβουμε υπόψη ότι ο Δήμαρχος Γ. Καμμάς στη λογοδοσία του τῆς 13 Σεπτεμβρίου 1920 μιλά για «*ἡμιτελῆ Λιμένα*»¹ και ότι μερικά χρόνια ἀργότερα τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο τοῦ Δήμου Μανδρακίου κατὰ τὴ συνεδρίασή του τῆς 15 Ἰουλίου 1924 ἐνέκρινε ὑπόμνημα τοῦ Δημάρχου Ἐμμ. Κατσιματίδη ὑπὸ τὸν τίτλο «*Μελέται καὶ σκέψεις περὶ τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ λιμένος*», ποὺ ὑποβλήθηκε στὸ Μητροπολίτη Ρόδου καὶ τὶς Ἱταλικὲς Ἀρχές².

5. ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΤΟΥ ΛΙΜΑΝΙΟΥ

Ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ Λιμανιοῦ δὲν ἦταν ἔργο μεμονωμένων ἀνθρώπων, ἀλλὰ καθολικὴ «ἐκστρατεία» τῶν κατοίκων τοῦ νησιοῦ ἀπὸ ὅλες τὶς κοινωνικὲς τάξεις. Ὑπῆρξαν βέβαια, ὅπως συμβαίνει πάντα, μερικὰ φωτισμένα πρόσωπα, ποὺ συστηματοποίησαν καὶ συντόνισαν αὐτὴ τὴν προσπάθεια, ὅμως ἡ ἐξόρμηση σ' ὅλη τῆς τὴν ἔκταση ἦταν ἔργο συλλογικόν. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ πρωταγωνιστὲς τοῦ Λιμανιοῦ θὰ προβάλλουν μέσα ἀπὸ τοὺς συλλογικοὺς φορεῖς, ποὺ διαδοχικὰ εἶχαν τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἔρευνάς μας (1885-1912). Τὴ συμβολὴ τῶν φορέων αὐτῶν στὸ ἔργο τοῦ Λιμανιοῦ θὰ σκιαγραφήσουμε παρακάτω.

5.1. Η ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑ

Ἡ Δημογεροντία τῆς Κοινότητος Μανδρακίου σ' ὅλη αὐτὴ τὴν περίοδο ἦταν ὁ κύριος μοχλὸς τοῦ ἔργου. Κι αὐτὸ γιατί ἦταν ὁ μόνος τοπικὸς φορέας, ποὺ διέθετε ἐξουσία γιὰ νὰ ἐπιβάλλει τὴν ἐκτέλεση ἐνὸς τόσο μεγάλου ἔργου, κύρος καὶ ἐχέγγυα γιὰ νὰ ἐγγυηθεῖ τὴ σύναψη δανείων καὶ οικονομικοὺς πόρους γιὰ νὰ ξεκινήσει καὶ νὰ συνεχίσει τὸ ἔργο. Ἡ συμβολὴ τῆς Δημογεροντίας στὸ ἔργο τοῦ Λιμανιοῦ ἐκδηλωνόταν ἄμεσα, ὅταν οἱ ἴδιοι οἱ Δημογέροντες εἶχαν τὴν εὐθύνη καὶ τὴ διαχείριση στὴν ἐκτέλεση τῶν ἐργασιῶν, καὶ ἔμμεσα ὅταν διόριζαν ἐπιτροπές, τὶς λεγόμενες Λιμενικὲς Ἐπιτροπές, ἀπὸ μέλη τῆς ἢ ἄλλους προκρίτους, στὶς ὁποῖες μεταβίβαζαν τὶς ἀρμοδιότητες γιὰ τὸ ἔργο, ἢ ὅταν ἐνίσχυαν σωματειακοὺς φορεῖς, ποὺ ἐνδιαφέρονταν παράλληλα γιὰ τὸ Λιμάνι.

Οἱ Δημογέροντες ποὺ περισσότερο εἶχαν δραστηριοποιηθεῖ στὴν ὑπόθεση τοῦ Λιμανιοῦ ἦταν ὁ Νικόλαος Γενᾶς (1884-1885, 1888, 1891,

1. Π.Δ. 1915, σ. 261.

2. Π.Δ. 1915, σ. 682.

1898-1899 και 1908-1909) και ο Ίάκωβος Καφεζής (1885-1886, 1889, 1893, 1895, 1899-1900, 1901-1902 και 1911-1912). Δύο άπλοι άνθρωποι, νοικοκυραίοι, που ταύτισαν τ' όνομά τους με τὸ Λιμάνι. Ἀκόμα και σήμερα, όταν ρωτησει κανεις τους γεροντότερους του νησιου αν θυμουνται κάτι από την εποχή που κατασκευαζόταν τὸ Λιμάνι, όλοι μιλουν για τὸν Νικόλα του Γενά και τὸν Γιάκουμο του Καφεζή¹. Ἄλλοι Δημογεροντες, που έπαιξαν σημαντικό ρόλο, ήταν ο Κων. Σακλαρής (1887, 1888, 1890, 1895, 1900-1901 και 1902-1903), ο Νικόλαος Κορδιστός (1892, 1893 και 1896-1897), ο Νικήτας Κωνσταντινίδης (1886, 1898-1899, 1902-1903 και 1905-1906), ο Ἄριστείδης Φωτιάδης (1894, 1903-1904, και 1904-1905), ο Ἰωάννης Φωτιάδης (1899-1900, 1902 και 1909-1910), ο Πασχάλης Στρίκης (1891, 1903-1904) και μερικοί νεώτεροι, όπως ο Ίάκωβος Χατζηδημητρίου, ο Ὀδυσσεάς Σακελλαρίδης, ο Γεώργιος Παπαδόπουλος, ο Γεώργιος Πετρούτσος, ο Έμμ. Κατσιματίδης, ο Νικ. Έμμ. Παπαϊωάννου, ο Γεώργ. Βαγιατίης και ο Ἰωάννης Φασουλαρίδης², οι όποιοι αντιπροσώπευσαν τους μορφωμένους του νησιου με ριζοσπαστικές αντιλήψεις, που φαίνεται να μη συμφωνούσαν με τὸ «κατεστημένο» των προκρίτων, γι' αυτό και, όπως θα δοῦμε παρακάτω, συγκρούστηκαν.

Ἡ Δημογεροντία είχε πάντα τὸν τελευταίο λόγο στις ὑποθέσεις του Λιμανιου, γι' αυτό και όσες φορές αντιλαμβάνόταν πρωτοβουλίες από άλλους φορείς, αξιωνε να λογοδοτουν σ' αυτή³. Ἦταν άλλωστε επόμενο, έφόσον χρηματοδοτούσε τὸ έργο να ήθελε να έλεγχει τὴ διάθεση των κοινοτικών πόρων. Είναι ακόμα χαρακτηριστικό που πρέπει να τονιστεί ότι στις πρωτοβουλίες αυτές της Δημογεροντίας για τὸ Λιμάνι, καμιά ανάμιξη δε φαίνεται να είχε ο Μουδύρης (Τουρκος διοικητής του νησιου), ούτε και ο Τελώνης. Ἀντίθετα μάλιστα, ο τελευταίος βοηθούσε τὴν ὑπόθεση του Λιμανιου, όπως βεβαιώνεται από τὴν έκκαθάριση της διαχείρισης του 1902, όπου φαίνεται να έχει δωρήσει ασβέστη αξίας 21,75 γροσιών, κάποιος με τὸ όνομα Ἀρίφ Ἐφέντης, που είναι ο Τελώνης⁴.

5.2. ΟΙ ΛΙΜΕΝΙΚΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ

Οί Λιμενικές Ἐπιτροπές, όπως είπαμε, όρίζονταν από τὴ Δημογεροντία, πολλές φορές, μάλιστα, από ευρύτερη συνέλευση προκρίτων, για να έχουν μεγαλύτερο κύρος, στην προώθηση των εργασιών του Λιμανιου. Ἡ πρώτη Ἐπιτροπή πρέπει να είναι όπωσδήποτε αυτή που συνέταξε

1. Μαρτυρίες του γιατροῦ Μιχ. Τσατσαρώνη και του καπετανίου Νικόλα Χιώτη.

2. Παράρτημα, Α1.

3. Π.Δ. 1900, σ. 179.

4. Σ.Α.Θ. 1902, σ. 4-10.

τόν ἀπολογισμό τῆς περιόδου 2 Ἀπριλίου ἕως 2 Ἰουνίου 1885, πού εἶναι καταχωρημένος στό «*Βιβλίον τῆς ἐπὶ τοῦ Λιμένος Ἐπιτροπῆς*»¹. Ἀπό τόν ἀπολογισμό αὐτό δὲν προκύπτουν τὰ ὀνόματα τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀλλὰ συμπεραίνουμε, ὅπως τονίσαμε καὶ ἄλλοῦ, ὅτι πρέπει νὰ εἶναι ὁ Νικόλαος Ἀποστολίδης, ὁ Ἐμμ. Παπαϊωάννου καὶ ὁ Νικόλαος Γενᾶς, πού ὑπογράφουν σὰν Ἐπιτροπὴ τὶς Ὁμολογίες τοῦ Μετοχικοῦ Δανείου γιὰ τὸ Λιμάνι τῆς Νισύρου τοῦ Ἁγίου Θεολόγου, πού ἐκδόθηκε τὸ 1886². Ἡ Ἐπιτροπὴ αὐτὴ δὲν παρουσιάζει συλλογικὴ δράση τὰ ἐπόμενα χρόνια, γιὰτὶ διαφορετικὰ θὰ ἔπρεπε τὰ διαχειριστικὰ τῆς πεπραγμένα νὰ εἶχαν κατάχωρηθεῖ στό ἴδιο παραπάνω βιβλίον, ὅπου εἶχαν κατάχωρηθεῖ μεταγενέστερες πράξεις, ὅπως ὁ λ/σμός τοῦ Φιλίππου Κιουζέλη τῆς περιόδου 1891-1896³. Τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι νὰ δροῦσαν μεμονωμένα τὰ μέλη τῆς, κυρίως ὁ Γενᾶς καὶ ὁ Παπακωνσταντίνου, πού ἦταν καὶ ὑπόλογοι-διαχειριστὲς σὲ ἐργασίες τοῦ Λιμανιοῦ.

Πάντως ἐκεῖνο πού μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι δὲν ὑπάρχουν τὰ πρακτικὰ τῆς Δημογεροντίας μέχρι τὸ 1899, εἶναι ὅτι κατὰ τὴν τελευταία αὐτὴ δεκαετία δὲ σημειώθηκε ἀξιόλογη πρόοδος στό ἔργο τοῦ Λιμανιοῦ καὶ συνεπῶς μερικὲς μεμονωμένες πρωτοβουλίες παίρνονταν ἀπὸ τὴν Δημογεροντία, τὶς Λιμενικὲς Ἐπιτροπὲς (δὲν ἀποκλείεται πέρα ἀπὸ τὴν παραπάνω νὰ διορίστηκαν στὴ συνέχεια καὶ ἄλλες) καὶ ἀπὸ ὀρισμένα ἐξουσιοδοτημένα ἄτομα (Γενᾶς, Καφεζῆς, Κορδιστός, Παπαϊωάννου κ.ἄ.). Ἡ ἀδράνεια ἀκριβῶς αὐτὴ ὀδήγησε τοὺς νεώτερος «ριζοσπάστες» στὶς ἀρχὲς πιά τοῦ αἰώνα μας νὰ ἀναλάβουν αὐτοὶ τὴν πρωτοβουλία καὶ νὰ συνεχίσουν τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου τοῦ Λιμανιοῦ.

5.3. ΤΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ «ΑΓΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ»

Φαίνεται ὅτι ἡ καθυστέρηση στὴν πρόοδο τοῦ ἔργου τοῦ Λιμανιοῦ ἦταν αἰτία ὄχι μόνο νὰ παρθοῦν πρωτοβουλίες ἀπὸ τοὺς νεώτερος, ἀλλὰ νὰ ἀναζητηθοῦν καὶ ἄλλες ὀργανωτικὲς μορφές, πιὸ εὐέλικτες, ἀπὸ ἐκεῖνες τῆς Δημογεροντίας. Ἔτσι ἡ νέα ἐξόρμηση ξεκίνησε ἀπὸ τοὺς νέους «ριζοσπάστες» μὲ τὴν ἰδρυση Σωματείου μὲ τὴν ἐπωνυμία «Ἁγιος Θεολόγος», σκοπὸς τοῦ ὁποῖου ἦταν ἡ ἀποπεράτωση τοῦ Λιμανιοῦ. Κατὰ τὴν

1. Λ.Ε. 1885, σ. 10.

2. Ἡ Ὁμολογία πού βρέθηκε (ἀρ. 221) καὶ δημοσιεύεται σὲ ἄλλη σελίδα ἔχει ἡμερομηνία 11 Μαρτίου 1889, δηλαδὴ 3 χρόνια μετὰ τὴν ἐκδοση τοῦ Δανείου (1886). Αὐτὸ συνέβη γιὰτὶ ἡ ἀποπληρωμὴ κ ἄ θ ε ὁμολογίας θὰ γινόταν σὲ 8 χρόνια ἀπὸ τὴν ἔ κ δ ο σ ἡ τ η ς, ἐπομένως τὸ πιθανότερο εἶναι νὰ εἶχαν ὑπογραφεῖ ὅλες ὅταν τυπώθηκαν καὶ νὰ ἔβραζαν ἔπειτα τὴν ἡμερομηνία πού τὶς παρέδιδαν καὶ εἰσέπρατταν τὰ χρήματα.

3. Λ.Ε. 1885, σ. 11.

πρώτη συνέλευση τοῦ νεοσυσταθέντος Σωματείου, πού ἔγινε τήν Πρωτοχρονιά τοῦ 1902 μέ τήν παρουσία 24 ἰδρυτικῶν μελῶν του, ἐκλέχτηκε τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο, πού μνημονεύεται συχνά σάν Ἐπιτροπὴ (Λιμενική), μέ πρόεδρο τὸν Ἰωάννη Φωτιάδη (Δημογέροντα), Ταμία τὸν Γεώργιο Παπαδόπουλο (Σχολάρχην), εἰσπράκτορα τὸν Φίλ. Ι. Φιλίππου (ἔμπορο), καὶ γραμματέα τὸν Ἰωάν. Φασουλαρίδη (δάσκαλο). Ἡ διοίκηση τοῦ Σωματείου, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ σύνθεσή της, ἦταν ἀπὸ τοὺς μορφωμένους τοῦ νησιοῦ, πού ἦρθαν σὲ ἀντίθεση μέ τὸ «κατεστημένο» τῶν προκρίτων. Ἀνάμεσα στὰ ἰδρυτικὰ μέλη βλέπουμε τὸν Τελώνη Ἀρίφ Ἐφέντη, τὸν γιατρό Θεόφιλο Κωλέττη (Καλύμνιος), τὸν Νικ. Ἐμμ. Παπαϊωάννου, τὸν Νικήτα Μπαγιάτη, τὸν Ἠλία Κατσιματίδη, τὸν Ἀνδρῆκο Μπρούζου κ.ἄ.¹ Ἀκόμα καὶ τὸν Ἠγούμενο τῆς Σπηλιανῆς Κύριλλο, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἀπὸ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1903 ἀντικατάστησε τὸν παραιτηθέντα ταμία Γ. Παπαδόπουλο². Σ' αὐτοὺς πρέπει νὰ προστεθεῖ ἀκόμα ὁ Κ. Μουλλός, ὁ Προκ. Σακλαρῆς, ὁ Κων. Παρθεσιάδης, οἱ γιατροὶ Δημόκριτος Ξένος καὶ Μιλτιάδης Λογοθέτης καὶ οἱ δάσκαλοι Σπύρος Κουρούνης καὶ Ὁδ. Σακελλαρίδης. Ἡ ἀνεξαρτησία στὴ δράση τοῦ Σωματείου διακηρύχτηκε στὴν πρώτη κιόλας συνέλευση, ὅπου ἀποφασίστηκε ὅτι «ἡ Ἐπιτροπὴ θὰ ἐργάζεται ἀνεξαρτήτως μὲν τῆς Δημογεροντίας, ὀφείλει πλὴν αὕτη νὰ χορηγῇ πᾶσαν αἰτηθεῖσαν βοήθειαν πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ της». Τὴ συνεργασία καὶ τὴ βοήθεια αὕτη τὴν ἐξασφάλιζε ἄλλωστε ὁ πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς, πού ἦταν ταυτόχρονα καὶ πρόεδρος τῆς Δημογεροντίας κατὰ τὴν ἐποχὴ αὕτη³. Δὲν εἶναι ἐπομένως ἄσχετο τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὸ 1902 ξοδεύτηκαν τὰ περισσότερα χρήματα γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Λιμανιοῦ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐκκαθάριση τῆς διαχείρισης τῆς Ἐπιτροπῆς (Λιμενικῆς) γιὰ τὸ διάστημα 1 Ἰανουαρίου-31 Δεκεμβρίου 1902, πού συμπίπτει σχεδὸν καὶ μέ τὴ λήξη τῆς Δημογεροντικῆς θητείας τοῦ Ἰωάν. Φωτιάδη⁴.

Ἀνάμεσα στὰ πρῶτα μελήματα τῆς Ἐπιτροπῆς ἦταν ἡ σύνταξη Κανονισμοῦ τοῦ Σωματείου, τὸν ὁποῖο ἔφερε γιὰ ἔγκριση στὴ δεύτερη γενικὴ συνέλευση, στὶς 13 Ἰανουαρίου 1902, ἡ ὁποία καὶ τὸν ἐνέκρινε⁵. Ὁ Κανονισμὸς αὐτός, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὶς δαπάνες τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐκτυπώθηκε σὲ 300 ἀντίτυπα, μέσω τοῦ Ἰωάν. Φασουλαρίδη⁶, καὶ ρύθμιζε τὰ σχετικὰ μέ τὴν ἐγγραφὴ τῶν μελῶν, τὶς ὑποχρεώσεις τους, τὶς συνελεύσεις, τὴ λειτουργία τοῦ Σωματείου κτλ. Δυστυχῶς δὲ διασώθηκε κανένα ἀντί-

1. Παράρτημα Α2.
2. Παράρτημα, Α6.
3. Παράρτημα, Α1.
4. Σ.Α.Θ. 1902, σ. 8.
5. Παράρτημα, Α3.
6. Σ.Α.Θ. 1902, σ. 3.

τυπο τοῦ Κανονισμοῦ αὐτοῦ, οὔτε βρέθηκε καταχωρημένος στὰ πρακτικά τοῦ Σωματείου, γιὰ νὰ μάθουμε τί ἀκριβῶς ἔλεγε. Ἐκεῖνο πού εἶναι βέβαιο εἶναι ὅτι συνεδρίαζε σέ ὀλομέλεια τῶν μελῶν του (καί οἱ 6 συνεδριάσεις του στοῦ διάστημα 1902-1904 ἦταν γενικές συνελεύσεις), δεῖγμα κι αὐτό τῆς δημοκρατικότητος τῶν ἀνθρώπων πού διοικοῦσαν τὸ Σωματεῖο, ὅτι εἶχε πάνω ἀπὸ 7 μέλη, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ πρακτικά τῶν συνελεύσεων, ὅτι ἡ συνδρομὴ τῶν μελῶν ἦταν γύρω στὰ 5 γρόσια τὸ μήνα καὶ ὅτι οἱ δαπάνες τοῦ Σωματείου ἐλέγχονταν ἀπὸ τριμελὴ ἐξελεγκτικὴ ἐπιτροπὴ. Τέτοια ἐπιτροπὴ πού εἶχε ἐλέγξει τὴ διαχείριση τοῦ πρώτου χρόνου τοῦ Σωματείου (1902) ἦταν αὐτὴ πού τὴν ἀποτελοῦσαν ὁ Κων. Παρθενιάδης, ὁ Ἰωάν. Μ. Κατσιματίδης καὶ ὁ Ὁδ. Σακελλαρίδης¹.

Κατὰ τὴ γενικὴ Συνέλευση τῶν μελῶν τοῦ Σωματείου στὶς 13 Ἰανουαρίου εἶχε ἀποφασιστεῖ νὰ ἐπισκευαστεῖ τὸ βίντσι καὶ οἱ σιδηροτροχιῆς καὶ στὴν ἐπόμενη συνέλευση (12 Ἀπριλίου) πάρθηκε ὀριστικὰ ἡ ἀπόφαση ν' ἀρχίσει ἡ ἐργασία τοῦ Λιμανιοῦ στὶς 24 Ἀπριλίου. Πραγματικὰ ἡ ἐργασία ἀρχισε καὶ μέχρι τὸ τέλος τοῦ χρόνου εἶχαν ξοδευτεῖ πάνω ἀπὸ 13.000 γρόσια. Τὸ Σωματεῖο κατόρθωσε πέρα ἀπὸ τὶς συνδρομὲς τῶν μελῶν του (4.590 γρόσια) νὰ ἐξασφαλίσει τὸ παραπάνω ποσὸ πού δαπάνησε, ἀπὸ δωρεῆς τῶν Νισυρίων τῆς Ὁδησοῦ (2.987 γρόσια), ἐργατῶν τοῦ Λιμανιοῦ, λεμβούχων καὶ ἄλλων (1.261 γρόσια)², ἀπὸ δάνεια καὶ ἀπὸ ὀρισμένες ἐκδηλώσεις πού ὀργάνωσε, ὅπως ἡ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Θεολόγου (26 Σεπτεμβρίου), κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὁποίας προσφέρονταν σούμα (τασίπουρο) καὶ λουκουμάδες³ ἐναντι προαιρετικῶν εἰσφορῶν, οἱ ἔκτακτες εἰσφορὲς στὴ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, τὸ συμπόσιο τῶν Λουτρῶν (συνεστίαση), τὸ μανουάλι τῆς Λαμπρῆς⁴ καὶ ὁ «γύρος» τῶν Θεοφανείων.

Ὁ «γύρος» τῶν Θεοφανείων, πού τὴ χρονιά αὐτὴ (1902) ἀπέδωσε 266 γρόσια, δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ κάλαντα, πού ἔλεγαν τὰ παιδιά γυρίζοντας ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι κάθε 6 Ἰανουαρίου. Ἡ διαφορά εἶναι ὅτι ἐδῶ τὰ κάλαντα τὰ ἔλεγαν οἱ μεγάλοι καὶ ἦταν μάλιστα εἰδικὰ γιὰ τὸ Λιμάνι («Τὰ

1. Σ.Α.Θ. 1902, σ. 10.

2. Σ.Α.Θ. 1902, σ. 4-10.

3. Ἡ ἐκκαθάριση στὰ ἔξοδα τῆς γιορτῆς περιλαμβάνει 61,50 γρ., μὲ τὰ ὁποῖα ἀγοράστηκαν ἐκτὸς ἀπὸ σούμα (1 γαλόνι) καὶ ἀλεύρι, ρακί, κανέλλα, μαστίχι καὶ μέλι, ὑλικά γιὰ τοὺς λουκουμάδες (Σ.Α.Θ. 1902, σ. 4).

4. Τὴ Δευτέρα τοῦ Πάσχα, πού τὸ 1902 ἦταν ἡ 15 Ἀπριλίου, ὅπως καὶ κάθε χρόνο μέχρι τὰ τελευταῖα χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν τελευταῖο πόλεμο, ὅσοι πῆγαιναν στὴν ἐκκλησία καθυστερημένοι (μετὰ τοὺς Αἴνους), ὁ κανδηλανάφτης τοποθετοῦσε μπροστὰ τοὺς τὸ μανουάλι, γεγονός πού τοὺς ἀνάγκαζε νὰ πληρώσουν ὁ ἕνας ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλο μὲ τὴ σειρά πού ἔρχονταν, τὸν ὀβολό τους. Αὐτὰ τὰ χρήματα τὴ χρονιά αὐτὴ ἀντὶ νὰ τὰ κρατήσει ἡ ἐκκλησία, τὰ πῆρε τὸ Σωματεῖο «Ἁγιος Θεολόγος» γιὰ τὸ Λιμάνι.

Κάλαντα τοῦ λιμένος»), πού εἶχε στιχοιουργήσει ὁ ποιητής τοῦ νησιοῦ Ἰωάννης Λογοθέτης «αἰτήσῃ τῶν ἀξιωματῶν ἐργατῶν τοῦ κοινοῦ καλοῦ», ὅπως ἀναφέρει στήν ἀρχή τῶν στίχων του¹.

Παραθέτουμε παρακάτω τὸ δεύτερο μέρος τῶν «Καλάντων τοῦ Λιμένος», ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὸν σκοπὸ πού προορίζονται οἱ δωρεές καὶ καλοῦνται ὅλοι νὰ δώσουν τὸν ὀβολό τους.

Ἐβγήκαμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, καλοὶ οἰκοκυροὶ μας,
πλὴν δὲν ἀγιάζομεν ἡμεῖς, ἀλλ' εἴν' ἡ ἐντολή μας
ἂν ἔχωμ' εἰς τὰ μέτωπα ζήτην ζωγραφισμένην
τὴν δωρεάν σας ἔχομεν ἄλλοῦ προωρισμένην.
Ἄν δὲν μᾶς δώσητε πολὺ, ὀλίγον ὅ,τι πρέπει,
ἡμεῖς δὲν τὸ καθίζομεν ἔστην ἰδικήν μας τζέπη,
ἀλλ' εἰς τὸν πλέον ἱερὸν σκοπὸν θὰ συντελέση.
Μεγάλος βράχος μὲ αὐτὸ ἔστην θάλασσαν θὰ πέση
καὶ εἰς τὸ πέλαγος ἐκεῖ ξηρὰν θὰ σχηματίση
καὶ σᾶς ὁ προσερχόμενος ναύτης θὰ εὐλογήση.
Ὅταν ἄγρια καταιγὶς τὸν ναύτην θὰ τρομάξη
ἐκεῖ θὰ ἔλθῃ ἐντρομος τὸ πλοῖον του ν' ἀράξη,
ἐκεῖ τὴν σωτηρίαν του αὐτὸς θὰ ἐκζητήση
καὶ θὰ δοξάσῃ τὸν Θεὸν καὶ σᾶς θὰ μακαρίσῃ.
Ὅστε αὐτὸς ὁ ὀβολὸς θὰ σᾶς διαιωνίσῃ.
Ναί! διὰ τὴν πατρίδα μας λοιπὸν εἴν' ὁ ἀγὼν μας
αὐτὸς, διότι βλέπομεν ἐκεῖ τὴν πρόοδόν μας.
Ναί! δι' αὐτὸ ἐβγήκαμεν μὲ θάρρος ἐπαιτοῦμεν
καὶ δι' αὐτὸ σᾶς ψάλλομεν καὶ σᾶς κανοναρχοῦμεν.
Τὸ νέον σᾶς εὐχόμεθα ἔτος μὲ εὐτυχίαν
καὶ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις σας καλὴν ἐπιτυχίαν.

Ἡ τελευταία συνέλευσις τοῦ Σωματείου «Ἅγιος Θεολόγος» ἔγινε στὶς 13 Ἰουλίου 1904, κατὰ τὴν ὁποία συζητήθηκε ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖο θὰ συνεχίζοταν ἡ κατασκευὴ καὶ βύθισις τῶν κασονιῶν ὕστερα ἀπὸ τὸ γνωστό ἀτύχημα (διάλυσις κασονιοῦ). Πάντως πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι ἀπὸ τὸ 1903 ἕως τὸ 1907 ἡ Λιμενικὴ Ἐπιτροπὴ, τὸ Διοικητικὸ δηλαδὴ Συμβούλιο τοῦ «Ἁγίου Θεολόγου», ἀδράνησε καὶ μόνο ὁ εἰσπράκτορας Φίλ. Ἰωάν. Φιλίππου δαπάνησε 3.500 γρόσια γιὰ διάφορα ἐξοδα τοῦ Λιμανιοῦ καὶ γιὰ τόκους συναφθέντων δανειῶν². Μάλιστα ὅπως προκύπτει

1. Κώστα Σακελλαρίδης: «Ἐπιστολαὶ-Ποιήματα Ἰωάννη Λογοθέτη (1835-1910)», Ἀθῆναι 1974, σ. 270.

2. Ε.Ε. 1884, σ. 79.

ἀπὸ τὰ πρακτικὰ συνεδριάσεως τῆς Δημογεροντίας τῆς 8 Μαΐου τοῦ 1905 ὁ Φίλ. Φιλίππου ἀρνιόταν νὰ πληρώσει στὸν ἐκμισθωτῆ τοῦ φιλανθρωπικοῦ δικαιώματος τὸ ποσὸ τῶν 1.123 γροσιῶν, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἔχει νὰ παίρνει ἀπὸ τὴν Κοινότητα γιὰ ὄσα δαπάνησε γιὰ τὴν ἐργασία τοῦ Λιμανιοῦ¹. Τὸ χαρακτηριστικὸ στὴν προκειμένη περίπτωσι εἶναι ὅτι ἡ Δημογεροντία ἀποφάσισε νὰ λύσει ὀριστικὰ τὴ διαφορὰ ὕστερα ἀπὸ τὸν ἐλεγκο τῶν λογ/σμῶν τῆς Λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς ὁποίας ὁ Φίλ. Φιλίππου ἦταν μέλος, καὶ ἡ ὁποία «εἰργάζετο ἐπὶ τινὰ χρόνον ἀνεξαρτήτως καὶ ἄνευ συνεργασίας τῆς κατὰ καιρὸν Δημογεροντίας». Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει τὴν ἀνεξάρτητη δρᾶσι τοῦ Σωματείου, γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε παραπάνω.

Τὰ μέσα τοῦ 1905 ἡ ὑπὸ τὸν Ὅδ. Σακελλαρίδη Δημογεροντία προσπάθησε ν' ἀναβιώσει τὸ Σωματεῖο, μὲ ἀπόφασιν γενικῆς συνελεύσεως τῶν προκρίτων, μὲ συμμετοχὴ τοῦ Πρέδρου Νικήτα Κωνσταντινίδου καὶ τοῦ Ἡγουμένου Κυρίλλου. Νὰ τί λέγει ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἀπόφασι²:

«Σήμερον τῇ 26 Ἰουνίου τοῦ 1905 γενικῆς συνελεύσεως γενομένης ἐν τῷ νάρθικῳ τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας Ποταμιτίσσης, ἀφορώσης τὸν διορισμὸν Λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς, διωρίσθησαν κατὰ κοινὴν γνώμην οἱ κ.κ. Ἰωάν. Φασουλαρίδης, Ν. Παπαϊωάννου, Ἱπποκράτης Λαμπάδης καὶ Γ. Μουλλός, οἵτινες θέλουσι φροντίσει τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἐργασίας τοῦ λιμένος ἐξευρίσκουσα τῇ συμπράξει τῆς Δημογεροντίας πόρους προσωρινούς καὶ ἀρχίζουσα τὴν ἐργασίαν ὅσον τὸ δυνατόν ἐνωρύτερα. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη θέλει ἀποτελέσει τὸ προεδρεῖον τῆς μέχρι τῆς 1ης Ἰανουαρίου ἐ.ξ. ὑφισταμένης Ἀδελφότητος τοῦ Ἁγίου Θεολόγου, τοῦ μὲν Ἰωάν. Φασουλαρίδου ἀναλαμβάνοντος τὰ καθήκοντα τοῦ προέδρου, τοῦ δὲ Ν. Παπαγιάννου τὰ τοῦ γραμματέως, τοῦ Ἱπποκράτους Λαμπάδου τὰ τοῦ ταμίου καὶ τοῦ Γ. Μουλλοῦ τὰ τοῦ εἰσπράκτορος, μετὰ τῆς ἐντολῆς ὅπως φροντίσωσι τὴν ἀνασύστασιν τῆς Ἀδελφότητος διὰ τῆς ἐγγραφῆς νέων μελῶν καὶ τῆς τακτικῆς λειτουργίας τοῦ Σωματείου εἰς τὸ μέλλον. Τῶν διαμειφθέντων κ. κυρίων ἀποδεξαμένων τὸν διορισμὸν αὐτῶν, διελύθη ἡ συνέλευσις.

Οἱ παρόντες».

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ σύνθεσι τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀπὸ τὴν παλιὰ διοίκησι τοῦ Σωματείου μόνον ὁ Ἰωάν. Φασουλαρίδης ἔμεινε, οἱ ἄλλοι (Ι. Φωτιάδης, Γ. Παπαδόπουλος καὶ Φίλ. Φιλίππου) ὄχι μόνον δὲν διορίστηκαν, ἀλλὰ οὔτε καν πῆραν μέρος στὴ συνέλευσι. Ἄλλὰ καὶ ἡ προσπάθεια αὕτη τίποτε δὲν ἀπέδωσε, ἂν λάβουμε ὑπόψιν ὅτι ἕνα χρόνον ἀργότερα, στίς 12 Αὐγούστου τοῦ 1906, ἡ γενικὴ συνέλευσι τῆς Δημογεροντίας, πού συγκλήθη ὕστερα ἀπὸ ἀναφορὰ πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι ζητοῦσαν τὸ διορισμὸ

1. Π.Δ. 1900, σ. 75.

2. Π.Δ. 1900, σ. 77.

Λιμενικής Έπιτροπής για τή στερέωση καὶ ἐπέκταση τοῦ Λιμανιοῦ, ἐξέλεξε νέα ἐπιτροπή με πρόεδρο τὸν Πολυχρόνη Πολυχρονίδη, ταμία τὸν Ἰάκωβο Καφεζῆ, γραμματέα τὸν Γεώργ. Φιλίππου καὶ εἰσπράκτορα τὸν Νικ. Μακρυγιάννη, με τὴν ἐντολή «ὅπως προεδρεύσουν πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ Σωματείου τοῦ Ἁγίου Θεολόγου, συνεργαζόμενοι πάντοτε μετὰ τῆς Δημογεροντίας»¹. Δύο χρόνια ἀργότερα, στὶς 22 Ἰουνίου τοῦ 1908, με ἀπόφαση γενικῆς συνελεύσεως ἐκλέγεται νέα Λιμενικὴ Ἐπιτροπὴ με πρόεδρο τὸν Ἡλία Κατσιματίδη, ταμία τὸν Γ. Παπαδόπουλο, εἰσπράκτορα τὸν Ἰωάν. Ρουσέττο καὶ γραμματέα τὸν Γ. Σακελλάριο, ἡ ὁποία κατὰ τὸ κείμενο τῆς ἀπόφασης «θὰ θεωρεῖται ὡς ἀνασύστασις τῆς Ἀδελφότητος τοῦ Λιμένος, φροντίση δὲ τὴν ἐγγραφὴν μελῶν καὶ ἐξεύρεσιν διαφορῶν πόρων πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς ἐργασίας τοῦ Λιμένος»². Κι αὐτὴ ἡ πρωτοβουλία τίποτε δὲν ἔφερε κι ἔτσι οὐσιαστικὰ οἱ ἐργασίες τοῦ Λιμανιοῦ εἶχαν διακοπεῖ ἀπὸ τὸ 1903.

5.4. Η ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ «ΟΜΟΝΟΙΑ»

Κάτω ἀπὸ αὐτὲς τὶς συνθήκες ἀδράνειας, ἀντέδρασαν καὶ πάλι οἱ νεώτεροι με ἐπικεφαλῆς τὸ γιατρὸ Μιλτιάδη Λογοθέτη, γιὰ νὰ δημιουργήσουν ἓνα φορέα, ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὴν προηγούμενη κατάσταση ποὺ εἶχε περιέλθει ξανά στὸ «κατεστημένο» τῶν προκρίτων. Τὴν ἀνανεωτικὴ αὐτὴ πρωτοβουλία εἶχαν ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Μιλτ. Λογοθέτη καὶ ὁ Γεώργ. Ν. Βαγιάτης, ὁ Φίλ. Ι. Φιλίππου, Ἐμμ. Γ. Πετροῦτσος, ὁ Νικ. Οἰκονόμου καὶ ὁ Γεώργ. Μουλλός, ποὺ ἦταν τὰ ἰδρυτικὰ μέλη, καὶ συγχρόνως τὸ προσωρινὸ προεδρεῖο τῆς νέας Ἀδελφότητος με τὴν ἐπωνυμία «Ὀμόνοια», τῆς ὁποίας σκοπός, κατὰ τὸ καταστατικὸ τῆς, ἦταν ἡ ἐξακολούθησις τῆς ἐργασίας τοῦ Λιμανιοῦ καὶ ἡ βοήθεια σὲ κοινωφελῆ ἔργα. Τὸ νέο αὐτὸ προσωρινὸ προεδρεῖο, ἀφοῦ ἔγραψε 65 τακτικὰ μέλη κάλεσε γενικὴ συνέλευσις στὶς 28 Δεκεμβρίου 1908 γιὰ νὰ ἐκλέξει τὸ τακτικὸ προεδρεῖο καὶ τοὺς 4 συμβούλους. Ὑστερα ἀπὸ εἰσήγησις τοῦ Μιλτ. Ι. Λογοθέτη ἀκολούθησε μυστικὴ ψηφοφορία ἀπὸ τὰ 43 παρευρεθέντα μέλη καὶ ἐκλέχθησαν πρόεδρος ὁ Μιλτ. Λογοθέτης, γραμματέας ὁ Ἐμμ. Πετροῦτσος, ταμίας ὁ Γεώργ. Βαγιάτης, εἰσπράκτορας ὁ Φίλ. Ι. Φιλίππου καὶ σύμβουλοι ὁ Ὅδ. Σακελλάριδης, ὁ Νικ. Ἐμμ. Παπαϊωάννου, ὁ Κων. Γ. Μουλλός καὶ ὁ Γεώργ. Φιλίππου. Ὅλοι ἀνῆκαν στοὺς νέους «ριζοσπάστες», ποὺ πρόθεσὴ τους ἦταν ἡ ἐνότητα καὶ ἡ σύμπνοια γιὰ τὸ καλὸ τοῦ νησιοῦ. Ὁ τίτλος τῆς Ἀδελφότητος «Ὀμόνοια» δὲν ἦταν ἄσχετος πρὸς τὶς προθέσεις τους αὐτές,

1. Π.Δ. 1900, σ. 88.

2. Π.Δ. 1900, σ. 120.

τις όποίες μάλιστα διακήρυξε κατά τὸ τέλος τῆς συνελεύσεως ὁ «ἐλλόγιμος» Γ. Παπαδόπουλος, ὁ όποῖος «ἐγερθεῖς ἀνέπτυξε λίαν εὐγλώττως τὰ ἐκ τῆς ὁμοιοῦς ἀγαθὰ καὶ καλὰ ἀποτελέσματα»¹. Τὸ προεδρεῖο συνέταξε Κανονισμό τῆς ᾽Αδελφότητας, πού τυπώθηκε, χωρίς νὰ θεωρηθεῖ ἀναγκαῖα ἢ ἀναγκνῶρισή του². Ἡ συνδρομή πρὸς τὸ Σωματεῖο, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τις σχετικές εἰσπράξεις, πρέπει νὰ ἦταν γύρω στὰ 5 γρόσια τὸ μήνα. Καὶ κάτι ἀκόμα: ἡ σύσταση τῆς ᾽Αδελφότητας «᾽Ομόνοια» ἀποφασίστηκε νὰ δημοσιευθεῖ σὲ τρεῖς ἐφημερίδες: στὴν «᾽Αρμονία» τῆς Σμύρνης, στὴ «Σημαία» τῆς Νέας Ὑόρκης τοῦ Κων. Φασουλαρίδη καὶ σὲ μιὰ ἐφημερίδα τῆς Κωνσταντινουπόλεως³. Δυστυχῶς δὲ διασώθηκε κι ἐδῶ κανένα ἀντίτυπο τοῦ Κανονισμοῦ.

Τὸ Συμβούλιο, προκειμένου νὰ διευρύνει τὰ μέλη τῆς ᾽Αδελφότητας, διόρισε ᾽Επιτροπή στὰ Νικιά ἀπὸ τοὺς Νικόλαο Παπαχαρτοφύλη καὶ Δημήτρη Ι. Χαρτοφύλη, γιὰ νὰ γράψουν μέλη καὶ νὰ κάμουν ἔρανο ὑπὲρ τοῦ Λιμανιοῦ⁴. Αὐτὸ φανερώνει τὴ σύμπνοια πού ὑπῆρχε μὲ τοὺς Νικιάτες, οἱ όποῖοι δὲν ἔβλεπαν «ἀνταγωνιστικές» τις προσπάθειες τῶν Μανδρακιωτῶν, ν' ἀποκτήσει ἢ πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ τὸ Λιμάνι της.

Ἀπὸ τις πρῶτες φροντίδες τῆς ᾽Αδελφότητας ἦταν νὰ γράψουν στὸν κ. Γεώργ. Ν. Κουλάκη, στὴ Μόσχα, νὰ στείλει στὸ νησί τὰ χρήματα πού βρίσκονταν στὰ χέρια του, καὶ ἀποτελοῦσαν περιουσία τῆς ὑφισταμένης ἄλλοτε Νισυριακῆς ᾽Αδελφότητας στὴν Ὁδησό. Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ ἔγινε κατὰ σύσταση τῶν μελῶν τῆς διαλυθείσης ἐκείνης ᾽Αδελφότητας, πού βρίσκονταν στὴ Νίσυρο, χωρίς ὅμως ἀποτέλεσμα, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι χρειάστηκε νὰ γίνῃ καὶ νέα ἐνέργεια, νὰ σταλεῖ δηλαδὴ ἐπιστολή⁵. Ἐπίσης ἡ ᾽Αδελφότητα εἰδοποίησε μὲ ἐπιστολή της τὴ Δημογεροντία γιὰ τὴ σύστασή της καὶ ζήτησε ἀπ' αὐτὴ ὑποστήριξη στὸ ἔργο της⁶, καὶ ἀποφάσισε τὴν ἔναρξη τῶν ἐργασιῶν τοῦ Λιμανιοῦ κατὰ τὴ γενικὴ συνέλευση τῆς 30 Αὐγούστου 1909 μὲ συγκεκριμένο ἔργο τὴ στερέωση τοῦ ἄκρου τοῦ βραχίονα τοῦ Λιμανιοῦ⁷. Πραγματικά γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀλλὰ καὶ γιὰ ἄλλες ἐργασίες τοῦ Λιμανιοῦ κατὰ τὸ 1909 πραγματοποιήθηκαν 350 περίπου ἡμερομίσθια⁸. Τὰ ἐπόμενα δύο χρόνια (1910-1911) ἡ ᾽Αδελφότητα περιορισμένες ἐργασίες ἔκαμε, ἀφοῦ δὲν κατόρθωσε οὔτε τὰ διαθέσιμα χρήματα

1. Παράρτημα, Α 8.
2. Παράρτημα, Α 23.
3. Παράρτημα, Α 9.
4. Παράρτημα, Α 10.
5. Παράρτημα, Α 23.
6. Παράρτημα, Α 9.
7. Παράρτημα, Α 14.
8. Σ.Α.Θ. 1902, σ. 13-18.

νά ξοδεύσει¹. Φαίνεται πώς ήταν ἡ μοίρα ὄλων αὐτῶν τῶν προσπαθειῶν νά ἀτονοῦν, ὕστερα ἀπὸ ἓνα ἐντυπωσιακὸ ξεκίνημα.

Οἱ πόροι τῆς ᾽Αδελφότητος ἦταν οἱ συνδρομὲς τῶν μελῶν, οἱ δωρεές τῆς ᾽Αδελφότητος «Σπηλιανή» τῆς ᾽Αμερικῆς καὶ τῶν ἐργατῶν τοῦ Λιμανιοῦ καὶ τὸ προῖον διαφόρων ἐκδηλώσεων. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὲς ἐκδηλώσεις ἦταν ἡ τέλεση λειτουργίας τὴν πρώτη τοῦ χρόνου, στὴν Ἐκκλησία Ποταμίτισσα καὶ ἡ διανομὴ πρόσφορου στὰ μέλη τοῦ Σωματείου καὶ σὲ ἐπίτιμα μέλη, πού πρόσφεραν διάφορα ποσά. Παράλληλη ἐκδήλωση ἦταν καὶ ἡ ἀποστολὴ εὐχετήριων ταχυδρομικῶν δελταρίων στοὺς Νισύριους τοῦ ἐξωτερικοῦ, πού ἀνταποκρίνονταν μὲ διάφορες εἰσφορές². Τέτοια δελτάρια στέλνονταν καὶ στὴν ἐπέτειο τῆς ᾽Αδελφότητος, πού ἄς σημειωθεῖ εἶχαν τυπωθεῖ στὴ Σμύρνη³.

Πρωτότυπη ἐκδήλωση ἦταν καὶ οἱ θεατρικὲς παραστάσεις, γιὰ τὲς ὁποῖες εἶχαν διατεθεῖ εἰσιτήρια καὶ στὴν ᾽Αμερικὴ. Ἀπὸ τὸν σχετικὸ διαχειριστικὸ ἀπολογισμὸ τοῦ 1909 προκύπτει ὅτι δόθηκαν 5 παραστάσεις, ἀπὸ τὲς ὁποῖες δύο στὰ Λουτρά. Οἱ παραστάσεις αὐτὲς ἀπέδωσαν 2.453 γρόσια⁴. Μιὰ ἄλλη ἀξιόλογη ἐκδήλωση ἦταν τὸ γεῦμα στὸ προαύλιο τῆς Σχολῆς καὶ στὴ συνέχεια ὁ χορὸς (κούπα) πού καθιερώθηκε γιὰ τὴν ἐπέτειο τῆς ᾽Αδελφότητος, ἡ ὁποία γιορταζόταν τὴ δευτέρη Κυριακὴ τοῦ μήνα Ἰουλίου⁵. Ἡ ἐκδήλωση αὐτὴ εἶχε τρεῖς πηγὲς ἐσόδων: τὸ προῖον τοῦ δίσκου τῆς τράπεζας (γεύματος), τὸ προῖον τῆς κούπας καὶ τὲς ἀτομικὲς εἰσφορὲς-προσφορὲς⁶.

Ἡ περιφορὰ τοῦ Σταυροῦ στὶς 6 Ἰανουαρίου, δηλαδὴ στὰ Θεοφάνεια, ἦταν μιὰ ἐκδήλωση πού συνεχιζόταν ἀπὸ παλιά, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι ἄλλαξαν τὰ κάλαντα μὲ νέα πού καὶ πάλι στιχοῦργησε ὁ ποιητὴς μας Ἰωάννης Λογοθέτης, πατέρας τοῦ προέδρου τῆς ᾽Αδελφότητος, γιὰ νά βοηθήσει τὴν «Ὁμόνοια» στὸ ἔργο της. Ἐλεγαν λοιπὸν τὰ νέα κάλαντα τοῦ Λογοθέτη μετὰ τὰ γιορτινὰ εἰσαγωγικὰ τῶν Θεοφανείων⁷:

1. Σ.Α.Θ. 1902, σ. 19-20.

2. Παράρτημα, Α 16.

3. Παράρτημα, Α 11.

4. Σ.Α.Θ. 1902, σ. 13-18.

5. Παράρτημα, Α 9, Α 11., Α 20.

6. Σ.Α.Θ. 1902, σ. 13-18, 19-20.

7. Κώστα Ἰσακκαρίδης: «Ἐπιστολαὶ - Ποιήματα Ἰωάννη Λογοθέτη (1835-1910)», Ἀθῆναι 1974, σ. 273.

Συνέστη ἢ («Ὀμόνοια»),
τὴν βοηθεῖ ἢ Πρόνοια
διὰ τὰ προσπαθήσῃ
τὸ κοινὸν τὰ ὠφελήσῃ.

Σκοπὸς τῆς Ἀδελφότητος
καὶ ὅλης τῆς νεότητος
ἢ δόξα τῆς Πατρίδος
κι' αὐτὴν ἔχει δι' ἐλπίδος.

Τὸ ἔργον τοῦ λιμένος μας
ζητεῖ πολὺ τὸ σθένος μας,
ὡς σπεύσωμεν προθύμως
οἱ πολῖται φιλοτίμως.

Ἐὰν τῆς πατρίδος κήθηται
ἕκαστος ὡς μὴ φείδεται
λοιπὸν τοῦ ὀβλοῦ του
ἐκ τοῦ τιμαλφοῦς του πλούτου.

Στοὺς χρόνους τῶν προγόνων μας
ἐδόξασε τὸν τόπον μας
πολὺ τὸ ναυτικὸν του
κατὰ τὸ ἱστορικὸν του.

Καὶ πάλιν προσπαθήσωμεν
τὴν δόξαν ν' ἀνακτήσωμεν
εἰς τοῦτον τὸν αἰῶνα
μὲ πολλὴν ἡμῶν ἀγῶνα.

Σᾶς προσφωνοῦμεν: Χαίρετε.

Ἡ ἀκηδία αἴρεται
καὶ πᾶς ἔχει καθήκον
τὰ πράξῃ τὸ προσήκον.

Μὲ τοὺς στίχους τοῦ ὁ ποιητῆς ἐξαίρει τὸ ἔργο τοῦ Λιμανιοῦ καὶ καλεῖ ὅλους στοὺς καθήκον τους. Τὸ ποίημα αὐτὸ πρέπει νὰ ἦταν ἀπὸ τὰ τελευταῖα τοῦ ποιητῆ, γιατί πέθανε στὶς 22 Ὀκτωβρίου τοῦ 1910 καὶ ἡ Ἀδελφότητα τὸν ἐπένησε ἐπὶ 8 μέρες μαζί μὲ ἄλλες ἐκδηλώσεις κατὰ τὴν κηδεῖα του¹.

Ἡ Ἀδελφότητα, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῆς γενικῆς συνέλευσης τῆς 10 Ἰανουαρίου 1910, εἶχε φθάσει τὰ 76 μέλη στὴ Νίσυρο², ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μέλη ποὺ εἶχε καὶ στὴν Ἀμερικὴ³, ποὺ θὰ ἦταν προφανῶς τὰ ἀντεπιστέλλοντα. Στὸ προεδρεῖο σημειώθηκαν καὶ ὀρισμένες μεταβολές, ὅπως ἡ ἀντικατάσταση τοῦ Κων. Μουλλοῦ ἀπὸ τὸν Γεώργ. Μουλλοῦ⁴ καὶ τοῦ Γεώργ. Βαγιατῆ (ταμίας) ἀπὸ τὸν Δημήτριο Λαμπάδη⁵. Αὐτὲς οἱ παραιτήσεις, ὅπως καὶ ὅλες, ποὺ ὑποβλήθηκαν χωρὶς νὰ γίνουν δεκτές⁶, δείχνουν ὅτι ὑπῆρχαν διαφωνίες στὴν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων τοῦ Λιμανιοῦ.

1. Παράρτημα, Α 22.

2. Παράρτημα, Α 17.

3. Παράρτημα, Α 23.

4. Παράρτημα, Α 14.

5. Παράρτημα, Α 17.

6. Παράρτημα, Α 12.

Ἀπὸ τὸ σχετικὸ βιβλίον δὲ φαίνεται ἡ Ἀδελφότης νὰ ἔκαμε ἄλλη συνεδρίαση τοῦ προεδρείου τῆς πέρα ἀπὸ τὶς 6 Δεκεμβρίου 1910. Πάντως καὶ κατὰ τὸ 1911 ὀργανώθηκε ἡ τελετὴ τῆς πρωτοχρονιάς (πρόσφορον) καὶ πληρώθηκε καὶ ἐνοίκιον τῶν γραφείων κατὰ τὸν Σεπτέμβριον¹. Ἐδῶ φαίνεται νὰ σταματᾷ ἡ δράσις τῆς Ἀδελφότητος, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τῆς Δημογεροντίας τῆς 3 Ἰουλίου 1911, νὰ προσκληθῆι τὸ προεδρεῖον τοῦ Σωματείου «Ὁμόνοια» νὰ δώσῃ λόγον τῶν πράξεών του². Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ τῆ διάστασις πού ὑπῆρχε μεταξὺ τῆς Δημογεροντίας καὶ τῆς Ἀδελφότητος.

Οἱ μόνες ἐνέργειαι πού ἔγιναν τὸν ἐπόμενον χρόνον καὶ τελευταῖον τῆς ἔρευνάς μας (1912) ἦταν ὁ διορισμὸς ἀπὸ τὴν Δημογεροντίαν μίαν τετραμελοῦς ἐπιτροπῆς ἀπὸ τοὺς Ν.Ε. Παπαϊωάννου, Κ. Φιλίππου, Φίλ. Ι. Φιλίππου γραμματέα, καὶ τοῦ Ἑγγυμένου Κυρίλλου, ταμίαν, με ἐντολή νὰ εἰσπράττουν τὸ «σκολιάτικο» (δικαίωμα ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων) καὶ νὰ τὸ ξοδεύουν γιὰ τὴν ἐπισκευὴν καὶ βελτίωσιν τοῦ Λιμανιοῦ καὶ τῶν κοινῶν δρόμων³, ἡ παραγγελία ἐνὸς κρυστάλλινου φανοῦ γιὰ νὰ τοποθετηθῆι στὸ Λιμάνι⁴ καὶ ἡ ἐπισκευὴ τοῦ δρόμου τοῦ Λιμανιοῦ⁵. Αὐτὰ ὅμως ἔγιναν ἀπὸ τὴν Δημογεροντίαν, γιὰτὶ ἡ Ἀδελφότης, ὅπως φαίνεται, ἀδράνησε.

6. ΟΙ ΔΑΠΑΝΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΛΙΜΑΝΙΟΥ

Οἱ δαπάναι τῶν ἐργασιῶν τοῦ Λιμανιοῦ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἔρευνας (1885-1912), ὅπως προκύπτουν ἀπὸ τὸ ἄθροισμα τῶν ἐπὶ μέρους δαπανῶν πού πραγματοποιήσαν οἱ Λιμενικὲς Ἐπιτροπῆς, οἱ Ἀδελφότητες, μεμονωμένοι Δημογέροντες καὶ ὑπόλογοι διαχειριστές, καὶ βρέθηκαν καταχωρισμέναι στὰ διασωθέντα κατάστιχα καὶ βιβλία, ἀνέρχονται στὸ ποσὸ τῶν 88. 452 γροσιῶν (737 λίραις Τουρκίας). Βέβαιον δὲν μπορούμε νὰ ἰσχυριστοῦμε ὅτι αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ποσὸ ξοδεύθηκε γιὰ τὸ Λιμάνι στὰ χρόνια πού καλύπτει ἡ ἔρευνα, γιὰτὶ εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα κονδύλια καταχωρημένα στὰ βιβλία, πού δὲ βρέθηκαν. Ὡστόσο ἓνα εἶναι βέβαιον, ὅτι, κι ἂν ὑπάρχουν, δὲν πρέπει νὰ ἀλλάζουν τὴν εἰκόνα πού μᾶς

1. Σ.Α.Θ. 1902, σ. 19-20.

2. Π.Δ. 1900, σ. 179.

3. Π.Δ. 1900, σ. 189-190.

4. Π.Δ. 1900, σ. 208.

5. Π.Δ. 1900 σ. 209.

δίνουν οι όσες βρέθηκαν δαπάνες. Μιά παραπέρα ανάλυσή τους, όπως άκόμα και ή παρουσίαση τών διαχειριστών και του τρόπου που γινόταν ό έλεγχός τους, θα έδιναν χρήσιμες πληροφορίες.

6.1. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ

Ή ανάλυση τών δαπανών του Λιμανιού σε κατηγορίες-όμάδες, μάς δίνει μιá πολύ χαρακτηριστική εικόνα τής «λιτότητας» και του νοικοκυρέματος στη διαχείριση του κοινωφελούς αυτού έργου. Άλλωστε οι ίδιοι οι διαχειριστές του έργου ήταν νοικοκυραίοι και έργατες, οι ίδιοι οι κάτοικοι, που θεωρούσαν τó Λιμάνι έργο τους, άφου πρόσφεραν γι' αυτό άκόμα και τά ήμερομίσθιά τους. Κάτω λοιπόν άπ' αυτές τις «συναισθηματικές» συνθήκες, που άντανακλούσαν σε οικονομικά όφέλη, τó κόστος τών έργων του Λιμανιού δέν μπορούσε παρά νά ήταν χαμηλό, και όλη ή διαχείριση νοικοκυρεμένη. Τó σύνολο τών όσων βρήκαμε και καταγράψαμε δαπανών για τήν περίοδο 1885-1912, αναλύονται στις παρακάτω γενικές κατηγορίες:

1. Έργατικά		γρόσ.	54.144	61,2%
2. Ύλικά				
α. Πυρίτιδα	γρόσ.	2.978		
β. Ξυλεία	»	2.126		
γ. Πέτρες	»	2.714		
δ. Πορσελάνη	»	2.495		
ε. Άσβέστης	»	5.409		
στ. Άλλα ύλικά	»	1.718	»	17.440 19,7%
3. Έργαλεία		»	8.120	9,2%
4. Γενικά Έξοδα		»	2.637	3,0%
5. Έκδηλώσεις		»	1.914	2,2%
6. Τόκοι και όμολογίες		»	4.197	4,7%
	Σύνολο	γρόσ.	88.452	100,0%

Τó μεγαλύτερο μέρος τών έξόδων (61,2%) άντιπροσωπεύουν έργατικά. Αυτό ήταν έπόμενο για μιá έποχή που τά έργατικά χέρια ήταν τά μοναδικά σχεδόν μεταφορικά και άνυψωτικά «έργαλεία». Άλλωστε και ή φύση του έργου ήταν τέτοια, που δικαιολογοῦσε άυξημένες έργατικές δαπάνες. Ύπολογίζεται ότι τó ποσό αυτό άντιστοιχεί σε 6.000 περίπου ήμερομίσθια για ένα έτήσιο μέσο όρο 240 ήμερομίσθια για τά 25 χρόνια τής περιόδου αυτής. Ό άριθμός είναι σημαντικός για τήν περίπτωση

ένος μικροῦ νησιοῦ καὶ δείχνει τὸ μέγεθος τῆς προσπάθειας τῶν κατοίκων ν' ἀποκτήσουν λιμάνι.

Τὸ δεύτερο σὲ μέγεθος κονδύλι εἶναι τὰ ὑλικά ποὺ χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Λιμανιοῦ καὶ ἀντιπροσωπεύουν τὸ 19,7% τοῦ συνόλου τῶν δαπανῶν. Ἐδῶ πρέπει νὰ τονιστεῖ ὅτι ἡ ἀξία τῶν ὑλικῶν αὐτῶν δὲν ἀνταποκρίνεται στὶς ποσότητες ποὺ χρησιμοποιήθηκαν, γιὰτὶ ὀρισμένα ὑλικά, ὅπως οἱ πέτρες καὶ ἡ πορσελάνη, μεταφέρονταν δωρεὰν ἀπὸ τοὺς κατοίκους καὶ τοὺς λεμβούχους ὑπὸ μορφή προσωπικῆς ἐργασίας (νεπέτι) ἢ καὶ ἐθελοντικά. Στὴν κατηγορία «ἄλλα ὑλικά» ἔχουν καταχωρηθεῖ λάδι, ἄλειμμα, μπουγιές, πετρέλαιο κ.ἄ.

Ἐνα σημαντικό ποσοστὸ τῶν δαπανῶν (9,2%) ἀντιπροσωπεύουν τὰ ἐργαλεῖα ποὺ χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὰ ἔργα τοῦ Λιμανοῦ. Πρόκειται καὶ γιὰ τὸ βίντσι (1560 γρόσια), τὶς σιδηροτροχιές, τὰ βαγονάκια, τὶς ἀλυσίδες, τὰ σχοινιά, τὰ φτυάρια, τοὺς λοστούς, τοὺς κασμάδες, τὶς βαριές κ. ἄ. Τὰ γενικὰ ἔξοδα ἀντιπροσωπεύουν τὰ γραφικά, τὰ ταχυδρομικά, τὰ ἐνοίκια καὶ τὴν ἐπίπλωση τῶν γραφείων τῆς Ἐδελφότητος «Ὁμόνοια», ὅπως ἀκόμα καὶ διάφορα ἄλλα μικροῦξοδα. Οἱ δαπάνες γιὰ τὶς ἐκδηλώσεις ἀφοροῦν τὰ ὄσα ξοδεύτηκαν γιὰ τὴν ὀργάνωση τῶν θεατρικῶν παραστάσεων τῆς Ἐδελφότητος «Ὁμόνοια», τῆς Τράπεζας στὴν ἐπέτειο τοῦ Σωματείου «Ἅγιος Θεολόγος», τοῦ συμποσίου τῶν Λουτρῶν καὶ τῶν προσφύρων (Ἅγίου Βασιλείου). Τέλος τὸ τελευταῖο κονδύλι περιλαμβάνει ἕνα μέρος τῶν τόκων τῶν δανείων καὶ τὶς ὁμολογίες τοῦ δανείου τοῦ Λιμανιοῦ ποὺ πληρώθηκαν μέχρι τὸ 1912.

6.2. ΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Οἱ ὑπόλογοι-διαχειριστὲς τῶν ἐργασιῶν τοῦ Λιμανιοῦ, ὅπως προκύπτει καὶ ἀπὸ τὸν σχετικὸ κατάλογο, ποὺ δημοσιεύεται στὴν ἀρχὴ τοῦ Παραρτήματος Α', ἀνήκουν σ' ὅλους τοὺς φορεῖς τῆς κοινοτικῆς, οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς τοῦ τόπου. Λιμενικὲς Ἐπιτροπὲς διορισμένες ἀπὸ τὴν Δημογεροντία ἢ ἀπὸ εὐρύτερες συνελεύσεις, Δημογέροντες, μεμονωμένοι πρόκριτοι, ἔφοροι τῶν Σχολῶν, ἐκκλησιαστικοὶ ἐπιτροποὶ, Ἐδελφότητες, ὑπῆρξαν κατὰ καιροὺς διαχειριστὲς στοῦ ἔργο τοῦ Λιμανιοῦ. Ἀνάμεσα στοὺς Δημογέροντες ἦταν κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ ὁ Ἰάκωβος Καφεζῆς, ὁ Νικήτας Κωνσταντινίδης, ὁ Νικ. Ζαπέτης, ὁ Νικ. Γενᾶς, ὁ Κων. Σακλαρῆς, ὁ Νικ. Κορδιστός, ὁ Ἄριστ. Φωτιάδης, ὁ Μιχ. Κατσιματίδης, ὁ Ἰωάν. Φωτιάδης καὶ ὁ Πασχάλης Στρίκης. Σὰν ιδιώτης-διαχειριστὴς παρουσιάζεται καὶ ὁ Ἐμμ. Παπαϊωάννου, ποὺ δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐνεργοῦσε ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ μέλους Λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐ-

πίσης παρουσιάζεται σαν υπόλογος και ό Νικ. Έμμ. Παπαϊωάννου (1901-1902) και ό Φίλ. Ι. Φιλίππου (1905-1907) υπό τήν ιδιότητα του είσπρακτορα τής 'Αδελφότητας «'Αγιος Θεολόγος» (Λιμενικής Έπιτροπής). Τά Σωματεία «'Αγιος Θεολόγος» (1902) και «'Ομόνοια» (1909-1911) κατά τήν περίοδο τής δράσης τους άσκοϋν άμεσα μέσω του Συμβουλίου τους τή διαχείριση.

Τό χαρακτηριστικό είναι ότι στη διαχείριση του Λιμανιου εμφανίζονται και ό 'Ηγούμενος τής Σπηλιανής Κύριλλος (1896-1899), ως ταμίας τής Έφορίας των Σχολων, και ό έμπορος Έμμ. Παρθενιάδης (1898-1899) ως έπίτροπος τής Ποταμίτισσας. 'Η παρουσία τους δεν συνδέεται με τήν εκτέλεση έργων, αλλά με τήν πληρωμή μερικων όμολογιων του δανειου του Λιμανιου, που προσκομισθηκαν σ' αυτους και φαίνεται να τις πληρωσαν, για να διαφυλάξουν το κύρος τής Κοινότητας, που το είχε έγγωθη, όπως θα δοϋμε παρακάτω.

6.3. Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ

Ό έλεγχος των δαπανων τόσο του Λιμανιου όσο γενικα και τής Δημογεροντίας, ήταν κατασταλτικός, δηλαδή γινόταν εκ των υστερων, από ξελεγκτικες έπιτροπες, που ορίζονταν συνήθως από ευρύτερες συνελεύσεις των προκρίτων. 'Η έλλειψη προληπτικου έλέγχου και ή καθυστέρηση που σημειωνόταν στον έλεγχο των διαχειρίσεων, που ήταν ετήσιες, όσο και ή θητεία των Δημογερόντων ή των Λιμενικων Έπιτροπων, είχε σαν συνέπεια το άνέβασμα σε ψηλο επίπεδο τής «προσωπικής ευθύνης». Ό «λόγος» των ανθρώπων που διαχειρίζονταν τα κοινά τής εποχής εκείνης, ήταν, όπως έλεγαν, «συμβόλαιο». Τό καθολικό βιβλίο τής Κοινότητας Μανδρακίου Νισύρου του 1884, στο όποιο καταχωρουνται οι λ/σμοι τής ξελεγκτικής Έπιτροπής, δεν αναφέρεται σε Δημογεροντίες, αλλά σε προσωπικούς λ/σμούς των Δημογερόντων, στους όποιους περιλαμβάνονται και τα σχετικά με το Λιμάνι κονδύλια. "Ετσι στο λ/σμο του Νικ. Γενά του 1888 υπογράφουν σαν «οι παρόντες» ό Μ. Κατσιματίδης, ό 'Ιάκωβος Χατζηδημητρίου, ό Κ.Ν. Σακλαρής, ό 'Ιάκωβος Καφεζής, ό Γεώργ. Πετροϋτσος, ό 'Ιωάν. Κ. Μαντους και ό Νικ. Ι. Μουλλός¹. Στο λ/σμο του 'Ιάκωβου Καφεζή του 1889 υπογράφουν σαν έπιτροπή ό Μ. Κατσιματίδης, ό 'Ιάκωβος Χατζηδημητρίου, ό Νικ. Κορδιστός και ό 'Ηγούμενος Κύριλλος². Στο λ/σμο του 1890 του Κων. Ν. Σακλαρή υπογράφουν σαν έπιτροπή ό

1. Ε.Ε. 1884, σ. 17

2. Ε.Ε. 1884, σ. 18

Μ. Κατσιματίδης, ό Ί. Μ. Φωτιάδης και ό Γεώργ. Πετρούτσος¹. Στο λ/σμό του Νικ. Γενᾶ του 1891 ύπογράφουν «έν τῷ προαυλίῳ τῆς Ποταμίτισης», σάν ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή οἱ ἴδιοι οἱ παραπάνω². Χαρακτηριστική ἐξάλλου εἶναι ἡ σύνθεση τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς του λ/σμοῦ του Ν. Κορδιστοῦ του 1893, ὅπου σάν πρόεδρος ύπογράφει ό Μητροπολίτης Ρόδου Κωνσταντῖνος και σάν μέλη ό Μ. Κατσιματίδης, Ἰάκωβος Χατζηδημητρίου και ό γιατρός Δημόκριτος Ξένος³. Ὁ λ/σμός του Ἄριστείδη Φωτιάδη του 1894 ύπογράφεται ἀπό τόν Μ. Κατσιματίδη και Κων. Παρθενιάδη, σάν Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή⁴. Ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Κωνσταντῖνος μαζί μέ τόν Μ. Κατσιματίδη και Μ. Γενᾶ ύπογράφουν και τὸ λ/σμό του Ἰάκωβου Καφεζῆ του 1895⁵. Τέλος σὲ ὅτι ἀφορᾶ τοὺς Δημογέροντες τόν ἔλεγο του λ/σμοῦ του Ἰωάννη Μ. Φωτιάδη του 1900 ἔκαμαν σάν Ἐξελεγκτική Ἐπιτροπή ό Β. Τσατσαρώνης, ό Ν. Κορδιστός και ό Γεώργ. Πετρούτσος⁶.

Τὴν ἴδια περίπου ἐποχὴ (1891-1896) στοὺς «Βιβλίον τῆς ἐπὶ τοῦ Αιμένος Ἐπιτροπῆς» του 1885, βλέπουμε τὸ λ/σμό του ἀρχιεργάτη Φιλ. Κιουζέλη νὰ ύπογράφεται στοὺς τέλους ἀπὸ τοὺς «παρόντας», δηλαδὴ τὸν Ἠγούμενο Κύριλλο, τὸν Κ.Ν. Σακλαρῆ, τὸν Ἐμμ. Παπαϊωάννου και τὸν Ἰ. Φωτιάδη⁷. Ἀκόμα θὰ πρέπει νὰ μνημονεύσουμε ὅτι ό Ἐμμ. Παρθενιάδης σάν Ἐπίτροπος τῆς Ποταμίτισσας, ἐλέγχεται τὸ 1894-1895 ἀπὸ τὸ Μητροπολίτη Ρόδου Κωνσταντῖνο σάν πρόεδρο και τοὺς Κων. Παρθενιάδη, Μ. Κατσιματίδη και Ι. Μ. Φωτιάδη, σάν μέλη, και τὸ 1899 ἀπὸ τὸν Πρωτοσύγγελλο Τιμόθεο και τὸν Γεώργ. Φιλίππου, Μιλτ. Λογοθέτη και Ν. Κορδιστό, σάν Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπή⁸, ἀναφορικὰ μέ τὰ ὅσα πλήρωσε γιὰ τὶς ὁμολογίες του δανείου.

Ἐπὶ αὐτῆς ἀκόμα ό ἔλεγχος τῆς διαχειρίσεως του Σωματείου «Ἁγιος Θεολόγος» (1902), ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὴν Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν ό Ι. Μ. Κατσιματίδης, ό Κ. Παρθενιάδης και ό Ὁδ. Σακελλαρίδης. Ὁ τελευταῖος ἦταν ἐκεῖνος ποὺ διάβασε και τὴ σχετικὴ ἔκθεση στὴ γενικὴ συνέλευση του Σωματείου κατὰ τὴ 19 Ἰανουαρίου 1903⁹. Τέλος τὴ διαχείριση τῆς Ἀδελφότητος «Ὁμόνοια», ποὺ εἶναι και ἡ τελευταία τῆς περιό-

1. Ε.Ε. 1884, σ. 20.

2. Ε.Ε. 1884, σ. 21.

3. Ε.Ε. 1884, σ. 27.

4. Ε.Ε. 1884, σ. 31.

5. Ε.Ε. 1884, σ. 34.

6. Ε.Ε. 1884, σ. 59.

7. Λ.Ε. 1885, σ. 11.

8. Ι.Ε.Π. 1894, σ.

9. Παράρτημα Α6.

δου, είχε ἐλέγξει Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ πού τὴν ἀποτελοῦσαν ὁ Ἰωάν. Φασουλαρίδης, ὁ Δημήτριος Λαμπάδης καὶ ὁ Γεώργιος Ἀλαμαγγίδης. Ὁ ἀπολογισμὸς αὐτὸς ἐγκρίθηκε κατὰ τὴν τακτικὴ συνέλευση τῆς Ἀδελφότη-
 τας τῆς 28 Μαρτίου 1910¹. Λίγο ἀργότερα, γιὰ τὴ διαχείριση προφανῶς
 τοῦ 1910, ἡ Δημογεροντία καλοῦσε τὸ Σωματεῖο «Ὁμόνοιά» με ἀπόφασή της
 τῆς 3 Ἰουλίου 1911, νὰ λογοδοτήσῃ². Ἦταν μιὰ τελευταία παρέμβαση
 νὰ δραστηριοποιηθεῖ ἡ ὑπόθεση τοῦ Λιμανιοῦ, πού ὅπως φαίνεται στα-
 μάτησε στὸ σημεῖο αὐτό, λίγους μῆνες πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληψη τοῦ νησιοῦ
 ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς.

Ὁ ἔλεγχος ἦταν οὐσιαστικὸς καὶ πολλὲς φορές καταλόγιζε καὶ εὐθύ-
 νες στοὺς ὑπολόγους - διαχειριστὲς τῶν κοινοτικῶν ὑποθέσεων. Παράλλη-
 λα δὲ ἐπαιρνε καὶ ἐπίσημο χαρακτῆρα με τὴν ὑπογραφή τοῦ Μητροπολι-
 τη Ρόδου.

7. ΠΟΡΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Οἱ οικονομικοὶ πόροι ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐκτελέστηκαν οἱ ἐργασίες τοῦ
 Λιμανιοῦ κατὰ τὴν περίοδο 1885-1912 προέρχονταν ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς
 κατοίκους τοῦ νησιοῦ καὶ ἀπὸ τοὺς Νισύριους τῆς διασποράς. Ἦταν ἓνα ἔργο
 πού ἔγινε χωρὶς καμιὰ «ἐξωθεν» ξένη βοήθεια. Ἡ Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρα-
 τία, παραχωρώντας τὰ προνόμια στὰ νησιὰ τῶν νοτίων Σποράδων,
 ὅπως λέγονταν τότε τὰ Δωδεκάνησα, εἶχε τὸ ἔρισμα νὰ ἀποφεύγει τὴν ἐκτέ-
 λεση δημόσιων ἔργων, ἀφήνοντας καὶ αὐτὸ τὸ προνόμιο στὶς Δημογερον-
 τίες... Ἔτσι οἱ κάτοικοι τῆς Νισύρου δὲν εἶχαν ἄλλες ἐπιλογές παρὰ τὰ δι-
 κά τους μέσα καὶ τὴ βοήθεια τῶν συμπατριωτῶν τους πού δροῦσαν στὸ
 ἐξωτερικό. Ἀπὸ τίς πληροφορίες πού συγκεντρώσαμε ἐρευνώντας τὰ δια-
 χειριστικὰ βιβλία καὶ τὰ κατάστιχα τῆς ἐποχῆς, συντάξαμε τὸν παρακάτω
 πίνακα, πού περιλαμβάνει τοὺς πόρους ἀπὸ τοὺς ὁποίους φαίνεται νὰ ἔ-
 χουν ἀντιμετωπιστεῖ οἱ δαπάνες τῶν 88.452 γροσιῶν, πού ἀναφέραμε στὸ
 προηγούμενο μέρος.

1. Εἰσφορὲς Δημογεροντίας	γρόσ.	32.300	36,5%
2. Δάνεια ἰδιωτῶν	»	21.181	23,9%
3. Ὁμολογιακὸ Δάνειο	»	6.816	7,7%
4. Δωρεῆς	»	7.222	8, 2%
5. Συνδρομὲς μελῶν			
—«Ἁγίου Θεολόγου»	γρόσ.	4.590	
—«Ὁμόνοιας»	»	4.900	» 9.490.10,7%
6. Ἐκποίηση ἀκινήτων	»	1.350.	1,5%

1. Α17, Α18.

2. Π.Δ. 1900, σ. 179.

7. Έκδηλώσεις				
— Γύρος Θεοφανείων	γρόσ.	319		
— Πρόσφορα Άγ. Βασιλείου	»	2.206		
— Τράπεζα-Κοῦπα	»	3.209		
— Συμπόσια	»	991		
— Θεατρικές παραστάσεις	»	2.454	γρ.	9.179.10,4%
8. Διάφορα έξοδα			»	914.11%
			<hr/>	
Σύνολο	γρόσ.	88.452.		100%

Στά επόμενα κεφάλαια θά προσπαθήσουμε νά αναλύσουμε τούς πόρους αυτούς γιά νά φανερωθεῖ ἡ προσπάθεια πού ἔκαναν οἱ ἄνθρωποι τοῦ νησιοῦ νά ἐξασφαλίσουν τὰ οἰκονομικά μέσα γιά νά πραγματοποιήσουν ἕνα ἔργο, τόσο σημαντικό γιά τή ζωή τῆς Νισύρου.

7.1. ΠΡΟΣΟΔΟΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ

Ἡ Δημογεροντία ἦταν ὁ κύριος χρηματοδότης τοῦ ἔργου, ὄχι μόνο γιατί κάλυψε τὸ 36,5% τῶν δαπανῶν πού πραγματοποιήθηκαν τὴν περίοδο αὐτή, ἀλλὰ γιατί εἶχε καὶ τὴν ὑποχρέωση νά ἐξοφλήσει καὶ τὰ δάνεια πού συνάφθηκαν ἀπὸ τούς ιδιώτες (23,4%) καθώς τὸ ὁμολογιακὸ δάνειο πού ἐγγυήθηκε (7,7%). Ἔτσι ἡ Δημογεροντία ἀπὸ τούς πενιχρούς της πόρους κάλυψε τὰ 2/3 τῆς δαπάνης τοῦ ἔργου. Καὶ δὲν ἦταν βέβαια μόνο τὸ Λιμάνι. Ἔπρεπε ἀπὸ τῆς προσόδους της νά πληρώσει στὴν Κυβέρνηση τοῦ Σουλτάνου τὸν καταποκοπὴ φόρο (μαχτοῦ), νά ἐξοικονομήσει τούς μισθοὺς τῶν δασκάλων, ν' ἀγοράσει τὰ βιβλία τῶν μαθητῶν, νά πληρώσει τὸ μισθὸ τοῦ γιατροῦ καὶ τὴν ἀξία τῶν φαρμάκων τοῦ κοινοτικοῦ φαρμακείου, νά φτιάξει καὶ νά συντηρήσει τούς δρόμους, νά πληρώσει τούς μισθοὺς τοῦ Δημογέροντα, τῶν Παρέδρων, τοῦ Γραμματέα, πού κλητήρα καὶ τῶν ἀγροφυλάκων καὶ νά κάμει καὶ κοινωφελῆ ἔργα (σχολεῖα, ἐκκλησίες κ.τ.λ.).

Τὶ προσόδους ὅμως εἶχε ἡ Δημογεροντία γιά νά μπορεῖ ν' ἀντιμετωπίζει αὐτὰ τὰ ἔξοδα καὶ νά περισσεύουν καὶ γιά τὸ Λιμάνι ; Οἱ κυριότεροι πρόσοδοι τῆς Κοινότητος Μανδρακίου Νισύρου τὴν περίοδο αὐτὴ ἦταν τὰ δικαιώματα ἀπὸ τὴν ἐξόρυξη τοῦ θείου ἀπὸ τὴν ἐπιχείρηση Ράλλη, τὰ δικαιώματα ἀπὸ τὰ κάρβουνα, τὰ αἰγοπρόβατα, ἀπὸ τούς τσοπάνηδες, τούς ψαράδες, καὶ ἀπὸ τὸ σφαγεῖο, τὸ τοπικὸ δικαίωμα ἀπὸ τ' ἀμύγδαλα, τὸ βαλανίδι καὶ τὴν πορσελάνη, τὰ πρόστιμα ἀπὸ τῆς ζημιῆς τῶν ζώων, τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὴν ἐνοικίαση τῶν νησιδίων γιά καλλιέργεια καὶ βοσκή, τὸ φιλανθρωπικὸ δικαίωμα (εἰδικὸς φόρος στὰ διακινούμενα ἔμπορεύματα

για τή συντήρηση τῶν σχολείων, τοῦ γιατροῦ καὶ τοῦ φαρμακοποιοῦ), τὰ πλεονάσματα ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν Λουτρῶν, ἓνα μέρος ἀπὸ τὴς εἰσπράξεις τῆς Μονῆς Σπηλιανῆς καὶ τῆς Ἐκκλησίας Ποταμίτισσας¹ καὶ διάφορα ἄλλα ἔκτακτα ἔσοδα (δωρεές, πωλήσεις κτημάτων κτλ.). Τὸ φιλανθρωπικὸ δικαίωμα χαρακτηριζόταν καὶ σὰν «σκαλιάτικο», ἐπειδὴ τὰ ἐμπορεύματα διακινούνταν ἀπὸ τὴ Σκάλα (λιμάνι) καὶ μάλιστα τὸν τελευταῖο χρόνο (1912) παίρνει τὴ μορφή ἀνταποδοτικοῦ δικαίωματος, καθὼς ἡ Δημογεροντία εἶχε ἀποφασίσει νὰ διατίθεται γιὰ τὴν ἐπέκταση καὶ βελτίωση τοῦ Λιμανιοῦ².

Τὸ ὅτι ἡ Δημογεροντία ἦταν ὁ κυριαρχικὸς οἰκονομικὸς παράγοντας στὴν ἐκτέλεση τοῦ λιμενικοῦ ἔργου, ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἀκόμα καὶ ὅταν τὴ διαχείριση τὴν εἶχαν ἄλλοι φορεῖς, ὅπως τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἁδελφότητος «Ὁμόνοια», ἀξίωνε νὰ λογοδοτοῦν σ' αὐτή³. Καὶ κάτι ἀκόμα, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν τελευταία διαχείριση τοῦ Λιμανιοῦ τοῦ 1911 : ὑπῆρχε ἓνα ὑπόλοιπο ἀπὸ 5.942 γρόσια⁴ καὶ ἴσως γι' αὐτὸ καὶ ἡ Δημογεροντία νὰ πῆζε τὴν «Ὁμόνοια» νὰ λογοδοτήσῃ γιὰ νὰ ἔλθῃ στὸ κοινοτικὸ ταμεῖο.

7.2. ΔΑΝΕΙΑ ΙΔΙΩΤΩΝ

Ἡ Δημογεροντία παρόλα αὐτὰ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἀπὸ δικούς της πόρους, μέσα σ' ἓνα σχετικὰ μικρὸ διάστημα, τὰ χρηματικὰ μέσα πού χρειάζονταν γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Λιμανιοῦ, ἔπρεπε νὰ στραφεῖ πρὸς τρίτους καὶ νὰ δανειστεῖ. Ἔτσι στράφηκε στοὺς εὐποροὺς ἔμποροὺς νοικοκυραίους καὶ караβοκύρηδες τοῦ νησιοῦ, πού ὅπως φαίνεται ἀνταποκρίθηκαν στὴν πρόσκληση. Ἀλλὰ δὲν ἦταν μόνο οἱ πρόκριτοι, ἦταν καὶ οἱ ἀπλοὶ ἄνθρωποι, οἱ ἐργάτες τοῦ Λιμανιοῦ, πού ἔδωσαν ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ ἡμερομισθιά τους, μέσω τοῦ Σωματείου «Ἁγίος Θεολόγος» τὸ 1902, γιὰ νὰ βοηθήσουν τὴν προσπάθεια. Εἶναι χαρακτηριστικὸς ὁ παρακάτω πίνακας, πού δείχνει κατὰ χρονολογικὴ σειρά τοὺς Νισύριους πού δάνεισαν χρήματα γιὰ τὸ Λιμάνι.

1885 Ἀπριλίου	16 Εἰρήνη Λακέρδη	γρόσ.	2.650
1885 Ἰουνίου	2 Ἄννα Ἀποστολίδου	»	3.032
1885 »	2 Νικόλαος Χαρτοφύλης	»	1.360

1. Βλ. σχετικὸς λ/σμούς, Δημογεροντίας, Σχολικῶν Ἐφοριῶν, Λουτρῶν κλπ. καὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς Ποταμίτισσας, σέ: Ε.Ε. 1884 καὶ Ι.Ε.Π. 1894.

2. Π.Δ. 1900, σ. 189.

3. Π.Δ. 1900, σ. 179.

4. Σ.Α.Θ. 1902, σ. 19-20.

1885	Μαρτίου	1	Ίωάννης Λογοθέτης	γρ.	3.075
1886	Φεβρουαρίου	2	Άριστέιδης Φωτιάδης	»	3.022
1893	Αυγούστου	14	Μαρία σύζυγος Ίωάν. Λογοθέτη	»	5.200
1902	Σεπτέμβριος	15	Χαράλαμπος Λυβίτσης	»	1.830
1902	»	15	Έργάτες Λιμανιού	»	1.012
Σύνολο				»	21.181

Τὰ περισσότερα χρήματα γιά τὸ ἔργο τοῦ Λιμανιοῦ δάνεισαν οἱ οἰκογένειες Ν. Ἀποστολίδη καὶ Ί. Λογοθέτη, ἂν λάβουμε ὑπόψιν ὅτι ἡ Ἄννα Ἀποστολίδου καὶ ἡ γυναίκα τοῦ Ίωάν. Λογοθέτη, Μαρία, ἦταν κόρες τοῦ Νικ. Ἀποστολίδη, μεγαλέμπορου καὶ ἰδιοκτῆτη μεγάλων ἐκτάσεων στὴν ἀπέναντι τῆς Νισύρου περιοχὴ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ Λογοθέτης εἶχε πάρει προίκα ἀπὸ τὸν Ἀποστολίδη τὸ μεγάλο τσιφλίκι τῆς Πέτσας, ὅπου ὑποχρεώθηκε νὰ ἐγκατασταθεῖ καὶ νὰ τὸ διαχειρίζεται¹. Στὸ «Καθολικὸν-λ/σμοὶ τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Κοινότητος Μανδρακίου Νισύρου 1884», ὑπάρχει εἰδικὸς λ/σμός «τρεχούμενος ἀρχίζων τὴν 9ην Σεπτεμβρίου 1873 καὶ κλείων τὴν 14 Αυγούστου 1893» τοῦ Νικ. Ἀποστολίδη καὶ Ἰωάννη Λογοθέτη, ὅπου καταχωροῦνται τὰ δάνεια πού κατὰ καιροὺς ἔδιναν στὴν Κοινότητα, οἱ τόκοι τῶν δανείων αὐτῶν καὶ ἡ ἀποπλήρωσή τους. Ἡ ἐκκαθάριση τοῦ λ/σμοῦ αὐτοῦ πού ἔγινε στὶς 14 Αυγούστου τοῦ 1893 ἀπὸ ἐξελεγκτικὴ ἐπιστροφή πού τὴν ἀποτελοῦσαν οἱ Μιχ. Κατσιματίδης, Ί. Μ. Φωτιάδης καὶ Ν. Πετροῦτσος, ἄφησε χρέος τῆς Κοινότητος πρὸς τὸν Ίωάν. Λογοθέτη (φαίνεται νὰ εἶχε πεθάνει στὸ μεταξὺ ὁ Νικ. Ἀποστολίδης) 19.002 γρόσια, πού διασφαλίστηκαν μὲ ἓνα γραμμάτιο τοῦ Λιμανιοῦ στ' ὄνομα τῆς γυναίκας τοῦ Μαρίας 5.200 γροσιῶν καὶ ἓνα ὁμόλογο στ' ὄνομα τῆς κόρης τοῦ Καλλιόπης, προίκα στὸν γαμπρό του Κων. Ἐμμ. Παρθενιάδης, 14.000 γροσιῶν². Ὁ τόκος αὐτῶν τῶν δανείων ἦταν 9%-10% τὸν χρόνο, πού πρέπει νὰ ἦταν παραπάνω ἀπὸ τὸν προεξοφλητικὸ τόκο τῆς ἐποχῆς, ἂν λάβουμε ὑπόψιν ὅτι τὸ ὁμολογιακὸ δάνειο ἔδινε τόκο, ὅπως θὰ δοῦμε, 6%, ἐκτὸς ἂν παραδεχθοῦμε ὅτι ὁ τελευταῖος αὐτὸς τόκος ἦταν πολὺ χαμηλός.

Ἄλλοι δανειστὲς τοῦ ἔργου τοῦ Λιμανιοῦ ἦταν πρώτη μάλιστα, ἡ Εἰρήνη Λακέρδη, ὁ Νικ. Χαρτοφύλης, ὁ Ἄριστ. Φωτιάδης, νοικοκυραῖοι, ὁ καραβοκώρης Χαράλαμπος Λυβίτσης καὶ 16 ἔργατες τοῦ Λιμανιοῦ. Τὰ δάνεια τῶν τελευταίων κυμαίνονταν ἀπὸ ἓνα μέχρι 8 ἡμερομίσθια (γρόσια

1. Κώστα Σακελλαρίδης: «Ἐπιστολαὶ-Ποιήματα, Ἰωάννη Λογοθέτη (1835-1910)», Ἀθήναι 1974, σ. 14.

2. Ε.Ε. 1884, σ. 3, 36.

8 έως 70), εκτός του Φιλ. Κιουζέλη που ήταν 307 γρόσια και του Μιχ. Τηλιακού 214 γρόσια¹.

Τὰ δάνεια αὐτὰ ἢ Κοινότητα τὰ ξοφλοῦσε στους δανειστὲς τῆς μὲ τοὺς τόκους τμηματικά, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τοὺς σχετικούς λ/σμούς τῆς Δημογεροντίας τῆς ἐποχῆς 1884-1908². Πάντως, πρέπει νὰ τονιστεῖ ὅτι χωρὶς τὸ δανεισμὸ αὐτὸ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ συνεχιστεῖ τὸ ἔργο τοῦ Λιμανιοῦ.

7.3. ΟΜΟΛΟΓΙΑΚΟ ΔΑΝΕΙΟ

Οἱ πρωτεργάτες τοῦ ἔργου τοῦ Λιμανιοῦ, ἀνθρωποὶ νοικοκυραῖοι καὶ συνετοί, βλέποντας ὅτι οἱ δαπάνες τοῦ ἔργου ἦταν τέτοιες, πού ἦταν ἀδύνατο ν' ἀντιμετωπιστοῦν ἀπὸ τακτικούς μόνο πόρους, σκέφτηκαν νὰ καταφύγουν στους μικροαποταμιευτὲς καὶ κυρίως στους Νισύριους τῆς διασπορᾶς, ἐκθέτοντας ἕνα ὁμολογιακὸ δάνειο, μὲ τὸ προῖον τοῦ ὁποῖου ὑπολόγιζαν νὰ τελειώσουν τὸ ἔργο. Πραγματικά μὲ ἀπόφαση προφανῶς τῆς Δημογεροντίας, πού πρέπει νὰ πάρθηκε κατὰ τὴν περίοδο 1885-1886, ἀποφασίστηκε ἡ ἔκδοση «*Μετοχικὸ Δανεῖον τοῦ Λιμένος Νισύρου*», πού ἀποτελοῦνταν ἀπὸ ὁμολογίες γιὰ τὸ Λιμάνι τοῦ Ἁγίου Θεολόγου τῆς Νισύρου. Τὸ δάνειο αὐτό, ὅπως προκύπτει καὶ ἀπὸ τὴν ὁμολογία πού δημοσιεύεται σὲ ἄλλη σελίδα, ἦταν ἐγγυημένο ἀπὸ τὴν Κοινότητα καὶ περιεῖχε τοὺς παρακάτω ὅρους: Τὸ μετοχικὸ δάνειο ἀποτελοῦνταν ἀπὸ 1000 ὁμολογίες, πού ἡ καθεμιὰ τιμῶνταν μισὴ λίρα Τουρκίας, συνεπῶς ὅλο τὸ δάνειο ἀνερχόταν σὲ 60.000 γρόσια ἢ 500 Λ.Τ. Κάτοχος κάθε ὁμολογίας ἦταν αὐτὸς πού τὴν προσκόμιζε, συνεπῶς οἱ ὁμολογίες ἦταν ἀνώνυμες. Κάθε ὁμολογία ὑπογραφόταν ἀπὸ τριμελὴ Ἐπιτροπὴ, πού τὴν ἀποτελοῦσαν ὁ Νικ. Ἀποστολίδης, ὁ Ἐμμ. Παπαϊωάννου καὶ ὁ Νικόλαος Γενᾶς, οἱ ὁποῖοι προφανῶς ἀποτελοῦσαν καὶ τὴ Λιμενικὴ Ἐπιτροπὴ, καὶ σφραγιζόταν μὲ τὴ σφραγίδα τῆς Κοινότητας. Οἱ ὁμολογίες θὰ ἐξοφλοῦνταν ὕστερα ἀπὸ 8 χρόνια ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς καθεμιᾶς μὲ ἐτήσιο τόκο 6%.

Ἀναλύοντας κανεὶς τοὺς ὅρους τοῦ δανείου αὐτοῦ, μπορεῖ νὰ καταλήξει σὲ μερικά γενικά συμπεράσματα: Ἡ ἐγγύηση τῆς Κοινότητας ἦταν ἀπαραίτητη, γιατί ποιὸς ἄλλος φορέας εἶχε τὸ κύρος καὶ τὴν πιστωτικὴ ἐπιφάνεια γιὰ νὰ καλύψει ἕνα τόσο μεγάλο δάνειο; Ἐπειτα τὸ ὕψος τοῦ δανείου προσδιόριζε κάπως καὶ τὸ μεγαλύτερο ἴσως ποσὸ τῆς ἀπαιτούμενης συνολικῆς δαπάνης τοῦ ἔργου. Τὸ γεγονός ἄλλωστε ὅτι ἦταν μικρῆς ἀξίας καὶ ἀνώνυμες, δείχνει τὴν πρόθεση τῶν ἐκδοτῶν του ν' ἀπευθυνθοῦν στὸ ἀνώνυμο πλῆθος καὶ νὰ ζητήσουν τὴ συνδρομὴ του γιὰ τὸ ἔργο. Ἐκεῖνο πού

1. Σ. Α.Θ. 1884, σ. 7.

2. Ε.Ε. 1884, Βλ. σχετικούς λ/σμούς.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΔΑΝΕΙΟΝ ΑΠΕΛΕΥΣΗ ΝΙΣΤΡΟΥ

ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΔΑΝΕΙΟΥ

ΑΡΙΘ. 231

ΔΙΑ ΤΟΝ ΕΝ ΝΙΣΤΡΩ ΛΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ
ΗΓΓΥΗΜΕΝΟΥ ΠΑΡΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ

ΟΡΟΙ ΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΔΑΝΕΙΟΥ

- A. Το μετοχικόν δάνειον αντιστάται ες όμολογίων χιλίων (1000)
- B. Έκαστη όμολογια τιμάται ήτοις ήτοις Τραπεζίας (Α. Τ. ΐ).
- Γ. Καταρχήν έκαστη όμολογια θεωρείται ες ήτοις αέτις.
- Δ. Έκαστη όμολογια καταβάσεται παρά τής και τούτοις τραπεζίας Ειτροπής ήτοι δε και τής όμολογια τής κοινοτητας πούτις.
- Ε. Σε όμολογια αναπληρωθήσονται μετά όστις τής και τής έκδόσως έκαστης μετ' ήτοις όστις ες τοις ήτοις (6^ο/₁₀).

ΕΝ ΝΙΣΤΡΩ Η Δ. Η. Η. Η.

1889

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Επιτροπή
Επιτροπάρχης
Επιτροπάρχης

προκαλεί έρωτηματικά είναι ο χαμηλός τόκος συγκριτικά με τον τόκο που πλήρωνε η Κοινότητα στους ιδιώτες που τής δάνειζαν. Στον χαμηλό αυτό τόκο ίσως θα πρέπει ν' αποδοθεί και το μικρό ποσοστό τών όμολογιών που πουλήθηκαν. Θα μπορούσε όμως να διατυπωθεί και μια άλλη υπόθεση, ότι ο τόκος ήταν έντελώς ένδεικτικός και ότι το όμολογιακό δάνειο ήταν μια «άξιοπρεπή» προσφυγή στους Νισύριους κυρίως του έξωτερικού για άνεπίστρεπτες συνεισφορές, κοινώς δωρεές (άναγκαστικές). Η περιορισμένη άνταπόκριση και το διάσπαρτο τών όμολογιών σε πολλούς κομιστές ένισχύει αυτή την υπόθεση.

Οί μετοχές έκτυπώθηκαν σε διπλότυπα στελέχη προφανώς τών 100 άριθμών (10 συνολικά στελέχη από άριθμό 1 έως 1000), από τα όποια το ένα έπαιρνε ο άγοραστής και το άλλο έμενε στο στέλεχος. Τις μετοχές-όμολογίες φρόντισε να έκτυπώσει ο Ίωάν. Κατσιματίδης, προφανώς σε τυπογραφείο τής Σμύρνης, έναντι 247,50 γροσιών, τα όποια του κατέβαλε ο διαχειριστής έργασιών του Λιμανιού κατά το 1886, Έμμ. Παπαϊωάννου¹. Είναι πολύ πιθανό τα πρώτα στελέχη μέχρι τον άριθμό 100 να στάλθηκαν στην Κωνσταντινούπολη, οί έπόμενοι 100 άριθμοί (100-199) να έμειναν για διάθεση στη Νίσυρο και από τον άρ. 200 και πάνω να στάλθηκαν στην Όδησσό. Αυτό συμπεραίνεται από τους άριθμούς που είχαν οί όμολογίες που προσκόμισαν για πληρωμή γνωστής διαμονής Νισύριοι.

Από την έρευνα τών λ/σμών διαχειρίσεως τών Δημογερόντων, τών Λιμενικών Έπιτροπών και τών διαχειριστών, σε ό,τι άφορά τα έσοδα για το έργο του Λιμανιού² συντάχτηκε ο παρακάτω πίνακας, ο όποιος δείχνει το χρόνο και τον τόπο, όπου διατέθηκαν οί όμολογίες, τον άριθμό τους και την αξία τους:

1886 Κωνσταντινούπολη	άρ. 39	γρόσ. 2.340
1886 Νίσυρος	» 13	» 1.356
1889 Όδησσός	» 50	» 3.000
1902 Νίσυρος	» 1	» 120
Σύνολο	άρ. 113	γρόσ. 6.816

Οί περισσότερες όμολογίες διατέθηκαν στην Όδησσό, στην όποια ζούσε η πολυπληθέστερη Νισυριακή παροικία του έξωτερικού, οργανωμένη σε Άδελφότητα. Επίσης ένα άλλο σημαντικό μέρος διατέθηκαν στην Κωνσταντινούπολη, όπου κι εκεί υπήρχε άκμάζουσα παροικία Νισυρίων με Άδελφότητα. Οί λιγότερες όμολογίες πουλήθηκαν στη Νίσυρο, μόλις 24, από τις όποιες 2 του 1886 άγοράστηκαν από τον Νικ. Γενά, ο όποιος έδωσε 96 γρόσια έναντι³. Έκεينو που μπορεί να υποστηρίξει κανείς είναι ότι το όμολογιακό δάνειο δέ σημείωσε έπιτυχία, άφου καλύφθηκε μόλις το

1. E.E. 1884, σ. 11.

2. E.E. 1884, σ. 11, 19, Σ.Α.Θ. σ. 4.

3. E.E. 1884, σ. 11.

11,3%. 'Ανεξάρτητα όμως άπ' αυτό τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ἴδιο τὸ γεγονός ὅτι οἱ Νισύριοι τοῦ 1886 σκέφθηκαν καὶ πραγματοποιοῖσαν τὸ ἐγχείρημα νὰ ἐκδώσουν καὶ νὰ κυκλοφορήσουν στοὺς Νισύριους τῆς διασπορᾶς ὁμολογιακὸ δάνειο γιὰ τὴν ἐκτέλεση ἑνὸς κοινωφελοῦς ἔργου, εἶναι κάτι πολὺ σημαντικό γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη.

Τὸ ὁμολογιακὸ αὐτὸ δάνειο ἦταν, ὅπως εἶδαμε, ἐγγυημένο ἀπὸ τὴν Κοινότητα, πού σήμαινε ὅτι ὁ κομιστὴς κάθε ὁμολογίας μετὰ 8 χρόνια, δηλαδὴ ὕστερα ἀπὸ τὸ 1893, θὰ ἔπαιρνε τὰ χρήματά του μὲ 6% τὸ χρόνο τόκο, ἀπὸ τὸν εἰδικὸ φορέα τῆς Κοινότητας (Λιμενικὴ 'Επιτροπὴ) ἢ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἐγγυήτρια Κοινότητα. 'Η ἐξέλιξη πού εἶχε ἡ ἀποπληρωμὴ τῶν ὁμολογιῶν πού διατέθηκαν τόσο στὸ ἐξωτερικὸ ('Οδησσό, Κωνσταντινούπολη), ὅσο καὶ στὴ Νίσυρο ἦταν κάπως περιεργὴ καὶ ἀξίζει νὰ ἐρευνηθεῖ. Πόσες ὅμως ὁμολογίες πληρώθηκαν, ἀπὸ ποιούς πληρώθηκαν καὶ ποιὸς τὶς προσκόμισε καὶ πότε, εἶναι ἐρωτήματα στὰ ὁποῖα προσπαθεῖ ν' ἀπαντήσῃ ὁ παρακάτω πῖνακας, τὸν ὁποῖο συντάξαμε ἀπὸ πληροφορίες καὶ διάσπαρτα στοιχεῖα στὰ ἐρευνηθέντα βιβλία καὶ κατὰστιχα:

1890	Κομιστὴς	'Επιτροπὴ Λιμένος Πληρωτῆς	N. Γενᾶς	ἀρ.	1 γρ.	45
1894	»	'Εμμ. Παρθενιάδης (ἀρ. 103, 104)	» 'Ε. Παρθενιάδης	»	2 »	177,50
1896/ 1997	»	N. Κωνσταντινίδης	» 'Ηγούμ. Κύριλλος	»	1 »	98,50
1896/ 1897	»	N. Πετροῦτσος	» 'Ηγ. Κύριλλος	»	2 »	177,50
1897	»	—	» Μ. Κατσιματίδης	»	2 »	200
1897/ 1898	»	—	» 'Ηγ. Κύριλλος	»	3 »	300
1898	»	Καλλ. Λογοθέτου	» 'Ε. Παρθενιάδης	»	2 »	187,50
1898/ 1899	»	'Ιάκ. Λογοθέτης	» 'Ηγ. Κύριλλος	»	3 »	240
1898/ 1890	Κομιστὴς	'Επιτροπὴ Λιμένος	» N. Γενᾶς	»	1 γρ.	45
1899	»	'Ιωάννης Φιλίππου	» 'Ηγ. Κύριλλος	»	3 »	285
1899	»	Καλλιόπη Λογοθέτη	» 'Ε. Παρθενιάδης	»	2 »	187,50
1900	»	'Ιωάννης Λογοθέτης	» 'Ηγ. Κύριλλος	»	1 »	100
1900	»	— (ἀρ. 102/1886)	» N. Κορδιστός	»	1 »	110
1900	»	— (ἀρ. 127/1886)	» N. Γενᾶς	»	1 »	110
1900	»	N.Ν. Διακοπαναγιώτης	» Ι.Μ. Φωτιάδης	»	10 »	960
1901	»	— (ἀρ. 128)	» Πασχ. Στρίκης	»	1 »	111,50
1902	»	—	» Λιμεν. 'Επιτρ.	»	1 »	120

Σύνολο

ἀρ. 36 γρ. 3.410

Ἀπὸ τὰ παραπάνω στοιχεῖα βγαίνουν μερικά χρήσιμα συμπεράσματα: Ἐνῶ εἶχαν διατεθεῖ 113 ὁμολογίες, μόνο 36 πληρώθηκαν, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἐφόσον οἱ τελευταῖες δόθηκαν τὸ 1889 (Ἰοδησσό), ἦταν ὅλες πληρωτέες. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι εἴτε αὐτοὶ ποὺ τὶς ἀγόρασαν ἀδιαφόρησαν νὰ τὶς εἰσπράξουν, εἴτε, τὸ πιθανότερο, δὲν τὶς ἐξαργύρωνε ἡ Κοινότητα. Ἔτσι ἐξηγεῖται γιατί ὁ Ἡγούμενος τῆς Σπηλιανῆς Κύριλλος παρουσιάζεται νὰ ἔχει πληρώσει ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ Ἐφόρου τῶν Σχολῶν 13 ὁμολογίες καὶ ὁ Ἐμμ. Παρθεσιάδης, ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ποταμίτισσας, 6 ὁμολογίες. Αὐτὸ προφανῶς ἔκαμαν γιὰ λ/σμό τῆς Κοινότητος, ἀφοῦ κι αὐτοὶ διαχειρίζονταν κοινοτικὸ χρήμα, προφανῶς γιὰ νὰ προστατεύσουν τὸ κύρος τῆς, καθὼς ἐμφανιζόταν νὰ ἀθετεῖ τὴν ἐγγύηση ποὺ ἔδωσε γιὰ τὸ δάνειο. Οἱ κομιστὲς τῶν ὁμολογιῶν ἦταν σχεδὸν ὅλοι μόνιμοι κάτοικοι τῆς Νισύρου, γι' αὐτὸ καὶ τὶς ἐξαργύρωσαν, σὲ ἀντίθεση μὲ αὐτὲς ποὺ δόθηκαν στὴν Κωνσταντινούπολη (1-100) καὶ τὴν Ἰοδησσό (200-ἄνω), οἱ ὁποῖες μέχρι τὸ 1902 δὲν ἐφανίστηκαν.

Ἡ ὑπόθεση τοῦ ὁμολογιακοῦ δανείου τοῦ 1886 εἶχε ξεχαστεῖ, ὅταν ὁ Νικόλαος Χριστοφῆς, ποὺ ἄλλοτε ἐργαζόταν στὴν Ἰοδησσό, παρουσιάστηκε στὴ συνεδρίαση τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου τοῦ Μανδρακιοῦ τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1916 καὶ ζήτησε νὰ τοῦ πληρώσει ἡ Δημαρχία μερικὲς μετοχὲς τοῦ Λιμανιοῦ, καθὼς καὶ γραμματίο 9 λιρῶν, ποὺ προερχόταν κι αὐτὸ ἀπὸ παρόμοιες μετοχὲς. Ἐπειδὴ ἀπὸ τὴ συνεδρίαση αὐτὴ ἀπουσίαζε ὁ σύμβουλος Ἰωάν. Φασουλαρίδης, ποὺ μπορούσε νὰ δώσει ἐξηγήσεις λόγω τῆς ἀναμίξεως του στὰ λιμενικά, τὸ συμβούλιο ἀποφάσισε νὰ ἐπανεξετάσει τὸ θέμα ὅταν θὰ ἐπέστρεφε¹. Πραγματικὰ τὴν ἐπόμενη συνεδρίαση τῆς 13 Ὀκτωβρίου 1916 ὁ Δήμαρχος Γ. Καμμάς ζήτησε πληροφορίες ἀπὸ τὸν Ι. Φασουλαρίδη γιὰ τὸ δάνειο τοῦ Λιμανιοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνακοίνωσε ὅτι οἱ μετοχὲς αὐτὲς στάλθηκαν κατὰ κάποιον τρόπο στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν Ἰοδησσό, χωρὶς νὰ εἶναι βέβαιο ἂν πουλήθηκαν. Ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀληθές, τόνισε ὁ Φασουλαρίδης, εἶναι ὅτι τὸ προϊόν ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴ διάθεση τῶν μετοχῶν δὲν μπῆκε στὸ ταμεῖο τῆς Κοινότητος καὶ ὅτι ὁ ἴδιος βρῆκε ἀρκετὲς μετοχὲς τῆς ἴδιας ἐκδόσεως στὸ γραφεῖο τοῦ πεθεροῦ του καὶ ὅτι ἐπειδὴ καὶ ἄλλοι παρουσιάσθηκαν μὲ τέτοιες μετοχὲς «ἐδέησεν, ὅπως διὰ γενικῆς συνελεύσεως γενομένης ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τῆς Σπηλιανῆς ἀπεφασίσθη, ὅπως αὐταὶ μὴ πληρωθῶσι... Τὰ ἴδια ὑποστήριξε καὶ ὁ δεῦτερος Δήμαρχος Γ. Βαγιάτης, ποὺ εἶχε λάβει κι αὐτὸς ἐνεργὸ μέρος στὶς ἐργασίαι τοῦ Λιμανιοῦ στὸ τελευταῖο στάδιο. Ὁ Δήμαρχος ὅμως Γ. Καμμάς ἀντιτάχθηκε στὶς θέσεις αὐτὲς, ὑποστηρίζοντας ὅτι δὲν εἶναι εὐλόγο νὰ μὴν πληρωθοῦν οἱ μετοχὲς, ὅποτε ὁ Φασουλαρίδης πρόβαλε τὴν ἔνσταση

1. Π.Δ. 1915, σ. 82.

τῆς παραγραφῆς, τὴν ὁποία δὲν μποροῦσε ν' ἀντικρούσει ὁ Δήμαρχος, ἀφήνοντας ἔτσι τὸ θέμα ἀνοικτὸ γιὰ συζήτηση στὸ μέλλον¹. Οἱ πληροφορίες τοῦ Φασουλαρίδη ὅτι τὸ προῖον τῶν μετοχῶν ποῦ διατέθηκαν στὸ ἔξωτερικὸ (Κωνσταντινούπολη-᾽Οδησσὸ) δὲν μπῆκε στὸ ταμεῖο τῆς Κοινότητος, δὲν ἦταν ἀκριβεῖς, γιὰτὶ ὅπως εἶδαμε παραπάνω 25 λίρες Τουρκίας εἰσπράχθηκαν ἀπὸ τὴν ᾽Οδησσὸ καὶ 19 1/2 ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό. Τὸ περίεργο εἶναι ὅτι τὶς 25 λίρες τῆς ᾽Οδησοῦ τὶς εἰσέπραξε ὁ Ἰάκωβος Καφεζῆς τὸ 1889, ὅταν σὰν Δημογέροντας διαχειριζόταν τὰ οικονομικὰ τοῦ Λιμανιοῦ², ὁ ὁποῖος, καίτοι ἦταν παρὼν στὴ συνεδρίαση αὐτὴ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, γιὰτὶ ἦταν σύμβουλος, δὲν σηκώθηκε νὰ διαψεύσει τὸν Φασουλαρίδη. Φαίνεται ὅτι πρόθεσή τους ἦταν νὰ παρασιωπηθεῖ ἡ ὑποχρέωση αὐτὴ τῆς Κοινότητος, ἴσως γιὰ νὰ μὴν ἐπιβαρυνθεῖ σὲ μιὰ δύσκολη γιὰ τὸ νησί ἐποχὴ (1916) μὲ πρόσθετα οικονομικὰ βάρη γιὰ ὑποχρεώσεις ποῦ ἀναλήφθηκαν πρὶν 30 χρόνια.

᾽Ο Δήμαρχος ὅμως εἶχε διαφορετικὴ γνώμη καὶ τὸ ἐπανεφερε τὸ θέμα στὴ συνεδρίαση τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου τῆς 20 ᾽Οκτωβρίου 1916, ὅπου πάρθηκε ἀπόφαση νὰ παραπεμφθεῖ σὲ γενικὴ συνέλευση. Ἔτσι στὶς 8 Νοεμβρίου τοῦ 1916 συνήλθε ἕκτακτη γενικὴ συνέλευση τῶν κατοίκων τοῦ Μανδρακίου, στὴν ὁποία πῆραν μέρος 50 πρόκριτοι, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους οἱ δημοτικοὶ σύμβουλοι Γ. Βαγιάτης, Ἰάκωβος Καφεζῆς καὶ Ἰωάννης Φασουλαρίδης (ἀπουσίαζε ὁ Γεωργ. ᾽Ανδριωτάκης), ὁ Ἡγούμενος Κύριλλος, ὁ ᾽Οδ. Σακελλαρίδης, ὁ Ἡλ. Κατσιματίδης, ὁ Π. ᾽Αλαμαγγίδης κ.ἄ. Στὸ βιβλίον τῶν πρακτικῶν ἀναγράφονται τὰ παρακάτω σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τῶν ἀνεξοφλήτων ὁμολογιῶν τοῦ μετοχικοῦ δανείου τοῦ Λιμανιοῦ 1886. «..... Ἄρχεται κατὰ σειρὰν ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ὁ κ. πρόεδρος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου ἐκθέτει τὰ ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 20 ᾽Οκτωβρίου λεχθέντα, ὅτι ὁ κ. Ν. Χριστοφῆς παρουσίασεν 11 μετοχὰς τοῦ μετοχικοῦ δανείου τοῦ Λιμένος ζητῶν τὴν πληρωμὴν καὶ ὅτι τὸ συμβούλιον δι' οὗς λόγους ἐν τῇ προλεχθείσῃ συνεδρίᾳ καταφαίνεται τοῦτο παρέπεμψε ταύτην εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν. ᾽Ο κ. πρόεδρος ὁμολογεῖ ὅτι οὐδαμῶς εἶχε γνώσιν τῆς ἐν λόγῳ ὑποθέσεως καὶ ὅτι ἐκ τῶν μετοχῶν Ν. Χριστοφῆ λαβὼν ἀφορμὴν μετέβη εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν τῆς Σπηλιανῆς, εὗρε τὰ πλεῖστα τῶν στελεχῶν τῶν μετοχῶν, τινὰ δὲ καὶ ἐλλείπουσι καθ' ὁλοκληρίαν, ἐπομένως μὴ ὑπαρχούσης τῆς καταγραφῆς ἦν ἀδύνατον ν' ἀποφανθῆ τις ποῦ καὶ πῶς αὗται διετέθησαν, πλήν ἐπάναγκες ἦν, ὅπως δοθῆ μεγίστη προσοχὴ εἰς τὸ ἐν λόγῳ ζήτημα, καθ' ὅτι θὰ ἦν λίαν ἄτοπον καὶ ἐπιβλαβὲς τῇ τιμῇ τῆς Κοινότητος ἐὰν ἐξ αὐτῶν τῶν μετοχῶν προέλ-

1. Π.Δ. 1915, σ. 83.

2. Ε.Ε. 1884, σ. 19.

θη ἀδικία της εἰς τινὰ τῶν πολιτῶν καθὼς καὶ μεγάλη ζημία τῆς Κοινοῦτητος ἐὰν αἱ ἐλλείπουσαι μετοχαί, αἴτινες δὲν ἀνέρχονται περισσότεραι τῶν 80, πληρωθῶσι, μὴ εἰσελθόντος τοῦ ἀναλογοῦντος χρήματος τῷ ταμείῳ τῆς Κοινοῦτητος, πλὴν προσθέτει, ὅτι ἂν καὶ δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὸ ταμείον τῆς Κοινοῦτητος τὸ ἀντιπροσωπευόμενον χρήμα θὰ ἦν ἐπίσης μέγα ἀδικον νὰ μὴ πληρωθῆ ἑκείνος ὅστις κατέβαλε τὸ ἀναλογοῦν χρήμα ἐκτιμῶν τὴν ὑπογραφὴν τῆς Κοινοῦτητος, ὑπὲρ τῆς τελευταίας τοιαύτης ἐνστάσεως τοῦ προέδρου συνηγορεῖ καὶ λ/σμός τις εὑρεθεὶς ἐν τοῖς βιβλίοις τῆς Κοινοῦτητος, εἰς ὃν ἐμφαίνεται ὅτι ἐδαπανήθησαν παρὰ τοῦ Ἰ. Καφεζῆ 25 λίραι ἔλθουσαι ἐξ Ὀδησοῦ πρὸς κατασκευὴν τοῦ λιμενοβραχίονος. Ὁ κ. Φασουλαρίδης λέγει ὅτι πολλαὶ μετοχαὶ εὑρισκόμεναι εἰς διαφόρους πολίτας δὲν ἐπληρώθησαν καὶ ἐπομένως ἦν ἀδικον, ὅπως αὐταὶ ἐξαργυρωθῶσι σήμερον. Τὰ αὐτὰ προσθέτει καὶ ὁ κ. Ἡλίας Κατσιματίδης, ἐπιπροσθέτων ὅτι καὶ ἄλλοτε ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ Μητροπολίτου ἀπεφασίσθη ὅπως αἱ ἐν λόγῳ μετοχαὶ μὴ πληρωθῶσι λόγῳ μὴ καταβολῆς τοῦ ἀντισταθμίسمatos καὶ ὅτι ὅμοιες κατέχει ὁ Προκόπιος Σακλαρῆς¹ καὶ πολλὰ εὑρέθησαν εἰς τὰ ἐρμάρια τοῦ Ἐμμ. Παρθενιάδου ἐν Κωνσταντινουπόλει καθὼς καὶ τοῦ κ. Πονηροῦ, ὡς διαπιστεῖ καὶ ὁ Ἰ. Φασουλαρίδης, καὶ ὅτι συνεστήθη τῷ κ. Χριστοφῆ πρὸς ὃν ἄλλοτε εἶχον πληρωθῆ 9 μετοχαὶ νὰ μὴ παρουσιάσῃ πλέον ἄλλας τοιαύτας. Τῆς συνελεύσεως μὴ δυνηθείσης κατηγορηματικῶς νὰ ἀποφανθῆ, ὡς διχασθείσης, ὁ πρόεδρος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου ἀνακόπτει τὴν ἐν λόγῳ συζήτησιν, ὅπως διαλευκανθῆ καλύτερον εἰς ἄλλην συνεδρίασιν ἐν τῷ μέλλοντι»².

Ἀπὸ τὴν ἐνδιαφέρουσα αὐτὴ συζήτηση στὸ Δημοτικὸ συμβούλιον, ποῦ συνῆλθε σὲ γενικὴ συνέλευση, διαπιστώνουμε τὴν προσπάθειαν τοῦ Δημάρχου (προέδρου) Γ. Καμμά, νὰ πείσει τοὺς προκρίτους νὰ πληρῶσουν τὶς μετοχὰς γιὰ νὰ διαφυλαχτεῖ τὸ γόητρο τῆς Κοινοῦτητος. Ἐπίσης βλέπουμε ὅτι οἱ μετοχὰς ποῦ ἔλειπαν ἦταν 80 περίπου, ἀριθμὸς ποῦ ἂν προστεθεῖ στὶς ὅσες ἐξαργυρώθηκαν μεταξύ 1890-1902 (36) μᾶς δίνει τὸν ἀριθμὸν περίπου τῶν ὄσων πουλήθηκαν (113). Αὐτὲς προφανῶς οἱ μετοχὰς ἦταν ποῦ βρισκόνταν σὲ διάφορα χέρια αὐτῶν κυρίως ποῦ τὶς ἔφεραν ἀπὸ τὴν Ὀδησοῦ καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἀντιδικοῦσαν μὲ τὴν Κοινοῦτητα. Μάλιστα στὴν ὑπόθεσιν αὐτὴ εἶχε ἐμπλακεῖ καὶ ὁ Μητροπολίτης Ρόδου, ποῦ τάχθηκε μὲ τὴν ἀποψη νὰ μὴ πληρωθοῦν οἱ μετοχὰς. Ὡστόσο ὁ Δήμαρχος κατόρθωσε καὶ πάλι, ἐπωφελοῦμενος ἀπὸ τὶς διχασμένες ἀπόψεις, νὰ ἀφήσῃ ἀνοικτὸ τὸ θέμα.

Τρία ἀκριβῶς χρόνια ἀργότερα, στὶς 8 Νοεμβρίου τοῦ 1919, ὁ ἴδιος

1. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς εἶναι ἡ δημοσιευόμενη σὲ ἄλλη σελίδα.

2. Π.Δ. 1915, σ. 94-95.

Δήμαρχος Γ. Καμμάς, ανακοίνωσε στο Δημοτικό Συμβούλιο την εξόφληση 11 μετοχών του δανείου του Λιμανιού 1888 με αριθμούς 211-220 και 262 αντί φράγκων Ίταλίας 305, δικαιολογώντας ότι «έπραξε τούτο παρά συζήτησιν γενομένην επί του αὐτοῦ ζητήματος κατὰ τὴν γεν. συνέλευσιν τῆς 8 Νοεμβρίου 1916 διὰ τὸ γόητρον τῆς Κοινότητος καὶ γνωρίζων ἐκ τῶν προτέρων τὴν εὐνοϊκὴν ὑπὲρ τούτου γνώμην τοῦ Δημ. Συμβουλίου ἐκ προφορικῶν γενομένων ἐξωδίκως συζητήσεων ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου»¹. Μὲ τις 11 αὐτὲς μετοχὲς καὶ τις 9 τοῦ Χριστοφῆ ποῦ ἐξαργυρώθηκαν μετὰ τὸ 1902, ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν μετοχῶν ποῦ πληρώθηκαν ἀπὸ τὸ ὁμολογιακὸ δάνειο τοῦ 1886 ἔφθασε τις 56. Βεβαίως οἱ περισσότερες μετοχὲς ἔμειναν ἀπλήρωτες καὶ κανένας ἀπὸ τοὺς κατόχους τοὺς 33 χρόνια ἀπὸ τὴν ἔκδοσή τους δὲν δικαιούνταν ν' ἀξιώσει τὴν πληρωμὴ τους. Νὰ ὅμως ποῦ βρέθηκε ἓνας Δήμαρχος, ὁ γιατρός ὁ Καμμάς, νὰ πληρώσει παραγραμμένες ἀξιώσεις, παρὰ τις ἔντονες ἀντιδράσεις τῶν συνεργατῶν του, γιὰ τὸ «γόητρο τῆς Κοινότητος». Ἦταν μιὰ ἀπὸ τις ὠραιότερες στιγμὲς τῆς νεώτερης ἱστορίας τῆς Νισύρου.

7.4. ΔΩΡΕΕΣ

Ἐνας ἄλλος πόνος ποῦ χρησιμοποιήθηκε γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ Λιμανιοῦ ἦταν καὶ οἱ διάφορες δωρεές, Νισυριακῶν Συλλόγων, εὐπόρων πολιτῶν καὶ ἀπλῶν ἀνθρώπων τῆς δουλειᾶς, ἐργατῶν καὶ λεμβούχων. Ἀπὸ τοὺς λ/σμούς τῆς ἐποχῆς κατορθώσαμε νὰ συντάξουμε τὸν παρακάτω πίνακα, ποῦ δείχνει τὰ ὀνόματα τῶν δωρητῶν μὲ τὸ ποσὸ τῆς δωρεᾶς κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ:

1886 Ἀδελφότητα Νισύρου «Πορφυρίς»	γρόσ.	26
1886 Ἀδελφότητα Κωνσταντινούπολης	»	1.613
1902 Δωρεές Νισυρίων Ὁδησοῦ	»	2.987
1902 Δωρεές στή Νίσυρο	»	200
1902 Δωρεές ἐργατῶν λιμανιοῦ	»	329
1902 Δωρεές λεμβούχων	»	732
1909 Δωρεές Ἀνδριωτάκη, Καμπανῆ, Ζαχαροπούλου	»	30
1909 Ἀδελφότητα «Σπηλιανή» (Γεωργάκη)	»	534
1909 Δωρεές ἐργατῶν λιμανιοῦ	»	188
1910 Δωρεές Ν. Γεωργάκη, Χρ. Λυτρωτῆ	»	583
Σύνολο	γρόσ.	7.222

1. Π.Δ. 1915, σ. 206.

Οί δωρεές έχουν γίνει σε τρεις χρονικές περιόδους: στην αρχή του έργου (1886) και προέρχονταν από τη Νισύρική παροικία της Κωνσταντινούπολης και την 'Αδελφότητα «Πορφυρίς» της Νισύρου, στην εποχή που έδρασε το Σωματείο «'Αγιος Θεολόγος», που κατόρθωσε ν' αποσπάσει ένα σημαντικό ποσό από τους όμογενείς Νισύριους της 'Οδησσοῦ και από τους ντόπιους εργάτες και λεμβούχους του Λιμανιού, και στην τελευταία περίοδο 1909-1910 της 'Αδελφότητας «'Ομόνοια», που κατόρθωσε ν' αποσπάσει δωρεές από την 'Αδελφότητα «Σπηλιανή» μέσω του Ν. Γεωργάκη από τον ίδιο τον Γεωργάκη και τον Χρ. Λυτρωτή (από την 'Οδησσό) και από εργάτες του Λιμανιού. 'Ιδιαίτερα για τις δωρεές από την 'Οδησσό θά πρέπει να τονίσουμε ότι αντιπροσώπευαν 210 ρούβλια, που συγκεντρώθηκαν από τους Γ. Βαγιάτη, Ι. Πατρίκη και Γ. Καραβάκη. Τις μεγαλύτερες δωρεές έκαναν ο Κων. Ζαπέτης (50 ρούβλια), που χαρακτηρίστηκε προστάτης, ή εταιρεία Ν. Βαγιάτης και Υιός (15 ρούβλια), που χαρακτηρίστηκε ευεργέτης, και οί Π. Παπαϊωάννου και 'Ι. Γιαλλούρης (10 ρούβλια), που χαρακτηρίστηκαν δωρητές. Οί υπόλοιποι 33 πρόσφεραν από 1/2 έως 6 ρούβλια. Οί εισφορές αυτές στάλθηκαν από την 'Οδησσό με δύο «έμπορευματικές» σε φράγκα 560, που εξαργυρώθηκαν σε γρόσια¹.

Χαρακτηριστικές είναι και οί χειρονομίες των εργατών και των λεμβούχων, που ο καθένας πρόσφερε από 1/2 έως 7 ημερομίσθια. 'Η προσφορά των λεμβούχων ήταν μεγαλύτερη, αν λάβουμε υπόψη ότι 10 πρόσφεραν 732 γρόσια το 1902, ενώ οί ευεργέτες που ήταν 30 πρόσφεραν 329 γρόσια. Πάντως εκείνο που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι οί δωρεές προσφέρονταν κάθε φορά που παιρνόταν μιὰ πρωτοβουλία «έξω» από την Κοινότητα, όπως στα χρόνια 1902 και 1909. Αυτό οδηγεί ίσως σε κάποια υπόθεση ότι οί Νισύριοι της διασποράς συνεργάζονταν καλύτερα με τις 'Αδελφότητες, παρά με την Κοινοτική αρχή. Τοῦτο αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι ή διαλυθείσα στην 'Οδησσό 'Αδελφότητα είχε δωρήσει στο Σωματείο «'Ομόνοια» το χρηματικό της υπόλοιπο, το οποίο άναζητούσε με συνεχείς έπιστολές από τον εκεί εγκαταστημένο Γεώργ. Ν. Κουλάκη².

Οί δωρεές ουσιαστικά για το Λιμάνι δέν ήταν μόνο αυτές που καταχωρούνται στον παραπάνω πίνακα, ούτε κι ένα σημαντικό μέρος των μετοχών του όμολογιακού δανείου, που δέν πληρώθηκαν, τὰ «δανεικά κι' άγύριστα», κατά τη λαϊκή Νισύρική έκφραση, αλλά και όσα ποσά αντιπροσώπευαν την έθελοντική εργασία όλων των κοινωνικών τάξεων του νησιού στο προσκλητήριο του Λιμανιού.

1. Σ.Α.Θ. 1902, σ. 4-6.
2. Παράρτημα Α9, Α23.

7.5. ΛΟΙΠΟΙ ΠΟΡΟΙ

“Ένας έξ ίσου σημαντικός πόρος, που κάλυψε τὸ 1/4 περίπου τῶν συνολικῶν δαπανῶν τοῦ ἔργου τοῦ Λιμανιοῦ, ἦταν διάφορα ἔσοδα, που ἐξασφάλισαν ἀπὸ προσωπικὲς εἰσφορὲς καὶ ἐκδηλώσεις οἱ ἄνθρωποι τῶν Σωματείων τοῦ Λιμανιοῦ, τοῦ «Ἁγίου Θεολόγου» (1902) καὶ τῆς «Ὁμόνοιας» (1909). Στὴν κατηγορία τῶν πόρων αὐτῶν ἀνήκουν οἱ συνδρομὲς τῶν μελῶν τῶν Σωματείων αὐτῶν, που ἀνήλθαν στὰ 9.490 γρόσια καὶ ξεπέρασαν τὰ ποσὰ τῶν δωρεῶν καὶ τοῦ ὁμολογιακοῦ δανείου. Πρόκειται κι ἐδῶ γιὰ προαιρετικὲς εἰσφορὲς τῶν προκρίτων τοῦ νησιοῦ γιὰ τὸ ἔργο. Οἱ διάφορες ἐκδηλώσεις ἦταν μιὰ ἄλλη πηγή που ἀπέφερε ἕνα ἀντίστοιχο πρὸς τὶς συνδρομὲς ποσό, δηλαδὴ 9.179 γρόσια γιὰ τὴν περίοδο που ἐρευνοῦμε (1886-1912). Ἡ πιὸ σημαντικὴ καὶ «ἀποδοτικὴ» ἐκδήλωση ἦταν τὸ τραπέζι που συνοδευόταν καὶ μὲ χορὸ (κούπα), καὶ γινόταν στὶς 26 Σεπτεμβρίου, γιορτὴ τοῦ Σωματείου του «Ἁγίου Θεολόγου» καὶ ἀργότερα στὴν ἐπέτειο τῆς Ἀδελφότητος «Ὁμόνοια», που γιορταζόταν τῆ δευτέρῃ Κυριακῇ κάθε Ἰουλίου. Ἄλλη ἐκδήλωση ἦταν ἡ ἱεροτελεστία στὴν πρώτη τοῦ χρόνου (Ἁγίου Βασίλειος) καὶ ἡ διανομὴ πρόσφορων ἔναντι καταβολῆς εἰσφορᾶς. Ἐπίσης ὁ γύρος τοῦ Σταυροῦ τὰ Θεοφάνεια, ὅπου ψάλλονταν καὶ τὰ κάλαντα, ἡ ὀργάνωση συμποσιῶν (συνεστιάσεων) καὶ τέλος ἡ ὀργάνωση θεατρικῶν παραστάσεων, κυρίως στὰ Λουτρά, πρὸς ψυχαγωγία καὶ τῶν πελατῶν, ἦταν οἱ ἄλλοι πόροι τῆς κατηγορίας τῶν ἐκδηλώσεων που ἐξασφάλισαν τὰ Λιμενικὰ Σωματεία.

Στὸν παραπάνω πίνακα ὑπάρχουν ἀκόμα δύο κονδύλια ἐσόδων, ἡ ἐκποίηση ἀκινήτων καὶ τὰ διάφορα. Στὴν ἐκποίηση ἔχει καταχωρηθεῖ τὸ προῖον ἀπὸ τὴν πώληση μιᾶς μάντρας στὶς Σιδῶνες (210 γρ.) στὸν Σφακιανὸ καὶ ἑνὸς κτήματος (1.140 γρ.) τῆς Ἐκκλησίας «Ποταμίτισσα» στὴ θέση Εὐαγγελίστρια στὸν Καραβοκύρη¹. Τέλος στὰ διάφορα ἔσοδα εἶχαν καταχωρηθεῖ τὰ ὅσα εἰσέπραξαν ἀπὸ τὴ διάθεση ὑλικῶν (419 γρ.), ἀπὸ τόκους (317 γρ.) καὶ ἀπὸ τὴν ἀποστολὴ δελταρίων (178 γρ.). Τὰ δελτάρια που στέλνονταν πρὸς τὰ ἀντεπιστέλλοντα κυρίως μέλη τῶν Σωματείων που βρισκόνταν ἐκτὸς Νισύρου καὶ στὶς γιορτὲς καὶ ἐπετείους ἦταν μιὰ ἔμμεση ὑπόμνηση γιὰ τὴν ἀποστολὴ κάποιας εἰσφορᾶς ὑπὲρ τοῦ λιμενικοῦ ἔργου. Τὰ δελτάρια αὐτὰ τυπώνονταν στὴ Σμύρνη καὶ περιεῖχαν τοπία προφανῶς τῆς Νισύρου (Λουτρά, Σπηλιανὴ κ.ἄ.).

“Ὅπως φάνηκε ἀπὸ τὴν ἀνάλυση που κάναμε τῶν πόρων τοῦ Λιμανιοῦ, οἱ ἄνθρωποι που κατὰ καιροὺς πῆραν πρωτοβουλίες νὰ κατασκευά-

1. Ε.Ε. 1884, σ. 11.

σουν τὸ ἔργο αὐτό, εἶχαν ἐπιστρατεύσει ὅλα τὰ μέσα καὶ τὶς προσωπικὲς τοὺς δυνάμεις γιὰ νὰ ἀποκτήσει ἡ πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ τὸ Λιμάνι τῆς.

8. ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ὅταν ξεκίνησα νὰ γράψω λίγα λόγια γιὰ τὶς πρώτες προσπάθειες ποὺ ἔκαμαν οἱ συμπατριῶτες μου στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας γιὰ νὰ ἀποκτήσει τὸ Μανδράκι τῆς Νισύρου λιμάνι, οἱ πληροφορίες ποὺ ὑπῆρχαν ἀπὸ τοὺς γεροντότερους τοῦ νησιοῦ ἦταν πῶς ὁ Νικόλας τοῦ Γενᾶ, ὁ Γιάκουμος τοῦ Καφεζῆ καὶ ὁ Νικόλας ὁ Κορδιστὸς κουβαλοῦσαν ἀπὸ τὴν «Καράβα» πέτρες καὶ τὶς ἔριχναν στὸν Ἅγιο Θεολόγο γιὰ τὸ Λιμάνι. Δὲν μποροῦσα νὰ φανταστῶ ὅτι ἡ «ἀνακάλυψη» τῆς ὁμολογίας τοῦ δανείου στὰ κατάλοιπα τοῦ Προκόπη τοῦ Σακλαρῆ καὶ κυρίως τὰ διασωθέντα βιβλία καὶ κατάστιχα στὸ Δῆμο Μανδρακίου ποὺ περισυνέλεξε ὁ προοδευτικὸς ἐκεῖνος Δήμαρχος Γ. Καμμάς, «ἀποσκωληκόβρωτα ντουλάπια καὶ κονιορτώδεις πίθους»¹, θὰ μοῦ ἔδιναν τὸ ὑλικὸ ποὺ μετέτρεψε τὴν πρόθεσή μου γιὰ «λίγα λόγια» σὲ πραγματεία. Τώρα πιὰ ξέρουμε περισσότερα γιὰ τὸ Λιμάνι τοῦ Ἁγίου Θεολόγου καὶ ἐλπίζω ὅτι ἄλλοι μετὰ ἀπὸ ἐμένα, συνεχίζοντας τὴν ἔρευνα, θὰ ὀλοκληρώσουν τὴ μελέτη μέχρι καὶ τὶς μέρες μας.

Ρόδος, Δεκέμβρης 1980

Μ.Ι.Λ.

1. Π.Δ. 1915, σ. 325 (Λογοδοσία Δημάρχου Γ. Καμμά 13 Σεπτεμβρίου 1920).

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Δημογερόντων¹ Κοινότητας Μανδρακίου Νισύρου κατά δημογεροντικές περιόδους² των ετών 1885 - 1912³

1884-1885 (1 Μαρτίου-28 Φεβρουαρίου)	Νικόλαος Γενᾶς ⁴
1885-1886 (1 Μαρτίου-28 Φεβρουαρίου)	Ίάκωβος Καφεζῆς Μιχαήλ Κόκκινος
1886	Νικήτας Κωνσταντινίδης ⁵
1887	Νικόλαος Μ. Ζαπέτης Κων. Σακλαρῆς Μιχ. Κατσιματίδης
1888	Νικόλαος Γενᾶς Κων. Ν. Σακλαρῆς Ίάκωβος Χατζηδημητρίου
1889	Ίάκωβος Καφεζῆς Πασχάλης Στρίκης
1890	Κων. Ν. Σακλαρῆς
1891	Νικόλαος Γενᾶς Πασχάλης Στρίκης
1892	Νικόλαος Κορδιστὸς Ίάκωβος Χατζηδημητρίου
1893	Νικόλαος Κορδιστὸς Ίάκωβος Χατζηδημητρίου Ίάκωβος Καφεζῆς

1894	Ἀριστείδης Φωτιάδης Νικόλαος Κορδιστός
1895	Ἰάκωβος Καφεζῆς Κων. Ν. Σακλαρῆς
1896-1897	Νικόλαος Κορδιστός Γεώργ. Πετροῦτσος
1897-1898 (Μάρτιος-Μάρτιος)	Μιχαήλ Κατσιματίδης Ἰωάννης Κ. Κόκκινος
1898-1899 (Μάρτιος-Ἀπρίλιος)	Νικόλαος Γενᾶς Νικήτας Κωνσταντινίδης
1899-1900 (Ἀπρίλιος-Μάρτιος)	Ἰωάννης Φωτιάδης Ὀδυσσεύς Σακελλαρίδης Ἰάκωβος Καφεζῆς
1900-1901 (Μάρτιος-Ἀπρίλιος)	Πασχάλης Δημητρίου Στρίκης Κων. Ν. Σακλαρῆς
1901-1902 (Ἀπρίλιος-Μάρτιος)	Νικ. Ἐμμ. Παπαϊωάννου Ἰάκωβος Καφεζῆς
1902 (3 Μαρτίου-7 Σεπ/βρίου)	Ἰωάννης Μ. Φωτιάδης Βασ. Δ. Τσατσαρώνης ⁶
1902-1903 (8 Σεπτεμβρίου-7 Ἀπριλίου)	Κων. Ν. Σακλαρῆς Νικήτας Κωνσταντινίδης
1903-1904 (8 Ἀπριλίου-1 Μαρτίου)	Ἀριστείδης Φωτιάδης Πασχάλης Δημητρίου Στρίκης
1904-1905 (Μάρτιος-19 Μαρτίου)	Ἀριστείδης Φωτιάδης Ἀνδρῆκος Γ. Βρούζου
1905-1906 (20 Μαρτίου-25 Φεβρουάριος)	Ὀδυσσεύς Σακελλαρίδης Νικήτας Κωνσταντινίδης
1906-1907 (26 Φεβρουαρίου-Μάρτιος)	Γεώργιος Παπαδόπουλος Νικόλαος Καρβαίνης
1907-1908 (17 Μαρτίου-Φεβρουαρίου)	Ἐμμ. Κατσιματίδης Ἀνδρῆκος Γ. Βρούζου
1908-1909 (9 Μαρτίου-Μάρτιος)	Νικόλαος Γενᾶς Νικ. Ἐμμ. Παπαϊωάννου
1909-1910 (9 Μαρτίου-Μάρτιος)	Ἰωάννης Φωτιάδης Ἰωάννης Γ. Κατσιματίδης

1910-1911 (7 Μαρτίου-Μάρτιος)	Γεώργιος Βαγιάτης Ἡλίας Κατσιματίδης
1911-1912 (23 Μαρτίου-Μάρτιος)	Ἐμμ. Κατσιματίδης Ἰάκωβος Καφεζῆς ⁷
1912-1913 (4 Μαρτίου-Δεκέμβριος)	Ἰωάννης Φασουλαρίδης Γεώργιος Βαγιάτης Ἰωάννης Γ. Κατσιματίδης

1. Οἱ δημογέροντες, αἰρετοὶ ἄρχοντες ἐπὶ Τουρκοκρατίας τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος μὲ διοικητικὴς καὶ ἀστυνομικὴς ἐξουσίες, ἦταν συνήθως δύο ἕως τρεῖς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ πρῶτος στὴ σειρά ἦταν ὁ Πρόεδρος τῆς Δημογεροντίας καὶ οἱ ἄλλοι ἀπλῶς δημογέροντες ἢ Πάρεδροι. Ταυτόχρονα μὲ τὴ Δημογεροντία ἐκλεγόταν καὶ τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο ἀπὸ 6 ἕως 8 μέλη, καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ Γραμματεάς, πού συμπλήρωναν τὴ Δημογεροντία. Τὴν περίοδο αὐτὴ Γραμματεῖς διετέλεσαν κατὰ σειρά οἱ: Νικήτας Κωνσταντινίδης, Ἰάκωβος Χατζηδημητρίου, Νικόλαος Κορδιστός, Γεώργιος Πετροῦτσος, Ὀδυσσεύς Σακελλαρίδης, Βασ. Τσατσαρώνης, Ἰωάν. Φασουλαρίδης καὶ Γεώργ. Σακελλαρίου.

2. Ἡ δημογεροντικὴ περίοδος διαρκεῖ συνήθως ἕνα χρόνο, ἀπὸ Μάρτιο σὲ Μάρτιο. Γιά τὰ χρόνια 1896-1897 δὲν μπορέσαμε νὰ ἐξακριβώσουμε ἀκριβῶς τὶς περιόδους, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἰσχύουν τὰ ἴδια.

3. Περιλαμβάνει τὶς Δημογεροντίες ἀπὸ τὴ θεμελίωση τοῦ Λιμανιοῦ (2 Ἀπριλίου 1885) μέχρι τὸ τέλος τῆς Τουρκοκρατίας (29 Ἀπριλίου 1912).

4. Στὴν ἐκκαθάριση τῆς διαχειρίσεως τῆς περιόδου αὐτῆς περιλαμβάνονται καὶ οἱ μισθοὶ παρέδρων (δημογερόντων), χωρὶς νὰ ἀναγράφονται τὰ ὄνόματά τους.

5. Τὸ ἴδιο κι ἐδῶ ἐνὸς παρέδρου (δημογέροντα).

6. Παραιτήθηκαν καὶ ἔγιναν ἐκλόγες γιὰ τὴν ἀντικατάστασή τους.

7. Παραιτήθηκε καὶ ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸν Ι. Φασουλαρίδη.

A2

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

Γενικῶν Συνελεύσεων Σωματείου «Ἄγιος Θεολόγος» 1902 - 1904

(Δημοσιεύονται ἀκριβῶς ὅπως καταχωροῦνται στὰ βιβλία)

Συνεδρίασις Α΄

Συνελθόντα σήμερον τὰ μέλη τοῦ νεοσυσταθέντος Σωματείου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἄγιος Θεολόγος» σκοπὸν ἔχοντος τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ λιμένος προέβησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Σωματείου. Ἐξελέγησαν δ' ὡς τοιοῦτοι: πρόεδρος μὲν ὁ κ. Ἰ. Φωτιάδης, ταμίας ὁ κ. Γ. Παπαδόπουλος, εἰσπράκτωρ ὁ κ. Φ. Ι. Φιλίππου καὶ γραμματεὺς ὁ κ. Ι. Φασουλαρίδης.

Τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπιφυλάσσονται νὰ συντάξωσι Κανονισμόν ὃν θὰ ἀναγνώσωσιν εἰς δευτέραν συνεδρίασιν καὶ ἐγκριθέντος θὰ ἐκτυπωθῆ, ὡς καὶ διπλότυπα ἐσόδων καὶ ἐξόδων μετὰ σφραγίδος.

Ἡ ἐπιτροπὴ θὰ ἐργάζεται ἀνεξαρτήτως μὲν τῆς Δημογεροντίας, ὁ-

φείλει πλὴν αὕτη νὰ χορηγεῖ πᾶσαν αἰτηθεῖσαν βοήθειαν πρὸς τὴν ἐκτέ-
λεσιν τοῦ σκοποῦ της.

Ἐν Νισύρῳ τῆ 1ῃ Ἰανουαρίου 1902

Τὰ μέλη τοῦ Σωματείου

Ν.Ε. Παπαϊωάννου
Ἄριφ. Ἐφέντης Τελώνης
Θεόφιλος Ν. Κωλέττης
Νικήτας Μπαγιατίης
Γ. Παπαδόπουλος
Φίλιππος Ι. Φιλίππου
Π. Ἰωάννης Ζαννῆς
Ι. Φωτιάδης
Β. Παπανικολάου
Προκόπιος Σακλαρῆς
Κων. Φιλίππου
Σταμάτης Πόδιας

Ἄνδρικός Γ. Μπρούζου
Ἡλίας Κατσιματίδης
Νικόλαος Χριστοφῆς
Μ. Βασιλείου
Γεώργιος Μ. Χρυσοτίμου
Νικόλαος Θεοδώρου
Ἰωάννης Ε. Πατρικῆς
Κωνσταντῖνος Γ. Βουτσᾶς
Ἰωάννης Γ. Καμπανῆς
Ν. Οἰκονομίδης
Παναγιώτης Γιαννάκης
Μιχαὴλ Χ. Μιχαήλ

Συνεδρίασις Β'

Δευτέρας Γ. Συνεδριάσεως γενομένης σήμερον τὴν 13 Ἰανουαρίου τοῦ
ἔτους 1902 διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ συνταχθέντος Κανονισμοῦ, ὡς ἐν τῷ
προηγουμένῳ πρακτικῷ ἀναφέρεται, ἀνεγνώσθη καὶ ἐνεκρίθη παρ' ὄλων
τῶν παρευρεθέντων μελῶν οὗτος, ἀπεφασίσθη πρὸς τούτοις ἡ πρώτη δαπά-
νη τῶν εἰσπραχθησομένων χρημάτων νὰ γίνῃ διὰ τε τὴν ἐπιδιόρθωσιν τοῦ
βυντσιοῦ καὶ τῶν σιδηρῶν ἐλασμάτων διὰ ἐπίστρωσιν τοῦ δρόμου.

Τὰ παρευρεθέντα μέλη

- Ὁ Ἠγούμενος Κύριλλος
- Ὁ Πρόεδρος Ι. Φωτιάδης
- Ὁ Ταμίας Γ. Παπαδόπουλος
- Ὁ Εἰσπράκτωρ Φιλ. Ι. Φιλίππου
- Ὁ Γραμματεὺς Ι. Φασουλαρίδης

Βασίλειος Παπαῖ Νικολάου
Ἡλίας Ν. Κατσιματίδης
Ἄριστειδης Φωτιάδης

Νικόλαος Χριστοφῆς
Γ. Φιλίππου
Κ. Μουλλῶς

Ἰωάννης Ε. Πατρύκης
Ἰωάννης Γ. Καμπανῆς
Κων/νος Γ. Τσατσαρωνίδης
Α. Γ. Κατσιματίδης
Γ. Μ. Χρυσοτίμου
Νικόλαος Θεοδώρου
Ν. Γ. Καραγιάννη
Κων. Καπίτης
Κων. Ν. Κλούτσης
Ἀντώνιος Βασιλείου
Παναγιώτης Γιαννάκης

Ἰωάννης Δ. Γιαννίδης
Γεώργιος Παν. Κέντρης
Π. Ν. Βροντάλαλος
Ν. Ε. Παπαϊωάννου
Ἰάκωβος Γ. Καφεζῆς
Ἀνδρῆκος Γ. Μπρούζου
Κωνσταντῖνος Γ. Κουλιανοῦ
Γεώργιος Κ. Κουλάκης
Ὁ. Γιωργάκη
Προκόπιος Ι. Σακλαρῆς
Κων. Ἐκκλησιάρχης

Συνεδρίασις Γ'

Σήμερον τὴν 12ην Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1902, Συνεδριάσεως γενομένης ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Δημοτικῆς Σχολῆς συνεζητήθη ἐν ταύτῃ καὶ ἀπεφασίσθησαν τὰ ἑξῆς:

1ον. Τὴν προσεχῆ Τρίτην, 16 ὁδεύοντος, νὰ γίνῃ συμπόσιον εἰς τὰ Κοινοτικά λουτρά καὶ προσφέρῃ ἕκαστος ὅ,τι βούλεται, ἵνα ἀρχίσῃ ἡ ἐργασία τοῦ λιμένος ὀριστικῶς τὴν 24ην ἰδίου μηνὸς ἡμέραν Τετάρτην.

2ον Ἀρξαμένης τῆς ἐργασίας θὰ διορισθῇ ἄτομον τι παρὰ τῆς Ἐπιτροπῆς ὅπως ἐπιβλέπῃ καὶ διευθετῇ τὴν ἐργασίαν ἐπισταμένως, ἀντὶ ὀρισθησομένης παρὰ τῆς Ἐπιτροπῆς ἀμοιβῆς.

3ον Κατὰ τὸ ἐνεστῶς ἔτος θὰ στρωθῇ τὸ πρῶτον διὰ τῶν ἐλασμάτων ὁ δρόμος καὶ θὰ στερεωθῶσιν τὰ πρὸ πακτῶν ριχά.

Οἱ παρευρεθέντες

Κωνστ. Παρθεσιάδης
Γεώργιος Φιλίππου
Βασίλειος Π. Νικολάου
Ἀντώνιος Βασιλείου
Κων. Τσατσαρωνίδης
Α. Γ. Κατσιματίδης
Παντελλῆς Βροντάλαλος
Νικόλαος Νικολάου
Γεώργιος Κ. Κουλάκη
Περουλλῆς Φραζῆ

Πολυχρόνης Δ. Κων/τίνου
Νικόλαος Ε. Μακρογιάννης
Γεώργιος Ε. Μακρογιάννης
Κ. Ν. Κλούτσης
Κ. Περδίκης
Ι. Χ. Νικήτας
Ἀναστ. Δημητρίου
Ι. Α. Ἀντωνᾶ
Π. Βρονταλάλου
Νικόλαος Καράγιαννης

Ίάκωβος Κωστῆ
Παναγιώτης Γιαννάκη
Σπυρ. Ἀχιλέας
Γ. Πικραμένος
Ν. Μηλλᾶς
Ίάκωβος Γ. Ὀρφανὸς
Δ. Σακλαρίδης

Ἐμμ. Ν. Ππ Ἐμμανουήλ
Γεώργιος Φραντζῆς
Γεώργιος Παπ. Κέντρης
Μιχαήλ Β. Κυπραῖος
Νικόλαος Κ. Φραντζῆ
Δ.Κ. Ξένος
Παν. Κεφαλιανὸς

Ἡ Ἐπιτροπὴ

Ὁ Πρόεδρος Ι. Φωτιάδης
Ταμίας Γ. Παπαδόπουλος
Εἰσπράκτωρ Φ. Ι. Φιλίππου
Γραμματεὺς Ι. Φασουλαρίδης

A5

Σήμερον τὴν 1ην Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1903 Γ. Συνελεύσεως γενομένης ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Σχολῆς ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ ἑορτῇ, κατόπιν λογοδοσίας τῆς Λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς περὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν ἐτησίων εἰσφορῶν καὶ ἐξόδων, διωρίσθη ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ, ἐκ τῶν κ.κ. Ι. Μ. Κατσιματίδης, Κ. Παρθεσιάδου καὶ Ὁδ. Σακελλαρίδης, ἧτις μετὰ τὴν γενικὴν ἐκκαθάρισιν τῆς Λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐν προσεχεῖ συνεδριάσει, θέλει δοθῆ λόγος τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς.

Οἱ προσελθόντες

Κ. Μουλλὸς
Βασίλειος Π. Νικολάου
Μιχαήλ Β. Κυπραῖος
Γ. Φιλίππου
Νικόλαος Μ. Χρυσότιμος
Γεώργιος Μ. Χρυσότιμος
Κ. Φιλίππου
Χ. Α. Λυβίτσης
Α. Γ. Κατσιματίδης
Ν. Χριστοφῆς
Κ. Τσατσαρώνης
Προκόπιος Σακλαρίδης
Παναγιώτης Γιαννάκη
Κ. Ἐκκλησιάρχης

Γ. Βαγιάτης
Κων. Π. Καπίτης
Ε. Μακρογιάννης
Γ. Ε. Μακρογιάννης
Νικ. Κορωναῖος
Ι. Γ. Καμπανῆ
Ν. Καπίτης (;)
Ν. Οἰκονομίδης
Λάζαρος Α. Μαυρουδῆς
Γεώργιος Α. Μαυρουδῆς
Γ. Ν. Συριώτης
Δ. Κ. Ξένος
Π. Ν. Βροντάλαος

Σήμεραν τῆ 19 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1903, Γ. Συνελεύσεως γενομένης, Ἰον. Ἀνεγνώσθη παρὰ τῶν κ.κ. Ὁδ. Σακελλαρίδου καὶ τῶν μελῶν τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς ἡ γενομένη ἐκκαθάρισις τῶν λ/σμῶν τῆς Λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς.

2ον. Διωρίσθη ταμίαις ὁ Ἠγούμενος κ. Κύριλλος, τοῦ κ. Γ. Παπαδοπούλου παραιτηθέντος, τὰ δὲ ἕτερα μέλη κ.κ. Φωτιάδης πρόεδρος, Φ. Φιλίππου εἰσπράκτωρ, καὶ Ι. Φασουλαρίδης γραμματεὺς, παραδεχθέντων ἔμειναν καὶ κατὰ τὸ ἐνεστῶς ἔτος.

Οἱ προσελθόντες

Κ. Μουλλῶς	Κων. Π. Καπίτης
Βασίλειος Π. Νικολάου	Ν. Ε. Μακρογιάννης
Μιχαήλ Β. Κυπραῖος	Γ. Ε. Μακρογιάννης
Γεώργ. Φιλίππου	Ν. Κορωναῖος
Νικόλαος Μ. Χρυσοτίμου	Ι. Γ. Καμπανῆς
Γεώργιος Μ. Χρυσοτίμου	Ν. Ζεπέτης (;)
Κ. Φιλίππου	Ν. Οἰκονομίδης
Χ. Α. Λυβίτσης	Λάζαρος Α. Μαυρουδῆς
Α. Γ. Κατσιματίδης	Γεώργιος Α. Μαυρουδῆς
Ν. Χριστοφῆς	Γ. Ν. Συριώτης
Κ. Τσατσαρώνης	Ἐμμ. Ν. Ππ Ἐμμανουήλ
Προκόπιος Σακλαρίδης	Ἰακ. Κώστας
Παναγιώτης Γιαννάκη	Δ. Κ. Ξένος
Κ. Ἐκκλησιάρχης	Π. Βροντάλαλος
Γ. Βαγιάτης	Ι. Μ. Κατσιματίδης

Σήμεραν τὴν 13 Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1904, συνελεύσεως γενομένης ἀφορώσης περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐργασία τοῦ λιμένος κατόπιν τοῦ ἐπισυμβάντος ἀτυχήματος, ἀπεφασίσθη παμπηφεῖ ὅπως ἐπὶ τοῦ πρώτου κατασκευασθῆ κασόνη ἀνάλογον ἐπὶ τῶν ἀβαθῶν ὑδάτων, κατόπιν δὲ καὶ δεύτερον πρὸς στερέωσιν τοῦ πρώτου κατὰ τὸ ἐνεστῶς ἔτος καὶ τοῦτο.

Οἱ προσελθόντες

Ὁ Ἠγούμενος Κύριλλος
 Ι. Φωτιάδης
 Φ. Φιλίππου

Ν. Κωνσταντινίδης
Μ. Κατσιματίδης
Ἰωάν. Ν. Γεννάς
Γ. Ν. Συριώτης
Γεώργ. Φιλίππου
Ν. Καρβαίνης
Ἰω. Ρωσέτος
Παναγιώτης Γιαννάκη
Α. Ι. Κατσιματίδης

Ν. Οἰκονομίδης
Α. Φιλίππου
Ν. Μουλλός
Γ. Κωνστῆς
Σπύρος Υ. Κουρούνης
Μ. Λογοθέτης
Ἰ. Σακελλαρίδης
Χαράλαμπος Λυβίτσας

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

Γενικῶν Συνελεύσεων καὶ Διοικητικοῦ Συμβουλίου Ἀδελφότητος «Ὁμόνοια» 1908 - 1910

(Δημοσιεύονται ἀκριβῶς ὅπως καταχωροῦνται στὰ βιβλία)

Α8

Συνεδρία Αἱ Γενικῆ

Σήμερον τὴν 28ην Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1908 συνελθόντα τὰ τακτικὰ μέλη τῆς νεοσυσταθείσης Ἀδελφότητος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ὁμόνοια» ἐν τῇ Δημοτικῇ Σχολῇ, ἧς σκοπὸς κατὰ τὸ καταστατικὸν ἔσται ἡ ἐξακολούθησις ἐργασίας τοῦ λιμένος ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀρωγὴ εἰς κοινωφελεῖς σκοπούς, τῇ προσκλήσει τῶν ἰδρυμάτων τῶν καὶ ἀποτελούντων τὸ προσωρινὸν προεδρεῖον κ. Μιλτιάδης Ἰ. Λογοθέτης, Γεωργίου Ν. Βαγιάτης, Φιλίππου Ἰ. Φιλίππου, Ἐμμανουήλ Γ. Πετρούτσου, Νικολάου Οἰκονόμου καὶ Γεωργίου Μουλλοῦ, ἔνθα πρῶτην συνεδρίασιν σκοπὸν ἔχουσαν τὴν ἐκλογὴν τοῦ τακτικοῦ Προεδρεῖου καὶ τεσσάρων συμβούλων διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ἐγένετο κατὰ πρῶτον ἡ κατάλληλος εἰσήγησις ὑπὸ τοῦ κ. Μιλτιάδης Λογοθέτης καὶ ἀκολούθως ἐγένετο ἡ ψηφοφορία ὑπὸ τῶν 43 μελῶν παρευρεθέντων, ὡς τὸ βιβλίον παρουσιάσεων ἀποδεικνύει ἐκ τῶν 65 τακτικῶν μελῶν τῶν μέχρι τοῦδε ἐγγραφέντων.

Μεθ' ὃ γενομένης διαλογῆς τῶν ψήφων ἐξελέγησαν δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας πρόεδρος μὲν ὁ κ. Μιλτιάδης Λογοθέτης, γραμματεὺς ὁ κ. Ἐμμανουήλ Γ. Πετρούτσος, ταμίας ὁ κ. Γεώργιος Ν. Βαγιάτης, εἰσπράκτωρ ὁ κ. Φίλιππος Ι. Φιλίππου καὶ σύμβουλοι οἱ κ.κ. Ἰ. Σακελλαρίδης, Νικόλαος Ἐμμ. Παπαϊωάννου, Κωνσταντῖνος Γ. Μουλλός καὶ Γεώργιος Φιλίππου.

Λόγου γενομένου περὶ συζητήσεως ἐν τῇ παρουσίᾳ συνεδρία τοῦ ἐν

σχεδίων εύρισκομένου Κανονισμοῦ τῆς Ἀδελφότητος, ἡ ὀλομέλεια ἐπαφῆκε τὴν σύνταξιν αὐτοῦ εἰς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, δηλώσασα ὅτι θὰ ἐγκρίνη τοῦτον.

Ἀκολούθως ὁ ἐλλόγιμος κ. Γεώργιος Παπαδόπουλος ἐγερθεὶς ἀνέπτυξε λίαν εὐγλώττως τὰ ἐκ τῆς ὁμονοίας ἀγαθὰ καὶ καλὰ ἀποτελέσματα.

Μεθ' ὃ διελύθη ἡ συνεδρία.

Ὁ Πρόεδρος Μιλτ. Λογοθέτης
Ταμίας Γ. Βαγιάτης
Εἰσπράκτωρ Φ. Φιλίππου
Γραμματεὺς Ἐμμ. Πετροῦτσος

Οἱ Σύμβουλοι
Ὁδ. Σακελλαρίδης
Γεώργ. Φιλίππου
Ν. Ε. Παπαϊωάννου
Κ. Μουλλὸς

Α9

Ἐκτακτη συνεδρίασις τῆς 30ῆς Δεκεμβρίου 1908

Συνελθόντα τὰ μέλη τοῦ Προεδρείου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ τακτικοῦ προέδρου κ. Μιλτιάδου Λογοθέτη, συζητήθησαν καὶ ἐνεκρίθησαν τὰ ἑξῆς:

Αον. Νὰ σταλῆ ἐπιστολὴ πρὸς τὴν Σεβαστὴν Δημογεροντίαν Μανδρακίου, εἰδοποιοῦσα αὐτὴν περὶ τῆς συστάσεως τῆς Ἀδελφότητος καὶ ἐκζητοῦσα τὴν ὑποστήριξιν αὐτῆς εἰς πᾶσαν κοινωφελῆ ἐργασίαν ἐν τῷ μέλλοντι.

Βον. Ὅμοια τοιαύτη ἐπιστολὴ εἰδοποιητικὴ ν' ἀποσταλῆ πρὸς τὴν Α Σεβασμιότητα Μητροπολίτην Ἁγίου Ρόδου Κύριον κ. Ἰωακείμ.

Γον. Ἡ ἐπέτειος ἑορτὴ τῆς Ἀδελφότητος ἐνεκρίθη νὰ ἑορτάζηται τὴν δευτέραν Κυριακὴν τοῦ μηνὸς Ἰουλίου.

Δον. Νὰ ἀναρτηθῶσιν δύο φανοὶ χρωματιστοί, εἰς ἐπὶ τοῦ βραχίονος τοῦ λιμένος καὶ ὁ ἕτερος ἐπὶ τῆς ἀποβάθρας τοῦ αἰγιαλοῦ, συντηρουμένων ἀμφοτέρων ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος.

Εον. Νὰ δημοσιευθῆ ἡ σύστασις τῆς Ἀδελφότητος «Ὁμόνοια» εἰς τρεῖς ἐφημερίδας, εἰς τὴν «Ἀρμονίαν» τῆς Σμύρνης, εἰς μίαν ἐφημερίδα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὴν «Σημαίαν» τῆς Νέας Ὑόρκης, καὶ

ΣΤον. Νὰ συνταχθῆ ἐπιστολὴ, ἣτις νὰ σταλῆ πρὸς τὸν ἐν Μόσχᾳ κ. Γεώργιον Ν. Κουλάκην, δι' ἧς νὰ ζητηθῆ παρ' αὐτοῦ τὸ εἰς χεῖρας του εύρισκόμενον χρηματικὸν ποσὸν ἀποτελοῦν περιουσίαν τῆς ἄλλοτε ἐν Ὁ-

δησοῦ ὑφισταμένης ᾿Αδελφότητος καὶ τοῦτο κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἐν-
ταῦθα εὐρισκομένων μελῶν τῆς διαλυθείσης ἐκείνης ᾿Αδελφότητος, μεθ' ὃ
διελύθη ἡ συνεδρίασις.

Οἱ Σύμβουλοι

Ν.Ε. Παπαϊωάννου
Κ. Μουλλὸς
᾽Οδ. Σακελλαρίδης
Γεώργιος Φιλίππου

᾽Ο Πρόεδρος Μιλτ. Λογοθέτης

Ταμίας Γ. Βαγιάτης
Εἰσπράκτωρ Φ. Φιλίππου
Γραμματεὺς Ἐμμ. Πετροῦτσος

A10

Β' Τακτικὴ συνεδρίασις τῆς 7 Μαρτίου 1909

Συνελθόντα τὰ μέλη τοῦ Προεδρείου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τακτικοῦ
προέδρου κ. Μιλτιάδη Λογοθέτη, συνεζητήθησαν καὶ ἐνεκρίθησαν τὰ ἑξῆς,
προηγηθείσης τῆς ἀναγνώσεως ἀπαντητικῆς ἐπιστολῆς τῆς Α. Σεβασ. τοῦ
Μητροπολίτου Ρόδου κ. Ἰωακείμ, δι' ἧς συγχαίρει τὰ πρόσωπα τὰ σχόντα
τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συστάσεως τῆς ᾿Αδελφότητος εἰσευλογούντος τὸ
ὄλον ἔργον.

Αον. ᾿Ανατίθεται τῷ ἐκ τῶν συμβούλων κ. Κωνσταντίνῳ Γ. Μουλλῶ
ἡ φροντίς τῆς τοποθετήσεως ἐν τῷ καταλληλοτέρῳ τόπῳ τῶν δύο φανῶν,
τοῦ μὲν ἑνὸς ὡς ἀπεφασίσθη ἐν τῷ λιμένι, τοῦ δ' ἑτέρου ἐν τῇ ἀποβάθρᾳ τοῦ
αἰγιαλοῦ.

Βον. ᾿Εγκρίνεται ὁ διορισμὸς διμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐν τῷ χωρίῳ Νι-
κιῶν πρὸν τὸν σκοπὸν συλλογῆς ἐράνων ὑπὲρ τῆς ᾿Αδελφότητος καὶ ἐγγρα-
φῆς μελῶν καὶ ὡς τοιοῦτοι ὠρίσθησαν παμψηφεί τοῦ κ. Νικολάου Παπα-
χαρτοφύλης καὶ Δημητρίου Ι. Χαρτοφύλης, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἀνετέθησαν
τὰ καθήκοντα εἰσπράκτορος.

Μεθ' ὃ διελύθη ἡ συνεδρίασις.

Οἱ Σύμβουλοι

Κων. Μουλλὸς
Γεώργ. Φιλίππου
Ν.Ε. Παπαϊωάννου
᾽Οδ. Σακελλαρίδης

᾽Ο Πρόεδρος Μιλτ. Λογοθέτης

᾽Ο Ταμίας Γ. Βαγιάτης
᾽Ο Εἰσπράκτωρ Φ. Φιλίππου
᾽Ο Γραμματεὺς Ἐμμ. Πετροῦτσος

Συνελθόντα τὰ μέλη τοῦ Προεδρείου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ τακτικοῦ προέδρου κ. Μιλτιάδη Λογοθέτη πρὸς σύσκεψιν, δι' ἔορτασμον τῆς κατὰ τὸν Κανονισμὸν ὀρισθείσης ἐπετείου, συνεζητήθησαν καὶ ἐνεκρίθησαν τὰ ἑξῆς:

Αον. Νὰ τελεσθῆ λειτουργία ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ.

Βον. Δέσεις ἐπὶ τοῦ βραχίονος τοῦ λιμένος.

Γον. Γεῦμα ἐν τῷ προαυλίῳ τῆς Σχολῆς καὶ

Δον. Εἰς τὰ ἀντεπιστέλλοντα μέλη νὰ σταλῶσιν ταχυδρομικὰ δελτάρια, ὧν ἡ ἐκτύπωσις ἐνεκρίθη καὶ παρηγγέλθη εἰς Σμύρνην.

Μεθ' ὃ διελύθη ἡ συνεδρίασις.

Οἱ Σύμβουλοι

Κ. Μουλλὸς

Γεώργ. Φιλίππου

Ἰ. Οδ. Σακελλαρίδης

Ν. Ε. Παπαϊωάννου

ἽΟ Πρόεδρος Μιλτ. Λογοθέτης

ἽΟ Γραμματεὺς Ἰ. Εμμ. Πετροῦτσος

ἽΟ Ταμίας Γ. Ν. Βαγιάτης

ἽΟ Εἰσπράκτωρ Φ. Φιλίππου

Συνελθόντα σήμερον τὰ μέλη τοῦ Προεδρείου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ τακτικοῦ προέδρου κ. Μιλτιάδη Λογοθέτη καὶ ἀναγνώσαντα τὴν παραίτησιν τῶν ἐκ τῶν μελῶν τοῦ προεδρείου κ. Ἰ. Οδ. Σακελλαρίδη καὶ Νικολάου Ε. Παπαϊωάννου, ἐνεκρίθη καὶ ἀπεφασίσθη τὸ ἑξῆς:

Αον. ἽΕπειδὴ ἕκαστον τῶν μελῶν ἀρνεῖται ἐπὶ λόγῳ τιμῆς τὴν αἰτίαν, ἣν προφασιζόμενα τ' ἀνωτέρω μέλη παραιτοῦνται καὶ συνεπῶς αἴρεται πᾶσα αἰτία παραιτήσεως των, νὰ μὴ γίνῃ δεκτὴ ἡ παραίτησις των καὶ τοῖς δηλωθῆ τοῦτο ἐπισήμως.

Βον. Νὰ παρακληθῆ δι' ἐπιστολῆς ὁ Μητροπολίτης νὰ δηλωθῆ τὸ πρόσωπον ὅπερ εἶπε τοὺς λόγους, οὓς προφασιζόμενοι οἱ ἀνωτέρω παραιτοῦνται.

Μεθ' ὃ διελύθη ἡ συνεδρίασις.

Οἱ Σύμβουλοι

Ν.Ε. Παπαϊωάννου

Γεώργ. Φιλίππου

Ἰ. Οδ. Σακελλαρίδης

ἽΟ Πρόεδρος Μιλτ. Λογοθέτης

ἽΟ Γραμματεὺς Ἰ. Εμμ. Πετροῦτσος

ἽΟ Ταμίας Γ.Ν. Βαγιάτης

ἽΟ Εἰσπράκτωρ Φ. Φιλίππου

Συνελθόντα σήμερον τὰ μέλη τοῦ Προεδρείου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ τακτικοῦ προέδρου κ. Μιλτιάδη Λογοθέτη συνεσκέφθησαν καὶ ἀπεφάσισαν τὰ ἑξῆς:

Αον. Ἡ σύγκλησις αὐριον 10ης πρ.μ. γενικῆς ἐκτάκτου συνεδριάσεως ἀφορώσης τὴν ἔναρξιν ἐργασιῶν εἰς τὸν λιμένα καὶ ἐξακολούθησιν ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπουσι τὰ οἰκονομικὰ τοῦ ταμείου τῆς Ἀδελφότητος.

Βον. Νὰ προσκληθῆ καὶ ἡ τοπικὴ ἀρχὴ (Δημογεροντία), εἰς τὴν γενικὴν συνεδρίασιν πρὸς σύσκεψιν.

Μεθ' ὃ διελύθη ἡ συνεδρίασις.

Οἱ Σύμβουλοι
Ν.Ε. Παπαγιάννης
Γεώργ. Φιλίππου
Ὁδ. Σακελλαρίδης

Ὁ Πρόεδρος Μιλτ. Λογοθέτης
Ὁ Γραμματεὺς Ἐμμ. Πετροῦτσος
Ὁ Ταμίας Γ. Ν. Βαγιατῆς
Ὁ Εἰσπράκτωρ Φ. Φιλίππου

Συνελθόντα σήμερον 37 μέλη συμφώνως τοῦ βιβλίου παρουσιάσεων ἐξ 72 προσκληθέντων τακτικῶν μελῶν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ τακτικοῦ προέδρου κ. Μιλτιάδη Λογοθέτη εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Δημοτικῆς Σχολῆς καὶ ἀπαρτίσαντα ἀπαρτίαν συμφώνως τοῦ Κανονισμοῦ, συνδισκέφθησαν καὶ ἀπεφασίσθησαν τὰ ἑξῆς:

Αον. Νὰ στερεωθῆ τὸ ἄκρον τοῦ βραχίονος τοῦ λιμένος.

Βον. Διὰ τὴν περαιτέρω ἐξακολούθησιν τῆς ἐργασίας εἰς τὸ μέλλον νὰ ζητηθῆ ἡ γνώμη ειδικοῦ (μηχανικοῦ).

Γον. Ἡ ἀντικατάστασις παμψηφεί διὰ τοῦ κ. Γεωργίου Μουλλοῦ τοῦ ἀποχωρήσαντος Κωνσταντίνου Ι. Μουλλοῦ.

Μεθ' ὃ διελύθη ἡ συνεδρίασις.

Οἱ Σύμβουλοι
Γεώργιος Φιλίππου
Ὁδ. Σακελλαρίδης
Γεώργ. Ι. Μουλλός

Ὁ Πρόεδρος Μιλτ. Λογοθέτης
Ὁ Γραμματεὺς Ἐμμ. Πετροῦτσος
Ὁ Ταμίας Γ.Ν. Βαγιατῆς
Ὁ Εἰσπράκτωρ Φ. Φιλίππου

Συνελθόντα σήμερον τὰ μέλη τοῦ Προεδρείου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ τακτικοῦ προέδρου κ. Μιλτιάδη Λογοθέτη, συνεσκέφθησαν καὶ ἀπεφασίσθη:

Αον. Ἡ ἐκλογή τοῦ κ. Φιλίππου Κιουσέζη ὡς ἐπιστάτου εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ λιμένος μετὰ ἡμερομίσθιον δεκαεπτὰ (17) γρόσια.

Μεθ' ὃ διελύθη ἡ συνεδρίασις.

Οἱ Σύμβουλοι
Γεώργ. Ι. Μουλλός
Ὁδ. Σακελλαρίδης

Ὁ Πρόεδρος Μιλτ. Λογοθέτης
Ὁ Γραμματεὺς Ἐμμ. Πετροῦτσος
Ὁ Ταμίας
Ὁ Εἰσπράκτωρ Φ. Φιλίππου

Συνελθόντα σήμερον τὰ μέλη τοῦ προεδρείου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ τακτικοῦ προέδρου κ. Μιλτιάδη Λογοθέτη, συνεσκέφθησαν καὶ ἀπεφάσισαν τὰ ἑξῆς:

Αον. Ἐπειδὴ ἔνεκεν ἀπουσίας τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ εἰσπράκτορος δὲν ἐγένοντο αἱ δύο τακτικαὶ συνεδρίαὶ κατὰ τὸν Κανονισμόν τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου νὰ καταρτισθῇ γενικὸς ἰσολογισμὸς τῆς διαχειρίσεως τοῦ Σωματείου καὶ νὰ ἀναρτισθῇ εἰς τὸ κεντρικότερον μέρος τῆς πόλεως ἀπὸ αὐριον μετὰ μεσημβρίαν.

Βον. Νὰ ἐορτασθῇ ἡ πρώτη τοῦ ἔτους δι' ἱεροτελεστίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Ποταμιτίσσης καὶ διανομῆς προσφόρου εἰς τὰ μέλη τοῦ Σωματείου καὶ ἐπίτιμα μέλη τῆς νήσου μας.

Γον. Νὰ εὐχηθῇ τὸ νέον ἔτος ἡ Ἀδελφότης διὰ τῶν ταχυδρομικῶν δεληταρίων εἰς τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἀδελφούς.

Δον. Νὰ συγκληθῇ τὴν προσεχῇ Κυριακῇ γενικὴ συνεδρία, καθ' ἣν νὰ διορισθῇ ἡ δέουσα ἐξελεγκτικὴ ἐπιτροπὴ.

Μεθ' ὃ διελύθη ἡ συνεδρίασις.

Οἱ Σύμβουλοι
Γεώργιος Ι. Μουλλός
Ὁδ. Σακελλαρίδης

Ὁ Πρόεδρος Μιλτ. Λογοθέτης
Ὁ Γραμματεὺς Ἐμμ. Πετροῦτσος
Ὁ Ταμίας
Ὁ Εἰσπράκτωρ Φ. Φιλίππου

Συνελθόντα σήμερον τὰ μέλη τοῦ Προεδρείου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ τακτικοῦ προέδρου κ. Μιλτιάδη Λογοθέτη εἰς Γενικὴν Συνεδρίασιν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Δημοτικῆς Σχολῆς παρόντων καὶ 39 ἀδελφῶν κατὰ τὸ βιβλίον παρουσιάσεων ἐπὶ 76 εὐρισκομένων ἐνταῦθα, μὴ γενομένης τῆς συνεδριάσεως ταύτης τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν ἕνεκεν τῆς ἀπουσίας τοῦ κ. προέδρου,

Ἐξελέγη ἐξελεγκτικὴ ἐπιτροπὴ συνισταμένη ὑπὸ τοῦ κ. Ἰωάν. Φασουλαρίδη, Δημητρίου Λαμπάδη καὶ Γεωργίου Ἀλαμαγγίδη.

Ἀποχωρήσαντος τοῦ ταμίου κ. Γεωργίου Βαγιάτη διὰ λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς του καὶ γενομένης ψηφοφορίας ὑπὸ τῶν παρευρεθέντων 39 μελῶν ἐξελέγη τοιοῦτος ὁ κ. Δημήτριος Λαμπάδης.

Μεθ' ὃ διελύθη ἡ συνεδρίασις.

Οἱ Σύμβουλοι

Ὁδ. Σακελλαρίδης

Γεώργιος Ι. Μουλλῶς

Γ. Φιλίππου

Ὁ Πρόεδρος Μιλτ. Λογοθέτης

Ὁ Γραμματεὺς Ἐμμ. Πετροῦτσος

Ὁ Ταμίας Δημ. Λαμπάδης

Ὁ Εἰσπράκτωρ Φ. Φιλίππου

Συνελθόντα σήμερον τὰ μέλη τοῦ Προεδρείου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ τακτικοῦ προέδρου κ. Μιλτιάδη Λογοθέτη εἰς γενικὴν συνεδρίασιν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς δημοτικῆς Σχολῆς, παρόντων καὶ 43 ἀδελφῶν κατὰ τὸ βιβλίον παρουσιάσεων ἐπὶ 76 εὐρισκομένων ἐνταῦθα, ἀναβληθείσης τῆς παρουσίας συνεδριάσεως μέχρις σήμερον μὴ δυνηθείσης τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς ἕνεκεν ἐργασίας των πλέον ἐγκαίρως νὰ ἐξελέγξωσι τοὺς λ/σμούς,

Αον. Ἐν πρώτοις ἐγένετο ἡ λογοδοσία τῆς ἐξελέγξεως ὑπὸ τοῦ ἐκ τῶν ἐξελεγκτῶν κ. Γεωργίου Ἀλαμαγγίδη καὶ

Βον. Ἀπεφασίσθη νὰ μὴ διαγραφῶσι συμφώνως τοῦ Κανονισμοῦ οἱ καθυστεροῦντες μηνιαίας συνδρομᾶς ἀδελφοί.

Μεθ' ὃ διελύθη ἡ συνεδρίασις.

Οἱ Σύμβουλοι

Ὁδ. Σακελλαρίδης

Γεώργιος Ι. Μουλλῶς

Γεώργιος Φιλίππου

Ὁ Πρόεδρος Μιλτ. Λογοθέτης

Ὁ Γραμματεὺς Ἐμμ. Πετροῦτσος

Ὁ Ταμίας Δημ. Λαμπάδης

Ὁ Εἰσπράκτωρ Φ. Φιλίππου

Συνελθόντα σήμερον τὰ μέλη τοῦ Προεδρείου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ τακτικοῦ προέδρου κ. Μιλτιάδη Λογοθέτη, συνεσκέφθησαν καὶ ἀπεφάσισαν τὰ ἑξῆς:

Αον. Νὰ γραφῆ ἐπιστολὴ εἰς τὸν ἐν Καλύμνω κ. Ἰ. Ρουσειάδην περὶ μηχανικοῦ.

Βον. Νὰ δοθῆ διαταγὴ νὰ κάμωμεν μίαν τράπεζαν διὰ τὸ Γραφεῖον τῆς Ἀδελφότητος, ν' ἀγοράσωμεν 18 καθίσματα καὶ μίαν λάμπα.

Γον. Νὰ ἐγγραφῶμεν συνδρομηταὶ εἰς τὸ Δελτίον τῆς Βιομηχανικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἐπίσης εἰς τὸ Περιοδικὸν τοῦ Κολάρου «Τὰ Νέα Γεωποινικά».

Μεθ' ὃ διελύθη ἡ συνεδρίασις.

Οἱ Σύμβουλοι

Ἰ. Σακελλαρίδης

Γεώργ. Φιλίππου

Γεώργ. Ι. Μουλλός

Ὁ Πρόεδρος Μιλτ. Λογοθέτης

Ὁ Γραμματεὺς Ἐμμ. Πετροῦτσος

Ὁ Ταμίας Δημ. Λαμπάδης

Ὁ Εἰσπράκτωρ Φ. Φιλίππου

Συνελθόντα σήμερον τὰ μέλη τοῦ Προεδρείου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ τακτικοῦ προέδρου κ. Μιλτιάδη Λογοθέτη πρὸς σύσκεψιν δι' ἑορτασμὸν τῆς Β' ἐπετείου τῆς Ἀδελφότητος, ἀπεφασίσθησαν:

Αον. Ἱεροτελεστία (λειτουργία) ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῶ.

Βον. Νὰ μὴ γίνῃ δέησις ἐπὶ τοῦ βραχίονος τοῦ λιμένος.

Γον. Γεῦμα ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς παλαιᾶς Δημοτικῆς Σχολῆς.

Δον. Συνεπεῖα ἀναχωρήσεως τοῦ ταμῖα κ. Δημητρίου Λαμπάδη ἐπιβάλλεται ἡ ἀντικατάστασις ἐν Γενικῇ Συνεδρεῖα συγκαλουμένη τὴν 11 Ἰουλίου.

Εον. Νὰ σταλῆ καὶ πάλιν ἐπιστολὴ εἰς κ. Κουλάκην μετὰ τὸν κ. Δημήτριον Λαμπάδην.

Μεθ' ὃ διελύθη ἡ συνεδρίασις.

Οἱ Σύμβουλοι

Γεώργ. Φιλίππου

Γεώργ. Ι. Μουλλός

Ὁ Πρόεδρος Μιλτ. Λογοθέτης

Ὁ Γραμματεὺς Ἐμμ. Πετροῦτσος

Ὁ Ταμίας

Ὁ Εἰσπράκτωρ

Συνελθόντα σήμερον τὰ μέλη τοῦ Προεδρείου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ τακτικοῦ προέδρου κ. Μιλτιάδη Λογοθέτη εἰς γενικὴν συνεδρίασιν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Δημοτικῆς Σχολῆς παρόντων καὶ 35 ἀδελφῶν εἰς τὸ βιβλίον παρουσιάσεων ἐκ 66 εὑρισκομένων ἐνταῦθα μὴ γενομένης ἀπαρτίας τὴν 11 Ἰουλίου, πρὸς ἐκλογὴν ταμίας καὶ ψηφοφορίας γενομένης ἐξελέγη παμπηφειὸς ὁ Ἅγιος Καθηγούμενος ὡς Ταμίας καὶ εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ παραιτηθέντος συμβούλου κ. Νικολάου Ἐμμ. Παπαϊωάννου, ἐξελέγη ὁ κ. Ἰωάννης Φασουλαρίδης.

Μεθ' ὃ διελύθη ἡ συνεδρίασις.

Οἱ Σύμβουλοι	Ὁ Πρόεδρος Μιλτ. Λογοθέτης
Ὁδ. Σακελλαρίδης	Ὁ Γραμματεὺς Ἐμμ. Πετροῦτσος
Γεώργιος Ι. Μουλλῶς	Ὁ Ταμίας ὁ Ἐγούμενος Κύριλλος
Γεώργιος Φιλίππου	Ὁ Εἰσπράκτωρ
Ι. Φασουλαρίδης	

Συνελθόντα σήμερον τὰ μέλη τοῦ Προεδρείου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Αἰδεσ. Ἐγουμενοῦ ἀντιπροσωπεύσαντος τὸν τακτικὸν πρόεδρον κ. Μ. Λογοθέτην εἰς ἑκτακτον συνεδρίασιν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀειμνήστου Ἰ. Λογοθέτη, τοῦ καὶ πατρός τοῦ ἡμετέρου Προέδρου, ἀπεφάσισαν:

1ον. Νὰ πενθήσῃ τὸ Σωματεῖον ἐπὶ 8ῆμερον.

2ον. Νὰ κατατεθῇ στέφανος ἐπὶ τῆς σωροῦ τοῦ μεταστάντος μεταβαινόντων τῶν μελῶν τοῦ Προεδρείου καὶ διαβιβαζόντων τὰ συλλυπητήρια τῆς οἰκογενείας τοῦ μεταστάντος.

3ον. Νὰ φέρωσι τὸ φέρετρον τέσσερα τῶν μελῶν τοῦ Σωματείου, τῶν δὲ μελῶν τοῦ Προεδρείου κρατούντων τὰς ταινίας.

4ον. Νὰ ἐκφωνηθῇ ὁ ἐπιτάφιος ὑπὸ τοῦ κ. Ἰωάννου Φασουλαρίδη, συμβούλου τοῦ Σωματείου.

5ον. Νὰ δημοσιευθῇ τὸ παρὸν πρακτικὸν εἰς τὴν ἐν Σμύρνῃ Ἑλληνικὴν Ἐφημερίδα Ἄρμονία.

Μεθ' ὃ διελύθη ἡ συνεδρίασις.

Οἱ Σύμβουλοι	Ὁ Ταμίας
Ι. Φασουλαρίδης	Ὁ Γραμματεὺς Ἐμμ. Πετροῦτσος
Γεώργιος Μουλλῶς	Ὁ Εἰσπράκτωρ Φ. Φιλίππου

Συνελθόντα σήμερον τὰ μέλη τοῦ προεδρείου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ τακτικοῦ προέδρου κ. Μιλτιάδη Λογοθέτη εἰς τακτικὴν συνεδρίασιν, ἀπεφάσισαν:

1ον. Νὰ γίνῃ προκυμαία εἰς τὸν λιμένα διὰ τράβηγμα τῶν λεμβῶν καὶ διωρίσθῃ ἐπιτροπὴ διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην οἱ κ. Ἰωάννης Φασουλαρίδης καὶ Παναγιώτης Γιαννάκης.

2ον. Νὰ σταλῆ καὶ πάλιν ἐπιστολὴ εἰς κ. Κουλάκη εἰς Ὀδησσὸν διὰ τὸ χρέος του πρὸς τὴν ἐν Ὀδησσῷ διαλυθεῖσαν Ἀδελφότητα καὶ δωρηθὲν τῷ ἡμετέρῳ σωματείῳ.

3ον. Δὲν ἐθεωρήθη ἀναγκαία ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Σωματείου.

4ον. Νὰ σταλοῦν ἐπιστολαὶ τοῖς ἐν Ἀμερικῇ κ. Ἀποστόλῃ Παπακέντρῃ καὶ Κωνστ. Κ. Κόκκινῳ, ἔχουσι ἰδικὰς τῶν ἐργασίας, ἐν αἷς νὰ ἐσωκλεισθῶσιν κατάλογοι καθυστερουμένων τῶν ἐν Ἀμερικῇ μελῶν καὶ νὰ παρακληθῶσι ὅπως φροντίσωσι τὴν εἴσπραξίν των.

Μεθ' ὃ διελύθη ἡ συνεδρίασις.

Οἱ Σύμβουλοι

Ι. Φασουλαρίδης

Γεώργιος Ι. Μουλλὸς

Ὁ Ταμίας

Ὁ Πρόεδρος Μιλτ. Λογοθέτης

Ὁ Γραμματεὺς Ἐμμ. Πετροῦτσος

Ὁ Εἰσπράκτωρ Φ. Φιλίππου

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Δαπανών εργασιών λιμένος Ἁγίου Θεολόγου Νισύρου
κατὰ τὰ ἔτη 1885 — 1912¹

Ἔτος	Διαχειριστής ²	Ποσό σὲ γρόσια
1885 (2/4-31/12) (1)	Λιμενική Ἐπιτροπή	γρ. 7.039,75
1885 (2/4)-1886 (28/2) (2)	Ἰάκωβος Καφεζῆς-Δημογέρων	» 8.948,50
1886 (3)	Ἐμμ. Παπαϊωάννου-Διαχειριστής λ.	» 8.160,50
(4)	Νικήτας Κωνσταντινίδης Δημογέρων	» 24
1887 (5)	Ἐμμ. Παπαϊωάννου-Διαχειριστής λ.	» 1.560
(6)	Νικολ. Ζαπέτης-Δημογέρων	» 673
1888 (7)	Νικόλ. Γενᾶς-Δημογέρων	» 5.973,35
1889 (8)	Ἰάκωβος Καφεζῆς-Δημογέρων	» 6.405,50
1890 (9)	Νικόλ. Γενᾶς-Δημογέρων	» 889
(10)	Κων. Ν. Σακλαρῆς-Δημογέρων	» 652
1891 (11)	Νικολ. Γενᾶς-Δημογέρων	» 964
1892 (12)	Νικόλ. Κορδιστός-Δημογέρων	» 2.481,60
1893 (13)	Νικόλ. Κορδιστός-Δημογέρων	» 3.136,10
1894 (14)	Ἀριστείδης Φωτιάδης-Δημογέρων	» 1.648,60
(15)	Ἐμμ. Παρθενιάδης-Ἐπίτρ. Ποταμητίσσης	» 177,50
1895 (16)	Ἰάκωβος Καφεζῆς-Δημογέρων	» 433
1896 (17)	Ἡγούμενος Κύριλλος-Διαχειρ. Ἐφορείας Σχολῶν	» 377,50
1897 (18)	Ἡγούμ. Κύριλλος-Διαχ. Ἐφορ. Σχολῶν	» 276

1898	(19) Μιχ. Κατσιματίδης-Δημογέρων	γρ.	200
	(20) 'Ηγούμενος Κύριλλος-Ταμίας 'Εφορ. Σχολῶν	»	300
	(21) 'Εμμ. Παρθεσιάδης-'Επίτρ. Ποταμητίσσης	»	187,50
1899	(22/23) 'Ηγούμ. Κύριλλος-Διαχ. 'Εφορ. Σχολῶν	»	825
	(24) 'Εμμ. Παρθεσιάδης-'Επίτρ. Ποταμητίσσης	»	187,50
	(25) 'Ιωάννης Μ. Φωτιάδης-Δημογέρων	»	8.636,40
	(26) Νικολ. Γενᾶς — Διαχειριστής	»	254
	(27) Νικόλα. Κορδιστός-Διαχειριστής	»	110
1901	(28) Πασχάλης Δημ. Στρίκης-Δημογέρων	»	111,50
1901-1902	(29) Νικόλ. 'Εμμ. Παπαγιάννης	»	2.829
1902	(30) Λιμενική 'Επιτροπή	»	13.464
1905	(31) Φίλιππος Φιλίππου, Εισπράκτ. Λιμ. 'Επιτρ.	»	2.970,40
1907	(32) Φίλιππος Φιλίππου, Εισπρ. Λιμεν. 'Επιτρ.	»	530
1909	(33) 'Αδελφότης «'Ομόνοια»	»	6.030
1910	(34) 'Αδελφότης «'Ομόνοια»	»	1.869,85
1911	(35) 'Αδελφότης «'Ομόνοια»	»	327
	Σύνολο	γρ.	88.452,05

ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ

Λιμανιού «'Αγιος Θεολόγος» 1885 - 1912

Οί λ/σμοί καταρτίσθησαν ἀπὸ στοιχεῖα καὶ πληροφορίες πού βρέθησαν στὰ βιβλία-κατάστοιχα (βλ. ὑποσημείωση 1 καταλόγου δαπανῶν). Ἡ διάταξη καὶ ἡ γλωσσολογικὴ τὴς διατύπωση ἔμειναν ὅπως ἀκριβῶς βρέθηκαν. Ὁ τίτλος τὸς—γενικὸς λ/σμός ἀναφέρεται στὸν διαχειριστὴ καὶ οἱ ὑπότιτλοι—ἀναλυτικοὶ λ/σμοὶ ὅπου ὑπάρχουν, στὰ ἐπὶ μέρους κονδύλια ἐσόδων-ἐξόδων. Ἡ καταχώρηση ἔγινε κατὰ χρονολογικὴ σειρά, πού

1. Ὁ κατάλογος καθὼς καὶ οἱ λ/σμοὶ καταρτίσθησαν ἀπὸ στοιχεῖα καὶ πληροφορίες πού βρέθηκαν στὰ βιβλία-κατάστοιχα, πού φυλάσσονται στὸ Δῆμο Μανδρακίου Νισύρου:

α) 1885. 'Απρίλιος 2—Βιβλίον τῆς ἐπὶ τοῦ Λιμένος 'Επιτροπῆς.

β) 1884 Κοινότης Μανδρακίου Νισύρου-Καθολικόν, λ/σμοὶ τῆς 'Εξελεγκτικῆς 'Επιτροπῆς.

γ) Βιβλίον πρακτικῶν καὶ διαχειρίσεως Λιμενικῆς 'Επιτροπῆς (1902) καὶ 'Αδελφότητος «'Ομόνοια» (1909-1910).

δ) Βιβλίον καθημερινῶν εἰσπράξεων τῆς 'Ιερᾶς 'Εκκλησίας Ποταμητίσσης, ἐπιτροπέυοντος τοῦ κυρίου 'Εμμανουὴλ Παρθεσιάδου, τῆ 22α 'Ιουλίου 1894.

2) Οἱ ἀριθμοὶ πού προηγούνται τοῦ ὀνόματος τοῦ διαχειριστῆ ἀντιστοιχοῦν στὴν ἀρίθμηση τοῦ λ/σμοῦ τοῦ λιμανιοῦ 'Αγίου Θεολόγου.

ἀντιστοιχεί στο σχετικό κατάλογο με τὸν ἴδιο ἀριθμό. Στὸ τέλος κάθε γενικοῦ λ/σμοῦ, ἐντὸς παρενθέσεως δημοσιεύεται ἡ βιβλιογραφικὴ ἀναφορά-πηγή.

1) *Λιμενικὴ Ἐπιτροπὴ*
Λιμὴν Ἁγίου Θεολόγου 1885
 (Ἔναρξις ἐργασίας Ἀπριλίου 2)

Ταμείον

Χρέωσις

Ἀπριλίου 16 Εἰρήνην Λακέρδη, δάνειον διὰ γραμ.	γρ.	2.650
Ἰουνίου 2 Ἄνην Ἀποστολίδου δάνειον διὰ γραμ.	»	3.032,50
» 2 » » διαφορὰν 3 συναλ.	»	24
» 2 Νικόλαον Χαρτοφύλην δάνειον διὰ γραμ.	»	1.360
		<hr/>
		7.066,50
		<hr/>

Πίστωσις

Ἰουνίου 2 Γενικὰς Δαπάνας-Πληρωμὰς	γρ.	7.039,75
» 2 Ὑπόλοιπον πρὸς ἐξίσωσιν	»	26,75
		<hr/>
		7.066,50
		<hr/>
Ἰουνίου 3 Τὰ ὑπάρχοντα τῶ ταμείῳ πλεονάσματα (Λ.Ε. 1885, σ. 1)	γρ.	26,75

Γενικαὶ Δαπάναι

Ἡμερομίσθια ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως Ἀπριλίου 2, μέχρι σήμερον Ἰουνίου 2

Ἰωάννης Ζαννῆς	Ἡμερ.	6	πρὸς	10	γρ.	60
Μιχαὴλ Κεφαλιάνοῦ	»	12	»	8	»	96
Χριστόδουλ. Κατσιματίδης	»	2	»	9	»	18
Φίλιππος Φιλίππου	»	4	»	11 1/2	»	46
Μιχ. Π. Σκανδάλιου	»	4	»	9	»	36
Ἰωάννης Τερελιᾶς	»	15	»	8	»	120
Κωνσταντῖνος Παπάτσου	»	5	»	8	»	40
Κων. Ἰ. Σακλαρῆ	»	4	»	8	»	32
Γεώργιος Πατρικῆς	»	2	»	8	»	16
Γεώργιος Ὀρφανὸς	»	4	»	8	»	32
Γ. Βεζίρογλου	»	6	»	8	»	48
Γεώργιος Διακαντώνης	»	34 1/2	»	13	»	448
Παναγῆς Κωνσταντῖνου	»	28	»	12	»	335
Μανόλης Μουστάκας	»	12	»	8	»	96

Ίωάν. Καραβάκης	Ήμερ. 6	πρὸς 8	γρ.	48
Γεώργιος Καμπανῆς	» 2	» 8	»	16
Νικήτας Βαμβακερὸς	» 15	» 8	»	120
Φίλιππος Κιουζέλης	» 33	» 16	»	528
Ἄσφεντιανὸς	» 32	» 14	»	448
Δημήτριος Χαρίτος	» 22	» 10	»	220
Δημήτριος Μπερδελῆς	» 6	» 12	»	72
Παῦλος Καμπάνης	» 3	» 8	»	24
Βασίλειος Κεφαλιανὸς	» 6	» 8	»	48
Μιχαήλ Κεφαλιανὸς	» 6	» 8	»	48
Μανόλης Σταλούδης	» 2	» 8	»	16
Ίωάννης Κρούκελος	» 3	» 8	»	24
Γεώργιος Καραβάκης	» 3	» 10	»	36
Φίλιππος Ν. Φιλίππου	» 3	» 12	»	30

Ήμερ. 280 1/2

γρ. 3.101

Πυρίτις Ν.Κ. ὀκ. 10 3/4	γρ.	130	
» Ν.Γ. β. 1	»	100	
» Ι.Δ. β. 1	»	100	
» Ι.Ο. β. 4	»	420	γρ. 750
Φυτίλια Ν. Γενᾶ 1			» 22,50
Ν. Κλούτσην ἡμερομ. σιδηρουρ.			» 480
Ν. Καφεζῆν ἀξίαν σχοινίου			» 110
1. Κέντρην διὰ μεταφορὰν ἐργαλείων			» 8
2 σημειωματάρια			» 3
Μ. Κόκκινον ἀξίαν 25 καλαθίων			» 84,50
Μ. Βασιλείου » 5 πτυαριῶν			» 25
Ν. Πετροῦτσον » σανίδες καὶ τάβ.			» 24,50
Ι. Μαυρουδῆν » 62 δοκ. πρὸς 15			» 930
» » 6 νεροσ. πρὸς 5			» 30
Ἐμμ. Π. Ίωάννου » σχοινίου καὶ καρ.			» 117,50
Νικήτα Καφεζῆν ὄμ. σχοιν. ὀκ. 10			» 90
Μ. Κλούτση 3 κασμάδες	γρ.	48	
» » 4 λοστοὶ ὀκ. 54	»	135	
» » 20 1/8 ὀκ. καρφιά	»	70 1/2	
» » 8 στεφάναι ὀκ. 10	»	40	
» » 3 μάτσαι ὀκ. 11 3/4	»	33 1/2	
Ἐπολοίπων 1 1/2 μηνιαίου πρὸς 400		120	447
Ν. Κλούτση προσέτι βαριὸν 1 γρ.		45	
» » ἀξίνην 1 »	»	15	60

Παῦλον 2 β. πυρίτιδα	γρ. 200	
» προσ. ὄκ. 4 3/8	» 48	
» καρφιά καὶ ἀλκοὸλ	» 10 1/2	
» 1 μηνιαῖον	» 450	708,50
<hr/>		
Ι. Φωτιάδη 1 ὄκ. ἄλειμμα	γρ. 10	
» ναῦλον μεταφ. σιδηροδρ.	» 20	30
<hr/>		
Μ. Βασιλείου ὕσκας	» 2 1/4	
Ἄλέξανδρον Λιβίτσην ὁμοίως	» 3	5,25
Ν. Κωνσταντινίδην χαρτ. γραφ.		γρ. 10
		<hr/>
		7.039,75

Ἀπὸ Ταμεῖον

Ἐδαπανήθησαν μέχρι σήμερον γρόσια ἑπτὰ χιλιάδες τριάκοντα ἑν-
νέα καὶ ἑβδομήκοντα πέντε ἑκατοστά.

Τῆ 2 Ἰουνίου 1885

Τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς

(Λ.Ε. 1885, σ. 10).

2) *Ὁ Δημογέρον Ἰάκωβος Καζαβῆς*

*Δ/σμός διαχειρήσεώς του ἀρχίζων τὴν 1 Μαρτίου 1885 καὶ λήγων τὴν 28
Φεβρουαρίου 1886.*

Δαπάναι λιμένος

Ἔργασια λιμένος, ὅσοι τοῦ ἔκοψαν φόρους.

Γεώργ. Διάκο Ἀντωνίου	γρ. 36
Ἀρχοντὸν ἀδελφοῦ τῆς	» 36
Ἀντ. Πλήθου	» 36
Γιαννακὸς	» 24
Κων. Καρπαθάκης	» 20
Κων. Ἰωάν. Σακλαρῆς	» 50
Ἀντ. Ὀρφανοῦ	» 34,25
Κων. Ἰωάν. Μαντᾶ	» 14
Νικ. Γεωργάκης	» 9
Ἰωάν. Παπάτσος	» 40,50
Ἐμμ. Κατσαντώνης	» 31,75
Ἐμμ. Μουστάκας	» 9
Βασ. Χαλδαῖος	» 25,75
Κων. Ν. Κονταρῆς	» 21

Γεώργ. Ίωάν. Καμπανής	γρ.	73	
Γεώργ. Ἀντωνᾶς	»	10	
Κων. Ίωάν. Κουλάκης	»	28	
Γεώργ. Ὀρφανὸς	»	34	
Νομισματικὴ διαφορά αὐτῶν	»	90	614,25

Ἔργασια λιμένος ὅσα ἐπληρώθησαν εἰς
διαφόρους ἐργάτας κατὰ τὸν προσκο-
μισθέντα κατάλογον

	γρ.	6.080	
Ἐμμ. Παπαϊωάννου ἐργασίαν λιμένος	γρ.	685	
Σταυριανὸν Μιχαήλ ἐργασίαν λιμένος	»	122,50	
Γεώργ. Διακοῦ Ἀντωνίου	»	100	
	»	907,50	
Γεώργ. Ἀντωνᾶν ἐργασία λιμένος	»	907,50	
Ἐμμ. Καμπανῆν » »	»	24	
Γεώργ. Πατρίκην » »	»	131	
Κων. Σακλαρῆν » »	»	304	1.450,50
			804,00
Ἄγορά ἀσβέστου διὰ λιμένα			804,00
	γρ.		8.948,50

Ἔσοδα λιμένος

Ἀπὸ Ἰωάννην Λογοθέτην δάνειον λιμ.	γρ.	3.075
» Ἀριστείδην Φωτιάδην » »	»	3.022
» Ἀδελφότητα Κων/λεως	»	1.113,75
	γρ.	7.210,75

(Ε.Ε. 1884, σ. 6-7)

3) Ἔργασια λιμένος Ἀγ. Θεολόγου διὰ τὸ ἔτος 1886.
Διαχειρήσεις Ἐμμ. Παπαϊωάννου

Χρέωσις

Ἀπὸ Ἰάκωβον Καφεζῆ	γρ.	685
» Σφακιανὸν δι' ἀγορὰν Μάνδρας εἰς Σιώνας	»	210
» μετοχὰς ἐξωδευθεῖσαι ἐν Κων/λει 39 λίραι Τουρ. 19 1/2 120	»	2.340
» Νικήταν Κωνσταντινίδην λ/σμός Μουχταρίας	»	687
» Ἐκκλησία «Ποταμίτισσαν» διὰ τὴν		

ἀξίαν κτήματος Εὐαγγελιστρίας (εἰς Καραβοκύρην)	γρ.	1.140	5.362
Ἐπὶ μετοχὰς Νισύρου πληρωθεῖσαι 21	»	1.260	
» Δημογεροντίαν διὰ πρόστιμον Ν. Χαρτοφύλη	»	577,50	
» Ν. Γενᾶ ἀπέναντι δύο μετοχῶν του	»	96	
» Ἀδελφ. Νισύρου «Ἡ Πορφυρίς»	»	26	
» » Κων/λεως	»	500	2.459,50
Ἐπὶ φιλανθρ. δικαίωμα τοῦ ἔτους 1884-1885 ἀτομικόν του	γρ.	300	
» Νικ. Πετροῦτσον διὰ τὸν Κων. Πληθον	γρ.	80	380
	»		γρ. 8.201,50

Πίστωσις

Εἰς διαφόρους ἐργάτας κατὰ τὸν κατάλογον	γρ.	7.625	
Ἐξοδα δι' ἐκτύπωσιν διπλοτύπων μετοχῶν (Ἰωάν. Κατσιματίδου)	»	247,50	
Εἰς ἐπομένους ἀναδεχθεῖς νὰ πληρώσῃ δι' ἐργασίαν των			
Κων. Καραγιάννην	γρ.	16	
Νικ. Καβαλιώτην	»	8	
Γεώργ. Καραβάκην	»	40	
Δημήτριον Μηλὰν	»	64	
Ἰωάν. Μηλὰν	»	28	
Νικ. Θερεούλην	»	56	
Ἀριστοτέλην	»	40	
Χρῆστον Καραβάκην	»	26	
Νικ. Κλούτσην	»	10	228
	γρ.	8.160,50	
Χρεοῦται πρὸς ἐξίσωσιν ὁ λ/σμός Ἐμμ. Παπαϊωάννου	»	41	
	γρ.	8.201,50	

(Ε.Ε. 1884, σ. 11)

4) Ὁ Δημογέρον Νικίτας Κωνσταντινίδης 1886

Εἰς Γεώργ. Διακοῦ Αντωνίου διὰ δύο ἡμερομίσθια λιμένος	γρ.	24
--	-----	----

(Ε.Ε. 1884, σ. 14)

5) *Ὁ Κύριος Ἐμμ. Παπαϊωάννου 1887*

Μαΐου 19 Ἄξια ἐνὸς Βιντσιού τοῦ λιμ. καὶ δύο ἀραπάκια γρ. 1.560
(Ε.Ε. 1884, σ. 12)

6) *Λίσμος Δημογέροντος Νικολάου Μ. Ζαπέτη 1887*

Πληρωμαὶ διὰ διαφόρων ἀποδείξεων εἰς λιμένα γρ. 673
(Ε.Ε. 1884, σ. 15)

7) *Ὁ Δημογέρον Νικόλαος Γενᾶς 1888*

Ἐξοδα τοῦ Λιμένος

Βασίλ. Χαλδαῖον	γρ.	76
Γιαννακὸν	»	24,50
Ἰωάν. Φραζῆ	»	270
Καλάθια	»	20
Κεφαλιανὸς	»	67,50
Ἐμμ. Παπαϊωάννου	»	63
Μεταφ. Βιντσιού	»	100
Ἐλαιον ἐργαλείων πετρῶν	»	42,50
Ἰωάν. Κόκκινον	»	10
Εἰς Χαράλαμπον	»	15
Ρακὴ	»	12,50
Σίδηρα Α.-Εἰρήνης καὶ-ματικάπι	»	45
Γ. Ἄχυρὰ ἡμερ.	»	48
Κατίνα	»	3
Ψωμί καὶ ἄλειμμα	»	18
Γ. Φιλίππου, διάφορα	»	13
Ἄμμος	»	9
Ἐξοδον μεταφορᾶς πυρίτιδος	»	160
Ἄγορὰ φυτ. πυρίτιδος	»	30
Ἰωαν. Περουλλῆν	»	15
Βάρκα Ἀριστείδου	»	10
Ρακὴ	»	5
Φυτίλη	»	75,50
Παύλου φυτίλη	»	7
Ρακὴ Λαζάρου	»	15
Λογοθέτη βάριον	»	11,50
Ξύλα Καστελλόριζο	»	10
Γιαννακὸν	»	71,50

Ἐμμ. Ζερβὸν καὶ Τσουλάτου	γρ.	144
Ἡμερ. Γυναικῶν	»	40
Δ.Ι. Διακο Κωνσταντῆ	»	60
Ν. Κλούτση	»	297
Φίλιπ. Κατινᾶς	»	10
Βαφῆ Κ. Φασουλαρῆ	»	20
Φυτίλια Ἐμμ. Παπαῖωάννου	»	28,25
*Ἀλειμμα	»	10
Κων. Σαρῆ	»	14
Στάμ. Σούρης	»	14
Ἡμερ. πετρῶν	»	45
Βαριά, λοστὸς κτλ.	»	135
*Ἡμερομίσθια	»	25
Σχοινὶ	»	8
*Ἐλαιον	»	10,50
Ἰωάν. Φιλίππου	»	4
Στελλάρια	»	14
*Ἀλειμμα	»	18,50
Ἡμερ. Ν. Οἰκονόμου	»	64
Ἡμερ. Π. Φασουλαρῆ	»	8
Ξύλον	»	20
Γάζον	»	5
Σιδηρ. καρφιά καὶ ἔλαιον	»	16,50
Σταμ. Σούρη	»	10
Γ. Ἀλαμάγκον	»	30
*Ἀνδρέα	»	50
*Ἐξοδον δι' ἓν σίδηρον	»	30
*Ἀλειμμα	»	16,25
Ἰωάν. ΧατζηΜιχαήλ	»	8
*Ἀκόνισμα ματικαπίου	»	20
*Ἀπόστολος Φιλίππου ἡμερ. 101	»	1.515
Κιουζέλης ἐργασία	»	1.986
*Ἐμμ. Μουστάκα χρέος παλαιὸν λιμένος	»	50
	γρ.	5.923,50

(Ε.Ε. 1884, σ. 16)

8) Ὁ Δημογέρον Ἰάκωβος Καφεζῆς
 Διαχείρησις ἐπὶ τοῦ ἀνεγειρομένου λιμένος 1889
 Δοῦναι

Νικήτα Κωνσταντινίδη ἀπέναντι φιλαν-

θρωπικοῦ δικαιώματος	γρ.	490	
Ἐκ Μ. Κατσιματίδη	»	165	
» Ἰωάννη Φιλίππου	»	100	
» Γεώργ. Φυλακτοῦ	»	38	
» Ἐμμ. Παρθεσιάδη	»	150	
» Ἐμμ. Παπαϊωάννου	»	150	
» Ἰωάν. Κανταρζῆν	»	42	
» Νικ. Καραβαῖνην	»	45	1.180
Ἐκ μετοχὰς λιμένος ἔξ Ὀδησοῦ λιρ. 25			3.000
	γρ.	4.180	
Ἐκ λ/σμόν του Δημογεροντίας πρὸς ἐξίσωσιν	γρ.	2.225,50	
	γρ.	6.405,50	

Λαβεῖν

Εἰς Κλούτσην διὰ καρφιὰ καὶ ἀκονιστικὰ ἐργαλείων	γρ.	253,50
Εἰς Κων. Φραζῆν	»	36
Δι' ἀγορὰν πυροκόνους	»	604,50
Δι' ἄλειμμα καὶ ἔλαιον	»	67,25
Εἰς ἡμερομίσθια ἐργατῶν	»	745,
Διὰ καλάθια	»	33,75
Εἰς Ἀπόστολον Φιλίππου μισθὸς του ἐπὶ τῆς ἐργασίας	»	1.290
Εἰς Φίλιππον Κιουζέλην μισθοὶ του	»	1.894,50
Φυτίλια διὰ φουρνέλλα	»	122,50
Διὰ 3 κασμάδες καὶ 8 στελλάρια	»	66
Διὰ 1 ματικάπη	»	30
Διὰ ξύλα τραβέρας	»	67,50
	»	2.211
	»	1.067
Δι' ἀγορὰν σιδηρῶν δρόμου καὶ μεταφορὰ αὐτῶν	»	18
Σχοινὴ διὰ τὸ Βίντσι	»	50
Ἐκδράσαν Ζαπτιέ δῶρον	»	59,50
Διάφορα ἐκ	»	6.405,50

(Ε.Ε. 1884, σ. 19)

9) Λ/σμός τοῦ Δημογέροντος Νικολάου Γενᾶ 1890

Ἰουλίου 20	Εἰς Διοικητήριον πρὸς Ἐπιτροπὴν Λιμένος	γρ.	420
	Εἰς Ἐπιτροπὴν Λιμένος 1 μετοχὴ	»	45

Εἰς Ἐπιτροπὴν Λιμένος προσέτι ἐντὸς τοῦ
Διοικητηρίου

γρ. 424
» 889

(Ε.Ε. 1884, σ. 17)

10) Ὁ Δημογέρον Κων. Ν. Σακλαρῆς 1890

Ἀπέναντι ἐξοφλήθη ὁ Ν. Κλούτσης
Διόρθωσις νεροβαρελίου εἰς Παῦλον Κωνσταντινίδην

γρ. 644
» 8
» 652

(Ε.Ε. 1885, σ. 20)

11) Ὁ Δημογέρον Νικόλαος Γενᾶς 1891

Χρέη Κοινότητος Φιλίππου Κιουζέλη
» » Νικολάου Κλούτση
Ἔργασία λιμένος πρὸς Ἐμμ. Παπαϊωάννου
Λιμένα διὰ ξύλα ἐπληρώθησαν εἰς Π. Κέντρην

γρ. 322,50
» 200
» 391,50
» 50
» 964

12) Ὁ Δημογέρον Νικόλαος Κορδιστὸς 1892
Λιμένος ἐπισκευῆς

Φιλ. Κιουζέλης
Ἰάκωβος Καφεζῆς
Νικ. Κλούτσης
Πασχ. Φασουλαρῆς
Ἄγορά 2 ματικαπιῶν
Ἄγορά 2 ματικαπιῶν
Ἡμερ. διαφόρων ἐργατῶν καὶ πυροκόνοες κλπ.
Ἀποζημίωσις Κων. Μουλλοῦ
Δῶρον Μηχανικοῦ

γρ. 504
» 455
» 222
» 228
» 228
» 40
» 820,60
» 180
» 32
» 2.481,60

(Ε.Ε. 1884, σ. 22)

13) Ὁ Δημογέρον Ν. Κορδιστὸς 1893

Ἔργασία Λιμένος

Ἄγορά πυρίτιδος καὶ φυτίλια
Ἄγορά ἐλαίου ἀλείμματος, κατρά καὶ βαφή

γρ. 284,25
» 82

Ἐπισκευὴ βιντσιού καὶ καρφιά εἰς Κλούτση	γρ.	377
Ἀγορὰ ματικαπίου	»	16,85
Ἀγορὰ σχοινίου παλάγκου	»	75,50
Ἡμερ. Ἰακώβου Καφεζῆ 47 λ. 15	»	705
» Φίλ. Κιουζέλη 15 λ. 13	»	185
Δῶρος εἰς Κωστήν(;) Ἀνδρέαν	»	22,50
Πετρ. Κορονιόν	»	21,25
Ἰωάν. Κέντρην	»	15
Ν. Πρήγγιττα	»	20
Περ. Φραζῆ	»	10
Ἀπόστ. Κέντρην	»	53,50
Γ. Κουλάκη	»	59,25
Σταμάτη	»	8
Π. Ἀντιμαχίτην	»	8
Σταμ. Σούρην	»	45
Γεώργ. Γιαννιόν	»	10
Συμαῖον	»	25
Γ. Κουμελλόν(;)	»	172
Πασχ. Φασουλαρῆ	»	80
Ἰωάν. Γεωργίου	»	40
Ἰωάν. Χατζηνικολάου	»	30
	»	<u>2.353,10</u>
Χρέος Κοινότητος Φιλ. Κιουζέλην	»	310
» » Ἰάκ. Καφεζῆν	»	473
	γρ.	<u>3.136,10</u>

(Ε.Ε. 1884, σ. 26)

14) Ὁ Δημογέρον Ἀριστείδης Φωτιάδης 1894

Ἐμμ. Παπαϊωάννου δι' ἄλυσιν λιμένος	γρ.	300	
» » διὰ τόκον αὐτῶν	»	15	315
Ἀγορὰ ματικαπίου	»	62	
Ἡμερομίσθια διαφόρων ἐργατῶν λιμένος	»	148	
Σχέδιον λιμένος πρὸς τὸν μηχανικόν	»	225	
Ἐλικὰ διάφορα διὰ τὸν λιμένα	»	212,60	
Φιλ. Κιουζέλην ἡμερ. 17	»	221	
Ἰάκ. Καφεζῆν ἡμερ. 31	»	465	γρ. 1.333,60
	»		<u>1.648,60</u>

(Ε.Ε. 1884, σ. 30)

15) Έμμ. Παρθενιάδης, Έπίτροπος Ποταμιτίσης 1894

Φεβρ. 12 Διά 2 μετοχάς λιμένος εις Έμμ. Μ. Παρθενιάδην γρ. 177,50
(Ι.Ε.Π. 1894, σ. 5)

16) Ό Δημογέρον Ιάκωβος Καφεζής 1895

Έργασία λιμένος διάφορα ήμερομίσθια γρ. 133
Χρέη Κοινότητος εις Φιλ. Κιουζέλην » 300
γρ. 433

(Ε.Ε. 1884, σ. 34)

17) Ό Έγούμενος Διαχειριστής και Ταμίας τής Έφορείας Σχολών τοῦ 1895-1896

Χρέη λιμένος διά 2 μετοχάς Νικήτα Καμπανή σὺν τῷ
τόκῳ γρ. 187,50
Χρέη λιμένος διά 2 μετοχάς Μενέλαου Βασιλείου σὺν τῷ
τόκῳ γρ. 190,00
γρ. 377,50

(Ε.Ε. 1884, σ. 32)

18) Ό Έγούμενος Κύριλλος Ταμίας τής Έφορείας Σχολών 1896-1897

Εἰς μετοχὴν μίαν Ν. Κωνσταντινίδην γρ. 98,50
Όμοίως μετοχὴ Ν. Πετρούτσου 2 » 177,50
γρ. 276

(Ε.Ε. 1884, σ. 38)

19) Ό κ. Μιχαὴλ Κατσιματίδης, Δημογέρον 1897-1898

Δύο μετοχάς λιμένος γρ. 200
(Ε.Ε. 1884, σ. 40)

20) Ό Έγούμενος τής Έραῆς Μονῆς Σπηλιανῆς ὡς Ταμίας τής Έφορείας Σχολών κατὰ τὸ σχολ. ἔτος 1897-1898

Μετοχῶν ἀγορὰ (3;) γρ. 300
(Ε.Ε. 1884, σ. 48)

21) Έμμ. Παρθενιάδης, Έπίτροπος Ποταμιτίσης 1898

Όκτωβρ. 26 Εἰς Καλλιόπην Λογοθέτην ἀπέναντι δύο
μετοχῶν γρ. 187,50
(Ι.Ε.Π. 1894, ἔτ. 1898)

22) *‘Ο ‘Ηγούμενος ‘Ιερᾶς Μονῆς Σπηλιανῆς Πανοσιώτατος κ. Κύριλλος, ὡς Ταμίας τῆς ‘Εφορίας τῶν Σχολῶν, σχολικὸν ἔτος 1898-1899*

‘Εξόφλησιν τριῶν μετοχῶν ‘Ιακώβου Λογοθέτου	γρ.	240
» » » ‘Ιωάν. Φιλίππου	»	285
	γρ.	<u>525</u>

(E.E. 1884, σ. 55)

23) *‘Ο ‘Ηγούμενος τῆς ‘Ιερᾶς Μονῆς Σπηλιανῆς Πανοσιώτατος κ. Κύριλλος ὡς Ταμίας τῆς ‘Εφορείας τῶν Σχολῶν 1889-1890*

‘Εξόφλησις μετοχῆς ‘Ιωάν. Λογοθέτου	γρ.	100
-------------------------------------	-----	-----

(E.E. 1884, σ. 61)

24) *‘Εμμ. Παρθενιάδης, ‘Επίτροπος Ποταμιτίσσης 1899*

‘Απριλίου 10. Εἰς Καλλιόπην Λογοθέτην προσέτι διὰ δύο μετοχὰς	γρ.	187,50
---	-----	--------

(I.E.Π. 1894, ἔτ. 1899)

25) *‘Ο κ. ‘Ιωάννης Μ. Φωτιάδης Δημογέρον 1900*

Γ.Ν. Διακοπαναγιώτου 10 μετοχὰς Λιμένος	γρ.	600
Γ.Ν. Διακοπαναγιώτου τόκου	»	360
	»	<u>960</u>
22 καλάθια, 8 κάσες πετρελαίου, πτυάρη, σχοινή	»	106
N. Κανταρζῆ 18 τραβέρσες καὶ ἐπιστασίαν ἀσβέστου	»	141
22 βαρκάδες πορσελάνην	»	133
669 1/2 καντάρια ἀσβέστι	»	2.353
Καθάρισμα βιτσιοῦ, ἐκφόρτωσις ξυλείας	»	26,25
40 σκουρέττα, 60 κατρόνια, 4 τραβέρσες	»	455,75
Διάφορα μικροἔξοδα	»	12
10 τενεκέδες, 2 ξύλα, 12 σάκκοι κενοί, 2 πτυάρια	»	61
Φραζῆ Κ. Φραζῆ ἐργασία ἐπιστασίας ἀσβέστου	»	127
Καλάθια, πτυάρια, στάμνες	»	21
‘Αμοιβὴ Μ. ‘Αντωνίου εἰς βρέξιμον	»	12
Βογιᾶς Κ. Φιλίππου, ‘Ι. ‘Εμμ. Μενελάου	»	108,65
Καλάθια, πτυάρια, τενεκέδες, λαΐνια	»	52,25
Διαφόρους ἡμέρ. ἐργατῶν καὶ μαστόρων	»	
ὡς ὁ ἰδιαιτέρος κατάλογος	»	<u>3.841,50</u>
	γρ.	<u>8.636,40</u>

(E.E. 1884, σ. 57-58)

26) *Νικόλαος Κορδιστός 1900*

Δεκεμβ. 5.1 μετοχήν Λιμένος (άρ. 102) από 1886 γρ. 110
(Ε.Ε. 1884, σ. 62)

27) *Νικόλαος Γ. Γενάς 1900*

Π. Καρπαθάκην απόδειξις Δημ. άργ. Λιμένος γρ. 144
1 μετοχήν (άρ. 127) από 1886 » 110
(Ε.Ε. 1884, σ. 62) » 254

28) *Ο κ. Πασχάλης Δημητρίου Στρίκης 1900-1901 Πρόεδρος τής Δημο-
γεροντίας*

Έξοδον επί τοῦ λιμένος

Μετοχήν Λιμένος ὑπὸ άρ. 128 ἐντόκως γρ. 111,50
(Ε.Ε. 1884, σ. 63)

29) *Ο Δημογέρον Νικόλαος Έμμ. Παπαϊωάννου*

Λιμένα δι' ὅσα ἐξοδεύθησαν γενικὰ γρ. 107,50
177 καντάρια ἄσβεστον » 797,50
Ξυλεία » 192
Πορσελάνη 5 βαρκάδες » 410
Σίδηρα καὶ χαλκάδες » 130
Ἡμερομίσθια διάφορα » 1.392
γρ. 2.829

13 Ἰουλίου 1902
(Ε.Ε. 1884, σ. 66)

30) *Γενική ἐγκαθάρισις τής Λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς 1 Ἰανουαρίου—31 Ὀ-
κτωβρίου 1902*

Χρέωσις

Συνδρομαὶ γρ. 4.590
Εἰσπράξεις ἀπὸ γύρους » 266
Συμπόσια » 991
Δωρεαὶ » 3.187,125 9.363,375
Δωρεαὶ ἐργατῶν » 329,25
Πώλησις ὑλικῶν 375,25
Ἑορτὴ Ἁγίου Θεολόγου » 325

Δωρεαί Βαρκάριδων	γρ.	732	
Μία μετοχή Λιμένος	»	120	
Χρέη εις διαφόρους	»	1.012,50	2.564,75
			<hr/>
Χρέος πρὸς Χαρίλ. Λιβίτσην			1.830
	γρ.		<u>13.758,125</u>

Πίστωσις

Γενικά έξοδα	γρ.	1.328,75	
Σκευή καὶ ἐργαλεῖα	»	830,25	
Ἔξοδα ἐπιδιορθώσεως βιντζιοῦ	»	842,25	
» Συμποσίου Λουτρῶν	»	171,50	
» Ἑορτῆς Ἁγίου Θεολόγου	»	61,50	3.234,25
			<hr/>
Ἀγορά ἀσβέστου	γρ.	1.147,25	
» πετρῶν	»	2.714,50	
» πορσελάνης	»	685	
Ἔργαται-ἡμερομίσθια	»	5.509	10.109,75
			<hr/>
Ἀξία μετοχῆς λ. με χρέωσιν Κοινότη.	»	120	
Χρέωσις Φιλ. Ἰ. Φιλίππου	»	258	
» Γεωργίου Παπαδοπούλου	»	226,125	
» Ἀριστείδου Φωτιάδου	»	10	414,125
			<hr/>
			<u>13.758,125</u>

Ἐν Νισύρῳ τῇ 11 Ἰανουαρίου 1903
 Ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ
 Κων. Παρθενιάδης
 Ι. Κ. Κατσιματίδης
 Ὁδ. Σακελλαρίδης
 (Σ.Α.Θ. 1902, σ. 4-10)

Ἀναλυτικοὶ Ἀ/σμοὶ

Μηνιαῖαι συνεισφοραὶ συνδρομητῶν

3 Ἰανουαρίου	γρ.	340
2 Φεβρουαρίου	»	547,50
1 Μαρτίου	»	155
1 Ἀπριλίου	»	250
1 Μαΐου	»	340
1 Ἰουνίου	»	245
1 Ἰουλίου	»	382,50

1 Αύγουστου	γρ.	260
1 Σεπτεμβρίου	»	210
12 Ὀκτωβρίου	»	477,50
1 Νοεμβρίου	»	397,50
1 Δεκεμβρίου	»	197,50
31 Δεκεμβρίου	»	787,50
		<hr/>
	γρ.	4.590

Δωρεαὶ ἐξ Ὀδησοῦ

Συνεισφοραὶ σταλεῖσαι ἐξ Ὀδυσσοῦ δύο ἔμ/τικῶν εἰς φράγκα 560, γρ. 2.987 καὶ εἰσπραχθεῖσαι παρὰ τῶν ἐπομένων τῇ ἐνεργείᾳ τῶν κ.κ. Βαγιάτη-Ι. Πατρίκη καὶ Ι. Καραβάκη.

Κωνσταντῖνος Ζαπέτης	Προστάτης	ρούβλια	50
Ν. Βαγιάτης καὶ Υἱὸς	Εὐεργέτης	»	15
Π. Παπαϊωάννου	Δωρητῆς	»	10
Γ. Γιαλλούρης	Δωρητῆς	»	10
Ι. Πατρίκης		»	6 1/2
Ι. Καραβάκης		»	5
Ἐπίστ. Καραβάκης		»	6
Ἐμμ. Χαρτοφύλης		»	5
Ἰωάν. Καμπανῆς		»	5
Ἰωάννης Κων. Χαρτοφύλης		»	5
Γεώργ. Χαρτοφύλης		»	3
Νικόλ. Κ. Μουλλὸς		»	5
Π. Μ. Ζαπέτης		»	5
Ἰωάν. Ν. Μισιριώτης		»	5
Ἐμμ. Κοντομανώλης		»	5
Νικόλ. Παναγιώτου		»	5
Ἰωάν. Ν. Κώτης		»	3
Νικόλ. Χρυσσαφῆς		»	5
Κων. Γ. Καμπανῆς		»	2
Μιχ. Σκοῦρτος		»	3
Νικόλ. Γ. Γιαννῆς		»	3
Γ. Β. Ζύρογλου		»	2
Προκόπ. Σακλαρίδης		»	5
Δημόκρ. Λαμπάδης		»	3
Δημήτρ. Κώτης		»	1
Νικόλ. Φασουλαρῆς		»	1
		<hr/>	
		ρούβλια	173 1/2

Ἐμμ. Κουτελᾶς	ρούβλια	1
Νικόλ. Μαντουδάκης	»	1
Γεώργ. Ν. Μισιριώτης	»	1
Ἰωάν. Πουράκης	»	1
Ἐμμ. Κ. Φιλίππου	»	1
Νικόλ. Μιχαλῖος	»	1
Μιχ. Καρακωσταντίνου	»	1
Νικόλ. Ι. Ζαπέτης	»	1
Γεώργ. Ν. Διακαντώνης	»	1
Ἐμμ. Καλόκαρδος	»	1
Ἰωάνν. Βαμβακᾶς	»	1/2
Διάφοροι (φροντίδι κ. Γ. Βαγιάτη)	»	20
Διάφοροι (φροντίδι κ.κ. Ι. Πατρίκη καὶ Γ. Καραβάκη)	»	9
Ἀφαιρεῖται ἔξοδον δι' ἀποστολὴν	»	3
Τὸ ὅλον	ρούβλια	210
	ἢ γρ.	2.987

Λοιπαὶ Δωρεαὶ

Γεωργίου καὶ Ἀποστολ. Βουρδουμιανοῦ	γρ.	16,875
Ἄρι Ἐφέντη ἀσβέστι	»	21,75
Χαραλάμπους Α. Λυβίτσης, δωρεὰ τόκων	»	54
Νικολ. Μουλλοῦ	»	40
Νικολ. Παπαγιάννη	»	22 1/2
Γ. Ι. Μουλλοῦ	»	45
		200,125
	γρ.	3.187,125

Δωρεαὶ ἐργατῶν

(19 Σεπτεμβρίου 1902)

Περικλῆς Γεωργίου	γρ.	3
Νικόλας Καμπανῆ	»	13 3/4
Σταμάτης Σουρένας	»	10 1/2
Μιχαήλ Τηλιακὸς	»	10
Βασίλης Κυπριαῖος	»	5 1/4
Ἐμμ. Φραντζῆ	»	56
Κωνστ. Θεοδώρου	»	15 1/4
Μιχ. Σταλούδης	»	5
Παναγ. Μούρας	»	1/2
Φίλιππος Κιουζέλης	»	20

Δημ. Μηλᾶ	γρ. 15 1/2
Ἰωάννης Ρουσέττος	» 18
Ἰωάν. Σκανδάλιου	» 9 1/4
Ἰωάννης Καπριάνος	» 5 1/4
Κων. Κουλάκης	» 2
Κων. Γ. Βογιαζῆς	» 11
Ἐμμ. Ν. Παπαμανώλης	» 4 1/4
Ἄντ. Σταματίου	» 6 1/4
Κωνστ. Παπᾶτσος	» 10
Βασίλ. Κυπραίου	» 6
Μαστραντώνης Ροδίτης	» 30
Ἄποστόλης Φιλίππου-διὰ μετρητὰ	» 11 1/2
Γεώργ. Καραβάκη	» 4
Ἰωάνν. Ν. Ἄντωνᾶ	» 1 1/2
Παντελῆς Νικολάκης	» 5
Δημήτρ. Πατρινὸς	» 2 1/2
Πολυχρ. ΠπΚωνσταντίνου	» 2 1/2
Ἄντων.-Βασίλ. Ν. Φραντζῆς	» 10 1/2
Κωνστ. Κλούτσης	» 30
Ἰωάνν. ΠπΚέντρης	» 5
	<hr/>
	γρ. 329,1/4

Δωρεαὶ λεμβούχων

(12 Ὀκτωβρίου 1902)

Ἄντ. Βασίλ. καὶ Νικ. Φραντζῆ	γρ. 193
Νικήτα Χιώτη	» 103
Δημητρ. Παριανοῦ	» 88,50
Παντελῆ Νικολάκη	» 79
Γεωργίου Σαμιώτη	» 70
Ἄναστ. Δημ. Παριανοῦ	» 70,50
Πολυχρ. ΠπΚωνσταντίνου	» 60
Κωνστ. Παριανοῦ	» 50
Γεωργίου Ι. Περουλῆ	» 14
Ἰωάννη Π. Κορωναίου	» 4
	<hr/>
	γρ. 732

Δάνεια (χρέη)

Ὅσα ὑφείλονται εἰς ἐπομένους ἐργάτας καὶ Χαράλαμπον Ἄ. Λυβί-

την δια δάνειον ως τὸ γραμμάτιον τοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 15 Ὀκτω-		
βρίου 1902 τουρκ. 15.	γρ.	1.830
Μιχαήλ Τηλιακὸς	» 214	
Βασίλ. Κυπραῖος	» 50	
Κωνστ. Κλούτσης	» 50	
Φίλ. Κιουζέλης	» 307,50	
Νικόλ. Γιαννίδς	» 30	
Νικόλ. Ζαχαρίου	» 16	
Γεώργ. Σαμιώτη	» 35	
Ἄναστ. Δ. Παριανὸς	» 19	
Κωνστ. Μαῦρος	» 8	
Ἰωάνν. Κέντρης	» 10	
Γεώργ. Σακέλλης	» 8	
Κωνστ. Παπάτσου	» 50	
Στέργιος Δημητρίου	» 40	
Ἰωάν. Γ. Κατσιμάτης	» 40	
Ἄντων. Γ. Κατσιμάτης	» 70	
Ἄντ. Ροδίτης	» 65	1.012,50
		<hr/>
		γρ. 2.842,50

Ἡμερομίσθια ἐργατῶν

Περουλῆς Γεωργίου	Ἡμερ.	39	γρ.	390
Ἰάκωβος Καφεζῆς	»	22 1/2	»	270
Ἰωάννης Ρουσέττος	»	23 1/2	»	235
Φίλιππος Κιουζέλης	»	57 1/2	»	842,1/2
Γεώργ. Κεφαλιανὸς	»	13 1/2	»	75
Χαραλαμπάκης καὶ Υἱὸς του	»	15	»	75
Κυριάκος Κεφαλιανὸς	»	6	»	30
Βασίλης Κεφαλιανὸς	»	11	»	55
Βασίλης Βασιλικῆς	»	4 1/2	»	22 1/2
Ἡλίας Χριστοδούλου	»	1	»	6
Νικόλ. Κεφαλιανὸς	»	1	»	6
Νικόλ. Τριανταφύλλου	»	4	»	30
Νικόλ. Δραμουντανῆς	»	3	»	18
Ἀλέξανδρος Χονδροῦ	»	2	»	10
Ἄποστ. Φιλίππου	»	3	»	67,1/2
Μιχ. Καλατζῆς	»	1,1/2	»	22 1/2
Νικόλ. Καμπανῆς	»	11	»	90
Σταμάτης Σούρενας	»	38 1/2	»	336

Μιχ. Τηλιακός	ἡμερ.	49 1/2	γρ.	396
Νικ. Γεωργάκης	»	1	»	8
Βασίλ. Κυπραῖος	»	17	»	165
Ἡλίας Κεφαλιανός	»	8 1/2	»	76
Ν. Καρακωσταντής	»	1	»	8
Κων. Θεοδώρου	»	22 1/2	»	192
Μιχ. Σταλούδης	»	7	»	91
Παναγ. Μούρας	»	6	»	78
Δημητρ. Μηλᾶς	»	10	»	130
Νικόλ. Γιαννιοῦ	»	7	»	91
Ἰωάνν. ΧχΝικολάου	»	4	»	32
Νικολ. Ζαχαρίου	»	2	»	16
Εἰρήνη Ἀνδρέου	»	2	»	10
Μαστραντώνης Ροδίτης	»	9	»	135
»	» μαθητοῦ του	8	»	40
Καλή Μανώλη	»	2	»	10
Μαρία Ἀνδρέα	»	1	»	5
Ἐλένη Ἀνδρουλῆ	»	1	»	5
Ἰωάνν. Γεωργάκη	»	7	»	56
Ἄννα Σταλούδη	»	4	»	20
Καλή Περούλακη	»	10	»	50
Εὐδοκία Κώτη	»	4	»	20
Ἄρτεμισία Καζαβῆ	»	4	»	20
Ἄννα Γεροντιανή	»	4	»	20
Κωνστ. Περδίκης	»	2	»	20
Νικ. Π. Κωνσταντινίδης	»	2	»	20
Ἰωάνν. Ἀντωνᾶς	»	3	»	24
Ἰωάνν. Καλαπολίκης	»	4	»	32
Εὐάγγελος Βουτσᾶς	»	5	»	40
Γεώργ. Κυριακός	»	1	»	10
Θεοδωρῆς Κεφαλιανός	»	4	»	34
Ἐμμ. Ἀσφεντιανός	»	11	»	88
Νικόλ. Μουλλοῦ ἐργάται	»	6	»	40
Φίλιππος Κώτενας	»	3	»	28
Γεώργ. Καραβάκης	»	6	»	48
Κων. Ἀσφεντιανός	»	2	»	16
Ζαχαρίας Ψίρη(;))	»	5	»	70
Εἰρ. Κουλάκη	»	4	»	20
Καλή Ἰακώβου	»	1	»	5
Ἄννα Καλύμνιου	»	1	»	5

Ἰωάνν. Κεφαλιανός	ἡμερ.	2	γρ.	15
Κων. Μούρας	»	1	»	8
Μαρία Σκανδάλιου	»	1	»	5
Ἀσημίνα ΠιπΓεωργίου	»	1	»	5
Ἰωάνν. Κέντρης	»	10	»	50
Νικόλ. Ὁρφανός	»	8	»	48
Ἀπόστ. Κεφαλιανός	»	1	»	8
Βαίττης Κεφαλιανός	»	1	»	8
Καζάντης Κεφαλιανός	»	1	»	8
Σεβαστός Κεφαλιανός	»	1	»	8
Ἀλέξανδρος Κεφαλιανός	»	1	»	8
Ν. Φουρτούνης, Κεφαλιανός	»	1	»	8
Τρεῖς Κεφαλιανοὶ	»	3	»	15
Νικόλαος Νικιάτης	»	1	»	5
Γεώργιος Συμαῖος	»	1	»	10
Ἰωάνν. ΠιπΣκανδάλιου	»	12	»	96
Ἰωάνν. Κυπριανός	»	10 1/2	»	84
Κων. Κουλάκης	»	4	»	32
Κων. Βογιαζῆς	»	12	»	96
Κων Κουλιανός	»	10	»	80
Ἐμμ. Ν. Παπαμανώλης	»	3 1/2	»	28
Γεώργ. Σακέλλης	»	1	»	8
Κων. Παπαῆσος	»	7 1/2	»	60
Ἀντ. Σταματίου	»	2	»	16
Στέργος Δημητρίου	»	5	»	40
Δημητρ. Μηλᾶ θυγάτηρ	»	1	»	5
				<hr/>
		611,1/2	γρ.	5.509

Σκευή και εργαλεῖα

20 καλάθια		γρ.	40	
1 ἄλυσις ὄκ. 70		»	237	
1 ἄλυσις ὄκ. 101		»	341,25	
2 Βαριά	}			
1 Μάτσα			»	212
2 Ματκιάπια				
		<hr/>		
		γρ.	830,25	

Γενικά έξοδα

Χαλκάδες, καρφιά, βίδες, ἀκονιστικά, σιδηρά

ἐλάσματα, βέργα σκάρας κ.ἄ.	γρ.	454,500
Ξύλα διὰ τραβέρσας	»	205
*Ἐλαιον βαρὺ καὶ πετρέλαιον	»	84,500
*Ἀλειμμα	»	10
Πυρίτης	»	228
Φυτήλια	»	65
*Ἐκτύπωσις 300 Κανονισμῶν	»	115,750
Βιβλίον 1	»	10
*Ἐπιστολαὶ κλπ. (Μαδαγασκάρη, Ἄγγλιαν, Ὀδυσσόν)	»	54,875
Διάφορα	»	73,375
Συμαίων δῶρα	»	27,750
	<hr/>	
	γρ.	1.328,75

Πέτρες

*Ἐμ. Φραζή	καϊκιά	1	γρ.	160
*Ἀντων. Βασίλ. καὶ Νικόλ. Φραζή,	βαρκαδιές	26	»	910
Νικήτας Χιώτης	»	11	»	385
Παντελῆς Νικολάκης	»	12	»	420
Γ. Σαμιώτης	»	3	»	105
Δ. Παριανὸς	»	9	»	292 1/2
*Ἀν. Δ. Παριανὸς	»	4	»	112
Κ.Α. Παριανὸς	»	4	»	120
Πολυχ. ΠπΚωνσταντίνου	»	6	»	210
	<hr/>			
	βαρκαδιές	76	»	2.714,50

*Ἀσβέστι

Γεώργ. Ἀποστόλου Βουρδουμianoῦ στατῆρες 340 γρ. 1.147,50

Πορσελάνη

*Ἀντων. Βασίλ. καὶ Νικόλ. Φραζή	βαρκαδιές	2	γρ.	160
Νικήτας Χιώτης	»	2	»	180
Παντελῆς Νικολάου	»	1	»	80
Γεώργιος Σαμιώτης	»	1	»	75
Δημ. Παριανὸς	»	1	»	70
Α.Δ. Παριανὸς	»	1	»	60
Κων. Παριανὸς	»	1	»	60
	<hr/>			
	βαρκαδιές	9	»	685

31/32) Δ/σμός Φιλίππου Ι. Φιλίππου από 1903 - 1907, ως εισπράκτωρ τῆς
Λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς

Δοῦναι

Διὰ δικαιώματα σχολικά τοῦ ἔτους 1904 ὑπὸ ἐκμισθωτοῦ τοῦ Ὀδυσ. Σακελλαρίδη	γρ. 1.123,25
Διὰ δικαιώματα ἐπίσης τοῦ ἔτους 1905 ἐκμισθωτοῦ Ἰακ. Καφεζῆ	» 1.280,50
	<hr/> » 2.403,75
1906	
Δεκεμβ. 31 Διὰ σχολικά δικαιώματα ἐπὶ Σταύρου Π. Κέντρη	γρ. 1.095,50
Μετρητὰ παρὰ Ι. Φασουλαρίδου ἀξ. ἀσβέστ.	» 21,35
Ὅσα ἐμέτρησεν Ἱπποκράτης διὰ Γ. Μουλ- λὸν ἀπὸ Σεπτεμβρίου 26 τοῦ ἔτους 1905 εἰ- κοσάφραγκα 1 (Διαχειρ. Λιμένος)	» 106
	<hr/> » 1.222,85
1907	
Ἰουλίου 17 Τόκον τῶν 1.123 γρ. μέχρι 1 Ἰανουαρίου 1907 ἔτη δύο	γρ. 202
» 17 Τόκοι τῶν 1280 γρ. μέχρι 1 Ἰανουαρίου 1907 ἔτος ἓν	» 115
	<hr/> 317
Σύνολο	γρ. 3.943,60

Λαβεῖν

1905	
Ἰανουαρίου 1 Ὡς τὸ βιβλίον Λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς	γρ. 2.970,40
1907	
Ἰουλίου 17 Διὰ τόκους ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου τοῦ 1905 μέχρι 31 Δεκεμ. τοῦ 1906, ἤτοι δύο ἐτῶν	» 530
	<hr/> γρ. 3.500,40
Ἐπίλοιπον	» 443,20
	<hr/> γρ. 3.943,60

(Ε.Ε. 1884, σ. 79)

33) Γενικός λ/σμός Ἀδελφότητος Ὁμονομίας ὑπὸ Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς
1909

Λ'οῦνα

Ἰανουάριος 1	Συνεισφοραὶ τῆ ἑορτῆ Ἁγ. Βασιλείου	γρ.	1.057,25	
» 1	Καθαρὸν προϊόν 2 προηγου- μένων παραστάσεων	γρ.	742	
Μάρτιος 30 Α'	Θεατρικὴ παράστασις	»	484,25	
Μαΐου 17 Β'	» »	»	471,50	
» 17	» » 51 εἰσιτήρ. Ἀμερικῆς	»	343	
» 17	» » Καφενείου ἐνοίκιον	»	47,75	
Ἰουλίου 1 Γ'	» Λουτρῶν	»	365	γρ. 2.453,50
» 19	Εἰσόδημα Τραπέζης			» 1.516,25
» 19	Δωρεαὶ Ἀνδριωτάκη καὶ Καμ- πανῆ	γρ.	8,75	
» 19	Δωρεαὶ Ζαχαροπούλου	»	22	» 30,75
» 19	Πώλησις εἰς Ἀμερ. 100 δελτα- ρίων λιμ.	γρ.	142,25	
» 19	Πώλησις ἐνταῦθα 146 δελτα- ρίων λιμ.	γρ.	36,50	
» 19	Πώλησις 124 ὀκ. Ἀσβέστου	»	16	
» 19	Πώλησις 221 ὀκ. Ἀσβέστου	»	27,75	» 222,50
» 19	Ἀδελφότης Σπηλιανῆς (Γεωρ- γάκη)	γρ.	121	
» 19	Ἀδελφότης Σπηλιανῆς	»	413	» 534
» 19	Δωρεαὶ διαφ. ἐργατῶν λιμ.			» 188,50
» 19	Ἐτήσια εἰσπράξεις μελῶν			» 3.117,25
				<u>γρ. 9.129,00</u>

Λαβεῖν

Ἰανουαρίου 1	Ἔξοδα ἐπὶ τῆ ἑορτῆ	γρ.	101,25	
Μαρτίου 30	» Ἀγ. Θεατρ. παραστ.	»	103,50	
Μαΐου 17	» » »	»	120,25	
Ἰουλίου 1	» » »	»	52,25	γρ. 377,25
» 19	» διάφορα ἐπὶ τῆς Τραπέζης	»	283,50	
» 19	» ἀγορᾶς κρέατος	»	193,75	» 477,25

Ίουλίου 19	Άξία Φάρων	γρ.	242
»	19 Γενικά έξοδα και ήμερομίσθια λιμένος	»	4.933,50
	Υπόλοιπον εις Ταμείον	γρ.	1.367,25
	Υπόλοιπον εις εισπράκτορα	»	1.722,25
			<u>3.090</u>
		γρ.	<u>9.120,00</u>

Έν Μανδρακίω Νισύρου τῆ 28 Μαρτίου 1910

Ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ^ρ

(Σ.Α.Θ. 1902, σ. 13-18)

Ἀναλυτικοὶ λ/σμοὶ

Συνεισφοραὶ

Προσφορὰ ἑορτῆς Ἁγ. Βασιλείου Ἰανουαρίου 1	γρ.	1.004,25
Περιφορὰ Σταυροῦ Ἰανουαρίου 6	»	53
		<u>1.057,25</u>

Θεατρικαὶ παραστάσεις

Δύο παραστάσεων θεατρικῶν	γρ.	742
Μιάς θεατρικῆς παραστάσεως 30/1/09	»	484,25
Μιάς παραστάσεως 17/5/09 (ἔξ ὧν Ἀμερικῆς 51 εἰσιτήρια γρ. 343+471 1/2 Νισύρου)	»	814,50
Καφενείου παραστάσεως	»	47,75
Μιάς θεατρικῆς παραστάσεως λουτρῶν 13/26/6/09	»	365
		<u>2.453,50</u>

Εἰσόδημα Τραπεζῆς

Δίσκου Τραπεζῆς	γρ.	896,25
Κούπα	»	213
Ἰωάν. Κουλελῆς	»	7
Χρ. Κορονέος	»	8
Κωνστ. Φιλίππου	»	11,25
Γρηγοριάδη	»	11,25
Νικ. Μαστρογιάννης	»	11,25
Ὁδ. Γεωργάκης	»	5
Ἄντ. Ι. Καμπανῆς	»	3,25
Γ. Χρ. Ἀνδριωτάκης	»	22,50
Κων. Ἐκκλησιάρχης	»	9,50

Μιχ. Μ. Παρθενιάδης, Ιατρός	γρ.	22,50
Ἐπίθ. Λουτρά ἐκ διαφόρων ξένων	»	266,25
Πώλησις 13 ψωμιῶν	»	29,25
	<hr/>	
	γρ.	1.516,25

Δωρεαὶ ἐργατῶν λιμένος

Περουλῆς Φραζῆς	γρ.	35
Νικόλ. Μουλλός	»	16
Ἡλίας Κεφαλιανός	»	45
Γεώργ. Λαμπάδης	»	16
Ἀναστ. Ππ' Ἀντώνης	»	3
Ἐμμ. Ἀσφενδιανού	»	5
Βαίττης Ἰωάννου	»	10
Χαρτοφύλης Ἰωάννου	»	10
Γεώργιος Πυτερᾶ	»	10
Φίλιππος Κιουζέλης	»	8,50
Κωνστ. Κλούτσης	»	22,50
Φραζῆς Κοντός	»	7,50
	<hr/>	
	γρ.	188,50

Συνδρομαὶ μελῶν

Ἰανουάριος (Φεβρουάριος 2)	γρ.	282,25
Φεβρουάριος (Μάρτιος 7)	»	311
Μάρτιος (Ἀπρίλιος 4)	»	254,05
Ἀπρίλιος (Μαΐος 10)	»	220,25
Μαΐος (Ἰούνιος 30)	»	185,25
Ἰούνιος (Ἰούλιος 1)	»	135,35
Ἰούλιος (Αὐγουστος 29)	»	282,65
Αὐγουστος (Ὀκτώβριος 18)	»	256,50
Σεπτέμβριος (Ὀκτώβριος 18)	»	199,50
Ὀκτώβριος (Δεκέμβριος 29)	»	216,20
Νοέμβριος (Δεκέμβριος 29)	»	104,50
Δεκέμβριος (Δεκέμβριος 29)	»	669,75
	<hr/>	
	γρ.	3.117,25

Ἡμερομίσθια ἐργατῶν λιμένος

Περουλῆς Φραζῆς	γρ.	400
Νικόλ. Ἰ. Μηλᾶς	»	80
Ἡλίας Κεφαλιανός	»	510

Γεώργιος Λαμπιάδης	γρ.	505
Γεώργιος Πυτερᾶ	»	110
Χαρτοφύλης Ἰωάννου	»	294
Ἄναστ. Ν. Ππ'Αντωνίου	»	56
Ἐμμ. Ἀσφενδιανός	»	170
Ἄναστ. Κεφαλιανός	»	80
Βαίττης Ἰωάννου	»	264
Μιχαήλ Κεφαλιανός	»	210
Μιχαήλ Ἀντωνάκης	»	136
Φίλιππος Κιουζέλης	»	637,50
Κωνστ. Κλούτσης	»	185
Φραζῆς Κανταρζῆς	»	15
Ἐμμ. Πετροῦτσος	»	18,50
Φίλιππος Κ. Φιλίππου	»	35,25
Μιχαήλ Σταλούδης	»	30
Ι. Κατσιματίδης	»	16
Ἀντωνιάδης (;)	»	80
Γεώργ. Χρυσότιμος	»	20
Ἀνδρῖκος Βρούζος	»	53,50
Γεώργ. Ἰ. Χπ Νικολάου	»	20
Μιχαήλ Καλαεζῆς	»	22
	<hr/>	
	γρ.	3.947,75

Γενικά ἔξοδα λιμένος

Ἄσβεστος	»	200
Ἄλειμμα 1/2 ὄκ.	»	6
Πετρέλαιον 16 ὄκ.	»	12
Διάφορα εἰς Ν. Μαστρογιάννη	»	200
Μηιογιάτισμα βαρούλκου	»	30
2 ἡμερομίσθια εἰς Περουλάκη διὰ βαρούλκον	»	18
1500 δελτάρια Μ. Νικολαΐδη	»	162,25
Διὰ κανονισμούς καὶ εἰσιτήρια	»	307,75
Ταχυδρομικαὶ ἐπιστολαὶ κόλλαι	»	40,25
1 Ἀντίγραφον ἐπιστολῶν	»	9,50
	<hr/>	
	γρ.	985,75

34/35) Ταμεῖον Ἀδελφότητος Ὅμονοιᾶς 1910-1911

Δοῦναι

Ἐπόλοιπον Ταμείου

γρ. 1.367,25

‘Υπόλοιπον Εισπράκτορος	γρ. 1.722,75	γρ. 3.090
‘Ιανουαρίου 1 Είσπραξ. προσφόρων	γρ. 964,62 1/2	
‘Απριλίου 8 Είσπραξις συνδρομῶν κατὰ μήνα ‘Ιανουάρ.	» 190	
» 8 Είσπραξις κατὰ μήνα Φεβρουάριον	» 80,75	
» 8 Είσπραξις κατὰ μήνα Μάρτιον	» 365,25	
‘Ιουνίου 28 Είσπραξις κατὰ μήνα ‘Απρίλιον	γρ. 228	γρ. 1.819,62 1/2
» 28 Εἰσ. κατὰ μήνα Μάϊον	γρ. 26,12 1/2	
» 28 Εἰσ. κατὰ μήνα ‘Ιούνιον	» 175,75	
» 28 Δῶρον Νικολ. Γεωρ- γάκη καὶ Χρήστου Λυ- τρωτῆ φρ. 110	» 583	
» 28 Παρὰ Κωνστ. Γεωρ- γάκη ἀπέναντι γρ/του λίρα 1	» 121	
‘Ιουλίου 11 Είσπραξις Τραπεζῆς	» 1.368,12 1/2	γρ. 2.274
Δεκεμ. 18 Είσπραξις συνδρομῶν κατὰ μήνα ‘Ιούλιον	γρ. 361	
» 18 Εἰσ. συνδ. κατὰ μ. Αὐγ.	» 182,87 1/2	
» 18 Εἰσ. συν. κατὰ μ. Σεπτ.	» 11,87 1/2	
» 18 Εἰσ. συν. κατὰ μ. ‘Οκτ.	» 42,75	
» 18 Εἰσ. συν. κατὰ μ. Νοεμ.	» 118,75	γρ. 717,25
		<u>γρ. 7.900,81 1/2</u>
Δεκεμβρίου 19 ὑπόλοιπον εἰς νέον 1911	γρ. 6.031,87 1/2	
‘Ιαν. 1 Είσπραξις προσφόρου	γρ. 238	γρ. 6.269,87
‘Υπόλ. παρ’ ‘Ηγουμένου	» 1.465	
Γραμ/ον Δημ/τίας λ. 25	» 3.025	
‘Υπόλ. παρὰ Φιλίππου	» 1.452	γρ. 5.942

Λαβεῖν

‘Ιαν. 10 Ἔξοδα προσφόρων	γρ. 151
‘Ιουλ. 1 » διάφορα	» 349,87 1/2

Ίουλ. 15	Ἔξοδα Γραφείου	γρ.	203,50	
» 15	Συνδρ. Ν. Γεωπονική	»	31,75	
» 15	Ἔξοδα Τραπεζῆς	»	472,82 1/2	
Αὐγ. 22	Ἔξοδα μηχ/κοῦ λιμένος	»	106	γρ. 1.315
Σεπτ. 11	Ἐνοίκιον Γραφείου	»	135	
Νοεμ. 18	Δι' 61 1/2 κανταρ. ἄσβεστ.	»	307,50	
Δεκεμ. 1	Εἰς Ἰ. Ρουσέττον ζυγ/κά	»	10	
» 3	Δι' 62 κοιλά πουρσελάνη	»	51	
» 11	Δι' 6 1/2 πηχ. βάρη ἀπὸ Ν. Καραγιάννη διάφορα	»	16,25	
» 19	Διάφ. ἔξοδα εἰς Φίλιππον	»	34,25	γρ. 554
	Πρὸς ἐξίσωσιν			» 6.031,87 1/2
				» 7.900,87 1/2
1911				
Μαΐου 18	Σχίσιμον ξύλων	γρ.	45	
Ίουλ. 1	Ἐκτύπωσις δελταρίων	»	45	
Σεπτ. 16	Δι' ἐνοίκιον	»	135	
	Ἔξοδα προσφόρων	»	102	γρ. 327
	Ἐξίσωσις			» 5.942
				γρ. 6.269

(Σ.Α.Θ. 1902, σ. 19-20)

Ἀναλυτικοὶ Λ/σμοὶ

Ἐξοδα Τραπεζῆς 1910

Δίσκου Τραπεζῆς	γρ.	971,87 1/2
Κούπας	»	325,12 1/2
Πώλησις φαγητῶν καὶ ἄρτων	»	19
Ἀπὸ Γεώργ. Πούρην	»	5
» Δημήτριον Χαρτοφύλην	»	5,68 1/2
» Γεώργιον Ππ Κέντρην	»	8,75
» Ἀριστείδην Φωτιάδην	»	7,50
» Νικόλαον Ἐμμανουήλ	»	12,50
» Χριστοφῆ Κορονέον	»	7.12 1/2
» Περουλή Φραζῆ	»	5,62 1/2
	γρ.	1.368,12 1/2

Διάφορα έξοδα 1910

3 1/2 όκ. Κάζη	γρ.	7
Ταχυδρομικά	»	26
80 φάκελλα, 1 πινέλλο, 1/2 κάζη	»	6
Έξοδα γραμ/ου Γεωργάκη εις Τράπεζαν Ἀνατολῆς	»	12,12 1/2
1 Μελάνη	»	1
1 1/2 δωδ. καθίσματα	»	250,50
1 Λάμπα	»	42
1 Χαρ. κόλλες 1 μελάνη	»	5,25
		<hr/>
		349,87 1/2

ΔΥΟ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1834 ΚΑΙ 1847

Υπό

Κώστα Σακελλαρίδη

Οι κάτοικοι τῶν Νοτίων Σποράδων¹ τοῦ νησιωτικοῦ μας συμπλέγματος, πού σέ ὅλη τήν περίοδο τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821 ἀποτελέσαν μαχόμενο τμήμα τῆς ἑλληνικῆς πατρίδας, εἶδαν μέ ἀγανάκτηση καί πικρία τὰ νησιά τους, μέ τήν ὑπογραφή τοῦ Πρωτοκόλλου τοῦ Λονδίνου (16/6/1830) νά παραμένουν ἔξω ἀπό τόν κορμό τοῦ νεοσύστατου Ἑλληνικοῦ Κράτους καί νά περιέρχονται ξανά κάτω ἀπό τήν ὀθωμανική κυριαρχία.

Τά ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πού ἦρθαν στή δημοσιότητα, μᾶς πληροφοροῦν γιά τὸ θάρρος, τήν ἀποφασιστικότητα καί τήν ἐπιμονή πού ἔδειξαν οἱ νησιῶτες, ἀγωνιζόμενοι νά ἀποτρέψουν τὸ σκληρὸ πεπρωμένο πού τοὺς περίμενε, καί ὅταν πείστηκαν πῶς αὐτὸ ἦταν ἀδύνατο ἀπὸ τὰ πράγματα, τότε οἱ προσπάθειές τους στράφηκαν γιά νά ἐπιτύχουν τὴ διατήρηση τοῦ Προνομιακοῦ καθεστώτος πού ἴσχυε στὰ νησιά ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν (1522). Μὲ τοὺς ἀγῶνες τους καί μέ τὴν ἐπέμβαση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων πέτυχαν νά ἐπιβεβαιώσῃ τὴν ἰσχύ τῶν Προνομίων ὁ σουλτάνος Μαχμούτ ὁ Β' τὸ 1835².

Στὸ μεταξύ, ἀπὸ τὸ 1830-1836, τὰ νησιά ἀρνοῦνται νά ἀναγνωρίσουν τὴν τουρκικὴ κυριαρχία καί παρὰ τίς συνθήκες πού ἴσχυαν, ἐπέμεναν ὅτι ποτὲ δὲν ἔπαψαν, ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση καί μετὰ, νά ἀνήκουν στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπικράτεια.

Ἀποδεικτικὸ στοιχεῖο τοῦ γεγονότος αὐτοῦ εἶναι τὸ Α' ἀνέκδοτο ἔγγραφο, πού γιά πρώτη φορὰ φέρνω στή δημοσιότητα: ἀφορᾶ ἄδεια ταξιδίου, διαβατήριο, πού ἐξέδωσε τὴν 21/1/1834 ἡ Δημογεροντία Νι-

1. Οἱ Νότιες Σποράδες ἦταν: Ἀστυπάλαια, Ἰκαρία, Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κάσος, Καστελλόριζο, Λέρος Νίσυρος, Πάτμος, Σύμη, Τήλος καί Χάλκη.

2. Γεωργίου Παπαδοπούλου: «Γενικὴ γεωγραφικὴ καί ἱστορικὴ περιγραφή τῆς νήσου Νισύρου» κτλ., 1909, σελ. 42-45: Τὸ φερμάνι τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ τοῦ Β'.

σύρου στο Γεώργιο Συρنيώτη «... *ἀπερχόμενον εἰς Ἱερουσαλήμ εἰς προσκύνησιν τοῦ παναγίου τάφου...*». Τὸ ἔγγραφο βρέθηκε στὴν κατοχὴ τῆς οἰκογένειας τῆς Μαρίας Συρنيώτη-Βρούζου¹. Εἶναι διαστάσεων 0,32Χ0,22 καὶ διατηρεῖται, παρὰ τὰ χρόνια ποὺ ἔχουν περάσει, σὲ καλὴ κατάσταση.

Τὸ διαβατήριό ἀρχίζει μὲ τὶς λέξεις «Ἑλληνικὴ Πολιτεία». Τὴν ἐπίσημη αὐτὴ δήλωση δὲν τὴν ἔχουμε συναντήσει μέχρι σήμερα σὲ ἄλλο νισυριακὸ ἔγγραφο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Δὲν γνωρίζουμε, ἐξάλλου, ἂν ἔχει βρεθεῖ διαβατήριό ἢ καὶ ἔγγραφο ἄλλου νησιοῦ μὲ τὴν ἴδια δήλωση. Ἔχουμε ὅμως τὴ γνώμη ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἶναι τὸ μόνο, γιατί ἡ ἔκδοση διαβατηρίων ἀπὸ τὶς Δημογεροντίες ἦταν μέσα στὶς ἐξουσίες καὶ τὶς ὑποχρεώσεις². Δυστυχῶς ὅμως κανένα δὲ διασώθηκε μ' αὐτὴ τὴ δήλωση. Δὲ θὰ εἶναι λοιπὸν ὑπερβολή, ἂν τὸ διαβατήριό Συρنيώτη χαρακτηριθεῖ ὡς μοναδικὸ στὸ εἶδος του. Ἄκόμα καὶ γιὰ ἓναν ἄλλο λόγο: φέρει ἐνσφράγιση θεώρηση τοῦ ρωσικοῦ ὑποπροξενείου τῆς Χάιφας, ποὺ ἐπιτρέπει στὸν κάτοχό του νὰ μεταβεῖ στὴν Ἱερουσαλήμ. Ὅπως εἶναι γνωστό, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ Ρωσικὴ Κυβέρνηση εἶχε ὑπὸ τὴν προστασία της τοὺς Ἀγίους Τόπους. Φέρει ἀκόμα μιὰ μικρὴ στρογγυλὴ σφραγίδα μὲ στέμμα καὶ ἀραβικὰ γράμματα. Ἡ σφραγίδα τῆς Δημογεροντίας εἶναι ὠσειδῆς, ἀναγράφεται δὲ σ' αὐτὴν κυκλικά: ΣΦΡΑΓΙΔΑ ΝΗΣΟΥ ΝΙΣΥΡΟΥ (τὸ «Νισύρου» δὲ διακρίνεται καθαρὰ) καὶ στὸ μέσο ἔχει χαραγμένη μορφή ποὺ κρατᾷ κηρύκειο. Ἡ βάση τῆς μορφῆς βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ δυὸ κλαδιὰ δάφνης. Ἦσως πρόκειται γιὰ τὸν Ἑρμῆ³.

Τὸ διαβατήριό τοῦ Συρنيώτη ἀποτελεῖ μιὰ μαρτυρία ποὺ βεβαιώνει ὅτι, μέχρι τὴν ἔκδοση τοῦ φερμανιοῦ τοῦ Μαχμούτ Β', ἡ Νίσυρος καὶ ἀσφαλῶς καὶ τ' ἄλλα νησιά διακήρυσσαν ὅτι ἀνήκουν στὴν Ἑλληνικὴ Πολιτεία καὶ τὴ θέση τους αὐτὴ οἱ ξένες δυνάμεις σιωπηρὰ τὴ δέχονταν, ὅπως μαρτυροῦν οἱ σφραγίδες καὶ ἡ θεώρηση στὸ διαβατήριό.

Τὸ Β' ἔγγραφο εἶναι τοῦ Μεχμέτ ραγιά Πασσᾶ Βεζύρη τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους *πρὸς τὸν πιστόν του ὑποδιοικητὴν καὶ τοὺς Δημάρχους*

1. Ὁ Γεώργιος Συρنيώτης, ποὺ ἀναφέρεται στὸ διαβατήριό, εἶναι παππούς τοῦ πατέρα τῆς Μαρίας Α. Βρούζου καὶ πατέρας τῆς μάμμης μου Μαρίας Ἰωάν. Σακελλάρη.

2. Νισυριακὰ χρονικά, ἀρ. 18, σελ. 29: Κ. Σακελλαρίδη «Ἱστορικὰ ἔγγραφα». Ἀναφέρεται ὅτι στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἱερᾶς μονῆς Σπηλιανῆς ὑπῆρχε κάποτε, σήμερα δὲν ὑπάρχει, ἔγγραφο ποὺ ἀφοροῦσε ἀδεια ταξιδιοῦ (διαβατήριό) τῆς 16/9/1836 τῆς Δημαρχίας Νισύρου σ' ὄνομα τοῦ παπᾶ Νικήτα, ποὺ *ἀπέρχετο γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν*. Στὸ διαβατήριό αὐτό, ποὺ ἐκδόθηκε τὸ 1836, μετὰ τὴν ἐπιβεβαίωση τῶν Προνομίων σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ διαβατήριό τοῦ Συρنيώτη, ἀναφέρεται: *«Κατεσφραγισμένον παρὰ τῆς Δημογεροντίας τῆς Ν. ταύτης μὲ τὴν τοῦ ἡμετέρου ἀθθέντου Δελαβέρ Πασσᾶ σφραγίδα»*.

3. Εἶναι ἡ ἴδια μορφή ποὺ εἶναι στὴ σφραγίδα τῆς Ἀντεπαρχίας Σύμης Ἐπισκοπῆς Νισύρου ὡς τὸ ἀρ. 7 ἔγγραφο τῆς ἐργασίας «Παλαιὰ Ἐγγραφα Νικειῶν» τοῦ Σ. Κέντρη, ποὺ δημοσιεύεται στὸν παρόντα τόμο.

της νήσου Νισύρου» «... δια τῆς τοῦ ἐνταῦθα φίλου μας Ἑλληνικοῦ Προξενείου μεσιτείας καὶ παρακλήσεώς του χαριζόμενος συγκατανεύσεως δίδει εἰσέτι προθεσμίαν μέχρι τὴν 15 τοῦ ἐλευσομένου Φεβρουαρίου μηνός, εἰς τοὺς μέλλοντας ἀναχωρήσει τῆς νήσου Ἑλλάνας...».

Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ ἀποκαλύπτει πὼς οἱ Νισύριοι δὲν εἶχαν, τουλάχιστο στὸ σύνολό τους, ἀποδεχθεῖ τὴν τουρκικὴ ὑπηκοότητα, ἀμφισβητοῦσαν μ' ἄλλους λόγους, ὡς πρὸς αὐτούς, τὸν τρόπο πού ἐπιβλήθηκε, παρὰ τὴν Ἐπανάσταση, ἢ τουρκικὴ κυριαρχία στὰ νησιά καὶ παρ' ὅλο ὅτι εἶχαν περάσει 17 χρόνια ἀπὸ τὴν ὑπογραφή τοῦ Πρωτοκόλλου τοῦ Λονδίνου, πού ἔδινε σ' ὅσους ἤθελαν τὴν εὐχέρεια τῆς μεταναστεύσεως¹, ζήτησαν τὴν παρέμβαση τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενίου Ρόδου, γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἔκδοση σχετικῆς διαταγῆς πού θὰ τοὺς ἐπέτρεπε νὰ μεταναστεύσουν στὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ πωλοῦσαν τὴν ἀκίνητη περιουσία τους.

Σὲ κανένα ἔγγραφο πού νὰ προέρχεται ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τῶν ἄλλων νησιῶν ἢ τοῦ Κράτους δὲ γνωρίζουμε νὰ ἀναφέρεται παρόμοια περίπτωση. Πιθανότατα πρόκειται γιὰ πρόβλημα πού μόνο στὴ Νίσυρο δημιουργήθηκε. Στὰ ἀρχεῖα τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, ὅπου ἐρευνήσαμε τὸ φάκελο τοῦ Προξενίου Ρόδου τοῦ 1847, δὲ βρήκαμε ἔγγραφα πού νὰ ἀναφέρονται στὴν περίπτωση πού μᾶς ἀπασχολεῖ. Οὔτε σὲ κανένα παλιὸ νισυριακὸ ἔγγραφο, δημόσιο ἢ ἰδιωτικὸ, ὑπάρχει κάτι τὸ σχετικόν.

Τὴν τουρκικὴ αὐτὴ Διαταγὴ πρωτοδημοσίευσεν τὸ 1933 στὸ ὑπ' ἀριθ. 33 Δελτίο «Γνωμαγόρας» ὁ ἀξέχαστος ἐρευνητὴς καὶ λαογράφος Λάζαρος Κοντοβερὸς. Τὸ πρωτότυπο τὸ εἶδα πρόσφατα ταξιθετημένο μέσα στὰ διάφορα παλιὰ ἔγγραφα τῆς συλλογῆς τοῦ ἴδιου, στὸ Βιβλίον Παλαιῶν Ἐγγράφων, πού εἶναι σήμερα στὴν κατοχὴ τοῦ Νικήτα Κουμέντου.

Κρίναμε πὼς, λόγῳ τοῦ ἐνδιαφέροντός του, τὸ ἔγγραφο αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ἔρθει πάλι στὴ δημοσιότητα, παρουσιαζόμενο ἀπὸ τὶς σελίδες τῶν «Νισυριακῶν», γιὰτὶ εἶναι ἄγνωστο σὲ ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἔρευνα τῆς ἱστορίας τῶν νησιῶν μας. Καὶ τοῦτο γιὰτὶ ἡ κυκλοφορία τοῦ Δελτίου «Γνωμαγόρας» ἦταν τότε περιορισμένη καὶ σὲ στενὸ κύκλο μεταξὺ τῶν Νισυρίων, καὶ οὔτε κατετίθεντο ἀντίγραφα του στὶς βιβλιοθηκῆς.

Τὰ δύο ἔγγραφα πού ἀκολουθοῦν βρίσκουμε ὅτι ἔχουν μεταξὺ τους κάτι τὸ κοινόν. Ἀπὸ τὰ κείμενά τους διαφαίνεται τὸ ἀσυμβίβαστο καὶ ἀδούλωτο πνεῦμα πού ἔδειξαν οἱ νησιῶτες ἀπέναντι στοὺς Τούρκους κατὰ τοὺς κρίσιμους, γιὰ τὴ ζωὴ τους, ἐκείνους χρόνους. Σὲ προηγούμενη

1. Ἑλληνικά, τόμ. 1 (1928), σελ. 133-134. Ἐγγραφοῦ τοῦ Κυβερνήτου πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως περὶ τῶν Συμαίων καὶ Νισυρίων.

ἐργασία μας¹ ἔχουμε δώσει μιὰ ἐξήγηση, τὴν ὁποία θὰ ἐπαναλάβουμε:
 «Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προαιώνια ἀρετὴ τῆς φυλῆς, τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν ἐλευθερία,
 πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι ὁ ἐλεύθερος βίος, ἔστω καὶ μικρᾶς διαρκείας, κατὰ τὴν
 περίοδο τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821, παρὰ τὰ βάσανα καὶ τὶς πικρῆς πόν
 ρασαν², πολὺ συνέτεινε στὸ νὰ ἐξυψώσει τὸ ἐθνικὸ φρόνημα καὶ τὴ μαχητι-
 κότητα τῶν νησιωτῶν...».

—A—

Ἑλληνικὴ Πολιτεία

Ἡ Δημογεροντεία τῆς Ν. Νισύρου

Χαρακτηριστικὰ
 ἐτῶν σαράντα πέντε: 45
 ἀναστήματος μετρίου
 τρίχες μαῦραι
 ὀφθαλμοὶ καστανοὶ
 μύτη } μέτρια
 στόμα }
 Ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ
 Πατὴρ Νισυρός
 διαμονὴ αὐτόθι

ὑπογραφή τοῦ φέροντος
 ἀγράμματος

Παρακαλοῦμεν ὅλους τοὺς ἀξιωματικούς,
 Πολιτικούς καὶ Στρατιωτικούς, παρακαλοῦ-
 μεν καὶ τοὺς τῶν φίλων δυνάμειων ν' ἀφήσω-
 σιν ἐλευθέρων τὴν δίοδον εἰς τὸν Κύριον γεωργ.
 σερνιώτη, ἀπερχόμενον εἰς Ἱερουσαλήμ, εἰς
 προσκύνησιν τοῦ παναγίου Τάφου, χωρὶς νὰ
 ἐμποδισθῆ ἢ ἐνοχληθῆ παρ' οὐδενός, μάλιστα
 νὰ χορηγηθῆ πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἐκόλλια καὶ ὑ-
 περάσπισις.

Εἰς πίστωσησιν τούτου ἐξεδόθη τὸ παρὸν ἐ-
 σφραγισμένον μὲ τὴν σφραγίδα τῆς Δημογε-
 ροντείας ταύτης.

Ἐν Νισύρῳ τὴν 21 Ἰανουαρίον 1831

Οἱ Δημογέροντες
 τῆς νίσου νισύρου
 σφραγίδος (δυσανάγνωστος)
 Ν. Νισύρου καὶ ἀνθ' αὐτοῦ
 ὁ γραμμ. Ν. Ξένος

Visto in quest' Imperiale vice Consolato di Russia à restituito al sopra-
 scritto Giorgio Sirniotti ché parta à Gerusalemme³

Jaffa la 2 Marzo 1834

τόπος
 ρωσικῆς
 σφραγίδος

Il. v. Console di Russia

(ὑπογραφή)
 τόπος σφραγίδος μὲ
 ἀραβικὰ γράμματα

1. «Νισυριακά», τόμ. 3ος, σελ. 160, Κ. Σακελλαρίδης: Ἡ ἱστορία τῶν Προνομίων τῶν Νοτίων Σποράδων.

2. «Νισυριακά Χρονικά», ἀρ. 19, σελ. 17: Πάνδημος ἀναφορὰ τῶν Νισυρίων πρὸς τὸν Ι. Καποδίστριαν.

3. Μετάφραση: Θεωρηθὲν παρὰ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ ὑποπροξενείου τῆς Ρωσίας ἐπεστράφη εἰς τὸν ἀναγραφόμενον Γεώργιον Σερνιώτην, ἀναχωροῦντα εἰς Ἱερουσαλήμ.

Annuaire Royal
H. L'Impression de la Cour de France

Handwritten text in French, including names like "Monsieur de..." and "Madame de...".

Handwritten text, possibly a date or location: "Paris le 23 Janvier 1834".

Handwritten text: "L'Imprimerie de la Cour de France".

Ὁ Μεχμέτ ραγιᾶ Πασᾶς
Βεζύρης τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους

Πιστέ μοι ὑποδιοικητὰ καὶ Ἐντιμοὶ Δήμαρχοι τῆς νήσου Νισύρου
Γνωστοποιῶν διατάττω ὑμᾶς καὶ αὐθις διὰ τοῦ παρόντος μου ὑψηλοῦ δ-
ρισμοῦ, καὶ τελευταίου μου ἀποφασιστικοῦ καὶ προλαβόντως διετάχθητε ὅ-
πως μεθ' ἡμέρας 15 νὰ ἀναχωρήσωσι τῆς νήσου σας, ὅσοι λογιζόμενοι Ἕλλη-
νες δὲν ἤθελον ἀναδεχθῶσι τὴν ἀρχαίαν των ὀθωμανικὴν ὑπηκοότητα. Ἦδη
δὲ καὶ διὰ τῆς τοῦ ἐνταῦθα φίλου μας Ἑλληνικοῦ Προξενείου Μεσιτείας καὶ
παρακλήσεώς του χαριζόμενος συγκατανεύσεως δίδει εἰσέτι προθεσμίαν μέ-
χρι τῶν 15 τοῦ ἐλευσομένου Φεβρουαρίου μηνός, εἰς τοὺς μέλλοντας ἀνα-
χωρήσωσι τῆς νήσου σας Ἕλληνας, ὥστε μὴ προφασιζόμενοι πλέον νὰ ἀπο-
περατώσωσι παντάπασι τὰς ὑποθέσεις των πωλῶντες τὴν ἀκίνητόν των πε-
ριουσίαν καὶ ἀμέσως νὰ μεταναστεύσωσιν ἐν Ἑλλάδι. Καὶ ὅσοι τὰς ὑποθέσεις
των ἀποπεράτωσαν ἀμέσως αὐτοὺς νὰ τοὺς καθυποβάλλετε εἰς φυγὴν. Μέχρι
αὐτῆς τῆς προθεσμίας νὰ ἀποπερατώσωσι καὶ οἱ λοιποὶ ὡς προεῖπον τὰς ὑπο-
θέσεις των καὶ νὰ ἀναχωρήσωσι, διότι λέγω σας καὶ αὐτοὺς καὶ προφασισθέν-
τες πάλιν ἐπιμείνωσιν εἰς τὰς ἀποφάσεις των, νομίμως, ἄνευ ἀναβολῆς καιροῦ
νὰ καταχωρήσητε αὐτοὺς εἰς τὸν κενοδιστάν σας, εἰς τὸν κατάλογον τῶν ὑπη-
κόων μας. Συμμορφωθέντες καὶ αὐτοί, καθὼς καὶ ὑμεῖς, καὶ λάβετε ἐξ αὐτῶν
τῶν ἀναδειχθέντων ἀξιοπίστους ἐγγυητάς, ὅτι τοῦ λοιποῦ θέλουσι μένει εὐ-
πειθεῖς ὑπήκοοι, ὅπου μὲ τὰς ἰδικὰς σας ἐγγυήσεις καὶ ἐκτελεστικὰς πληροφο-
ρίας ἀποστείλητε καὶ αὐτὰς ὁσονοῦπω εἰς ἡμᾶς ὧδε καὶ πάλιν ἂν φανῶσιν
εὐπειθεῖς νὰ μᾶς εἰδοποιήσητε αὐτοὺς ὀνομαστί ὅσον τάχος. Ποιήσετε δὲ ἀ-
διστακτως τε, καὶ ἀνυπερθέτως, ὄχι ὡς ἄλλοτε, ἀλλὰ καθὼς διατάττεσθε
διὰ τῆς ἡδὴ περὶ αὐτῶν τελευταίας μου διαταγῆς.

Ἐξεδόθη τὸ παρὸν μου ἐκ τοῦ Διβανίου, ἐκ τοῦ ἀγιαλέκ τζεζεϊρπάχρι-
ζεφίτ...

Ἐν Ρόδῳ 1847 τῆ 31 Δεκεμβρίου

Σημ. «Γνωμαγόρας» ἀρ. 24/1933, σ. 36. Ἐκ τῶν Παλαιῶν Τουρκικῶν ἔγγραφα. Ἄ-
κριβὲς ἀντίγραφον ἐκ τῆς συλλογῆς Λαζάρου Κ. Κοντοβεροῦ. Προηγείται ἰδιόχειρος ὑπο-
γραφή καὶ κάτωθεν αὐτῆς σφραγίς).

ΠΑΛΑΙΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΝΙΚΕΙΩΝ

Ἑπο

Σταύρου Κέντρη

Κατὰ τὴν ἐπίσκεψή μου στὰ Νικεῖα στὶς 10 Αὐγούστου 1980 βρῆκα στὰ γραφεῖα τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ ἔγγραφα τοῦ περασμένου αἰώνα, ποὺ τὰ φυλάει ὁ παπα-Γιάννης Μηνᾶς σὲ καλή, μποροῦμε νὰ ποῦμε, κατάστασι. Ὁ χρόνος ποὺ εἶχα στὴ διάθεσή μου γιὰ τὴν καταγραφή καὶ ἐπεξεργασία τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ, ὅπως μοῦ ἀρέσει νὰ χαρακτηρίζω αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ ἔγγραφα, ἦταν λίγος. Ἄς σημειωθεῖ δὲ ὅτι τὰ ἔγγραφα αὐτὰ εἶναι τελείως δυσανάγνωστα. Ἀνέβαλα λοιπὸν τὴν ἐργασία αὐτὴ γιὰ τοῦ χρόνου. Πῆρα ὅμως μαζί μου σὲ φωτοτυπία μερικὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ ἔγγραφα, ποὺ σκιαγραφοῦν τὴν κατάστασι ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴ Δωδεκάνησο μετὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι τοῦ 1821.

Τὰ ἔγγραφα αὐτὰ διακρίνονται σὲ δυὸ κατηγορίες. Ἡ πρώτη, ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ 1 ἕως 4, προέρχεται ἀπὸ τὸν Τοῦρκο Διοικητὴ τῆς Ρόδου καὶ ἀναφέρονται στὴν πληρωμὴ φόρων. Ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος εἶναι τὰ ἔγγραφα ποὺ ἀπειλοῦν τοὺς ἐπαναστατημένους Νισυρίου, γιὰτὶ καθυστεροῦν τὴν πληρωμὴ. Μάλιστα στὸ 3ο ἔγγραφο ὑπόσχεται ὁ Διοικητὴς ὅτι θὰ στείλει πλοῖα γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τοῦ νησιοῦ ἀπὸ τοὺς κλέφτες. Προφανῶς ἐννοεῖ τὶς ἑλληνικὲς δυνάμεις τῆς Ἐπαναστάσεως. Αὐτὸ ἀποδεικνύει πὼς τὰ νησιά μετὰ τὴν Ἐπανάστασι ἀπέφευγαν νὰ πληρώνουν φόρους στοὺς Τούρκους. Ἐπειτα ἀπὸ τὰ ἔγγραφα αὐτὰ ἀκολουθοῦν ἕνα δανειστικὸ τῶν δημογερόντων τοῦ νησιοῦ καὶ ἕνα τοῦ Μουδούρη, ποὺ ἐγκρίνει τὴν ἐκλογὴ Δημάρχου στὰ Νικεῖα, μετὰ τὴν εὐκαιρία δὲ αὐτὴ κάνει καὶ ὀρισμένες συστάσεις.

Ἡ δευτέρα σειρά, ἀπὸ ἀριθ. 7 ἕως 9, εἶναι ἔγγραφα τῆς τότε Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδας (ἐπαρχίας Καρπάθου καὶ ἀντεπαρχίας Σύμης, Ἐπισκοπῆς-Νισύρου). Στὸ πρῶτο (ἀριθμὸς 7) ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ τῶν κατοίκων νὰ μὴ δείχνουν φιλία μετὰ τοὺς Τούρκους, τὸ δεύτερο (ἀριθ. 8) γνωρίζει τὸ διορισμὸ ὡς Ἐπάρχου τοῦ Μάρκου Μαλιαράκη καὶ

τὸ τρίτο (ἀριθ. 9) γνωρίζει τὰ πρόσωπα στὰ ὁποῖα ἀναθέτει ὁ Ἐπαρχὸς τὴν εἰσπραξὴ φόρων.

Ἡ συνεξέταση τῶν ἐγγράφων καὶ τῶν δύο κατηγοριῶν μᾶς φέρνει σὲ μιὰ τρομερὴ διαπίστωση. Τόσο οἱ Τούρκοι, ὅσο καὶ οἱ Ἕλληνες, μιὰ φροντίδα εἶχαν γιὰ τὰ νησιά: πῶς νὰ εἰσπράττουν φόρους καταπιέζοντας τοὺς κατοίκους.

—1—

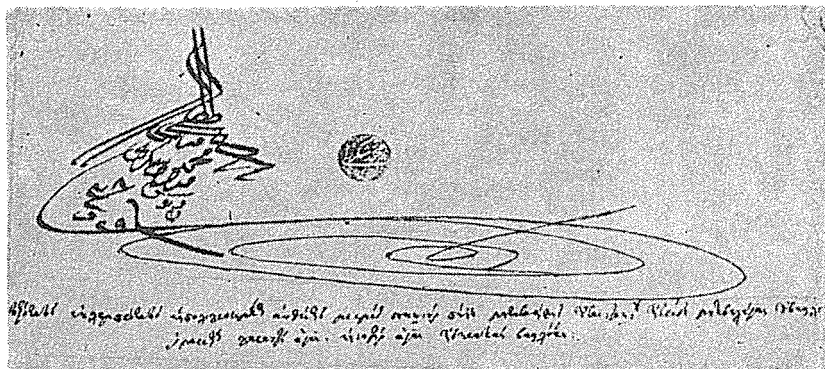
Ὁ ἐνδοξότατος καὶ ἐκλαμπρότατος καὶ πολυχρονεμένος Γιουσούφ μπέης βαλῆς τοῦ Σαντζακίου τῆς Ρόδου μοντεβελῆς ἀγᾶς ὡς νατῆρ ἀγᾶς ὡς ζαρατζῆ ἀγᾶς τῆς κραταιᾶς Βασιλείας.

Εἰς νῆσον Νίσυρον εἰς τὰ τρία χωρία, τοὺς προεστοὺς καὶ πρωτόγερους καὶ παπᾶδες, γέροντας μεγάλους καὶ μικροὺς, σᾶς γράφω καὶ σᾶς προστάζω, δι' ἀποφάσεως θεωρώντας τὸ ἐνδοξόν μου μπουγιουρδὶ σᾶς λέγω νὰ ξεύρετε ἔλοι σας ὅτι ἤρταν πρὸς ἡμᾶς οἱ προεστοὶ σας, καὶ οἱ πρωτόγεροί σας καὶ τοὺς ἐλογαριάσαμεν καὶ μᾶς ἐδώκασιν τὰ χρῆή σας καὶ πήρασιν μαῖδιὰ διὰ τὸ βαλανίδι 4.500 γρόσ. καὶ μᾶς ἐνετάρασι τὰ χρῆή σας. Τοῦ Μανδρακιοῦ ἔλαβον διὰ τὸ βαλανίδι

γρ. 430
 Ὁ πρωτόγερος τοῦ Ἐμπορειοῦ ἐπῆρεν διὰ τὸ βαλανίδι » 1688,32
 Νικειὰ ὁ πρωτόγερος ἐπῆρεν διὰ τὸ βαλανίδι » 2319,38
 πὸν γίνονται ἔλα πὸν πούλησαν στὰ βαλανίδια ὡς δικὰ μας
 διὰ χρήσεως γρ. 4.498,28
 καὶ νὰ κάμετε... ὅσον πράμα δώσει ὁ Θεὸς νὰ δώκετε νὰ νετάρετε τὸ χρέος σας.
 Ἔτσι νὰ κάμετε σᾶς γράφω δι' ἀποφάσεως

1821 Μαρτίου 30 Ρόδος.

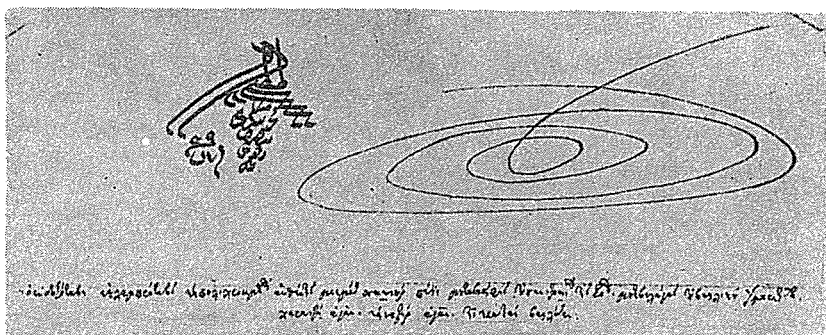
(Διαστάσεις πρωτοτύπου 0.34X0.25)

Ὁ ἔνδοξότατος, ἐκλαμπρότατος καὶ πολυχρονεμένος ἀθέντης Μαχμέτ Σουκιοῦ μπέης, μοντασαφίρης τοῦ Σαντζακίου τῆς Ρόδου μοντεβέλ ἀγάς τοῦ βασιλικοῦ Ἱμπεριτίου χαρατζή ἀγάς καὶ νατιή ἀγάς τῆς κραταιᾶς Βασιλείας.

Εἰς τὴν νῆσον Σύμην εἰς τὸν ἐδικὸν μας τὸν Βενιαμὶν καὶ εἰς ὄλους τοὺς προεστώτας βλέποντας τὸ ἔνδοξόν μου πονγιουρδὶ σᾶς λέγω: Ἴδου ὅπου ἐρχεται ὁ ἄνθρωπος ὅπου στέλλει ὁ φίλος μας καὶ πολλὰκις τὶς ἐγλύτωσεν ... εἰς τὴν Νίσυρον διὰ τὸ βαλανίδι τοῦ ὁποίου θέλετε τοῦ γράφει ὅτι μᾶς ἔκαμε μεγάλη ζημιὰ... καὶ τοὺς ἐσυγχώρησα κάθε τι τοὺς κόνσολο(;) καὶ ἄς μὴν ἔχουν κανένα φόβον ἢ ὑποψίαν, φθάει μόνον νὰ δώσουν πρὸς τὸν βασιλεῖ ἀνθρωπον τοῦ κονσόλου κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν τους τὸ βαλανίδι, χωρὶς νὰ προφασίζονται καὶ αὐτῶν τῶν φόρων ἄλλον ἄλλον. Πρέπει νὰ γίνῃ αὐτὸ χωρὶς ἄρηση ἢ μὴ ὁμως καὶ εὖρον πρόφασιν καὶ τώρα ἄς ἠξέυρουν βεβαιότατα ὅτι ἔχει τέτοια προσταγὴ ἀπὸ τὸν κονσόλον νὰ μὲ γράμματα εἰς τὴν Σύμην νὰ σηκωθῇ μαζὺ τους φρεγάδα μεγάλη νὰ ἔλθῃ, ἴσια εἰς τὴν Νίσυρον καὶ ἔχουν νὰ πάθουν ὄχι καθὼς ἔκαμα ἐσᾶς, ἀλλὰ πολλὰ χειρότερα, καὶ ἄς τὸ στοχασθῶσι καλά, ἀν κάμουν ὁμως καθὼς τοὺς γράφετε θέλει εἶναι διὰ μέγαν τους ὄφελος, ἔτσι νὰ τοὺς γράφετε ἐξ ἀποφάσεως: 1823 Ἰουλίου 2.

(Διαστάσεις πρωτοτύπου 0.30X0.21)

Ὁ ἐνδοξότατος, εὐλαβέστατος καὶ πολυχρονεμένος αὐθέντης Μεχμέτ Σουκούρ μπέης μουτασαφίρης τοῦ Σαντζακίου τῆς Ρόδου μοντεβέλ ἀγᾶς τοῦ βασιλικοῦ Ἱμπερτίου χαρατζῆς ἀγᾶς καὶ νατηρ ἀγᾶς τῆς κραταιᾶς Βασιλείας.

Εἰς τὴν νῆσον Σύμην εἰς ὄλους τοὺς προστώτας καὶ γέροντας καὶ εἰς ὄλους τοὺς ραγιάδες μικροὺς καὶ μεγάλους βλέποντας τὸ ἐνδοξὸν καὶ φοβερόν μου πουγιουρδὶ σᾶς προστάζω: Γνωρίζετε ὅτι μᾶς ἤλθασιν τρία καράβια τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ πασᾶ ἐφέντη καὶ περιμένομε ἤδη ἐπτά, τὰ ὅποια εἶναι εἰς τὴν ἰδικὴν μας προσταγὴν διορισμένα ὅπου μὲ τὰς ἰδικὰς μου δύο φρεγάδας νὰ περιέρονται εἰς αὐτὸ τὸ πουγάζι πρὸς φύλαξιν καὶ διὰ φρούρησιν τῶν πιστῶν ραγιάδων. Τὰ τρία καράβια ὁμως μὲ τὴν μίαν φρεγάδα ἐσηκώθησαν εἰς τὰ πανιά καὶ σήμερον ἐτοιμάζω καὶ τὴν ἄλλην φρεγάδα τὰ ὅποια ὄλα ἔχουν νὰ περιφέρονται εἰς τὰ μέρη τὰ ἰδικὰ μας δὲν μένει πλέον πρόφασις εἰς κανένα νησί μας κλεπτῶν. Ἐλπίζομεν εἰς τὸν Θεὸν ὅτι τὰ ὄσα καιὰ ἔκαμαν καὶ κάμουν νὰ τὰ ἀπολαύσουν. Ἐσᾶς δὲ σᾶς προστάζω θέλετε ἠξέυρει ὅτι τὰ καράβια μας ἔχουν νὰ ἔλθουν εἰς τὰ νησιά μας καὶ μὴ φοβηθῆτε. Ἐξάπαντος ὁμως πρέπει νὰ ἔλθετε οἱ προστώτες φέροντες καὶ τὰ βασιλικά σας δόσιματα χωρὶς πλέον προφάσεις, δηλαδὴ ἀποκλείεται δὲν θέλετε ἔχει πρόφασιν καμίαν..... ὅπου πάντοτε μᾶς γράφετε καὶ νομίζετε ὅτι τὰ πιστεύω καὶ ἐγὼ δὲν εἶναι ἔτσι..... εἰς τὸ ἐπάνω μέρος εἶναι ἢ οὐρά καὶ αὐτοῦ εἶναι ἢ Σύμη ὅπου κάθε πράγμα καὶ νεγότησιον; δὲν ἀπολείπει... καὶ πράγμα... ἐξ ὧν ... εἰς τὸ λάδι, τυριά, μέλια, ξύλα, σιτηρὰ καὶ ἄλλα διὰ τὰ ὅποια ὄλα εἶμαι πολλὰ πληροφορημένος, περὶ τούτου ὁμως ἐγὼ δὲν σᾶς ἐμποδίζω, πρέπει ὁμως νὰ φροντίζετε καὶ διὰ τὰ βασιλικά σας δόσιματα νὰ μὴν εὐρίσκετε πάντα προφάσεις. Μόνον λαμβάνοντες τὸ παρόν μου, χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ νὰ μᾶς φέρετε κάθε βασιλικόν σας δόσιμον συνηθισμένον καὶ ἔτσι κάμνοντες θέλετε μένει

ἀπειράκτοι ἀπὸ κάθε κακόν. Διὰ δὲ τοὺς καμιτζῆδες, ὅπου σᾶς γράφω νὰ πᾶν μὲ τὰ καρᾶβια τὰ πράγματι τὰ δέκα ὅπου ἔχουν νὰ κινήσουν τὰ ὅποια κατὰ τὸ παρὸν εἶναι πέντε νὰ ἔλθουν πέντε καλοὶ γεμιτζῆδες νὰ συμφωνήσουν μὲ τοὺς καπετανέους διὰ τὸ σελίφην(;) πὺν ἄνθρωπος ὅσο ἤθελαν κάμει παζάρι καὶ τότε νὰ ... εἰς τὴν Σύμην πάλιν πᾶνε καμιτζῆδες αὐτοὶ οἱ ἴδιοι διὰ νὰ φέρουν μαζί τους ὁ καθένας τὰ ἰδικά του. Διὰ αὐτὰ ὅλα ὅπου σᾶς γράφω πρέπει νὰ ἀποκριθῆτε ἀμέσως χωρὶς τὰς σνηθισμένας προφάσεις σας, στέλνοντάς μας ἀμέσως καὶ τὰ βασιλικά σας χρέη χωρὶς κουσούρια, καὶ φθάνουν σας πλέον τὰ ὅσα ψέματα μᾶς ἔχετε ὡς τώρα γραμμένα. Νομίζετε ὅτι τὰ πιστεύομε διὰ πρώτην φορὰν ὅπου ἔλθουν αὐτοῦ τὰ καρᾶβια δὲν θέλετε ἔχει παραμικρὰν πείραξιν. Εἰ δὲ καὶ πάλιν παρακούσητε, τότε πλέον ὅ,τι σᾶς ἀκολουθήσει ἄς εἶναι ἡ ἁμαρτία τῆς πτωχολογιᾶς καὶ γυναικῶν καὶ παιδιῶν εἰς τὸν λαιμόν σας.

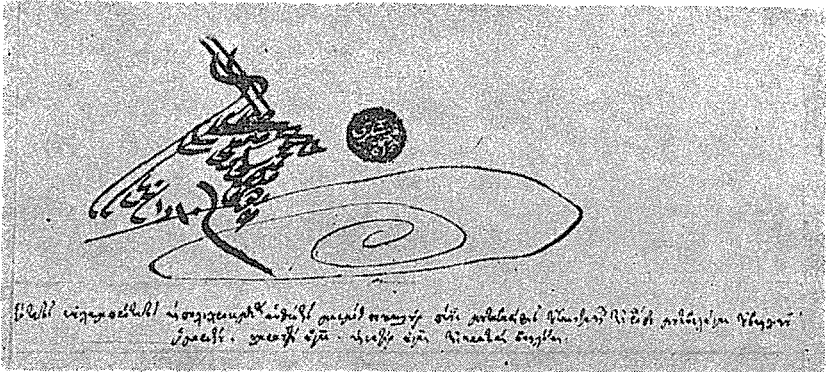
Ἦδη σᾶς προστάζω αὐτό, τὸ ἰδικόν μας πονγιορδὶ νὰ σταλθεῖ¹ καὶ εἰς τὴν Νίσυρον, γράφοντάς τους καὶ ἐσεῖς γράμμα ἰδικόν σας, ὅπου ἀμέσως νὰ ξεκινήσουν οἱ προεστοὶ νὰ ἔλθουν μαζί μὲ τὰ βασιλικά δοσίματά τους χωρὶς καμμίαν πρόφασιν, διατὶ πλέον τὰ ψέματα ἐσώθησαν καὶ ἂν παρακούσουν καὶ δὲν ἔλθουν ἄς ἡξεύρουν ὅτι ἐρχόμενα ἐκεῖ τὰ καρᾶβια μας ἔχουν νὰ τοὺς ἀφανίσουν ἀπὸ μικρὸν ὡς μεγάλον καὶ ἄς εἶναι τὸ κρῖμα εἰς τὸν λαιμόν τους. Νὰ φέρουν οἱ Νισύριοι καὶ τοὺς διορισμένους ἀϊλακτζίδες² καὶ ἔτσι ἀκολουθόντας δὲν θέλει τοὺς ἀκολουθήσει παραμικρὰ ζημιά μάλιστα διὰ ... Μὴν ἀμελήσετε νὰ στείλετε δι' αὐτὸ εἰς αὐτοὺς μεζήλης διὰ νὰ μὴν ἔχουν πλέον καμίαν λόγους πρόφασιν ... καὶ βούτυρον ἀμέσως νὰ μᾶς τὰ προφθάσετε διότι ὁ βούτυρος μᾶς χρειάζεταιτε.

Ἔτσι λοιπὸν μὲ πρῶτον προσμένω τὴν τελευταίαν σας ἀπόκρισιν. Ἐξ ἀποφάσεως 1824 Ἀπριλίου 23.

(Διαστάσεις πρωτοτύπου 0.34X0.25)

1. Μὲ τὸ νὰ ἀπευθύνεται ὁ Βαλῆς τῆς Ρόδου διὰ μέσου τῶν Συμαίων στοὺς Νισυρίους ἀποδεικνύεται πὼς δὲν εἶχε καμιὰ ἐπαφή καὶ τὰ πλοῖα του δὲν τολμοῦσαν νὰ πᾶνε ὡς τὴ Νίσυρο, γιὰτὶ στὸ νησί Γυαλί ναυλοχοῦσε ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Α. Μιαούλη.

2. Οἱ ἐργαζόμενοι εὐκαιριακά.

Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ Πρωτοτύπου.

Διὰ τῆς παρουσίας ἡμῶν χρεωστικῆς ὁμολογίας καὶ καθολικῆς ἀποδεί-
 ξεως ὁμολογοῦμεν καὶ φανερόνομεν ἡμεῖς οἱ κάτωθι ὑπογεγραμμένοι τρεῖς
 δημογέροντες τῆς νήσου Νίσυρον, ὅτι ἐλάβαμεν δανειστικῶς διὰ χρεῖαν καὶ
 ἀνάγκην τοῦ κοινοῦ τῆς πατρίδος μας παρὰ τοῦ κυρίου Διακογεώργη Νουάρου
 εὐρισκομένου εἰς τὴν Πρωτεύουσαν γρόσια τὸν ἀριθμὸν πεντακόσια πενήντα,
 ἦτοι γρ. 550: σίγουρα τῆς γῆς, ὑποσχόμεσθαι δὲ νὰ τὰ εὐχαριστήσωμεν εἰς
 διορίαν ἡμερῶν, δέκα πέντε ἀπὸ τὴν σήμερον, παρελθούσης δὲ τῆς προσδιορι-
 σμένης διορίας μας ἂν δὲν τὰ πληρώσωμεν ὑποσχόμεσθαι νὰ πληρώνωμεν τὴν
 κάθε ἡμέραν γρόσια εἰκοσιπέντε διὰ μέτρα ἀσφαλείας, ὅθεν εἰς ἐνδειξιν ἀληθείας

ἔδωσαμεν τὴν παροῦσαν μας ἐνυπόγραφον καὶ ἐμμάρτυρον ὁμολογίαν μας εἰς χεῖρας τοῦ ἄνωθεν κῆρ Νουάρου διὰ τὰ ἔχῃ τὴν ἰσχὴν καὶ τὸ κύρος ἐν παντὶ κοητηρίῳ.

1823 18 Αὐγούστου Κάρπαθος

Διακονικόλας Μουλὸς καὶ δημογέροντας τῆς Νισύρου ὑπόσχομαι

Διακογεώργης Παπαϊωάννου ὑπόσχομαι.

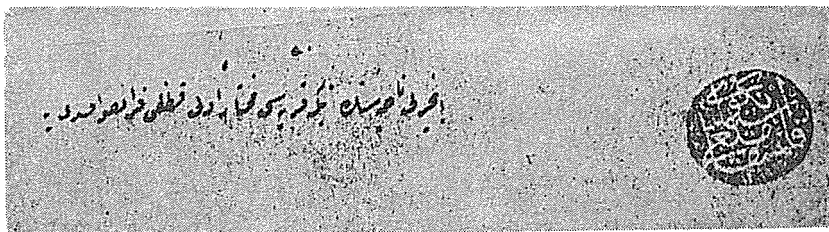
Διακοαντώνης Σακελάρης ὑπόσχομαι.

Χατζηλίας Οἰκονόμου μάρτυς

ὁ γράφας γεώργιος Ψαρουδάκης καὶ δημογέροντας τῆς προτενουσῆς μάρτυς.

(Διαστάσεις πρωτοτύπου 0.23X0.18)

—6—

Νικειῶν Μουχτάρη Κων/τῖνο Φράγκο ἀφέντη, συμφώνως τῇ ἐκλογῇ τοῦ Δήμου σας μοῦ ἀνήγγειλεν ὁ μουδούρης τὸν διορισμὸν σας καὶ ἄξιον τὸν Νικόλαον Στελλᾶν καὶ γραμματέα τὸν Νικόλαον Γ. Χαρτοφύλῃν. Συμφώνως τῷ νόμῳ διατάττεσθε τὰ καθήκοντά σας, νὰ εἰσπράττετε ἐγκαίρως τοὺς φόρους καὶ παραδίδετε εἰς τὴν μουδουρίαν ἅμα τοὺς ζητήσει. Καμμίαν ὑπόθεσιν παράνομον νὰ μὴν κάμνετε, ὅπως συμβαίνει εἰς τὸ χωρίον καθὼς καὶ εἰς τὴν ἀσφάλειαν, ἐὰν φανῇ πλοῖον νὰ εἰδοποιεῖτε ἀμέσως τὴν Μουδουρίαν. Ὅσαι γεννοῦν καὶ ὄσαι πανδρεῦνται, ὄσοι πεθαίνουν κατὰ μῆνα ἐπισήμως νὰ γνωρίζετε στὴ Μουδουρία. Τὴν καθαριότητα τοῦ χωρίου, τὴν φύλαξιν τῶν ζώων νὰ τὴν διατηρεῖτε ἀδυστηρῶς. Νὰ μὴ γίνωνται ζημίαι, τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ νὰ πηγαίνουν εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἐν Κῶ τῇ 1 Ἀπριλίου 1838

Ὁ Μουδούρης

—7—

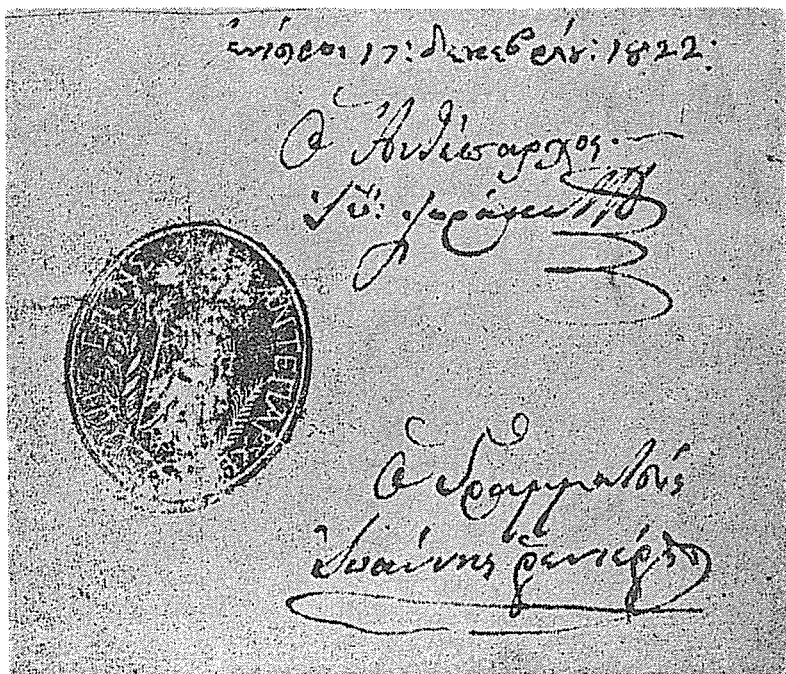
Ἀριθ. 48 τοῦ
Πρωτοκόλλου.

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος

Ὁ Ἀντέπαρχος Σύμης, Ἐπισκοπῆς καὶ Νισύρου.

Κάτοικοι τῆς νήσου Νισύρου, ἐπειδὴ καθὼς ἐγνώρισα πῶς εὐρίσκονται μερικοὶ ἄνδρες κακοποιοὶ ὁποῦ πασχίζουσι μὲ κάθε τρόπον νὰ διεγείρουσι τὸν λαὸν εἰς τὴν τουρκολατρείαν, λοιπὸν οἱ τοιοῦτοι ἄς ἤξεύρουσι ὅτι ἀποφάσισα νὰ

στείλω ἀγγελιοφόρον (ἤγουν μεζήλη) εἰς Κάσσον εἰδοποιούντες πρὸς τούτους τὴν ὑπερτάτην σεβαστὴν Διοίκησιν ἀναφέροντας καὶ πρὸς τὸν ἑπαρχον Κάσσο διὰ τὰ σοφρονισθοῦσιν οἱ τοιοῦτοι, εἶναι ἀνάγκη διὰ τὰ μὴ σταλθῆ ἓνα πλοῖον ἑλληνικὸν πολεμικὸν τοῦ ὁποῖου τὰ ἔξοδα ἀφοῦ δημοῦ ἀναχωρήσει ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Κάσσο διὰ τὰ ἐνταῦθα θέλει εἶναι εἰς βάρος τῶν τριῶν ἢ πέντε ὁποῦ ὀργανίζονται τοιοῦτα, χωρὶς τὰ ἀνέχεται αὐτὰ τὰ ἔξοδα οὐδεὶς ἄλλος ὁποῦ εἶναι Ἕλλην. Λοιπὸν εἰς αὐτὸ ἄς μὴ ἀμφιβάλλει ὁ καθείς ἀπὸ τῶν κακοποιῶν ὅτι δὲν μοῦ εἶναι γνωστοὶ καὶ ὅποιος ἄλλος ἀκόμη ἤθελεν εὑρεθῆ καὶ θέλει εἶναι σημειωμένος ὄνομα πρὸς ὄνομα εἰς τὸ ζορνάλην¹ τῆς Διοικήσεως. Αὐτὰ σᾶς λέγω ἀδελφοὶ καὶ ἄς πάρουν τὰ μέτρα τους οἱ τοιοῦτοι ὁποῦ αὐριον τὰ μὴ προφασίζονται εἰς κανένα ὅτι τοὺς φταίει εἰμὴ μόνον τοῦ ἑαυτοῦ τους· ἐγὼ ὅχι δὲ ὡς ἀρχηγός σας ἀλλὰ ὡς ἀδελφός σας σᾶς ἐσυμβούλευσα καὶ πάλιν σᾶς συμβουλεύω ἀπὸ τὸ τὰ παύσετε ἀπὸ τὰ τοιοῦτα ξεπλυνώμενοι ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν καὶ θέλετε ἀκόμη ἡξεύρει ὅτι μὲ τὸ πρῶτον μεζήλην ὅπου θὰ στείλω στὸν ἑπαρχον Κάσσο εἶναι ἡ αἰτία ἢ ἄνωθεν ὅπου σᾶς εἰδοποιῶ καὶ ὑγιαίνετε.

(Διαστάσεις πρωτοτύπου 0.32X0.21)

1. Ἐφημερίδα, κατάστιχο.

Περίοδος β
ἀριθ. 239

Προσωρινή Διοίκησης τῆς Ἑλλάδος
Ἐπιτελεῖται ὑπὸ τοῦ Ἐπιτρόπου
Ἐπιτελεῖται ὑπὸ τοῦ Ἐπιτρόπου

Πρὸς τοὺς φιλογενεῖς προκρίτους καὶ λοιποὺς κατοίκους τῶν νήσων Καρπάθου, Σύμης, Ἐπισκοπῆς, Χάλκης καὶ Νισύρου.

Ὁ Κύριος Μάρκος Μαλιαράκης διωρισθεὶς ἀπὸ τὴν σεβαστὴν Διοίκησιν ἑπαρχος εἰς τὰς νήσους σας, ἔλαβε ταυτοχρόνως καὶ ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον τῆς οἰκονομίας ἐπιταγὴν, διὰ νὰ φροντίσῃ τὴν πώλησιν τῶν τελωνείων, διαλαλῶν αὐτῷ ἐπὶ πληρεστάτης Δημοπρασίας. Παρομοίως δὲ νὰ φροντίσῃ καὶ διὰ κάθε ἄλλον ἐθνικὸν δικαίωμα. Ὅθεν εἰδοποιεῖσθε, σὺν ἅμα καὶ ἡ φιλογενεῖα σας, διὰ νὰ συντρέξετε, ὥστε νὰ εὐδοθῶσι τὰ πάντα ἐπὶ τὸ βέλτιον κατὰ τὰς ἐλπίδας τῆς Διοικήσεως.

Ἐπιτελεῖται ὑπὸ τοῦ Ἐπιτρόπου

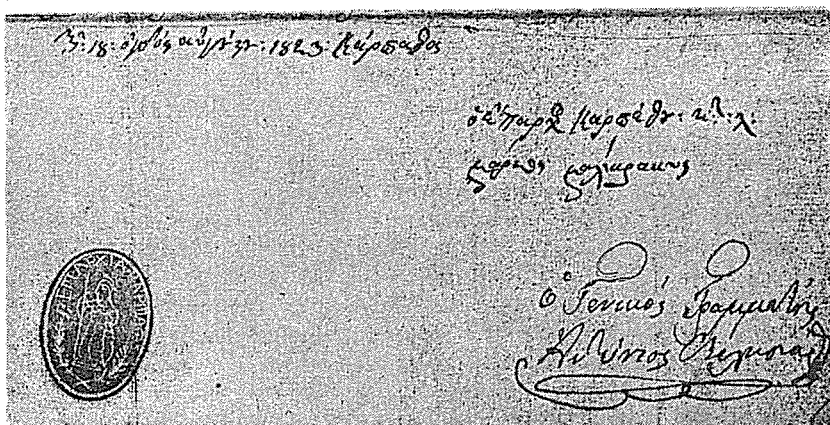
(Διαστάσεις πρωτοτύπου 0,32X0,21)

Περίοδος β
ἀριθ.: 25.

Προσωρινή Διοίκησης τῆς Ἑλλάδος
Ὁ Ἐπαρχος Καρπάθου κ.τ.λ.

Πρὸς τοὺς προκρίτους καὶ λοιποὺς κατοίκους τῆς νήσου Νισύρου.

Κατὰ τὴν ἐπιταγὴν τῆς Διοικήσεως καὶ τοῦ ἐξοχωτάτου Ὑπουργοῦ τῆς Οἰκονομίας ὑπὸ ἀριθ.: 239: τοῦ ὁποίου ἀντίγραφον σᾶς στέλλομεν ἐπουλήσαμεν εἰς τὸν Διακονικόλα Μουλόν, Διακογεώργην παππᾶ Ἰωάννου καὶ Διακοαντώνην Σακελλαρίου, ὄλα τὰ ἔθνικὰ δικαιώματα τοῦ νησίου σας, δηλαδὴ δέκατον εἰς ὄλα τὰ εἶδη καὶ κουμέρικι¹ ἀπὸ ὅσα ἔμβουν καὶ εὔγουν εἰς τὴν νῆσον σας κατὰ τὴν ταρίφαν ὑπὸ ἀριθ. 28 ὁποῦ εἰς χεῖρας τους κρατοῦν διὰ ἕναν δλόκληρον χρόνον, δηλαδὴ ἕως τὸν ἐρχόμενον Μάιον διὰ γρόσια χιλιάδας δώδεκα ἡμισι λέγω Ν: γρ. 12.500: καὶ νὰ πληρώσουν αὐτὰ τὰ μὲν ἡμισι εἰς διορίαν ἡμέρας εἴκοσι μίαν, καὶ τὰ ἄλλα ἡμισι, εἰς ἡμέρας ἐξήντα μία. Ὅθεν διορίζεσθε καὶ ἐσεῖς ἅπαντες νὰ γνωρίζετε αὐτοὺς ὡς τοιούτους καὶ νὰ δίνετε κάθε ἕνας χωρὶς καμμίαν πρόφασιν ἢ ἀντιλογίαν τόσον τὸ δέκατόν του ἀπὸ ὅτι πράγμα ἔκαμε, καὶ θέλει κάμει καθὼς καὶ τὸ κουμέρικι του ἀπὸ ὅσον πράγμα φέρει εἰς τὸ νησίον σας ἢ εὐγάλει κατὰ τὴν ταρίφαν. Ἡξεύρετε ὅμως ὅτι ὁποῖος ἀπὸ ἐσᾶς ἐναντιωθῆ εἰς τὸ παραμικρὸν εἰς αὐτοὺς καὶ δὲν θελήσει νὰ πληρώσῃ θέλω στείλῃ μετὸς ἀνθρώπους νὰ τὸν φέρον καὶ νὰ τοῦ κάμω τὴν παιδείαν ὁποῦ τοῦ πρέπει. Ἐχετε εἰς χρέος νὰ γίνεσθε συμβοηθοὶ εἰς κάθε περίστασιν, ὅπου κανένας ἀντιτάξει νὰ πληρώσῃ τόσον ἐντόπιος καθὼς καὶ ξένος ἀπὸ ὁποῖον ἔθνος καὶ ἂν εἶναι. Δηλαδὴ εἰς τὸ δέκατον καθὼς καὶ εἰς τὸ κουμέρικι κατὰ τὴν ταρίφαν. ἔρρωσθαι

(Διαστάσεις πρωτοτύπου 0.32X0.21)

1. Ἐμπόριο.

Α. ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ ΝΙΣΥΡΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ¹

Β. Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΜΜΑΣ

(Περίοδος 1916 - 1920)

Ἑπο

Κώστα Σακελλαρίδη

Τὴν ἀνοίξη τοῦ 1912 καταλήφθηκε ἡ Νίσυρος καὶ τὰ ἄλλα νησιά ἀπὸ τὶς Ἱταλικὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις. Ἔτσι τελείωνε μία περίοδος σκλαβιάς κι ἄρχιζε μιά ἄλλη.

Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δυνάμεων κατοχῆς στρατηγὸς Ἀμέλιο κατηγορηματικὰ διαβεβαίωσε τοὺς ἐκπροσώπους τῶν νησιῶν ὅτι *«τὸ μέλλον τῶν νήσων δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλο εἰμὴ ἡ αὐτονομία αὐτῶν...»*. Καὶ ὅτι *«αἱ προσωρινῶς ὑπὸ τῆς Ἱταλίας κατεχόμενα νῆσοι θὰ λάβωσιν αὐτόνομον πολιτεία, ὅπως ἐκεῖνο τῆς Σάμου»*².

Οἱ διαβεβαιώσεις αὐτὲς ἔγιναν δεκτὲς ἀπὸ τοὺς δημογέροντες τῶν νη-

1. Ἡ ἱστορία αὐτὴ ποὺ ἀκολουθεῖ μὲ τὴ μορφή χρονικοῦ εἶναι μιά προσπάθεια ποὺ ἔχει ὡς σκοπὸ νὰ φωτίσει τὰ πρῶτα χρόνια τῆς Ἱταλικῆς κατοχῆς στὴ Νίσυρο, ὅπως αὐτὰ προβάλουν μέσα ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τῆς Δημαρχίας Νισύρου. Ἡ μὴ καλὴ ταξιθέτηση τοῦ κάθε λογῆς ὑλικοῦ τῶν ἀρχείων δὲ βοηθεῖ τὸν ἐρευνητὴ στὸ ἔργο του, γιατί εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ περιορισθεῖ μόνο στὰ ἔγγραφα ποὺ θὰ βρεῖ. Ἔτσι κατ' ἀνάγκη δὲν εἶναι δυνατὸ ἢ πληροφόρησή του νὰ εἶναι πλήρης. Γιὰ τὴν περίοδο τοῦ 1916-1920 δὲ βρήκαμε τὰ εἰσερχόμενα ἔγγραφα, τοὺς ἐτήσιους ἀπολογισμοὺς καὶ μέρος ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου. Ἀπὸ ἰδιωτικὲς πληροφορίες, πρακτικὰ συμβουλίων καὶ ἀντίγραφα ἐπιστολῶν τῆς Δημογεροντίας, ποὺ μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ παραθέσουμε στὸ τέλος τῆς ἐργασίας αὐτῆς, παρουσιάζουμε τὴν ἱστορία μιᾶς δύσκολης γιὰ τὸ νησί περιόδου. Θὰ εἴμαστε εὐτυχεῖς ἂν μᾶς ἀκολουθοῦσαν καὶ ἄλλοι στὴν ἐρευνα τῶν χρόνων τῆς Ἱταλικῆς κατοχῆς.

2. Σκεύου Ζερβοῦ: «Τὸ ζήτημα τῆς Δωδεκανήσου καὶ τὰ διπλωματικὰ αὐτοῦ ἔγγραφα», σελ. 70

σιών μας με μεγάλο σκεπτικισμό. Ἄρχισαν ἀμέσως ἐπαφές μεταξύ τους, ὅπως οἱ Νισύριοι με τοὺς Συμιακοὺς¹.

Καὶ παρὰ τὶς ἀρχικὲς δηλώσεις τῶν κατὰ τόπους Ἰταλῶν διοικητῶν πὼς οἱ Δημογεροντίες θὰ ἐξακολουθοῦσαν νὰ χειρίζονται τὰ κοινοτικά θέματα σύμφωνα με τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα ποῦ ἴσχυαν (Προνόμια)², ἀπὸ τὶς πρώτες κίολας μέρες οἱ Ἄρχες Κατοχῆς ἀρχισαν νὰ δημιουργοῦν ζητήματα καὶ νὰ φέρονται με σκαιότητα³. Ἄναφορὰ τῆς Δημογεροντίας πρὸς τὸ στρατηγὸ Ἀμέλιο συνέτεινε στὴν ἀλλαγὴ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν τοπικῶν Ἰταλικῶν Ἀρχῶν.

Μὲ τὸ χρόνο ἀρχισε νὰ δημιουργεῖται μιὰ ἀτμόσφαιρα καχυποψίας στὶς σχέσεις μεταξύ τῶν Δημογεροντιῶν καὶ Ἰταλῶν. Στὴν 1 Ἰουνίου 1912 συνέρχεται με ἀπόλυτη μυστικότητα τὸ Συνέδριο τῶν Ἐκπροσώπων τῶν νησιῶν στὴν Πάτμο. Ἀντιπρόσωπος τῆς Νισύρου εἶχε ὀρισθεῖ ὁ Μιλτ. Λογοθέτης, ποῦ ὅμως, γιὰ λόγους ὄχι ἐπαρκῶς διαπιστωμένους, δὲν ἔλαβε μέρος. Τελικὰ ἡ Νίσυρος ἐκπροσωπήθηκε ἀπὸ τὸν πληρεξούσιο τῆς Σύμης Ν. Πετρίδη. Τὸ Συνέδριο, ὅπως εἶναι γνωστὸ, διακήρυξε τὸν προαιώνιο πόθο τῶν νησιωτῶν, τῆς ἕνωσης με τὴ μητέρα Ἑλλάδα. Κήρυξε «τὴν πλήρη Ἀὐτονομία τῶν ἀπελευθερωθειῶν Νήσων», βασιζόμενο στὶς ἐπίσημες γραπτὲς καὶ προφορικὲς διαβεβαιώσεις τοῦ στρατηγοῦ Ἀμέλιο καὶ ὠνόμασε «τὸ σύνολο τῶν οὕτω Ἀὐτονομουμένων νήσων Πολιτεία τοῦ Αἰγαίου».⁴ Οἱ Ἰταλοὶ ἀρνήθηκαν νὰ παραλάβουν τὸ ψήφισμα, πράγμα ποῦ φανέρωσε τὶς πραγματικὲς τοὺς διαθέσεις γιὰ τὸ μέλλον τῶν νησιῶν.

Ἦστερα ἀπὸ αὐτὸ ἕνας νέος ἀπελευθερωτικὸς ἀγῶνας ἔχει ἀρχίσει. Στὶς 11 Ὀκτωβρίου 1912 ὀλόκληρος ὁ λαὸς τῆς Νισύρου καὶ τῶν τριῶν

1. Νισυριακὰ Χρονικὰ (Ν.Χ.), τεῦχος 21, σελ. 29: Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν Δημογεροντίαν Σύμης, τῆς 17/30 Μαΐου 1912: Ζητοῦσαν νὰ τοὺς πληροφορήσουν «διεξοδικῶς ἐὰν εἶναι δυνατόν, ὁποῖον διοικητικὸν σύστημα ὑπὸ τὸ νέον καθεστὸς ἐφηγοῦσατε εἰς τὴν νήσον σας, ἥτοι περὶ Τελωνείου, Ὑγειονομικοῦ, Δικαστηρίου κτλ. καὶ τί σκέπτεσθε ἐν γένει περὶ τοῦ μέλλοντος, ὅσον ἀφορᾷ δηλαδὴ τὴν ὀριστικὴν κατάστασιν τῶν νήσων μας».

2. Ν.Χ., τεῦχ. ἀρ. 18, σσ. 11-18. Ν. Χαλασιοῦ: «Σελίδες ἀπὸ τὴν δουλείαν τῆς Δωδεκανήσου, ὅπου ἀναφέρει: «Κατόπιν τῶν διαταγῶν καὶ σχερικῶν ὀδηγιῶν τοῦ Κυβερνήτου τοῦ θωρηκτοῦ *Roma* (τὸ πλήρωμά του κατέλαβε τὴ Νίσυρο) συνήλθεν ἡ Δημογεροντία Νισύρου τὴν 6/5/1912 μετὰ τοῦ Δημογεροντικοῦ συμβουλίου καὶ προέβη εἰς τὴν σύνταξιν καὶ τοιχοκόλλησιν τῆς κατωτέρου ἀνακοινώσεως: α) Ἀναγνωρίζεται ἡ Δημογεροντία μετὰ τοῦ συμβουλίου της ὡς τοπικὴ καὶ διοικητικὴ ἀρχή, ἔχουσα τὸ δικαίωμα νὰ διοικῆ καὶ νὰ εἰσπράττη τοπικῶς καὶ διοικητικῶς, ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, μὴ παρεκκλίνουσα τοῦ δικαίου καὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ μὴ ἐπιβαρύνουσα τὸν λαὸν με ἐπιπροσθέτους φόρους (βάρη)».

3. Ν.Χ., τεῦχ. ἀρ. 22, σ.σ. 30, 31. Ἀντίγραφα Πρακτικῶν Δημοτικῶν Συμβουλίων τῆς 23/7/1912 καὶ 25/9/1912.

4. Γερ. Δρακίδου : «Λεύκωμα τῶν Δωδεκανήσων» (Ἀθῆναι 1913), σ. 26. Περιέχει

χωριῶν συνέρχεται σὲ πάνδημο συλλαλητήριο. Τὸ σχετικὸ Πρακτικὸ ἀναφέρει: «κοινῇ γνώμῃ ἀπεφασίσθη ὅπως συνταχθῆ Δημοψήφισμα καὶ ἐπιδοθῆ ταῖς μεγάλαις δυνάμεισι, ὡς καὶ πρὸς τὸν ἐν Ρόδῳ Ἕλληνα Πρόξενον καὶ ἀφίεται ταῖς Δημογεροντίαις καὶ τῶν τριῶν Δήμων ὅπως ἐκλέξῃ ἐπὶ τούτου ἐπιτροπὴν καὶ μεταβῆ εἰς ἀδελφὰς νήσους καὶ συνεννοηθῆ μετ' αὐτῶν, ἵνα ἡ ἐνέργεια γίνῃ ἀπὸ κοινοῦ...»¹.

Στὶς 17/30 Σεπτεμβρίου 1912 συνέρχεται ὁ λαὸς τοῦ νησιοῦ, μὲ ἐπικεφαλῆς πάλι τὶς Δημογεροντίες τῶν τριῶν χωριῶν σὲ Δημοψήφισμα διεκδικώντας τὴν ἔνωση. Τὴν ἴδια χρονικὴ περίοδο, ἀπὸ τὰ τέλη Δεκεμβρίου μέχρι τὶς ἀρχὲς Φεβρουαρίου 1913 ἔγιναν σ' ὅλα τὰ νησιά παρόμοια συλλαλητήρια. Τὰ ψήφισματά τους ἀπευθύνονταν στὴν Πρεσβευτικὴ Συνδιάσκεψη ποὺ συνερχόταν στὸ Λονδίνο καὶ εἶχε νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ ζήτημα τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Τὸ ψήφισμα τῆς Νισύρου, ὡς ἔγγραφο ἀρ. 1, ἀκολουθεῖ αὐτὴ τὴν ἐργασία.

Ὁ λαὸς τῆς Νισύρου μὲ τὶς φτωχὲς του δυνάμεις προσφέρει διάφορα ποσὰ σ' ἐνίσχυση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβέρνησης ποὺ διεξάγει τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους: Ἡ Δημογεροντία Νισύρου ἀποστέλλει 1606 φράγκα στὸ Νισύριο Κ. Μεζᾶ, γιὰ νὰ τὰ ἐγχειρήσει στὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο (ἔγγραφο ἀρ. 2)². Ἀκολούθησε καὶ ἄλλη συνεισφορά, ὡς ἔγγραφο ἀρ. 69/133 τῆς 3/7/1913 πρὸς τὸν τότε ὑπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν Δ. Κορομηλά, προοριζόμενη νὰ ἐνισχύσει τὸν Πανελλήνιο ἔρανο γιὰ τὴ δημιουργία ναυαρχίδας τοῦ Στόλου. Καθορίζει ἐρανικὴ ἐπιτροπὴ, ποὺ τῆς ἀναθέτει τὸ ἔργο τῆς συλλογῆς χρημάτων γιὰ ἐθνικοὺς σκοποὺς.

Σὲ ἄλλο γράμμα πρὸς τὸν Κ. Μεζᾶ, ἀρ. 70/134 τῆς 3/7/1913, ἀναφέρεται ὅτι ἐστάλησαν γιὰ τοὺς ἴδιους σκοποὺς φράγκα 1858.

Σὲ παράπονα τοῦ Ἰταλοῦ Διοικητῆ Νισύρου, ὅτι τοῦ ἀρνοῦνται κάθε δικαίωμα ἐλέγχου, ἀναγκάζεται ὁ τότε δημογέροντας Ὀδυσσεὺς Σακελλαρίδης νὰ τοῦ ἀπευθύνει τὸ ἀπὸ 23/6 Ὀκτωβρίου 1914 ἔγγραφο, ὅπου δηλώνει: «Ὁὐδαμῶς οὐδέποτε οὔτε κὰν ἡ σκέψις εἰσῆλθεν εἰς τὸν νοῦν οὐ-

τὸ ψήφισμα τοῦ Συνεδρίου Πάτμου καὶ κάθε τι τὸ σχετικὸ μὲ αὐτό. Ἀναφερόμενος στὴ Νίσυρο στὶς σ.σ. 52-53 γράφει: «Ἐπαινετὸς δὲ καὶ ἀξιόζηλος ὑπῆρξε κατὰ πάντα ὁ πατριωτισμὸς καὶ τὸ ἐθνικὸν ἐνδιαφέρον μεθ' οὗ ἀγωνίζονται τὸν καλὸν ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνα οἱ κάτοικοι τῆς μικρᾶς καὶ Ἑλληνικωτάτης νήσου πρωτοστατοῦντων τῶν κ.κ. Ἰ. Φασουλαρίδου, Ὀδ. Σακελλαρίδου, Φ. Φιλίπου, Ι.Γ. Κασματίδου ὡς ἀληθῶν προμάχων τοῦ Ἐθνικοῦ παλλαδίου καὶ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως».

1. Ν.Χ. τεύχ. ἀρ. 22, σ. 31: Ἀντίγραφο Πρακτικοῦ συλλαλητηρίων τοῦ Νισυριακοῦ λαοῦ τῆς 11/10/1912.

2. Βιβλίον Ἀντιγράφων ἐπιστολῶν Δημογεροντίας Νισύρου: α) Ἐπιστολὴ ἀρ. 55/120 τῆς 13/2/1912 πρὸς Κ. Μεζᾶ, β) πρὸς τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον ἀρ. 57/121 τῆς 13/2/1912.

δενός ή απαγόρευσις τής ἐλέγξεως πάσης πράξεως τής Δημαρχίας και δὴ παρὰ τής ἀρμοδίας πολιτικῆς Ἀρχῆς, ἥτις βεβαίως τὴν αὐστηρὰν ἐξέλεγγιν δὲν θὰ μετατρέψῃ εἰς ἀνάμιξιν διὰ πράξεις ἀποκλειστικῶς τής ἀρμοδιότητος τής Δημαρχίας»¹.

Ἡ Δημογεροντία τής ἐποχῆς ἐκείνης ἀποφάσισε νὰ συντάξῃ ἕναν καταστατικό χάρτη, πού νὰ περιλαμβάνει σὲ ἄρθρα ἐκεῖνα πού ἴσχυαν ἀπὸ παλιὰ γιὰ τὴ διαχείριση τῶν κοινῶν: ἄγραφα ἔθιμα πού καθόριζαν κάθε τι πού εἶχε σχέση μὲ τὸ θεσμὸ τής Δημογεροντίας. Ἐτσι προχώρησε μὲ τὴ βοήθεια τής ἐπιτροπῆς στὴ σύνταξη και ψήφιση ἀπὸ τὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν κατοίκων τοῦ Κοινοτικοῦ Κανονισμοῦ, πού ἔπαιξε ρόλο καθοριστικὸ στὶς περαιτέρω σχέσεις μὲ τὶς Ἴταλικὲς Ἀρχές.

Μὲ τὴν ἐνέργεια αὐτὴ ἀπέβλεπε ἡ Δημογεροντία ὄχι μόνο στὴν κωδικοποίηση ὅλων τῶν ἐθίμων τῶν σχετικῶν μὲ τὴ διοίκηση, ἀλλὰ και στὴν ψήφιση νέων διατάξεων, πού οἱ περιστάσεις τοῦ καιροῦ ἐκείνου τὶς καθιστοῦσαν ἀπαραίτητες γιὰ τὴν καλὴ λειτουργία τοῦ θεσμοῦ τής αὐτοδιοίκησης.

Πρὶν ὅμως προχωρήσουμε σὲ λεπτομέρειες γιὰ τὸν Κανονισμό, θεωροῦμε σκόπιμο νὰ ἀναφερθοῦμε στὴν προϊστορία και τὴν ἐξέλιξη τοῦ θεσμοῦ τής Δημογεροντίας.

Ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τής Τουρκοκρατίας δημιουργήθηκε τὸ διοικητικὸ αὐτὸ ὄργανο γιὰ λόγους ἀνάγκης. Πρῶτα γιὰ τὸν ἴδιο τὸν κατακτητὴ, πού ἤθελε νὰ ἔχει μιὰ ὑπεύθυνη ἀρχὴ ἀνάμεσα σ' αὐτὸν και τοὺς ραγιάδες. Αὐτὸ θὰ τὸν ἀπάλλαξε ἀπὸ τὸ βᾶρος τής ἀπασχόλησης μὲ τὰ διάφορα προβλήματα τής κοινότητος, και, τὸ πιὸ σπουδαῖο, θὰ τοῦ εἰσέπραττε τοὺς φόρους. Ἐπειτα οἱ ὑπόδουλοι ἔπρεπε νὰ ὀργανώσουν τὴν ἐπιβίωσή τους κάτω ἀπὸ τὴν τυραννία, νὰ διαφυλάξουν τὴν ἐθνικὴ τους κληρονομία, κατὰ συνέπεια εἶχαν ἀπόλυτη ἀνάγκη ἐνὸς ἀντιπροσωπευτικοῦ ὀργάνου πού θὰ εἶχε σὰν ἀποστολὴ νὰ ἀντιμετωπίζει, νὰ χειρίζεται και νὰ λύνει τὰ καθημερινὰ προβλήματα τής Κοινότητος.

Ὁ θεσμὸς αὐτὸς στάθηκε σωτήριος γιὰ τὸ χειμαζόμενο Ἑλληνικὸ κόσμο και πρόσφερε ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στὴ διατήρηση τής Ἑλληνικότητος τῶν ὑπόδουλων.

Οἱ Δημογέροντες στὰ νησιά μας ἐκλέγονταν² ἀπὸ τὸ λαὸ ἀρχικὰ διὰ βοῆς και ὕστερα μὲ μυστικὴ ψηφοφορία και γιὰ χρονικὴ περίοδο ἐνὸς ἡ

1. Ν.Χ. τεῦχ. 22, σελ. 31: Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς τοῦ δημάρχου Ὁδ. Σακελλαρίδη, ὑπ' ἀρ. 317 τῆς 23/10/1914 πρὸς τὸν Διοικητὴν τοῦ ἐν Νισύρῳ τμήματος Στρατοῦ Κατοχῆς.

2. Ἀντίθετα, σὲ ἄλλες περιοχὲς διορίζονταν ἀπὸ τοὺς Τούρκους και πολλὰς φορὰς ἦταν ἰσόβιοι.

δύο χρόνων. Οί Δημογέροντες με τους συμβούλους τους ήταν επιφορτισμένοι με πολλές ευθύνες και αρμοδιότητες. 'Ανάμεσα σ' αυτές ήταν η παιδεία, η υγιεινή περίθαλψη, η προστασία της γεωργικής παραγωγής με τὸ διορισμὸ ἔμμισθου ἀγοροφύλακα, ἡ λήψη κάθε μέτρου πού θά βοηθοῦσε στή βελτίωση τῶν ὄρων τῆς ζωῆς καί πρόοδο τοῦ νησιοῦ. 'Ακόμα, στὰ καθήκοντά τους περιλαμβάνονταν ἡ ἔκδοση διαβατηρίων καί νηολογίων." Ἐτσι δὲν ὑπερβάλλουμε, ἂν ποῦμε ὅτι στήν οὐσία ἀποτελοῦσαν μικρές κυβερνήσεις.

Ὁ θεσμὸς τῆς αὐτοδιοικήσεως κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας καί στὶς ἀρχές τῆς Ἰταλικῆς Κατοχῆς ἔφθασε στήν πιὸ τέλεια μορφή του. Λόγω τῆς μακροχρόνιας λειτουργίας του, κατέστη γιὰ τοὺς νησιῶτες κατὰ κάποιο τρόπο ἔθιμικός. Καί σήμερα ἀκόμα ζητοῦν ἀπὸ τὸ Δήμαρχο τὴν εὐθύνη γιὰ πράγματα πού μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν νησιῶν ἔχουν ξεφύγει ἀπὸ τὶς ἀρμοδιότητές του.

Ἐπιθυμοῦμε νὰ ἐπισημάνουμε μιὰ ἀκόμη ἐπιτυχία τοῦ θεσμοῦ στή διατήρηση ἡπίου πολιτικοῦ κλίματος, τὴν ἔλλειψη παντελῶς πολιτικῶν ἀνταγωνισμῶν. Τοῦτο ὀφειλόταν στήν ἀλλαγὴ προσώπων στή διοίκηση τῆς Κοινότητος σὲ μικρὸ διάστημα. Δημογέροντας γινόταν ἐκεῖνος πού ἔπαιρνε τὶς περισσότερες ψήφους¹. Ἡ συνεργασία στὸ ἴδιο συμβούλιο γερόντων καί νέων ἦταν σύνθητες φαινόμενο, μᾶλλον κανόνας. Μ' ἄλλα λόγια, τὸ συμφέρον τῆς Κοινότητος προτασσόταν πάντοτε τοῦ ἀτομικοῦ².

Αὐτὸ βοήθησε στὸ νὰ διαμορφωθεῖ ἀπὸ τὶς Δημογεροντίες μιὰ πάγια μακροχρόνια πολιτικὴ γραμμὴ, πού ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ ἔπαιρνε τὴ θέση ὄχι τῆς ἀπλῆς συνέχειας τῆς παράδοσης ἀλλὰ ἱερῆς παρακαταθήκης γιὰ τοὺς ἐκάστοτε διοικοῦντες τὰ κοινά. Ἡ ἄγραφη αὐτὴ πολιτικὴ γραμμὴ, πού διαφαίνεται μέσα ἀπὸ τὰ πρακτικὰ καί τὰ ἔγγραφα τους, συνοψίζεται στὶς ἀκόλουθες τρεῖς ἐπιδιώξεις: 1) Διατήρηση με κάθε τρόπο τῆς ἑλληνικῆς ταυτότητας τῶν κάτω ἀπὸ τοὺς κατακτητὲς ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, πού τὴ συνθέτουν ἡ θρησκεία, ἡ γλώσσα, τὰ ἦθη καί τὰ ἔθιμα, οἱ παραδόσεις τῶν προγόνων. 2) Διαρκῆς καί ἀνυποχώρητος ἀγώνας γιὰ τὴ διατήρηση τῶν κεκτημένων δικαιωμάτων (Προνόμια) αὐτῶν πού διασφάλιζαν μιὰ ζωὴ ὅπως τὴν ἀπαιτοῦσε ἡ πρώτη ἐπιδίωξη. 3) Ἡ κρίση ἀγαθοῦ ἀνδρὸς πρέπει νὰ πρυτανεύει στὶς ἀναγκαῖες παρεμβάσεις τῆς Δημογεροντίας στὶς μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος διαφορές ἢ με τὴν ἴδια σὰν ἐκπρόσωπο τοῦ γενικοῦ συμφέροντος. Μιὰ ἄλλη πάγια ἀρχὴ ἦταν ἡ διατήρηση στενῆς ἐπαφῆς με τὶς Δημογεροντίες τῶν ἄλλων νησιῶν, ἡ ἀνταλλαγὴ πληροφοριῶν καί ὁ καθορισμὸς κοινῆς πολιτικῆς καί ἐνεργειῶν γιὰ τὴν ἀν-

1) Ν.Χ. τευχ. ἀρ. 20, σελ. 27: 'Αντίγραφο ἐκλογῆς Δημογερόντων Νισύρου τοῦ ἔτους 1900.

2. Στὸ θεσμὸ εἶχαν τὴ θέση τους καί οἱ καθημερινὲς συζητήσεις στὰ καφενεῖα πάνω στὰ προβλήματα πού χειριζόταν ἡ Δημογεροντία.

τιμετώπιση τῶν σοβαρῶν κοινῶν προβλημάτων πού κατά καιρούς ἀνεκυπταν. Ἰσχυε πάντοτε τὸ «ἡ ἰσχὺς ἐν τῇ ἐνώσει».

Μὲ βάση αὐτὴ τὴν ἀγραφὴ γενικὴ κατεύθυνση·στὴν ἐκλογὴ τῶν προσώπων βάρυνε τὸ ἦθος, ἡ ἐντιμότητα καὶ ἡ δύναμη ἀντίστασης στοὺς κατακτητές. Ἔτσι πολλὲς φορές ἐκλέχθησαν Δημογέροντες ἄνθρωποι μὲ ἐλάχιστες γραμματικὲς γνώσεις, γιατί διέθεταν τὸν κοινὸ νοῦ καὶ τὰ προσόντα πού ἀναφέραμε. Ἡ διοίκηση τῶν κοινῶν ἦταν καθῆκον τοῦ κάθε πολίτη. Ἀπὸ τὰ ἐφηβικά του χρόνια παρασκευαζόταν, μαθήτευε κοντὰ στοὺς παλιούς, τοὺς ἄκουε μὲ σεβασμὸ καὶ προσοχή, γιὰ νὰ εἶναι ἔτοιμος μὲ τὴ σειρά του νὰ ἀναλάβει τὶς εὐθύνες ὅπως τὸ ἀπαιτοῦσε ἡ παράδοση ἀπὸ τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια.

Ἔτσι δικαιολογεῖται ἡ ἱκανότητα, ἡ πολιτικὴ εὐελιξία, πού σὲ δύσκολους καιροὺς ἐπέδειξαν οἱ δημοτικοὶ μας ἄρχοντες. Μὲ τὶς ἴδιες ἀρετὲς οἱ Δημογέροντες τοῦ νησιοῦ μας τῆς πρώτης δεκαετίας τῆς Ἰταλικῆς κατοχῆς ἀντιμετώπισαν τὶς προσπάθειες τοῦ κατακτητῆ νὰ τροποποιήσῃ τὸ σύστημα Αὐτοδιοίκησης πού ἴσχυε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Τούρκων.

Ὑστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴν παρένθεση ἐπανερχόμεστε στὸ θέμα τοῦ Κοινοτικοῦ Κανονισμοῦ. Ὁ Κανονισμὸς ψηφίστηκε στὶς 28/9/1914 ἀπὸ τὴ Γενικὴ Συνέλευση τοῦ Δήμου Μανδρακίου. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἰσχύοντα ὡς τότε ἔθιμα, πού καθόριζαν τὰ λειτουργικά τοῦ θεσμοῦ, ἡ συνέλευση ψήφισε μαζὶ μὲ ἄλλες καὶ τὶς ἀκόλουθες διατάξεις:

1) Ὁ Ταμίας τῆς Κοινότητος πρὶν νὰ ἀναλάβει πρέπει νὰ παρουσιάσῃ ἀξιόχρεο ἐγγυητὴ τῆς ἐγκρισης τοῦ Δημογεροντικοῦ Συμβουλίου.

2) Ἀναφέρεται σ' αὐτόν, γιὰ πρώτη φορὰ ἡ λέξη Προϋπολογισμὸς ὡς ὑποχρέωση κάθε νεοεκλεγόμενου Συμβουλίου νὰ τὸν καταρτίζει ἀμέσως μὲ τὴν ἀνάληψη τῶν καθηκόντων του.

3) Μέσα στὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Σεπτεμβρίου τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο ὀφείλει νὰ κοινοποιεῖ γραπτῶς ἀπολογισμὸ τοῦ λήξαντος ἔτους, ὡς καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ Ἐνεργητικοῦ καὶ τοῦ Παθητικοῦ τῆς Κοινότητος μέχρι τῆς 31 Αὐγούστου.

4) Προβλέπει τὸν τρόπο ἀντικατάστασης λόγῳ ἀπουσίας ἢ παραίτησης τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου.

5) Καθορίζει τὸν τρόπο διεξαγωγῆς τῶν ψηφοφοριῶν στὰ Συμβούλια.

6) Γιὰ τὴν ἰδρυση φιλανθρωπικῶν σωματείων ἀπαιτεῖται ἐγκριση τῆς Δημογεροντίας, πού ἔχει καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐπίβλεψης καὶ τοῦ ἐλέγχου τους.

7) Οἱ Ταμῖες τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἐπιτροπῶν ὑποχρεοῦνται κάθε μῆνα νὰ καταθέτουν τὰ εἰσπραττόμενα χρήματα στὸ Ταμεῖο τοῦ Δήμου. Γιὰ κάθε δαπάνη πάνω ἀπὸ 100 γρόσια ἀπαιτεῖται ἐγκριση τῆς Δημογεροντίας.

Όπως παρατηρούμε, ο Κανονισμός ένισχύει τις έξουσίες τής Δημογεροντίας και με τον έλεγχο της στις Έκκλησιαστικές Έπιτροπές περιέρχεται ένα σεβαστό ποσό του κοινού χρήματος στο Δημοτικό Ταμείο¹.

Έκτος από τους λόγους που αναφέραμε και που καθιστούσαν αναγκαία τή σύνταξη Κανονισμού², η Δημογεροντία επέιγγο να γνωστοποιήσει στην Ίταλική Διοίκηση ολοκληρωμένο τὸ θεσμό τής αὐτοδιοίκησης, που με τήν πρόσφατη ψήφο τους οί πολίτες είχαν καθορίσει σάν τρόπο διαχείρισης τών κοινών τους. Ἡ κοινοποίηση αὐτή είχε σάν σκοπό ὄχι μόνο να ξεκαθαρίσει μιὰ κατάσταση ἀμφισβήτησης τών δικαιωμάτων τής δημοτικῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ και, τὸ πιὸ σπουδαίο, να ὑποχρεώσει τις Ίταλικές ἀρχές να ἀποδεχθοῦν τὸν Καταστατικό αὐτὸ χάρτη. Ἡ ἐξέλιξη ἀπέδειξε πόσο ὁ χειρισμὸς αὐτὸς ἀπὸ τήν πλευρὰ τής Δημογεροντίας ἦταν ὁ ἐνδεδειγμένος.

Ἡ Ίταλική Διοίκηση Ρόδου μέσω του κλιμακίου της στὴ Νίσυρο, με ἔγγραφὸ της ἀριθ. 202/3 τῆς 6/24 Ὀκτωβρίου 1914, ζήτησε ἐξηγήσεις «ἐν σχέσει πρὸς τινὰ ἄρθρα τοῦ συνταχθέντος Κοινοτικοῦ κανονισμοῦ». Στὸ ἔγγραφο αὐτὸ ἡ Δημογεροντία δὲ βιάστηκε να ἀπαντήσει. Ὑστερα ἀπὸ τρεῖς μῆνες με τὸ ἀπὸ 4/17 Ἰανουαρίου 1915 ἔγγραφὸ της: «Πρὸς τὸν Ἔντιμον Διοικητὴν τοῦ ἐν Νισύρῳ Τμήματος τοῦ Στρατοῦ Κατοχῆς»³, με σαφήνεια και διπλωματικότητα δίνει τις ζητούμενες ἐξηγήσεις. Ἡ ἀπάντηση εἶναι ἕνα κείμενο που ἀναζητεῖ και αἰτιολογεῖ πολλὰ ἄρθρα τοῦ Κανονισμοῦ. Μεταξύ ἄλλων ἀναφέρει τὰ ἐξῆς, αἰτιολογώντας τήν ὑπαγωγή ὑπὸ τὸν ἔλεγχο τους τών Έκκλησιαστικῶν Έπιτροπῶν: «Ὅλαι αἱ διατάξεις τοῦ Κανονισμοῦ εἶναι ἀντιγραφή ἀποφάσεων διαφόρων κατὰ καιροὺς γενικῶν συνελεύσεων ὑπὸ τήν προεδρείαν τών Μητροπολιτῶν, δὲν ἐφηρημῶσθησαν δὲ μέχρι σήμερον ἐλλείπει σχετικοῦ κανονισμοῦ και τήν εἰς τὸ μέλλον ἐφαρμογὴν τών διαφόρων προηγουμένων ἀποφάσεων ἐπιζητεῖ ὁ παρὼν Κανονισμός. Ἀπόδειξις δὲ τούτων εἶναι ἡ παραδοχὴ και συμφωνία τών ἐφόρων και ἐπιτροπῶν τών Έκκλησιῶν, ὅπως λειτουργῆ εἰς τὸ μέλλον ἡ τάξις αὐτή».

Οί Ίταλικές ἀρχές μετὰ τις ἐξηγήσεις τής Δημογεροντίας δὲν ἐπανῆλ-

1. Προφανῶς ἡ ἀπόφαση αὐτὴ ἐνόχλησε τὸν τότε Ἡγούμενο τής Σπηλιανῆς Κύριλλο. Ἐνδεικτικὸ ἦταν ἡ ἀρνησὴ του να παραστεί και να προεδρεύσει τῆς Γενικῆς Συνέλευσης που ψήφισε τὸν Κανονισμό. Ὑστερα ὁμως ἀποδέχθηκε τὸ νέο καθεστῶς που ρύθμιζε τὴ λειτουργία τών Έκκλησιαστικῶν Έπιτροπῶν.

2. Ν.Χ. τεύχ. ἀρ. 30-31, σ.σ. 23-27: Κανονισμὸς Δημαρχίας Νισύρου. Εἰσαγωγικὸ σημείωμα Κ. Σακελλαρίδη.

3. Ν.Χ. τεύχ. 23, σελ. 32: Ἱστορικὰ ἔγγραφα Νισύρου. Ἐγγραφο ἀρ. 293 τῆς 4/17/1/1915 τῆς Δημογεροντίας πρὸς τὸν Διοικητὴν τοῦ ἐν Νισύρῳ Τμήματος τοῦ Στρατοῦ Κατοχῆς.

θαν και έτσι, έστω και σιωπηρά, δέχθηκαν τόν ψηφισθέντα Κοινοτικό Κανονισμό που ίσχυσε και για τὰ μετέπειτα χρόνια. Λόγω όμως τῆς ἐμπόλεμης κατάστασης δημιουργοῦνται πλέον ἐπισιτιστικά προβλήματα για τὸ νησί. Οἱ Ἰταλοί, ὅπως φαίνεται, ἀδιαφόρησαν στὴν ἀρχή. Αὐτὸ ἀνάγκασε τὴ Δημογεροντία νὰ ἀπευθυνθεῖ στὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση, Ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν, για τὸν ἐφοδιασμό τοῦ νησιοῦ σὲ ἄλευρα. Ἀρχικὰ ζητήθηκαν 1500 σακκιά, φαίνεται πὼς ἐγκρίθηκε ἡ παράδοση 800. Ἡ Δημαρχία μὲ ἔγγραφό της (ἀρ. 345 τῆς 24/3/1915) βεβαιώνει τὴν παραλαβὴ 400 σάκκων¹.

Ἡ Ἰταλικὴ Διοίκηση ἀναστέλλει μὲ ἀπόφασή της τὶς ἐκλογές για τὴν ἀνάδειξη τῶν Δημοτικῶν Ἀρχῶν, μὲ τὴ δικαιολογία πὼς ἡ χώρα εἶναι ἐμπόλεμη. Ἔτσι, ἂν και ἡ θητεία τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου εἶχε λήξει στὶς 14/9/1915, μὲ σύσταση τῶν Ἀρχῶν τοῦτο παραμένει μέχρι νὰ ρυθμισθεῖ τὸ θέμα τῶν νέων ἐκλογῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὑπόθεση τραβοῦσε σὲ μάρκος, ἄρχισε νὰ διαφαίνεται διάθεση παραίτησης τοῦ δημογέροντα και μερικῶν συμβούλων. Στὶς 17/1/1916 παραιτεῖται ὁ Δημογέρον Ὁδ. Σακελλαρίδης². Εἶχαν ἤδη ἀποχωρήσει και δύο ἀπὸ τοὺς συμβούλους. Μὲ τὴν παράκληση τοῦ Ἰταλοῦ Διοικητῆ ἀνέλαβε ὁ Βος Δήμαρχος Ἐμμ. Πετροῦτσος. Μέσα σὲ ἕξι μῆνες τὸ συμβούλιο ἐκεῖνο μὲ τοὺς διαπληκτισμοὺς τῶν μελῶν του και μὲ νέες παραιτήσεις μᾶλλον αὐτοδιαλύθηκε. Ἔτσι παρεμβαίνει ἡ Ἰταλικὴ Διοίκηση και στὶς 6/7/1916 διορίζει τὸν Γεώργιο Καμμά Δήμαρχο, μὲ συμβούλους τὸν Γεώργ. Βαγιάτη, πού ὀνομάζεται Βος Δήμαρχος, Ἰάκωβο Καφετζῆ, Ἰωάν. Φασουλαρίδη και Γεώργ. Χρ. Ἀνδριωτάκη.

Ἡ πρώτη παρουσία τοῦ Γ. Καμμά στὰ κοινὰ εἶναι ἡ ἐκλογή του ὡς δημοτικοῦ συμβούλου στὶς ἐκλογές τῆς 14/9/1914. Ἀπὸ τότε ἡ παρουσία του στὴ διοίκηση τοῦ Δήμου εἶναι δεσπόζουσα. Ἦταν μέλος τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς πού κατάρτισε τὸν Κοινοτικό Κανονισμό. Πνεῦμα καλλιεργημένο μὲ πανεπιστημιακὴ μόρφωση, μὲ δυνατὴ προσωπικότητα, μὲ σύγχρονες για τὴν ἐποχὴ του ἀντιλήψεις στὸ θέμα τῆς διοίκησης, προσπάθησε νὰ κάμει νὰ φυσήσει νέος ἄνεμος στὸν τρόπο ἀντιμετώπισης τῶν προβλημάτων τοῦ Δήμου, νὰ βάλλει κάποια τάξη. Αὐτὸ τὸν ἔφερε σὲ σύγκρουση μὲ τοὺς συναδέλφους του, ἰδιαίτερα μ' ἐκείνους τῆς Δημαρχίας Ἐμμ. Πετροῦτσου, πού κατὰ κάποιο τρόπο ἐκφράζανε τὸ κατεστημένο τῆς ἐποχῆς τους. Πρὶν νὰ ἀναφερθοῦμε στὸ ἐπίτευγμα τῆς περιόδου τῆς

1. Ἡ διανομὴ τῶν ἀλεύρων στοὺς κατοίκους γινόταν ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ μὲσω τῶν ἐμπόρων. Στὴν περίοδο τῆς Δημαρχίας Καμμά τὴ διανομὴ ἔκανε ἡ ἴδια ἡ Δημαρχία.

2. Ἐπανελημμένα εἶχε δηλώσει πὼς θεωρεῖ παράβαση καθήκοντος ἀπέναντι στοὺς δημότες του μὲ τὸ νὰ παραμένει στὸ ἀξίωμά του πέραν τῆς λήξης τῆς θητείας του και ὅτι μὲ τὴν πρώτη ἀφορμὴ πού θὰ τοῦ διδόταν θὰ παραιτοῦνταν.

Δημαρχίας του, θέλουμε να δώσουμε μερικές βιογραφικές σημειώσεις που θα μᾶς βοηθήσουν να γνωρίσουμε καλύτερα τὴν προσωπικότητα τοῦ ἱκανοῦ αὐτοῦ δημοτικοῦ ἄρχοντα.

Ὁ Γ. Καμμᾶς γεννήθηκε στὶς 20 Ἰουλίου 1875 στὸ Μεγάλο Χωριὸ τῆς Τήλου. Ἦταν τὸ ἕβδομο παιδὶ τῶν γονιῶν του. Ἐνδεκα χρόνων μένει ὀρφανὸς ἀπὸ πατέρα. Ἐνας θεῖος τῆς μητέρας του, ὁ Μακάριος Παπαγεωργίου ἢ Παπάζογλου, ἀρχιμανδρίτης καὶ πατριαρχικὸς ἐφημέριος τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, τὸν κάλεσε κοντά του τὸ 1889 στὴν Πόλη γιὰ νὰ τὸν μορφώσει. Τὰ πρῶτα μαθήματα διδάχθηκε στὴν Καλλικράτεια, ὅπου ὑπηρέτουσε ὁ θεῖος του. Τὸ 1891 μπαίνει στὴ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή. Τὸ 1893, κατὰ τὴ διάρκεια τῶν θερινῶν του διακοπῶν, ἐπιστρέφει στὴν Τήλο καὶ συγκεντρώνει τὸ πρῶτο του λαογραφικὸ ὕλικό: λέξεις, φράσεις, δημοτικὰ τραγούδια, δίστιχα, παροιμίες, παραμῦθια κ.τ.λ. Τὸ ποικίλο αὐτὸ ὕλικό ἐπεξεργασμένο τὸ ὑποβάλλει στὸν «ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλολογικὸν Σύλλογον». Βραβεύεται μὲ βραβεῖο 5 λιρῶν. Συμμετέχει στὸ Ζωγράφειο Διαγώνισμα τοῦ ἴδιου Συλλόγου μὲ δεῦτερη συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου καὶ ἀποσπᾶ ἔπαινο. Στὴ «Δωδεκανησιακὴ Βιβλιογραφία» τοῦ Ν. Μαυρῆ (1965) (τόμ. Α., σελ. 69, 229), ὑπάρχει μιὰ παραπομπὴ στὸ κεφάλαιο «Γενικὰ καὶ Σύμμεικτα Τήλου», ποῦ ἀναφέρει: *«ὑπάρχει χειρόγραφον (Κ.Π. 221) κατατεθειμένον εἰς τὸ Ἀρχεῖον Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ Ἑλληνικῆς γλώσσης μὲ τίτλο: Συλλογὴ λέξεων, ἀσμάτων καὶ διστίχων, ἀινιγμάτων, παροιμιῶν, περιγραφῶν, παιδιῶν καὶ λογοπαιγνίων ἐν τῇ γλώσσει τοῦ λαοῦ τῆς Τήλου ὑπὸ Γ. Καμμᾶ (Γ. Ἀντωνιάδου)»*.

Τὸ 1895 ἔρχεται στὴν Ἀθήνα καὶ συνεχίζει τὶς σπουδές του στὸ Βαρβάκειο. Τότε ἐκδίδει τὸ Ἡμερολόγιο «Αἰγασίον» μὲ τὸν Ἀνδρέα Πολεμίδη, ὅπου δημοσιεύει ἕνα ποίημα γιὰ τὴν Τήλο.

Τὸ 1896 ἐγγράφεται στὴν Ἱατρικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ὅταν τὸ 1898 πεθαίνει ὁ θεῖος του, ἀρραβωνιάζεται τὴν ἀδελφὴ τοῦ φίλου καὶ συμμαθητῆ του Δημήτρη Μπαλαλᾶ Κατερίνα, γιὰ νὰ μὴ σταματήσει τὶς σπουδές του. Μ' ἔξοδα πλέον τοῦ Μπαλαλᾶ συνεχίζει τὶς σπουδές του. Τὸ 1899 παντρεύεται καὶ στὶς 28 Νοεμβρίου τοῦ 1900 ἀποκτᾶ τὸ δίπλωμα τοῦ γιατροῦ. Τὸ 1901 γυρίζει γιὰ λίγο στὴν Πόλη. Τὸ 1902 πηγαίνει στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ διορίζεται γιατρός σὲ ναυτιλιακὴ ἔταιρία. Τὸ 1909 ἐγκαταστάθηκε στὸ Λουξορ τῆς Ἄνω Αἰγύπτου, τὸ κλίμα ὅμως τῆς περιοχῆς ἐκείνης δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ μείνει γιὰ πολὺ. Ἀρρωσταίνει καὶ ἐπιστρέφει στὴν Πόλη τὸ 1910. Τὸν ἄλλο χρόνο, τὸ 1911, ἀναχώρησε γιὰ τὴ Νίσυρο καὶ ἀμέσως γιὰ τὴν Τήλο, ὅπου ἐργάζεται ὡς κοινοτικὸς γιατρός. Ἀπέκτησε δύο παιδιὰ, τὸν Ἀντώνη καὶ τὴν Ἄννα. Σὲ γράμμα τῆς Δημαρχίας Νισύρου τῆς 13/12/1912 πρὸς τὸν Κ. Μεζᾶ ἀναφέρεται πὼς *«μὲ τὸν Γ. Καμμᾶ κοινοτικὸ ἰατρὸ μας ἐρχόμενον νὰ ὑπη-*

ρετήσει τὴν πατρίδα ἀποστέλλομεν 1606 φράγκα κτλ.». Ἀπὸ τὸ γράμμα αὐτὸ πληροφοροῦμαστε ὅτι ἐγκαταλείπει τὴ θέση τοῦ κοινοτικοῦ γιατροῦ, ἀμέσως μὲ τὴν κήρυξη τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, πηγαίνει στὴν Ἀθήνα καὶ κατατάσσεται στὸ στρατὸ ὡς ἑφεδρος ἀνθυπίατρος, γιατί, ὅπως γνωρίζουμε, στὸν πόλεμο τοῦ 1897 κατατάχθηκε ἐθελοντῆς, ἐνῶ ἦταν ἀκόμα φοιτητῆς. Παίρνει μέρος σὲ πολλὲς μάχες, ὅπως καὶ στὴ μάχη τῆς ἀλώσεως τῶν Ἰωαννίνων, πού τὴν περιγράφει στὶς «Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν ἐκστρατεία τοῦ 1912-1913». Στὸν Ἐθνικὸ Κήρυκα (13-4-1930) δημοσιεύονται ἀπὸ τὶς ἀναμνήσεις του αὐτῆς «Τὰ ἱατροσόφια τοῦ Κύρ-Θωμᾶ». Στὸ «Μικρασιατικὸν Ἡμερολόγιον» τῆς Ἑλένης Σβορώνου δημοσιεύει διάφορες ἐργασίες, ὅπως στὸ τεύχος τοῦ 1911 (σελ. 85-91) «Τὸ Βουνάρι τοῦ νησιοῦ μου (παιδικὲς ἀναμνήσεις)». Στὸ τεύχος τοῦ 1912-1914 τὸν «Οὐστὰ Βασίλη». Στὸ «Λεύκωμα Δωδεκανήσων» τοῦ Γερασ. Δρακίδου (1913) τὸ «Ἡ νῆσος Τῆλος», μιὰ σύντομη πληροφόρηση ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ κοινωνικῆς πλευρᾶς τοῦ νησιοῦ του. Ἐγραψε ἀκόμα διάφορα τραγούδια, πάντοτε μὲ θέμα τὴν Τῆλο.

Βρίσκεται στὴν Πρεμετὴ μὲ τὴν ὑπογραφή τῆς εἰρήνης. Μετὰ τὴν ἀποστράτευσή του ἐπιστρέφει στὴ Νίσυρο, ὅπου οἱ κάτοικοί της τὸν ὑποδέχονται σὰν ἥρωα. Ἐξασκεῖ τὸ ἱατρικὸ ἐπάγγελμα ὡς ἰδιωτικὸς, διατηρεῖ δικὸ του φαρμακεῖο. Ἀργότερα διορίζεται ἀπὸ τὶς Ἰταλικὲς ἀρχὲς ὑγειονομικὸς γιατρός τῆς νήσου καὶ τῆς φρουρᾶς.¹

Ἀρχικὰ οἱ Νισύριοι τὸν περιβάλλουν μὲ ἀγάπη καὶ ἐκτίμηση καί, ὅπως τὸ ἀναφέραμε, τὸν τίμησαν ἐκλέγοντάς τον Δημοτικὸ σύμβουλο στὶς ἐκλογὲς τοῦ 1914. Πιστεύω πὼς κάποτε θὰ τὸν ἀναδείκνυαν μὲ τὴν ψῆφους καὶ δημογέροντα, γιατί ἄρχισαν νὰ ἀναγνωρίζουν στὸ πρόσωπο τοῦ Καμμᾶ ἕναν ἀνακαινιστὴ τῶν δημοτικῶν τους πραγμάτων.

Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1916 οἱ Ἰταλοὶ ἐπιβάλλουν δήμαρχο τὸν Καμμᾶ. Αὐτὸ ἐνόχλησε πολὺ τοὺς Νισύριους, γιατί τὸ θεώρησαν σὰν ἀπόπειρα τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς τροποποίησης τοῦ διοικητικοῦ τους συστήματος. Καὶ ἀπὸ τότε δημιουργεῖται ἕνα κλίμα καχυποψίας τῶν δημοτῶν πρὸς τὸ Δῆμαρχο.

Ἡ περίοδος τῆς Δημαρχίας Καμμᾶ ἀρχίζει τὶς 6 Ἰουλίου 1916. Συγχρόνως πνέει νέος ἄνεμος στὴ διαχείριση τῶν κοινῶν. Αὐτὸ διαφαίνεται στὸ πρακτικὸ τῆς συνεδρίασεως τοῦ πρώτου Δημοτικοῦ Συμβουλίου καὶ πού περιλαμβάνεται (ἔγγραφο 3ο) στὰ ἔγγραφα πού ἀκολουθοῦν τὴν ἐργασία. Στὸ κείμενό του περιέχεται αὐτούσια ἢ προκήρυξη πρὸς τὸ λαὸ τοῦ Μανδρακίου, ὅπου ἐκθέτει τὸ πρόγραμμά της ἢ νέα Δημοτικὴ Ἀρχή. Σὲ γενικὲς γραμμὲς ἔχει ὡς ἑξῆς:¹

1. Ν.Χ. τεύχ. ἀρ. 22, σ. 31: Πρακτικὰ Δημοτικοῦ Συμβουλίου τῆς 25/9/1912.

1) Ἐπικαλεῖται τὴ βοήθεια τῶν δημοτῶν καὶ βεβαιώνει ὅτι θὰ ἐργαστεῖ σύμφωνα μὲ τὸν ὑφιστάμενο Κοινοτικό Κανονισμό, πού ὅμως θὰ τὸν συμπληρώσει «*μὲ τὰς ἐν τῆς πείρας ἀποδειχθείσας ἀνάγκας*».

2) Θὰ συστηματοποιήσει τὴ λειτουργία τοῦ Δημαρχιακοῦ γραφείου, πού στὶς ἐλλείψεις του «*ὀφείλονται κατὰ μέγιστον μέρος, ἂν μὴ καθ' ὀλοκλήριαν, αἱ ἀνωμαλίες εἰς τὰς καθόλου δημαρχιακὰς πράξεις διὰ τοῦ διορισμοῦ Γενικοῦ Γραμματέως*».

3) Στὴν τροποποίηση τῶν οικονομικῶν τοῦ Δήμου, μὲ τὴ σύνταξη ἐτήσιου Κοινοτικοῦ Προϋπολογισμοῦ, στὴν ἔλλειψη τοῦ ὁποῖου ἀποδίδει τὴ «*χαώδη οικονομικὴν αὐτοῦ κατάστασιν*».

4) Στὴν ὑποστήριξη καὶ προαγωγή τῆς γεωργίας, πού τὴ χαρακτηρίζει ὡς ἕναν ἀπὸ τοὺς πλουτοπαραγωγικοὺς πόρους τοῦ νησιοῦ.

5) Θὰ φροντίσει γιὰ τὰ Λουτρά καὶ τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ «*ἡμιτελοῦς λιμένος*».

6) Στὴν κοινωνικὴ μόρφωση, «*διὰ τῆς ἐπιβλέψεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν σχολῶν τοῦ Δήμου*».

7) Στὴν «*ἐξ ἴσου καὶ ἀμερολήπτως ὑποστήριξιν τῶν συμφερόντων καὶ δικαιωμάτων παντὸς πολίτου, ἀνεξαρτήτως κοινωνικῆς θέσεως καὶ αἰσθημάτων συμπαθείας*».

Καὶ τελείωνε: «*Ταῦτα πάντα ἵνα ἐπιτευχθῶσιν ἀπαιτεῖται προπάντων ἡ συνδρομὴ παντὸς ἀγαθοῦ πολίτου καὶ ἀγαθῶς ἀγαπῶντος τὸν Δήμον του καὶ τὴν ἀρωγὴν ταύτην τὴν ἐννοοῦμεν ποικιλοτρόπως διὰ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ὑφισταμένους Κοινοτικούς κανονισμοὺς καὶ διὰ τῆς μὴ παρεμβολῆς δυσχερείων ἐν τῷ ἔργῳ τῆς Δημαρχίας διὰ παραλόγων ἀξιώσεων καὶ χητηριῶν, ὅπως δυστυχῶς ἅπαντες ἐκ μακροχρονίου κακοδιοικήσεως εἴμεθα συνειθισμένοι*¹.

Ἄπὸ τὸ φιλόδοξο αὐτὸ πρόγραμμα, τὰ οὐσιώδη γιὰ μᾶς εἶναι: Ἡ δημιουργία Δημαρχιακοῦ γραφείου στελεχωμένου μὲ τὸ κατάλληλο προσωπικό, ἱκανὸ γιὰ τὴν καλὴ καὶ σωστὴ ἐφαρμογὴ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν δημοτῶν καὶ ἡ ὑπόσχεση γιὰ τακτοποίηση τῶν οικονομικῶν τοῦ δήμου, πού θὰ βοηθοῦσε ἡ σύνταξη καὶ ἡ τήρηση ἐτήσιου κοινοτικοῦ προϋπολογισμοῦ.

Αὐτὰ τὰ δύο σημεῖα τοῦ προγράμματος γιὰ μᾶς ἦταν βασικὰ γιὰ τὴν

1. Ἡ διακήρυξίς του ὅμως αὐτὴ ἔθιγε τὴ διοίκηση τῶν προκατόχων του καὶ ἐπὶ-
μένο ἦταν μέρος αὐτῶν νὰ δυσαρεστηθεῖ. Πράγμα πού δημιούργησε εὐθὺς ἀμέσως ἀντιπο-
λιτευόμενους του. Ἔτσι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δὲ βοήθησε νὰ ἐπικρατήσῃ ἡπιο πολιτικὸ κλίμα,
πού τόσο θὰ ἦταν ἐποικοδομητικὸ γιὰ τὴν ἀπρόσκοπτη ἀσκηση τῶν καθηκόντων τῆς
νέας Δημοτικῆς ἀρχῆς.

έπιτυχία και τών άλλων επιδιώξεών του. Και τις δύο αυτές υποσχέσεις τις εκπλήρωσε κατά τον πιο έπιτυχή τρόπο. Ίσως να οφείλεται κατά μεγάλο μέρος ή έπιτυχία τών έργων στην καλή οργάνωση τών υπηρεσιών τής Δημαρχίας και στην έπιτυχή έκλογή του προσωπικού και συνεργατών.

Με γράμμα του προς τόν Σύλλογο Νισυρίων «Ό Γνωμαγόρας» Ν.Υ., ύπ' αριθ. 502/23-8-1916, ζητεί από τόν σύλλογο να λάβει μέρος στο δάνειο που σκοπεύει να συνάψει ή Δημαρχία για τήν αντιμετώπιση τών αναγκών της, ποσού ύψους 2-3.000 φράγκων¹.

Στό ίδιο γράμμα αναφέρει ότι «αίτία τής οικονομικής καχεξίας ήτο ή παντελής χρεωκοπία του Δήμου». Γνωρίζει αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος με τή μετατροπή τών φόρων εις έμμέσους. Έκθέτει πιο συγκεκριμένα τόν πρόγραμμά του:

- 1) Θα αποβλέπει στην άνεγερση εύπρόσωπου δημαρχιακού μεγάρου με τή συστέγαση του κοινοτικού φαρμακείου.
- 2) Στη συμπλήρωση τής Άστικής σχολής.
- 3) Τή μεταφορά του νεκροταφείου εκτός του χωριού.
- 4) Στην άνεγερση παρθεναγωγείου.

Και, όπως γράφει, για τήν πραγματοποίηση αυτών τών σκοπών αποβλέπει στη σύναψη του δανείου. Και επειδή έχει άμφιβολίες αν θα τόν έπιτύχει να τόν καλύψει, ζητάει τή βοήθεια του Σωματείου. Δέ γνωρίζουμε αν ποτέ συνήψε τόν δάνειο. Μάλλον δέ θα τόν πέτυχε, γιατί τά επιδιωκόμενα με τόν πρόγραμμά του έργα έμειναν άπραγματοποίητα από τήν έλλειψη χρημάτων στο Κοινοτικό ταμείο. Η μετατροπή τών φόρων σε έμμέσους (με τήν όνομασία τους «φιλανθρωπικό δικαίωμα») έπιβάρυνε τά εισαγόμενα και έξαγόμενα έμπορεύματα, συνέτεινε στη βελτίωση τών οικονομικών του Δήμου, προκάλεσε όμως τή δυσφορία τών εμπόρων, που από τήν πλευρά τους προέρχονταν οι ύποκινούντες τήν κατακραυγή εναντίον του.

Δύσκολα χρόνια άκολούθησαν. Η έμπόλεμη κατάσταση και ό ύποβρυχιακός άποκλεισμός δημιούργησε σοβαρό έπιστιςτικό πρόβλημα. Συνάμα αντιμετωπίζει τήν έπιμονή τών Ίταλών να έπιβάλουν τόν Δασονομικό φόρο τής δεκάτης «ρουμνιέ». Με τήν ύπ' αριθ. 581/169 τής 18/1/1917 άναφορά του προς τόν Γενικό Διοικητή Δωδεκανήσου Ι. Κρότσι αναφέρεται στα έπί Τουρκοκρατίας ισχύσαντα και ισχύοντα σήμερα Πρόνομια και διαμαρτύρεται και άποκρούει τήν έπιβολή δασονομικού φόρου

1. Η άπόφαση τής συνάψεως δανείου είχε ληφθεί από τόν προηγούμενο Δημαρχιακό Συμβούλιο, που είχε με έπιστολή του από 19/4/1916 άποταθεί στους πλούσιους Νισύριους που διέμεναν στην Κώ Μιχ. Παρθενιάδη και Νικ. Άνδριωτάκη να προσφερθούν να τόν καλύψουν.

στά νησιά. Δυστυχώς τὸ ἔγγραφο αὐτὸ δὲν ἀποτυπώθηκε καλὰ στὸ βιβλίον ἀντιγραφῆς τῆς Δημαρχίας κι ἔτσι δὲν μπορέσαμε νὰ τὸ παρουσιάσουμε αὐτούσιον. Δὲν ἀρκέσθηκε στὴν ἀναφορά, παρουσιάστηκε ὁ ἴδιος στὸ Γενικὸ Διοικητὴ, ἐνεργώντας πάντοτε καὶ μὲ τὴ συμπαράσταση καὶ τῶν ἄλλων Δήμων τοῦ νησιοῦ, ποῦ ὄχι μόνο τοὺς κρατοῦσε ἐνήμερους γιὰ τὰ προβλήματα γενικοῦ ἐνδιαφέροντος ἀλλὰ καὶ τοὺς καθοδηγοῦσε στὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἐπισιτιστικῶν ἀναγκῶν τους.

Σὲ ἀναφορά του ὑπ' ἀριθ. 601/201 τῆς 12/25 Μαρτίου 1917 πρὸς τὸ Γενικὸ Διοικητὴ τῶν Νήσων ἀναφέρει πὼς *«λόγω τῶν δυσχερειῶν ἀδυνατεῖ ὁ Δήμος νὰ πληρώσει τὸν κτηματικὸν φόρον (Μακτοῦ)»*.

Γιὰ τὴ σωστὴ ἀντιμετώπιση τοῦ ἐπισιτιστικοῦ προβλήματος τῶν νησιῶν ἡ Ἱταλικὴ Διοίκηση διατάσσει νὰ πραγματοποιηθεῖ ἀπογραφή τοῦ πληθυσμοῦ. Σ' ἄλλα νησιά τὸ μέτρο αὐτὸ συνάντησε ἀντίδραση, προσπάθησαν νὰ δώσουν ἑλλιπὴ στοιχεῖα, ὅπως ἡ Κάλυμνος. Αὐτὸ ὅμως τῆς στοίχισε πολὺ, γιατί ὁ ἐφοδιασμὸς σὲ τρόφιμα γινόταν μὲ βία τῶν ἀριθμῶν τῶν κατοίκων ποῦ ἔδωσε ἡ ἀπογραφή. Ἔτσι οἱ κάτοικοι τῆς Καλύμνου ὑπέφεραν ἀπὸ ἀνεπαρκῆ χορήγηση ἐφοδίων.

Ὁ Καμμάς κάνει τὴν ἀπογραφή καὶ μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 432/286 ἔγγραφο τῆς 13/26 Μαΐου 1917 πρὸς τὴν Ἱταλικὴν Ἀρχὴν γνωρίζει τὸ ἀκόλουθο ἀποτέλεσμα τῆς ἀπογραφῆς τοῦ Δήμου Μανδρακίου:

«Σύνολον ἀτόμων 2.298, ἐξ ὧν ἄρρενες 1148, θήλειαι 1150. Οἰκογένειαι 501, ἐξ ὧν ξένοι 20. Ξένοι μὴ δημόται 115. Κάτω τῶν 10 ἐτῶν 420, ἄνω τῶν 10 ἐτῶν 1400. Ἀπόντες δημόται 478. Χῶρες διαμονῆς τῶν ἀπόντων δημοτῶν: Ἀμερικὴ 275, Αἴγυπτος 28, Ἑλλάς 29, Κωνσταντινούπολις 45, Ἀγγλία 8, Ρουμανία 4, Μασσαλία 17, Ρωσία 32, Κῶς 18, Σμύρνη 1, Μαδαγασκάρη 4, Αὐστρία 2, Ρόδος 10, Κάλυμνος 4, Κάρπαθος 1».

Λέγεται ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων δόθηκε ἀπὸ τὸν Καμμά σκόπιμα αὐξημένος, γιὰ νὰ ἔχει δικαίωμα παραλαβῆς περισσότερων ποσοτήτων ἐφοδίων.

Ἐνεργώντας μὲ βία τὸν Κοινοτικὸν Κανονισμό, μὲ ἔγγραφο του ἀρ. 621/220 τῆς 18/4/1917 πρὸς τὸν Ἡγούμενον Σπηλιανῆς ζητᾷ νὰ τοῦ σταλεῖ *«ἀκριβῆς κατάλογος τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῆς Μονῆς, τῶν εἰσοδημάτων αὐτῆς, τῶν ἐνοικιαστῶν τῶν κτημάτων, τὸ ποσοῦν τῶν πληρωνομένων ἐνοικίων καὶ τὰς τυχόν καθυστερήσεις αὐτῶν»*. Αὐτὸ βέβαια ἐνόχλησε τοὺς ἐνδιαφερομένους, ὅμως ὁ διαχειριζόμενος τότε τὰ πράγματα τοῦ Δήμου δὲν ἦταν πρόσωπο ποῦ μποροῦσε νὰ παραβλέψει τὰ δικαιώματα τοῦ Δήμου μας, μάλιστα δὲ σὲ περίοδο ἰσχυρῶν ἀγελάδων. Σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς Δημαρχίας Καμμά καταχωροῦνταν κάθε μῆνα στὰ λογιστικὰ βιβλία τοῦ Δήμου οἱ εἰσπράξεις καὶ οἱ πληρωμὲς τῶν ἐκκλησιῶν, τὸ δὲ ὑπόλοιπο αὐτῶν κατετίθετο στὸ ταμεῖο τῆς κοινότητος.

Σε γράμμα του υπ' αριθ. 638/242 τῆς 24/5/1917 πρὸς τὸ «Γνωμα-
γόρα» Ἀμερικῆς γράφει: *«Παρὰ τὰς δυσχερείας ἐπετεύχθη ἐξισορροπησης
τῶν οικονομικῶν τοῦ Δήμου καὶ ἐπληρώθησαν 400 φράγκα εἰς ἐξόφλησιν
κοινοτικῶν χρεῶν»*. Ἡ καλὴ καὶ νοικοκυρεμένη διαχειριστὴ του ἀρχίζει νὰ
ἀποδίδει. Οἱ ἀνάγκες ὁμως πληθαίνουν. Τῆ σκέψῃ του ἀπασχολοῦν τὰ μέ-
τρα πού πρέπει νὰ πάρει γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει μὲ τὸν πιὸ ἐπιτυχημένον τρό-
πο τὴ σιτοδεΐα πού ἐπέρχεται. Ἔτσι ἀποφασίζει τὸ ἐξῆς: *«Πρὸς πρόληψιν
ἐν τῷ μέλλοντι σιτοδεΐας καθιστῶ ὑποχρεωτικὴν τὴν σπορὰν ἀπασῶν τῶν
καλλιεργησίμων γαιῶν καὶ τῶν πέριξ νησίδων»* καὶ ζητεῖ νὰ δηλώσουν
οἱ κάτοικοι μέσα σὲ 10 ἡμέρες τὴν ἔκτασιν γιὰ σπορὰ πού διαθέτει ὁ καθέ-
νας τους καὶ ποιὸς εἶναι οἱ ἀνάγκες τους σὲ σπόρους. Στέλνει γράμμα στοὺς
Δημάρχους τοῦ Ἐμποριοῦ καὶ Νικιῶν καὶ τοὺς συνιστᾷ νὰ πάρουν τὸ ἴδιον
μέτρο. Πηγαίνει στὴ Ρόδο, παρουσιάζεται στὸ Γενικὸ Διοικητὴ καὶ τοῦ
ζητᾷ νὰ ἐγκρίνει τὴν προμήθεια *1000 κουαντιλίων κριθῆς καὶ σίτου ἐξ ἡ-
μισείας»*, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ κάμει ὑποχρεωτικὴ τὴ σπορὰ. Σχετικὴ εἶναι
ἡ υπ' αριθ. 7/2/263 τῆς 11/24 Ἰουλίου 1917 ἀναφορὰ του πρὸς αὐτὸν
(ἔγγραφο ἀρ. 4). Σ' αὐτὴ γνωρίζει ὅτι *«ἐν τῷ Δήμῳ Μανδρακίου ὑπάρ-
χουν γαῖαι πρὸς σπορὰν ἰδιωτικαὶ κατὰ τὸ κτηματολόγιον χωρητικότητος
4000 κιλῶν, εἰς τὸν Ἐμπορεῖο 2000 κιλὰ καὶ εἰς τὰ Νικιά 800. Εἰς τὰς πα-
ρακειμέναις νησίδαις ὑπολογίζεται ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ σπαροῦν 500 καὶ πλέον
κιλά»*. Αναφέρει τί ποσότητες διαθέτουν οἱ γεωργοὶ καὶ μὲ τὸ ἀριθ. 16/2 τῆς
24/6 Αὐγούστου 1917 ἔγγραφό του πρὸς τὸ Διοικητὴ τῶν Ἰταλικῶν Ἀρ-
χῶν Νισύρου (ἔγγραφο ἀρ. 5) γνωρίζει τὴν καταγραφή τοῦ ὑπάρχοντος
σπόρου καὶ δηλώνει πὼς ἂν μέσα σ' ἓνα μῆνα δὲν χορηγηθοῦν ἄλευρα
στοὺς γεωργοὺς, θὰ καταναλώσουν γιὰ τὶς ἀνάγκες τους τὶς ποσότητες
σιτηρῶν σπορᾶς πού ἔχουν στὶς ἀποθήκες τους.

Τὸ ἐπισιτιστικὸ πρόβλημα καθημερινὰ δξύνεται. Τῆ δραστηριότητά
του τὴ διαθέτει γιὰ τὴν ἐξοικονόμησιν τῶν δυσκόλων αὐτῶν περιστά-
σεων. Πηγαίνει ἀπὸ τὴ Ρόδο γιὰ νὰ ἐπιτύχει τὸν ἐφοδιασμό τοῦ νη-
σιοῦ σὲ ἄλευρα καὶ ἄλλα τρόφιμα. Ἐπιβάλλει τὸ δελτίον τροφίμων καὶ ἐπι-
φορτίζει τὰ ὄργανα τῆς Δημαρχίας νὰ κάνουν, στὸ ἰσόγειο τοῦ κτιρίου
αὐτῆς, τὴ διανομὴ τῶν τροφίμων στοὺς κατόχους τῶν δελτίων. Εὐτύχησε
τὰ χρέη ἀγορανόμου νὰ τὰ ἔχει ἀναθέσει στὸν Κων. Φιλ. Φιλίππου, ἄν-
θρωπο τοῦ καθήκοντος, ἀκέραιο καὶ αὐστηρό, πού γιὰ κανένα δὲν ἔκανε
ἀβαρία, οὔτε στὸν ἴδιον τὸν ἑαυτό του. Γιὰ τὶς ἀρετὲς του αὐτὲς τοῦ ἔδωσαν
τὸ παρατσούκλι Ἰαβέρης. Ὁ Κ. Φιλίππου ἦταν ἐπιφορτισμένος μὲ τὴν εἰσ-
πραξὴ τῶν φόρων, τὴν ἐπίβλεψιν τῆς καθαριότητος, ἔλεγχε τὶς τιμὲς τῶν
ἐμπορευμάτων πού δῆλωναν· οἱ ἔμποροι, ἂν ἦταν σύμφωνες μὲ τὶς ἰσχύου-
σες διατιμήσεις. Ἄν ἡ ποσότητα πού προμηθεύτηκε ὁ ἀγοραστής ἦταν
καλοζυγισμένη. Ὑποχρέωνε τοὺς ψαράδες νὰ πωλοῦν τὰ ψάρια τους στὸ

Κέντρο του Μαντρακιού, στον Ποταμό, και επέβλεπε για να επαρκέσουν σε όσο το δυνατό περισσότερους αγοραστές, καθορίζοντας την ανώτατη ποσότητα κατ' άτομο. Αυτός είχε την ευθύνη της διανομής των αλεύρων και του ριζιού από τις παραλαβές της Δημαρχίας που επιτύγχανε βάσει του του αριθμού κατοίκων της απογραφής.

Ήταν μια εποχή πολύ δύσκολη, που απαιτούσε την όμοιοια και συνδρομή όλων των κατοίκων για να ξεπερασθεί. Όμως από τη μία μεριά λίγοι άνθρωποι με ευθύνες, με σκοτούρες, χωρίς καμιά βοήθεια και συμπαράσταση από τους πολλούς, προσπαθούσαν, ίσως παίρνοντας σκληρά μέτρα, και το κατάφερναν, το νησί να μην πεινάσει κι από την άλλη μια ομάδα ανθρώπων, που δροῦσαν στο σκοτάδι, ανώνυμοι, συνέτασσαν και κυκλοφορούσαν βρωμερά κείμενα, τις σάτυρες, που σαν στόχο είχαν το Δήμαρχο και το περιβάλλον του. Αυτά τα παλιόχαρτα δεν είχαν τη χάρη και το σκωπτικό πνεῦμα των διστίχων της Κατερίνας του Κούλελη, που τα διέσωσε ο Ν. Κουμέντος¹.

Όταν την άνοιξη του 1917 торπιλίσθηκε το πλοίο «Λίγγουρι», που μετέφερε τρόφιμα, μεταξύ Ἀστυπαλαίας και Ἀντελέουσας, ο Καμμάς δὲ δίστασε να πάρει σκληρά μέτρα. Μεταξύ αὐτῶν: κατέσχε ὅλα τὰ ἀποθέματα σὲ σιτηρὰ τῶν νοικοκυραίων. Ἡ ὑπηρεσία τῆς Δημαρχίας μὲ συνοδεία караμπινιέρων ἀνοίξε ὅλα τὰ σπίτια, καὶ τ' ἀκατοίκητα ἀκόμα, καὶ πῆρε τὶς κουμπάνιες πού ὁ καθένας εἶχε γιὰ νὰ περάσει ὡς τὴ νέα παραγωγή. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἀντιμετώπισε τὴν ἔλλειψη ἐφοδιασμοῦ τοῦ νησιοῦ σὲ ἄλευρα λόγω τοῦ ναυαγίου. Κάθε μῆνα ἔδινε στοὺς Ἴταλούς κατάσταση διανομῆς δωρεὰν ἀλεύρων στοὺς ἀπόρους, πού τοὺς ἀναφέρει ὀνομαστικά. Τὸ ποσὸν κυμαινόταν στὰ 700 φράγκα. Τὴν ποσότητα τὴν ἐξοικονομοῦσε, ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει σὲ ἔγγραφο πρὸς τὶς Ἱταλικὲς Ἀρχές (19/3/1918): *«ἀπὸ τὴν πώλησιν 80 σάκκων ἰταλικῶν ἀλεύρων καὶ ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν κενῶν προέκυψε ποσὸν 640 φρ. πού ἐκάλυψε τὴν δωρεὰν διανομὴν ἀλεύρων στοὺς πτωχοὺς καὶ ἐπισυνάπτει κατάλογον τῶν ἀπόρων, σύνολον 763 φρ.»*.

Τοῦτο ἦταν ἐνδεικτικὸ τῆς ἐπιθυμίας του: κανένας νὰ μὴν πεινάσει. Καὶ αὐτὸ τὸ κατόρθωσε. Ἄλλα νησιά ὑπέφεραν, ὅπως ἡ Κάλυμνος, ἀκόμα καὶ ἡ ἰδιαίτερη πατρίδα του, ἡ Τήλος, μὲ γράμμα ζήτησε τὴ βοήθειά του· καὶ τῆς ἀπάντησε: *«σὰν Δήμαρχος Νισύρου δὲν μπορῶ νὰ σᾶς βοη-*

1. Νισυριακά, τόμ. 3ος, σσ. 292-329. Ν. Κουμέντου: Ἡ Κατερίνα τοῦ Κούλελη (ἠθογραφία). Ὁ συγγραφέας στὶς σσ. 302-311 ἀναφέρεται στὶς ἐπισιτιστικὲς δυσκολίες καὶ στὰ δημαρχιακὰ τῆς ἐποχῆς Καμμά. Δίνει μιὰ πολὺ σωστὴ εἰκόνα τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ μὲ τὰ σατυρικὰ δίστιχα τῆς Κατερίνας φέρνει μπροστὰ μᾶς πρόσωπα καὶ πράγματα πού ἔχουν τὴ θέση τους στὴν ἱστορία τοῦ νησιοῦ μας.

θήσω, ὑπόσχομαι ὅμως σὰν ἄτομο, ὅταν πάω στὴ Ρόδο, νὰ ἐνδιαφερθῶ νὰ ἰδῶ τί μπορῶ νὰ κάμω σὰν ἔμπορος».

Ἐπιπλέον ἀπαγορεύει τὴν ἐξαγωγή ζώων ἀπὸ τὸ νησί. Ζητᾶ ἄδεια ἀπὸ τὴν Ἱταλικὴ Διοίκηση νὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ ἐξαγάγει θειοχῶμα στὴν ἀπέναντι Μικρασιατικὴ Ἀκτὴ μὲ ἀντάλλαγμα τὴν εἰσαγωγή ζώων. Τότε, μὲ τὴν παρέμβαση τοῦ γιαιτροῦ Π. Παντελίδη, σὰν ἐκπροσώπου τῆς ἐταιρίας Παπαδιαμαντοπούλου¹, προκύπτει θέμα κυριότητος τοῦ μεταλλίου θειοχῶματος. Ἡ Δημαρχία μὲ τὸ ἀπὸ 27/9 Σ/βρίου 1917 ἔγγραφο τῆς πρὸς τὸ Διοικητὴ τοῦ ἐν Νισύρῳ Τμήματος Στρατοῦ Κατοχῆς (ἔγγραφο ἀρ. 6) ἀναφέρει ὅτι «*Ἡ Κοινότης Μανδρακίου νομίζει ὅτι κέκτηται κατὰ νόμον ἀναμφισβήτητον τὸ δικαίωμα ἰδιοκτησίας*», καὶ ἐκθέτει τοὺς λόγους πού τὸ στηρίζει. Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ περιλάβαμε στὸ τέλος αὐτῆς τῆς ἐργασίας, γιατί ἀφορᾶ μιὰ πλουτοπαραγωγικὴ πηγὴ τῆς Νισύρου, πού ποτὲ οἱ Δημοτικὲς μὲς Ἀρχὲς δὲν ἔπαψαν νὰ διεκδικοῦν τὴν κυριότητά της. Οἱ Ἱταλοὶ τελικὰ δῆλωσαν ὅτι θεωροῦσαν τὸ μεταλλεῖο ἰδιοκτησία τοῦ Κράτους.

Ἐκτὸς τοῦ ἐπισιτιστικοῦ προβλήματος, ὁ Καμμάς ἀσχολεῖται καὶ μὲ ἄλλα θέματα. Ὅπως τὴ συμπλήρωση τοῦ Κτηματολογίου μὲ βάση τὰ ἔγγραφα πού εἶχε ὁ κάθε κύριος τῶν κτημάτων (παράφρσεις, ἀγκλαβὲς κτλ.). Προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχει ἀνέγερση κτιρίου γιὰ τὴ στέγαση τοῦ Παρθεναγωγείου. Τὸ ὑπάρχον χαρακτηρίζεται ἀκατάλληλο καὶ ἀνθυγιεινὸ γιὰ τὰ παιδιά. Μὲ γράμμα τοῦ ἀρ. 21/2 τῆς 27/7/1917 πρὸς τὸ «Γνωμαγόρα» ζητᾶ οἰκονομικὴ βοήθεια γιὰ νὰ οἰκοδομήσει νέο, στὴν τοποθεσίᾳ Φάμπρικα. Τὸ οἰκόπεδο, ὅπως γράφει, τὸ παραχωρεῖ ἡ Ἱταλικὴ Κυβέρνηση. Παρ' ὅτι ἀναφέρει πὼς εἶναι ἔτοιμος νὰ κάμει ἔναρξη τῶν οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν, οἱ δυσκολίες τῶν καιρῶν ματαίωσαν τὸ ἔργο. Εἶχε τὴν εὐτυχία νὰ δεῖ πραγματοποιούμενο ἕνα ἀπὸ τοὺς σκοπούς του, τὴν ἴδρυση ἡμιγυμνασίου, πού ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ σὰν τριτάξιον ἀπὸ τὸ σχολικὸν ἔτος 1918-1919. Στὴν ἀντιμετώπιση τῶν δαπανῶν πού ἀπαιτοῦσε ἡ λειτουργία, ἦρθε βοήθος ὁ «Γνωμαγόρας» Ἀμερικῆς².

Μὲ τὸν τερματισμὸ τοῦ Α' Παγκόσμιου Πολέμου οἱ νησιῶτες ξεσηκώνονται. Ἀρχίζουν διαδηλώσεις, συλλαλητήρια μὲ αἴτημα τὴν ἔνωση τῶν νησιῶν μὲ τὴν Ἑλλάδα. Μὲ πρωτοβουλία τῶν Μητροπολιτῶν συντάσσονται ψηφίσματα πρὸς τὶς Μεγάλαις Δυνάμεις καὶ περιφέρονται στὰ

1. Ἡ ἐταιρία αὐτὴ ἔφερετὸ κάτοχος τουρκικῆς παραχώρησης τοῦ δικαιώματος ἐκμετάλλευσης τῶν θειοχωμάτων Νισύρου.

2. Ν.Χ. τεύχ. ἀρ. 14, σσ. 15-22, Κ. Μούρα: Τὸ Γυμνασιακὸν Παράρτημα καὶ ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Νισύρῳ. Νισυριακά, τόμ. 4ος, σσ. 44, Ἐμμ. Φραντζῆ: Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Νισύρου.

νησιὰ πρὸς ὑπογραφή τους ἀπ' ὅλους τοὺς κατοίκους του. Ἐπικεφαλῆς ἐκείνων ποὺ μαζεύουν τὶς ὑπογραφές ἦταν ὁ κατὰ τόπους ἀρχιερατικός ἐπίτροπος. Οἱ Ἴταλοι ἀντιδρῶν, προσπαθοῦν νὰ βροῦν τὰ ψηφίσματα νὰ τὰ κατάσχουν καὶ ἔτσι νὰ τὰ ἐμποδίσουν νὰ φθάσουν ἔγκαιρα στὸν προορισμό τους. Τὸ ψήφισμα τῆς Νισύρου τὸ ἔφερε ἀπὸ τὴ Ρόδο ὁ Περουλῆς τοῦ Φραντζῆ μὲ τὸ καΐκι του, γιὰ νὰ τὸ περάσει δὲ ἀπὸ τὴν ἔρευνα τῶν Ἰταλῶν τὸ ἔκρυψε μέσα σ' ἓνα σακκὶ ρύζι.

Ἡ ὑπογραφή τοῦ ψηφίσματος ἔγινε μὲ μεγάλη μυστικότητα. Ἐκεῖνοι ποὺ μάζευαν τὶς ὑπογραφές ἀγνόησαν τὸν Καμμά καὶ τὸ πολὺ στενὸ περιβάλλον του. Ὅταν ἀργότερα τὸ πληροφορήθηκε, στενοχωρήθηκε πάρα πολὺ, τὸ θεώρησε σὰν ὕβρη ἐναντίον του¹.

Μετὰ τὴν ὑπογραφή τῆς συμφωνίας Τιττόνι-Βενιζέλου τῆς 29/7/1919, ποὺ ἡ Ἰταλία εἶχε ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωση νὰ παραχωρήσει στὴν Ἑλλάδα τὰ Δωδεκάνησα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Ρόδο, ποὺ θὰ γινόταν αὐτόνομη, μεγάλος ἐνθουσιασμός ἐπικράτησε στοὺς κατοίκους τῶν νησιῶν. Ἀρχισαν νὰ καταρτίζουσαν ἐπιτροπές γιὰ νὰ ὀργανώσουν τὴν ὑποδοχὴ τῶν Ἑλληνικῶν Δυνάμεων. Οἱ Νισύριοι σ' αὐτὴ τὴν ἐνέργεια ἀγνοοῦσαν παντελῶς τὸν Δῆμαρχό τους. Συνέρχονται σὲ Γενικὴ Συνέλευση στὶς 7/8/1920 καὶ ψηφίζουν τὰ τῆς ὑποδοχῆς. Στὴν πρώτη τῆς συνεδρίαση τῆς 8/8/1920 ἡ ἐπιτροπὴ ἀποφασίζει *«νὰ κληθῆ ὁ κ. Γεώργ. Καμμάς καὶ νὰ ζητηθῶσι παρ' αὐτοῦ χρήματα ἐκ τοῦ Κοινοτικοῦ Ταμείου πρὸς διακόσμησιν τῆς πόλεως. Ἀφίχθεις ὁ κ. Γεώργιος Καμμάς ἐδέχθη τὴν παραχώρησιν χρήματος»*². Διαπιστώνουμε πῶς στὰ πρακτικὰ τῆς ἐπιτροπῆς ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Καμμά χωρὶς τὸν τίτλο του. Ἐνα ἀκόμα στοιχεῖο ποὺ μᾶς δείχνει τὶς διαθέσεις τοῦ κοινῶ εἶναι ἡ ἀπόφαση ποὺ ἀρτήθηκε στὴ Γενικὴ Συνέλευση τὶς 13/8/1920 νὰ παραδοθῆ τὸ Ταμεῖο τοῦ Δήμου στὸν Ταμία ποὺ ἐξέλεξαν ἐκείνη τὴ στιγμή, στὸν Ἐμμ. Παρθεσιάδη (πρόσωπο ποὺ ἔχαιρε κοινῆς ἐμπιστοσύνης). Ὑστερα ἀπὸ συζητήσεις μεταξὺ Ἐπιτροπῆς καὶ Δημάρχου ἐπῆλθε συμφωνία καὶ μετρήθηκαν στὸν ἐκλεγμένο ταμία φρ. 13.635,30. Τὸ σύνολο τοῦ χρηματικοῦ ὑπολοίπου τοῦ Δήμου. Ἐκτὸς αὐτῶν, ποὺ ἀναφέρονται στὸ *«Πρακτικὸ τῆς παραδόσεως τοῦ Κοινοτικοῦ*

1. Ὁ Καμμάς, ὅταν τὸ ἔμαθε, πῆγε καὶ βρῆκε σπίτι του τὸν Ὀδυσσεά Σακελλαρίδη, καὶ τοῦ παραπονέθηκε λέγοντάς του: «Καλά, Ὀδυσσεά, ὅλοι μπορούσαν νὰ ἀγνοήσουν τὶς ὑπηρεσίες μου στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ μῖσος τους γιὰ μένα νὰ τοὺς ὀδήγησε νὰ διαπράξουν αὐτὴ τὴ μεγάλη προστυχία ἐναντίον μου. Ἐσὺ ὁμοῦ; Γιατί δὲν μοῦ εἶπες νὰ βάλω κι ἐγὼ τὴν ὑπογραφή μου στὸ ψήφισμα;». Ἐκεῖνος τοῦ εἶπε: «Λυτᾶμαι πολὺ καὶ σὲ καταλαβαίνω, μὰ δὲν ἤμουν μετὰξὺ ἐκείνων ποὺ εἶχαν τὴν εὐθύνη τῆς συλλογῆς τῶν ὑπογραφῶν».

2. Τὰ πρακτικὰ Γενικῶν Συνελεύσεων καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς δημοσίευσε ὁ Κ. Μούρας στὰ Ν.Χ. τεύχ. ἀρ. 23, σσ. 15-17 μὲ τὸν τίτλο «Ἱστορικὰ Σημειώματα».

Ταμείον πρὸς τὸν Ἐμμ. Παρθεσιάδη τῆς 31/8/1920 (ἔγγραφο ἀρ. 7), σημειοῦται ὅτι «Μετὰ διαφωνίαν ἐπελθοῦσαν ἀπὸ μηνὸς μεταξὺ τῆς Δημαρχίας καὶ τοῦ λαοῦ ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαχείρισιν τοῦ Κοινοτικοῦ Ταμείου...» ἔγινε ἡ ἐκλογὴ νέου ταμῖα.

Ἔτσι αὐτὰ εἶναι ἐνδεικτικὰ τῶν διαθέσεων τοῦ λαοῦ τῆς Νισύρου πού ἐπικρατοῦσαν ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες. Ἀφαιρώντας τὴν ταμειακὴ διαχείριση ἀπὸ τὸν Δήμαρχο, στὴν οὐσίαν τὸν καταργοῦσε πρὸ τῶν ἐκλογῶν.

Στὶς 20 Σεπτεμβρίου ἔγιναν οἱ Δημοτικὲς Ἐκλογές. Σ' αὐτὲς ὑπῆρχαν δύο συνδυασμοί¹. Ὁ ἓνας ὑπὸ τὸν γιαντρὸ τῆς Κοινότητος Μιλτ. Λογοθέτη καὶ ὁ ἄλλος ὑπὸ τὸν Γ. Καμμά. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ὅπως τὸ περιμένα. Νέος δήμαρχος ἐξελέγη ὁ Μιλτ. Λογοθέτης, μὲ ψήφους 160 ἐπὶ 186 ψηφισάντων.

Ἔτσι σταμάτησε ἡ παρουσία στὰ κοινὰ ἐνὸς ἀξίου καθ' ὅλα δημόσιου ἀνδρα.

Ἦταν μεγάλη εὐνοία τῆς τύχης γιὰ τὴν Νίσυρο πού τὴν ἀξίωσε στὰ δύσκολα ἐκεῖνα χρόνια νὰ ἔχει Δήμαρχο ἓναν ἄνθρωπο μὲ μεγάλες ικανότητες καὶ ἀρετές. Καθαρὸ μυαλό, ἐργατικὸς, προικισμένος μὲ διοικητικὰ προσόντα. Γνώριζε πολὺ καλὰ πῶς τὸ «διοικεῖν» θὰ πεῖ «προβλέπειν» καὶ τὸ ἐφάρμοσε μὲ ἐπιτυχία γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ἐπισιτιστικοῦ προβλήματος.

Στὴν ἐκτέλεση τοῦ καθήκοντος δὲν ἔκανε κανένα συμβιβασμό, μᾶλλον μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθεῖ σὰν ἄνθρωπος μονοκόμματος. Ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ τῆς ζωῆς του προβάλλει μιὰ μορφή ἀνθρώπου μὲ ἀνησυχίες καὶ φιλοδοξίες. Ἡ θητεία του στὰ κοινὰ ἀπέδειξε πῶς καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ προτερήματα τὸν βοήθησαν στὸ ἔργο του. Τὸν διέκρινε ἄρτια βούληση, ἔπαιρνε τὶς ἀποφάσεις του καὶ χάρασσε τὴν ἀμετάθετη γραμμὴ τῶν ἐνεργειῶν ἐκείνων πού ἀπαιτοῦσε τὸ γενικὸ συμφέρον.

Γιὰ πρώτη φορὰ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ὀργανώθηκαν καὶ λειτούργησαν καλὰ οἱ ὑπηρεσίες τῆς Δημαρχίας. Ἀπὸ τότε ἄρχισε νὰ κρατεῖται συστηματικὸ ἀρχεῖο στὸ Δῆμο. Στὴν πραγματικότητα ἐπὶ Καμμά ἄρχισε ὁ σωστός καταρτισμὸς τοῦ Κτηματολογίου, ζήτησε ἐπιβεβαίωση τῶν ὄσων περιεῖχε τὸ παλιό, ἡ Μάνα, πού φυλασσόταν στὴ Σπηλιανή· γι' αὐτὴν κατὰ καιροὺς πολλὰ εἶχαν ἀκουσθεῖ γιὰ σβησθήματα καὶ νοθεῖες. Ἔγινε μιὰ σωστὴ ἀρχὴ καὶ τὸ ἔργο ὀλοκληρώθηκε ἐπὶ Δημαρχίας Ἐμμ. Κατσιμ-

1. Γιὰ πρώτη φορὰ στὶς Δημαρχιακὲς ἐκλογές οἱ ὑποψήφιοι κατέρχονται σὲ συνδυασμό. Ἀπὸ τότε ἔχουμε μόνιμη τὴν παρουσία δύο συνδυασμῶν στὶς ἐκλογές Δημαρχιακοῦ Συμβουλίου. Τοῦτο συνέτεινε στὴ δημιουργία πολιτικῶν ἀνταγωνισμῶν, πού σὰν ἐπακόλουθο εἶχαν νὰ καταστρέψουν τὸ ἡρεμὸ πολιτικὸ κλίμα πού ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Νισύρικης κοινωνίας στὰ παλιὰ χρόνια.

ματίδη. Ὁ τελευταῖος ἐκπλήρωσε καὶ τὸ ὄνειρό του τῆς κατασκευῆς ἰδιόκτητου Δημαρχιακοῦ Μεγάρου.

Τὰ ἐπίσημα κείμενα ἀποδεικνύουν πῶς ὁ Καμμάς πάντοτε μὲ ἐπιμονὴ καὶ θάρρος ὑπερασπίστηκε τὰ συμφέροντα καὶ τὰ κεκτημένα δικαιώματα τοῦ νησιοῦ ἔναντι τῶν Ἱταλῶν. Στὶς ἐνέργειές του αὐτὲς δὲν ὑστέρησε καὶ στὸ ἐλάχιστο τῶν προκατόχων του. Ὁ τρόπος, πού ἀπὸ τὶς περιστάσεις ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ ἐνεργήσει στὴν ἐνάσκηση τῶν καθηκόντων του χωρὶς νὰ λογαριάζει τὰ ἀτομικὰ τῶν ἄλλων συμφέροντα (ὅπως εἶναι ἡ κατάσχεση τῶν σιτηρῶν), τὰ αὐστηρὰ μέτρα πού πῆρε γιὰ τὴν εἰσπραξὴ τῶν φόρων, τὴν πάταξη τῆς φοροδιαφυγῆς, τὸν ἔλεγχο γιὰ τὴν πιστὴ τήρηση τῶν διατιμήσεων, τὰ προβλήματα καὶ τὰ μικροπαράπονα πού ἦταν φυσικὸ νὰ δημιουργοῦνται ἀπὸ τὴ διανομὴ τῶν τροφίμων, ἢ φυσιο-λογικὴ φθορὰ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, λόγῳ τετραετοῦς διαχειρίσεως τῶν κοινῶν, ὅλα αὐτὰ ἦταν ἕνα πρόσφορο ἔδαφος γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ μιὰ ὁμάδα κατηγορῶν τοῦ ἔργου τοῦ Δημάρχου. Ἡ πολιτικὴ τῆς δὲν εἶχε τὸ θάρρος τῆς παρρησίας. Ἀναφέραμε τὶς σάτυρες. Τώρα θὰ ποῦμε λίγα γιὰ τὴν ἀχαλίνωτη δημαγωγία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἀνέκαθεν στὴ Νίσυρο τὸ καφενεῖο ἀποτελοῦσε καὶ ἀποτελεῖ μιὰ δι-αρκῶς συνεδριάζουσα Ἐκκλησία τοῦ Δήμου. Ἡ δύναμή του πολλὲς φορές στάθηκε καταλυτικὴ. Ἐκεῖ ἀκούονται τὰ πιὸ ἀπίθανα πράγματα, τὶς πε-ρισσότερες φορές κυριαρχεῖ ἀπὸ τὴν ἐπόμενη τῶν ἐκλογῶν ὁ ἀντιπολι-τευτικὸς μονόλογος. Τὴν ἐποχὴ τοῦ Καμμά τὸ ψέμα, οἱ φαντασιώσεις εἶχαν ξεπεράσει κάθε μέτρο. Ἔτσι, μέρα μὲ τὴ μέρα, δημιουργοῦνταν ἕνα πνεῦμα γενικῆς κατακραυγῆς ἔναντιόν του.

Μιὰ μέρα εὐφορίας τους, οἱ κατήγοροί του παίρνουν τὴν ἀπόφαση νὰ πᾶνε ἀμέσως στὴ Δημαρχία καὶ νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸν Δήμαρχο νὰ τοὺς δώσει ἀναφορὰ γιὰ τὴ διαχείριση τῶν χρημάτων τοῦ Δήμου. Ξεκινᾶνε ἀπὸ τὸ καφενεῖο καμιά τριανταριά ἄτομα, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἔμπορο Φί-λιππο Ἰ. Φιλίππου καὶ πᾶνε στὴ Δημαρχία. Κάθονται στὸν προθάλαμο τοῦ γραφείου τοῦ Δημάρχου. Βγαίνει ὁ Καμμάς καὶ παίρνει θέση ἀπέναντί τους καὶ τοὺς λέει:

—Κύριοι, σὲ τί ὀφείλω τὴν τιμὴ τῆς ἐπισκέψεώς σας; Τσιμουδιά. Ἐ-παναλαμβάνει τὴν ἐρώτηση ἄλλες δυὸ φορές. Τότε λέει κάποιος «Φίλιππε, πέστα ἐσύ». Καὶ ὁ Φίλιππος, πού εἶχε φροντίσει νὰ σταθεῖ σχεδὸν ἀθέατος πίσω ἀπὸ ὄλους, εἶπε. «Ἄς τὰ πεῖ ἄλλος πού εἶναι πιὸ μπροστά. Κανένας δὲ μίλησε. Φύγανε μὲ τὸ κεφάλι κάτω.

Ἡ ἔλλειψη ἀνδρισμοῦ πού χαρακτήριζε τὴ στάση τῶν κατηγορῶν του, ἢ ἀχαλίνωτη δημαγωγία, τὰ ὑπονούμενα γιὰ διαχειριστικὲς ἀνω-μαλίες, ἢ ἀμφιβολία πού ἐδειχναν γιὰ τὶς ἐθνικὲς του πεποιθήσεις, πρέπει νὰ ἐπέδρασαν πάνω στὸ χαρακτήρα του. Τὸν ἔκαμαν νὰ κλεισθεῖ περισσότερο

στον έαυτό του. Χαλύβδωναν όμως τή θέλησή του να πολεμήσει μέχρι έσχάτων. Αυτό ήταν κάτι που του είχε γίνει βίωμα από τή συμμετοχή στους Έλληνικούς πολέμους. Έτσι, αν και γνώριζε τί τον περίμενε αν κατέβαινε σαν ύποψήφιος στις Δημαρχιακές εκλογές, έβαλε ύποψηφίότητα. Ήταν και αυτό ένα δείγμα τής ανδρείας και του θάρρους που ποτέ δέν του απέλειπε.

Οί διάδοχοί του ύποχρεώθηκαν κάποτε να κοινοποιήσουν τò πόρισμα του έλέγχου τής διαχειρίσεως Καμμά. Ήταν ένας καταπέλτης στους συκοφάντες του. Όμως τò μεγάλο κακό είχε ήδη συντελεσθεί. Ο πολεμιστής είχε πιά καμφθεί. Οί πικρίες, τὰ ψυχικά τραύματα που μ' άπλοχεριά τουδωσε ó τόπος που τόσο τίμια και σωτήρια ύπηρέτησε, καθώς και οί κακουχίες τών πολέμων τον λύγισαν. Κι έτσι ύστερα από έγχείρηση πέθανε στον «Ευαγγελισμό» στην Άθήνα, στις 31 /8 /1922.

Ή εργασία αυτή που τελειώνει, απέβλεψε, όπως σημειώνεται στην άρχή της, στο φωτισμό τής ιστορίας τών πρώτων χρόνων τής Ίταλικής Κατοχής στη Νίσυρο. Συνάμα όμως έρχεται με τή βοήθεια, κυρίως έπισήμων κειμένων, να τοποθετήσει στις πραγματικές τους διαστάσεις τήν προσωπικότητα και τò έργο ενός άξιου Δημοτικού Άρχοντα του νησιού μας, που ή δημαγωγία και ή κακότητα ταπεινών ανθρώπων προσπάθησε, και για έναν καιρό τò πέτυχε, να τò άμαυρώσει.

Ο χρόνος που πέρασε διατήρησε μιá άχλή άμφιβολιών και άγνοιας γύρω από τήν πραγματική ιστορία τής εποχής εκείνης. Αυτή τήν άχλή άπομακρύνει τò φώς που φέρνει ή ιστορική αναδρομή που επιχειρήσαμε μαζί, άγαπητέ αναγνώστη.

Δημοψήφισμα Νισύρου

Ὁ λαὸς τῆς νήσου Νισύρου βλέπων παρὰ προσδοκίαν μὴ ἐκπληρουμένους κατὰ τὴν νῦν περίστασιν τοὺς προαιωνίους αὐτοῦ πόθους, πρωτοστατούσης μάλιστα τῆς Ἱταλικῆς Κυβερνήσεως, παρ' ὅλας τὰς ρητὰς δοθείσας ὑποσχέσεις αὐτῆς διὰ τῶν ἐπισήμων ὀργάνων της, ὅτι οὐδέποτε αἱ νῆσοι θὰ ἐπανέλθωσιν ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν, συνῆλθε σήμερον τὴν 17 /30 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1912 εἰς Πάνδημον Συλλαλητήριον καὶ ὁμοφώνως ἀποφασίζει καὶ ψηφίζει:

Α') Διαμαρτύρεται κατὰ τῶν προθέσεων τῆς Ἱταλικῆς Κυβερνήσεως περὶ ἀποδόσεως τῶν νήσων ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν.

Β') Διαμαρτύρεται δι' ὅλης τῆς δυνάμεως τῶν πνευμόνων του κατὰ τῶν εἰς τινὰς Ἱταλικὰς ἐφημερίδας δημοσιεύσεων, ὅτι δῆθεν οἱ νησιῶτες προτιμῶσι νὰ μείνωσιν ὑπὸ τὴν Ἱταλίαν ἢ ὑπὸ Ἀὐτονομίαν παρὰ νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Γ') Διακηρύττει καὶ ἐπαναλαμβάνει ὡς μόνην ἐπιθυμίαν καὶ προαιώνιον πόθον αὐτοῦ τὴν Ἐνωσιν μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος, μόνης λύσεως δυναμένης νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν τῶν νήσων, καθόσον οἱ νησιῶτες πολλάκις διετράνωσαν τὰ αἰσθήματα αὐτῶν ὑπὲρ τῆς Ἐνώσεως μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ μάλιστα μετέσχον ὡς στρατιῶται ἐν τῷ Ἑλληνικῷ στρατῷ κατὰ τὸν μετὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον.

Δ') Καθιστᾷ ὑπευθύνους τὰς Ἑυρωπαϊκὰς Δυνάμεις διὰ τὰς ὀδυνηρὰς συνεπειὰς ἐκ τῆς μὴ ἐκπληρώσεως τῶν πόθων του.

Ε') Ὅπως τὸ παρὸν ψήφισμα ἀποσταλῆ πρὸς τὴν Α. Ἐξοχότητα τὸν Πρωθυπουργὸν τῆς Ἀγγλίας καὶ Πρόεδρον τῆς ἐν Λονδίῳ Συνδιασκέψεως τῶν Πρεσβευτῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων κ. Ἐδουάρδον Γκρέϋ, τὸν Πρωθυπουργὸν τῆς Ἑλλάδος κ. Ἐλευθέριον Βενιζέλον, τὸν Πρωθυπουργὸν τῆς Ἰ-

ταλίας κ. Τζιολίτι και πρὸς τὸν ἐν Ρόδῳ Πρόξενον τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως, ἐγένετο καὶ ἐσφραγίσθη.

Οἱ σύμβουλοι
Ἰ. Φασουλαρίδης
Ὁδ. Σακελλαρίδης
Φ. Φιλίππου
Ι. Φωτιάδης
Ν. Ζαμπέτας κ.λ.π.

Οἱ Δήμαρχοι
Γ. Βαγιάτης
Ι. Γ. Κατσιματίδης
Α. Ἀντάπασης
Δ. Καμπουράκης
Δ. Χαρτοφύλλης
Μιλτ. Νικιτιάδης

Ὁ Ἀρχιερ. Ἐπίτροπος
Ἀρχιμανδρίτης Κύριλλος
Οἱ ἱερεῖς
Π. Ἰω. Παπάτσος
Π. Ἀπόστολος Φασουλαρῆς
Π. Ν. Πρωτοπαπᾶς
Παπ. Κωνσταντῖνος

Οἱ Γραμματεῖς
Γ. Σακελλάριος
Β. Κωσταρᾶς
Ν. Μ. Σκοῦρτος

Οἱ πρόκριτοι καὶ ὁ λαὸς
(ἔπονται αἱ ὑπογραφαί)

(Ἀντίγραφον ἐκ τοῦ Γερασίμου Δρακίδου : Λεύκωμα τῶν Δωδεκανήσων (1913), σ.σ. 89-90).

2

Ἀρ. 57

σελ. 121

Πρὸς τὴν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα
τὸν Πρωθυπουργὸν καὶ Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν τῆς Ἑλλάδος

Κον Ἐλευθέριον Βενιζέλον

Ἐξοχώτατε,

Διὰ τοῦ αὐτόθι ἀντιπροσώπου τῆς νήσου ἡμῶν κ. Κ. Μεζᾶ, τμηματάρχου τῆς Λαϊκῆς Τραπέζης, ἀποστέλλομεν τὸν πρὸς τὴν Πατρίδα ἔρανον μας ἐκ φράγκων χιλίων ἑξακοσίων ἕξ. ἀριθ. 1606, ποσὸν μὴ ἀνταποκρινόμενον οὔτε πρὸς τὰς πολλαπλᾶς τῆς Πατρίδος ἀνάγκας, οὔτε πρὸς τὸν διακαῆ ἡμῶν πόθον πρὸς ἀρωγὴν Αὐτῆς.

Ἐχομεν δι' ἐλπίδος ὅτι εὐμενῶς θέλει γίνῃ ἀποδεκτὸς ὡς ὁ ὀβολὸς τῆς χήρας καὶ ὅτι θὰ εὐτυχήσωμεν προσφέροντες πᾶσαν πρὸς Αὐτὴν ὑπηρεσίαν χρήματος καὶ αἵματος, ὡς μᾶς ὑπαγορεύει ἡ πρὸς Αὐτὴν λατρεία καὶ ἀφοσί-

ωσις. Ἐτι δὲ μᾶλλον ἤδη θὰ εὐτυχήσωμεν νὰ ἴδωμεν ἐκπληρωμένους τοὺς προ-
αιωνίους ἡμῶν ἐθνικοὺς πόθους.

Νυχθημερὸν δεόμενοι τῷ Ὑψίστῳ ὑπὲρ τῆς δόξης τῶν Ἑλληνικῶν ὄ-
πλων.

Διατελοῦμεν τῆς Ὑμ. Ἐξοχότητος ταπεινοὶ θεράποντες.

Ἐν Νισύρῳ τῇ 13 Φεβρουαρίου 1912.

Οἱ Δημαρχιακοὶ Σύμβουλοι

Ὁ Δήμαρχος
Γεώργ. Βαγιάτης

3

Περίοδος Δημαρχίας κ. Γ. Καμμᾶ

Συνεδρίασις 6 Ἰουλίου 1916 (ἡμέρα Τετάρτη ὥρα 4 μ.μ.).

Ἐπειδὴ κατόπιν τῆς ἀποχωρήσεως ἐκ τοῦ Δημαρχιακοῦ Συμβουλίου τεσ-
σάρων ἐκ τῶν ὀκτὼ μελῶν αὐτοῦ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ διὰ διαφόρους
λόγους, ὡς φαίνεται εἰς τὰ οἰκεία πρακτικὰ τὸ Συμβούλιον κατὰ τὸ 10 ἄρ-
θρον τοῦ Κοινοτικοῦ Κανονισμοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ λειτουργήσῃ κανονικῶς
ὁ κ. Γ. Διοικητῆς τῶν Δωδεκανήσων διέλυσε τοῦτο καὶ διέταξε τὸν ἐνταῦθα
Διοικητὴν, ὅπως διορίσῃ μίαν ἐπιτροπείαν, ἣτις προσωρινῶς νὰ διαχειρισθῇ
τὰ κοινά, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀπὸ 48/8 καὶ ἡμερομηνίας 13/30 Ἰουλίου 1916.

Συνεπεῖα τῆς διαταγῆς ταύτης ὁ κ. Διοικητῆς ἐξελέξατο ὡς πρόεδρος μὲν
τὸν ἱατρὸν κ. Γ. Καμμᾶν, μέλη δὲ τοὺς κ.κ. Ἰάκωβον Καφετζήν, Ἰωάννην
Φασουλαρίδην, Γ. Βαγιάτην καὶ Γ. Χ. Ἀνδριωτάκην μὲ τὴν ἐντολήν, ὅπως
συνερχομένη αὐτὴ ἐκλέξῃ τὸν Βον, ὅστις συμφώνως τῷ Κοινοτικῷ Κανονισμῷ
θέλει θεωρεῖσθαι ταμίαις.

Συνελθοῦσα λοιπὸν ἢ ὡς ἄνωθεν ἐπιτροπεία εἰς πρώτην συνεδρίασιν κα-
τόπιν εἰσηγήσεως ὑπὸ τοῦ κ. προέδρου καὶ ὑποβολῆς τοῦ παρὰ πόδας προγράμ-
ματος, ὅπερ ὑποβλήθην εἰς τὴν ἔγκρισιν τῶν μελῶν πρὸς κοινοποίησιν, προέβη
εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Βον καὶ τοιοῦτος ἐξελέγη ὁ κ. Γ. Βαγιάτης. Ὁ κ. πρόε-
δρος παρέστησε τὴν ἀνάγκην ὑποδείξεως γραμματέως πρὸς κανονικὴν λειτουρ-
γίαν τοῦ Δημαρχιακοῦ Γραφείου καὶ ὡς τοιοῦτον ὑπέδειξε τὸν κ. Ν. Λογο-
θέτην, ὃν καὶ ἀπεδέχθησαν καὶ τὰ λοιπὰ μέλη. Προσκληθεῖς δὲ ὁ κ. Ν. Λογο-
θέτης ἐδέχθη, ὅπως ἐργασθῇ ὡς γραμματεὺς συμφώνως τῷ Κοινοτικῷ Καν-
ονισμῷ μὲ ἀντιμισθίαν πεντήκοντα ἄρ. (50) φρ.

Ἐπίσης ἐν τῇ συνεδρίᾳ ταύτῃ ἐλήφθη ἀπόφασις, ὅπως ὁ κ. Γ. Ἀλαμαγ-
γίδης μετὰ τοῦ γραμματέως κ. Ν. Λογοθέτου ἐξελέγξωσι τοὺς Α΄/οὺς τοῦ τέως

δημάρχου καὶ ταμίου κ. Ἐμμ. Πετρούτσου· ἐπίσης ὅπως συμπληρωθῆ ὁ ὑ-
πάρχων Κοινοτικὸς Κανονισμὸς.

Τὸ ὑπὸ τοῦ κ. προέδρου ὑποβληθὲν πρὸς ἔγκρισιν πρόγραμμα ἔχει οὕτως:
«Πρὸς τὸ Σεβ. Κοινὸν Μανδρακίου

Ἀναλαβόντες ἀπὸ σήμερον τῇ ἐντολῇ τῆς Σ. Διοικήσεως τὴν διαχείρισιν
τῶν τοῦ Δήμου, λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ διαβεβαιώσωμεν τοὺς ἀγαπητοὺς
συνδημότης, ὅτι θέλομεν ἀφιερῶσθι ἀπάσας τὰς δυνάμεις ἡμῶν πρὸς τὸ καλὸν
καὶ τὴν ἐν γένει πρόοδον αὐτοῦ, ἐνεργοῦντες συμφώνως τῷ ὑφισταμένῳ Κοι-
νοτικῷ Κανονισμῷ συμπληρωθησομένῳ κατὰ τὰς ἐκ τῆς πείρας ὑποδειχθεί-
σας ἀνάγκας. Πρὸς τοῦτο ἐπικαλούμεθα τὴν ἀρωγὴν πάντων τῶν ἀληθῶς ἀ-
γαπόντων καὶ κηδομένων τῶν συμφερόντων τοῦ Δήμου, ἄνευ τῆς ὁποίας πᾶσα
ἐκ μέρους ἡμῶν καλὴ θέλησις θὰ ναυαγήσῃ .

Ἐπὶ τούτοις παρουσιάζομεν τὸ πρόγραμμα ἡμῶν, ἐφ' οὗ θέλομεν βαδί-
σθι καὶ τὸ ὁποῖον συνίσταται:

1ον. Εἰς τὴν τακτοποίησιν καὶ συστηματοποίησιν τοῦ κατ' οὐσίαν μὴ
ὑφισταμένου καὶ μὴ λειτουργοῦντος Δημορχιακοῦ γραφείου, εἰς τὴν ἔλλειψιν
τοῦ ὁποίου κατὰ μέγιστον μέρος ἂν μὴ καθ' ὀλοκληρίαν ὀφείλονται αἱ ἀνωμαλί-
αι εἰς τὰς καθόλου Δημορχικὰς πράξεις διὰ τοῦ διορισμοῦ Γενικοῦ Γραμμα-
τέως.

2ον. Εἰς τὴν τακτοποίησιν τῶν ἐν γένει οικονομικῶν τοῦ Δήμου διὰ τῆς
συντάξεως ἐτησίου Κοινοτικοῦ προϋπολογισμοῦ, τοῦ δεξιῦ τούτου τροχοῦ παν-
τὸς κανονικῶς καὶ ἀπροσκόπτως θέλοντος νὰ λειτουργήσθι Σωματείου καὶ εἰς
τὴν ἔλλειψιν τοῦ ὁποίου ὀφείλεται ἡ χαώδης οικονομικὴ κατάστασις, τὰ κατ'
ἔτος παρουσιαζόμενα ἑλλείμματα καὶ αἱ προστριβαὶ ἰδιωτῶν καὶ Δήμου.

3ον. Εἰς τὴν ὑποστήριξιν καὶ προαγωγὴν ἑνὸς τῶν πλουτοπαραγωγῶν
τοῦ τόπου πόρων τῆς Γεωργίας διὰ τῆς λήψεως τῶν ἀναγκασιούτων μέτρων.

4ον. Εἰς τὴν πάσθι θυσία προαγωγὴν τοῦ σπουδαιοτέρου τῶν κοινοτικῶν
πόρων τοῦ ἐκ τῶν Κοινοτικῶν Λουτρῶν διὰ τῆς ἀναπτύξεως καὶ διαφημίσεως
τῶν Καταστημάτων καὶ τὴν δι' αὐτοῦ ἐκ παραλλήλου συμπλήρωσιν καὶ τε-
λειοποίησιν τοῦ ἡμιτελοῦς λιμένος ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται ἡ εὐημερία καὶ προαγωγὴ
τοῦ τόπου.

5ον. Εἰς τὴν Κοινωνικὴν μόρφωσιν διὰ τῆς ἐπιβλέψεως καὶ ἀναπτύξεως
τῶν Σχολῶν τοῦ Δήμου.

6ον. Εἰς τὴν ἐξ ἴσου καὶ ἀμερολήπτως ὑποστήριξιν τῶν συμφερόντων καὶ
δικαιωμάτων παντὸς πολίτου, ἀνεξαρτήτως κοινωνικῆς θέσεως καὶ αἰσθημά-
των συμπαθείας.

Ἄλλ' ὡς ἀρχόμενοι εἶπομεν, ταῦτα πάντα ἵνα ἐπιτευχθῶσιν ἀπαιτεῖται
πρὸ παντὸς ἡ συνδρομὴ παντὸς ἀγαθοῦ πολίτου καὶ ἀληθῶς ἀγαπῶντος τὸν
Δῆμον του καὶ τὴν ἀρωγὴν ταύτην τὴν ἐννοοῦμεν ποικιλοτρόπως διὰ τοῦ σε-
βασμοῦ πρὸς τοὺς ὑφισταμένους Κοινοτικὸς κανονισμοὺς καὶ διὰ τῆς μὴ πα-

ρεμβολῆς δυσχερειῶν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς Δημαρχίας διὰ παραλόγων ἀξιώσεων καὶ χατηριῶν, ὅπως δυστυχῶς ἅπαντες ἐκ μακροχρονίου κακοδιοικήσεως εἴμεθα συνειθισμένοι.

Ταῖς ἀρχαῖς ταύταις στοιχοῦντες καὶ πρὸς τὴν ἀρωγὴν πάντων τῶν ἀγαπητῶν συνδημοτῶν ἐλπίζοντες, προβαίνομεν μετὰ θάρρους καὶ μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι θέλομεν ἴδῃ τὰ τοῦ ἡμετέρου Δήμου σταθερῶς προαγόμενα πρὸς εὐημερίαν τῆς φιλότατης πατρίδος καὶ πρὸς μεγίστην ἡμῶν χαρὰν καὶ ἠθικὴν ἱκανοποίησιν».

Ἐν Νισύρῳ τῇ 7 Ἰουλίου 1916 Ἐξ ὀνόματος τοῦ Δημ. Συμβουλίου

Οἱ σύμβουλοι
Ἰάκωβος Καφεζῆς
Ι. Φασουλαρίδης
Γεώργιος Ἀνδριωτάκης

Οἱ Δήμαρχοι
Γ. Καμμάς
Γ. Βαγιάτης

4

7/2

σελ. 263

Νίσυρος 11/24 Ἰουλίου 1917

Πρὸς τὴν Α. Ἐξοχ. τὸν Γενικὸν Διοικητὴν τῶν 12νήσων
Ἀντιστράτηγον Ἡλίαν Βίκτωρα
Εἰς Ρόδον

Τὸ Δημαρχιακὸν Συμβούλιον ἐνετείλατό μοι ὅπως παρακαλέσω τὴν Ὑ. Ε. ἐπὶ τῶν κάτωθι:

Ὅτι κατὰ τὸ τελευταῖον εἰς Ρόδον ταξειδιὸν μου ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ παρουνσιασθῶ πρὸς τῆς Α.Ε. ἐζήτησα τὴν παροχὴν χιλίων (1000) κονῦνταλιῶν σπόρων κριθῆς καὶ σίτου ἐξ ἡμισείας, μὲ τὴν πρόθεσιν ὅπως κατὰ τὸ προσεχὲς καταστήσω ὑποχρεωτικὴν τὴν σπορὰν τῆς τε νήσου καὶ τῶν παρακειμένων νησίδων, ἵνα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ νήσος ἐπαρκέσῃ ἀφ' ἑαυτῆς εἰς τὴν διατροφὴν τῶν κατοίκων, ἢ Ὑ.Ε. εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μὲ παραπέμψῃ πᾶν προθύμως εἰς Α.Ε. τὸν Βασιλικὸν Ἐπίτροπον πρὸς παραλαβὴν τῶν αἰτουμένων.

Παρ' ἐλπίδα ὁμως ἡ Α.Ε. ὁ Βασιλικὸς Ἐπίτροπος ἐθεώρησε τὸ αἰτούμενον ποσὸν ὑπερβολικὸν καὶ δυσανάλογον πρὸς τὴν χωρητικότητα τῆς νήσου, ἐξέφρασε μάλιστα ὑπονοίας ὅτι ἐζήτησα τὸ ἄνω ποσὸν ἀποκλειστικῶς πρὸς σπορὰν. Ἀφέθη τότε τὸ ζήτημα ὅπως ἅμα τῇ ἐνταῦθα ἐπανόδῳ μου ἐξετάσω τὸ κτηματολόγιον τῆς νήσου, ὀρίσω ἐπακριβῶς τὴν ἔκτασιν τῶν δυνατῶν νὰ σπα-

ρῶσιν γαιῶν καὶ διὰ τῆς Διοικήσεως διαβιβάσω τὸ πόρισμα Ἀδτῆ.

Πρὸς τοῦτο ἐκάλεσα ἅπαντας τοὺς γεωργοὺς καὶ κτηματίας ἵνα μοὶ δηλώσῃ ἕκαστος τὴν χωρητικότητα τῶν ἀγρῶν των καὶ ἥτις χωρητικότης ἐξακριβοῦται καὶ ἐκ τοῦ ἐπισήμου τῆς κοινότητος κτηματολογίου.

Ὅτῳ ἐν τῷ δήμῳ Μανδρακίου ὑπάρχουν γαῖαι πρὸς σπορὰν ἰδιόκτηται κατὰ τὸ κτηματολόγιον χωρητικότητος 4000 κοιλῶν, περίπου ἴσον 700 ὡς ἔργιστα κοῦνταλίων. Ἐζητήθη παρὰ τῷ γεωργῶν σπόρος 2000 περίπου κοιλῶν, ἥτοι 350 περίπου κοῦνταλίων.

Ἐν τῷ δήμῳ Ἐμπορείου, ὑπάρχουσι γαῖαι πρὸς σπορὰν χωρητικότητος 2000 κοιλῶν, ἐζητήθη δὲ παρὰ τῶν δημοτῶν ὡς πιστοποιεῖ ἡ Δημαρχία Ἐμπορείου ποσότης 2.500 κοιλῶν.

Ἐν τῷ Δήμῳ Νικίων ὑπάρχουσι γαῖαι πρὸς σπορὰν κατὰ μὲν τὸ κτηματολόγιον 800 περίπου κοιλῶν, ἐζητήθη δὲ παρὰ τῶν δημοτῶν ποσότης 645 κοιλῶν.

Εἰς τὰ ἄνω ποσὰ δὲν συμπεριλαμβάνονται τὰ δυνατὸν νὰ σπαρῶσι εἰς τὰς παρακειμένας νησίδας («Γυαλί»), «Πυργοῦσαν» καὶ «Παχειά»), ἐπὶ τῶν ὁποίων κατὰ τοὺς μετριοτέρους ὑπολογισμοὺς εἶναι δυνατόν νὰ σπαρῶσιν 500 καὶ πλέον κοιλὰ.

Διὰ τοῦτα ἐπαναλαμβάνω καὶ αἰθίς τὴν παράκλησίν μου ὅπως ἐν τῷ γενικῷ συμφέροντι ἡ Α.Ε. εὐδοκήσῃ νὰ διατάξῃ ἵνα μοὶ παραχωρηθῇ ἡ ζητουμένη ποσότης τῶν 1000 κοῦνταλίων ἐκ Ρόδου καὶ ἐὰν τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διευκολύνῃ τὴν ἐκ Κῶ παραλαβὴν ποσοῦ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ζητουμένου.

Μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ Ὑ. Ε. ἐν τῇ πατρικῇ Ἀδτῆς ὑπὲρ τῶν νήσων μερίμνη ἦν ἐκ τοῦ σύνεργης ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ θαυμάσω θέλει εἰσακούσῃ τὴν παράκλησίν μου. Εὐχαριστῶ ἐκ τῶν προτέρων καὶ διατελῶ τῆς Ὑ. Ἐξοχότητος ταπεινὸς θεράπων.

Γεώργιος Καμμᾶς Δήμαρχος Νισύρου

5

16/2

σελ. 272

Νίσυρος 24/6 Ἀγούστου 1917

Πρὸς τὴν Α.Ε. Διοικητὴν τοῦ ἐν Νισύρῳ Τμήματος τοῦ Ἰταλικοῦ Στρατοῦ τῆς Κατοχῆς

Ἐνταῦθα

Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀπὸ ἡμερομηνίαν 23/5 τρέχ. καὶ ὄπ' ἀρ. 207/7 ἐπιστολῆς τῆς Ὑ. Ε. λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ πληροφορηθῶ ὑμᾶς ὅτι εἰδοποίησα

καταλλήλως τούς κατόχους σπόρου κριθῆς καὶ σίτου, ὅπως μὴ καταναλώσω-
σιν αὐτόν δι' ἄλλην χρῆσιν.

Κατὰ τὴν γενομένην δὲ καταγραφὴν τοῦ σπόρου κατὰ τὴν δῆλωσιν ἐκά-
στου δημότου ὑπάρχει τοιοῦτος κριθῆς μὲν 130 περίπου κοῦνταλίων, σίτου δὲ
μόλις ἡμίσεως. Ἀλλὰ ἡ πλειονότης τῶν κατόχων τούτου ἐδήλωσεν ἡμῖν ὅτι
ἐὰν μετὰ ἓνα μῆνα δὲν παραδωθῇ αὐτοῖς ἄλευρον πρὸς διατροφήν θὰ ἀναγ-
κασθῶσιν νὰ καταναλίσκωσιν ἐκ τοῦ σπόρου ὃν ἔχουσι. Οἱ κάτοχοι κριθῆς ἢ σί-
του πρὸς διατροφήν των καθ' ὄλον τὸ ἔτος μόλις μετροῦνται ἐπὶ τῶν δακτύλων
τῶν δύο χειρῶν. Γνωρίζει δὲ ἡ Ὑ. Ε. ὅτι ἡ ὀλικὴ παραγωγή δημητριακῶν
ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπαρκέσῃ πρὸς διατροφήν τῶν κατοί-
κων πέραν τοῦ 7 |βρίου καὶ τοῦτο διότι ἐλλείπει ὁ σπόρος καὶ ἡ καλλιέργεια
γίνεται λίαν πλημμυρῶς καὶ ἐλλειπῶς κατὰ τὸ ποσὸν καὶ τὸν τρόπον.

Μεθ' ὑπολήψεως
ὁ Δήμαρχος
Γ. Καμμᾶς

6

29 /2

σελ. 289

Ἐν Νισύρῳ 27 /9 7 |βρίου 1917

Ἐντιμον Διοικητὴν τοῦ ἐν Νισύρῳ Τμήματος
Στρατοῦ τῆς Κατοχῆς.

Ἐνταῦθα

Τὸ Δημαρχιακὸν Συμβούλιον λαβὸν ἀφορμὴν ἐκ τῆς ὑπὸ ἡμερ. 31 παρελ-
θόντος κοινοποιήσεως τῆς Α.Ε. ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἐξαγω-
γῆς θελίου ἐντεῦθεν καὶ τῆς παροχῆς ἐγκύρων τίτλων δικαιωμάτων ἰδιοκτησίας
καὶ ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐν λόγῳ μεταλλεύματος λαμβάνει τὴν τιμὴν νὰ γνω-
ρίσῃ τῇ Ὑ.Εξ. τὰ κάτωθι:

Ἡ Κοινότης Μανδρακίου νομίζει ὅτι κέκτηται κατὰ νόμον ἀναμφισβή-
τητα δικαιώματα ἰδιοκτησίας διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους :

1) Ἀπασαὶ αἱ γαῖαι ἐφ' ὧν ὑπάρχουσιν αἱ διαστρώσεις τοῦ θειοχώματός
ἐν τῇ παρὰ τῷ κρατῆρι τοῦ Ἡφαιστείου θέσει («Ραμὸς») εἰσὶν ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς
ἰδιοκτησίας δημοτῶν τοῦ δήμου τούτου, ὡς δύναται ἡ Α. Ε. νὰ πεισθῇ ἐκ τῆς
ἐξετάσεως τοῦ Δημοτικοῦ κτηματολογίου, οἵτινες δημότες πληρῶνονσι μέχρι
σήμερον τὸν κτηματικὸν φόρον τῶν ἐκ τοῦ Ἡφαιστείου καταστραφέντων κτημά-
των των, ἀφ' ἐτέρου δὲ τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ δήμου, ἀφιέμενοι ἀκαλλιέργητοι
πρὸς βοσκὴν τῶν ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ποιμνίων.

2) Ὅσακις ἐγένετο ἐξαγωγή θείου ἢ ἐκμετάλλευσις τοῦ εἰρημένου μεταλλείου παρ' ἰδιωτῶν ἢ παρὰ ἐταιρειῶν οἱ ἐξαγωγεῖς λαμβάνοντες τὴν πρὸς ἐξαγωγὴν ἄδειαν παρὰ τῶν κυβερνητικῶν ἀρχῶν ὑποχρεοῦντο εἰς τὴν καταβολὴν δικαιωμάτων ἰδιοκτησίας εἰς τὸν δῆμον τοῦτον. Οὕτω κατὰ τὴν ὑπὸ τῆς ἐταιρείας Ράλλη ἐπὶ τέσσαρα ἔτη πρὸ τριακονταετίας περίπου ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐν λόγῳ θείου ἐπληρώθησαν εἰς τὸν δῆμον τοῦτον δικαιώματα ἰδιοκτησίας πεντήκοντα λίραι Ὀθωμανικαὶ κατ' ἔτος. Ἐπληρώθησαν τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ Δημαρχίας Νικολάου Πετρούτσου λίραι Ὀθωμανικαὶ ἑκατὸν καὶ ἑτεραι ἑκατὸν ἐπὶ τῆς Δημαρχίας Στροῖκη Πασχάλη¹, ὡς δύναται ἡ Α.Ε. νὰ βεβαιωθῇ ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν Δημαρχικῶν βιβλίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Καθ' ἃ πληροφοροῦμεθα δὲ καὶ ἐν τῇ παρὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὴν ἐταιρείαν Παπαδιαμαντοπούλου δοθεῖσαν ἄδειαν ἐκμεταλλεύσεως ρητῶς ἀναφέρεται ἡ ὑποχρέωσις καταβολῆς πρὸς τὸν δῆμον τοῦτον δικαιωμάτων ἰδιοκτησίας.

Τὴν ἐν λόγῳ ἄδειαν συνεπεία τῆς ὁποίας ἐγένετο καὶ διαμαρτυρία πρὸς τὴν Διοίκησιν παρ' ἀντιπροσώπου τῆς ἐταιρείας ὡς ἐγένετο προφορικῶς ἡμῖν γνωστὸν παρὰ τῇ Α.Ε. τοῦ Βασιλικοῦ Ἐπιτρόπου ἢ Δημαρχία θεωρεῖ ὡς μὴ ὑφισταμένην κατὰ τὸν περὶ Μεταλλείων καὶ Δασῶν νόμον καὶ ἐλήφθη ἤδη ἀπόφασις ὅπως διὰ τῆς δικαστικῆς ὁδοῦ κηρύξῃ ἔκπτωτον τὸν κ. Παπαδιαμαντόπουλον τῶν ἐν λόγῳ δικαιωμάτων.

Διὰ τοὺς ὡς ἄνω λόγους ἡ Δημαρχία θεωρεῖ τὴν κοινότητα Μανδρακίου ἰδιοκτῆτριαν καὶ μόνην δικαιούχον τοῦ ἐν λόγῳ μεταλλεύματος καὶ παρακαλεῖ τὴν Υ.Ε. ὅπως καταστήσῃ τὰς ἀναφερομένας ἐνστάσεις της γνωστὰς ἐὰν τὸ ἐγκρίνῃ πρὸς τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν διὰ τὰ περαιτέρω.

Οἱ Σύμβουλοι
 Ἰάκωβος Γ. Καφεζῆς
 Γεώργιος Χρ. Ἀνδριωτάκης

Οἱ Δήμαρχοι
 Γ. Καμμάς
 Γ. Βαγιάτης

1) Πρόκειται γιὰ τὰ χρόνια 1881 ἕως 1884.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Ὑπό

Μιχάλη Ἐμμ. Ἀρφαρά

**Ἑταιρείας Καρπαθιακῶν Μελετῶν: «Καρπαθιακαὶ Μελέται», Τόμος Α',
Ἀθήναι 1979, σχῆμα 17,5X25, σελ. 405.**

Ἡ Ἑταιρεία Καρπαθιακῶν Μελετῶν, ἐκπληρώνοντας τὸν πιὸ κύριο ἀπὸ τοὺς σκοποὺς της, τὴν περισυλλογὴ καὶ παρουσίαση κάθε ἱστορικοῦ, λαογραφικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ ἄλλου στοιχείου, κυκλοφόρησε ἓνα σπουδαῖο ἐτήσιο σύγγραμμα. Πρόκειται γιὰ τὸ πολυσέλιδο ἔργο «Καρπαθιακαὶ Μελέται», ποὺ ἔρχεται νὰ προσφέρει ὑπηρεσίες στὸ νησί τῆς Καρπάθου καὶ νὰ ἀποτελέσει τὸ κύριο ὄργανο γιὰ τὴ γνωριμία τῆς πνευματικῆς κληρονομιάς τοῦ Δωδεκανησιακοῦ αὐτοῦ νησιοῦ. Τὸν Α' τόμο προλογίζει ὁ πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας ὁμότιμος Καθηγητῆς Μαν. Πρωτονόλης, ποὺ δὲν παύει νὰ τονίζει καὶ ἀπ' τὴ θέση αὐτὴ τὴν τεράστια προσφορὰ τῶν ἀλησμόνητων πρωτοπόρων Ἐμμ. Μανωλακάκη καὶ Μ. Μιχαηλίδη-Νουάρου, ποὺ ἀνάλωσαν τὴ ζωὴ τους γιὰ τὴ διάσωση τοῦ γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ μας θησαυροῦ. Ὅχι μόνο τοῦτος ὁ πνευματικὸς πλοῦτος, ἢ αὐτὸς ποὺ διασώθηκε ἀπὸ σύγχρονους μελετητὲς πρέπει νὰ μᾶς γίνουν γνωστοί, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ποὺ καιροφυλακτεῖ νὰ μᾶς πληροφορήσει γιὰ κάτι καὶ περιμένει τὴν ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη. Γι' αὐτό, πολὺ σωστὰ καὶ χωρὶς ἐνδοιασμό ἢ ψυχὴ τῶν «Καρπαθιακῶν Μελετῶν», ὁ καθηγητῆς Μανώλης Πρωτονόλης ἐπισημαίνει ὅτι «... Εἰς τὸν τομέα τῆς ἀρχαιολογίας, μολονότι σημαντικὰ προϊστορικά, κλασσικὰ καὶ βυζαντινὰ εὐρήματα ἤλθον εἰς τὸ φῶς τυχαίως ἢ δι' εὐρείας ἐρεῦνης ξένων καὶ ἡμετέρων ἐπιστημόνων, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τὰ σπλάχνα τῆς Καρπαθιακῆς γῆς δὲν ἔχουν σημαντικῶς ἀνασκαφῆ. Παραλλήλως, εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Καρπάθου πολλὰ ἐπὶ μέρους θέματα χρῆζουν διερευνήσεως, τὸ δὲ λαογραφικὸν ὕλικὸν τῆς νήσου μας εἶναι πανθομολογουμένως ἀνεξάντλητον...».

Μὲ τὴν μελέτην τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ καὶ ὁμότιμου καθηγητῆ τοῦ Πανε-

πιστημίου Ἀθηνῶν Γεωργίου Μιχαηλίδη-Νουάρου «ἀνοίγει» ὁ τόμος πού φέρει τὸν τίτλο : «Ἐξ ἀποφάσεις τοῦ πνευματικοῦ δικαστηρίου Καρπάθου». Ὁ συγγραφέας, γνώστης ὅσο κανένας ἄλλος κάθε νομικοῦ καὶ πνευματικοῦ θέματος, τιμᾷ γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του μὲ τὴν ἐργασία του αὐτῆ. Ἀναφέρεται χρονικὰ στὰ τέλη τοῦ 19ου μὲ ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνα, καὶ στηρίζεται σὲ ἀποφάσεις καὶ σκεπτικὰ τοῦ πνευματικοῦ δικαστηρίου, πού μάλιστα παραθέτονται ἀτόφια. Ἡ γλώσσα πού χρησιμοποιεῖται στὸ κείμενο εἶναι λητῆ, χωρὶς ἀκρότητες, ἀντάξια τῆς φήμης καὶ τῆς θέσης τοῦ ἐρευνητῆ, μὲ τεκμηρίωση ἀπὸ παραπομπές. Μέσα ἀπὸ τὰ ἔγγραφα ξεπροβάλλει ἡ κοινωνικὴ κατάσταση στὴν Κάρπαθο καὶ πιὸ εἰδικὰ ἡ σχέση μεταξὺ συζύγων, τὰ ὀνόματα τῶν οἰκογενειῶν τῆς περιορισμένης κοινωνίας τοῦ νησιοῦ, τὰ μέσα συναλλαγῶν καὶ ἡ ἀξία τοῦ νομίματος στὴ συγκεκριμένη ἐποχὴ καθὼς καὶ οἱ τρόποι ἀποκατάστασης τῶν ἀδικημάτων (διάζευξη, διατροφή κ.ἄ.).

Οἱ παρατηρήσεις τοῦ καθηγητῆ μετὰ ἀπὸ κάθε ἔγγραφο φωτίζουν ἄγνωστες πτυχές καὶ δυσνόητες προτάσεις ἢ ἀκόμα καὶ νομικὲς διατυπώσεις (7-23 σελ.).

Ὁ ὁμότιμος καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Νικόλαος Β. Τωμαδάκης συμμετέχει στὸ ἔργο, μὲ τὴν ἀξιόλογη ἐργασία του «Ὁ ἀποικισμὸς Καρπαθίων εἰς Μικρασίαν καὶ τὸ Ἀϊδίσι». Λιγοςέλιδη ἡ μελέτη τοῦ διαπρεποῦς καθηγητῆ, στηριγμένη σὲ ἀξιόπιστα ἀρχαίων μὰ καὶ συγχρόνων συγγραφέων, ὅπως Α. Βακαλόπουλου, Ν. Μοσχόπουλου, Β. Σφυρόερα, Μ. Μιχαηλίδη-Νουάρου, Ε. Πρωτοψάλτη κ.ἄ. Τὰ κείμενα, σὲ στρωτὴ καθαρεύουσα, καταδεικνύουν πὼς ὁ πολιτισμὸς τῆς Μικρασίας στηριζόταν σὲ μεγάλο μέρος στοὺς Καρπάθιους ἀποίκους πού συνέβαλαν στὴ δημιουργία αὐτοῦ τοῦ ἔνδοξου πολιτισμοῦ πού διαφαίνεται μέσα ἀπὸ τοὺς αἰῶνες. Περιέχει καὶ ἐπίμετρο (24-32 σελ.).

Ἐξειδικευμένη καὶ πρωτότυπη ἡ ἐργασία τοῦ καθηγητῆ Ε. Μ. Πολυτεχνεῖου Σωτήρη Ἀγαπητίδη μὲ θέμα : «Οἱ οικονομικὲς δραστηριότητες στὶς παροικίες τῆς κοινότητος Ὀλύμπου τῆς Καρπάθου». Ὁ μελετητῆς ἐξετάζει τοῦτο τὸ κεφάλαιο τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ, τὶς παροιμίες, μέσα ἀπὸ τὸ πρίσμα τῆς οἰκονομίας. Ἀπ' ὅ,τι ξέρουμε, οἱ παροιμίες εἶναι δυνατὸ νὰ ἀναφέρονται σὲ πραγματικὰ περιστατικὰ ἢ νὰ εἶναι προϊόντα τῆς φαντασίας τῶν ἀτόμων Ἡ ποικιλία καὶ ὁ πλοῦτος τῶν παροιμιῶν καὶ τῶν φράσεων πιὸ γενικὰ πού συνοδεύουν τὶς παροιμίες, εἶναι ἐνδεικτικὰ τῆς ἐλάχιστης πυκνῆς καὶ καθημερινῆς χρήσης τους καὶ τῆς μικρότερης φθορᾶς τους σὲ σύγκριση μὲ ἄλλες πτυχές τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ. Ἡ ἀνάλυση τῶν παροιμιῶν γίνεται μετὰ ἀπὸ τὴ συστηματικὴ κατάταξή τους σὲ ὁμάδες (λ.χ. κατανάλωση-σπατάλη κ.ἄ.). Ἀλλὰ ἡ ἐργασία τοῦ Δωδεκανήσιου μελετητῆ δὲ σταματᾷ ἐδῶ, ἐπεκτείνεται καὶ

τοῦτο εἶναι τὸ πῶς σημαντικό, πέρα ἀπὸ τὴν κατάταξη καὶ ἀνάλυση σὲ συμπεράσματα. Σὲ παρατηρήσεις γύρω ἀπὸ τὸ ἐπιχειρηματικὸ πνεῦμα τῶν Ὀλυμπιτῶν, τὴ δράση τους, τὶς προϋποθέσεις γιὰ ἀνάπτυξη, τὶς συναλλαγές καὶ τὶς γενικὲς ἐκτιμήσεις πὺξ ξεπετάγονται μέσα ἀπὸ τὶς πραγματικὲς σοφὲς φράσεις. Ἡ γλώσσα πὺξ χρησιμοποιεῖ ὁ Σωτήρης Ἀγαπητιδῆς εἶναι εὐληπτη, μὲ κοφτὲς φράσεις, γνήσια νεοελληνικὴ (33-56 σελ.).

Ὁ Δημήτρης Σ. Λουκάτος, ὁμότιμος καθηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου Ἰωαννίνων καὶ πρόεδρος τῆς ἑλληνικῆς λαογραφικῆς ἐταιρείας, μᾶς δίνει ἐδῶ μιὰ ἀκόμα ἐργασία γιὰ τὴ Δωδεκάνησο, τὰ «Οἰκεῖα βιώματα», ὅπως τὰ ὀνομάζει ὁ ἴδιος ὁ ἐρευνητῆς, «στὶς καρπαθιακὲς ἀφηγήσεις παραμυθιῶν». Ἡ μελέτη τοῦ ἀγαπητοῦ καθηγητῆ εἶναι διερευνητικὴ ἢ καλύτερα συμπερασματικὴ, βασισμένη στὴν πολὺχρονη ἐμπειρία του πάνω σὲ θέματα λαογραφίας. Γιὰ παράδειγμα παίρνει δυὸ καρπάθια παραμύθια πὺξ δημοσίευσε ὁ Μιχάλης Μιχαηλίδης-Νουάρος, πάνω στὰ ὁποῖα κάνει τὶς παρατηρήσεις καὶ διαπιστώσεις του ὁ συγγραφέας. Τὰ «οἰκεῖα βιώματα» διαπιστώνεται πὺξ εἶναι ριζωμένα στὴ φαντασία τῶν ἀφηγητῶν-παραμυθᾶδων τοῦ νησιοῦ. Γιατί, ὁ παραμυθᾶς παρουσιάζει στοιχεῖα τῆς φαντασίας του καὶ πὺξ περιορίζονται ἀπὸ τὸ πολιτιστικὸ καὶ φυσικὸ του περιβάλλον. Ἐργασίες ὅπως αὐτὴ τοῦ Δημήτρη Λουκάτου τιμοῦν τὴν ἔκδοση καὶ πλουτίζουν τὶς γνώσεις τοῦ κάθε ἀσχολούμενου ἢ ἐνδιαφερόμενου γιὰ τὴ διάσωση τῶν λαϊκοπολιτιστικῶν μας καταβολῶν (57-61 σελ.).

«Οἱ ἀρρώστειες καὶ οἱ διάφοροι τρόποι θεραπείας τους στὸ λαὸ τῆς Καρπάθου», ἔχει γιὰ τίτλο τῆς ἢ συνεργασίας τοῦ Δημήτρη Α. Κρεκούκια, Δ. Φ. καὶ συντάκτη τοῦ ἱστορικοῦ λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ὁ μελετητῆς ἀσχολεῖται μ' ἓνα θέμα τῆς λαϊκῆς μας ἱατρικῆς, γιὰ ἀρρώστειες πὺξ κατατάσσονται στὰ καθημερινὰ ἀπρόβλεπτα περιστατικὰ καὶ συλλέγει τοὺς τρόπους θεραπείας τους, κατὰ περίπτωξη. Χωρὶς καμιὰ κατάταξη σὲ κατηγορίες (λ.χ. παιδικὲς κ.ἄ.) κάνει μιὰ ἀνασκόπηση πετυχημένη καὶ βασισμένη σὲ πλούσια βιβλιογραφία σχετικὴ μὲ τὸ θέμα. Συχνὰ μάλιστα παραπέμπει σὲ δελτία τοῦ ἱστορικοῦ λεξικοῦ καὶ κάνει συγκρίσεις μὲ ἄλλους τρόπους μαγικοθεραπευτικῶν, πὺξ συνηθίζονται σ' ἄλλες περιοχές (62-69 σελ.).

Κωνσταντῖνου Παζαρτζῆ, ἐπόπτη Δημοτικῆς ἐκπαίδευσης: «Τὸ ἀπελευθερωτικὸ κίνημα τῆς Καρπάθου τοῦ 1944». Ἱστορικὴ ἐργασία, πὺξ ἀναφέρεται στὴν ὑπόδουλη Δωδεκάνησο καὶ στὸ διεξοδικὸ κίνημα τῶν Καρπαθίων στὸ 1944. Δίνονται ἀρκετὰ στοιχεῖα τῆς Ἰταλοκρατούμενης περιόδου, βγαλμένα ἀπὸ ἀξιόπιστες μαρτυρίες, ἐπίσημα πρακτικὰ τοῦ κράτους, ἀρχεῖα, ἐπίσημη συμμαχικὴ ἀλληλογραφία κ.ἄ. Ἐπίσης περιλαμβάνει ἐκδηλώσεις ἱστορικῆς σημασίας καὶ ἀπελευθερωτικὲς προτροπὲς πὺξ ἔγιναν στὸ νησί, καθὼς καὶ ψηφίσματα. Ἐργασία πὺξ πιστεύουμε πὺξ φωτίζει ἄ-

γνωστες ἢ λιγότερο γνωστὲς πτυχὲς καὶ τονίζει πλιότερο τὴ συμβολὴ τῶν δασκάλων στὸν ἀγῶνα τῆς ἀπελευθέρωσης (70-98 σελ.).

Συνέχεια στὸν τόμο παίρνει ἡ ἐργασία τοῦ Σίμωνα Καρᾶ με θέμα «Ἡ Κάρπαθος καὶ τὰ τραγούδια της». Πρόκειται γιὰ ἐξακριβώσεις κυρίως ἀπὸ κάποια ἐπίσκεψη τοῦ συνεργάτη τῶν «Καρπαθιακῶν Μελετῶν» στὸ νησί, πάνω σὲ ρυθμικά καὶ ἠχητικά θέματα. Γίνεται ἀναφορά στὴν καταγραφὴ ὀρισμένων τραγουδιῶν ἀπὸ τὸν Baud-Bovy, τοῦ ὁποῖου καὶ ἐξυμνεῖ τὴ σπουδαιότητα τοῦ ἔργου του. Πέρα ἀπὸ τὴν ἀνομοιομορφία στὴ γραφὴ τοῦ κειμένου, ποῦ δὲν εἶναι σπουδαῖο, ἔχει κάτι οὐσιαστικὸ νὰ προσφέρει : τὴ μουσικὴ γνωριμία τῶν καρπάθικων τραγουδιῶν (98-117 σελ.).

Ἡ ἐπόμενη ἐργασία εἶναι τοῦ Δ.Φ. καὶ ἐπιμελητῆ στὸ πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων Κωνσταντίνου Μηνᾶ, ποῦ ἔχει γιὰ τίτλο της «Ἡ ναυτικὴ ὀρολογία τῆς Καρπάθου». Ὁ Κωνσταντίνος Μηνᾶς μᾶς ἔχει δώσει ὡς τὰ σήμερα σημαντικὲς γλωσσολογικὲς ἐργασίες γιὰ τὴν Κάρπαθο καὶ Κάσο, ἐπεκτείνει τὶς συγγραφικὲς του δραστηριότητες με τὴν ἐργασία του αὐτῆ. Κοντὰ 80 φθάνουν οἱ παραπομπὲς καὶ οἱ ὑποσημειώσεις, ποῦ δίνουν πληρότητα στὴ μελέτη. Λιγосέλιδη, ἀλλὰ τί ἔχει νὰ κάνει, σὰν ἡ ποιότητα καὶ ἡ σχολαστικὴ παρατήρηση παραμερίζει τὸν ὄγκο ; Ἄλλωστε πρόκειται γιὰ μελέτη ἐπιστημονικὴ. Σὲ ἐπτὰ κατηγορίες χωρίζει ὁ συγγραφέας τὴ μελέτη του κι ἔτσι μᾶς προσφέρει τὶς ναυτικὲς ὀρολογίες πιδ εὐχρηστα βαλμένες. Δίνουμε, χωρὶς κανένα σχόλιο, περιεχόμενα τῆς μελέτης του : 1) Κατάσταση τῆς θάλασσας, 2) Μέρη τῆς Θάλασσας καὶ τῆς παραλίας, 4) Μέρη καὶ ἐξαρτήματα πλοίων, 5) Περιποίηση πλοίων, 6) Τὸ ταξίδι, 7) Ἀπὸ τὴν ψαρικὴ. Δὲν νομίζουμε, πὼς μπορούμε νὰ προσθέσουμε τίποτε ἄλλο στὴ σύντομη τούτη βιβλιοπαρουσίαση, ἀπὸ τὸ νὰ εὐχηθοῦμε στὸν πετυχημένο νέο ἐπιστήμονα νὰ μᾶς δίνει πάντα τέτοιες ἀξιοζήλευτες ἐργασίες, ποῦ εἶναι τιμὴ γιὰ τὴ Δωδεκάνησο (118-130 σελ.).

Στὴ συλλογικὴ ἐτούτη ἐργασία μετέχει καὶ ὁ φιλόλογος Μανώλης Μ. Μελάς με τὴ μελέτη του «Ἡ ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ στὴν Κάρπαθο». Μετὰ ἀπὸ μιὰ περιεκτικὴ εἰσαγωγὴ γιὰ τὶς ἀρχαιότητες τοῦ νησιοῦ καὶ τὰ εὐρήματά τους, ὁ συγγραφέας ἐξετάζει τὶς ἀνασκαφὲς ποῦ ἔγιναν στὰ Πηγᾶδια, στὴν πεδιάδα τοῦ Ἀφιάρτη στὴν Ἀρκάσα, στὸ Διαφάνι, στὴ Σαρία καὶ ἄλλοῦ καὶ δίνει κατατοπιστικὴ εἰκόνα τῶν εὐρημάτων ποῦ ἀνάγονται στὴν ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ. Ἡ σύντομη περιγραφὴ τῶν ἀγγείων καὶ τῶν ἄλλων σκευῶν καθὼς καὶ οἱ 34 φωτογραφίες με τὰ 12 σχέδια συνταιριάζονται με τὸ περιεχόμενο καὶ δίνουν μιὰ σαφὴ εἰκόνα στὸν ἀναγνώστη. Τούτη ἡ ἐργασία, ἀπ' ὅ,τι ξέρουμε, πρέπει νὰ εἶναι ἡ καλύτερη ὡς τὰ σήμερα τοῦ Μανώλη Μελά, με πρωτοποριακὴ θέση στὰ ζητήματα ἀρχαιολογικῆς ἐρευνας τῆς Καρπάθου. Ἡ βιβλιογραφία καὶ οἱ παραπομπὲς τεκμηριώνουν τὴ μελέτη (131-192 σελ.).

Με «Τὰ Καρπάθικα παραμύθια» ὁ Μηνᾶς Α. Ἀλεξιάδης συμβάλλει ἀποφασιστικὰ στὴ συλλογικὴ ἐργασία τῆς Ἑταιρείας, Βοηθὸς στὸ Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων, ἔχει ἱκανοποιητικὴ ἀπόδοση πᾶνω σὲ θέματα λαογραφίας τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του, ὅπως αὐτὸ τῆς καταγραφῆς τῶν 10 παραμυθίων τοῦ κειμένου. Με πιστὴ ἀπόδοση τῆς τοπολαλιᾶς τῶν χωριῶν Μενετές, Ὀλυμπος καὶ Μεσοχώρι, διασώζει τοῦτο τὸ λαογραφικὸ ὕλικὸ ἀπὸ τῆ φθορὰ τοῦ χρόνου καὶ ἐπιτελεῖ ἔθνικὸ καθήκον. Περιέχει καὶ γλωσσάρι γιὰ κείνους ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ γευστοῦν τοῦτο τὸν λαογραφικὸ μας πλοῦτο (193-212 σελ.).

Σὰν συνέχεια στὴν παραπάνω ἐργασία ἔρχεται ἡ τρισέλιδη σύντομη σχολίαση τῶν Καρπαθικῶν παραμυθίων ἀπὸ τὸν Μ. Γ. Μερακλή, καθηγητῆ τῆς Λαογραφίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων. Ὁ λαμπρὸς ἐπιστήμονας ξεδιαλύνει ἀρκετὰ πράγματα πᾶνω στὰ ριζωμένα ἀπὸ ἄλλα παραμύθια στοιχεῖα καὶ κάνει σχετικὴ ἐκτίμηση τῆς διάδοσης τῶν ὁμοτίτλων παραμυθίων καὶ σὲ ἄλλες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδας (213-215 σελ.).

«Ὁ ἠγούμενος τῆς Ι. Μ. Πανορμίτου Ἀρχιμ. Ἡσαΐας ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο Καρπάθου (1874-1878) — Πνευματικὸς τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας» εἶναι τὸ θέμα τοῦ γνωστοῦ συγγραφέα καὶ κριτικοῦ Ι. Μ. Χατζηφώτη, ποὺ μᾶς παρουσιάζει ὀλοκληρωμένη τὴ μορφή τοῦ Καρπάθιου ἱερωμένου. Μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα τοῦ ἐκλεκτοῦ δωδεκανήσιου, διαφαίνεται ἡ δράση τοῦ ἀρχιμ. Ἡσαΐα καὶ ἡ προσφορά του στὴν πρόσκαιρη ζωὴ. Ὡς γνωστὸ ὁ Χατζηφώτης ἀσχολήθηκε ἰδιαίτερα καὶ με τὴ Μονὴ Πανορμίτη σὲ τεκμηριωμένη μελέτη του, ποὺ κυκλοφόρησε πέρυσι ἀπὸ τὴ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Δωδεκανήσου (216-220 σελ.).

Ἄλλη ἐργασία σημαντικὴ εἶναι καὶ αὐτὴ τοῦ φιλόλογου-ἀρχαιολόγου Χάρη Μ. Κουτελάκη, ποὺ ἔδωσε τελευταῖα στὴ Δωδεκάνησο ἀρχαιακὲς ἐργασίες μνημειακὲς καὶ πρωτοπόρες, παρὰ τὶς βιαστικὲς προσπάθειες γιὰ δημοσίευσή τους. Πάντως, ὅπως καὶ νᾶχει, ἐδῶ δημοσιεύει «Τέσσερα ἱστορικὰ ἔγγραφα γιὰ τὴν ἐπαναστατημένη Κάρπαθο (1829) καὶ φωτίζει ἄγνωστες ἱστορικὲς πτυχὲς μετὰ τὰ ντοκουμενταρισμένα στοιχεῖα ποὺ δίνει. Εἶναι παρήγορο νὰ ὑπάρχουν σήμερα νέοι μετὰ τὴ θέρμη καὶ τὶς γνώσεις τοῦ Χάρη Κουτελάκη καὶ νὰ χαράζουν σωστὰ τὴν ἱστορία τῶν νησιῶν μας (221-226 σελ.).

Βιογραφικὴ ἢ ἐπόμενη ἐργασία, ἀπὸ τὸ βοηθὸ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἐμμανουὴλ Π. Περσελῆ, γιὰ τὸν Ἀπόστολο Παπαϊωάννου. Ἔχει ὡς ὑπότιτλο: «Μητροπολίτης Αἴνου (1974-1977), ὁ ἀπὸ Καρπάθου καὶ Κάσου (1950-1974)». Πρόκειται γιὰ μιὰ σύντομη ἀλλὰ περιεκτικὴ ἐργασία, ποὺ ἀνασκοπεῖ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ ποιμάντορα Ἀπόστολου. Βέβαια δὲν εἶναι ἡ πρώτη ἐργασία μὰ καὶ οὔτε καὶ ἡ τελευταῖα ποὺ γράφεται, ποὺ δὲ γνωρίζω ἀπὸ ποιοὺς λόγους παροτρύνθηκε στὴ συγγραφὴ του. Παρ' ὅλα

αυτά, δὲν παύει νὰ ἀποτελεῖ συμβολὴ στὰ γράμματα τῆς Δωδεκανήσου (227-235 σελ.).

Ὁ δάσκαλος Ἐμμανουὴλ Γ. Χαροκόπος μᾶς δίνει ἕνα ζεστό κείμενο ἀπὸ τὴν ἀνεξάντλητη Καρπάθικη λαογραφία, μὲ τίτλο : «Ποιμενικὴ ζωὴ Μεσοχωρίου Καρπάθου». Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Μεσοχωρίου χρησιμοποιεῖται πλατιά σὲ τούτῃ τῇ μελέτῃ, καθὼς καὶ οἱ ξεθωριασμένες ἀπὸ τὸ σήμερα εἰκόνες τῆς ποιμενικῆς καὶ γεωργικῆς ζωῆς τοῦ τόπου. Χρήσιμες καὶ οἱ πληροφορίες γιὰ τὰ τυροκομικὰ εἶδη καθὼς καὶ οἱ σχέσεις τους μὲ τὴ δημοτικὴ μας Μούσα. Εὐχόμεαστε στὸ δάσκαλο Ἐμμ. Χαροκόπο συνέχιση στὴν πολύτιμη προσφορὰ του καὶ μὲ ἄλλα παρόμοια κείμενα (236-249 σελ.).

Ὁ πρωτοπρεσβύτερος Κωνσταντῖνος Ἰωάνν. Χαλκιᾶς ξαναζωντανεῖ τὴ ζωὴ μὲ τὴ δράση τοῦ Γερμανοῦ Μανιούδη ἢ Μανεδιάδη, πὺ διοίκησε ἐκκλησιαστικὰ τὴ Μητρόπολη Καρπάθου καὶ Κάσου. Ἡ ἔκταση τοῦ κειμένου εἶναι περιορισμένη, σὲ στρωτὴ καθαρεύουσα. Ἡ βιβλιογραφία ἐκτενῆς, μὲ τὸ ἀσυμβίβαστο, πὼς ἔχει μόνον δύο παραπομπὲς γιὰ τὴν ἀπόδοση τῆς τεκμηριωμένης μορφῆς τοῦ περιεχομένου (250-259 σελ.).

Ἐμμανουὴλ Ι. Κωνσταντινίδου, καθηγητῆ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν : «Ἀνέκδοτος Ἐπισκοπικὸς κατάλογος Καρπάθου». Μ' ἕνα κείμενο κατατοπιστικὸ καὶ μὲ τὴν παράθεση καταλόγων, μπορεῖ νὰ ὀδηγηθεῖ κανεὶς στὴν ὀριστικὴ καταγραφή τῶν ἀρχιερέων πὺ διετέλεσαν στὴν ὑπηρεσία τῆς Κάσου καὶ Καρπάθου ἀπὸ τὸ 343 ὡς τὰ σήμερα. Βαρυσήμαντη καὶ ἀποκαλυπτικὴ ἢ ἐργασία τούτῃ, πὺ δίκαια κατατάσσει τὸν ἐπιφανῆ δωδεκανήσιο διανοούμενο στοὺς πὺ ἀξιόπιστους σύγχρονους ἐρευνητὲς (268-266 σελ.).

Ἐδῶ, στὶς σελίδες 267 ἕως 367 πρέπει νὰ σταθοῦμε λίγο περισσότερο. Ὅχι γιὰτὶ εἶναι ἡ πὺ ἐκτενῆς ἐργασία, οὔτε ἐπειδὴ συγγραφέας του ἔτυχε νὰ εἶναι φίλος, ἀλλὰ γιὰτὶ εἶναι μιὰ ἐργασία καθαρὰ ἐπιστημονικὴ καὶ ἐλεγμένη ἀπὸ πολλὲς πλευρὲς. Τίτλος τῆς : «Λαογραφικὴ καὶ γλωσσικὴ βιβλιογραφία Καρπάθου καὶ Κάσου τῶν Δωδεκανήσων». Μελετητῆς : Ὁ Παναγιώτης Ἰ. Καμηλάκης, συντάκτης τοῦ Κέντρου Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Μετὰ τὸ εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα πὺ παραθέτει ὁ συγγραφέας δίνει ἕναν κατάλογο μὲ τὰ ἔντυπα καὶ χειρόγραφα πὺ ἐρευνηθήκαν γιὰ τὴ συγκέντρωση τοῦ ὕλικου. Στὸ σκέλος τῆς λαογραφίας περιλαμβάνει σύμμεικτα, τὴ ζωὴ καὶ τ' ἀποτελέσματα τῆς τέχνης τοῦ λαοῦ, τὸν πνευματικὸ καὶ κοινωνικὸ βίον καὶ τὰ ἠθογραφικὰ καὶ ἰδιωματικὰ κείμενα. Ὁ ἐρευνητῆς δὲν ἀρκεῖται σὲ αὐτοτελεῖς μόνον ἐκδόσεις, ἀλλὰ ἀγκαλιάζει καὶ κάθε δημοσίευμα μὲ σχετικὴ ἀνάλυση. Στὸ σκέλος τῆς γλώσσας, καταχωροῦνται οἱ γλωσσικὲς μελέτες τῆς Καρπάθου καὶ Κάσου, τὰ λεξικά καὶ γλωσσάρια, τὰ τοπωνύμια καθὼς καὶ τὰ ὀνόματα ἢ τὰ παρανόμια τῶν προσώπων τῆς περιοχῆς. Γιὰ τὴν πληρότητα τοῦ ἔργου, ὁ Παναγιώτης Καμη-

λάκης δίνει και πίνακες με τὰ ὀνόματα τῶν συλλογέων, μεταφραστῶν και συγγραφέων, πού χωρίς αὐτούς θά ἦταν ἀπραγματοποίητη τούτη ἡ μελέτη. Πάντως, ἐργασίες ὅπως ἐτούτη, και γνώσεις εἰδικές προϋποθέτει μὰ και προσεκτική ἀναδίφηση σ' ἓνα χῶρο ἀπό ἀπεριόριστες πηγές. Γι' αὐτό, και συγγαίρουμε τὸ νέο μελετητὴ και τοῦ εὐχόμεστε και σὲ ἄλλες συναφεῖς ἐργασίες.

Ἐκ τῆς 368 σελίδας ἔχει θέση ἡ Καρπαθιακὴ βιβλιογραφία — βιβλιογραφικὸ δελτίο, ὅπου παρουσιάζονται βιβλία τῶν Ν. Κ. Μουτσόπουλου, Ε. Μ. Μελά, Μηνᾶ Ἀλ. Ἀλεξιάδη, Μηνᾶ Μηναιῖδη, Κωνσταντίνου Χαλκιά, Κωνσταντίνου Χαψῆ και μιὰ ἐκδοση τοῦ Καρπάθικου Ὁμίλου Νέων σχετικὴ με κάποιο Παγκαρπαθιακὸ διαγωνισμὸ μαντινάδας. Ἀκόμα βιβλιοπαρουσιάζεται μιὰ προσεγμένη ἐκδοση τῆς Ὁμοσπονδίας Καρπαθιακῶν Σωματείων Ἀμερικῆς γιὰ τὴν Καρπάθικη κληρονομιά, μιὰ ξεχωριστὰ φροντισμένη ἐκδοση τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Βιέννης, και τὰ ἔργα τῶν Μιχ. Μιχαηλίδη-Νουάρου, Μιχ. Χιώτη και Εὐρης Βαρίκα-Μοσκόβη. Τὰ κριτικὰ σημεῖωματα γράφτηκαν ἀπὸ τοὺς: Ἐμμ. Πρωτοψάλτη, Μηνᾶ Ἀλεξιάδη και Παναγιώτη Καμηλάκη.

Ὁ τόμος κλείνει με χρονικὰ ἀπὸ τὴν Κάρπαθο και γενικὰ τὴ Δωδεκάνησο και με τὸ καταστατικὸ τῆς Ἰδρυσης τῆς Ἑταιρείας Καρπαθιακῶν Μελετῶν πού συνοδεύεται με κατάλογο τῶν μελῶν τῆς ἐταιρείας. Ἐδῶ, ἀντὶ γιὰ ἐπίλογο, θά προσθέσουμε δυὸ λόγια ἀπὸ τὸν Χρῆστο Β. Χειμῶνα, σχετικὰ με τὸ χαρακτηρισμὸ αὐτῶν τῶν ἐκδόσεων: «Υπάρχουνε μερικοὶ τόμοι, πού στὰ «σπλάχνα» τοὺς κρύβουνε στοιχεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μπορούμε ν' ἀντλήσουμε χρήσιμες και πολύτιμες πληροφορίες γιὰ τὴν ἱστορία, τὴν πολιτιστικὴ παράδοση, μὰ και τὸ σῆμερα τῶν γεωγραφικῶν διαμερισμάτων τοῦ τόπου μας. Οἱ πληροφορίες δὲ τοῦτες μᾶς προσφέρουν ὄχι μονάχα τὴ γνώση τοῦ Χτές, ἀλλὰ μᾶς βοηθοῦνε νὰ ζήσουμε πολλὰ ἐκφάνσεις τοῦ Σῆμερα κι ἀκόμα νὰ τὶς χρησιμοποιήσουμε (τὶς πληροφορίες) διαλεχτικὰ γιὰ νὰ χαράξουμε κατευθύνσεις γιὰ τὸ Αὐριο.

Μνημεῖα τοὺς ἀποκαλῶ τοὺς τόμους ἐτούτους, γιὰτι — ὅπως τὰ μαρμάρηνα μνημεῖα, ἔτσι κι αὐτοὶ — μᾶς θυμίζουνε στιγμές, πού διαδραματίσανε κάποιο ρόλο στὴν ἱστορικὴ μας πορεία». Νομίζουμε, πὼς τὰ πιὸ πάνω λόγια ἀναφέρονται αὐτολεξεῖ και σὲ τούτη τὴν πλουτισμένη ἐκδοση «Καρπαθιακαὶ Μελέται» τῆς ὁμώνυμης Ἑταιρείας.

**Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών Δωδεκανήσου: «Δωδεκανησιακά Χρονικά»,
έτήσια περιοδική έκδοση, Τόμος ΣΤ'—1977, Ἀθήνα 1979, σχή-
μα 17,5X25, σελ. 383.**

Ἡ Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών Δωδεκανήσου, σάν ἐκπολιτιστικό και μορφωτικό Σωματεῖο πού ἐκπροσωπεῖ στά Γράμματα τῆ Δωδεκάνησο, ἔχει νά μάς ἐπιδείξει ἀκόμα μιὰ ἀξιόλογη δραστηριότητα, ἀκόμα μιὰ σπουδαία τῆς ἔκδοσης. Πρόκειται γιά τὰ «Δωδεκανησιακά Χρονικά», τόμος ΣΤ' πού ἔθεσε στήν κυκλοφορία πρόσφατα. Εἶναι μιὰ συλλογική ἐπιστημονική και λογοτεχνική ἐργασία πού ξεπερνᾶ τίς 384 σελίδες στο καθιερωμένο πιά σχῆμα (τό 8ο) τῶν συγγραμμάτων τῆς.

Ἡ Στέγη στόν πρόλόγό τῆς ἐπισημαίνει μεταξύ ἄλλων ὅτι «... τὰ Δωδεκανησιακά Χρονικά ἔχουν ἀποκτήσει τήν ἐμπιστοσύνη τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τῆς Δωδεκανήσου, πράγμα πού ἐπιβεβαιώνεται ἀπό τόν αὐξανόμενο συνεχῶς ἀριθμό τῶν συνεργατῶν μας και ἀπό τὰ ἐπαινετικά σχόλια πού διατυπώνονται γιά τὸ περιεχόμενό τους. Ὁ ἔπαινος αὐτός ἀνήκει βέβαια στοὺς συνεργάτες μας συγγραφεῖς, πού μέ τήν πνευματική τους προσφορά ἀνεβάζουν τὸ πολιτιστικό ἐπίπεδο τῆς περιοχῆς, πού σήμερα δικαιωματικά ἀξιώνει μιὰ θέση στόν ἑλληνικό πνευματικό μας χῶρο. Ἡ στέγη ἀπλῶς προσπαθεῖ νά συγκεντρώσει και νά προβάλλει τήν πνευματική αὐτὴ παραγωγή...».

Και πράγματι, εἶναι παραγωγικό μὰ συγχρόνως και ποιοτικό τὸ ἔργο τῆς, πού σήμερα παίρνει μιὰ θέση ἐπίζηλη στοὺς κύκλους τῶν Ἑταιρειῶν και Ἑπετηρίδων. Ἡ συλλογική συγγραφική αὐλαία τοῦ τόμου ἀνοίγει μέ τὴ μελέτη τοῦ Γεωργίου Κουκούλη: «Ἔργα τέχνης στήν Κάλυμνο τῶν προχριστιανικῶν χρόνων». Ὁ συγγραφέας τούτης τῆς μελέτης εἶναι ἀπόστρατος λυκειάρχης μέ σπουδές φιλολογίας, πού ἀνάλωσε τὴ ζωή του προσφέροντας πνευματική τροφή σὲ χιλιάδες ἑλληνόπουλα τῆς Διασπορᾶς και τῆς «πατρώας γῆς». Πότε βρισκόταν στίς ἑλληνικές κοινότητες τῆς Αἰγύπτου και τοῦ Σουδάν και πότε στή Ρουμανία και τελευταία στήν ἰδιαίτερη πατρίδα του Κάλυμνο. Ποτὲ δὲν ἔξεχασε ὅμως τὸ χρέος πού εἶχε σάν φιλόλογος, νά καταπιαστεῖ δηλαδή μέ τὰ πολιτισμικά θέματα τοῦ νησιοῦ του. Ἔτσι, σήμερα μάς δίνει μιὰ μελέτη γιά τὴν προχριστιανική κατάσταση τῆς τέχνης στήν Κάλυμνο, στηριγμένη σὲ ἐπιγραφές και ἀξιόπιστη βιβλιογραφία μέ ἀποφασιστικά συμπεράσματα ξένων ἐπιστημόνων. Δυστυχῶς ὅμως, δὲν μάς πληροφορεῖ ὁ συγγραφέας ἀπὸ ποῦ εἶναι παρμένα και ποῦ μπορεῖ νά ἀνατρέξει ὁ μελετητής. Τὸ ἴδιο γίνεται και μέ τίς παρατηρήσεις. Πάντως σάν ἐργασία μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ἀξιόλογη και διαφωτιστική. Οἱ μεταφράσεις πού γίνονται στά ἐπιγράμματα και πού εἶναι σὲ ἑλεγκτικό μέτρο, εἶναι ἐλεύθερες και παρὰ τὴ δυσκολία τους πετυχημένα βαλμένες, ὥστε νά ἀποδίδουν πλήρη νοήματα.

Σε παρατήρησή του ο συγγραφέας κάνει κριτική για την ποιότητα των στιχουργημάτων στα επιγράμματα και παραπέμπει συχνά στην «Κάλυμνα, των επιγραφών», αριθμό... τάδε, χωρίς τίποτα περισσότερο. Τουτό δυσχεραίνει αφάνταστα το μελετητή και δημιουργεί αμφιβολίες στον αναγνώστη — ίσως — άδικες. Η καλλιτεχνική αξία της γλυπτικής τέχνης καταφαίνεται αναμφίβολα μεγάλη, μέσα από τα κείμενα του Γεωργίου Κουκούλη. Με άλλα λόγια σαν προσπάθεια πρέπει να θεωρηθεί ικανοποιητική, που θα είχε πλιότερη αξία αν είχε, όπως είπαμε, τη βιβλιογραφική δυκτίωση και αν δεν παρέπεμπε σε μελέτες δικές του άδημοσίευτες ακόμα.

Η δεύτερη έργασια αναφέρεται στις «Συμπληρωματικές σελίδες των άγωνων για την διάσωση και επικύρωση του καθεστώτος της Μακτού Δωδεκανήσου», φροντισμένη από τον Έμμανουήλ Καριώτη. Καλύμνιος την καταγωγή και καθηγητής το επάγγελμα ο μελετητής, άγκαλιάζει ένα γενικότερο θέμα και ασχολείται με τους άγώνες των νησιωτών για την επικράτηση του προνομιακού καθεστώτος στις Νότιες Σποράδες. Μέσα από τις σελίδες του (32-54), που καλύπτουν ένα σεβαστό μέρος του τόμου, δίνεται μιá γενική εικόνα της μετά την επανάσταση 1821 έποχής και μέχρι το 1876. Με σχολαστικότητα αναλύονται όρισμένα από τα φιρμάνια που άφορούν κυρίως την άποστολή άντιπροσώπων από τα νησιά μας στην Κωνσταντινούπολη και έπισημαίνεται ή άδιαφορία των Καλυμνίων παρά το άγωνιστικό τους πνεύμα, να ενδιαφερθούν για τη διατήρηση των προνομίων. Πέραν όμως άπ' αυτά, ο Έμμανουήλ Καριώτης διαλαλεί με πικρία πως στην προσπάθειά του για τη συγκέντρωση ιστορικών στοιχείων δεν βρήκε κανένα, μα κανένα έγγραφο σχετικό, από το άρχείο της Δημαρχίας του νησιού. Τουτό βέβαι σημαίνει πολλά... Δεν ξέρω όμως αν ή παράθεση των δεκαεννέα άγνωστων —κατά το μελετητή— έγγραφων, μπορεί να θεωρηθεί έργασια έπιστημονικής πληρότητας, χωρίς έπαρκείς παρατηρήσεις και αναζητήσεις κι άλλων σχετικών έγγραφων σε άλλα άρχεία —έστω και έκδοθέντων— για την πλήρη άπόδοση του άντικειμένου που είχε για θέμα του ο μελετητής.

Μιá άλλη έργασια στις σελίδες του συλλογικού έργου των «Δωδεκανησιακών Χρονικών», είναι ή παρουσίαση του διδασκαλικού Συλλόγου Ρόδου «Ο Κλεόβουλος» από τον Γ. Θ. Βεργωτή. Έδώ αναλύονται οί σκοποι του Συλλόγου, τα καθήκοντα των καθηγητών και οί ύποχρεώσεις των μαθητών, στην προσπάθεια του Συλλόγου να δώσει στη Ροδίτικη κοινωνία παιδεία καλύτερη. Η έποχή που αναφέρεται είναι γύρω στα 1903. Η μελέτη περιέχει και 23 σημειώσεις ένημερωτικές.

Άπό την 75 μέχρι την 141 σελίδα, σειρά έχει μιá σοβαρή και προσεγμένη έργασια με τίτλο «Δημήτριος Ι. Θέμελης, ο Πάτριος άγωνιστής φιλικός», δοσμένη από το Νικόλαο Λ. Φορόπουλο. Παρόμοιες έργασίες

ιστορικού ενδιαφέροντος εξυπηρετούν στο γενικό σκοπό τής διάδοσης και γνωριμίας τών άξιων προπατέρων μας, πού είχανε θέσει για σκοπό τους να δούν απαλλαγμένο από τόν τουρκικό ζυγό τ ό έθνος μας. Και τ ό κατόρθωσαν. Τίποτα δέν στάθηκε γι' αὐτούς εμπόδιο. Ποτέ δέν λύγισαν. "Ένας απ' αὐτούς, άκαμπτος, γενναίος στο σώμα, ασύλληπτος στο μυαλό, ήταν και ό Δημήτρης Θέμελης, πού είχα τήν τύχη να τόν «ζήσω» πρόσφατα από μια έργασία του ίδιου του Νίκου Φορόπουλου, δημοσιευμένη στη «Νέα Έστία».

Ό ιστοριοδίφης παραθέτει έναν κατατοπιστικό πρόλογο και βροντοφωνεί ότι είναι «... απόλυτα σίγουρος πώς και ό χρόνος και ό,τι θά φέρει στο φώς ή έρευνα δέν πρόκειται να αλλάξουν ό,τι αφορά τήν αγαθή προαίρεση και τήν πολύτιμη προσφορά του άγνου Έλληνα, πού όπως παρακολουθοῦμε τις πράξεις και ένεργειές του, όλες στρέφονται γύρω από τήν ύπέροχη αρετή πού όδηγεί τόν αγωνιστή Έλληνα για τήν έλευθερία τής πατρίδας». Ό συγγραφέας σκιαγραφεί με βαθιές και στέρες πηνελιές στη μορφή, τις ήγετικές ικανότητες, τήν έθνική προσφορά και τήν όλη δράση του Πάτμιου φιλικού. Ό λόγος του μεστός, χωρίς να κουράζει, ανατρέχει σε άλησμώνητες μά και άγνωστες στιγμές τής ζωής του μεγάλου Πάτμιου. Άξιόπιστα τά στοιχεία πού χρησιμοποιεί, τεκμηριωμένα με πλούσια βιβλιογραφία και προσωπική έρευνα σε έπίσημα και άλλα άρχεία.

Έτσι δίνει ακριβώς αὐτό πού έλειπε ως τά σήμερα : τήν καίρια μορφή του Δημήτρη Θέμελη. Τήν πολύπτυχη προσωπικότητα του καταξιωμένου Έλληνα πού κατήχησε τήν εταιρεία και τήν όδήγησε στο πιό μεγάλο ιδανικό, τήν έλευθερία. Όπου χρειάζεται, ό συγγραφέας αφήνει φωτοκόπιες από χειρόγραφες επιστολές πού οι ήθικες και ιστορικές τους άξίες ανεβάζουν τήν αὐτούσια άξία τής μελέτης του έργου. Οι διευκρινήσεις και οι βιβλιογραφικές παραπομπές, πού ξεπερνούν τις 161, όλοκληρώνουν τ ό έργο.

«Ροδίτικη κληρονομιά : Στιχουργήματα - Έπιγράμματα - Ένθυμήσεις» έχει για τίτλο της ή έργασία του φιλόλογου και αρχαιολόγου Χάρη Μ. Κουτελάκη. Ό μελετητής, γνωστός στο Δωδεκανησιακό πνευματικό χώρο για τις έρευνές του και κυρίως για τ ό «Ιστορικό Άρχείο Τήλου» πού κυκλοφόρησε πρόσφατα, μάς δίνει έδω μια προσεγμένη καταγραφή από στιχουργήματα και άλλες επιγραμματικές ένθυμήσεις προερχόμενες από εκκλησιαστικούς χώρους. Μέσα από τά λαϊκά δημιουργήματα τών στίχων, διαφαίνεται ή κοινωνική ζωή τών νησιωτών, οι άξίες πού δίνονται στην ήθική, τήν παιδεία, τή δουλειά, τήν οίκογένεια κ.ά. Έντυπωσιακό τ ό στιχούργημα πού προέρχεται από τήν εκκλησιά του Άη Γιάννη στις Φάνες τής Ρόδου, πού μιλάει για τήν τέχνη, τή λεβεντοσύνη και τούς κινδύνους τών σφουγγαράδων και πού μοιάζει καταπληκτικά με στίχους τών «Άλιευτικών» του Όπριανού, τούς όποιους παραθέτει ό συγγραφέας για σύγκριση.

Για τις παραπομπές και τις άλλες πηγές που χρησιμοποιήθηκαν, δίνεται στο τέλος πίνακας βιβλιογραφίας.

Δισέλιδη, μά περιεκτική κρίνεται η εργασία της Ειρήνης Ίππ. Φραγκοπούλου, που ακολουθεί στον τόμο. Τίτλος της: «Έμφάνιση κοινωνικών δικαιωμάτων και άσκηση κοινωνικής πολιτικής στην Κάλυμνο». Καλογραμμένο το περιεχόμενο της εργασίας, που αναφέρεται στα κοινωνικά δικαιώματα των νησιωτών κατά τα τέλη του 19ου αιώνα, με πολιτικές προεκτάσεις, νομική και φιλολογική κατοχύρωση.

Συνέχεια έρχόμαστε στη «Συμβολή της Παιδαγωγικής Ήααδημίας Ρόδου στα 30 χρόνια ελεύθερου βίου της Δωδεκανήσου και τὸ Παιδαγωγικὸ ἔργο τοῦ πρώτου Δ/νοῦ και διοργανωτῆ της Ἁνωτιοῦ Ἰσηγόνη», γραμμένη ἀπὸ τὸν Μιχάλη Σκανδαλίδη. Ὁ ἀρθρογράφος ἀναφέρεται στὴν ἴδρυση τῆς Ἁααδημίας τῆς Ρόδου, στὶς δυσχέρειες ποὺ ὀπασδῆποτε συνάντησε ἀπὸ τὴ σύστασή της στὴν ἐξελικτικὴ πορεία της. Ὁ φροντιστῆς τῆς ὕλης Μιχάλης Σκανδαλίδης παραθέτει κατάλογο ὀνομαστικὸ μὲ τοὺς καθηγητῆς και δασκάλους ποὺ πρωτοδίδαξαν στὴν Ἁααδημία τῆς Ρόδου και στὰ πρὸ-τυπα σχολεῖα της. Ἁκόμα, καταχωροῦνται τὰ ὀνόματα ὄσων χρημάτισαν διευθυντῆς και δίνεται ἀριθμητικὸς κατάλογος τῶν δασκάλων ποὺ μετεκπαιδεύτηκαν καθὼς και τῶν σπουδαστῶν ποὺ ἀποφοίτησαν ὄς τὸ 1967. Τρεῖς-τέσσερις ὀλόκληρες σελίδες ἀφιερώνονται στὸ παιδαγωγικὸ ἔργο τοῦ Ἁνωτιοῦ Ἰσηγόνη, ποὺ ὄσο σπουδαῖο κι ἂν ἦταν δὲν νομίζουμε πὼς πρέπει νὰ ὕμολογεῖται μὲ τόσο ἔντονους και μεγαλόσχημους χαρακτηρισμοὺς. Ἁνα μικρὸ παράδειγμα και ὄχι τὸ πιὸ χαρακτηριστικὸ παραθέτουμε ἐδῶ : «... στὸ πρὸσωπο τοῦ Ἰσηγόνη βρίσκει τὴν τελειώσή της ἡ ἱστορικὴ παιδαγωγικὴ ἔρευνα μὲ τὴν ἉἸστορία τῆς Παιδείας» τοῦ... ». Δὲν σχολιάζουμε περαιτέρω.

Ἁπὸ τὴν 167 ὄς τὴν 179 σελίδα δημοσιεύεται ἡ μελέτη τοῦ Γυμνασιάρχη Ἁμμανοῦλ Σ. Κιαπόκα μὲ τίτλο : «Ἁ Συμβολὴ τῆς Κῶ στὴν Ἁλληνιστικὴ ποίηση». Ἁναμφισβήτητα εἶναι σημαντικὴ, πρωτότυπη και περιεκτικὴ.

Κατορθώνει μέσα σὲ λίγες σελίδες νὰ παρουσιάζει κορυφαίους Κῶους ποιητῆς, ποὺ ἡ θέση τους εἶναι σεβαστὴ στὴν ἄλληλικὴ γραμματολογία, και νὰ ἐξετάσει ταυτόχρονα τὴ γλῶσσα και τὸ μέτρο ποὺ τοὺς διακρίνει. Ὁ Φιλητῆς μὲ τὶς ἐλεγείες του, ὁ Θεόκριτος μὲ τὴ βουκολικὴ του ποίηση και ὁ Ἁρώνδας μὲ τὴν ἀπαράμιλλη διαγραφὴ τῶν ἀνθρώπινων χαρακτῆρων και τὴν περιγραφικὴ του δόναμη ξαναζωντανεοῦν μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα τοῦ Ἁμμανοῦλ Κιαπόκα. Ὁ μελετητῆς ἀνατρέχει σὲ γνώμες και κριτικῆς σύγχρονων συγγραφέων μέσα στὸ ἴδιο του κείμενο, δηλαδὴ χωρὶς παραπομπῆς και χωρὶς νὰ μειώνουν καθόλου τὴν ἀξία στὸ περιεχόμενο.

Βασίλη Χ. Χατζηβασιλείου: «Τὰ Πολιτεύματα τῶν Κῶων μὲχρι τῆς Ρω-

μαιοκρατίας» (180-209 σελ.), μιὰ ἀκόμη μελέτη πού ἀναφέρεται στήν Κῶ καί μάλιστα γραμμένη μέ πολὺ ἀγάπη, γνώση τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας καί μεθοδικότητα. Ὁ συγγραφέας φωτίζει ἄγνωστες πτυχές τῶν πολιτευμάτων πού πέρασαν στὸ νησί, μέχρι τῆς Ρωμαιοκρατίας. Γιὰ τὸ ἔργο τοῦτο ἔγραψε ὁ Βασίλης Μοσκόβης : «... ἡ μελέτη τοῦ Β. Χατζηβασιλείου δὲν ἔχει ἀνάγκη τῆς ἐπιείκειάς μας, γιατί ὕστερα ἀπὸ προσεχτικὸ διάβασμα κάμνει τὸν καλοπροαίρετο ἀναγνώστη νὰ καταλήξει στὸ συμπέρασμα πὼς ἔχει μπροστά του μιὰ ἀψεγάδιαστη, σχεδὸν ἐπιστημονικὴ, ἐργασία πάνω στὰ πολιτεύματα τῆς Κῶ ...» Ὁ Β. Χατζηβασιλείου κατορθώνει «...νὰ μὴν ἀφήσει κανένα σημεῖο τοῦ θεματός του ἀνεξέταστο. Καί ἡ ἐλάχιστη λεπτομέρεια τεκμηριωμένη, περασμένη ἀπὸ τὸ μικροσκοπιο καί τὸ νωστέρι θὰ λέγαμε ἐνὸς εὐσυνειδήτου καί ἀδέκαστου ἱστορικοῦ ἀνατόμου». Καί τούτη ἡ σχολαστικὴ καί ἀμερόληπτη κριτικὴ καθὼς καί ἡ προσεκτικὴ ἐπεξεργασία κάθε πηγῆς καί βοηθήματος, ὅπως Ἡροδότου, Ἀριστοτέλη, Θουκυδίδη, Πλούταρχου κ.ἄ., δίνουν ἀριότητα στὸ πόνημα τοῦ νέου Κῶου συγγραφέα καί λαμπρύνουν πλιότερο τὸν τόμο τῆς Στέγης.

Ἀπὸ τὴ 210 μέχρι τὴ 272 σελίδα καταλαμβάνει ἡ μελέτη καί αἰσθητικὴ ὁδοιπορικὴ θεώρηση τοῦ Μιχάλη Ἐμμ. Ἀρφαρᾶ, μέ γενικὸ τίτλο «Βυζαντινὴ Ἀρχιτεκτονικὴ καί Λαϊκὴ Παράδοση — Ἐκκλησιάκια τῆς Ρόδου». Γιὰ λόγους ἐνδότηους δὲν μποροῦμε νὰ κάνουμε κριτικὴ παρουσίαση, ἀλλὰ θὰ παραθέσουμε, ἀποσπασματικά, γνῶμες δύο διανοοῦμενων. Ὁ ὁμότιμος καθηγητῆς τῆς Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων Δημήτρης Σ. Λουκάτος γράφει μεταξὺ ἄλλων ὅτι, ὁ συγγραφέας «... συνδυάζει τὴ γνώση καί τὸ λυρισμὸ του, τὴν παραδοσιακὴ θρησκευτικότητα, ὅσο καί ἀγάπη του πρὸς τὸν λαϊκὸ ἄνθρωπο, πού εἶναι ὁ προμηθευτῆς μας... Τὸ σημαντικό εἶναι ὅτι σέβεται καί τις προεργασίες τῶν ἄλλων καί τοῦτο μετράει πολὺ...». Καί ὁ ἐπίσης ὁμότιμος καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἐμμ. Πρωτοψάλτης γράφει, πὼς τὸ βιβλίον εἶναι «... γραμμένο μέ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα καί ἀπέραντη ἀγάπη γιὰ τὰ ἀρχιτεκτονήματά μας. Ὁ ἀρμονικὸς συνδυασμὸς ἐπιστημονικῆς μελέτης μέ τὸ συναίσθημα δίνει στὸ βιβλίον τοῦ Ἀρφαρᾶ ἰδιαιτέρη σημασία. Γιὰ εἶναι ἓνα βιβλίον ντοκουμενταρισμένο μέ πλούσια βιβλιογραφία, εὑρετήριον, φωτογραφίες, χάρτες, ὄψεις, κατόψεις καί τομὲς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν μνημείων πού ἐξετάζει, διαβάζεται ἄνετα, ἐπειδὴ οἱ χρονολογίες, οἱ παραπομπές, οἱ ἐπιστημονικῆς περιγραφῆς διανθίζονται σὲ πολλὰ σημεῖα μέ λυρικῆς παρεμβολῆς πού πάλλονται ἀπὸ γνήσια ποίηση...».

Μιὰ ἀκόμη ἱστορικὴ μελέτη μᾶς δίνει ὁ φιλόλογος Ἐμμανουὴλ Μ. Μελάς. Τίτλος τῆς, «Ὁ Βενιζέλος καί τὰ Δωδεκάνησα» καί ὑπότιτλος «Μικρὴ συμβολὴ στήν ἱστορία τῆς ἰταλοκρατίας βασισιμένη σὲ ἀνέκδοτα ἔγγραφα». Πρόκειται γιὰ ἐργασία πού διευρύνει τὴν ἱστορία τῆς ἰταλοκρατίας στίς

Ν. Σποράδες. Είναι ή πρώτη συνεργασία που δίνει ό νέος μελετητής στα «Δωδεκανησιακά Χρονικά» και παρά τις όποιες έλλείψεις και άν παρουσιάζει, πιστεύουμε πως θα άποτελέσει τον πυρήνα για περαιτέρω έργασίες υπό περιορισμένες γεωγραφικά, λ.χ. για την ιδιαίτερη πατρίδα του Κάρπαθο, που όπωσδήποτε έχει ακόμα άνέπαφα κεφάλαια τής τοπικής ιστορίας και λαογραφίας της. Στη συγκεκριμένη μελέτη του ό συγγραφέας καλύπτει τις σελίδες από 273 έως 352 και παρουσιάζει τις σχέσεις του Βενιζέλου με τη Δωδεκάνησο, τό πολύβουο δωδεκανησιακό ζήτημα και τις συνθήκες που θίγουν τά συμφέροντα των νησιών μας. Άκόμη, έξετάζει τό ρόλο του έλληνικού προξενίου στη Ρόδο, τον κίνδυνο του άφελληνισμού και τις γνωστές συνθήκες που είχαν επιδράσεις στο γεωγραφικό χώρο τής Ελλάδας. Ή έργασία του Καρπάθιου φιλόλογου πλαισιώνεται με φωτογραφίες του Έλευθερίου Βενιζέλου που άπαθανατίζουν ιστορικές στιγμές, και από επίλεκτη βιβλιογραφία.

Συνέχεια στον τόμο θέση έχει ή παράθεση σχολίων και κρίσεων για τό έργο τής Στέγης «Οί Βενετοκλείς και τό Βενετόκλειο», που έγραψε ό Πλάτων Κυπριώτης. Τό έργο κλείνει με βιβλιοκρισίες του Νίκου Λ. Φορόπουλου για τον Ε΄ τόμο των «Δωδεκανησιακών Χρονικών», για τό έργο του Μαν. Χατζηδάκη «Είκόνες Πάτμου», για τά «Νισυριακά» τής Έταιρείας Νισυριακών Μελετών, για τό βιβλίο του Βασ. Άτέση «Συμβολή εις την ιστορίαν τής έν Πάτμω ιεράς Μονής του Έδαγγελιστου Ίωάννου του Θεολόγου» και για τό περιοδικό «Κάμειρος» του Μιχάλη Έμμ. Άρφαρά.

Έδώ θα μπορούσαμε να ποδμε συμπερασματικά, πως ό ΣΤ΄ τόμος των «Δωδεκανησιακών Χρονικών» διέπεται σε γενικές γραμμές, από έπιστημονική πληρότητα, γλαφυρότητα, ιστορική όξύτητα και συνέπεια τής εθύνης που έπωμίζει, τής συλλογικής εθύνης, που πρέπει να γίνει συνείδηση όλων μας, για χάρη των δωδεκανησιακών γραμμάτων.

Πνευματικού Όμίλου Κώων «Ό Φιλητάς»: «Τά Κωακά», έτήσια περιοδική έκδοση ιστορικής-λαογραφικής-λογοτεχνικής ύλης, Τόμος Α΄, Άθήνα 1980, σχήμα 17,5X25, σελ. 88.

«Ή έκδοση των 'Κωακών' άποτελεί για μένα εδχή, άπραγματοποίητη έδώ και χρόνια, και προσδοκία γεμάτη αισιοδοξία για τό μέλλον. Χαίρομαι από καρδιάς που δέν διστάζετε, στους δύσκολους αυτούς καιρούς, να προχωρήσετε με τόλμη και με πάθος σε πράξη πρωτοφανέρωτη για τό νησί μας...».

Με τουτα τά λόγια αρχίζει τό μήνυμά του ό καθηγητής τής Ίστορίας των Μέσων και Νεωτέρων Χρόνων στο Πανεπιστήμιο Ίωαννίνων Ζαχαρίας

Ν. Τσιρπανλῆς. Λόγια μὲ βαρύτητα καὶ ὑπευθυνότητα, γιὰ ἓνα ὄνειρο τοῦ πνευματικοῦ κόσμου ποῦ γίνηκε πραγματικότητα χάρις στὴν πρωτοβουλία τοῦ πνευματικοῦ Ὁμίλου Κώων «Ὁ Φιλητάς».

Κάθε φορὰ ποῦ μᾶς δίνεται ἡ εὐκαιρία νὰ παρουσιάσουμε μιὰ συλλογικὴ προσπάθεια, δὲν παύουμε νὰ τονίζουμε τὴν ἀναγκαιότητά της —ὅπως ἐδῶ— γιὰ τὸν τόπο στὸν ὁποῖο ἀναφέρεται, καθὼς καὶ τὴν ἐθνικὴ προσφορά του. Ἔτσι, καὶ «Τὰ Κωακὰ» ἐντάχθηκαν σὲ τούτη τὴ σπουδαία κατηγορία τῶν συγγραμμάτων καὶ βάλθηκαν νὰ ὑπηρετήσουν πιστὰ τὸ χῶρο τῶν ἐπιστημῶν, τοῦ σύγχρονου καὶ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ.

Μετὰ τὸν πρόλογο τοῦ ὑπεύθυνου τῆς σύνταξης Βασίλη Σ. Χατζηβασιλείου καὶ τὸ «χαιρετισμὸ» τοῦ καθηγητῆ Ζαχ. Τσιρπανλῆ, καταχωρεῖται συνεργασία τοῦ προέδρου τῆς Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Δωδεκανήσου Μιλτιάδη Λογοθέτη, μὲ τίτλο : «Ἐκ τῶν Ἑνδον...». Πρόκειται γιὰ μιὰ ἐρευνητικὴ ἀνασκόπηση γραμμὴν μὲ πολλὴ ἀγάπη καὶ βαρύτητα εὐθύνῃς γιὰ τὸν πνευματικὸ καὶ πολιτιστικὸ μας χῶρο. Ὁ Μ. Α. εἶναι ὁ πῶς κατάλληλος —ἴσως—, νὰ μᾶς γνωρίσει τὴν πνευματικὴ μας κίνηση, λόγω τῆς θέσης του στὴ Στέγη καὶ τῆς πολύχρονης θητείας του στὰ γράμματα.

Ὁ ἀρθρογράφος δίνει μιὰ ἀπολογιστικὴ —μποροῦμε νὰ ποῦμε— εἰκόνα τῶν περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων τῆς Δωδεκανήσου. Ἡ σειρά γιὰ κάθε ἐκδοσὴ ποῦ παραθέτει εἶναι τυχαία καὶ ὄχι ἀξιολογικὴ. Μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα διαφαίνεται ἡ ἀναμφισβήτητα τεράστια συμβολὴ τῆς Στέγης μὲ τοὺς ἑπτὰ τόμους τῆς σειρᾶς τῶν «Δωδεκανησιακῶν Χρονικῶν» καὶ τὶς ἄλλες ἐννέα αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις. Ὅμως, παραλείπει —πιστεύουμε ὄχι ἠθελήμενα— νὰ ἀναφέρει καὶ τοὺς ἐκτὸς σειρᾶς τόμους καὶ τῶν ἄλλων Ἑταιρειῶν (Νισυριακῶν Μελετῶν, Συμαϊκῶν Ἐκδόσεων κ.ἄ.) (σελ. 8-10).

Ἡ ἐπόμενη συνεργασία ἔχει τὸν τίτλο «Γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὸν Ἴπποκράτη» καὶ εἶναι γραμμὴν ἀπὸ τὸ γιατρὸ Μύρωνα Παπαχρήστου. Ὁ δωδεκανήσιος ἐπιστήμονας σκιαγραφεῖ μὲ ἐπιτυχία τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο τοῦ Πατέρα τῆς Ἱατρικῆς, μετὰ ἀπὸ ἀναφορὰ στὶς πηγὲς ἀπ' ὅπου ἄντλησε τὴν ὕλη του. Δὲν γνωρίζουμε τοὺς λόγους ποῦ εἶχε νὰ ἀποφύγει τὴ βιβλιογραφικὴ τεκμηρίωση μὲ παραπομπὰς καὶ παρατηρήσεις, πάντως μᾶς δίνει μιὰ κατατοπιστικὴ εἰκόνα. Οἱ ἱατρικὲς τοὺς γνώσεις βοηθοῦν στὴν ὑπεύθυνη δόξησιν πάνω στὰ ἴχνη τῆς «περασμένης ἱατρικῆς» καὶ στὴ στέρεη γεφύρωση μὲ τὴ σημερινή. Τὴν ἐξελικτικὴ ἐπιστήμη, ποῦ ὁ κύκλος της ἴσως κλείνει ἐκεῖ ἀπ' ὅπου ξεκίνησε, στὸν Ἴπποκράτη. Ἀκόμα μᾶς πληροφορεῖ γιὰ ἐπιτύμβιες ἐπιγραφὰς καὶ γιὰ τὸν τρόπο τῆς διάγνωσης τῶν ἀσθενειῶν. Μάλιστα, ὁ μελετητὴς κάνει ποῦ καὶ ποῦ εὐστοχες παρατηρήσεις. Εἶναι παρήγορο καὶ ἐνθαρρυντικὸ, νὰ βρίσκονται ἀκόμη καὶ σήμερα ἄνθρωποι ἐπαγγελματίες, ποῦ νὰ διαθέτουν χρόνον μὲ τὰ πολιτιστικὰ καὶ πνευματικὰ μας θέματα, ὅπως ἐδῶ ὁ Μύρωνας Παπαχρήστου, παρὰ

τὴν πνευματικὴ νάρκη τῆς ἐποχῆς μας. Τοῦ ἀξίζουν συγχαρητήρια (σελ. 11-23).

Ὁ κοσμήτορας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων Γιάννης Καμπίτσης δίνει τὸ «παρῶν» στὸν τόμο, μὲ τὸ βαρυσήμαντο ἄρθρο του : «Ἱπποκρατικὴ γραμματεία καὶ Ἱπποκράτης». Ἡ συνεργασία του ἐτούτῃ ἀποτελεῖ ἀπόσπασμα ὁμιλίας του ποὺ ἐγινε στὸ Πανεπιστήμιο ὅπου ὑπηρετεῖ, μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἡμέρας τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων.

Ὁ Γ.Κ. μᾶς γνωρίζει τὴ διάλεκτο ποὺ γράφτηκαν τὰ συγγράμματα τοῦ ἔνδοξου Κῶου καὶ τὴν ἀποδοχὴ του : πὼς γιὰ κάθε καινούργια ἔρευνα ἀποτελοῦν ἀφετηρία τὰ πορίσματα τοῦ Ἱπποκράτη. Ἔργασία ὅπως αὐτὴ καὶ πλουτίζει τὸν τόμο τῶν «Κωακῶν» καὶ κάλεσμα πλατὺ ἀποτελεῖ γιὰ ἄλλους πανεπιστημιακοὺς ἐρευνητὲς τοῦ Δωδεκανησιακοῦ μας πολιτισμοῦ (σελ. 24-28).

Ὁ φιλόλογος Μανώλης Κιαπόκας συμβάλλει στὴν ἔκδοση, μὲ τὸ μελέτημά του : «Ἡ θέση τοῦ Φιλητᾶ στὴν Ἀλεξανδρινὴ φιλολογία καὶ ποίηση». Λιγосέλιδη μὰ περιεκτικὴ εἶναι ἡ ἐργασία ἐτούτῃ, ποὺ μᾶς παρέχει στοιχεῖα ἄγνωστα ἢ λιγότερο γνωστά, δοσμένα μέσα ἀπὸ τὸ πρίσμα τῆς ἐποχῆς του. Ἀναφέρεται στὴν Ἀλεξανδρινὴ ποίηση καὶ τὶς ἐπιδράσεις ποὺ δέχθηκε ὁ Κῶος Φιλητᾶς στὸν περίγυρό του. Σὰν ὁ πρῶτος φιλόλογος, μὲ τὴν εὐρύτερη ἔννοια τοῦ ὄρου, καλλιέργησε τὸ πνεῦμα, πλησίασε καὶ ἐρμήνευσε τὰ κείμενα τῶν μεγάλων Ἑλλήνων κλασσικῶν συγγραφέων μὲ τὸ δικό του τρόπο, μὲ τὸ διεισδυτικὸ του πνεῦμα. Ἀξιοσημείωτη ἐργασία, ποὺ ἀπευθύνεται σὲ ἀναγνώστες κάθε πνευματικοῦ ἐπιπέδου. Περιέχει καὶ βιβλιογραφία μὲ τὶς πιὸ σημαντικὲς πηγὲς γιὰ τὴν ἀντληση τῆς ὕλης του (σελ. 29-34).

Ἀκολουθεῖ στὸν τόμο ἓνα ὄλοσέλιδο ποίημα μὲ τίτλο «Κῶς» τοῦ Βασίλη Μοσκόβη. Πρόκειται γιὰ ἀναδημοσιευμένους λυρικοὺς στίχους τοῦ γνωστοῦ Δωδεκανήσιου στοχαστῆ. Κάτω ἀπὸ τὸ ὄνομά του διαβάζουμε : «Ἀ΄ Κρατικὸ Βραβεῖο Μυθιστορήματος».

Συνέχεια στὶς σελίδες τῶν «Κωακῶν» παίρνει θέση ἡ λαογραφικὴ ἐργασία «Ἡ Δράκαινα τῆς Κῶς» τοῦ Βασίλη Χατζηβασιλείου. Ὑπέριττος : «Θρύλοι καὶ παραδόσεις τοῦ λαοῦ μας». Ὁ Β. Χ. δὲν περιορίζεται μόνο στὴν ἀφήγηση τῆς δράσης τῆς δράκαινας ἀλλὰ κάνει λόγο καὶ γιὰ τὶς ἐξηγήσεις ποὺ δίνουν γνωστοὶ μελετητὲς πάνω στὴ μορφή καὶ στὶς διαστάσεις τῆς δρακοντάμορφης κόρης. Ἀκόμη προχωρεῖ σὲ διάφορες ἄλλες παραλλαγὲς γιὰ τοὺς δράκοντες. Ἡ ἐργασία κλείνει μ' ἓνα δημιουργημὰ τῆς λαϊκῆς μούσας ἀπὸ τὸ βιβλίο τῆς Ἀθηνᾶς Ταρσοῦλη «Δωδεκάνησα», τόμος Γ', μὲ τίτλο «Ὁ δράκος κι ἡ ἀνδρειωμένη βασιλοπούλα». Ἐξαντλητικὴ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἐτούτῃ ἡ μελέτη τοῦ Β. Χ., παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ νέος ἐπιστήμονας δίνει βαρῦτητα στὶς ἱστοριοδιφικὲς του ἐργασίες (σελ. 36-40).

Ὁ Νικόλαος Ζάρακας εἶναι ὁ συνεργάτης τῆς ἐπόμενης ἐργασίας ποῦ ἐπιγράφεται : «Λαογραφικά τῆς Κῶ». Ἐκούραστος ἐργάτης πάνω στὰ θέματα λαογραφίας ὁ Ν.Ζ., δίνει ἐδῶ δυὸ δημοτικὰ τραγοῦδια ἀπὸ τὸ Πυλί. Τὸ ἓνα ἔχει τὸν τίτλο «Τὰ ἑκατὸ λόγια τῆς ἀγάπης». Δὲν πρόκειται ἐδῶ γιὰ ὀλοκληρωμένο δημοτικὸ μὲ τὰ γνωστὰ «ἐκατοντόλογα», ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀρχή τους. Δὲν ξέρουμε ἂν τοῦτα μόνο τοῦ ὑπαγόρευσε ἡ Νίκη Ἰακ. Χατζηχαρλάμπους (δὲν ἀναφέρει τὴν ἡλικία της, οὔτε τὴ χρονολογία καταγραφῆς) ἢ ἂν σκόπιμα ἀπέφυγε νὰ δημοσιεύσει καὶ τοὺς ὑπόλοιπους στίχους. Δικαίωμά του.

Τὸ δεύτερο δημοτικὸ τραγοῦδι εἶναι «Τ' Ἄη Γιωργιού τὸ τάμα». Ἐνα γνήσιο λαϊκὸ δημιούργημα, ποῦ οἱ ρίζες του χάνονται βαθειὰ στοὺς αἰῶνες καὶ φτάνουν ὡς τὸν 12ο αἰ. μ.Χ. Εἶναι πολὺτιμη καὶ τούτη ἢ καταγραφή καὶ πρέπει νὰ γίνει συνειδηση καὶ ἀπὸ τοὺς νεώτερους συλλογεῖς τοῦ λαογραφικοῦ μας πλούτου, ὥστε νὰ περισωθεῖ ὁ λαϊκὸς μας πολιτισμὸς. Ἀξίζουν συγχαρητήρια στὸν Ν.Ζ. καὶ οἱ εὐχαριστίες ὄλων μας γιὰ τούτη τὴν πολὺτιμη συμβολή του (σελ. 41-44).

Συνέχεια στὶς σελίδες τοῦ τόμου ὁ ἴδιος συνεργάτης, ὁ δάσκαλος Νικόλαος Ζάρακας, καταπιάνεται μὲ τὸ θέμα: «Τοπία καὶ πανηγύρια τῆς Κῶ». Μὲ ζῆλο καὶ προσήλωση στὰ τοπικὰ θέματα τῆς πατρίδας του, μᾶς δίνει ἀρκετὰ στιγμιότυπα ἀπὸ τὰ πιὸ ξακουστὰ πανηγύρια καὶ μᾶς κάνει νὰ ζοῦμε μαζί του τὶς ἀλησμόνητες ἐκεῖνες ἐποχές. Ἡ ἀφηγηματικότητά του πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ἱκανοποιητικὴ καὶ ἡ προσφορά του σημαντικὴ (σελ. 45-53).

Στὶς σελίδες 54 καὶ 55 παίρνουν θέση «Τὰ παραδοσιακά μας σπίτια», μὲ ὑπέρτιτλο : «Σύγχρονοι προβληματισμοί». Εἶναι μιὰ πηγαία κραυγὴ γιὰ τὴ διατήρηση τῆς πιὸ πολὺτιμης καὶ θαυμαστῆς κληρονομιάς μας. Γιὰ τὴ διάσωση τῆς ἀρχιτεκτονικῆς μας, ποῦ ὅποια κι ἂν εἶναι ὀφείλουμε νὰ τὴ διατηρήσουμε. Σήμερα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐποχὴ κινδυνεύουν τὸν ἔσχατο κίνδυνο ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀνθρώπους, ποῦ πεσμένοι μὲ πάθος στὴν κάθε λογῆς «ἀξιοποίηση» ἀσυλλόγιστα καὶ χωρὶς σεβασμὸ, τὰ γκρεμίζουν. Ἀφανίζουν τὴν ἱστορία τοῦ τόπου μας, καὶ μάλιστα μὲ ρυθμὸ ποῦ ὀλοένα γίνεται καὶ πιὸ ἔντονος. «Φυσικὰ καὶ ἡ ζωὴ ἔχει τὶς ἀπαιτήσεις της», εἶναι ἡ εὐκολὴ ἀπάντηση στὸ πάθος ποῦ ἐκδηλώνουν οἱ ρομαντικοὶ γιὰ τὴ διατήρηση τῶν παλιῶν μνημείων. Ἡ ζωὴ ὅμως δὲν ἔχει μονάχα στὴν Ἑλλάδα ἀπαιτήσεις. Κι ἄλλες χώρες μὲ μακρόχρονη ἱστορία, καὶ μνημεῖα ἔχουν πολλὰ, καὶ ἡ ζωὴ στὸ χῶρο τους εἶναι ἔντονη. Ὑπάρχει ὅμως ἐκεῖ κατασταλαγμένος βαθὺς ὁ σεβασμὸς γιὰ τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα καὶ γιὰ τὴ διατήρηση τῆς ὁμορφιάς τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Στὴ σελίδα 27 δημοσιεύεται ἓνα πρωτόλειο ποίημα τοῦ Ἄλκη Ἀνδρείου, ποῦ δὲν νομίζουμε πὼς ἔχει θέση στὸν τόσο φροντισμένο καὶ καλλογραμμένο τόμο. Ὑπερλυρικὸ, ἀνώριμο ἀκόμα, συνιστᾶται γιὰ τὶς στίγες μικρῶν ἐφημερίδων.

Και ἡ ἐπόμενη σελίδα γεμίζει μ' ἓνα ἀκόμα ποίημα, πού ἔχει τὸν τίτλο «Βούρινα», χωρὶς νὰ ὑπογράφεται. Πάντως, εἶναι εὐκόλο νὰ καταλάβει κανεὶς πὼς πρόκειται γιὰ τὸν Α.Α.

Στις σελίδες τῶν «Κωακῶν» ἀπὸ 59 ὡς 61 καταχωρεῖται μιὰ ἐργασία τοῦ ἀλησμόνητου Γιώργου Κουτσουράδη, μὲ τίτλο: «D'Anipot, ὁ γάλλος πρόξενος τῆς Κῶ». Ὁ συγγραφέας μᾶς ἀφηγεῖται τὸ περιστατικὸ μὲ τὸ μικρὸ Δαβηνᾶ, πού, μετὰ τὴν ὀλοκλήρωση τῶν σπουδῶν του στὴ Γαλλία, στάλθηκε ὡς πρόξενος στὴν Κῶ. Ὁ ἐκπρόσωπος αὐτὸς τῆς γαλλικῆς κυβέρνησης, παρὰ τὴ δύσκολη ἐποχὴ τῆς τουρκικῆς τυραννίας, συμπαραστάθηκε πολλὰς φορές στοὺς νησιώτες καὶ πῆρε θέσεις ριψοκίνδυνες, γιὰτί στίς φλέβες του κυλοῦσε τὸ ἑλληνικὸ αἷμα, ἡ ἑλληνικὴ ἐλεύθερη ψυχὴ. Πέθανε στὴ γενέτειρά του τὸ 1846.

Τὸ κείμενο εἶναι σύντομο, γραμμένο μὲ μιὰ ἰδιόμορφη γραφὴ ἀντιπροσωπευτικὴ γιὰ τὶς ἀρχές τοῦ αἰώνα μας. Βέβαια ὁ Γ.Κ. δὲν ὑπῆρξε κανένας μεγάλος ἱστορικός, ἀλλὰ ἓνας ταπεινὸς δικηγόρος πού διαλαλεῖ ἔμμεσα πὼς ἡ γνώση γιὰ τὴν ἱστορία δὲν πρέπει νὰ εἶναι προνόμιο τῶν λίγων, ἀλλὰ δικαίωμα τῶν πολλῶν, πού ἐπιτρέπουν ἢ παρέχουν τὰ μέσα στοὺς λίγους νὰ τὴ διακινοῦν.

Δυὸ σελίδες, συνέχεια στὸν τόμο, εἶναι ἀφιερωμένες στὴν προικισμένη ἀπὸ λογοτεχνικὸ ἄλαντο ποιήτρια Ντίνα Χατζηπέτρου-Δημοπούλου. Γιὰ τὴ δύναμη τοῦ στίχου καὶ τὴ δημιουργικὴ τῆς φαντασία, χρειάζεται ξεχωρὸ σημείωμα. Θετικὴ ἢ συμβολὴ τῆς στὸν τόμο.

«Στὴν Ἁγία Παρασκευὴ στὸ Κάστρο» (διήγημα σὲ ὕφος Παπαδιαμάντη) εἶναι ἡ ἐργασία πού ἀκολουθεῖ. Ἐν καὶ τὸ ὕφος δὲν εἶναι τῆς ἐποχῆς μας, μπορεῖ νὰ συγκινήσει μὲ τὰ πλούσια στοιχεῖα βιωματικῶν στοχασμῶν πού περιέχει. Βάλσαμο ἀκόμη γιὰ κάθε ἀπόδημο νοσταλγὸ τῶν ἀλλοτινῶν χρόνων (σελ. 64-70).

Ἡ Ἑλπα Σπηλιωτοπούλου δίνει τὸ «παρὼν» στὸν τόμο, μὲ δυὸ ζεστὰ ποιήματα γιὰ τὸ νησι τοῦ Ἴπποκράτη. Τίτλος : «Στὸ γαλάζιο νησι» καὶ «Νύχτα τῆς Κῶ», πού εἶναι γραμμένα σὲ παραδοσιακὸ στίχο μὲ φυσιολατρικὴ καὶ αἰσθησιακὴ ἀναζήτηση. Καὶ τὰ δυὸ εἶναι παρμμένα ἀπὸ ποιητικὰς συλλογὰς πού ἐκδόθηκαν στὸ παρελθὸν (σελ. 71-72).

Ὁ Βασίλης Χατζηβασιλείου μᾶς δίνει καὶ δευτέρη ἐργασία του ἐδῶ, αὐτὴ τὴ φορὰ μ' ἓνα διήγημα πού φέρει τὸν τίτλο «Ἡ πιὸ γλυκιὰ ἀνάμνηση». Πρόκειται γιὰ κείμενο γεμάτο ἐλπίδες καὶ τρυφερὸ ἀνθρώπινο ψυχισμό, πού μαζί μὲ τὴν ἀγάπη, δένονται σφιχτά. Ἡ κάποια ἐμπεριστάτωση καὶ ὁ σύντομος-κοφτὸς λόγος πού ἀπαιτεῖται, θὰ ἔρθουν μὲ τὴ σειρά τους. Χρειαζέται τριβή. Ὁ δρόμος τῆς δημιουργίας ἔχει βρεθεῖ (σελ. 73-80).

Τέλος ὁ τόμος κλείνει μὲ δραστηριότητες τοῦ Πνευματικῶ Ὁμίλου «Ὁ Φιλητὰς» τῆς τελευταίας τριετίας (σελ. 81-86).

Είναι ἀληθινὰ μιὰ συγκινητικὴ καὶ πολύτιμη προσφορά, πού περιέχει καὶ σοβαρὲς τεκμηριώσεις τῆς ἔρευνας καὶ τὴν καταβολὴ μιᾶς ἄρτιας στοῦ σύνολο τῆς συλλογικῆς ἐκδόσης. Εἰδικὰ ἡ λαογνωσία μὰ καὶ ἡ λογοτεχνία ἀκόμη, προσφέρει τὰ δοκιμότερα στοιχεῖα γιὰ τὴν πολιτιστικὴ ἀξιολόγηση τῆς ζωῆς ἐνὸς τόπου. Καὶ ἐδῶ ἦταν ἐκδηλῆ. Ἐξίζουσιν θερμὰ συγχαρητήρια στοὺς πρωτοστάτες τούτης τῆς ἰδέας γιὰ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ τόμου καὶ ξεχωριστὰ στοῦ Βασίλη Χατζηβασιλείου, πού στάθηκε ὁ κάλυκας τούτης τῆς ἀνθήσης.

Ἐναγλωστηρίου Καλύμνου «Αἱ Μοῦσαι»: Μιχάλη Σκαρδάση (Γυμνασιάρχῃ), «Τὰ Καλύμνικα», σειρὰ λογοτεχνικῶν ἐκδόσεων 1, Ἀθήνα 1979, σχῆμα 17,5X25, σελ. 93.

Ἐπάρχουσιν τέσσερις τρόποι γιὰ νὰ γραφεῖ ἡ ἠθογραφία καὶ ἡ ἱστορία ἐνὸς τόπου: ὁ ἀπομνημονευτικὸς, ὁ αὐτοβιογραφικὸς, ὁ μυθιστορηματικὸς καὶ ἐκεῖνος ὅπου ὁ συγγραφέας παίζει τὸ ρόλο τοῦ στημονιοῦ, μὲ ὑφάδι τῆς ζωντανῆ μαρτυρία τῶν πρωταγωνιστῶν καὶ τὴν προβολὴ τῶν γεγονότων.

Ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου «Τὰ Καλύμνικα» Μιχάλης Σκαρδάσης, ὄχι ὅτι διάλεξε ὁ ἴδιος τὸν τέταρτο τρόπο, ἀλλὰ «ἐκ τῶν πραγμάτων» ἐντάχθηκε σὲ τούτη τὴν κατηγορία μὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ χρονογραφήματα. Ἀπὸ ἀφηγήματα καὶ ζωντανὲς μαρτυρίες ἀνθρώπων τοῦ νησιοῦ. Μπορεῖ νὰ μὴ γράφτηκαν ὅλα τὰ κείμενα μὲ προορισμὸ τὴν ἐκδοσὴ βιβλίου, ἀλλὰ ἦταν χρέος γιὰ κάθε πνευματικὸ ἀνάδοχο νὰ τὰ ἐκδώσει. Σκύψανε λοιπὸν ἐθελοντὲς μὲ στοργὴ καὶ ἀγάπη πάνω ἀπὸ τὰ χειρόγραφα τοῦ ἀλησιμόνητου Μιχάλη Σκαρδάση καὶ τὰ μορφοποίησαν. Σὲ τούτη τὴν ἐνέργειά τους στάθηκαν ἄξιοι συμπαραστάτες οἱ ὑπεύθυνοι τοῦ ἐναγλωστηρίου «Αἱ Μοῦσαι», πού τοὺς ἔδωσαν τὴν πρωτεία σὲ μιὰ σειρὰ αὐτοτελῶν ἐκδόσεων. Εἶναι ἕνα βιβλίο πού ζωντανεῖ τὸ ρυθμὸ μιᾶς ἐποχῆς—Ἰταλοκρατία— καὶ ἀπλώνει ἀπρόσκοπτα τὴν ἠθογραφία τῆς Καλύμνου. Παράλληλα μορφώνει τὴν τοπικὴ ἱστορία, πού εἶναι οἱ ἴδιες μας οἱ ρίζες, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς φυλῆς μας. Ἐπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ἀποτελεῖ μιὰ καλὴ ἀρχὴ τοῦ μορφωτικοῦ σωματείου μὰ κι ἕνα σταθμὸ ἐκδοτικὸ. Ἐνα βιβλίο γραμμένο ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο παιδαγωγὸ ἀλλὰ καὶ ἀγωνιστὴ τῆς ἐθνικῆς ἀντίστασης. Ἐπὸ ἕνα γενναῖο Καλύμνιο.

Στὸν πρόλογό της ἡ ἐπιτροπὴ τῆς ἐπιμέλειας τῆς ὕλης γράφει: «Μὲ τὴν ἐκδοσὴ αὐτὴ ἀρχίζει ἡ λειτουργία τῆς τρίτης περιόδου τοῦ Ἐναγλωστηρίου μας, ἡ ὕλοποίησις τῶν σκοπῶν, πού τάσσει τὸ καταστατικὸ. Ἡ πρώτη περίοδος ἀρχίζει τὸ 1904 καὶ τελειώνει τὸ 1935... καὶ ἡ δευτέρη ἀρχίζει τὸ 1947, ἀμέσως μὲ τὴν ἀπελευθέρωσι, καὶ τελειώνει μὲ τὴ δικτατορία

...». Έτσι, έχουμε τώρα την τρίτη περίοδο, που αναμένεται να είναι ίσως ή πιό αποδοτική.

Το πρώτο κείμενο έχει για τίτλο του «Μεγάλαυχου». Σχολιάζει ελεύθερα το θέμα, αναφέρεται στις φήμες και ξμμεσα αποδέχεται —όπως και ο αείμνηστος Σκευος Ζερβός— τοῦτο τὸν καταλογισμό. Μπορεί να είναι το χαρακτηριστικό γνώρισμα τῶν Καλύμνιων, μὰ καὶ ἓνα προσὸν γιὰ τὴν ἀποφυγή κάθε ἴχνους ματαιοδοξίας καὶ τῆ μὴ ἀπόκρυψη κάθε κοινωφελοῦς δράσεως.

«Σκεῦοι» ἔχει γιὰ τίτλο του τὸ ἐπόμενο κείμενο τοῦ Μ. Σ., πὸ εἶναι μιὰ ἄλλη πτυχή τοῦ νησιοῦ. Εἶναι ἡ ἀφιέρωση τοῦ βαπτιστικοῦ ὀνόματος Σκευος. Κληρονομικὸ τίς πιό πολλές φορές, ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ δυνατοῦ, τοῦ ἀκλόνητου, τοῦ ἀτίθασου σὲ κάθε δύσκολη διαδρομὴ τῆς ζωῆς. Μέσα ἀπὸ τίς σελίδες του περνάει ὅλος ὁ πόθος τῶν γονιῶν, ὅλος ὁ ἀνδρισμός, ὅλη ἡ δύναμη τοῦ ἐλεύθερου χριστιανοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ «Πετροπόλεμος», τὸ ἀξεπέραστο μὰ καὶ ἐπικίνδυνο σπὸρ τῶν γυμνασιόπαιδων, συνδέεται ἐδῶ μὲ τὸ χρονικὸ τοῦ Ἀπρίλη 1935. Τῆ μάχη δηλ. μὲ τοὺς Ἴταλοὺς καὶ τοὺς πυροβολισμοὺς τῶν κατακτητῶν στὸν ἄμαχο πληθυσμό. Ἡ λαϊκὴ ἀντίληψη ἐδῶ καὶ ἡ παραφθορὰ δώσανε τὴν «ἐτικέτα» Πετροπόλεμος, σὲ μιὰ ἐποχή. Σὲ μιὰ ἱστορικὴ χρονικὴ διάρκεια, τὸν καιρὸ τῆς δοκιμασίας τοῦ πολιτισμοῦ. Σειρὰ στὰ χρονογραφήματα ἔχει τὸ «Φρενοκομεῖο» καὶ τὸ «Κοροῖδο», πὸ τονίζει πιότερο τὸ πατρικὸ συναίσθημα καὶ τῆ γενναιότητα τῶν νησιωτῶν. Ἡ δικαίωση πὸ ἀνεβάζει στὴ συνείδηση καὶ στὰ χεῖλη τοῦ λαοῦ τὸ δημιούργημά του, ὡς ὑπερτέλεια προσωπικότητα.

«Καλυμνιά» ἔχει γιὰ τίτλο του τὸ ἐπόμενο κείμενο, πὸ εἶναι καθαρὰ, μποροῦμε νὰ ποῦμε, ἠθογραφικὸ. Ἐλαφρὰ σκοπτικὸ, ἀναφέρεται στὰ πειράγματα τῶν Κῶων σὲ βάρος τῶν Καλυμνίων καὶ ἀντίστοιχα.

Ἀπὸ τῆ σελίδα 40 ἀρχίζει ἓνα ἀψὶ κείμενο μὲ τίτλο («Ἀνάθεμα...»), πὸ εἶναι παρμένο ἀπὸ τὴν Ἴταλικὴ κατοχή. Βγαλμένο μὲ ἀγανάκτηση ἀπὸ τὰ ἐσώψυχα, ἀποτελεῖ τὸ πιό ἀντιπροσωπευτικὸ ἴσως τῆς ἐποχῆς στὴν ὁποία γράφτηκε. Ἐχει κάποια χάρη σὲ βαθύτερη ἔννοια καὶ καυτηριάξει καταστάσεις. Παρατηρεῖς μιὰ ἀφηγηματικὴ γλαφυρότητα πὸ θέλγει. Οἱ διάλογοι ὀλοκληρωτικοί.

«Παντελεῖμων» τὸ ἀκόλουθο χρονογράφημα, καὶ τὰ «Κάλαντα» πιό κάτω. Ὁ Μ. Σ. θυμᾶται νοσταλγικὰ καὶ γράφει: «... Τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιάς τοῦ 1907 (μαύρη καὶ ἀλησμόνητη γιὰ μένα Πρωτοχρονιά...) ἔκανε θραύση, πρωτόβγαλτο τότε «τραοῦ», τὸ «εἰς αὐτὸ τὸ νέον ἔτος, Βασιλείου ἑορτῆν...». Καμμιά δεκαριά μέρες πρὶν, «μοῦ τῶγραψαν» καὶ μένα, τὸ ἀπεστήθισα καὶ ἀσκήθηκα στὸν «σκοπὸ» του. Ἡμουνα —ἐπιτραπήτω μοι ἡ καύχησις— πολὺ καλλίφωνος. Διαφορετικὰ, δὲν θὰ ἔμενα τόσα

χρόνια «καλονάρχος» τοῦ Θωμᾶ καί, ἔπειτα, τοῦ μακαρίτη τοῦ Κωσταντῆ τοῦ Μαστόρου, τῶν δύο πρωτοπαλτάδων μας...». Μᾶς ζωντανεῦει πρόσωπα πού θά μείνουν στίς μνήμες τῶν ντόπιων γιά τίς κοινωνικές θέσεις πού κατεῖχαν καί γιά τήν ἰδιομορφία τους στίς καθημερινές ἐπαφές. Ὅλοι τοῦτοι γίνανε σύμβολα τοῦ λαοῦ.

«Κρύο» ἔχει γιά τίτλο του τὸ ἐπόμενο κείμενο. Ἐνα θέμα δεμένο μὲ τὸν τόπο, πού, μαζί μὲ τὸ «Σοῦππα» πού ἀκολουθεῖ, συγκλονίζουν κυριολεκτικά κάθε ἀπόδημο καί νοσταλγὸ ἐκείνων τῶν χρόνων. Μιά μεγάλη ἀρετὴ πού πρέπει νὰ προσμετρηθεῖ στοῦ συγγραφέα, εἶναι ἡ ἀντικειμενικότητα. Διαφορετικά εἶναι τὰ θέματα πού τὸν ἀπασχολοῦν στίς σελίδες τοῦ τόμου. Δὲν ἐπηρεάζουν ὅμως τὸ στοχασμὸ, τὸ ἐλεύθερο σχόλιο καί δὲν ξεστρατίζουν τὴ γραφίδα, σὲ κρίσεις μεροληπτικές. Ἀντίθετα ὀδηγοῦν σὲ μιὰ λεπτομερέστερη καί σαφὴ γνωριμία τῶν νησιωτῶν μὲ τὴ ξεχωριστὴ σφραγίδα ἰδιοσυγκρασίας, ὅπως εἶναι οἱ Καλύμνιοι.

Ἡ «Σοῦππα» σχολιάζεται χωρὶς περιορισμούς, πού ἀναφέρεται στοῦ «ἐθνικὸν» —ἄς τὸ ποῦμε ἔτσι— φαγητὸ τῆς Καλύμνου. Μὲ παραδειγματικά στιγμιότυπα, λεπτὸ χιοῦμορ καί λόγο δυνατό, λαϊκοφιλογεῖ. Καί πάντα σὲ μιὰ πλατύτερη φιλοσοφικὴ υπεράσπιση τῆς ζωῆς, τῶν ἰδεῶν τοῦ ἀνθρώπου καί κάθε τοπικοῦ ἐθιμογραφικοῦ καί ἠθογραφικοῦ στοιχείου.

Ὁ «Γυμναστής» καί ἡ «Διακοπὴ» εἶναι δύο χρονογραφήματα πὸ κοντὰ στὸν ἐπαγγελματικὸ περίγυρο τοῦ ἀλησμόνητου καθηγητῆ Μιχάλη Σκαρδάση. Οἱ διάλογοι εἶναι δοσμένοι στὴν τοπολαλιά, πού ἐντυπωσιάζουν καί δείχνουν τὸ ἀκατάλυτο γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ νησιοῦ. Τὸ μήνυμα πρέπει νὰ μεταλαμπαδευθεῖ στὰ παιδιά μας γιά νὰ γνωρίσουν τίς προγονικές τους—μας ρίζες.

Ὁ τόμος φιλοξενεῖ στὴ συνέχεια τὸ σχόλιο μὲ τὸν τίτλο «Καλύμνιος», πού ἀφήνει τὸ ἐρώτημα, ἂν εἶναι πλεονέκτημα ἢ ὄχι τὸ νὰ ᾿σαι Καλύμνιος. Ἡ γραφὴ τοῦ κειμένου εἶναι ἰδιόμορφη. Δίνουμε παρακάτω ἕνα ἀντιπροσωπευτικὸ ἀπόσπασμα πού μιλάει γιά τὴ συμβολὴ τῶν Καλύμνιων νέων στὰ θαλασσινὰ ἐπαγγέλματα : «... πόσα καλυμνόπουλα, γιά νὰ παντρέψουν τίς πτωχὲς ἀδελφές τους, δὲν πρόσφεραν συνειδητὰ τὴν ἀκμὴ καί τὴν ὁμορφίαν τῆς ἐλπιδοφόρας ἐφηβικῆς τῶν ἡλικίας στὸν σκληρὸ θάνατο ἢ τὸ ἰσόβιο σακάτεμα, πού ἔλλοχεύουν στὰ δόντια τοῦ καρχαρία ἢ στοῦ μαρκοῦτσο τοῦ σκαφάνδρου !...».

Πράγματι. Τοῦτα τὰ λόγια εἶναι πέρα γιά πέρα ἀληθινὰ καί δικαίωνουν ἀκόμη περισσότερο τὸ μόχθο τῶν βουτιχτάδων καί τῶν κυρίαρχων τοῦ βυθοῦ. Τὸ σκληρὸ ἀγῶνα ἐνάντια στίς μπόρες, ὄχι μονάχα τοῦ καιροῦ, μὰ καί στίς ἀπρόβλεπτες συνθήκες πού ἀποβαίνουν πολλές φορές μοιραίες γιά τοὺς σφουγγαράδες.

Ἄλλα χρονογραφήματα ἐξίσου καλογραμμένα, βέβαια μὲ τὸ πνεῦμα

καὶ τὸ σὺλ τῆς ἐποχῆς του, εἶναι : «Βουκολικά», «Κανέλλα» καὶ «Μιὰ Κασσιανή στὴν Κάλυμνο». Σὲ τοῦτα, προσθέτει στοιχεῖα ὅπως : τοπωνύμια, αἰσθησιακὲς παρατηρήσεις, ψυχογραφήματα καὶ ἄλλα ποὺ κάνουν πλὸ σύνθετο τὸ περιεχόμενο. Ἡ γλώσσα τοῦ Μ. Σ. εἶναι περισσότερο μικτὴ ἐδῶ, μὲ ἀκρότητες τῆς καθαρεύουσας. Δὲν ἔχουν ὅμως τὴ δύναμη νὰ μειώσουν τὸ σύνολο, ποὺ φωτίζει μιὰ ἐποχὴ ἄγνωστη γιὰ τὶς σημερινὲς γενιὲς καὶ προσφέρει πνευματικὴ τροφή σὲ κάθε φιλαναγνώστη.

«Κάλυμνος» ἔχει γιὰ τίτλο τὸ τελευταῖο κείμενο τοῦ βιβλίου, μὲ τὸ ἱστορικὸ τῆς κυκλοφορίας τῆς πρώτης Καλύμνικης ἐφημερίδας τῶν μεταπολεμικῶν χρόνων. Μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες του, διαφαίνεται ἡ πατριωτικὴ θερμὴ καὶ ἡ ἀνθρωπιὰ τοῦ Σακελλάρη Μαῖλλη. Τοῦ ἀποφασιστικοῦ καὶ δυναμικοῦ αὐτοῦ πατριώτη. Εἶναι σὰν νὰ μᾶς μιλάει γιὰ κάτι ἱερό, πανανθρώπινο. Ἔτσι πηγαῖα τὸ αἰσθάνεται καὶ τὸ ἐκφράζει.

Ὁ τόμος δὲν περιλαμβάνει πίνακα περιεχομένων, ποὺ πάντα κάτι προσφέρει στοὺς ἀναγνώστες. Πάντως, εἶναι εὐκόλο νὰ πληροφορηθούμε, πὼς δεκαοχτῶ εἶναι τὰ χρονολογήματα τοῦ βιβλίου, μὲ τὶς φανταχτερὲς σκηνὲς τῆς ζωῆς τοῦ νησιοῦ. Μὲ τὶς βγαλμένες ἀπὸ τὰ σωθικὰ κρῶγες τῶν ἐλευθέρων νησιωτῶν, ὑλοποιημένες μέσα ἀπὸ τὰ ἀφηγηματικὰ κείμενα τοῦ Μιχάλη Σκαρδάση. Κι ὅλα τοῦτα, σὲ μιὰ ἐπιμελημένη ἐκδοση, ποὺ βρίσκει κανεὶς τόσο πνευματικὸ μόχθο μὰ καὶ τόση ἀνθρωπιὰ. Ἐνας διαχρονιστικὸς ἄθλος τοῦ ἀείμνηστου γυμνασιάρχου καὶ τοῦ ἄξιου δημιουργοῦ, ποὺ πρέπει νὰ γίνῃ κτῆμα κάθε νησιώτη. Τὴ μοναδικὴ εὐκαιρία ἔδωσε στοὺς φιλοπρόδους, τὸ Ἐναγνώστηριον Καλύμνου «Αἱ Μοῦσαι».

Ἐμμανουὴλ Γ. Πρωτοψάλτης: «Τὸ Βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα», ἐκδοση τῆς «Ἐταιρείας τῶν Φίλων τοῦ λαοῦ», Ἀθήνα 1978, σελ. 205.

Μετὰ τὴν ἐξαντλητικὴ παρουσίαση τοῦ πρώτου Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδας, Ἰωάννη Καποδίστρια, ὁ ὁμότιμος καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν Ἐμμ. Πρωτοψάλτης μᾶς δίνει ἕνα ἀκόμη ἱστορικὸ του μελέτημα. Τίτλος του «Τὸ Βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα» καὶ εἶναι τὸ δέκατο στὴ σειρά τῶν φροντισμένων ἐκδόσεων τῆς «Ἐταιρείας τῶν φίλων τοῦ λαοῦ».

Πρόκειται γιὰ ἔργο μεθοδικό, ἀντάξιο τῆς στάθμης τοῦ καθηγητῆ, μὲ κύριον στόχον τὴν ὑπεύθυνη πληροφόρηση πάντων ἐπίμαχον ζήτημα, τὴν ἐθνικὴ διαφώτιση. Τὸ «Βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα» ἀρχίζει ἀπὸ τὴ συνθήκην τοῦ Βερολίνου καὶ περιπλέκεται στὰ τότε Ἰταλικά συμφέροντα καὶ τὴν Αὐστρουγγρικὴ παρέμβαση. Ὑστερα περιέχεται σὲ μιὰ δευτέρην φάσιν ἔπειτα ἀπὸ τὸν Ἀ΄ Βαλκανικὸν πόλεμον : τὴν κήρυξιν τῆς Β. Ἠπείρου ὡς αὐτόνομης, μὲ κυβέρνησιν στὸ Ἀργυρόκαστρο ἀπὸ τὸν Γ. Ζωγράφον.

Τὴν τελειωτικὴ τοῦ φάση παίρνει τὸ θέμα μετὰ τὸν Α΄ Παγκόσμιον πόλεμον. Μετὰ δηλ. τὴν αὐτονομία ποῦ τοῦ δόθηκε τὸ 1914, ὅταν ἀναφερώθηκαν οἱ ἐλπίδες γιὰ τὴν ἐπιστροφή τῆς Β. Ἡπείρου στὶς ἀγκάλες τῆς Ἑλλάδας. Ἄλλὰ μάταια.

Ὅλα τοῦτα εἶναι δοσμένα ἀπὸ τὸν δωδεκανήσιο διανοούμενον με μαρτυρίες καὶ ἀδιάψευστες ἀλήθειες, στηριγμένες στὴ διπλωματικὴ καὶ ἐθνικὴ ἄποψη. Ἀδίστακτες μὰ καὶ ἀκλόνητες εἶναι ἀκόμα καὶ οἱ διερμηνεύσεις γιὰ τὰ αἷτια ποῦ μόρφωσαν τὶς συνθήκες καὶ τὶς πολιτικὰς ἐξελίξεις.

Κάθε σελίδα τοῦ βιβλίου εἶναι γραμμένη ἀπλά, συστηματικὰ, με πλήρη τεκμηρίωση καὶ ἐπίγνωση εὐθύνης. Με πολὺ ἀγάπη γιὰ τὸν γεωγραφικὰ ἀποκομμένο ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα χῶρον. Παρόμοιες συγκινήσεις πρωτοδοκίμασε καὶ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς τότε στὴν περίοδο τῆς ὑπόδουλης ἰδιαίτερης πατρίδας τοῦ Δωδεκανήσου.

Γι' αὐτὸ συμπάσχει σὲ παρόμοιες καταστάσεις καὶ ἡ στοργὴ καὶ ἀγάπη τοῦ γίνεται πιὸ δυνατὴ. Στὸν πρόλογο μάλιστα, κάνει λόγο γιὰ τὰ ἐθνικὰ μας ζητήματα καὶ ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ :

«... Ἐκ τῶν ζητημάτων τούτων ἄλλα ἐλόθησαν εὐτυχῶς, ἄλλα ὅμως, ἐν οἷς καὶ τὸ Βορειοηπειρωτικόν, παραμένουν εἰσέτι ἄλυτα. Τώρα ἤλλαξαν βεβαίως οἱ καιροί, ἀλλὰ τὸ ἰδεῶδες τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι τὸ μέγιστον ἀνθρώπινον ἀγαθόν, ἐπομένως δὲν ἔχομεν δικαίωμα νὰ ἐγκαταλείψωμεν ἢ νὰ ἀποδυναμώσωμεν ἕνα ἀγῶνα, ἀπὸ τὴν ἔκβασιν τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιβίωσις καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις χιλιάδων Ἑλλήνων ζώντων ὑπὸ ξένον κατακτητὴν καὶ ἡ ἐνσωμάτωσις εἰς τὴν μητέρα πατρίδα ὑποδούλων τμημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἱστορικοῦ χώρου...».

Τέλος, μοροῦμε νὰ ποῦμε συμπερασματικὰ, πὼς ὁ ἐρευνητὴς-ἱστορικὸς Ε.Π. ἀναφέρεται διεξοδικὰ καὶ με πληρότητα στὴ διαμόρφωση, τὴν ἐξέλιξη καὶ τὴ σημερινὴ θέση τοῦ προβλήματος τῆς μαρτυρικῆς Βορείου Ἡπείρου. Σ' ἕνα βιβλίον ὄχι ἀπλῶς ἐνημερωτικόν, ἀλλὰ ἐθνικοδιδασκτικόν μὰ καὶ παραδειγματικόν γιὰ τέτοιου εἶδους μελέτες.

Μιλτιάδης Λογοθέτης: «Ἀνατομία τῶν προβλημάτων τοῦ ροδιακοῦ τουρισμοῦ», Ἀθήνα 1978, σελ. 64.

Ὁ Μιλτιάδης Λογοθέτης εἶναι ἕνας ἀξίος συγγραφεὺς, ποῦ ἡ γνώμη τοῦ πάνω σὲ θέματα τουριστικῆς ἰδίως οἰκονομίας, ἔχει βαρύτητα. Ἐχει γράψει πολλὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα ἀπασχόλησαν κατὰ καιροὺς τὸ πανελλῆνιον. Πρόσφατα, κυκλοφόρησε ἕνα ἀκόμη δείγμα τῆς πλούσιας πνευματικῆς εἰσφορᾶς τοῦ πρὸς τὴ ροδίτικη γραμματεία. Περιεκτικὸς ὁ τίτλος τοῦ : «Ἀνατομία τῶν προβλημάτων τοῦ ροδιακοῦ τουρισμοῦ» τόσο, ὅσο καὶ τὸ

περιεχόμενο. Ἀφορμές παίρνει ὁ Μιλτιάδης Λογοθέτης τὰ τουριστικά θέματα πὸ ἀπασχολοῦν τὴ Δωδεκάνησο καὶ εἰδικὰ τὴ Ρόδο, τὰ πρόσωπα καὶ τὰ περιστατικά πὸ ἐπηρεάζουν τοῦτο τὸν τουριστικὸ χῶρο. Ὅλ' αὐτὰ τὸν παρακίνησαν νὰ ἀπλώσει τὶς σκέψεις καὶ τὶς ἀπόψεις του δίχως προκατάληψη. Τὸ πρῶτο, γράφτηκε τὸ μελέτημα σὰν εἰσήγηση πὸ ἔκανε τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1978 στὴ συγκέντρωση πὸ ὀργάνωσε ὁ Σύνδεσμος Ἀναπτύξεως Ρόδου στὴν αἴθουσα ἐκδηλώσεων τοῦ Ἐμπορικοβιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς πόλης. Ὑστερα, ἐκτυπώθηκε πρόχειρα καὶ ἀποτέλεσε μιὰ πλατιά ἐνημέρωση τῶν παραγόντων καὶ τοῦ κοινοῦ τῆς Ρόδου. Τελευταία πῆρε τὴ μορφή βιβλίου σὲ μιὰ προσεγμένη καὶ καλαίσθητη ἔκδοση.

Ἄλλὰ τὰ κείμενα ἢ καλύτερα τὰ προβλήματα πὸ διευθετίζονται στὸ μελέτημα δὲν προορίζονται — παρατηροῦνται μόνο στὴ Ρόδο, ἀλλὰ καὶ σὲ ὀλάκερη τὴν τουριστικὴ ἐπικράτεια. Αὐτὸ ἄλλωστε μᾶς τονίζει κι ὁ συγγραφέας στὸν πρόλογό του : «... Ἡ δημοσιότητα πὸ πῆρε ἢ μελέτη αὐτὴ μπορεῖ νὰ μὴ συγκίνησε τοὺς ἄμεσα ἐνδιαφερόμενους — αὐτὸ ἦταν κάτι πὸ εἶχαμε προβλέψει — ὅμως προκάλεσε τὸ ζωηρὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐκτὸς Ρόδου ἀσχολουμένων μὲ τὸν τουρισμὸ καὶ ἰδιαίτερα τῶν νέων ἐπιστημόνων καὶ σπουδαστῶν. Ἀκριβῶς γιὰ ν' ἀνταποκριθοῦμε στὴν ἐπιθυμία αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, πὸ ἀναζητοῦν τὴ μελέτη, ἀποφασίσαμε νὰ ἐπανεκδώσουμε αὐτὸ τὸ ἀνάτυπο, γιὰ πιστεύουμε ὅτι οἱ σκέψεις μας γιὰ τὸν τουρισμὸ τῆς Ρόδου, πὸ διατυπώνουμε, μπορεῖ νὰ φανοῦν ἴσως χρήσιμες γιὰ ἄλλες περιοχὲς τῆς χώρας μας, μιὰ καὶ ἡ Ρόδος φαίνεται νὰ μὴν τὶς χρειάζεται...».

Στὶς πρῶτες σελίδες τοῦ ὁ Μ. Α. μᾶς παρουσιάζει τὴ θέση τοῦ τουρισμοῦ στὴν παγκόσμια κλίμακα καὶ μᾶς δίνει μὲ ἐπιτυχία ἀξιόπιστα στατιστικά στοιχεία γιὰ τὸν τουρισμὸ στὴν Ἑλλάδα, κάνοντας πάντα συγκρίσεις μὲ ἄλλες τουριστικὰ ἀναπτυγμένες χώρες, χωρὶς νὰ διστάζει νὰ πεῖ καὶ ὀρισμένες ἀλήθειες πὸ ἴσως δὲν θέλουμε νὰ δεχθοῦμε, ἀλλὰ δὲν παύουν νὰ ἐκπροσωποῦν τὴν πραγματικὴ κατάσταση στὸν παγκόσμιο τουριστικὸ περίγυρο.

Μὲ μιὰ ἀπλὴ ἀνάγνωση στὸ κείμενο, μπορεῖ νὰ ἀντικρῦσει μὲ εὐχέρεια ὁ ἀναγνώστης τὴ σημερινὴ κατάσταση τοῦ τουρισμοῦ μας καὶ νὰ γνωρίσει πιότερο τὸν ὑπερεπαγγελματισμὸ πὸ ἀναλλοίωτος μαστίζει τὶς ἀγορὲς σὲ βᾶρος πάντα καὶ τοῦ καταναλωτῆ τουρίστα. Καὶ εἶναι γνωστὸ, πὸς ἡ τουριστικὴ βιομηχανία ἀποδίδει στὸν τόπο μας μεγαλύτερα συναλλαγματικά ἔσοδα, ἀπ' ὅτι τὰ μεταναστευτικὰ ἐμβάσματα. Ἡ ἐπιτάχυνση τοῦ ρυθμοῦ τῆς αὔξεσης στὶς εἰσπράξεις τουριστικοῦ συναλλάγματος εἶναι σημαντικὴ σήμερα, μὲ προοπτικὴ νὰ πάρει τὴν πρώτη θέση, μεταξύ τῶν βασικῶν πηγῶν γιὰ ἄδηλους πόρους. Ἡ τουριστικὴ βιομηχανία τῆς Ρόδου εἶναι σπουδαία, σὰν ἐγχώρια παραγωγή, πὸ ὄχι μόνο ἐξάγει ὑπηρεσίες ἀλλὰ

διευκολύνει, σέ σημαντικό βαθμό και την εξαγωγή αγαθών, με τις αγορές που πραγματοποιεί μέσα στα νησιά μας τὸ τουριστικὸ πλῆθος τῶν ἐπισκεπτῶν.

Ἐκ τῆς σελίδας 17 τῆς οἰκονομικοτουριστικῆς μελέτης του, ὁ Μιλτιάδης Λογοθέτης μᾶς γνωρίζει τὰ μακροχρόνια καὶ βραχυχρόνια προβλήματα δομῆς τοῦ τουρισμοῦ, κάνοντας πάντα συσχετισμοὺς τῆς τουριστικῆς ἀνάπτυξης καὶ τῆς προστασίας τοῦ περιβάλλοντος με ἄλλους ἀναπτυξιακοὺς κλάδους. Ἐξαιρετικὸ, πρᾶγμα ποὺ δὲν παράλειψε ὁ μελετητῆς, θεωρεῖται σήμερα γιὰ κάθε μελετητὴ τέτοιου εἴδους, τὸ ξενοδοχειακὸ καὶ ἐξωξενοδοχειακὸ κόστος καὶ ἡ σημασία του στὸν τουρισμό. Μιὰ πτυχή ποὺ πρέπει νὰ ἐξετασθεῖ ἐπίμονα καὶ προσεκτικά, γιὰτις μπορεῖ νὰ ἔχει δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις, λόγω τῆς κακοφημίας, γιὰ τὴν τουριστικὴ ἐπίζηση καὶ ἐξέλιξη. Μάλιστα πολὺ συχνὰ διατυπώνονται παράπονα ἀπὸ τουριστικὰ γραφεῖα καὶ μεμονωμένους ἐπισκέπτες τῆς Ρόδου, γιὰ τὴν κατάντια τούτης τῆς τουριστικῆς μερίδας. Τὸ γεγονὸς εἶναι πὼς οἱ ἐξωξενοδοχειακὲς ἐπιβαρύνσεις βρίσκονται σὲ δυσανάλογα ἐπίπεδα σὲ σχέση με τὸ ξενοδοχειακὸ κόστος.

Ἐκ τῆς ἰστορίας τοῦ συγγραφέως καταπιάνεται καὶ με τὸν πιὸ σπουδαῖο τρόπο διάδοσης τοῦ τουρισμοῦ, τὴ διαφήμιση καὶ προβολή, ποὺ τονίζει μάλιστα μέσα στ' ἄλλα πὼς «... ἡ Ρόδος ἀναπτύχθηκε τουριστικὰ σὲ ὑψηλὸ μάλιστα βαθμὸ χωρὶς καμιά οὐσιαστικὴ διαφήμιση. Αὐτὸ εἶναι σχετικὸ — τονίζει — γιὰτις, ὅπως θὰ δοῦμε καὶ παρακάτω, ἡ Ρόδος μπορεῖ νὰ μὴ διαφημισθεῖ με σωστὰ μέσα μαζικῆς προβολῆς (ἐφημερίδες, τηλεόραση κ.ἄ.), ὁμως προβλήθηκε ἀπὸ τὴν ἴδια τῆς τῆς φήμης καὶ κατ' ἀνάγκη ἀπὸ τοὺς ξένους ὀργανωτὲς ταξιδίων...».

Τέλος ὁ μελετητῆς ἀσχολεῖται συστηματικὰ με τοὺς ἐξωεπιχειρησιακοὺς τοπικοὺς φορεῖς, ποὺ ὁπωσδήποτε συντελοῦν στὴν ἀνάπτυξη ἢ ἐπιβράδυνση τοῦ τουρισμοῦ καὶ προτείνει μάλιστα τὴ δημιουργία ἑνὸς παντουριστικοῦ τοπικοῦ φορέα, ποὺ νὰ ἀγκαλιάζει τὰ τουριστικὰ θέματα γενικοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου. Συγκεκριμένα λέει ὁ συγγραφέας:·

«... Μιὰ τέτοια ἐπιτροπὴ θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι καὶ στὰ πλαίσια τοῦ Ε.Ο.Τ. Ἐκ τῆς ἀνὰ αὐτὸ δὲν υἱοθετηθεῖ, θὰ μποροῦσε ἢ πρωτοβουλία τοῦ Συνδέσμου Ἀναπτύξεως Ρόδου νὰ θεσμοθετηθεῖ καὶ νὰ καθιερωθεῖ ἔτσι σὰν ἐτήσια Διάσκεψη Τουρισμοῦ τῶν ἐπαγγελματικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν σωματείων, καθὼς καὶ τῶν ὀργάνων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης γιὰ τὴ μελέτη τοῦ τουρισμοῦ μας. Θὰ ἦταν καὶ αὐτὸ κάτι μπροστὰ στὸ τίποτα... Γιὰτις θὰ πρέπει νὰ παραδεχθοῦμε ὅτι σήμερα ὅλοι πολυπραγμονοῦμε περὶ τὰ τουριστικὰ, χωρὶς νὰ ὑπάρχει κανένας ὀργανωτικὸς φορέας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἢ πολυπραγμοσύνη μας μπορεῖ νὰ βρεῖ κάποια πρακτικὴ δικαίωση...».

Σὲ τοῦτο εἰδικὰ τὸ σημεῖο δὲν νομίζουμε πὼς χωράει ἀμφιβολία, μιὰ

και ή πρόταση είναι συγχρόνως και ένα πλατύ κάλεσμα μπρός σ' έναν κίνδυνο.

Οι δύο τελευταίες σελίδες του βιβλίου απλώνονται χωρίς αμφιβολίες και ένδοξασμούς στο περιεχόμενο, αλλά με προβληματισμό και γενικές διαπιστώσεις. Έτσι δικαιώνουν πίοτερο τις προτάσεις του μελετητή και το πρώτο συνθετικό του τίτλου «άνατομίες» στα τοπικά τουριστικά θέματα. Για τις σκέψεις και προτάσεις μπορεί να συμφωνήσεις με τον συγγραφέα, μπορεί όμως και να διαφωνήσεις. Ή ακόμα και να έχεις προτάσεις ή να κάνεις παρατηρήσεις, να διατυπώσεις ή και να έχεις επιφυλάξεις. Τουτό είναι δικαίωμα σου. Δεν μπορείς όμως να μη χαρείς την ευθύτητα και συνέπεια στη σκέψη και τα πορίσματα πάνω σε όρθολογικές βάσεις και την ειλικρίνεια στη διατύπωσή τους. Χωρίς καμιά ιδιοτέλεια, με συζητητικό πάντα ύφος ευγενικής ήρεμίας γράφει τις σελίδες. Και ο λόγος του στρωτός, είναι αίτια που σε προκαλεί να παρακολουθείς τη σκέψη του και να πορεύεσαι μαζί. Δεν είναι όμως τα κείμενά του τέτοια, που θέλοντας και μη θα τα δεχθείς. Σου δίνουν πάντα περιθώρια για να κάνεις και τις δικές σου σκέψεις και να βρεθείς σε θέση να αποδεχθείς ή να διαψεύσεις μιá πρόταση. Γι' αυτό πρέπει να χαιρετίσουμε τούτη την έκδοση, με την πρόταση να γίνει απόκτημα κάθε ασχολούμενου με επαγγέλματα που επανδρώνουν τον τουρισμό και μορφώνουν μιá σωστή, μα κυριολεκτικά σωστή τουριστική βιομηχανία.

Νικήτα Ι. Κουμέντου: «Τό βίωμα ως μορφή άγωγής», Άθήνα 1977, σελ. 126.

Ένα γνήσια παιδαγωγικό βιβλίο έγραψε και κυκλοφόρησε σε άφογη εμφάνιση ο Νικήτας Ί. Κουμέντος, με τίτλο «Τό βίωμα ως μορφή άγωγής». Για τό συγγραφέα και τη συμβολή του στο λαϊκό πολιτισμό τής ιδιαίτερης πατρίδας του Νισύρου, μιλήσαμε κι άλλοτε.

Έδω, ο Ν. Κ. μάς δίνει ένα προϊόν σημαντικού έρευνητικού μόχθου αλλά και συγγραφικής δεξιότητας. Με όλη την έπιστημονική πολυμάθεια που τον διακρίνει, ο δημιουργός χωρίζει τό περιεχόμενο σε τέσσερα μέρη : α) συνοπτική θεωρία και ιστορία του βιώματος β) βίωμα και παιδαγωγική σχεδιολογία, γ) σημειώσεις από τό προσωπικό μου ήμερολόγιο και δ) έρευνα παιδικών βιωμάτων.

Τό βίωμα παραμένει από τη ζωή στην ψυχή του καθένα μας χωρίς να τό θέλουμε και κατευθύνει τά συναισθήματα και τις ιδέες μας. Μπορεί δηλ. να πάρει και τη θέση άγωγής. Τουτό τό πλατύ θέμα κατευθύνει με μεθοδικότητα τις σελίδες του ο μελετητής, για τό όποιο δίνει έπεξηγήσεις και συμπεράσματα. Άκόμη κάνει εύστοχες παρατηρήσεις και προτάσεις για την είσαγωγή του βιώματος ως μορφή άγωγής στα σχολεία. Πραγματεία

βγαλμένη μέσα από τὸ πρίσμα τῆς ἐμπειρίας τοῦ Ἐπιθεωρητῆ Δ.Ε. καὶ τῆς ὑπεύθυνης βιβλιογραφίας με διερεύνηση τῆς γλωσσικῆς ἔννοιας καὶ τῶν ιδιοτήτων τῆς καὶ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν σχολικῶν βιβλίων. Μιὰ ἀποσταγματική ἐργασία —μποροῦμε νὰ ποῦμε— ποῦ γι' αὐτὴν ὁ Χρῆστος Β. Χειμῶνας ἔγραψε :

«... ὁ Ν.Κ. με βάση τὴν πολὺχρονη ἐμπειρία του καὶ τὰ πλατεῖα διαβάσματά του, προτείνει τρόπους καὶ μεθόδους, με τὶς ὁποῖες μπορεῖ νὰ μετατραπῆ ἀπὸ σχολικὸ «πρόγραμμα σὲ βιώματα», ἔτσι ὥστε οἱ μαθητὲς νὰ ἀφελοῦνται τὰ μέγιστα ἀπὸ τὴ σχολικὴ ζωή...».

Τέλος στὸ βιβλίο παραθέτονται πίνακες με συγκεκριμένα βιώματα, καθὼς καὶ σχηματικὲς παραστάσεις, ποῦ τονίζουν πιότερο τὴ μεθοδικότητα τοῦ ἔργου. Ἐνὸς ἔργου ποῦ μπορεῖ νὰ σταθεῖ σὰν μοναδικὸς σύμβουλος γιὰ κάθε ἐκπαιδευτικὸ καὶ ἐπιστήμονα, μὰ καὶ γιὰ κάθε καλλιεργημένο γονιό.

“ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ,,

● ΚΡΙΣΕΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

● ΣΥΛΛΟΓΙΚΑ

ΚΡΙΣΕΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, μετὰ ἀπόφαση τῆς Ὀλομέλειάς της, τίμησε μὲ Εἰπαινο τὸ συγγραφεὰ Μιχάλη Ἐμμ. Ἀρφαρᾶ γιὰ τὸ ἔργο του «Τὸ δίπαιτο λαϊκὸ Νισυριακὸ σπιτι». Ὡς γνωστὸ, τὸ ἔργο τοῦ δωδεκανήσιου μελετητῆ ἐκδόθηκε ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν καὶ ἀποτελεῖ σπουδαία ἔρευνα πᾶνω στὰ θέματα τῆς λαϊκῆς μας ἀρχιτεκτονικῆς. Τὴν τιμητικὴ διάκριση ὑπογράφει ὁ πρόεδρος τοῦ Ἀνωτάτου Πνευματικοῦ μας Ἰδρύματος κ. Γ. Μυλωνᾶς καὶ ὁ γεν. Γραμματέας κ. Ἰωάν. Θεοδωρακόπουλος.

«Νισυριακά», τόμος VI, 1976

Ὁ ἕκτος τόμος, ὅπως καὶ οἱ προηγούμενες ἐκδόσεις μας, εἶχε καλὴ ἀπήχηση καὶ σχολιάστηκε ἐπαινετικὰ ἀπὸ τὸν ἡμερήσιο καὶ περιοδικὸ Τύπο, ἀπὸ Ὁρησκευτικὰ καὶ Πνευματικὰ Ἰδρύματα, ἀπὸ Καθηγητές, Ἑταιρεῖες καὶ Συλλόγους Λαογραφικοῦ καὶ Ἱστορικοῦ καὶ γενικὰ ἀπὸ ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων. Ὁ χῶρος δὲ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ δημοσιεύσουμε ὀλόκληρα τὰ κείμενα. Θὰ περιοριστοῦμε νὰ ἀναφέρουμε ἀπλῶς τὰ ὀνόματα, ἀναγράφοντας ἐλάχιστα σημεῖα ἀπὸ τὰ σχόλια.

Ἡ «Ἀκρόπολις», στὸ φύλλο τῆς 11 Νοεμβρίου 1979, γράφει: «Ὁ τόμος προσφέρει ἄφθονα καὶ πολύτιμα στοιχεῖα γιὰ τὴν πορεία τοῦ νησιοῦ μέσα στὸ χρόνο. Ἡ ἱστορία δένεται μὲ τὴ λαογραφία, τὴν τέχνη, τὴ δράση. Θὰ μιλήσουμε ἰδιαίτερα γι' αὐτὸν τὸν τόμο». Καὶ ἐπανερχεται στὸ φύλλο 20 Νοεμβρίου 1979: «Δηλώνεται στὸν Πρόλογο: Μὲ τὴν ἐκδοση τοῦ ἕκτου τόμου τῶν «Νισυριακῶν» μπορούμε νὰ ποῦμε πῶς ἡ προσπάθειά μας ξεπέρασε τὰ Νισυριακὰ ὄρια καὶ μπῆκε στὸν ἐθνικὸ χῶρο. Σωστὴ ἢ δῆλωση: πρῶτα τὸ ἐπὶ μέρος καὶ μετὰ τὸ πέρασμα στὸ ὅλο. Τελικά, μετὰ τὴ μελέτη ἔχουμε τὸ πανοραμικὸ τοῦ ἐθνικοῦ χῶρου. Κι ἐδῶ ὅ,τι ἔρχεται στὸ φῶς μᾶς βοηθεῖ νὰ μποῦμε στὸν πυρήνα τῆς Νισύρου». Ἀναφέρει τίς μελέτες ποῦ περιέχει ὁ τόμος καὶ συνεχίζει: «Συμπερασματικά: ὅ,τι κλείνουν ὅλα τὰ βιβλία κινεῖται μέσα στὸν ἐθνικὸ χῶρο. Αὐτὸς κατὰ σύμπτωση εἶναι νησιώτικος: Εὐβοία, Κάρπαθος, Ζάκυνθος, Νίσυρος. Τὰ ὅσα ἀπὸ αὐτὸν τὸν χῶρο ἔρχονται στὸ

φῶς ἀποτελοῦν ἀποδείξεις ἐνιαίας φορᾶς τοῦ καθόλου ἔθνικοῦ μας χώρου. Οἱ μελετητές, σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις, προσφέρουν τομογραφία τοῦ ἐπὶ μέρους. Ἔτσι ὅ,τι συνιστᾶ τὸ ἔθνος (ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ ὁμόθησκου, τοῦ ὁμότροπου, τῆς φορᾶς τῶν μύθων, θρύλων, παραδόσεων, δοξασιῶν) προβάλλεται μὲ τρόπο ἀτόφιο καὶ προσφέρει ἀποδείξεις τοῦ ὁμότροπου περπατήματός του. Ἔχουμε, ἐπομένως, σὲ κάθε περίπτωση ἓνα εὐλαβικὸ προσκύνημα στὸ χθές, καὶ ἓνα στοργικὸ ἀπὸ αὐτὸ ἀνέβασμα στὸ τώρα, κάτι ποῦ ἀποδεικνύει τὴν μέσα στὸ χρόνο ἱστορικὴ συνοχὴ τοῦ χώρου ποῦ λέγεται Ἑλλάδα».

Ἡ «Ἐλευθεροτυπία» στὸ φύλλο τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1979 γράφει: «Σημαντικὲς ἐργασίες περιλαμβάνει ὁ 6ος τόμος τῶν «Νισυριακῶν», ποῦ ἐκδίδει ἡ Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν, ἐργασίες ποῦ συμβάλλουν οὐσιαστικὰ ὄχι μόνον στὴν τοπικὴ ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ ἔρευνα, ἀλλὰ καὶ στὴν εὐρύτερη διερεύνηση τοῦ ἑλληνικοῦ βίου». Ἀναφέρει τὶς ἐργασίες ποῦ περιλαμβάνει ὁ τόμος καὶ καταλήγει: «Παρόμοιες ἐργασίες εἶναι ἰδιαίτερα χρήσιμες, γιατί ἡ κατὰ τόπους ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ ἔρευνα μᾶς ἐπιτρέπει νὰ γνωρίσουμε τὴν τοπικὴ ἰδιομορφία. Οἱ ἐργασίες αὐτὲς συμβάλλουν καὶ στὴ γενικότερη θεώρηση τῆς ἱστορικῆς πορείας τοῦ Γένους ἀλλὰ καὶ στὴν ἀξιολόγηση τοῦ λαογραφικοῦ θησαυροῦ. Οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς ἐργασίες ποῦ δημοσιεύονται στὸν τόμο περιλαμβάνουν καὶ ἀνάλογο φωτογραφικὸ ὕλικό».

Στὴ «Νέα Ἑστία», τόμος 106ος—τεῦχος 1252, 1 Σεπτεμβρίου 1979, ὁ κ. Ἰω. Α. Θωμόπουλος, ἐκπαιδευτικὸς καὶ πρῶν διευθυντὴς τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης, γράφει: «Εἶχα χαιρετίσει καὶ σχολιάσει στὴ «Νέα Ἑστία» τὴν ἔκδοση τοῦ 4ου καὶ 5ου τόμου τῶν «Νισυριακῶν». Μὲ πολλὴ χαρὰ βλέπω τώρα καὶ τὸν 6ο τόμο μὲ τὶς σχεδὸν 300 σελίδες του καὶ μὲ τὰ πολλὰ ἐνδιαφέροντά του. Δὲν βλάπτει νὰ τονίσω πάλι τὴν ἔθνικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ σπουδαιότητα τῶν «πατριδογραφικῶν» τοπικῶν ἐπετηρίδων, στὶς ὁποῖες εἰδικοὶ ἐρευνητὲς δημοσιεύουν συχνὰ ἄγνωστα στοὺς πολλοὺς στοιχεῖα τοῦ ἱστορικοῦ μας βίου. Οἱ τοπικὲς αὐτὲς ἐπετηρίδες ἀξιοποιοῦν μέσα στὴν ψυχὴ μας τοὺς χιλιάκριβους τόπους τῆς Πατρίδας μας μὲ τὶς χαρὲς τους καὶ τὶς πίκρες τους καὶ τὴν πάντα στητὴ καὶ δημιουργικὴ ψυχὴ τους». Παραθέτει τὶς μελέτες τοῦ τόμου καὶ καταλήγει: «Ἀνεξάντλητο «λαύριο» τὸ ἱστορικὸ ὕλικό μὰ καὶ ἡ σημερινὴ ζωὴ τῆς Νισύρου. Εὐχομαὶ ὀλόψυχα στὸν ἄξιο Πρόεδρο τῶν Νισυριῶν νὰ πολυχρονίσει καὶ μὲ τὸ λαμπρό του ἐπιτελεῖο νὰ ἐξασφαλίζει στὰ «Νισυριακὰ» τὸ ζῆν καὶ τὸ εὖ ζῆν».

Ἡ «Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος» στὸ φύλλο 4 Ὀκτωβρίου 1979 ἀναφέρει ἀπλῶς τὴν κυκλοφορία τοῦ τόμου, ἐπανέρχεται ὅμως στὶς 10 Ἀπριλίου 1980, ὅπου ὁ κ. Ν. Στερεόπουλος γράφει: «Μὲ ἀξιοσημείωτη θέση ἀνάμεσα στὶς ἑταιρεῖες τοῦ εἴδους τῆς, ἡ Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν συνεχίζει, δεκαεφτὰ χρόνια τώρα, νὰ παρουσιάζει ἓνα ἔργο ποῦ πραγματικὰ ξεπέρασε τὰ Νισυριακὰ ὄρια καὶ μπῆκε στὸν ἔθνικὸ χῶρο. Μιὰ ἐπιτυχία ποῦ εἶναι ἀποτέλεσμα

ἐργασίας (καὶ ἠρωϊσμοῦ...) τόσο τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας, ὅσο καὶ τῶν ἄλλων συνεργατῶν. Μιὰ ἐργασία τὴν ὁποία πρέπει νὰ μιμηθοῦν πολλές περιοχές τῆς χώρας μας, ὥστε νὰ ὑπάρχει καταγραμμένη ἢ λαϊκὴ μας ἱστορία καὶ παράδοση».

«Κερκυραϊκὰ Νέα», φύλλο 30 Σεπτεμβρίου 1979: «Ὁ ἕκτος τόμος τῶν «Νισυριακῶν» ἀποτελεῖ μιὰ ἀκόμη πολύτιμη προσφορά στὴν ἔρευνα καὶ τὴ μελέτη τῆς ἱστορίας, τῆς λαογραφίας καὶ τῆς τέχνης τῆς Νισύρου, τοῦ γραφικοῦ αὐτοῦ νησιοῦ τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος. Κι ἀκόμη μιὰ ἀπόδειξη τοῦ τί μπορεῖ νὰ προσφέρει στὴ συντήρηση τῆς παράδοσης καὶ στὴ μελέτη της ἡ πίστη καὶ ἡ φλόγα μερικῶν ἀνθρώπων». Στὴ συνέχεια ἀναφέρονται οἱ μελέτες ποὺ περιέχει ὁ τόμος.

Ἡ «Ροδιακὴ» Ρόδου στὸ φύλλο 11 Αὐγούστου 1979 γνωρίζει τὴ λήψη τοῦ βου τόμου τῶν «Νισυριακῶν» καὶ ἀναγράφει τὶς περιεχόμενες μελέτες.

Στὴν ἴδια ἑφημερίδα (21/8/1979) ὁ κ. Ἀπόστολος Ταταρούνης γράφει: «Ἡ Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν μὲ τὸν ἕκτο τόμο τῶν «Νισυριακῶν» ποὺ ἐξέδωσε, καλαισθητὸ καὶ ἰσαξίω ὅπως καὶ οἱ προηγούμενοι, μᾶς ἔφερε πιὸ κοντὰ στὴ σύγχρονη Νίσυρο. Καὶ αὐτὸς ὁ τόμος εἶναι καρπὸς μιᾶς ἐπιμοχθῆς καὶ συστηματικῆς προσπάθειας ἐκλεκτῶν Νισυριῶν συνεργατῶν, γιὰ νὰ ἐκδηλώσουν τὴν ἀγάπη τους στὴν ἰδιαιτέρα τους πατρίδα καὶ νὰ διαφυλάξουν τὴν ἐθνικὴ μας κληρονομιά, ποὺ ἀψεγάδιαστη κυλάει στὰ ὑπέροχα ἤθη καὶ ἔθιμά μας». Προβάλλει τὶς διάφορες μελέτες ποὺ περιέχει ὁ τόμος καὶ ἀταλλάγει: «Ἡ Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν, μὲ τὸ σπουδαῖο αὐτὸ ἐθνικὸ ἔργο της, ὁμολογουμένως γίνεται θεματοφύλακας τῶν θησαυρῶν τῆς Ἑλλάδας, διασφαλίζει τὸν πλοῦτο τῆς λαογραφίας μας, ἐπαυξάνει τὴν ἐθνικὴ περιουσία, γιὰτι ἐκεῖ ἐντάσσεται τὸ ὅλο ἔργο της, τὸ ὁποῖο φωτίζει καὶ καθοδηγεῖ τὶς μέλλουσες γενεὲς στὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς, ποὺ ἐξυψώνει καὶ ἐξευγενίζει τὸν ἄνθρωπο».

Στὴ «Ροδιακὴ» ἐπίσης (31 Ἰουλίου 1979) ἡ φιλόλογος κ. Ἀνζέλ Μεργιανοῦ, ποὺ πολλὰ χρόνια τώρα ἀσχολεῖται μὲ τοὺς ἐλληνοφώνους τῆς Κάτω Ἰταλίας, μὲ τὴν κυκλοφορία τοῦ ἕκτου τόμου βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκδηλώσει τὴ χαρὰ της καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ Δ.Σ. ποὺ τῆς πρόσφερε τὶς ἐκδόσεις τῆς Ἑταιρείας: «Ἦταν ἡ πρώτη μου ἐπαφὴ μὲ τὴν ἀγνωστὴ γῆ τῆς Δωδεκανήσου καὶ νοιώθω εὐγνωμοσύνη στὸν ἀγαπητὸ πρόεδρο κ. Σακελλαρίδη, γιὰτι μοῦ ἀνοιξε τὴν πόρτα γιὰ νὰ μπῶ καὶ νὰ γνωρίσω τὸν παράδοξο αὐτὸ ἀκριτικὸ πύργο τῆς Δωδεκανήσου, ποὺ ἔμενε πάντα καὶ ἴσως μένει ἀκόμα γιὰ τὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα ἀγνωστος, μὲ τοὺς δώδεκα προμαχῶνες του». Σχολιᾶζει ἐπαινετικὰ τὶς μελέτες ποὺ περιλαμβάνει ὁ τόμος, καὶ τὸ ἄρθρο τελειώνει: «Εὐχαριστῶ τὸν κ. Σακελλαρίδη, ποὺ μὲ τὸν ἕκτο τόμο ποὺ μοῦ χάρισε, μοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ χαρῶ τὴ Νισυριώτικη κομψότητα στὴν ἔκφραση καὶ τὴν τελειότητα καὶ ἀφιλοκέρδεια τῆς ἔρευνας τῆς ἐλεύθερης, ποὺ θὰ μεταλαμ-

παδίσει στὰ νιάτα μὲ τὰ φῶτα τῆς παράδοσης τῆ λαογραφικῆ καὶ ἱστορικῆ δομῆ τοῦ τόπου μας, μὲ μόνο σκοπὸ καὶ κίνητρο νὰ κρατήσουν ἀπὸ τῆ φθορὰ ὄρθιο καὶ δυνατὸ τὸ κάστρο αὐτὸ τῆς καθημερινῆς ζωῆς κάθε νησιοῦ, ποῦ ξεχωρίζει γενικὰ τὸ λαὸ μας ἀπὸ τοὺς ἄλλους».

Ἡ «Φωνὴ τῆς Σύμης» (31 Ὀκτωβρίου 1979): «Λάβαμε τὸν 6ο τόμο 1978 τῶν «Νισυριακῶν», ποῦ ἐκδίδεται ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετητῶν, ποῦ προεδρεύεται ἀπὸ τὸν κ. Νικήταν Σακελλαρίδη. Πρόκειται γιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἐργασία ποῦ προσθέτει μιὰ ἀκόμη ἐπιτυχία στὸ ἐνεργητικὸ τῆς Ἑταιρείας καὶ τὴν κάμνει ἄξια τῶν πιδ θερμῶν συγχαρητηρίων».

Μὲ τὰ «Νισυριακά», τόμος 6ος καὶ τὰ ἀνάτυπά του, ἀσχολήθηκαν: Τὸ περιοδικὸ «Κάμειρος» (τεῦχος 22, Δεκέμβρης 1979, ἐκδότης καὶ διευθυντῆς Μιχάλης Ἀρφαρᾶς), τὸ «Σκιαθός» (τεῦχος 12, Γενάρης-Μάρτης 1979 καὶ τεῦχος 15, Ὀκτώβρης-Δεκέμβρης 1979, ἐκδότης καὶ διευθυντῆς Χρῆστος Χειμώνας), τὸ «Ἀπανεμιὰ» (τεῦχος 16, Φεβρουάριος 1980, ἐκδότης διευθυντῆς Γιάννης Σαλβαρλῆς), τὸ «Φιλολογικὴ Ἐπιθεώρηση» (τεῦχος 44-45, Ἰανουάριος-Ἀπρίλιος 1980, ἔκδοση: Πανελλήνιος Σύνδεσμος Γραμματῶν-Τεχνῶν), τὸ «Αἰγαῖο» (τεῦχος 1, Ἰανουάριος-Μάρτιος 1980, ἔκδοση τῆς Ἑταιρείας Μελετῶν Αἰγαίου). Σχεδὸν ὅλες οἱ ἡμερήσιες ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν ἀνῆγγειλαν τὴν κυκλοφορία.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ σχόλια ποῦ δημοσιεύτηκαν στὸν Τύπο, πήραμε καὶ ἀρκετὰ ἐπαινετικὰ γράμματα.

Πνευματικὰ καὶ Ὁρησκευτικὰ Ἰδρύματα: Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, Ἱερὰ Μητρόπολη Ρόδου, Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Ἰωάννου Θεολόγου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Πάτμου, Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἀρχιεπισκοπὴ Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς, Πανελλήνιο Ἱερὸ Ἰδρυμα Εὐαγγελιστρίας Τήνου.

Καθηγητές: Περικλῆς Θεοχάρης, πρύτανης τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου Ἀκαδημαϊκός, Γεώργιος Μιχαηλίδης-Νουάρος, δόμτιμος καθηγητῆς Ἀκαδημαϊκός, Γεώργιος Ζώρας, Γιώργος Σαββίδης, Ἰωάννης Ἀργυράκος, Ν. Ἐγγονόπουλος, Ἀπόστολος Βακαλόπουλος, Χαράλαμπος Μπούρας, Γ.Μ. Σηφάκης, Ζαχαρίας Τσιρπανλῆς καὶ οἱ δόμτιμοι καθηγητῆς Νικόλαος Καβαζαράκης καὶ Ἐμμ. Πρωτοψάλτης.

Λογοτέχνες: Γιάννης Μαγκλῆς, Φοῖβος Δέλφης, Χρῆστος Κατσιγιάννης, Μίμης Γαληνός, καὶ ἡ Δωδεκανησίαια λογία καὶ γεν. γραμματέας τῆς Ἐνώσεως Δωδεκανησίων Διανοουμένων Γυναικῶν Εὐρη Βαρίκα-Μοσχόβη.

Ἑταιρεῖες καὶ Σύλλογοι: Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Ἱστορικὴ καὶ Ἐθνολογικὴ Ἑταιρεία τῆς Ἑλλάδος, Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία, Ἑταιρεία Εὐβοϊκῶν Σπουδῶν, Μουσεῖο Σολωμοῦ καὶ Ἐπιφανῶν Ζακυνθίων, Σύλλογος Κωνσταντινουπολιτῶν, Σύνδεσμος Ἑλληνίδων Ἐπιστημόνων. Πε-

λοπονησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα «Β. Παπαντωνίου», Λύκειο τῶν Ἑλληνίδων Ρόδου «Ἐργάνη Ἀθηνᾶ».

Βιβλιοθήκες: Ἡ Πατριαρχική Θεολογική Βιβλιοθήκη Χάλκης Κωνσταντινουπόλεως, Ἐθνική Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλάδας, Γεννάδιος Βιβλιοθήκη, Βιβλιοθήκη Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, Δημοτική Βιβλιοθήκη Δήμου Ἀθηναίων, Δημοτική Βιβλιοθήκη Δήμου Πειραιῶς, Δημοσία Βιβλιοθήκη Ρόδου, Δημοσία Βιβλιοθήκη Ζακύνθου, Κοργιαλένειος Βιβλιοθήκη Ἀργοστολίου.

Μᾶς ἔγραψαν, ἐπίσης, ὁ Προηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πάτμου Ἀρχιμανδρίτης Ἱερεμίας Βάστας, ὁ Ἀρχηγός τῆς Ἐνώσεως Δημοκρατικοῦ Κέντρου Ἰω. Ζίγδης, ὁ Ὑπουργός Οἰκονομικῶν Ἀθ. Κανελλόπουλος, ὁ Γεν. Γραμματέας τοῦ Ὑπουργείου Ἐμπορίου Βασ. Τσιούνης, ὁ Διευθυντής τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς Ἐμμ. Κάσδαγλης, ὁ Γενικός Διευθυντής τῆς Σχολῆς Τουριστικῶν Ἐπαγγελμάτων Νικόλαος Σακελλαρίδης, ὁ δημοσιογράφος Τάσος Θεοδοσόπουλος, ὁ πρόεδρος τοῦ Ὀδοντιατρικοῦ Συλλόγου Ρόδου Δημ. Παπαϊγνατίου, ὁ Εὐάγγελος Παπανοῦτσος, Ἀκαδημαϊκός, καί ὁ Ἰ. Μ. Παναγιωτόπουλος, καθὼς καί οἱ ἐπίτιμοι γυμνασιάρχες τοῦ Βενετοκλείου Γυμνασίου Ρόδου Χριστόδουλος Παπαχριστοδούλου καί Ἐμμ. Παπαμανώλης.

Ἀπὸ τὸν ὁμότιμο καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (ἔδρα λαογραφίας) καί πρόεδρο τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας πήραμε τὸ παρακάτω γράμμα:

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ

8-4-80

Καθηγητὴς Πανεπιστημίου
Ἀρτέμιδος 108, Π. Φάληρον

Ἀξιότιμε κ. Σακελλαρίδη

Διάβασα τώρα στὶς Γιορτές, τὸν τόμο 6 (1978) τῶν «Νισυριακῶν», ποῦ μοῦ στείλατε.

Πάλι θὰ σᾶς συγχαρῶ, καί σᾶς καί τοὺς συνεργάτες, γιὰ τὴν ὁμαδικὴ Νισυριακὴ φροντίδα, ἀγάπη καί ἐπιτυχία ποῦ ἔχετε.

Ἡ ποικιλία ὕλης καί χρονικῶν κινεῖται στὸν ἴδιο ἄξονα τῆς ἀγάπης, φροντίδας καί προβολῆς τῆς ἱστορίας, ζωῆς καί ἐνότητας τῶν Νισυρίων. Ἡ μελέτη σας (ποῦ μοῦ στείλατε καί σὲ ἀνάτυπο) γιὰ τὴν «Παναγία Σπηλιανή» δείχνει καί συμβολικὰ αὐτὴ τὴν ὑπάρχουσα (ἢ ἐπιδικώμενη) ἐνότητα τῶν ἀπανταχοῦ Νισυρίων. Μαζεύονται, ὅπως τὸ λέτε, σὰν τοὺς ἀποστόλους ἐκ περάτων. Κάνετε τὴν περιγραφή σας γλαφυρὰ καί ἤρεμα, χωρὶς τὰ στοιχεῖα ἀπογραφῶν κ.λ.π. νὰ ταράσσουν τὴν ἀφήγηση.

Ἐνδιαφέροντα τὰ ἀρχιτεκτονικὰ οἰκο-κοινωνικὰ τοῦ κ. Ἀρφαρᾶ (μὲ προσεγμένη ὀρολογία), ἡ μελέτη τοῦ κ. Λογοθέτη γιὰ τὸν περιοδικὸ Τύπο τῆς Νισύρου, δοσμένη μὲ ἱστορικότητα, τὰ ἐνδυματολογικὰ τῆς κ. Παπαμανώλης, τὰ παιγνίδια τῆς δ. Πετρούτσου, τὰ ἔγγραφα (πολύτιμες μαρτυρίες)

τοῦ κ. Κουτελάκη, τὰ ἱστορικο-πολιτιστικά τοῦ Herbst, οἱ μονογραφίες τῶν Γαβριήλ καὶ Γεωργίου Μ. Σακελλαρίδη (μὲ ἐνδιαφέρον τὰ Λαζαρικά), τὸ Α' πολιτιστικὸ Συμπόσιο (συγχαρητήρια), ποὺ προβάλλει θέματα καὶ δραστηριότητες, ἡ Α' 15ετία τῶν δραστηριοτήτων σας καὶ οἱ Βιβλιοκρισίες...

Καλοτυπωμένα ὅλα καὶ καλογραμμένα.

Σᾶς εὐχομαι ὑγεία οἰκογενειακὴ καὶ ἱκανοποιήσεις δραστηριοτήτων τὸ 1980 καὶ πάντα.

Μὲ πνευματικὸ χαιρετισμὸ

Δημ. Λουκάτος

ΔΕΚΑΤΗ ΠΕΜΠΤΗ
ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΙΣΥΡΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Π Ρ Α Κ Τ Ι Κ Ο Ν

Ἐν Ἀθήναις σήμερον τὴν 7 Μαΐου 1980, ἡμέραν Τετάρτην καὶ ὥραν 7μ.μ. συνήλθον τὰ μέλη τῆς Ἐταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν εἰς γεν. συνέλευσιν μὲ θέματα ἡμερησίας διατάξεως:

1. Ἀνακοινώσεις Δ.Σ.
2. Συζήτησις ἐπὶ τῶν ἀνακοινώσεων.

Τὴν ἔδραν τοῦ προέδρου καὶ τοῦ γεν. γραμματέως καταλαμβάνουν προσωρινῶς ὁ πρόεδρος καὶ ὁ γεν. γραμματεὺς τοῦ Δ.Σ. Νικήτας Σακελλαρίδης καὶ Γεώργιος Δ. Λαμπάδης, τὴν ὁποίαν καὶ διατηροῦν κατόπιν ἀποφάσεως τῆς γεν. συνελεύσεως. Μετὰ τὴν διαπίστωσιν ἀπαρτίας ἀναγινώσκονται καὶ ἐπικυρώνονται τὰ πρακτικά τῆς προηγουμένης γεν. συνελεύσεως.

Πρὸ τῆς ἡμερησίας διατάξεως ὁ πρόεδρος χαιρετίζει τὴν παρουσίαν τῶν δύο νέων μελῶν, Μανόλη Γεωργιάδη καὶ Ἰωάννη Κακιοπούλου, οἱ ὅποιοι μὲ τοὺς γάμους τῶν ἀποτελοῦν μέλη τῆς Νισυριακῆς Παροικίας καὶ ὡς δεῖγμα τῆς ἀγάπης τῶν πρὸς τὴν Νίσυρον ἐζήτησαν καὶ ἐνεγράφησαν μέλη τῆς Ἐταιρείας. Ἐπίσης ἐκφράζει τὴν χαρὰν του, διότι παρευρίσκει εἰς τὴν γεν. συνέλευσιν ὁ συμπολίτης μας Γαβριήλ Μ. Σακελλαρίδης. Ἐξάγει τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τὰ Νισυριακὰ ζητήματα τόσον εἰς Νίσυρον ὅσον καὶ εἰς Νέαν Ὑόρκην, ὅπου τελευταίως παρέμενε, καὶ προσθέτει ὅτι μὲ τὴν ἐδῶ μόνιμον ἐγκατάστασιν του θὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν τῆς Ἐταιρείας, τῆς ὁποίας ἐζήτησε νὰ γίνῃ μέλος. Ἡ γεν. συνέλευσις ἐγκρίνει τὴν ἐγγραφὴν του ὡς μέλους τῆς Ἐταιρείας, διεβίβασε δὲ τὴν αἴτησίν του εἰς τὸ Δ.Σ. διὰ τὴν τυπικὴν τακτοποίησιν.

Ἐπὶ τῆς ἡμερησίας διατάξεως ὁ πρόεδρος γνωρίζει ὅτι τὸ θέμα τῆς ἀπροθυμίας ὀρισμένων μελῶν ὅπως προσέρχονται εἰς τὰς γεν. συνελεύσεις ἐρ-

ρυθμισθη δια τῆς ἐπιστολῆς δια τῆς ὁποίας ἐκαλοῦντο τὰ μέλη αὐτὰ ὅπως συμμορφωθοῦν πρὸς τὰς καταστατικὰς διατάξεις καὶ ὅτι ἐὰν ἐξακολουθοῦν νὰ ἀδιαφοροῦν, τὸ Δ.Σ. δὲν θὰ προβῆ εἰς τὴν διαγραφὴν των, ἀλλὰ θὰ παύσῃ νὰ τὰ θεωρῇ τακτικὰ μέλη μέχρις ὅτου ἀπὸ ἰδικὴν των πρωτοβουλίαν θὰ ἐκδηλωθῇ ἐπιθυμία τῆς τακτοποιήσεώς των. Ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸ 1979, ὅπως καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, τὸ Δ.Σ. συνεμορφώθη πρὸς τὸ καταστατικὸν καὶ ἐπραγματοποίησε τὰς τακτικὰς συνεδριάσεις τοῦ Δ.Σ. καὶ τῶν γεν. συνελεύσεων, ἀνταπεκρίθη δὲ πλήρως εἰς τὰς σχέσεις του μετὰ τῶν ἄλλων ὀργανώσεων.

Ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ τομέως ἀναφέρει ὅτι εἰσεπράχθησαν κατὰ τὴν λήξαν διετίαν δραχμαὶ 430.903 (1978 δρχ. 112.994 καὶ 1979 δρχ. 317.909). Ἐκ τούτων δραχμαὶ 325.000 (1978 δρχ. 70.000 καὶ 1979 δρχ. 255.000) προέρχονται ἀπὸ ἐκτάκτους οἰκονομικὰς ἐνισχύσεις διαφόρων φιλοπροόδων ὀργανισμῶν, ὅπως τὸ Ὑπουργεῖον Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν, τὸ Μορφωτικὸν Ἰδρυμα καὶ ἡ Ὑποδιεθύνσις Δημοσίων Σχέσεων τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, τὸ Ὑπουργεῖον Ἐμπορίου καὶ τὸ Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν. Αἱ οἰκονομικαὶ αὐταὶ ἐνισχύσεις ὀφείλονται εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Δ.Σ., ἀλλὰ μεγάλως συνέβαλον καὶ φίλοι τῶν Νισυρίων, οἱ ὅποιοι κατέχουν ἐξεχούσας θέσεις εἰς τοὺς ἀνωτέρω ὀργανισμούς. Αἱ ὑπόλοιποι εἰσπράξεις προέρχονται ἀπὸ διάφορες μικροενισχύσεις, τόκους, προῖον πωλήσεων τόμων καὶ συνδρομῶν. Αἱ εἰσπράξεις τῆς διετίας δρχ. 430.903, προστιθέμεναι εἰς τὸ ὑπόλοιπον τῆς 31/12/1977 δραχμὰς 308.585,40, ἀνέρχονται εἰς τὸ ποσὸν τῶν δραχμῶν 739.488,40. Ἐξ αὐτῶν ἐδαπανήθησαν δραχμαὶ 264,582,40 διὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ 8ου τόμου ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ 1978 καὶ λοιπὰ γενικὰ ἔξοδα, ὥστε νὰ παραμείνῃ ὑπόλοιπον δραχμῶν 474.906. Εἰς τοῦτο πρέπει νὰ προστεθῇ ποσὸν δραχμῶν 39.726, ἀξία προαγορασθέντος χάρτου ἐπὶ παρακαταθήκη. Οὕτω τὸ συνολικὸν πιστωτικὸν ποσὸν κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1979 ἀνῆλθεν εἰς δραχμὰς 514.632. Τὸ ποσὸν τοῦτο μᾶς ἐπιτρέπει νὰ προγραμματίσωμεν ἐντὸς τοῦ ἔτους τὴν κυκλοφορίαν τοῦ 7ου τόμου ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ, ἀφιερωμένον εἰς τὴν ἀνατύπωσιν τοῦ ἔργου τοῦ συμπολίτου μας Δημ. Μπαλαλᾶ, ΤΑ ΧΩΡΙΑΝΑ ΜΟΥ, τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὁποίου ἐπιμελεῖται ὁ κ. Κων. Σακελλαρίδης, καθὼς καὶ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ 8ου τόμου κατὰ τὸ 1981, ὅποτε ἡ Ἐταιρεία μας συμπληρώνει τὴν πρώτην εἰκοσαετίαν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της.

Καὶ ὁ πρόεδρος κατέληξε: «Τὴν ἐρχομένην ἐβδομάδα θὰ συνέλθῃ τὸ Δ. Σ. εἰς τὴν ἑκατοστὴν αὐτοῦ συνεδρίασιν. Ἐπωφελοῦμαι ἀπὸ τὴν εὐκαιρίαν νὰ εὐχαριστήσω τὰ μέλη τῶν γεν. συνελεύσεων καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ Δ.Σ. διὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην μετὰ τὴν ὁποίαν με περιβάλλουν καὶ νὰ δοξάσω τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος με ἀξίωσε νὰ προεδρεύσω καὶ εἰς τὰς ἑκατὸν συνεδριάσεις.

Ἐκατὸν συνεδριάσεις ἀριθμεῖ καὶ ὁ ἀγαπητὸς μας ταμίης Ἀλεξ. Οἰκονομίδης. Παρὰ τὰς ἀπουσίας του, εὐτυχῶς ἐλάχιστες, ἀπὸ τὰς συνεδριάσεις

τοῦ Δ.Σ. λόγω τῆς ὑγείας του, ἀμέριστον ὑπῆρξε τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τὰ ζητήματα τῆς Ἑταιρείας μας».

Μετὰ τὰς ἀνακοινώσεις τοῦ προέδρου ὁ κ. Παῦλος Σακελλαρίδης συνεχάρη τὸ Δ.Σ. διὰ τὸν πλούσιον ἀπολογισμὸν τὸν ὁποῖον παρουσίασε, ἐδήλωσε δὲ ὅτι αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸν του μειωμένον, διότι δὲν κατώρθωσε νὰ ὀλοκληρώσῃ τὴν ἐργασίαν διὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ Χάρτου τῆς Νισύρου. Ἀνέφερε τὰς δυσκολίας καὶ ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα ὅτι μέχρι τῆς προσεχοῦς γεν. συνελεύσεως ὁ χάρτης θὰ εἶναι ἕτοιμος. Τὸν λόγον ἔλαβον πολλὰ ἄλλα μέλη, τὰ ὁποῖα συνεχάρησαν τὸ Δ.Σ. διὰ τὸν ζῆλον μὲ τὸν ὁποῖον παρακολουθεῖ τὰ ἐνδιαφέροντα τῆς Ἑταιρείας καὶ ἡ συνεδρίασις ἔληξε.

Ὁ Πρόεδρος
Νικήτας Ὁδ. Σακελλαρίδης

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Γεώργιος Δ. Λαμπάδης

ΝΙΚΗΤΑΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

Ἐνῶ εἶχε σχεδὸν ὀλοκληρωθεῖ ἡ ἐκτύπωση τοῦ παρόν-
τος τόμου, ἀπέθανε αἰφνίδια τῆ 10 Μαρτίου ἐ.ἔ. ὁ Πρόεδρος
τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν Νικήτας Ὁδ. Σακελ-
λαρίδης.

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

ΝΙΚΗΤΑΣ ΟΔ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

Ἐνῶ τυπώνονταν οἱ τελευταῖες σελίδες αὐτοῦ τοῦ τόμου διαδόθηκε ἡ εἶδηση τοῦ θανάτου τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας μας ΝΙΚΗΤΑ ΟΔ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ.

Τὸ θλιβερὸ ἄγγελμα τάραξε τὶς ἀκοές μας καὶ νιώσαμε γνήσιο σπαραγμὸ ψυχῆς γιὰ τὴν ἀνυποψίαστη ἀπώλεια. Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὰ ἀποθέματα τῆς ὑπομονῆς, τῆς ἐπιμονῆς, τῆς αἰσιοδοξίας, τοῦ θάρρους, τῆς ψυχικῆς καὶ σωματικῆς ἀντοχῆς πέθανε ὄρθιος στὶς 10 Μαρτίου 1981, σὲ ἡλικία 83 χρόνων.

Δὲν ἀρρώστησε, δὲν ἔπασσε στὸ κρεβάτι. Τὸν περίμεναν οἱ συγγενεῖς του νὰ πάει νὰ τοὺς βρεῖ, ἀλλὰ... δὲν ἦρθε. Πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ του φάνηκε ἀσυνεπής. Ἔπαθε «ρῆξιν ἀορτῆς» καὶ διατράνωσε τὴ συνέπεια τῆς ἡλικίας του στὴ συνάντησή του μὲ τὸ θάνατο.

Τὸ βράδου τῆς ἴδιας μέρας συνέρχεται σὲ ἔκτακτη συνεδρίαση τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς Ἑταιρείας καὶ μὲ πόνο ψυχῆς ὄχι μικρὸ συνεδριάζει. Μοναδικὸ θέμα: «Θλιβερὸ ἄγγελμα θανάτου τοῦ ἀειμνήστου Προέδρου Νικήτα Ὁδ. Σακελλαρίδης». Τὴν ἄλλη μέρα 11 Μαρτίου 1981, Τετάρτη, τέσσερις καὶ μισή, γίνεται ἡ κηδεῖα. Ὁλόκληρη σχεδὸν ἡ παροικία τῶν Νισυρίων τῆς Ἀθήνας καὶ τοῦ Πειραιᾶ, πολλοὶ διαπρεπεῖς Δώδεκανήσιοι φίλοι καὶ γνωστοὶ τοῦ μεταστάντος καὶ τῆς οἰκογενείας του βρίσκονται στὸ Α' Νεκροταφεῖο Ἀθηνῶν. Ἡ νεκρώσιμη ἀκολουθία ψάλλεται, μὲ προεξάρχοντα Ἀρχιερέα, ἐπιβλητικὰ, ἐπίσημα, κατανυκτικὰ, ὅπως ταίριαζε στὸ χαρακτῆρα τοῦ νεκροῦ Νικήτα. Ἐκφωνοῦνται τέσσερις ἐπικήδειοι, ποὺ δημοσιεύονται πιὸ κάτω, μὲ τὴ σειρά ποὺ ἀκούστηκαν. Ἀκολουθεῖ ἡ νεκρικὴ πομπή. Τ' ἀδέρφια του, οἱ συγγενεῖς του, οἱ συνεργάτες του, οἱ φίλοι καὶ συμπατριῶτες του κατευο-

δώνουν τὸ νεκρὸ στὴν τελευταία του κατοικία, στὸν οἰκογενειακὸ τάφο τῆς οἰκογένειας Σακελλαρίδη, ποῦ ὁ ἴδιος φρόντισε νὰ γίνει, ὅταν ζοῦσε.

Ὁ Νικήτας Σακελλαρίδης γεννήθηκε στὴ Νίσυρο τὸ 1898. Τελειώνει τὶς ἐγκύκλιες σπουδές του, φοιτᾷ στὸ Πυθαγόρειο Γυμνάσιο Σάμου καὶ πολὺ νωρὶς ἔρχεται στὴν Ἀθήνα. Συνδουλίζει μὲ τὸν πατέρα του Ὀδυσσεά, σὰν πρωτοπαῖδι τῆς μεγάλης οἰκογένειας, τὴν προκοπὴ τῶν ἀδελφῶν του καὶ γίνεται ὁ συμβουλάτορας γνωστῶν φίλων καὶ ξένων, σὰν νᾶχει ἀπὸ τὴ μοῖρα του τὸ χάρισμα νὰ ἐμψυχώνει τοὺς ἀνθρώπους. Στὴν Ἀθήνα ἀνακατεύεται μὲ πνευματικούς ἀνθρώπους, κοινωνικούς λειτουργούς, οἰκονομικούς παράγοντες καὶ ἀσκεῖται στὴν ἀρετὴ, στὸ καθῆκον, στὴν ἠθικὴ πειθαρχία, στὴ θετικὴ στάση ἀπέναντι στὰ προσωπικά του ζητήματα καὶ τὰ προβλήματα τῶν συνανθρώπων του. Τραπεζικὸς ὑπάλληλος στὴν ἀρχή, ἐργάζεται ἀργότερα σὲ διάφορους ὀργανισμούς, ἐπιχειρήσεις καὶ ἐταιρεῖες ὡς στέλεχος διευθυντῆς καὶ πρόεδρος τους καὶ ἀποκτᾷ πείρα διοικητικὴ, φρόνηση καὶ ἡγετικὴ παρησία. Πληθωρικὴ ἦταν ἡ παρουσία του στὰ συλλογικὰ θέματα ποῦ ἀφοροῦσαν στὴ γενέτειρά του Νίσυρο. Ἀπὸ τὸ 1922 παίρνει ἐνεργὸ μέρος στὴ διοίκηση τοῦ «Γνωμαγόρα». Τὸ 1961 πρωτοστατεῖ μὲ ἄλλους ἐκλεκτοὺς συμπατριῶτες στὴν ἴδρυση τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν, ἐκλέγεται πρῶτος πρόεδρος τῆς καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ ὑπηρετεῖ μὲ ἀνταπάρνηση τοὺς σκοποὺς τῆς μέχρι τὴν ὥρα τοῦ θανάτου του.

Μὲ τὴν πυκνὴ καὶ καθαρὴ νισύρικη συνείδησή του ἐπηρέασε τὶς παρέες καὶ τοὺς φίλους του γιὰ κάθε τι ποῦ ἀφοροῦσε στὸ καλὸ τῆς Νισύρου.

Οἱ γνωριμίες του καὶ ἡ κοινωνικότητά του τὸν ἔκαμναν νὰ εἶναι πάντα ἀνανεωμένος, ὑπερήφανος, αἰσιόδοξος, γιομάτος ἀνθρωπιὰ.

Γιὰ τὴν εὐσέβεια καὶ τὴν κοινωνικὴ του δράση, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τοῦ ἀπένειμε τὸν Χρυσοῦν Σταυρὸ τῆς Χιλιετηρίδος τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Νικήτας Κουμέντος

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΝΙΣΥΡΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Ἀθήναι 10 Μαρτίου 1981

Ψ Η Φ Ι Σ Μ Α

Τὸ Δ. Συμβούλιο τῆς «Ε.Ν.Μ.», σὲ ἔκτακτη συνεδρίασή του, σήμερα Τρίτη 10 Μαρτίου 1981, ὑπὸ τὴν Προεδρία τοῦ Ἄντ/δρου κ. Γεωργίου Παρθενιάδη, ἀμέσως μετὰ τὸ θλιβερὸ ἄγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ ἀείμνηστου Προέδρου

ΝΙΚΗΤΑ ΟΔ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ

καὶ ἀφοῦ ἄκουσε τὴν εἰσήγηση καὶ ἀναφορὰ τοῦ Ἄντ/δρου, στὴν προσωπικότητα καὶ δράση τοῦ ἐκλιπόντος.

Ψ Η Φ Ι Ζ Ε Ι

1. Διαδηλώνει τὴν βαθεῖα θλίψη τῶν Μελῶν του, γιὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ ἐπὶ εἰκοσαετία Προέδρου τοῦ Δ.Σ. τῆς ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ, ποῦ στάθηκε ὄχι μόνον ἓνας ἀπὸ τοὺς βασικοὺς ἐμπνευστὲς καὶ ἰδρυτὲς τῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ τῆς καὶ ὁ κύριος συντελεστὴς τοῦ ἐκδοτικοῦ τῆς ἔργου καὶ τῆς καταξίωσής τῆς, στὴν προσπάθεια νὰ διασωθεῖ ἡ Νισύριακη πολιτιστικὴ Κληρονομιά καὶ ὁ ἱστορικο-λαογραφικὸς πλοῦτος τοῦ Νησιοῦ μας.

2. Διαπιστώνει τὸ δυσαναπλήρωτο κενό, ποῦ ἀφήνει ὁ θάνατός του στὴ Διοίκηση τῆς ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ καὶ ἐξαίρει τὴν προσωπικότητά του καὶ τὴν γενικότερη προσφορά του στὰ Νισυριακὰ πράγματα, σὰν ἓνα ἀξιοτέκνο τῆς ΝΙΣΥΡΟΥ, ποῦ τὴν λάτρευε σ' ὄλο τὸν βίον του καὶ τὴν ὑπηρετοῦσε μέχρι καὶ τὸν θάνατό του, μὲ πάθος καὶ αὐταπάρηση.

3. Συμμετέχει στὸ πένθος τῆς οἰκογένειάς του καὶ τῆς ἐκφράζει τὰ εἰλικρινῆ συλλυπητήρια τῶν Μελῶν του.

4. Ἀποφασίζει :

α. Νὰ παρακολουθήσει, σύσσωμο, τὴν κηδεῖα του καὶ νὰ καταθέσει στεφάνι στὸν τάφο του. Καὶ νὰ ἐκφωνήσει ἐπικήδειο ὁ Ἄντ/δρος τῆς ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ.

β. Νὰ διατεθοῦν, στὴ Μνήμη του, δέκα χιλιάδες (10.000) δραχμές, ὑπὲρ τοῦ Μαθητικοῦ Οἰκοτροφείου Γυμνασίου καὶ Λυκείου ΝΙΣΥΡΟΥ «Ο ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ».

γ. Νὰ προταθεῖ, στὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν Μελῶν τῆς ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ, ἡ κατάλληλη μεταθανάτια τιμὴ στὴ Μνήμη του, καὶ

δ. Νὰ δημοσιευθεῖ περίληψη τοῦ ΨΗΦΙΣΜΑΤΟΣ στὸν ΤΥΠΟ.

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Ὁ Προεδρεύων Ἄντ/δρος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΡΘΕΝΙΑΔΗΣ

Ὁ Γεν. Γραμματέας
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΑΜΠΑΔΗΣ

ΤΑ ΜΕΛΗ

Ὁ Ταμίας
ΑΛΕΞ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΔΗΣ

ΝΙΚΗΤΑΣ ΚΟΥΜΕΝΤΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ρ. ΡΟΥΣΕΤΟΣ
ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΙ ΛΟΓΟΙ

1

Ἡ θλίψη μας, ἀγαπητὲ Νικήτα, γιὰ τὸ θάνατό σου εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ βαθειά.

Ἡ «Ἐταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν», τῆς ὁποίας ὑπῆρξες πρόεδρος ἐπὶ 20 ὀλόκληρα χρόνια, καὶ ταυτόχρονα ἀκαταπόνητος ἐργάτης, ἐμψυχωτῆς τοῦ ὠραίου, τοῦ καλοῦ, τὴν θλιβερὴ αὐτὴ στιγμή προσέρχεται νὰ καταθέσει στὴ σορὸ σου τὸν στέφανο τῆς εὐγνωμοσύνης.

Ἡ ζωὴ σου ὀλόκληρη ὑπῆρξε ζωὴ ἐργασίας καὶ δράσης.

Γνώρισες μονάχα τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον. Ὅπως τὴν ἐνοιῶθαν οἱ πρῶτοι χριστιανοί. Τὴν ἄδολη καὶ πλέρια χωρὶς ὑπολογισμούς, χωρὶς ἐπιτήδευση. Τύπος ἀνθρώπινος σπάνιος στὴν ἐποχὴ μας.

Ὁ Νικήτας Σακελλαρίδης γνώρισε καὶ μιὰν ἄλλη ἀγάπη. Τὴν ἀγάπη τῆς Πατρίδας καὶ ἰδιαιτέρα τοῦ νησιοῦ του. Θαυμαστὴ ἢ ψυχικὴ του δύναμη καὶ ζηλευτὴ ἢ ἀγάπη του γιὰ τὴ Νίσυρο! Ἡ ζωὴ του ποτισμένη μὲ παραδόσεις οἰκογενειακῆς, μὲ πίστη ἀπεριόριστη στὸ πνεῦμα τὸ Ἑλληνο-Χριστιανικὸ πού διεφύλαξε ὡς τὸ πολυτιμότερο ἀγαθὸ σ' ὅλη τὴ μακρόχρονη σταδιοδρομία του.

Δούλεψε μὲ ἀφάνταστη ζέση καὶ μὲ ἐξαιρετικὴ ἀνιδιοτέλεια κάθε σκοπὸ, πνευματικὸ καὶ ἀνθρωπιστικὸ.

Γι' αὐτὸ ἡ συμπαθὴς μορφή σου, ἀγαπητὲ Νικήτα, ἔχει χαράξει βαθειὰ στὸ πέρασμά της τὰ ἴχνη της στὶς ψυχῆς ὄλων ἐκείνων πού σὲ γνώρισαν, γιὰτὶ ὑπῆρξες σύμβολο ἀγάπης, ἐργατικότητος, συνέπειας καὶ ἀνθρωπιᾶς.

Αἰωνία σου ἡ μνήμη.
Γεώργιος Ε. Παρθενιάδης
Ἀντιπρόεδρος Ε.Ν.Μ.

Βαρύτατο τὸ πλήγμα πὸν βρίσκει τὴ Νισύρικη παροικία τῶν Ἀθηνῶν μὲ τὸ ξαφνικὸ θάνατό σου καὶ μεγάλη ἡ λύπη πὸν κατέχει τίς καρδιές ὄλων μας.

Ἡ ἰδιαιτέρη σου πατρίδα, πὸν τόσο ἀγάπησες καὶ ὑπηρέτησες, ὀρφάνεψε μὲ τὸ χαμό σου καὶ τὴν ὀρφάνια αὐτὴ θὰ τὴ νοιώθει γιὰ πολλὰ χρόνια, γιὰ τὸ κενὸ πὸν ἀφήνεις εἶναι μεγάλο καὶ δυσαναπλήρωτο.

Ἐπὶ ἤρξες ἓνα γνήσιο τέκνο τῆς Νισύρικης γῆς, βέκτης τοῦ Νισύρικου λόγου, πὸν τὸν ἀνέβασες σὲ πολὺ ψηλὰ ἐπίπεδα καὶ τὸν ἔκανες ζηλευτὸ σὲ κάθε Ἑλληνικὴ γωνιά μὲ τὴν Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν, πὸν ὑπῆρξες τὸ Α καὶ τὸ Ω στὸ ἔργο της.

Ἐδῶσες μὲ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας σου τὸ παράδειγμα σὲ πολλὲς περιφέρειες στὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο, πὸν πλούσιες σὲ πνευματικὴ κληρονομία, νὰ αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη νὰ μιμηθοῦν τὸ ἔργο σου. Δίκαια ἤλθε ἡ Ἀκαδημία νὰ τὸ βραβεύσει, γιὰ νὰ αἰσθανόμαστε ὅλοι γύρω σου ὑπερήφανοι γιὰ τὸ πνευματικὸ ἔργο τῆς ἐταιρείας, πὸν ἀντανανκλᾷ ἄμεσα στὸ πρόσωπό σου.

Ὁ Σύλλογος τῶν Νισυριῶν ὁ «ΓΝΩΜΑΓΟΡΑΣ», μὲ μένα ὡς Πρόεδρό του, σοῦ ἀποτίει τὸν τελευταῖο φόρο τιμῆς, ἀναλογιζόμενος τίς ὑπηρεσίες πὸν σὰν ἀξιωματοῦχος κατὰ καιροὺς προσέφερες ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἰδρυσῆς του ὅταν ὑπέγραψες τὴν πρώτη καταστατικὴ του διάταξη, μέχρι τὴν ἐποχὴ τῆς κατοχῆς πὸν πρωτόστατοῦσες μὲ ὅλα σου τὰ μέσα καὶ τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς σου, στοὺς ἀγῶνες τῶν Δωδεκανησίων γιὰ τὴν Ἐνωσι. Ἀρίστευες καὶ σ' αὐτὸν τὸν τομέα καὶ κάποτε, ὅταν ἔλθει τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὁ «ΓΝΩΜΑΓΟΡΑΣ» ἀπὸ τίς δέλτους τῆς ἱστορίας του, θὰ παρουσιάσει τοὺς ἀγῶνες σου καὶ τοὺς ἀγῶνες τῆς γενιᾶς σου, μιᾶς γενιᾶς πὸν σὲ δυσκόλους καιροὺς δὲν ἔχανε τὴν εὐκαιρία στοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας νὰ ὑψώνει τὴ φωνὴ ἀπογνώσεως ἑνὸς καταδυναστευμένου λαοῦ ἀπὸ τὸ φασισμὸ τοῦ Ντοῦτσε.

Δὲν μπορῶ νὰ ἀπαριθμήσω τίς ἀρετές σου, «ἡ λύπη πεπλήρωκε τὴν καρδίαν μου» καὶ περιορίζομαι νὰ σκιαγραφήσω τὸν χαρακτήρα σου καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴ θέση μπροστὰ στὴ σορὸ σου νὰ εὐχηθῶ νὰ ὑπάρξουν μιμητὲς στὸ ἄμεσο μέλλον, πὸν πάντα παρουσιάζεται προβληματικὸ ἀπὸ ἔλλειψη ἀνθρώπων· μὲ τόσο εὐγενῆ αἰσθήματα καὶ τόση μεγάλη ἀφοσίωση στὴν ἰδέαν τῆς πατρίδας καὶ τοῦ λόγου.

Είχες ἀνθρωπιὰ πού τῆ σκόρπιζες παντοῦ, ἦσουν πρῶος, στοχαστής, οὐ-
καιος, θετικὸς στὶς ἐνέργειές σου καὶ πάντα σὲ διέκρινε ὁ προβληματισμὸς
καὶ ἡ καθαρότητα σὲ κάθε σου πράξη. Διέθετες ὅλο σου τὸ χρόνο γιὰ τὰ
κοινὰ καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὸ ἔργο τῆς Ἑταιρείας, πού ἀφιέρωσες τὸν ἴδιο τὸν ἑ-
αυτό σου· γι' αὐτὸ ἀπετέλεσες παράδειγμα πρὸς μίμηση. Παράλληλα ἔδειχνες
ἐξ ἴσου γιὰ τὰ ἰδιαίτερα προβλήματα τοῦ Νησιοῦ μας. Ἦσουν πάντα ἐπι-
φυλακτικὸς στὰ αἰσιόδοξα μηνύματα πού ἀφοροῦσαν τὸ Νησί μας, γιατί ἤξε-
ρες πιδὸ πολὺ ἀπὸ κάθε ἕναν ἀπὸ μᾶς τὴν πραγματικότητα καὶ ζύγιζες τὰ ὑπὲρ
καὶ τὰ κατὰ καὶ αὐτῆ σου ἡ θέση ποτὲ δὲ λαθεύτηκε. Εἶθε νὰ ὑπάρξουν μιμητὲς
καὶ χαρακτῆρες σὰν τὸ δικό σου, τὸν τόσο ἀδαμάντινο στὸν ἰδιωτικὸ καὶ δημό-
σιο βίο. Ἡ Νίσυρος γιὰ ὅ,τι τῆς προσέφερες, θὰ σὲ εὐγνωμονεῖ, περιέσωσες
τὴν πνευματικὴ τῆς κληρονομιά, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο σοῦ ἀνήκει ὁ δίκαιος
ἔπαινος.

Αἰωνία σου ἡ μνήμη φίλτατε Νικήτα.

Γιάννης Λογοθέτης

Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου τῶν Νισυρίων ὁ «Γνωμαγόρας»

Είναι κοινή, αναπόφευκτη μοίρα τῶν ἀνθρώπων, ὁ θάνατος. Εἶναι ὁμοῦς προνόμιο ἢ εὐθανασία.

Καί τὴν εὐθανασία σοῦ ἐπιφύλαξε ὁ Θεός, στὸν ὁποῖο συνεχῆς ἦταν ἡ ἀναφορά σου, ἀγαπητὲ καὶ ἀλησιμόνητε Νικήτα Σακελλαρίδη.

Τούτῃ τὴν ὥρα, καθὼς σὲ προπέμπουμε καὶ σὲ ἀποχαιρετοῦμε, στὸ ταξίδι σου τοῦ παντοτεινοῦ χωρισμοῦ, ἐμεῖς οἱ περιλειπόμενοι, δὲν ξέρουμε ἂν σοῦ ταιριάζει ὁ θρῆνος ἢ μήπως πρέπει νὰ σὲ φθονήσουμε καὶ νὰ σὲ μακαρίσουμε.

Γιατί, ἀφοῦ ὀλοκλήρωσες τὸν κύκλο τῆς ζωῆς σου, συνάντησες τὸ θάνατο «πλήρης ἡμερῶν», ὄρθιος, σὰν καταπράσινο ἀκόμα δένδρο, ἐκεῖ στὸ μετερίζι. Καὶ εἶναι αὐτὸς ὁ καλύτερος θάνατος !

Φεύγεις, ἀλλὰ μᾶς ἀφήνεις ἀνεξίτηλα τὰ ἴχνη σου, σὲ τοῦτο τὸν πρόσκαιρο καὶ μάταιο κόσμο, ποῦ μένει πίσω σου. Ἡ ΝΙΣΥΡΟΣ, ἡ ἰδιαίτερη Πατρίδα μας, θὰ σὲ προσμένει πάντα. Ἡ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΝΙΣΥΡΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ θὰ σὲ ἀποζητᾷ γιὰ χρόνια. Τὰ ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ ΝΕΑ θὰ προσδοκοῦν τὴ συνεργασία σου. Ἡ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ σου, ποῦ τόσο ἀγάπησες καὶ ποῦ σοῦ ἀναπαύωσες πλούσια τὴ δικὴ τῆς ἀγάπης, θὰ σὲ νοιώθει πάντα κοντὰ τῆς. Οἱ ΦΙΛΟΙ σου, θὰ σὲ θυμοῦνται.

Στάθμηκες ἓνας ἐκλεκτὸς Νισύριος, σωστὸς εὐπατρίδης, καὶ μὲ τὸ θάνατό σου, φτωχαίνει ἢ σεβάσμια παλαιὰ φρουρὰ τῶν συμπατριωτῶν μας, αὐτὴ ποῦ τόσο μόχθησε, γιὰ τόσα πολλὰ, σὲ χαλεποὺς καιροὺς καὶ σὲ δύσκολες ἄρες.

Ἡ προσφορά σου στὴ Νισύρικη Συλλογικὴ δραστηριότητα, ἐδῶ στὴν Ἀθήνα, εἶναι πραγματικὰ μεγάλη καὶ καθοριστικὴ. Μὰ ἡ δράση σου τὰ τελευταῖα εἴκοσι (20) χρόνια, στὴν Ἐταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν, ποῦ ἦταν τὸ πάθος σου καὶ τῆς ἦσαν ἡ ψυχὴ τῆς, καὶ ἡ συμβολὴ σου στὸ ἔργο τῆς, εἶναι ἱστορικὴ, γιὰτὶ ἡ διάσωση τῆς Νισύρικης πολιτιστικῆς κληρονομιάς καὶ ἰδιαίτερα τῆς ἱστορικολογογραφικῆς, ποῦ ἀποθησαυρίστηκε στοὺς τόμους τῶν ΝΙΣΥΡΙΑΚΩΝ, εἶναι ἔργο τεράστιας σημασίας, ποῦ, ὅπως πιστεύω, θὰ ἐκτιμηθεῖ στὸ ἀκέραιο ἀπὸ τίς παροῦσες καὶ τίς νεώτερες γενιές τῶν Νισύριων, ὅσο τὰ χρόνια θὰ περνοῦν καὶ θὰ στερεοῦν οἱ πηγές μας.

Δὲν εἶναι πρόθεσή μου νὰ σὲ ἱστορήσω ἐδῶ, ἀγαπητὲ καὶ σεβαστὲ φίλε.

Τοῦτες οἱ φτωχῆς γραμμὲς θέλω ἀπλὰ νὰ ἀποτελέσουν λίγα λουλούδια ἀγάπης, ποῦ θὰ σὲ συνοδέψουν στὸν τάφο σου.

Ἐμεῖς θὰ σὲ νοιώθουμε πάντα κοντὰ μας. Καὶ θὰ θυμόμαστε τὴ σύνεσή σου καὶ τὸ «μέτρο» ποῦ σὲ ξεχώριζε στὶς πράξεις καὶ στὸ λόγο σου.

Αἰωνία σου ἡ μνήμη.

Θ. Θεοχαρίδης

Μεγάλη ἡ ὀδύνη καὶ μεγάλο τὸ χρέος ποῦ σοῦ ἐκφράζουμε ἀδελφέ μας τὴν ὥρα αὐτὴ τῆς στερνῆς σιωπηλῆς παρουσίας σου ἀνάμεσά μας.

Μεγάλη ἡ ὀδύνη γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ ἀνεπανάληπτου ἀνθρώπου στὸν Ἰδιωτικὸ καὶ Δημόσιο Βίο.

Μεγάλο τὸ χρέος τῆς μεγάλης οἰκογένειάς σου, μεγάλο καὶ τὸ χρέος τῆς μικρῆς μας πατρίδας.

Καὶ οἱ δυὸ ζήσανε χρόνια πολλὰ τὴν ἀγάπη, τὴ στοργὴ καὶ τὴ φροντίδα σου.

Ἰδιαίτερα στὴ μικρὴ μας πατρίδα θὰ μείνει πάντα φλογερὴ ἡ μνήμη ἀπὸ τὸ πέρασμά σου.

Γιὰ μᾶς τ' ἀδέλφια σου, ὁ χαμὸς σου θᾶναι ἀγιάτρευτη ἀπουσία ποῦ ὅμως θὰ συντηρεῖ στὴν καρδιά μας τὴ νοσταλγία τῆς πληθωρικῆς παρουσίας σου.

Θὰ συνεχίσουμε νὰ ἀγαπᾶμε ὅ,τι ἀγάπησες, νὰ ἀγωνιζόμαστε γιὰ ὅ,τι ἀγωνίστηκες, νὰ φροντίζουμε ὅ,τι ἐσύ φρόντιζες στὴ ζωὴ σου.

Ἐντίο ἀγαπημένε μας Νικήτα.

Παῦλος Σακελλαρίδης

Ὁ κ. Π. Θεοχάρης, Πρύτανης τοῦ Ε. Μ. Πολυτεχνείου καὶ Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν γιὰ τὸν Νικήτα Σακελλαρίδη ἀνέφερε τὰ ἀκόλουθα στὴ Συνεδρίαση τοῦ Συλλόγου τῶν Τακτικῶν Καθηγητῶν τοῦ Ε.Μ.Π. τῆς 13.3.1981.

Ἐκφράζω τὰ θερμὰ συλλυπητήρια ὄλων μας γιὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ Νικήτα Σακελλαρίδη, ἀδελφοῦ τοῦ συναδέλφου μας κ. Π. Σακελλαρίδη. Ἦταν ἓνα ὑπόδειγμα ἀνθρώπου. Τὸν εἶχα γνωρίσει ἰδιαίτερος καὶ ἦταν ἓνας ἄνθρωπος ἀφοσιωμένος στὴν ἐπιστήμη, χωρὶς ὑλικές ἀπολαβές, ἀλλὰ μὲ μόνη ἀπολαβὴ τὴν ἱκανοποίηση τῆς συγκεντρώσεως ὄλων τῶν λαογραφικῶν στοιχείων τῆς ἰδιαίτερας του πατρίδας, τῆς περιοχῆς Νισύρου. Ἐξέδιδε, μὲ ἀπόλυτα προσωπική, μπορῶ νὰ πῶ, συμβολὴ καὶ ἀφιλοκερδῶς τὰ «ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ» καὶ βραβεύθηκε καὶ ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία γιὰ τὸ ἔργο του αὐτό. Ἦταν ἓνας ἐργάτης-ὑπόδειγμα, θεωρῶν ὡς μόνην του ἀμοιβὴ τὴν ἱκανοποίηση, τοῦ νὰ βλέπει τὴ συγκέντρωση ὄλων τῶν θησαυρῶν τῆς χώρας καὶ συγκεκριμένα τῆς πατρίδας του, ὥστε νὰ ἀποτυπωθοῦν καὶ νὰ παραμείνουν στὸ λαογραφικὸ ἀρχεῖο του γιὰ τοὺς μετέπειτα μελετητές. Σήμερα περνᾶμε μίαν δύσκολη περίοδο, ὅπου ὁ παραδοσιακὸς θησαυρὸς τῆς χώρας μας ἀρχίζει νὰ χάνεται καὶ νὰ φθίνει ταχύτατα, ἐνῶ μικρὴ μόνον συμβολὴ καὶ μόνον ἀπὸ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία καταβάλλεται διὰ τὴν εὑρεση, ταξινομήση καὶ διαφύλαξη τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ.

Ἐκφράζουμε καὶ πάλι τὰ συλλυπητήριά μας στὸν συνάδελφο κ. Π. Σακελλαρίδη. Συμμεριζόμαστε τὴ λύπη του καὶ ἐλπίζουμε ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ του δομὴ θὰ τοῦ ἐπιτρέψει μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου νὰ ἀμβλύνει τὴ λύπη του γιὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ ἀγαπητοῦ του ἀδελφοῦ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελ.
Πρόλογος	3
ΚΩΣΤΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ: Δημήτριος Μπαλαλαῆς, ὁ λαογράφος ποιητής.....	5
ΚΩΣΤΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ: Ἡ ἀνθρώπινη δουλεία στὴν ποίηση τοῦ Μπαλαλαῆ	14
ΚΩΣΤΑ ΟΔ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ: Ἐνα ἔθιμο ποῦ ἐξέλιπε	22
ΚΩΣΤΑ ΜΑΝΤΟΥΔΑΚΗ: Στὸν Μπαλαλαῆ	25
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΠΑΛΑΛΑ: Κείμενα:	
Γράμμα πρὸς τὸν Ἰάκωβο Καζαβῆ	27
Ἐπὶ τὰ χρονικά μας	31
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΠΑΛΑΛΑ: Ποιήματα	35
α) Τὰ Χωριανά μου	37
β) Τὰ Νισύρικά μου.....	135
Ἐδρετήριο λέξεων	174
Μ. ΤΣΑΤΣΑΡΩΝΗΣ: Ἐνας παλιὸς Νισύριος γράφει γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Μπαλαλαῆ	182
ΜΙΑΤΙΑΔΗ Ι. ΛΟΓΟΘΕΤΗ: Οἱ πρῶτες προσπάθειες γιὰ τὴν κατασκευή τοῦ λιμανιοῦ τῆς Νισύρου κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας (1885-1912)	183
ΚΩΣΤΑ ΟΔ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ: Δύο ἱστορικά ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1834 καὶ 1847	284
ΣΤΑΥΡΟΥ ΚΕΝΤΡΗ: Παλαιὰ ἔγγραφα Νικειῶν	290
ΚΩΣΤΑ ΟΔ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ: Α) Ἐπὶ τὴν ἱστορία τῆς Δημογεροντίας Νισύρου μέχρι τὰ πρῶτα χρόνια τῆς Ἱταλικῆς Κατοχῆς.	
Β) Ὁ Δήμαρχος Γεώργιος Καμμάς (περίοδος 1916-1920) ..	300
ΜΙΧΑΛΗ ΑΡΦΑΡΑ: Βιβλιογραφικὴ παρουσίαση	328
ΚΡΙΣΕΙΣ — ΣΧΟΛΙΑ.....	357
Γενικὴ Συνέλευσις τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν	362
ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ: Νικήτας Σακελλαριδῆς.....	365

ΤΟ ΕΚΤΟ Δ.Σ. 1978-1981

Πρόεδρος : Νικήτας Σακελλαρίδης,
Ἀντιπρόεδρος : Γεώργιος Παρθενιάδης,
Γεν. Γραμματέας : Γεώργιος Δ. Λαμπάδης,
Ταμίας : Ἀλέξανδρος Οἰκονομίδης,
Σύμβουλοι : Θεοχάρης Θεοχαρίδης, Ἰωάννης Ρουσέττος,
Νικήτας Κουμέντος.

Ν Ι Σ Υ Ρ Ι Α Κ Α

Α' ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΜΟΥ 7ου - ΑΘΗΝΑ 1981
ΑΝΑΤΥΠΩΣΗ ΤΟΜΟΥ 7ου - ΑΘΗΝΑ 1991

βαγγελής νταρλας
Γραφικές Τέχνες

Θερμοπλών 3 Αργυρούπολη Τηλ. 9929.224